

George Bancroft

BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

UCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

CHEZ N. E. LEMAIRE, Éditeur, rue des Quatre Fils, n° 16, au Marais.

BARROIS l'aîné, libraire, rue de Seine, n° 10, Faub. St-Germ.

DEBURE frères, libraires du Roi, rue Serpente, n° 7.

TREUTTEL ET WURTZ, libraires, rue de Bourbon, n° 17.

F. DIDOT, imprimeur du Roi et de l'Institut, rue Jacob, n° 24.

ANT. AUG. RENOUARD, libraire, rue de Tournon, n° 6.

BOSSANGE père, libraire, rue de Richelieu, n° 60.

BRUNOT-LABBE, libraire de l'Université, quai des Augustins, n° 33.

MONGIE aîné, libraire, boulevard Italien, n° 10.

H. VERDIÈRE, libraire, quai des Augustins, n° 25.

ARTHUS-BERTRAND, libraire, rue Hautefeuille, n° 23.

Et chez tous les Libraires de France et des pays étrangers.

POETÆ LATINI
MINORES

EX RECENSIONE WERNSDORFIANA

EXCUDEBAT FIRMINUS DIDOT,

REGIS ET GALLICARUM ACADEMIARUM TYPOGRAPH

[redacted]

POETÆ LATINI MINORES

DE RE ASTRONOMICA

CICERONIS ET GERMANICI

CARMINA EX ARATO TRANSLATA;

ITEM

M. MANILII ASTRONOMICON

LIBRI QUINQUE EX RECENSIONE JOS. SCALIGERI

QUÆ NOTIS VETERIBUS AC NOVIS ILLUSTRAVIT

N. E. LEMAIRE

VOLUMEN SEXTUM

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXVI

M. TUL. CICERONIS

ARATEA PHÆNOMENA

CUM SUPPLEM. HUG. GROTII.

Ab Jove Musarum primordia : [Semper in ore
Plurimus ille hominum est, qui compita numine magno,
Conciliumque virûm complet, pelagusque profundum,
Et pelagi portus. Fruimur Jove et utimur omnes.
Nos genus illius; nobis ille omine læto
Dextera præsignat, populumque laboribus urget,
Consulat ut vitæ : quando sit terra ligoni
Aptior aut bubus monet, et quo tempore par sit
Aut serere, aut septas lymphis adspergere plantas.
Ipse etiam in magno defixit lumina mundo,
Ordine quæque suo, atque in totum providus annum
Astra dedit, quæ nos moneant, qua quælibet hora
Apta geri, certa nascantur ut omnia lege.
Idem ergo primus placatur, et ultimus idem.
Magne pater, magnum mortalibus incrementum,
Progenies prior, et dulces ante omnia Musæ,

1. *Ab Jove.* Edd. quædam veteres *Majore*, vitiose. — *Musarum.* Nihil est in Græco Arati quod huic voci respondeat, sed tantum hoc : A Jove ordiamur : Ciceronem videtur respexisse Virgilius, Ecl. III, 60 : « Ab Jove principium Musæ; Jovis omnia plena ». Non *Ab Jove*, sed *A Jove* est in lib. de Leg. II, 3. Verum prius granditatem dat carmini, posterius familiari colloquio est accommodatum. Ed.

Cuncti una salvete mihi, et dum sidera canto,
Si jus fasque sinunt, longum deducite carmen.]

ARCTI.

Cætera labuntur celeri cælestia motu,
Cum cæloque simul noctesque diesque feruntur:
[Axis at immotus numquam vestigia mutat;
Sed tenet æquali libratas pondere terras;
Quem circum magno se volvit turbine cælum:]
Extremusque adeo duplici de cardine vertex
Dicitur esse polus, [quorum hic non cernitur, ille
Ad Boream, Oceani supera ad confinia tendit.
Quem cingunt Ursæ celebres cognomine Plaustri],
Quas nostri Septem soliti vocare Triones.
[Alterius caput alterius flammantia terga
Adspicit, inque vicem pronas rapit orbis in ipsos
Conversas humeros. Creta, si credere fas est,
Ad cæli nitidas arces venere relicta.
Jupiter hoc voluit, quem sub beneolentibus herbis
Ludentem Dicti grato posuere sub antro,
Idæum ad montem, totumque aluere per annum,
Saturnum fallunt dum Dictæi Corybantes.]
Ex his altera apud Graios Cynosura vocatur;
Altera dicitur esse Helice, [quæ monstrat Achivis
In pelago navis quo sit vertenda, sed illa]

19. Videtur Cicero apud Aratum, Phæn. 19, legisse ἰόντες pro ἐόντες, ut dant Grot. et Bulh. ex eo. Hunc vid. vol. I, p. 381. Bene animadvertit Grotius, Ciceronem cum omnibus interpretibus male εἰ μὲν, quod est apud Aratum, exposuisse ceu sit διακριτικὸν, quum sit magis δεικτικόν · respicit enim ad ἀστέρας, quorum mentio in versibus Arati prioribus.

24. *Duplici de cardine* *Dicitur esse polus*. *Duplici* *dine* dictum pro *duplicis car* *fulgor ab auro* pro *fulgor*

25. *Dicitur esse polus*, m plendi caussa fusius expres *Dicitur polus*. Infra : « Di Helice .. Dicitur esse Bc

34. *Dicti*. Expressa e: Georg. IV, 152 : « Dicta gem pavere sub antro ».

Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto.
Sed prior illa magis stellis distincta refulget,
Et late prima confestim a nocte videtur.
Hæc vero parva est; sed nautis usus in hac est:
Nam cursu interiore brevi convertitur orbe,
[Signaque Sidoniis monstrat certissima nautis.]

DRACO.

Has inter, veluti rapido cum gurgite flumen,
Torvu' Draco serpit subter, superaque revolvens
Sese, conficiensque sinus e corpore flexos,
[Quos cani tangunt immunes gurgitis Arctoi.
Verum hæc extremæ circumdatur agmine caudæ;
Qua spiræ sinus est, involvitur altera cælo.
Nempe Helice extremæ circumdatur agmine caudæ;
Qua spiræ sinus est, caput est Cynosuridos ursæ:
Quæ tamen usque pedes summo illum a vertice tangit.
Retrogrado hic iterum cursu convertitur Anguis.]
Huic non una modo caput ornans stella relucet;
Verum tempora sunt duplici fulgore notata,

40. *Hac fidunt.* Occurrit hoc fragmentum apud Cic. in Lucullo, cap. 20: « Ego vero ipse et magnus quidem sum opinator (non enim sum sapiens) et meas cogitationes sic dirigo, non ad illam parvulam Cynosuram *Qua fidunt duce nocturna Phœnices in alto*, ut ait Aratus, eoque directius gubernant, quod eam tenent *Quæ cursu interiore brevi convertitur orbe*, sed ad Helicen et clarissimos Septemtriones, id est, rationes has latiore specie, non ad tenue elimatas ». Grotius legit: *Illa se fidunt*, ita ut *Illa* ad priorem versum pertineat; *Hac* enim, ut nunc legitur, ad *Helicen* spectare, et indigitari tamen *Cynosuram*; quare dicendum fuisset Ciceroni *Illa*, cui tamen repugnabat metrum. Adparet, Ciceronem laudantem versum in opere de Natura Deorum *Hac* pro lubitu posuisse, sicut in loco supra ex Lucullo exscripto *Qua* posuit, et *nam cursu interiore* pro *quæ cursu interiore*. Quomodo in ipso carmine integro ab eo scriptum fuerit, non amplius constat. Conf. Scholiast. ad Arati Phæn. l. l.

46. Citavit hoc fragmentum bis etiam Priscianus, XIV, pag. 403, sub fin. ubi de præpositionibus loquens ait: « Quædam etiam syncopam passæ sunt, ut *supra* pro *supera*, et *infra* pro *infera*, et *extra*

E trucibusque oculis duo fervida lumina flagra
Atque uno mentum radianti sidere lucet;
Obstipum caput et tereti cervice reflexum
Obtutum in caudam majoris figere dicas.
[Opposita extremæ capitis sunt dextera caudæ.]
Hoc caput hic paullum sese, subitoque recondi
Ortus ubi atque obitus parte admiscentur in una

ENGONASIN.

Adtingens defessa velut mœrentis imago
Vertitur : [hanc nemo certo tibi dicere possit,
Aut quisnam, quo sit fessus, labor : attamen illa

pro *extera*. Nam antiqui trisyllaba ea proferebant, ut Cicero in Arato : *Torvu' Draco serpit subter, superaque retorquens sese* ». *Retorquens* pro vulgato *revolvens* habet Priscianus etiam in altero loco, ubi hunc versum adtulit. Edd. quædam legunt *repit* pro *serpit*. Grotius maluit *sinus e corpore flexo* pro *flexos*.

60. *Obstipum caput et tereti cervice reflexum Obtutum in caudam majoris figere dicas. Obstipum caput* (λόξον κάρη) est obliquum, in alterum humerum reclinatum, *et tereti cervice reflexum*. Horat. Serm. II, 5, 92 : « Davus sis comicus, atque Stes capite obstipo ». Persius, Sat. III, 80 : « non ego curo Esse quod Arcesilas, ærumnosique Solones, Obstipo capite et figentes lumine terram ». Male vulgo interpretantur *obstipum* caput, fixum, immobile. Vid. Grot. ad h. l. p. 72. Reposuit idem recte *In caudam*. Apud Aratum : ἄκρην εἰς Ἑλίκης οὐρήν. Edd. quædam *In cauda*, male.

63. *Hoc caput hic paullum sese subitoque recondit*. Occurrit hoc fragmentum etiam apud Hygin. Poet. Astron. IV, 3, ubi est *Quo* Latet gravius mendum in l su ; omnino enim sensus j non inest. Neque tamen ap ginum, neque in Ciceron ulla est lectionis varietas. l conjecit *summo æquore cond* quidem conjectura mihi va ridet. Buherius malebat : *jecto æquore condit* ; sed nimi tum evaderet locutio, ne mentem adsequeretur. No dicere, caput Draconis æq *ire*, sed *stringere* potius. I ponere licet emendationi *sese subito æquore condit*. — ror cur huic metrum repugn rit Buhl. Pingræus eam pro

64. *Parte admiscentur in* quoque Hygin. Cic. MSS Victorii *partim*. Grot. *parte scentur in unam*. Ex Arateo : ται δύσιες τε καὶ ἀντολαὶ ἀ quid Cicero scripserit, co quit. Utrum malis, parum Edd. quædam *miscentur* *miscentur*.

65. *Adtingens defessa ve rentis imago*. Grotius ex

Engonasin vocitant, genibus quod nixa feratur.
[Illa petit binis manibus diversa locorum,
Atque humeros supera tensis dispenditur ulnis,
Et super ora cavis spirantia naribus ignem
Serpentis dextræ figit vestigia plantæ.]

CORONA.

Hic illa eximio posita est fulgore Corona.
[Hanc Ariadnæum Bacchus testatus amorem
Intulit in cælum, qua Nixi terga fatiscunt.
Juxta humeros sertum est. Propter caput Anguitenentis,]

OPHIUCHUS.

Quem claro perhibent Ophiuchon nomine Graii,
[Est caput illius, summoque ex vertice Nixi
Perfacile alterius candentia sidera nosces.]
Huic supera duplices humeros adfixa videtur
Stella micans tali specie, talique nitore,
[Fulgeat ut, pleno quum lumine luna refulget.
Non par est geminis manibus vigor, et licet illis
Nec nullus splendor, nec sit parvissima moles,

Quod tangens, non bene. *Adtingens* positum pro *proxima* aut *vicina*. — Hoc sensu Cæsar, de Bell. Gall. I, cap. 1 : « Adtingit a Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum ». Ed.— Objecit Grotius Ciceroni, quod non recte hic expresserit Arateum μογέοντι ἀνδρὶ ἐοικὸς per *defessa velut mærentis imago*. Arbitrabatur Davisius, Ciceronem in mente habuisse figuræ cælestis historiam secundum Panyasin in scholiis ad Aratum, in Avieni paraphrasi, Eratosthenis Catasterismis, cap. 4, et Hygini Astron. II, 6 relatam; quo tamen non opus est confugere. Multo minus emendandum cum Buherio : *morientis imago*, quæ lectio longius adhuc ab Arati verbis recederet. Expressit Cicero versum Arateum eodem modo, quo Germanicus : *Effigies inde est defecta labore;* nec caussam video, cur aliquid in Ciceronis versu mutemus. Non recte videtur Grotius *mærentis* ad μογέοντι traxisse; respondet huic potius *defessa imago*. Cf. Schaub. V. C. ad Eratosthen. Catasterism. p. 76, et ibid. Ill. Heyn. p. 18.

68. *Engonasin vocitant, genibus quod nixa feratur.* Aliæ edd. *dicunt* pro *vocitant*, et *quia* pro *quod*.

72. Hic versus Germanici est vs. 69 : « Serpentis capiti figit vestigia sæva ». Ed.

76. Verba Ciceronis : *Propter caput autem Anguitenens* in aliis edd. leguntur : *Propter caput Anguitenen-*

Attamen est tenuis disperso lumine fulgor.]
Hic pressu duplici palmarum continet Anguem,
Atque eo ipse manet religatus corpore toto;
Namque virum medium Serpens sub pectore cingit.
Ille tamen graviter nitens vestigia ponit,
Atque oculos urget pedibus pectusque Nepai.
[Hic pressus dextra, surgit : sed parte sinistra
Sertaque supremæ tangunt Minoia malæ.

CHELÆ.

Sub spira quæres immenso corpore Chelas,
Quæ tamen haud magnum jactant pro mole nitorem.

ARCTOPHYLAX.

Ipsam Helicen sequitur non dispar forma Bubulco,]
Arctophylax, vulgo qui dicitur esse Bootes,
Quod quasi temone adjunctam præ se quatit Arcton.
[Clarus hic, et] subter præcordia fixa videtur
Stella micans radiis, Arcturus nomine claro.

VIRGO.

[Hic se] sub pedibus profert finita Booti
Spicum illustre tenens splendenti corpore Virgo.

tis, tamquam esset hemistichium cum sequenti versu cohærens. Dedit hemistichium Grotius.

87. *Atque eo ipse.* Ita restitui e MSS Cic. Vulgo : *Ejus et ipse*, male. Buhl. *ipso* vitiose.

88. *Sub pectore cingit.* Vulgo : *sub pectora.* Corrigebat jam Grotius *sub pectore*, et ita legunt quoque MSS Cic.

90. *Nepai.* Est genitivus antiquus. *Nepa* est Scorpius, nomine ex lingua Africana desumpto, teste Festo. Colum. II, 2 : « Cal. April. Nepa occidit mane, tempestatem significat ». Conf. Erasmum ad Adag. *Imitabor Nepam.*

98. *Subter præcordia fixa videtur.* Aliæ edd. *tenetur.*

100. *Sub pedibus profert finita Booti.* Servavit hunc versum Priscian. Gramm. lib. VI, pag. 192 : «Cicero in Arato : *sub pedibus profert finita Booti* pro *Bootis* ». Apud Ciceronem l. l. hic versus non legitur, ubi ad sequentem versum fit transitus his verbis : *Cui subjecta fertur*, scil. Virgo. — *Finita*, i. e. posita, constituta clausa. Eodem modo infra loquitur de Pistrice : « finita in partibus Austri ». Ed.

101. *Spicum illustre tenens splendenti corpore Virgo.* Servius ad Virg. Georg. I, vs. 111 : « Dicimus autem

[Sive illi Astræus pater est, qui dicitur idem
Sideribus stellisque pater, seu quilibet alter,
Sit felix: sane hæc narratur fabula vulgo.
Incoluit cælo terras Astræa relicto,
Conventusque hominum non dedignata priorum,
Sed nec femineos spernens invisere cœtus,
Leti expers, generi mortali mixta resedit,
Nomine Justitiæ gaudens; senibusque coactis,
Sive foro in magno, seu latipatente platea,
Civiles populis dictabat sedula leges.
Nec mala lis fuerat, necdum discordia nota,
Nec fera seditio furiarat mobile vulgus,
Sæva nec audaces fuerant freta pressa carinas:
Sed bubus tracto sulcantes vomere terras,]
Malebant tenui contenti vivere cultu,
[Sufficiente Dea justis pleno omnia cornu.
Hæc manet, in sanctis dum gens manet aurea terris.
Sed non argenti nimis est lætata metallo;
Moribus at versis, prior est quoque versa voluntas,
Raraque pejori junxit sua numina genti.
Sola sed ex raucis descendens montibus ibat
Sub noctem, nulli teneris blandita loquelis.
Sed simul ac magnas hominum venisset ad urbes,
Improba terrificis sic ulta est crimina verbis:
« Non ego me dignor posthac monstrare videndam,
Degener o primæ proles nunc altera prolis,
Degeneres iterumque iterumque habitura nepotes.
Tunc fera bella hominum generi, cædesque nefandæ

hic spicus et *hoc spicum*. Cicero in Arato: *spicum illustre gerens insigni corpore Virgo* ». Occurrit *spicum* genere neutro sæpius apud antiquiores scriptores Latinos. Laudat Grotius Varronem lege Mænia: « Neque in bona segete nullum est spicum nequam; neque in mala non aliquod bonum ». — Cæterum hic *Spicus* est stella clara quam Virgo habet in summa sinistra manu. Virginem enim nonnulli Cererem frugum Deam esse crediderunt. Varias de illa fabulas vide ad

Impendent, culpamque comes sua pœna sequetur».
Sic ait, et populos intenta etiam ora tenentes
Linquit, et ad montes silvarumque avia tendit.
Hæc ætas vitam liquit, sobolemque reliquit.]
Ferrea tum vero proles exorta repente est,
Ausaque funestum prima est fabricarier ensem,
Et gustare manu victum domitumque juvencum.
[Tunc mortale exosa genus Dea in alta volavit,]
Et Jovis in regno, cælique in parte resedit;
[Illustrem sortita locum, qua nocte serena
Virgo conspicuo fulget vicina Bootæ.
Huic humeros supera duplices convertitur, alam

PRÆVINDEMIATOR.

Ad dextram, Graio Protrygeter nomine dicta,
Stella micans, tali specie, talique nitore,
Qualis et immensæ sub cauda volvitur Arcti.
Illa quidem flagrans; sed et huic flagrantia plura
Sidera, quæ parvo poteris reperire labore.
Quin etiam ante pedes magno fulgore notata
Stella nitet: dehinc prima humeros subit, altera lumbos].
Tertia sub caudam ad genus ipsum lumina pandit.
[Cætera sed certo passim sine nomine fulgent.]

GEMINI.

At natos Geminos invises sub caput Arcti:
Subjectus mediæ est Cancer, pedibusque tenetur

Avieni Aratea, vs. 286, huj. op. tom. V, p. 550. Ed.

136. *Manu victum.* MSS quidam *vinctum*; non bene, ut recte Grotius monuit. Bos *manu victus* est χειροήθης, χειρόδμητος, mansuetus, manum patiens. Conf. Buhl. not. ad Aratum.

138. *Cælique in parte resedit.* Aliæ edd. *recepta est*, quæ lectio librarium christianum redolet.

149. *Ad genus* pro *ad genu.* Vid. Prisc. VI, p. 169, et inf. 280, 281. Ed.

151. *At natos Geminos.* Apud Cic. de Nat. Deor. II, 43. *Et natos* accommodatius sermoni ibi in tuto. Legendum tamen: *At n* Aratus: κρατὶ δὲ οἱ Δίδυμοι.

152. *Subjectus mediæ est Ca* μέσση δὲ ὑπὸ Καρκίνος ἐστί. Aliæ *subjectus medio... subjectus m* perperam.

Magnu' Leo, tremulam quatiens e corpore flammam.
[Explicat hic summos ardores semita Phœbi:
Tunc nullæ adparent per culta novalia spicæ;
Principioque adeo solis per cærula cæli]
Hoc motu radiantis, Etesiæ in vada ponti
[Procumbunt glomerati, et longo flamine spirant.
Tunc mihi non remi placeat ratis indiga, verum
Larga satis, rectoque ad venti commoda clavo.

ERICHTHONIUS.

Si cupis Aurigam atque Aurigæ noscere stellas,
Ullaque fama tuas Capræ pervenit ad aures,
Hædorumque simul, quorum duo lumina cernunt
Sæpe per iratum jactata cadavera pontum:
Aurigam invenies ingentem: corpore toto]
Sub læva Geminorum obductus parte feretur.
Adversum caput huic Helicæ truculenta tuetur.
At Capra lævum humerum clara obtinet: [illa putatur
Ubera adhuc parvo lactenda dedisse Tonanti;
Hanc Jovis Oleniam capram dixere ministri.]
Verum hæc est magno atque illustri prædita signo.
Contra Hædi exiguum jaciunt mortalibus ignem
[Aurigæ in manibus: cujus vestigia servans]

157. *Hoc motu radiantis, Etesiæ in vada ponti.* Licentia qua contractio non fit, sed hiatus remanet. Sed mirandum adeo fidelem interpretem Ciceronem fuisse, ut idem in Arato hiatus sit, atque in eadem sede versus. Citat hunc vers. Cic. in Oratore, cap. 45. Ed.

165. Hic versus non Grotii, sed anonymi supplentis esse videtur apud Olivet. Ed.

166. *Sub læva Geminorum.* Grotius interponit *sub læva* is *Geminorum*, nempe Auriga nexus cum superioribus gratia.—*Obductus parte feretur.* Grot. maluit *abductus*; nam κεκλιμένος apud Aratum quum *obductus* tum *abductus* significare potest. Id quidem non nego; retinendum tamen puto *obductus*, ut sit idem quod *adclinatus*.

167. *Adversum caput huic Helicæ truculenta tuetur.* Ita dedi ex emendatione Grotii. Aratus: Ἑλίκης δέ οἱ ἄκρα κάρηνα Ἀντία δινεύει. Vulgo: *huic Helice*.

168. *At Capra lævum humerum clara obtinet.* Codd. quidem MSS Ciceronis *humero*. Quod si prætuleris, recipienda est Grotii emendatio: « At Capra lævo humero clara obnitet ».

Corniger est valido connixus corpore Taurus,
[Quem non difficili ratione agnoscere possis.

TAURUS.

Namque illum exornant externi haud indiga signi
Sidera, quæ vivum caput olli utrimque figurant,
Inclyta per totam spargentia lumina frontem.]
Has Græci stellas Hyadas vocitare suerunt.
[Sed pes Aurigæ dexter, cornuque sinistrum
Tauri uno igne micant, pariterque feruntur uterque.
At prior Auriga latum petit Oceanum bos,
Quum tamen e placidis surgant simul æquoris undis.

CEPHEUS.

Quin etiam Iasidæ domus antiquissima Cephei
Ærumnis est nota suis, quam Jupiter, auctor
Progenii, subito præclaris intulit astris.]
Namque ipsum ad tergum Cynosuræ vertitur Arcti
[Iasides, pansis distendens brachia palmis;
Tantaque ab extrema cauda disterminat Arcti
Regula utrumque pedem, quanta pes a pede distat.

CASSIEPEA.

Quod si a Cephæo paulum tua lumina balteo
Dimoveas, versus sævi agmina prima Draconis,
Hic erit, haud plena poteris quam cernere luna,]
Obscura specie stellarum Cassiepea.
[Nam non crebræ illi stellæ, neque sidera juncta
Egregium ex variis componunt ignibus ignem :
Sed quali portas firmatas objice clavi
Obcludit vectis bifori vis obdita valvæ,
Talia et hanc etiam prive disposta figurant

174. *Connixus corpore.* Buherius ad Cic. de Nat. Deor. l. l. conjecit legendum *convexus*, perquam absurde. Vulgata lectio sana est. — Vox autem *connixus* habitum Tauri exprimit. Sic enim Cicero fra : « Atque genu flexo Taurus « nititur ingens ». Ed.

194. Hunc locum expendit F tius, Animadv. in Manil. I, 355.

Sidera; et ipsa adeo passis distenditur ulnis,
Non secus ac sortem natæ miseretur iniquam.]

ANDROMEDA.

Hanc namque illustri versatur corpore propter
Andromeda, aufugiens conspectum mœsta parentis:
[Quam non sollicitus noctu labor inquirendi;
Tam clarum caput est, tam magno sidere flagrant
Ambo humeri, summique pedes, vestesque fluentes.
Hæc etiam in varias distendit brachia partes,
Utque prius, sic nunc in magno vincula mundo
Non relevant duro defessas pondere palmas.]

EQUUS.

Huic Equus ille jubam quatiens fulgore micanti
Summum contingit caput alvo, stellaque jungens
Una tenet duplices communi lumine formas,
Æternum ex astris cupiens connectere nodum.
[Sed latus atque armos depingunt terna caballi,
Æquali a sese spatio quæ sidera distant,
Eximio fulgore, quibus par nec caput altum,
Nec longa est cervix: flagrantis at ultima malæ
Quatuor his aliis non cedat stella nitore,
Fulgentes inter stellas media ipsa refulgens.

202. *Hanc namque illustri*. Sic Grotius ad Aratum propius. Apud Ciceronem de Nat. Deor. l. c. *Hanc autem illustri*.

203. *Aufugiens*. Aliæ edd. *fugiens*. Grotius: *effugiens*. Cod. Palat. monente Grutero ad Cic. l. l. *haud fugiens*.

211. *Summum contingit caput alvo*. Ita MSS et edd. veteres. Davisius emendavit *summa*, quod apud Aratum legatur γαστέρι νειαίρῃ, quam emendationem adeo in textum receperunt Morellius et Grotius. Sed recte monuit Buherius, *alvo* duas voces γαστέρι νειαίρῃ satis exprimere, et Avienum quoque ita vertisse, ut Ciceronem *summum* scripsisse inde colligas: « qua vertex crine tumescit Andromedæ capiti succingitur indiga pleni Alvus equi ».

213. *Æternum ex astris*. Grotius conjecit: *Æthereum ex astris*. Non placet: neque exemplum ab eo adductum satis quadrat vers. 252: « Quam Veteres soliti cælestem dicere Nodum ».

Non equidem hic quadrupes, verum media tenus alvo
Conspicuus profert sonipes venerabilis ora.
Hunc fama est olim propter juga summa Heliconis
Hippocrenæum nobis donasse liquorem.
Tunc nondum Aonii maduere virentia montis
Fecundo latice: ut generosi prima caballi
Ungula humum feriit, simul ingens prosiliit fons,
Unde caballinum primi vocitare bubulci.
Ille quidem stillans e saxis irrigat agros,
Thespia terra, tuos; sed Equus, pro munere tanto,
Exornat magni penetralia lucida cæli.]

ARIES.

Exin contortis Aries cum cornibus hæret.
[Ille quidem æternum longos agitatus in orbes
Segnior haud currit signo Cynosuridos Arcti,
Languidus obscurusque tamen, ceu luna retundat
Flammæ aciem, Andromedæ se propter cingula volvit.]
Cominus hanc subter possis cognoscere fultum:
Nam cæli mediam partem terit, ut prius illæ
Chelæ, tum pectus qua cernitur Orionis.

231. *Cornibus hæret.* Buherius ad Cic. loc. l. conjicit: *claret* aut *ardet*, parum feliciter.

236. *Cominus hanc subter possis cognoscere fultum.* Hoc versu inchoant, quæ feruntur Arati Ciceronis fragmenta ab Aldo seorsim excusa. Vulgata lectio est: *E quibus huic subter.* Aliæ edd. *E quibus hinc subter.* Grotius emendavit: *E quibus hunc subter.* Cod. Fragm. Cic. Lugd. Bat. *A quibus.* Est autem difficultas in verbis *E quibus* sive *A quibus*, quæ quorsum in antecedentibus referenda sint, non patet. Apud Aratum est: ζώνῃ δ' ἂν ὅμως ἐπιτεκμήραιο Ἀνδρομέδης· ὀλίγον γὰρ ὑπ' αὐτὴν ἐστήρικται. Igitur Aries dicitur fultus paullum subter zonam Andromedæ. Ad hunc sensum Ciceronis versus refingendus erit, quum quid Cicero vere scripserit, in tanta lectionis varietate haud facile fuerit divinare. Quare recepi emendationem Turnebi, Adv. XII, 17: « Cominus hanc subter ». Legitur in aliis edd. *Paullum hanc subter*, quod tamen a scriptura codd. nimis recedit.

237. *Nam cæli mediam partem terit.* Reposui *Nam* cum Grotio. Aratus: Μεσσόθι δὲ τρίβει. Vulgo *Jam.*

238. *Ut prius illæ Chelæ, tum pectus qua cernitur Orionis.* Vulgo

DELTOTON.

Et prope conspicies parvum, sub pectore claro
Andromedæ, signum, Deltoton dicere Graii
Quod soliti, simili quia forma litera claret.
Huic spatio ductum simili latus exstat utrumque;
At non tertia pars lateris; namque est minor illis,
Sed stellis longe densis præclara relucet.

PISCES.

Inferior paullo est Aries, et flamen ad Austri
Inclinatior, atque etiam vehementius illo
Pisces, quorum alter paullum prælabitur ante,

legitur : « ut prius illæ Chelæ, quum pectus quod cernitur Orionis », nullo sensu. Aratus : ἧχι περ ἄκραι Χηλαὶ, καὶ ζώνη περιτέλλεται Ὠρίωνος. Grot. malebat : « ut prius illæ Chelæ, tum pectus quoque cernitur Orionis », qua tamen medela ulcus non sanatur. Buhl. versum ad Arati sensum reformavit, ita ut pro *prius* poneret *qua prius*, et *pectus quod cernitur* mutaret in *pectus qua cernitur*, quod posterius jam proposuit Turnebus l. l. Sic lectio saltem quoad sensum bene se habet. — Sed metrum laborat: servandum puto *ut*, ita ut sit pro *ubi*, quod Avieno familiare. Vid. tom. V, huj. op. pag. 543. Ed. — Cæterum *pectus* eleganter dictum a Cicerone pro *cingulo*, ut est apud Aratum.

239. *Sub pectore claro*. MSS Cic. *claræ* (non *clara*, ut Grotius notavit), ita ut cum *Andromedæ* jungenda sit vox. Parum refert, utrum præferas.

240. *Deltoton dicere Graii Quod soliti, simili quia forma litera claret*. Additi sunt versus a Cicerone præter Aratum. Cod. Lugd. Batav. M. L. *quia tali forma litera daret*. Sed manifesto *daret* vitiose exaratum pro *claret*.

243. *Namque est minor*. Ita legit vetus codex, et correxerunt jam Turnebus et Grotius. Recte, ut geometricæ rationes docent. Aratus: ἡδ' (sc. pars tertia) οὔτι τόση. Vulgo: *nam non minor illis*, male. Recte quoque monuit Jos. Scaliger ad Manil. p. 47 pro vulgato : *At non tertia pars lateris*, legendum esse *At non tertia par lateris*, id quod a me rescribi debuit. *Latus* est *linea*.

246. *Atque etiam vehementius illo*. Cod. Lugd. Batav. *Atque causam*, male. Idem et alii codd. et edd. *vehementius ille*. Aliæ edd. *illi*, scil. Pisces. Legendum utique *illo*, nempe Ariete, uti jam dederunt Grot. et edd. Ciceronis seriores.

247. *Paullo prælabitur ante*. Ita Grotius. MSS et edd. vett. *prolabitur*. Laudatur hic et sequens versus ad Cic. de Natura Deorum, II, 43, sub fin.

Et magis horrisonis Aquilonis tangitur alis.
Atque horum e caudis duplices velut ære catenæ,
Discessuque diu versæ per lumina serpunt,
Atque una tandem in stella communiter hærent,
Quam Veteres soliti cælestem dicere Nodum.

PERSEUS.

Andromedæ lævo ex humero si quærere perges,
Adpositum supera poteris cognoscere Piscem :
E pedibus natum summo Jove Persea vises,

248. *Et magis horrisonis Aquilonis tangitur alis.* Aliæ edd. *horriferis*, quod fortasse verius. Germanicus, « sub horrifero Aquilone ». Avien. « Horriferis Aquilonibus illa rigescunt ». Sed codd. vett. *horrisonis*. Pro *alis* edd. quædam *auris*, minus bene.

249. *Atque horum*, etc. Legebantur hi versus in vulgatis edd. corruptissimi et vario modo. Aldus dederat : « Atque horum et caudis duplices esse catenæ Dices aut diversa per lumina serpunt ». Seriores edd. quædam : « At quæ horum e caudis duplices velut esse catenæ Dicuntur sua diversæ per limina serpunt ». Grotius restituebat recte *Atque* pro *At quæ*, et *lumina* pro *limina*. Lectionem Grotianam sequuti sunt editores posteriores. Neque tamen in hac sanus est sensus. Suspecta quoque sunt : *Duplices velut esse catenæ Dicuntur.* Itaque e cod. Msto pro *esse* reposui *ære*. Quod alterum versum prorsus immutavi, factum est quidem auctoritate codicis Parisiensis, cujus lectionem a Puteano, Senatore quondam Regio, excerptam in notis ad h. l. adtulit Gruterus. Idem Puteanus alius codicis Paris. lectionem memoravit hanc : « Dicet quæ diu diversæ per lumina »; qua etiam nostræ lectionis veritas firmatur. In proximis versibus pro *Atque una tamen* et *Quem Veteres*, quemadmodum edd. vett. habent, cum Grotio rescripsi *Atque una tandem* et *Quam Veteres*.

253. *Si quærere perges.* Ed. Ald. et Victor. *si qua exere perges.* Hinc exsculpsit Morellius lectionem : *si quæsere perges*. Est autem *quæsere* antiqua forma verbi *quærere*, sæpius apud Ennium atque etiam Apuleium obsoleta venantem obvia. Vide Grotium ad h. l. Dedit tamen archaismum Morellius sine caussa ; nam ex Aldina scriptura *qua exere* etiam *quærere* et facilius quidem exsculpere poteris. Prætulerunt *quærere* Lambinus et Grot.

255. *E pedibus natum summo Jove Persea vises.* Edd. Ald. Victor. Lambin. *E pedibus vatum summo Jove Perseus es*, nullo sensu. Turnebus emendavit : *E pedibus varum*, quod non tam legisse videatur Cicero γαμβροῦ, sed σκαμβροῦ. Nihil ad rem. Nostram lectionem restituit Grotius. Consentit cum ea lectio cod. MS a Grutero collati et Lugd. Batavi, qui posterior habet *visa est* pro *vises*.— Sensus est : E lævo humero Andromedæ poteris piscem

Quos humeris retinet defixo corpore Perseus,
Quum summa ab regione Aquilonis flamina pulsant.
Hic dextram ad sedes intendit Cassiepeæ,
Diversosque pedes, vinctos talaribus aptis,
Pulverulentus uti de terra elapsu' repente,
In cælum vector magno sub culmine portat.

VERGILIÆ.

At propter lævum genus omni ex parte locatas
Parvas Vergilias tenui cum luce videbis.
Hæ septem vulgo perhibentur more vetusto
Stellæ, cernuntur vero sex undique parvæ.
At non interiisse putari convenit unam;
Sed frustra temere a vulgo ratione sine ulla
Septem dicier, ut veteres statuere poetæ,
Æterno cunctas ævo qui nomine dignant:

cognoscere; ibi enim situs est. Ex pedibus autem ejusdem, Persea cognosces: is enim pedes Andromedæ humeris retinet. Ed.

256. *Quos humeris retinet*. Cod. Lugd. Bat. et ed. Ald. *Quos humeros*, non bene.

257. *Quum summa ab regione Aquilonis flamina pulsant.* Poscit sensus *Quum*, et habet ita quoque Cod. Lugd. Batav. Aliæ edd. *Qua* sive *Quem*. In Aldina et nonnullis aliis edd. vett. *Quam*, vitiose. Laudatur versus a Cic. de Nat. Deor. II, 44.

260. *Pulverulentus uti*, etc. ex emendatione Grotii, quam confirmant codd. Gruteri et Lugd. Bat. Turnebus emendaverat: « Pulverulentus uti, de terra lapsu' repente In cælum victor, magna sub culmine portat ». Cf. not. ad Arat. Phæn. 253, Buhl. vol. I, p. 406.— *Pulverulentus uti*, h. e. habitu cursoris qui pulverem in stadio collegerit. Sic enim effingitur Perseus. Ed.

262. *At propter lævum genus.* Servius legit *Hujus propter*, quod teste Buherio reperitur etiam in multis Mstis. *Hujus* a Cicerone tamquam unius syllabæ vox usurpari potuit. Exempla vide apud *Wase* de Essent. vet. poet. p. 103. Versus laudantur apud Cic. de Nat. Deor. II, 44. — *Omni ex parte.* Cod. Lugd. Batav. *omni parte.* — *Vergilias*, Pleiadas. Vid. Aratea Avieni, v. 602. Ed.

264. *A vulgo.* Cod. idem *ac vulgo.*

269. *Æterno cunctas ævo.* Idem pro *ævo* habet *sane.* — *Qui nomine dignant.* Codd. MSS plures *signant.* Tuetur vulgatum Grotius. Occurrit *dignare* sensu activo sæpius apud Accium, ipsum Ciceronem, quin etiam apud Virgilium, Æn. III, 475: « Conjugio, Anchisa, Veneris dignate superbo ».

Alcyone, Meropeque, Celæno, Taygeteque,
Electra, Steropeque, simul sanctissima Maia.
Hæ tenues parvo labentes lumine lucent:
At magnum nomen signi, clarumque vocatur,
Propterea quod et æstatis primordia clarat,
Et post, hiberni præpandens temporis ortus,
Admonet, ut mandent mortales semina terris.

LYRA.

Inde Fides leviter posita et convexa videtur;
Mercurius parvis manibus quam dicitur olim
In cunis fabricatus in alta sede locasse;
Quæ genus ad lævum Nixi delapsa resedit,
Atque inter flexum genus, et caput Alitis hæsit.

270. *Celæno.* In quibusdam edd. vett. vitiose *Celeno.* Est græce Κιλαινώ.

271. *Electra, Steropeque,* etc. De Electra vide Veterum fabulas ad Avieni Phæn. 591, et ibi notata, huj. op. tom. V, p. 564. Ed.

274. *Propterea quod et æstatis primordia clarat.* Lectio ante Grotium erat: « Propterea quod ad æstatis primordia clarent », vel *claret.* Codd. quidam pro *clarent* legunt *signant,* quod haud dubie ex glossa profectum. Ut nos dedimus, emendarunt Turnebus et Grotius. Uterque docet *clarare* apud Veteres occurrere pro *declarare.* Grotius etiam Horatium laudat, apud quem *clarare* sit λαμπρύνειν. Respondet jam optime versus proximus: « Et post hiberni præpandens temporis ortus ».

277. *Inde Fides leviter posita et convexa videtur.* Hæserunt interpretes in vulgata lectione. Turnebus conjecit *levis adposita et convexa,* parum ad rem. Grot *convexa* maluit *convecta* c σθεῖσα (non *confecta,* ut pe notavit Buherius ad Cic. c Deor. II, 44); sed neque h placet. Buherius proponit *sa;* notum enim Astronom ram ponere conversam, qu jectura forsitan optima fuei terum pro *Inde* in Cod. L legitur *Unde.*

278. *Mercurius parvis m* Edd. vett. quædam *Mercuri vus manibus,* non bene. — *dicitur olim In cunis fabricat* utique legendum, monentib tero, Grotio, aliis. Apud A παρὰ λίκνῳ. Conf. Theon. a Vulgo: *Infirmis fabricatus,* manibus, quæ lectio ex vitio Aldini scriptura orta est.

280. *Quæ genus ad lævu delapsa resedit.* Edd. quædai *Hæc* et *Nisi* pro *Nixi.* In ὁ Ἐγγόνασι. — Vid. Avienus, v. 172. Ed.

CYCNUS.

Namque est Ales avis, lato sub tegmine cæli
Quæ volat, et serpens geminis secat aera pennis.
Altera pars huic obscura est, et luminis expers:
Altera nec parvis, nec claris lucibus ardet,
Sed mediocre jacit quatiens e corpore lumen.
Hæc dextram Cephei dextro pede pellere palmam
Gestit; jam vero clinata est ungula vemens
Fortis Equi propter pennati corporis alam.

EQUUS.

Ipse autem labens utrisque Equus ille tenetur
Piscibus; huic cervix dextra mulcetur Aquari.
Serius hæc obitus terrai visit Equi vis,
Quam gelidum valido de corpore frigus anhelans
Corpore setifero magno Capricornus in orbe;

282. *Namque est Ales avis.* Cic. de Nat. Deor. II, 44, *Inde est Ales avis.* Cod. Lugd. Bat. *Jamque est.* Nostra lectio convenit magis cum Arato: ἤτοι γάρ.

288. *Ungula vemens.* Ἀρχαϊκῶς pro *vehemens,* omissa adspiratione.

290. *Ipse autem labens utrisque Equus ille tenetur Piscibus.* Leguntur hic versus et duo sequentes mendosissimi in ed. Aldina aliisque hanc sequutis. Pro *utrisque* Aldus habet *multis*, scil. Piscibus; quod quum astronomicis rationibus repugnet, variæ sunt propositæ emendationes. Morellius *binis* aut *geminis* legendum putavit, et ipso *geminis* in textu exhibuit, adprobante etiam Lambino; convenit enim hoc cum Arato: δύ' ἰχθύες ἀμφινέμονται Ἵππον. Turnebus autem maluit *mutis*, quod mire placuit Grotio, mihi tamen valde displicet; nam quid *muti* pisces hoc loco? Prætuli itaque aliam Grotii emendationem *utrisque,* propius ad codd. scripturam accedentem, simulque Arateo versui consentaneam.

292. *Serius hæc obitus terrai visit Equi vis.* Apud Aldum legitur: « Serius hæc obitus terrai jussit equinis », sine ullo sensu. Quare fuerunt, qui versum omnino delendum putarent, et versu subsequenti pro *Quam gelidum* legerent *Tum gelidum.* Sed restitui potest integritati versus. Cod. Lugd. Batav. habet *terræ pervisit.* — *Equinis* Turnebus ingeniose mutavit in *Equi vis,* quod idem in mentem venit Grotio, fuse cæteroquin de mente Arati in his versibus omnino disputanti.

294. *Corpore setifero magno Capricornus in orbe.* Aldus: *Nam Capricornus in orbe.* Sed Priscian. lib. VI: « Capricornus, inquit, secundæ invenitur declinationis: Cicero in Arato: *Corpore semifero magno Ca-*

Quem quum perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.
Hoc cave te ponto studeas committere mense:
Nam non longinquum spatium labere diurnum;
Non hiberna cito volvetur curriculo nox:
Humida non sese vestris aurora querelis
Ocius ostendet, clari prænuntia solis.
At validis æquor pulsabit viribus Auster:
Tum fissum tremulo quatietur frigore corpus.
Sed tamen anni jam labuntur tempore toto,
Nec cui signorum cedunt, neque flamina vitant,
Nec metuunt canos minitanti murmure fluctus.
[At nautæ, fulicæ similes, mergoque natanti,
Anxia per totum jactantes lumina pontum,
Necquidquam nusquam parentia litora quærunt

pricornus in orbe. Idem in eodem: *Tum magni curvus Capricorni corpore propter Delphinus jacet* ». Buherius ad Cic. de Nat. Deor. II, 44: « Interpretes Ciceronis litem moverunt de lectione vulgata *semifero*, quum Capricornus non *semiferus*, sed *ferus* fuerit dicendus; et recte quidem illi. Credidi aliquando, scribendum *squamifero*; sed nunc legendum videtur *setifero*, quod Avieno etiam videtur lectum; dicit enim: *Hispida setosi marcet facies Capricorni* ». Præclaram hanc Buherii emendationem in textum migrare jussi.

295. *Titan Brumali flectens contorquet tempore currum*. Turn. Adv. XII, 17, *quum torquet*; sed recte Grotius vulgatum *contorquet* defendit. Idem quoque maluit *currum* pro *cursum*, ut vulgo. Vix dici potest *cursum contorquere*. Cod. Lugd. Bat. legit *curvum*, quod aperte vitiose exaratum est pro *currum*, et similem ortum habet mendu[m] Priscianum, qui legit *corv*[um]; ceperunt quoque *currum* j[am] res recentiores Arati Cic[eronis] editores. — Pingr. vero *curs*[um]

297. *Cave te ponto*. Codd. Lugd. Bat. *cave te in pontun*[m]

298. *Longinquum spatium* *longe quum spatium*.

301. *Ocius ostendet*. Cod[.] Bat. *ostendit*.

303. *Tum fissum tremulo q*[uatietur] *frigore corpus*. Ita Cod. Lug[d.] Malebat Grotius *fessum*. [...] *fixum*.

304. *Sed tamen anni jam l*[abuntur] *tempore toto*. Aldus: « sed jam anni », invito metro. [...] conjecit: « sed tamen en[...] Vulgatum bene se habet. [...] dum autem *anni* esse geni[tivum,] non nominativum pluralis, [...] *buntur* referri ad *nautas*.

305. *Nec cui signorum* Cod. Lugd. Bat. *Ne cui*.

Dum tenuis nigro tabula hos distinguit ab Orco].

SAGITTIPOTENS.

Atque etiam supero, navi pelagoque vagato,
Mense, Sagittipotens solis quum sustinet orbem,
[Non multo leviora putes instare pericla,
Ante nigras cautus tenebras subducere puppim].
Nam jam comminus exiguo lux tempore præsto est.
Hoc signum veniens poterunt prænoscere nautæ :
Nam prope præcipitante licebit visere nocte,

311. *Atque etiam supero, navi pelagoque vagato, Mense, Sagittipotens solis quum sustinet orbem....* Sunt utique hi versus depravatissimi. Sensus qualis esse debeat, constat ex Arato: Multa in priori mense mari passus, arcum quando Sol incendit et rectorem arcus, sub vesperam navem reducito, fidens non amplius nocti. Patet hinc, excidisse in Ciceronis Arato versum, quem Grotius sic explere conatus est : « Subducas fessam, veniet quum vespera, navim ». Dum autem ignoramus, quomodo ipse Cicero hæc expresserit, difficile est, etiam versus exstantes priores ad integritatem revocare, inprimis quum codd. mire varient. Claud. Puteanus e Cod. Paris. legit : « supera navi pelagoque vagantur ». Sic quoque Cod. Lugd. Bat. Turnebus: « haud supera navi pelagoque vagator ». Docet autem Lambinus, *vagato* sæpius dici pro *vagator,* ut apud Lucretium. Grotius emendavit : « Atque etiam supero endo mari pelagoque vagatus Mense, Sagittipotens solis quum sustinet orbem ». Displicet mihi in hac emendatione *mare pelagusque* conjunctum, licet etiam in vulgata lectione in *navi pelagoque* hæream. Igitur equidem satius habui, vulgatum reddere, quale reperi, nisi quod altero versu cum Grotio exhibui *quum sustinet* pro *tum sustinet. Supero mense* dictum pro *superiori*, ut apud Arat. ἐπὶ προτέρῳ.

315. *Nam jam comminus exiguo lux tempore præsto est.* Vulgo : « Nam jam quum minus, etc. » Turnebus et Grotius correxerunt : « Nam jam tum minus ». Sed recepi lectionem codd. Lugd. Bat. et Paris. a Puteano excerptam atque etiam aliis viris doctis probatam. Sensus est hic : « Hoc tempore navigatur toto anno, neque solum mense, quo Sol est in Capricorno (i. e. Januario), verum etiam quum Sol est in Sagittario (Decembri). Jam tum enim dies breviores sunt. — Pingr. habet *Nam jam tum nimis.* Ed.

317. *Nam prope præcipitante licebit visere nocte, Ut*, etc. Ita restituit Grotius e codd. Vulgo : « Jam prope præcipiti ante licebit visere nocti, Ut sese ostendens emergat Scorpius alte ». In vulgata lectione posterioris versus male codd. conspirant; patet enim de mari alto sermonem esse. Uti posteriorem versum dedit Grotius, ita citatur quoque a Cicerone, de Nat. Deor. II, 44; nec erat, quod eum illustraret.

Ut sese ostendens emergit Scorpius alte,
Posteriore trahens flexum vi corporis Arcum.
[Sed Nepa non multum prior, at prior exit ab undı
Jam supera cernes Arcti caput esse minoris,
Et magis erectum ad summum versarier orbem.
Tum sese Orion toto jam corpore condit
Extrema prope nocte, et Cepheus conditur alto
Lumborum tenus, a palma depulsus ad umbras.

SAGITTA.

Hic, missore vacans, fulgens jacet una Sagitta,
Quam propter nitens penna convolvitur Ales;
Et clinata magis paullo est Aquilonis ad auras.

AQUILA.

At propter se Aquila ardenti cum corpore porta
Igniferum mulcens tremebundis æthera pennis,
Non nimis ingenti cum corpore, sed grave mœstis

319. *Flexum vi corporis Arcum.* Cod. Lugd. Bat. *plexum.*

321. *Jam supera cernes.* Idem cod. *Jam super hunc cernes.*

323. *Orion toto jam corpore condit.* Idem cod. *condet.*

324. *Cepheus conditur alto.* Ita MSS Paris. teste Puteano. Vulgo: *ante.* Emendaverat *alto* jam Grot.

325. *Lumborum tenus, a palma depulsus ad umbras.* Codd. edd. Ald. et vett. ante Morellianam legunt *a prima.* Morellius refinxit versum ad Arateum: ἀπὸ χειρὸς ἐπ' ἰξύν. Recte, quamvis improbante Grotio. Nimis licentiosa est Grotii conjectura: « a ripa depulsus ad undas ». Legitur enim vulgo *ad undas*, non *ad umbras*, ut equidem ex codd. restitui. — *Ad undas* etiam Pingr. Ed.

326. *Hic, missore vacans, fulgens jacet una Sagitta.* Bene restituit Morellius. Edd. Ald. et aliæ: « Hic misso revocans, etc. » Avi « Inscia nam domini est ». A barunt Morellii emendationem nebus, Lambinus et Grotius.

328. *Et clinata.* MSS et edd

330. *Igniferum mulcens tren dis æthera pennis.* Edd. qu vett. *mulgens;* ridicule, ut notat Grotius. Jam supra hab v. 291: « Huic cervix dextra r tur Aquari ». Cæterum deest in codd. Paris. et Lugd. Bat. Puteano, nec respondet illi Græcus; quare interpolation spicionem incurrit.

331. *Non nimis ingenti cu pore.* Ita jam dedit Morelli suffragantur codd. Puteani, et Grotius. Aratus: οὐ τόσσος μ. Male in edd. vett. « Non min genti cum corpore » (quod dedit Pingr. Ed.) Grotius pos sum sequentem unum vel du

Ostendit nautis perturbans æquora signum.

DELPHINUS.

Tum magni curvus Capricorni cornua propter
Delphinus jacet, haud nimio lustratu' nitore;
Præter quadruplices stellas in fronte locatas,
Quas intervallum binas disterminat unum :
Cætera pars lata tenui cum lumine serpit.
Illæ quæ fulgent luces ex ore corusco,
Sunt inter partes gelidas Aquilone locatæ,
Atque inter spatium et læti vestigia solis.
At pars inferior Delphini fusa videtur
Inter solis iter, simul inter flamina venti,
Viribus erumpit qua summi spiritus Austri.

ORION.

Exinde Orion, obliquo corpore nitens,
Inferiora tenet truculenti corpora Tauri.
Quem qui, suspiciens in cælum nocte serena,

sus excidisse putat, aut Ciceronem non intellexisse Arateum illum : Χαλεπὸς γέ μεν ἐξ ἁλὸς ἐλθεῖν, Νυκτὸς ἀπερχομένης· καί μιν καλέουσιν Ἀητόν.

334. *Haud nimio lustratu' nitore.* Edd. quædam vett. *aut nimio*, male.

335. *Præter quadruplices stellas.* Cod. Leid. *propter*, perperam.

337. *Cætera pars lata tenui cum lumine serpit*, ex emendatione Grotii. Edd. vett. *late*. MSS « latet et nullum cum lumine serpit » ; unde Pingr. *latet ac tenui.*

338. *Illæ quæ fulgent luces ex ore corusco.* Grotius ad h. l. p. 76, ita : Non prætereundum est, quod ante nos monuit Scaliger, Aratum non intellectum a Tullio adolescente. Nam Aratus hoc loco μετάβασιν facit ἀπὸ τῶν βορείων εἰς τὰ νότια. Sed Cicero per τὰ μὲν οὖν intelligit stellas in priore Delphini parte sitas, sive, ut ipse loquitur, in fronte et in ore, quum revera in ore nullæ sint, et τὰ δὲ νειόθι interpretatur partem ejus inferiorem. Ait enim : « At pars inferior Delphini fusa videtur ». Sic enim legendum ; non ut vulgo *fusca*. Aratus : κέχυται. Firmant Grotii emendationem codd. quidam Puteani et Lugd. Batav. In aliis codd. Puteanus invenit *fulsa ;* quare conjecit *fulta ;* sed recepta lectio Grotiana melior. In v. 339 : « Sunt inter partes gelidas Aquilone locatæ ». Grotius malebat *Aquilonis ;* repugnat autem metrum.

341. Pingr. lect. nostr. respuit, et edidit *jam pertractanda*, quod nullibi inveniri potuit ; et supra vs. 338 legit *splendore corusco*. Hæ sunt emendationes meræ. Ed.

346. *Quem qui, suspiciens in cælum nocte serena*, etc. Ita dedi ex ar-

Late dispensum non viderit, haud ita vero
Cætera se speret cognoscere signa potesse.

CANIS.

Namque pedes subter rutilo cum lumine claret
Fervidus ille Canis, stellarum luce refulgens.
Hunc tegit obscurus subter præcordia venter:
Nec toto spirans rabido de corpore flammam
Æstiferos validis erumpit flatibus ignes.
Totus ab ore micans jacitur mortalibus ardor :
[Sirion hunc Græci præclaro nomine dicunt.]
Hic ubi se pariter cum sole in culmina cæli
Extulit, haud patitur foliorum tegmine frustra
Suspensos animos arbusta ornata tenere.
Nam quorum stirpes tellus amplexa prehendit,
Hæc augens anima, vitali flamine mulcet.
At quorum nequeunt radices findere terras,

bitrio Grotii, in partem præeunte vetere codice et Turnebo. Aratus : μὴ κεῖνον ὅτις καθαρῇ ἐπὶ νυκτὶ Ὕψου πεπτηῶτα παρέρχεται, ἀλλὰ πεποίθοι Οὐρανὸν εἰσανιδὼν προφερέστερα θηήσασθαι. Cicero legisse videtur ἀλλὰ et ὅτις interpretatus est ὅστις, ut et alibi. Πεπτηῶτα *dispensum* transtulit, non *dispersum*, quod pertinaciter referunt omnes codices. Turnebus præterea malebat « Cætera ne speret ». Vulgo : « Quem qui suspiciet in cælum nocte serena Late dispersum non viderit, abdita vero, etc. » absque ullo sensu.

349. *Namque pedes subter*, etc. Arbitratus est Cicero, Aratum ponere Canem sub pedibus Orionis, et ita quoque Avienus : « Talis et ipse virum gemina ad vestigia custos Insequitur ». Sed alia fuit Arati mens, dicentis vs. 327 ἀμφοτέροισι κύων ὑπὸ ποσσὶ βεβηκώς. Intelligit Canem suis pedibus posterioribus innitentem, non sub pedibus Orionis collocatum.

351. *Hunc tegit obscurus subter præcordia venter*. Ita restituit hunc locum Turnebus et probat quoque Grotius. In codd. scriptum erat *ver* pro *venter*. Hinc ortæ lectiones *Vesper*, *vester*, ut in edd. vett. Sed Arat. 319 : ἀλλὰ κατ' αὐτὴν Γαστέρα κυάνεος περιτέλλεται. Aldus habet *obscuris* pro *obscurus*. Grotius reponi vult *tenet* aut *gerit* pro *tegit*, in quo tamen codd. conspirant.

352. *Nec toto spirans*...*flammam*. Sic utique legendum. Aratus : ἀλλ' οὐ πάντα πεφασμένος. Edd. Ald. et vett. « Ver toto », vitiose. Correxit jam Morellius. Cod. Leid. « Et vero toto ». — *Rapido* edidit Ping., sed mavult *rabido*. Ed.

356. *Hic ubi se pariter*. Cod. Leid. « Hic subit pariter », perperam. — *In culmina cæli*. Aliæ edd. « in lumina cæli ».

Denudat foliis ramos et cortice truncos.
[Tendentem occiduas etiam hunc sentimus ad oras.
Cætera signandis sunt languida sidera membris.]

LEPUS.

Hunc propter, subterque pedes, quos diximus ante,
Orioni' jacet levipes Lepus. Hic fugit, ictus
Horrificos metuens rostri tremebundus acuti:
Nam Canis infesto sequitur vestigia cursu
Præcipitantem agitans, oriens jam denique paullum,
Curriculum numquam defesso corpore sedans.

ARGO.

At Canis ad caudam serpens prolabitur Argo,
Conversam præ se portans cum lumine puppim:
Non aliæ naves ut in alto ponere proras
Ante solent, rostro Neptunia prata secantes;
Sed conversa retro cæli se per loca portat.
Sicut quum cœptant tutos contingere portus,

365. *Hunc propter, subterque pedes, quos diximus ante, Orioni' jacet.* Ita codd. plures et Leid. recte. Vulgo *Oriona.* Nostram lectionem jam proposuit Grotius.

369. *Præcipitantem agitans oriens jam denique paullum.* Turnebus corrigebat, adsentiente etiam Grotio: « orientem denique paullum », ut sensus sit: « Canis Leporem insequitur occidentem agitans et paullum jam ortum. Nescio autem, an hic sensus satisfecerit ulli; neque Arato convenit, 340: Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς, Καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει. Equidem vulgatum magis Arato respondere crediderim. Sensus est: Canis agitat Leporem ad occasum præcipitantem haud multo postquam ipse ortus est.

370. *Curriculum nunquam.* Hunc versum post 367 transponit Pingr. Patricium sequutus. Cicero quidem de Nat. Deor. II, hunc Lepori tribuit. Ed.

371. *Prolabitur Argo.* Alii codd. et edd. *prælabitur Argo.* Occurrit hic locus usque ad vs. 383, etiam apud Hygin. fab. 14.

372. *Conversam præ se portans cum lumine puppim.* Aliæ edd. *convexam*, male. Eadem lectionis varietas supra vs. 277.

375. *Sed conversa retro cæli se per loca portat*, ex emendatione Turnebi a Grotio etiam recepta. Sic sup. 329: « At propter se Aquila ardenti cum corpore portat ». Vulgo: « cæli semper loca portat ». [illegible] hic versus apud Hyginum.

376. *Tutos contingere portus.* [illegible]

Obvertunt navem magno cum pondere nautæ,
Aversamque trahunt optata ad litora puppim;
Sic conversa vetus super æthera labitur Argo;
Atque usque a prora ad celsum sine lumine malum,
A malo ad puppim clara cum luce videtur.
Inde gubernaclum, disperso lumine fulgens,
Clari posteriora Canis vestigia tangit.

PISTRIX.

Exin semotam procul in tutoque locatam
Andromedam tamen explorans fera quærere Pistrix
Pergit, et usque sitam validas Aquilonis ad auras
Cærula vestigat, finita in partibus Austri.

ERIDANUS.

Hanc Aries tegit, et squammoso corpore Pisces,
Fluminis illustris tangentem corpore ripas.

citat hunc versum Hyginus, quocum conspirant plurimi Ciceronis codd. Aratus : καθάπτεται ἠπείροιο. Vulgo : *constringere.* Nostrum receperunt jam Lambinus et recentiores Ciceronis editores; probavit quoque Grotius.

378. *Aversamque trahunt*, ex emendatione Grotii, cui omnes codd. adstipulantur. Germanicus : « Aversamque ratem votis damnatus ad oram Perligat ». Vulgo : « Adversamque trahunt ».

379. *Sic conversa vetus super æthera labitur Argo.* Vulgo : « vertitur Argo ». Vix autem scripsit Cicero « sic conversa ... vertitur Argo » in eodem versu ; neque *vertitur Argo* h. l. sensum præbet satis idoneum. Restitui igitur ex Hygino *labitur Argo.*

380. *Atque usque a prora ad celsum sine lumine malum.* Codd. Leid. « usque ad proram ad cæli summam sine lumine malum », vitiose. Desunt versus hic et sequens apud Hyginum.

381. *Cum lumine clara videtur.* Codd. MSS « cum luce clara videtur ».

382. *Inde gubernaclum, disperso lumine fulgens.* In hac lectione omnes codd. consentiunt. Apud Hyginum versus legebatur imperfecte sic : « Inde gubernaclum... » Supplerunt otiosi homines : « tendens a puppe volante ».

383. *Vestigia tangit.* Vulgo : « vestigia condit ». Turnebus maluit *condunt*, propius ad Aratum. Sed recte restituit Grotius ex Hygino *tangit.*

384. *In tutoque locatam.* Cod. Leid. « in totoque locatam », perperam.

388. *Squammoso corpore Pisces.* Ita citat Cicero ipse, de Nat. Deor. II, 44. Vulgo *squammosi.*

389. *Fluminis illustris tangentem*

Namque etiam Eridanum cernes in parte locatum
Cæli, funestum magnis cum viribus amnem,
Quem lacrymis mœstæ Phaethontis sæpe sorores
Sparserunt, letum mœrenti voce canentes.
Hunc Orionis sub læva cernere planta
Serpentem poteris; proceraque Vincla videbis,
Quæ retinent Pisces, caudarum parte locata,
Flumine mixta retro ad Pistricis terga reverti.
Hic una stella nectuntur, quam jacit ex se
Pistricis spina valida cum luce refulgens.
Exinde exiguæ tenui cum lumine multæ
Inter Pistricem fusæ sparsæque videntur
Atque gubernaclum stellæ quas contegit omnes
Formidans acrem morsum Lepus. His neque nomen,
Nec formam Veteres certam statuisse videntur.

corpore ripas. Alii *Fluminis illustri*, minus recte. Aratus, 358 : ποταμοῦ ἀστερόεντος. Patric. pro *corpore* malebat *pectore*, quod convenit Astronomorum placitis; dicebatur enim Pistrix Eridanum pectore adtingere. Vid. Hygin. Astronom. III, 30 : « Hujus priorem partem corporis prope adluere flumen Eridanus videtur ».

395. *Serpentem poteris*. Cic. de Nat. Deor. l. l. citat : « serpentem adspicies » ; sed in ipso carmine continuo non ita scripserat.

397. *Vincla videbis..... Flumine mixta retro ad Pistricis terga reverti*. Grotius ad h. l. Deceptus est Cicero eo, quod Aratus post Fluvium de Nodo tractet. Itaque τὰ λῖνα ait Flumine misceri, quod nimis absurdum est. Nam Pistrix media est inter Nodum vinculorum et Eridanum. Sed juvenile est erratum. Et tamen Avienus quoque dixit : « Fusaque quæ geminos adstringunt vincula Pisces Eridani coeunt amfractibus... »

398. *Hic una stella nectuntur*, etc. ex emendatione Grotii. Aldus et edd. vett. corrupte : « Hanc una stella nectuntur quam jacet ex se Pistricis spinæ valida cum luce refulgens ». Alii *Hæc* pro *Hanc* et *vertuntur* pro *nectuntur*. Morellius dedit *Pistrix e spina*, quod tamen non bene convenit cum antecedenti *jacit ex se*. Itaque Grotii emendationem recepi, præeuntibus jam pluribus Ciceronis editoribus.

399. *Spina*, ultima ob cæsuram producta. Grot. *spina, evalida*. Ed.

402. *Atque gubernaclum, stellæ quas contegit omnes*. Alii *Ante gubernaclum*, male. Reposuit Buhl. *stellas quas* pro vulgato : « Atque gubernaclum stellæ, quas, etc. » et quærit : « Quid est gubernaclum stellæ? Miror, neminem, ne Grotium quidem, in hoc hæsisse ». Sed aperte *stellæ* debet conjungi cum [illegible]. Ed.

Nam quas sideribus claris natura polivit,
Et vario pinxit distinguens lumine formas,
Has ille astrorum custos ratione notavit,
Signaque signavit cælestia nomine vero.
Has autem, quæ sunt parvo cum lumine fusæ,
Consimili specie stellas, parilique nitore,
Non potuit nobis nota clarare figura.

PISCIS AUSTRALIS.

Exinde, Australem soliti quem dicere Piscem,
Volvitur inferior Capricorno versus ad Austrum,
Pistricem observans, procul illis Piscibus hærens.

AQUARIUS.

At prope conspicies expertes nominis omnes,
Inter Pistricem et Piscem quem diximus Austri,
Stellas sub pedibus sparsas radiantis Aquari.
Propter Aquarius obscurum dextra rigat amnem,
Exiguo qui stellarum candore nitescit.
E multis tamen his duo late lumina fulgent:
Unum sub magnis pedibus cernetur Aquari:
Quod superest, gelido delapsum flumine fontis,

405. *Nam quas sideribus... Has ille astrorum custos*. Rescripsi cum Grotio *quas* et *Has* pro vulgato *Quæ* et *Hæc*, refertur enim ad *formas*. *Astrorum custos* Græcorum more dictum, qui *observare* vocant φυλάσσειν. Est itaque ἀστέρων φύλαξ astrorum observator.

409. *Quæ sunt parvo cum lumine fusæ*. Iterum ex emendatione Grotii, quam sensus flagitabat. Vulgo: « parvo sub culmine fusæ ».

411. *Nota clarare figura*. Alii *clarere*, male. *Clarare* est activum, quod hoc loco requiritur; *clarere* neutrum. Conf. Grotium, p. 77.

412. *Exinde Australem soliti quem dicere Piscem*. Sic bene correxit Morellius. Ald. et edd. vitiose: « Exinde australem soliti convincere Piscem ». Aratus, 388: νότιον δέ ἑ κικλήσκουσι.

417. *Stellas sub pedibus sparsas radiantis Aquari*. Vulgo *stratas*. Sed *sparsas* usitatius Ciceroni. Sic supra vs. 402 stellæ *sparsæ fusæque videntur*. Conf. etiam Aratus, 389: σποράδην ὑποκείμενοι.

421. *Sub magni pedibus*. Ita Ald. et edd. vett. Aliæ edd. « sub magnis pedibus ».

422. *Gelido delapsum flumine fontis*, ex emendatione Grotii in notis ad Germanicum. Vulgo *lumine*. Ad-

Spiniferam subter caudam Pistricis adhæsit;
Hæ tenues stellæ perhibentur nomine Aqūai.
Hic aliæ volitant parvo cum lumine claræ,
Atque priora pedum subeunt vestigia magni
Arcitenentis, et obscuræ sine nomine cedunt.

ARA.

Inde Nepæ cernes propter fulgentis acumen
Aram, quam flatu permulcet spiritus Austri,
Exiguo superum quæ limina tempore tranat:
Nam procul Arcturo est adversa parte locata.
Arcturo magnum spatium supera dedit, orbem
Jupiter huic parvum inferiore in parte locavit.
Hæc tamen æterno invisens loca curriculo nox
Signa dedit nautis, cuncti quæ noscere possent,
Commiserans hominum metuendos undique casus.
Nam quum fulgentem cernes, sine nubibus atris,
Aram sub media cæli regione locatam,
A summa parte obscura caligine tectam,
Tum validis fugito devitans viribus Austrum:

stipulantur Grotii codd. nonnulli.

423. *Spiniferam subter caudam.* Codd. MSS *spinigeram.*

424. *Hæ tenues stellæ perhibentur nomine Aquai.* Eld. Ald. corrupte *Etenus stellæ.* Correxerunt alii, notante Morellio, *Ast omnes.* Ipse Morellius in textu dedit *Hæ tenues,* quod utique legendum esse (sive Eæ *tenues* κατὰ συναίρεσιν) docuit ad h. l. Grotius. Pro *Aquai* alii habent *Aquari.* Sed nostra lectio præferenda. Arat. 399: τοὺς πάντας καλέουσιν ὕδωρ. Monet tamen Grotius, etiam *Aquarium* pro *Aqua* apud veteres Latinos dici, et sic etiam alteram lectionem sustineri posse.

427. *Obscuræ sine nomine cedunt,* ex emendatione Grotii. Videntur autem Cicero et Germanicus apud Aratum, v. 401, pro δινωτοὶ legisse ἄγνωτοι. Vulgo *condunt,* male.

430. *Exiguo superum quæ limina tempore tranat.* Recepi Turnebi emendationem *superum limina* pro vulgato *superum lumina.* Arat. 414: Τοῦ δή τοι ὀλίγον μὲν ἐπὶ χρόνον ὑψόθ' ἐόντος Πεύσεαι.

432. *Arcturo magnum,* etc. Sequutus sum Grotium. *Spatium* et *orbem* vocat arcum illum, qui ab Orientali Finitoris signo ad Occidentale per datum signum ducitur. *Metas* vocat Cæsar. Turnebus ita distinguere malebat: « Arcturo magnum spatium supera dedit orbem Jupiter, huic parvum, etc. » Edd. vett. « hunc parvum ».

Quem si prospiciens vitaveris, omnia caute
Armamenta locans, tuto labere per undas.
Sin gravis inciderit vehementi flamine ventus,
Perfringet celsos defixo robore malos,
Ut res nulla feras possit mulcere procellas,
Ni parte ex Aquilonis opacam pellere nubem
Cœperit, et subitis auris diduxerit Ara.

CENTAURUS.

Sin humeros medio in cælo Centaurus habebit,
Ipseque cærulea contectus nube feretur,
Atque Aram tenui caligans vestiet umbra,
Ad signorum obitum vis est metuenda Favoni.
Ille autem Centaurus in alta sede locatus,
Qua sese clarum collucens Scorpius infert,
Hac subter partem præportans ipse virilem
Cedit, Equi partes properans subjungere Chelis.
Hic dextram porgens, quadrupes qua vasta tenetur,
Quam nemo certo donavit nomine Graium,
Tendit, et illustrem truculentus cedit ad Aram.

447. *Et subitis auris diduxerit Ara.* Grotius conjiciebat : « et subitas auras diduxerit aura ». Minime adsentior.

448. *Sin humeros medio in cælo Centaurus habebit.* Grotius ad h. l. « Nimirum punctum medium intelligit arcus illius, qui inter duo Finitoris puncta ducitur, ubi videlicet ipse arcus a Meridiano intersecatur. Hæc est, quam mediam cæli viam dicunt. Nam Centaurus omnino illis non potuit μεσουρανεῖν ».

453. *Clarum collucens Scorpius.* Edd. Ald. et vett. *claro*, ita ut epitheton referatur ad Centaurum. Alii *clare*. Nostrum tuentur etiam codd. Msti et plures edd.

455. *Cedit, Equi partes properans subjungere Chelis.* Legebatur hic versus corrupte apud Aldum sic : « Cedite qui partis properat conjungere Chelis ». Ipse Cicero, de Nat. Deor. II, 44, citat *submergere.* Sed et hic et illic libri sunt corrupti. Ut nos dedimus, emendavit Grotius. Restituerat jam Morell. *Cedit*, *equi* et *properans*. Aratus eleganter, 438 : ἱππούραια δ' ὑπὸ σφίσι Χηλαὶ ἔχουσιν.

456. *Hic dextram porgens.* *Porgens* dici pro *porrigens*, ut *surgens* pro *surrigens*, vix est quod moneam. Aldus habet *pergens ;* quod non improbavit Grotius; regitur tum *dextram* ab antecedenti *cedit*, vel a sequenti *tendit.* Possit etiam legi *Cædit*, ut ad Feram referatur, quæ Hostia dicitur Hygino. Nil tamen

HYDRA.

Hic sese infernis de partibus erigit Hydra
Præcipiti lapsu, flexo cum corpore serpens.
Hæc caput atque oculos torquens ad terga Nepai,
Convexoque sinu subiens inferna Leonis,
Centaurum leni contingit lubrica cauda:
In medioque sinu fulgens Cratera relucet:
Extremum nitens plumato corpore Corvus
Rostro tundit. Et hic, Geminis est ille sub ipsis
Ante canis, Graio Procyon qui nomine fertur.
Hæc sunt, quæ visens nocturno tempore signa,
Æternumque volens mundi cognoscere motum,
Legitimo cernes cælum lustrantia cursu.
Nam quæ per bis sex Signorum labier orbem
Quinque solent stellæ, simili ratione notari

equidem in vulgato textu mutavi. — *Porgens.* Pingebatur enim Centaurus habitu porrigentis sive extendentis dextram, et ea tenentis bestiam, quadrupedem vastam ac protensam; euntisque versus Aram sidus quatuor stellis *illustre*, quasi illam victimam ad aram immolaturus. Mavult Patricius *illustrem* referri ad quadrupedem, ut quæ stellas habeat decem, quum Ara tantum constet quatuor. Nihil in Græco est, quo lis possit dirimi. Ed.

459. *Infernis de partibus.* Sic Cic. vertit Arat. 443 περαιόθεν. Avien. *Desuper.* Theon περαίαν dici ait τὴν ἀνατολὴν, adseverat autem ibidem, vocem etiam de *occasu* sumi. Ita eadem vox contrarias habet significationes. Grotius mavult vertere *ulterius*. Cod. Leid. « infernis e partibus ». Alii codd. « infernis a partibus ».

461. *Ad terga Nepai.* Intelligitur a Cicerone sub Nepa Cancer; vid. supra ad vs. 90, 428, et infra 528, 574, etc. Ed.

463. *Centaurum leni contingit lubrica cauda.* Cod. Leid. *levi*, melius forsitan.

465. *Extremum... Corvus Rostro tundit.* Aldus *Extrema.* Alii *Extremo.* Morellius et Grotius *Extremum*, quod retinui. Cicero ipse citat *Extremam*, ita ut non ad sinum, sed ad Hydram spectet. Alii « Rostro tundet », non recte. Aratus, vs. 449, κόπτοντι.

467. *Ante canis*, ex emendatione Grotii et Scaligeri, qui posterior malebat ἀρχαϊκῶς *Antecanis.* Vulgo: « Ante canem », perperam. Cæterum in hoc versu desinit cod. Leid.

469. *Æternumque volens mundi cognoscere motum.* Deest hic versus in pluribus edd. ut et in Morelliana. — Pingr. habet *pernoscere.* Ed.

471. *Labier orbem*, ex emenda-

Non possunt; quia, quæ faciunt vestigia cursu,
Non eadem semper spatio protrita feruntur.
Sic malunt errare vagæ per nubila cæli,
Atque suos vario motu metirier orbes.
Hæ faciunt magnos longinqui temporis annos,
Quum redeunt ad idem cæli sub tegmine signum:
Quarum ego nunc nequeo totos evolvere cursus.
Verum hæc, quæ semper certo volvuntur in orbe,
Fixa, simul magnos edemus gentibus orbes.
  Quatuor, æterno lustrantes lumine mundum,
Orbes stelligeri portantes signa feruntur,
Amplexi terram, cæli sub tegmine fulti:
E quibus annorum volitantia lumina nosces,
Quæ densis distincta licebit cernere signis.

tione Turnebi et Grotii. Intelligitur Zodiacus. Vulgo *orbes*, male.

473. *Quæ faciunt vestigia cursu.* Alii *qua*, vel *quo*.

474. *Vestigia... protrita feruntur.* Sic melius edd. vett. In aliis et apud Pingr. *portata teruntur*, nullo sensu. Grotius proponebat: « portata feruntur ». Sed quid sint « vestigia portata », equidem non capio.

475. *Sic malunt.* Aliæ edd. « sed malunt ».

477. *Hæ faciunt.* Ita jam correxit Grotius vulgatum *Hæc*. Refertur enim *Hæ* ad *stellas* quinque supra memoratas.

479. *Quarum ego.* Iterum spectat ad stellas. Male vulgo: « Quorum ego ». Ed. Ald. « Quare ego ». Ingeniose hanc lectionem explicat Grotius. Scriptum erat in codice: « Quar. ego » pro « Quarum ego ». — *Totos evolvere cursus.* Meminit Grotius conjecturæ patris: « tortos evolvere cursus », quæ etiam mihi haud displicet.

480. *Certo volvuntur in orbe.* evolvuntur.

481. *Fixa, simul magnos ed gentibus orbes.* Versus, quema dum vulgo legebatur: « Fixa mul magnos edam gentibus orl erat hiulcus. Ed. Ald. « Fixa, s magno sedem gentibus orbes ». « Magnos similes vertentibus orl Turnebus emendavit: « Magno cam gentibus orbes », vel pro « tibus », « cantibus ». Sequutus Grotium, cujus correctio v mihi videtur levissima. Nequ men versum omnino integrita stitutum puto. Offendit inp repetitio vocis *orbis*: « quæ vol tur in orbe Fixa, simul ma edemus gentibus orbes ».

484. *Amplexi terram,* ex eme tione Grotii. Vulgo *terra*.

485. *Annorum volitantia lun* Videtur legisse Cicero apud tum, 464: Ἄστρα περισκοπέοντι μένων ἐνιαυτῶν. — Pingr. *limin* Arato, ubi legit Μίτρα vs. cit.]

Tum magnos orbes magno cum lumine latos,
Vinctos inter se, et nodis cælestibus aptos,
Atque pari spatio duo cernes esse duobus.
Nam si nocturno cognoscens tempore cælum,
Quum neque caligans detersit sidera nubes,
Nec pleno stellas superavit lumine Luna,
Vidisti magnum candentem serpere Circum:
Lacteus hic nimio fulgens candore notatur.
Hic non perpetuum detexens conficit orbem.
Quatuor huic simili nitentes mole feruntur:
Sed spatio multum superis præstare duobus
Dicitur, et late cæli lustrare cavernas.
Quorum alter tangens Aquilonis vertitur auras,
Ora petens geminorum illustria; tum genus ardens
In sese retinens Aurigæ portat utrumque.
Hunc sura læva Perseus humeroque sinistro
Tangit. At Andromedæ dextra de parte tenetur;

487. *Tum magnos orbes.* Restitui *magnos* ex ed. Ald. Vulgo *multos.*

490. *Nam si nocturno cognoscens tempore cælum.* Vetustissimi codd. *Nec si*, male. Alius cod. penes Grot. *Et si.* Excudebat hinc Grot. lectionem *En, si.* Malui cum Morell. et aliis legere *Nam si.* Ping. *Nam sic.* Ed.— Pro *cognoscens* Grotius etiam reponere voluit *convisens*, quoniam *visere* et *convisere* sunt verba poetica Ciceronis hac de re. Verum utitur Cicero quoque verbo *cognoscere*, quare mutatio non est necessaria.

494. *Lacteus hic nimio fulgens candore notatur.* In ed. Ald. *in nimio.* Conjicit propterea Grotius legendum *is nimio.* Pro *notatur* alii habent *vocatur;* melius forsitan. Quod Grotio placuit, *rotatur*, equidem non probaverim; vult enim Cicero hoc ipsum, Circum *vocari* Lacteum. Cæterum *nimio candore* dictum pro *magno candore.* Sic supra: « haud nimio lustratus nitore ... haud nimis ingenti cum corpore », i. e. *valde ingenti.*

495. *Hic non perpetuum detexens conficit orbem.* Ed. Ald. *His.* Forsitan itaque legendum *Is.* Grotius putat, Ciceronem apud Aratum aliter quam Buhl. legisse, vs. 476, γάλα μιν καλέουσιν Τοῦ δή τοι Χροιὴ μὲν ἀλίγκιον οὐδ' ἔτι κύκλον Δινεῖται.

496. Hunc vs. omisit Buhl. errore.

497. *Superis.* Pingr. *superest*, et ita Grot. male. *Superis duobus* intellige circulos Tropicos, Æquatore et Zodiaco minores. Ed.

500. *Ora petens Geminorum illustria.* Ita emendavit Grotius. Vulgo *illustratum.*

503. *At Andromeda.* Vulgo: « ad Andromedam », male. In vs. supe-

[Cui manus ad Boream, cubitus cui spectat ad Austrı
Imponitque pedes duplices Equus; et simul Ales
Ponit avis caput, et clinato corpore tergum.
Anguitenens humeris connititur. Illa recedens
Austrum consequitur devitans corpore Virgo.
At vero totum spatium convestiet orbis
Magnu' Leo, et claro collucens lumine Cancer,
In quo consistens convertit curriculum Sol
Æstivus, medio distinguens corpore cursus.
Hic totus medius circo disjungitur : iste
Subter testarum cava tegmina, et intus et extra
Lumen habens : sævi sed vis horrenda Leonis
Pectoribus validis, atque alvo possidet orbem.
Hunc octo in partes divisum noscere circum
Si potes, invenies supero convertier orbe
Quinque pari spatio, partes tres esse relictas,

riori pro *sura læva* ed. Ald. vitiose *supera lævæ*. Aratus, 483 : λαιὴ δὲ κνήμη. Quæ jam sequuntur apud Aratum, a Cicerone sunt omissa, nisi quid desit.

506. *Et clinato corpore tergum.* Conf. not. ad Arat. vers. 487, vol. I Buhl. Ed.

507. *Anguitenens humeris connititur.* Conjicit Grotius *connectitur.* Turnebus *convertitur.* Sed nihil est in vulgato mutandum.

509. *At vero totum spatium convestiet orbis Magnu' Leo.* Ita dedi ex emendatione Grotii. Codd. *convertit et orbis.* Alii, in his Morellius, « convestit et orbis », male. Fuere, qui hunc versum omnino ejicerent et sequentem inchoarent : « Inde Leo ». Conf. Theon ad h. l.

512. *Medio distinguens corpore cursus.* Non respondet his versus Arateus. Vult Cicero, solem solstitii æstivi tempore medium esse Arcticum et Eclipticam. Conf. manicus et Avienus.

513. *Hic totus medius circo di gitur : iste Pectoribus validis, alvo possidet orbem.* Sic præ hunc locum restituit Grotius i tis. Legebatur vulgo : « disjun ipso, etc. » quare plerique, et quum textum operis traderet, Grotius, versus esse mutilos excidisse quosdam, suspicati Quod si autem lectionem nos sequaris, sensus et nexus sat perspicuus. *Hic* (scilicet Canc a circulo æstivo distinguitur; (scil. Leo), orbem possidet στ καὶ γαστέρι. Cf. Arat. 492 seq. poeta Græcus de oculis Cancr xit, a Cicerone et a Germanico sunt reddita, sive quod ea legerent in codd. suis, sive superflua putarent.

Tempore nocturno quas vis inferna frequentat.
[Ille quidem a Boreæ] Cancro connectitur [auris;]
Alter ab infernis [contra connititur] Austris.
Distribuens medium subter secat hic Capricornum,
Atque pedes gelidum rivum fundentis Aquarî,
Cæruleæque feram caudam Pistricis, et illum
Fulgentem Leporem; inde pedes Canis, et simul amplam
Argoam retinet claro cum lumine Navem;
Tergaque Centauri, atque Nepai portat acumen:
Inde Sagittarî defixum possidet arcum.
Hunc, a clarisonis auris Aquilonis ad Austrum
Cedens, postremum tangit rota fervida Solis;
Exinde in superas brumali tempore flexus
Se recipit sedes. Huic orbi quinque tributæ
Nocturnæ partes, supera tres luce dicantur.
Hosce inter mediam partem retinere videtur

520. *Vis inferna frequentat.* Ita codd. MSS. Vulgo *frequentet.*

522. *Alter ab infernis*, etc. Excidisse versum patet; etiam ex Arateis: Ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Βορέῳ περὶ Καρκίνον ἐστήρικται, Ἄλλος δ' ἀντιόωντι νότῳ. Substitit Buhl. in textu vulgato. Aldus habet: « Alter ab infernis Austri convertitur auris ».— Grotius quidem ita restituit, ut dedimus, et ita Pingr. Ed.

523. *Distribuens medium.* Alii, ut lacunam explerent, legerunt: « Ast alter medium »; sed tum non quadrat, quod sequitur: « subtersecat hic Capricornum ».

525. *Cæruleæque feram caudam Pistricis.* Grotius maluit: « Cæruleamque feræ caudam Pistricis ».

527. *Argoam retinet claro cum lumine Navem.* Ita dedi ex emendatione verissima Grotii. Vulgo: « Argolicam retinet crebro cum lumine Navem ». Edit. Ald. « crabro cum lumine ». Nostram lectionem « claro cum lumine » jam alii editores in textum receperunt.

531. *Cedens postremum tangit.* Sic utique legendum cum Grotio. Aratus παρερχόμενος. Vulgo *Condens.*

532. *Brumali tempore flexus.* Vulgo: « brumali tempore flexu », vitiose. Correxit Grotius *flexus*, nempe *sol.* Sic apud Avienum sol τροπικὸς ἢ τρεπόμενος dicitur *pulsus.* — Pingr. maluit *flexa*, non male. Ed.

534. *Supera tres luce dicantur.* Dictum est pro: superæ (orbi) tres luce dicantur, per ἀντίπτωσιν ablativi pro dativo.

535. *Hosce inter mediam partem retinere videtur.* Vulgo « Hasce inter », male; μεσσόθι τοῦ θερινοῦ καὶ χειμερινοῦ Theon. Deinde vitiose habent edd. vett. « mediam in partem ».

Tantus quantus erit collucens lacteus orbis:
In quo autumnali, atque iterum sol lumine verno
Exæquat spatium lucis cum tempore noctis.
Hunc retinens Aries sublucet corpore totus;
Atque genu flexo Taurus connititur ingens.
Orion claro contingens pectore fertur.
Hydra tenet flexu; Cratera et Corvus adhæret,
Et paucæ e Chelis stellæ: simul Anguitenentis
Sunt genua, et summi Jovis Ales nuntius instat;
Propter Equus capite, et cervicum lumine tangit.
Hosce æquo spatio dejunctos sustinet axis,
Per medios summo cæli de vertice tranans.
  Ille autem claro quartus cum lumine Circus
Partibus extremis extremos continet orbes,
Et simul a medio media de parte secatur,
Atque obliquus in his nitens cum lumine fertur:
Ut nemo, cui sancta manu doctissima Pallas
Solertem ipsa dedit fabricæ rationibus artem,
Tam tornare cate contortos possiet Orbes,
Quam sunt in cælo divino numine flexi,
Terram cingentes, ornantes lumine mundum,
Culmine transverso retinentes sidera fulta.
Quatuor hi motu cuncti volvuntur eodem.

540. *Atque genu flexo Taurus.* Sic Taurus in astrothesia pingitur. Vid. Epigr. de signis cælestibus, vs. 2: « Inflexoque genu projectus corpore Taurus ». Ed.

541. *Contingens pectore fertur.* Alii: « contingens corpore fertur ». Apud Aratum est ζώνη.

542. *Hydra tenet flexu; Cratera et Corvus adhæret*, etc. Ita emendavit Turn. adprobante etiam Grotio. Hydra tenet circulum flexu. Est καμπὴ Arati. Vulgo: « Hydra tenet flexu Crateram, Corvus adhæret ».

543. *Et paucæ e Chelis stellæ.* Vulgo: « Et paucæ Chelis stellæ », perperam.

546. *Dejunctos sustinet axis*, ex emendatione Turnebi. Vulgo: « devinctos sustinet axis ».

555. *Divino numine flexi.* Restituit sic jam Turnebus ex editione Aldina. Vulgo: « divino lumine flexi ».

558. *Quatuor hi motu*, etc. Aldus: « Quatuor in motus ». Suspicatur propterea Grotius legendum: « Qua-

Sed tantum supera terras semper tenet ille
Curriculum oblique implexus tribus orbibus unus,
Quanto est divisus Cancer spatio a Capricorno;
Ac subter terras spatium par esse necesse est.
Et quantos radios jacimus de lumine nostro,
Queis hunc convexum cæli contingimus orbem,
Sex tantæ poterunt sub eum succedere partes,
Bina pari spatio cælestia signa tenentes.
Zodiacum hunc Græci vocitant, nostrique Latini
Orbem signiferum perhibebunt nomine vero:
Nam gerit hic volvens bis sex ardentia signa.
Æstifer est pandens ferventia sidera Cancer.
Hunc subter fulgens cedit vis torva Leonis,
Quem rutilo sequitur collucens corpore Virgo,
Exin projectæ claro cum lumine Chelæ;
Ipsaque consequitur lucens vis magna Nepai.
Inde Sagittipotens dextra flexum tenet arcum.
Post hunc ore fero Capricornus vadere pergit.
Humidus inde loci collucet Aquarius orbi.
Exin squammiferi serpentes ludere Pisces;
Queis comes est Aries obscuro lumine labens,
Inflexoque genu projecto corpore Taurus,
Et Gemini clarum jactantes lucibus ignem.

tuor in motus cuncti volvuntur eosdem ». Utrum malis, sensus eodem redit. Revera in codd. scriptum fuisse arbitratur Grotius: « Quatuor ii motu ».

562. *Ac subter terras.* Codd. MSS « At subter terras ».

564. *Queis hunc convexum*, etc. ex emendatione Grotii. Vulgo: « Queis lunæ convexum cæli tangimus orbem ». Sed verissima est Grotii lectio.

565. *Tantæ poterunt*, etc. Conf. Buhlii not. ad Aratum, vs. 542.

577. *Collucet Aquarius orbi.* Aliæ edd. *orbem* sive *orbe*.

570. Pro *pandens* Grot. et Pingr. *pendens*. De his versibus ne eadem repetantur vid. notata ad Epigr. de signis cælestibus, ad calcem t. VI huj. operis. Ed.

578. *Exin squammiferi*, etc. Nescio an hic versus adeo sit depravatus, ut Grotius sibi persuasit. Legendum censet: « Exin squammifero serpentes sudere Pisces »;

Hæc Sol æterno convolvit lumine lustrans
Annua conficiens vertenti tempora cursu.
Hic quantum terris confectus pellitur orbis,
Tantumdem ille patens supera mortalibus exstat.
Sex omni semper cedunt labentia nocte,
Tot cælum rursus fulgentia signa revisunt.
Hoc spatium tranans cæcis nox conficit umbris,
Quod supera terras prima de nocte relictum
Signifero ex orbi' st signorum ex ordine fultum.
Quod si Solis aves certos cognoscere cursus,
Ortus Signorum nocturno tempore vises;
Nam semper signum exoriens Titan trahit unum.
Sin autem officiens signis mons obstruet altus,
Aut adiment lucem cæca caligine nubes,
Certas ipse notas cæli de tegmine sumens,
Ortus atque obitus omnes cognoscere possis.

ita ut *sudere* ἀρχαϊκῶς dictum sit pro *sidere*. Vix tamen credo, Ciceronem epitheton *squammiferum* ad ipsum sidus, non ad figuram sideris (Pisces), retulisse. Monet interea Grotius, *squammiferi* in vulgata lectione posse retineri, sed *ludere* (Pisces), esse intolerabile; quod mihi quidem secus videtur. Codd. et edd. in nostra lectione omnes conspirant.

582. *Convolvit lumine lustrans*. Alii *convertit*, male.

583. *Annua conficiens*, etc. Edit. Ald. « vertentia tempora cursus ». Alii « vertentia tempora cursu ». Grotius proposuit: « vertentis tempora cursus », sive quam nos dedimus lectionem. Aratus: Πάντ' ἐνιαυτὸν ἄγων.

584. *Hic quantum terris*. Alii: « Hic quantus terris ». In sequentibus aliæ edd. habent *connexus* vel *confectus pellitur orbis* pro *con* perperam.

585. *Tantumdem ille paten* Alii: « Tantumdem panden *edit* pro *exstat;* hinc Grotiu jicit legendum *exit*. Equiden gatum retinere malui. Tur emendabat: « Tantumdem pa pro « adparens ».

587. *Tot cælum rursus*, e emendatione Grotii. Vulgo quod alii mutarunt in *jussu*, lam adferentes nullam. Tur emendabat: « Tot cælum juxt *Fulgentia*. Buhl. habet *fug* perperam. Ed.

590. *Quod... relictum Signi orbi 'st*. Ita restituit Grotius. V « Quod..... relictum est Si (Ald. *signifero*) ex orbe et rum ordine fultum ».

596. *Notas cæli de tegmin mens*. Alii *sumes*, minus bene

Quæ simul exsistant, cernes; quæ tempore eodem
Præcipitent obitum nocturno tempore, nosces.
Nam simul ut supero se totum lumine Cancer
Extulit, extemplo cedit delapsa Corona;
Et loca convisit cauda tenus infera Piscis.
Dimidiam retinet stellis distincta Corona,
Partem jam supera, atque alia de parte repulsa est:
Quam tamen insequitur Piscis, nec totus ad umbras
Tractus, sed supero contectus corpore cedit:
Atque humeros usque a genibus, camurumque recondit
Anguitenens validis magnum a cervicibus Anguem.
Jam vero Arctophylax non æqua parte secatur:
Nam brevior clara cæli de parte videtur;
Amplior infernas depulsus possidet umbras.
Quatuor hic obiens secum deducere signa
Signifero solet ex orbi; tum serius ille,
Quum supera sese satiavit luce, recedit,
Post mediam labens claro cum corpore noctem.
Hæc obscura tenens convertit sidera tellus.
At parte ex alia claris cum lucibus errat
Orion, humeris et lato pectore fulgens,
Et dextra retinens non cassum luminis Ensem.

600. *Nam simul*, etc. ex emendatione Grotii. Vulgo: « toto lumine ». Alii habent: « Nam simul ac primum supero se lumine Cancer Extulit », non bene. — Pingr. habet *jam*, sed præfert *nam*, et Vat. cod. habere testatur. Dein conjicit *supera se primo*. Ed.

603. *Dimidiam retinet... de parte repulsa est.* Ita recte hos versus constituit Grotius. Vulgo *retinens*, et in altero versu: « Partem etiam supera ».

605. *Quam tamen.* Alii: « Quum tamen ».

607. *Camurumque recondit.* Vulgo: « Cancrumque recondit », perperam. Spectat epitheton *camurus* ad Anguem in versu sequenti. Est *camurus*, licet proprie de cornibus dicatur, ἐπικαμπής, *tortus*, ut angui convenit. Aliam conjecturam a nonnullis quoque receptam propinavit Grotius: « clarumque recondit ». Accedit autem *camurum* propius ad vulgatam lectionem corruptam. — Vid. not. ad Avien. Phæn. 437. Ed.

616. *Convertit sidera tellus.* Alii male *convestit*. Permutatæ sunt sæpius hæ duæ voces in codd.

Sed quum de terris vis est patefacta Leonis,
Omnia, quæ Cancer præclaro detulit ortu,
Cedunt obscurata; simul vis magna Aquilai
Pellitur, ac flexo considens corpore Nisus
Jam supero ferme depulsus lumine cedit:
Sed lævum genus, atque illustrem linquit in altum
Plantam. Tum contra exoritur clarum caput Hydræ
Et Lepus et Procyon, qui sese fervidus infert
Ante Canem; inde Canis vestigia prima videntur.
Non pauca e cælo depellens signa, repente
Exoritur candens illustri lumine Virgo.
Cedit clara Fides Cyllenia, mergitur unda
Delphinus, simul obtegitur depulsa Sagitta,
Atque Avis ad summam caudam, primasque reced
Pinnas, et magnus pariter delabitur Amnis.
Hic Equus a capite, et longa cervice latescit.
Longius exoritur jam claro corpore Serpens;
Crateraque tenus lucet mortalibus Hydra.
Inde pedes Canis ostendit jam posteriores,
Et post ipse trahit claro cum lumine puppim.
Insequitur labens per cæli lumina Navis;

622. *Simul vis magna Aquilai.* Restituit Turnebus, Advers. XII, 17, et adprobavit ejus emendationem Grotius. Inepte vulgo legebatur : « simul vis major Aquari ». Apud Aratum est ὁ Αἰετός. Reposuerunt propterea alii, ut Morellius, « vis major Aeti ». Est autem non probabile, Ciceronem voce græca h. l. usum esse; deinde sonat vox græce ἀετὸς, non ἀητός· denique intelligi nequit, quid sit vis *major* Aquilæ? Itaque haud cunctanter Turnebi emendationem in textum recepi.

623. *Flexo considens corpore Nisus.* Rescripsit Turnebus *consi* Alii male *confidens.* — *Nisus.* (et Pingr. habent *Nixus.* Ed.

630. *Illustri lumine Virgo* emendatione Grotii. Vulgo : lustria lumina Virgo ».

638. *Inde.* Hæc particula hi pletiva est, et ad transitionem pta, ut de quibusdam monuit (Neque enim intellexit Cicero p riores pedes Canis post Hy(surgere, quum Arati omnino traria sit sententia. Ed.

640. *Per cæli lumina Navis.* « per cæli numina », vitiose. T corrigebat : « per cæli limina »

Hæc medium ostendit radiato stipite malum;
Et jamjam toto processit corpore Virgo.
At quum procedunt obscuro corpore Chelæ,
Exsistit pariter larga cum luce Bootes,
Cujus in adverso est Arcturus corpore fixus;
Totaque jam supera fulgens prolabitur Argo,
Hydraque, quod late cælo dispersa tenetur,
Nondum tota patet; nam caudam contegit umbra.
[Anguitenens autem renovata luce refulget.]
Jam dextrum genus, et decoratam lumine suram
Erigit ille vacans vulgato nomine Nixus,
Qui Fidis Arcadicæ semper confinia tangit:
Quem nocte exstinctum atque exortum vidimus una
Persæpe, ut parvum tranans geminaverit orbem.
Hic genus et suram cum Chelis erigit alte:
Ipse autem præceps obscura nocte tenetur,
Dum Nepa et Arcitenens invisant lumina cæli.
Nam secum medium pandet Nepa; tollere vero
In cælum totum exoriens conabitur Arcus.
Hic tribus elatus cum signis corpore toto
Lucet: at exoritur media de parte Corona,
Caudaque Centauri extremo candore refulget.
Hic se jam totum cæcas Equus abdit in umbras,
Quem rutila fulgens pluma prætervolat Ales.

642. *Et jamjam toto processit corpore Virgo.* Alii hunc versum priori anteponentes legunt: « Et quum jam tota, etc. » quam lectionem veram pronuntiat Grotius, in quo tamen ei non adsentior. Convenit etiam ordo versuum noster cum Arato.

644. *Exsistit pariter*, i. e. oritur. Sic supra v. 598: « Quæ simul exsistant cernes ».

651. *Vacans vulgato nomine.* Male alii *vagans*. In versu 398: « Nondum tota patet, nam caudam contegit umbra » recepi emendationem Turnebi, quam sensus necessario exigit ». Vulgo: « Nondum tota latet, non caudam contegit umbra ». Cf. supra vs. 279. — Et hunc v. 68 Noster vocat *Engonasin*. Ed.

658. *Nam secum.* Alii: « Non secum », perperam.

Occidit Andromedæ clarum caput, et fera Pistrix
Labitur, horribiles epulas funesta requirens.
Hanc contra Cepheus non cessat tendere palmas:
Illa usque ad spinam mergens se cærula condit.
At Cepheus caput atque humeros palmasque reclinat.
  Quum vero vis est vehemens exorta Nepai,
Late fusa volans [in terras labitur unda;
Orionque metu perculsus conditur una.
Pace hujus liceat causam explicuisse timoris,
Virgo, tua: mihi, quæso, veni placata, Diana.
Hæc fama est hominum, hæc] per terras fama vagatur;
Ut quondam Orion manibus violasse Dianam
Dicitur, excelsis errans in collibus amens,
Quos tenet Ægæo defixa in gurgite Chius
Brachia cui viridi convestit tegmine vitis.
Ille feras vecors amenti corde necabat,
Œnopionis avens epulas ornare nitentes.
At vero pedibus subito perculsa Dianæ

671. *Late fusa volat*, etc. Desiderantur posterius hujus versus hemistichium et sequentes quatuor versus in plerisque codd. Sunt autem, indice etiam Grotio, vere Ciceroniani, ex Arato expressi, et ad sensum necessarii. Versus supra exscriptus, quemadmodum nunc legitur, nec cum antecedenti cohæret, nec Arateis respondet. Quare Grotius emendavit: « Late fusa volans per terras labitur unda »; et in sequenti versu pro « ut quondam Orion » legere jubet: « Vi quondam Orion ». Buhlius, quum ipsius Ciceronis verba restituere non posset, vulgatam lectionem retinuit; nos Pingræum sequimur. Ed.

678. *Defixa in gurgite Chius*, ex emendatione Grotii. Ed. Ald. *Echinus*. Hinc alii legerunt *Echineis*, contra sensum et metrum. Echinades insulæ sunt in Acheloo flumine; Chius in mari Ægæo.

679. *Brachia cui viridi*, etc. Ed. Ald. « Brachia quam viridi ». Grot. mavult: « Brachia qua viridi ». Erant plurimæ vites in Chio insula, præsertim ad Arvisium promontorium, unde dicta Arvisia vina, ut ab ipsa insula, Chia. *Brachia* forsitan non intelligenda sunt vitium ipsarum (ex sententia Scaligeri), sed lucorum. Eodem sensu Avien. Phæn. 1180: «... Et frondentia late Brachia lucorum ».—*Chius Bacchica, quam*, etc. Pingr. non male. Ed.

681. *Epulas ornare nitentes*. Ita recte rescripsit Grotius. Vulgo: « epulas cœnare nitentes ».

Insula discessit, disjectaque saxa revellens
Perculit, et cæcas lustravit luce lacunas:
E quibus ingenti exsistit cum corpore præ se
Scorpius infestus, præportans flebile acumen.
Hic valido cupide venantem perculit ictu,
Mortiferum in venas figens per vulnera virus:
Ille gravi moriens constravit corpore terram.
Quare quum magnis sese Nepa lucibus effert,
Orion fugiens commendat corpora terris.
Tum vero fugit Andromeda, et Neptunia Pistrix
Tota latet; cedit converso corpore Cepheus,
Extremas medio contingens corpore terras.
Hic caput et superas potis est demergere partes;
Infera lumborum numquam convestiet umbra:
Nam retinent Arctæ lustrantes lumine suras.
Labitur illa simul gnatam lacrymosa requirens
Cassiepeia, neque ex cælo depulsa decore
Fertur: nam verso contingens vertice primum
Terras, post humeris, eversa sede, refertur.
Hanc illi tribuunt pœnam Nereides almæ,
Cum quibus, ut perhibent, ausa est contendere forma.
Hæc obit inclinata: at pars exorta Coronæ est
Altera, cum caudaque omnis jam panditur Hydra.
At caput, et totum sese Centaurus opacis
Eripit e tenebris, linquens vestigia parva
Antepedum contecta: simul quum lumina pandit:
Ipse feram dextra retinet. [Sed cætera magni

697. *Nam retinent Arctæ.* Vulgo *Arcti.* Ald. *Arcto.* Pingr. *Arctoi.* Vetus scriptura est *Arctæ*, quæ etiam, teste Grotio, in antiquissimo codice Germanici reperitur.

701. *Post humeris*, etc. Alii « post humeros », minus bene. — *Sede.* Cassiepea enim sedens in Astrothesia pingitur. V. Pingr. t. II, p. 289. Ed.

708. *Antepedum contecta.* Ciceronis *Antepedes* sunt Arato προτερόποδες. Sic Προκύων Ciceroni dicebatur *Anteanis.* In sequentibus: « quum lumina pandit » Grotius mavult *tum*, quod habet Pingr. Alii « cum lumine pandit », perperam.

Exspectant Arcus ortum.] Prolabitur inde
Anguitenens capite et manibus : profert simul Angui
Jam caput, et summum flexo de corpore lumen.
Hic ille exoritur conversus corpore Nisus,
Alvum, crura, humeros, simul et præcordia lustrans,
Et dextra radios læto cum lumine jactans.
Inde Sagittipotens superas quum visere luces
Institit, emergit Nisi caput, et simul effert
Sese clara Fides, et prodit corpore Cepheus.
Fervidus ille Canis toto cum corpore cedit.
Abditur Orion, obit et Lepus abditus umbra;
Inferiora cadunt Aurigæ lumina lapsu.
Inde obiens Capricornus ab alto culmine pellit
Aurigam, instantemque Capram, parvos simul Hæd
Et magnam antiquo depellit nomine Navem.

713. *Conversus corpore Nisus.* Alii «converso corpore Nisus». Aratus: τετραμμένος.

714. *Lustrans.* Alii *gestans.*

717. *Institit, emergit Nisi caput.* Alii : « Institit et mergit Nisi caput ». — Sed hoc falsum est et contra mentem Arati. Grotium sequimur. Turnebus dedit : « Instat et emergit », melius quidem ob sequentia *effert, prodit,* etc. His variantibus addi potest ea versus utriusque lectio, quam a nonnullis admissam testatur Patricius : « Inde sagittipotens superas quum visere luces Institit ». Hanc lectionem Pingræus probat, et ego libens in textum admisi pro vulg. *convisere luces.* Ed.

718. *Et prodit corpore Cepheus.* Alii *pectore.* Similis varians lectio occurrit supra, v. 713. Dedi *prodit* pro vulgato *promit.*

720. *Obit et Lepus.* Male alii : « obiit simul ».

724. *Depellit nomine Navem.* dinem horum versuum resti Grotius. « Nam Perseus, inquit puppis Argus ex Arati mente Sa tario oriente occidunt. Aratus nia quæ ad Aurigam pertinent more conjungens dixit, τὰ νει ejus sub Sagittario occidere, non manum dextram et Capram Hædos, quæ Capricorno den oriente occidunt. Cicero contr distinguenda putavit, et quæ Sagittario, ab iis, quæ sub Ca corno occidant, censuit separa Idem et Cicero et alii interpr fecerunt in sua translatione, sertim in tertia hac Phænome rum parte, quæ περὶ συνανατ καὶ συνδυσμῶν tractat, quod vi ex diligenti collatione perfacile Sed Critici quidam fidentiores Ciceronem in Arateum ordi redigunt, non considerarunt, contra Arati et contra Cicer

Obruitur Procyon. Emergunt alite lapsu
E terris volucres. Exsistit clara Sagitta.
Crus dextrumque pedem linquens obit infera Perseus
In loca; tum cedens a puppi linquitur Argo.
[At postquam superum convisit Aquarius orbem,
Australisque Aræ surgit sanctissima sedes;
Seque humero et pedibus primis Equus exserit alte.
Centauri oppositam devolvit ad infera caudam
Nox, caput, et latos humeros, et pectora magna
Non potis obscurare; et Hydræ, quæ proxima collo est,
Subducit spiram, rutilantiaque ora recondit.
Cætera sed longum radianti lumine perstant,
Nec prius a superis cedunt, cum semifero, oris
Omnia, quam surgant geminato corpore Pisces.
Surgit et Ægoceri vicinus ab æquore Piscis,
Parte alia exspectans instantis sideris ortum:
Sic humeri Andromedæ, et cum lassis inclyta palmis
Crura bipartito signorum tempore surgunt.
Quum primum planis Pisces orientur ab undis,
Andromedes dextras dabitur tibi cernere partes.
At lævas Aries, linquens inferna locorum,
Ostendit terris. Illo sub tempore ferme
Hesperii servantem Aram confinia ponti,
Perseaque usque humeros Eoa in parte videbis.
Hoc dubium est, cessansne Aries præcordia Persei
Adtrahat, an Taurus: Tauro simul æthera lustrat.
Sed non desinere hæc, Tauro exoriente, putarim:
Nam vicina illis Aurigæ sidera fulgent,

mentem vadere, dum Perseum et puppim Navis iis adnumerant, quæ Capricorno oriente occidunt».

726. *Emergunt alite lapsu*, etc. Vulgata erat lectio: «emergunt alite lapsum (aliæ edd. *alites una*, contra metrum), Et volucris terris exsistit clara Sagitta». Ut equidem dedi, emendavit Turnebus, probante etiam Grotio. Volucres intelliguntur Aquila et Olor. Sed Buhlium offendit, in Turnebi emenda-

Quem tamen haud totum dias in luminis auras
Taurus agit, Geminis sed enim completur in ipsis.
Sed duplices Hædi, et cum planta Capra sinistra
Cum Bove se tollunt: tunc terga immania Pistrix
Erigit, et cæli splendentem in fornice caudam.
Occidit ipse etiam prima jam parte Bootes;
Quatuor hunc lato vix condunt sidera ponto,
Lævaque in occiduæ constans subvolvitur Ursæ.
Ambo pedes, usque ad geminum genus Anguitenentis,
Cedentes cælo, atque immensa sub æquore lapsi,
Surgentes alibi poterunt monstrare Gemellos.
Jam lateri Pistrix nulli vicina videtur,
Mox visenda tamen, quum jam Fluvii agmina prima
In medio venient nautæ cernenda profundo,
Qui signum exspectans magnum manet Oriona:
Nempe iter ut ratis, et noctis mensura patescat,
Qualia plura hominum generi Di signa dederunt.].

tione, quod volucres *lapsu alite emergant.*

760. Pro *constans* Pingr. legendum velit *caudam*, vel sic versum refingendum: « Lævaque sub magna constans subvolvitur Ursa ». Ed.

764. *Jam lateri Pistrix.* Hæc Avieni sunt Phæn. v. 1311. Mirum, ait Pingræus, si ea Grotius intellexerit. Unde *latici* scribendum conjicit, versionemque hanc Arati exhibet: « Non jam prima patet, latitat pars altera Ceti; Totus surrexit. Nunc et Fluvii agmina prima In medio veniunt, etc. » Ed.

M. TUL. CICERONIS
PROGNOSTICORUM ARATEORUM
FRAGMENTA.

I. E Prisciano, lib. VI.

Caprigeni pecoris custos de gurgite vasto.

Hæc ad Arietem respiciebant, qui lanigeri pecoris custos plerumque dicitur. Ed.

II. Priscianus, lib. VII ex Arateis Ciceronis citat hunc versum:

Navibus assumptis fluitantia quærere aplustra.

Versum hunc, cui in Arati poemate nullus respondet expresse, Patricius post versum Phæn. 157: « Etesiæ in vada ponti » referendum censebat. Ipsum utique præcedebat versus alius, in hunc fere sensum: « Ne mediis nautæ expositi cogantur in undis Navibus absumptis, etc. » *Absumptis* enim pro *assumptis* legendum judicabat Patricius. Apud Olivetum *Navibus amissis*. Ed.

III. Priscianus, lib. X.

Quem neque tempestas perimet, neque longa vetustas
Interimet, stinguens præclara insignia cæli.

Hos versus ad Prognostica refert Olivetus, sed rationes nullas adfert. Ed.

Nunc vacat audaces in cælum tollere vultus,
Sideraque et varios cæli cognoscere motus;
Navita quid caveat; quid scitus vitet arator;
Quando ratem ventis, aut credat semina terris.
Hæc ego dum Latiis conor prædicere Musis,
Pax tua, tuque adsis nato, numenque secundes.
Cætera, quæ totó fulgent vaga sidera mundo,
Indefessa trahit proprio cum pondere cælum.
Axis at immotus semper vestigia servat,
Libratasque tenet terras, et cardine firmo
Orbem agit. Extremum geminus determinat axem,
Quem Graii dixere polum; pars mersa sub undas

interrogative hæc et sequentia accipienda sunt. Ex vulgata lectione: « Quantum etenim possint anni certissima signa, etc. » nullus exit idoneus sensus. Jam sensus totius loci est hic: Quid juvaret solstitiorum et æquinoctiorum cognitio, nisi pax, te auctore data, concederet nautis mare et terram colonis tuto usurpandam? sane arva squalerent; hoc enim est *silere* poetis. Conjunxit Germanicus nautas et colonos, quorum usibus maxime inservit Astronomia. Pro *arva* MS habet *arma*, male.

11. *Nunc vacat.* Ita MS. Pessime vulgo: « Nunc vocat, audaces in cælum tollere vultus ». Imitatus est Avienus vs. 73: « Jam placet in superum visus sustollere cælum ».

13. *Quid scitus vitet arator*, ex MS dedit Grotius. Edd. antiq. *quid vitet doctus arator.*

15. *Hæc ego dum*, etc. Vulgo: « Hæc ego tum lætis cogor prædicere Musis ». MS *latis* pro *lætis;* hinc Grotius *Latiis* legendum censuit, quod equidem in textum recepi, uti alteram ejusdem em[...] tionem *conor* pro *cogor*, qua[...] verius. In versu sequenti pr[...] *menque secundes* conjici potes[...] *menque secundes*. Verum num[...] hoc loco spiritus poeticus (*la* [...]

17. *Cætera, quæ toto fulgent* [...] Similiter Cicero: « Cætera lab[...] tacito cælestia motu ». Argu[...] est Grotius, Ciceronem melin[...] expressisse observans, quum [...] sit inter *cælestia*, non inter *sid*[...]

19. *Axis at immotus.* Edd. [...] *Axis stat immotus*, male. Co[...] jam Morellius.

20. *Libratasque tenet.* Mani[...] Astron. I, vs. 287: « Libratu[...] gerit diverso cardine mundum[...]

21. *Orbem agit*, etc. Ita rect[...] tinxit Grotius. Vulgo: « Orbem [...] extremum. Geminus deter[...] axem ». Conf. Buhl. not. ad [...] Phæn. vs. 23, vol. I, pag. 38[...] nonnullis edd. antiq. male *ge*[...]

22. *Pars mersa sub undas*[...] *quo mersa*, perperam; seq[...] enim: « pars celsa sub hor[...] Aquilone ». *Partem poli*, recte[...]

Nuntiat horribiles clamans instare procellas,
Haud modicos tremulo fundens e gutture cantus.

quemadmodum in Epist. ad Att. XV, 16, et in ipsis libris de Divinatione, I, 9, haud multo post fragmentum nostrum. Grotius in veteri codice invenit: « Rava fulix ». Ravus color est ἐπιξουθὸς Arato. Forsitan apud Aratum pro ἐπὶ ξηρὴν δτ' ἐρωδιὸς Cicero legit ἐπιξουθὸς δτ' ἐρωδιός. Avienus habet *Parva fulix*, quod itidem in *Rava fulix* mutandum esset, si Grotii conjecturam recipere volumus. Cf. Buhlii not. ad Arat. Dios. vs. 181, vol. I. — *Ravæ*, juxta Pearcium, sunt raucæ et parum liquidas voces habentes, unde apud Ciceronem, l. l. infra dicuntur *ravæ ranunculæ*, quia ut vs. 3 legitur « absurdo sono fontes cient ». Similiter in Academ. IV, 33 olim legebatur, testante Nonio, *ravum mare*. Vid. etiam Horat. Carm. III, 27, 3. Heinsius ad Ovid. Art. Am. II, 659: « Si pæta est, Veneri similis; si flava, Minervæ ». E codicum vestigiis ingeniose emendat: « Si qua straba est, Veneri similis; si rava, Minervæ ». Et Minervam quia cæsios habebat oculos ravam dictam innuit. *Ravum lumen* Græcis χαροπὸν ὄμμα. Unde etiam melius hic de colore fulicis, quam ullo alio sensu capiendam hanc vocem puto. Ed.

VII. Cicero, de Divinat. I, 8, 9.

Vos quoque signa videtis, aquai dulcis alumnæ,
Quum clamore paratis inanes fundere voces,
Absurdoque sono fontes et stagna cietis.
Sæpe etiam pertriste canit de pectore carmen
Et matutinis acredula vocibus instat,
Vocibus instat, et assiduas jacit ore querelas,
Quum primum gelidos rores Aurora remittit.
Fuscaque nonnumquam cursans per litora cornix
Demersit caput et fluctum cervice recepit.

1-3. Tres hi versus apud Olivetum alio ordine post v. 8: « Demersit caput, etc. » abeunt. Cur hanc lectionem deseruerit Buhl. vix adsequor, nec ille explicat. Ed.

5. *Et matutinis acredula vocibus instat*. De voce *acredula* conf. Grotium ad hunc locum, et Buhlii not. ad Arati Diosem. vs. 216, vol. I. Ed.

VIII. Cic. ibid. I, 9.

Mollipedesque boves spectantes lumina cæli

Vagitus pueri patrias ne tangeret aures,
Dictæi exercent dominæ famuli Corybantes.
Hinc Jovis altrices Helice Cynosuraque fulgent.
Dat Graiis Helice cursum majoribus astris,
Phœnicas Cynosura regit; sed candida tota
Et liquido splendore Helice nitet; haud prius ull
Quum sol Oceano fulgentia condidit ora,
Stella micat cælo, septem quam Cressia flammis
Certior est Cynosura tamen sulcantibus æquor:
Quippe brevis totam fido se cardine vertit,
Sidoniamque ratem numquam spectata fefellit.

DRACO.

Has inter medias, abrupti fluminis instar,
Immanis serpens sinuosa volumina versat
Hinc atque hinc, superatque illas mirabile monstr

Foverunt etiam in codice quodam Msto, testatus est Petrus Scriverius. Vulgo: « Viderunt Jovis ». Ed. Ald. habet: « Quod fidei comites prima incunabula magni Fuderunt Jovis adtonitæ, quum furta parentis ». In cod. MS Grotii, v. 35, male deerat. Grotius vulgatam lectionem retinuit. Cf. Buhl. not. ad Arat. Phæn. vs. 33, p. 384.

38. *Dictæi exercent dominæ famuli Corybantes.* Versus est corruptissimus. Veræ lectioni proxime forsitan accedit Aldina: « Dicta exercere dominæ »; nam levissima mutatione legi potest: « Dicta exercerent », et sensus evadit sanus. Mutarunt editores seriores lectionem Aldinam in *Dictæi exercent* vel *Dictæi exercerent* (non ut in notis Grotii operarum peccato impressum est: *Dictæi existent*). MS Grotii: « Dictæi texere Datis ». Hinc Grotius exsculpsit lect « Dictæi texere Atydis fam rybantes »; notum enim o Corybantes Atydis et Deor tris ministros fuisse.

40. *Dat Graiis Helice* Vulgo *cursus*, minus bene.

44. *Septem quam Cressia* MS *qua*, male.

48. *Abrupti fluminis insta* antiq. *luminis instar*, male Phæn. v. 45, οἵη ποταμοῖο ἀ quod egregie expressit Gern Minus apte Cicero: « rapi gurgite flumen ». Avienus v « Ceu circumflexo sinuantu na lapsu ». Conf. Virgil. G 245; Manil. Astron. I, 311

49. *Volumina versat.* I Vulgo *volumina torquet.*

50. *Superatque illas mirab strum.* MS *supra.* Forsitan nicus scripsit *supera*, ut

ı Helicen supra tendit, redit ad Cynosuram
ımigero lapsu; qua desinit ultima cauda,
aput est Helices; flexu comprenditur alto
ntis Cynosura; ille explicat amplius orbes,
:usque retro majorem respicit Arctum.
t ingentes oculi, cava tempora claris
ıtur flammis, mento sedet unicus ignis.
as dexterius qua signat stella Draconis,
ıe sedet mento, lucet novissima cauda;
num qua Helices sidus micat, hac radiatur
ıtis declive caput; qua proxima signa
ıs ortusque, uno tanguntur ab orbe
i tumidis ignotæ fluctibus Arcti,
:r inocciduis servantes ignibus axem.

t. Phæn. vs. 46, μέγα
ων.

la Helicen supra tendit,
: « Cauda Helicen supe-
simul ad Cynosuram ».
desinit ultima cauda. MS
ram.

*caput est Helices... ille
plius orbes*. Sic restituit e
istinxit Grotius. Arat.
95 : Σπείρῃ δ' ἐν Κυνο-
ἔχει. Conf. not. ad h. l.
. p. 386.

ms dexterius qua signat,
« dexterius quæ ». MS
rique. Vs. 59 vulgatæ
t : « Quæque sedet men-
ovissima cauda ». Repo-
Quaque; in reliquis vul-
ionem servavi. Grotius
Quæque sedet mentum,
issima caudæ ».—Et sic
tio metri mederi ten-
le ego reponere vellem
cauda, minima muta-

61. Pro *qua proxima signa* edd. vulg. *quæ proxima signa*, et MS *utque proxima signa*. Conf. Arat. Phænom. vs. 58. « Est hæc altera capitis serpentis descriptio, ex Arctico circulo. Sed non videtur Germanicus Arati mentem recte cepisse; nisi dicamus, Ursas pro Arctico circulo describi, et inde proxima signa occasus ortusque dici, quemadmodum multi apud Homerum, qui solas Arctos ait immunes Oceani, Circulum intelligunt. Nam quæcumque in Arctico sunt circulo numquam occidunt; est enim μέγιστος τῶν ἀειφανῶν. » Grotius.

62. *Qua proxima signa Occasus ortusque uno tanguntur ab orbe*. Rescripsi cum Grotio *ab orbe* pro vulgato *ab ore*. Nam quid hoc est : Serpentis os ibi est, ubi Ursæ ab ore tanguntur?

64. *Arcti Semper inocciduis servantes ignibus axem*. Vulgo *in occiduis*, in ...

ENGONASIN.

Haud procul Effigies inde est defecta labore,
Non illi nomen, non magni caussa laboris:
Dextro namque genu Nixus, diversaque tendens
Brachia, suppliciter pansis ad numina palmis,
Serpentis capiti figit vestigia scæva.

CORONA.

Claro Ariadnes qua sacrata est igne Corona,

65. *Haud procul Effigies inde est defecta labore.* Versus hic et quatuor sequentes de Nixo desiderantur in Msto Grotii, in quo etiam ordine perturbato Draconem sequitur Arctophylax, Arctophylacem Corona, Coronam Ophiuchus, Ophiuchum Virgo. Pro *Effigies inde* ed. Ald. habet corrupte *Efficiens unde.* Effigies Arato Phæn. vs. 64 dicitur Εἴδωλον.

66. *Non illi nomen.* Ed. Ald. *Non illi Numen*, male. Aratus l. l. τὸ μὲν οὔ τις ἐπίσταται ἀμφαδὸν εἰπεῖν.

69. *Serpentis capiti figit vestigia scæva.* Ita e Msto restituit Scriverius. Vulgo *sæva.* Grotius ad h. l. Scripsit Germanicus *læva;* sed quia critici prioris sæculi Aratum viderunt pedem dextrum exprimere, quem sequitur Avienus, locum hunc mutaverunt. Debuerant saltem Hyginum consulere, qui disertis verbis ait, lævo pede caput Draconis opprimi; debuerant ipsum situm consulere, qui satis indicat, Nixum dextro pede, sinistro capiti Draconis instare. Ipse scholiastes fatetur, *lævum* poni debuisse, sed ait, ut Aratum excuset, τὸ δεξιτεροῦ ad Δράκοντος referendum, ut sit δεξιτεροῦ Δράκοντος pro βορειοτέρου. Sed non persuadet. Notæ nobis nugæ scholiastarum, qui numquam fateri volunt, auctorem suum errasse, h. e. hominem esse. Itaque sententias ejus mordicus retinent, neque umquam patiuntur, veritatem auctoritati præferri. Sed ipse Germanicus nonne satis cavet, hæc de dextro intelligi, quum præjunxit: «Dextro namque genu Nixus». Constat enim, alterum esse pedem, quo nititur, quam quo verticem Serpentis premit. Itaque restituenda hic Germanici lectio vetus et vera, etiamsi contra Arati mentem, a quo discedere Germanico non tam stricta religio. Conf. not. ad Arat. Phæn. vs. 69, vol. I Buhl. pag. 391.

70. *Claro Ariadnes qua sacrata est igne Corona.* Sic MS Grot. Vulgo: «Clara Ariadneæ propius stant signa Coronæ». Manil. Astron. V, 251: «tollentur ab undis Clara Ariadneæ quondam monimenta Coronæ». Conf. not. ad Arat. Phæn. vs. 71, vol. I Buhl. p. 391. Malebat tamen Grotius apud Germanicum legere: «Clara Ariadneæ qua stant sacra signa Coronæ»; sed sequutus sum equidem lectionem Msti, etiam a Scriverio in codice suo repertam.

(Hunc illi Bacchus thalami memor addit honorem)

OPHIUCHUS.

Terga nitent stellis; at qua se vertice tollit,
Succiduis genibus lassum et miserabile sidus,
Hac Ophiuchus erit: longe caput ante notabis,
Et vastos humeros; tum cætera membra sequuntur.
Illis languet honos; humeris manet integer ardor.

ANGUIS.

Luna etiam pleno mensem quum dividit orbe,
Lux tenuis manibus, per quas elabitur Anguis
Pressus utraque manu, medium cingens Ophiuchum.

71, 72. *Terga nitent stellis..... Succiduis genibus lassum et miserabile sidus.* Aldus bos versus ad Coronam retulerat et scripserat: « Terga nitet stellis, a quo se vertice tollit Succiduis genibus lapsum et miserabile ** ». Eamdem lectionem tuetur edit. Basileensis. Adparet, in versu altero vocem ultimam deficere. Cujus loco edd. posteriores, ut Morelliana et Sanctandreana, habent *monstrum*. Egregios vero homines, inquit Grotius, qui quod deest in auctoribus, suopte ingenio supplent et pro genuinis venditant! Et quænam ratio est, cur *Engonasin* vocetur *monstrum?* Vera itaque Msti lectio, quam exhibui. Conjungenda hæc sunt cum superioribus, ubi Germanicus de Nixo loquutus est. Vid. Arat. Phæn. v. 73. Prætulit Grotius *genibus lapsum* lectioni nostræ *genibus lassum;* respondet autem *lassum* melius κεκμηκότος Εἰδώλοιο. Nec dici potest, Nixum lapsum esse.

74. *Hac Ophiuchus erit*, etc. Vulgo: « Hic Ophiuchus erit, longe caput ante nitendo ». Correxit Grotius. Pro *Hic* reponendum erat *Hac*, scil. parte; respicit enim ad antecedens: *qua se vertice tollit.* Pro *nitendo* MS Grot. *notabilis*, quod tamen versus non admittit. Legendum utique *notabis*. Arat. Phænom. vs. 76, ἐπιφράσσαιο.

76. *Illis languet honos*, etc. ex emendatione Grotii, Mstum sequuti. Vulgo: « Illis languet honor humeris, manus integer ardor », male. In nostra lect. in *Illis* subintelligendum ex superioribus est *membris*.

77. *Luna etiam pleno mensem quum dividit orbe*. Ita MS, præterquam quod in hoc *mense* legitur. Vulgo vocibus transpositis: « Luna etiam mensem quum pleno dividit orbe ». — Non videtur hic Germanicus sensum Arati cepisse. Vult nempe dicere tanto lumine stellas in Ophiuchi humeris ardere, ut ne plenilunii quidem fulgore obscurentur; non, ut facit Noster, tempus plenilunii designare, quo manus minus fulgeant. Melior interpres Avien. Phæn. 229: « tantos hume-

SCORPIUS.

Scorpius ima pedum tangit, sed planta sinistra
In tergo residet, vestigia dextera pendent.
Est impar manibus pondus; nam dextera parvam
Partem Anguis retinet; per lævam adtollitur omnis;
Quantumque a læva distantia Serta notantur,
Erigitur tantum Serpens, atque ultima mento
Stella sub ætherea fulget crinita corona.
At qua se dorso sinuabit lubricus Anguis,
Insigni cælum perfundunt lumine Chelæ.

ARCTOPHYLAX.

Ipsam Helicen sequitur senior, baculoque minatus,
Sive ille Arctophylax, seu Bacchi ob munera cæsus
Icarus, ereptam pensavit sidere vitam.
Non illi obscurum caput est, non tristia membra,
Sed proprio tamen una micat sub nomine flamma,
Arcturum dixere, sinus qua vincula nodant.

ris vibrantibus ignes Evomit, ... Nequaquam lentis obscurior ex humeris lux Marceat ». Ed.

82. *Est impar*, etc. Deest versus in MS Grotii.

83. *Per lævam.* MS *per lævum.*

84. *A læva distantia.* MS *ad lævam distant ea.*

86. *Fulget crinita corona.* Ita MS recte. Vulgo *lucet.* Vitiose in MS exaratum *crinata.*

87. *At qua se dorso sinuabit lubricus Anguis.* Sic bene rescripsit Grotius ex Msto. Vulgo : « Ad quam si dorso pervadit lubricus Anguis». *Ad* pro *At* habet etiam MS, perperam.

88. *Insigni cælum*, etc. Vulgo *Insignes.* Sed melior Msti lectio. Cf. Arat. Phæn. v. 89. *Insigni* hic nova significatione sumitur pro ἀσήμῳ. Nam Chelæ sunt teste Arato φαέων ἐπιδευέες.

89. *Ipsam Helicen sequitur senior, baculoque minatus.* Ita MS. Vulgo *Inde Helicen.* Pro *baculo* MS male habet *jaculo.* Baculus est ὁ καλαύροψ. Pro *minatus* ed. Ald. *minatur.*

90. *Sive ille Arctophylax*, etc. Sic utique cum Grotio legendum. Vulgo corruptissime : « Se velle Arctophylax, brachiorum munera cæcus Icarus ereptam pensavit munere ripam ». Ait Germanicus cæsum ob Bacchi munera Icarum; ita enim adpellat Tibull. Eleg. IV, 1, 9 : « cunctis Bacchi jucundior hospes Icarus, ut puro testantur sidera cælo ». Græci plerumque *Icarium* nominant.

VIRGO.

Virginis inde subest facies, cui plena sinistra
Fulget spica manu, maturisque ardet aristis.
Quam te, Diva, vocem? Tangunt mortalia si te
Carmina, nec surdam præbes venerantibus aurem,
Exosa heu! mortale genus, medio mihi cursu
Stabunt quadrupedes, et flexis lætus habenis
Teque tuumque canam terris venerabile numen.
Aurea pacati regeres quum sæcula mundi
Justitia, inviolata malis, placidissima virgo,
Seu genus Astræi fueris, quem fama parentem
Tradidit astrorum, seu vera intercidit ævo
Ortus fama tui, mediis te læta ferebas
Sublimis populis, nec dedignata subire
Tecta hominum et puros sine crimine, Diva, Penates,
Jura dabas, cultuque novo rude vulgus in omnes
Formabas vitæ sinceros artibus usus.

95. *Virginis inde*. Restituit hunc versum in edd. vulg. omissum Grotius ex Msto. Deest in hoc versus sequens. Uterque tamen est necessarius.

97. *Quam te, Diva, vocem?* etc. Male vulgo: « Quam te Diva vocant, tangunt, etc. » Conf. Avien. vs. 273 seq.

99. *Medio mihi cursu*. MS *curru*, male.

102. *Aurea pacati regeres*. MS *regeret*, male.

104, 105. *Seu genus Astræi fueris*, etc. Ita optime locum constituit Morellius, quidquid dixerit Grotius. Edit. Ald. habet : « Sive illi astra genus fuerit, quem fama parentem Tradidit astrorum, se vero intercipit ævo ». MS Grotii : « sive illa Astræi genus est ». Male quidem, sed ad veritatem propius. Grotius legendum censuit : « sive illa Astræi genus es », hoc est, « sive tu illa es Astræa, Astræi filia ». Durissime, ut quivis sentiet. Recepi itaque lectionem Morellianam in textum; mutavi autem e Msto Grotii, vs. 105, *vero*, uti olim legebatur, in *vera*, scil. fama.

107. *Nec dedignata subire*. Edit. Ald. *designata*. MS *subiret*. Utraque lectio vitiosa.

108. *Et puros sine crimine, Diva, Penates*, ex Msto Grotii. Vulgo male : « et puros mores sine crimine, Diva ».

109, 110. *Rude vulgus in omnes*, etc. Iterum ex Msto. Vulgo : « in omnem Formabas vitæ sinceris artibus usum ». Adprobavit Grotius Msti lectionem; malebat tantum

Nondum vesanos rabies nudaverat enses,
Nec consanguineis fuerat discordia nota;
Ignotique maris cursus, privataque tellus
Grata satis; neque per dubios avidissima ventos
Spes procul amotas fabricata nave petebat
Divitias; fructusque dabat placata colono
Sponte sua tellus; nec parvi terminus agri
Præstabat dominis signo tutissima rura.
At postquam argenti crevit deformior ætas,
Rarius invisit maculatas fraudibus urbes,
Seraque ab excelsis descendens montibus, ore
Velato, tristique genas abscondita vitta,
Nulliusque larem, nullos adit illa Penates.
Tantum quum trepidum vulgus cœtusque vocavit,
Increpat : « O patrum soboles oblita priorum,

sinceris pro *sinceros*, in quo tamen ei non adstipulor.

112. *Discordia nota*. Aliæ edd. *discordia nata*. Nostram lectionem tuetur quoque Lactantius, Institt. de Justit. V, 5. Arat. Phænom. v. 108 : Οὔπω λευγαλέου τότε νείκεος ἠπίσταντο.

114, 115. Ordo verborum est : Neque avidissima spes per dubios ventos petebat fabricata nave divitias procul amotas. Ed. Ald. *petebant* pro *petebat*.

117. *Terminus agri*. Avien. v. 309 : « Nullus tellluri limes datus, indice nullo Culta secabantur, neque jam discretio campum Metiri in dominos monstraverat ». Cicero, cujus versus servavit Lactantius l. l. « Ne signare quidem, aut partiri limite campum Fas erat, in medium quærebant ». Arbitratur itaque Grotius, excidisse in græco textu Arati unum versum, aut potius διακρίσεως apud Aratum Latinos interpretatos esse non *disceptationem*, sed discretionem, ut nominat Avienus, aut ut jurisconsulti loquuntur, *communi dividundo judicium*. Conf. not. ad Arat. Phæn. vs. 112, vol. I Buhl. p. 395.

118. *Præstabat dominis*. MS Grot. *dominus*, male.

122. *Tristique genas abscondita vitta*, ex emendatione Grotii. Vulgo : « tristisque genas abscondita ripa ». MS Grot. *tristesque*. Versus utique erat corruptus. Acute Grotius animadvertit. Supra v. 91 habuimus in vulgatis *pensavit munere ripam* pro *pensarit sidere vitam*. Ut ibi *ripam* pro *vitam* positum, ita hic *ripa* pro *vitta*, inter quæ literæ tantum repetitæ est differentia.

123. *Nulliusque larem*. MS *Nullius larem*. Idem quoque male in sequenti versu *cœtus notavit* pro vulgato *cœtusque notavit*.

:res semper semperque habitura nepotes,
ne, cujus abit usus, per vota precatis?
nda est sedes nobis nova; sæcula vestra
s indomitis tradam scelerique cruento».
fata, super montes abit alite cursu,
tos linquens populos graviora paventes.
a sed postquam proles terris data, nec jam
virtutis vitiis demersa resistunt;
ie invento mens est lætata metallo;
et taurus mensas adsuetus aratro;
it propere terras justissima Virgo,
i sortita locum, qua proximus illi
in occasu sequitur sua plaustra Bootes.

neres semper semperque otes, ex Msto. Male vul- ieres quæ habuit sem- itura minores ». Conf. . vs. 123, 124, quem ssit Horat. Od. II, 7, as parentum pejor avis :quiores, mox daturos vitiosiorem ». In versu 125 ed. Ald. vitiose ha- *partum* pro *Increpat*, – *Degeneres*. Sic Avien. ier in vobis animus ». Ed. *me cujus abit*, etc. Sic st auctoritate MS Gro- te vulgo: « Quid me us super et mala vota ro *precatis* Grotio adri- i. e. poscitis. Festus: :ebant pro *poscit* ». Sen- edit, et dubito, an non sibi permiserit usum :re pro *precari*, forma ssitate metrica adactus. *ibus indomitis tradam*. ld. *tradant*. Morell. San- *ent*.—Buhl. male *student*.

130. *Super montes abit*. Deest *abit* in Msto. Ed. Ald. vitiose *super monitus abit*.

133. *Vitiis demersa resistunt*. MS Grotii *dimensa*, perperam. In vulgatis edd. præterquam in Grotiana, sequebatur versus hic: « Quisque priora tenet vestigia, quisque secunda », qui quum male esset repetitus ex vs. 142 infra, atque etiam in Msto non legeretur, recte a Grotio deletus est.

136. *Deseruit propere terras justissima Virgo*. MS *proprie*, male. Citat hunc versum Lactant. Institt. V, 5.

137. *Et cæli sortita locum*. Grotius: « Si mihi persuadere possim, Germanicum voce paullo antiquiore usum, non dubitarem hic legere: *Em cæli sortita locum*. Festus: *Em pro Eum ab eo quod est Is*. Sensus tale quid postulat et forte hoc ipsum ». Potest tamen etiam in *sortita* facile *est* suppleri; tum docta Grotii emendatione non erit opus.

138. *Tardus in occasum*, etc. MS *in occasu*. Homer. Odyss. V, 272:

Virginis at placidæ præstanti lumine signat
Stella humeros; Helicen ignis non clarior ambit:
Quique micat cauda, quique armum fulget ad ipsum
Quique priora tenet vestigia, quique secunda
Clunibus hirsutis, et qui sua sidera reddit;
Namque alii quibus expletum cervixque caputque,
Vatibus ignoti priscis sine honore feruntur.

GEMINI.

Qua media est Helice, subjectum respice Cancrum;
At capiti suberunt Gemini.

LEO.

Qua posterior pes,

ἐπιφέροντι καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην. Cf. Iliad. XVIII, vs. 486. Catullus in Coma Berenices, LXVI, 65: « Virginis et sævi contingens namque Leonis Lumina Calystoi juncta Lycaoniæ, Vertor in occasum tardum dux ante Booten, Qui vix sero alto mergitur Oceano ».

139. *Præstanti lumine.* MS *præstantis*, male.

140. *Helicen ignis.* Non bene vulgo: *Helicenque ignis.*

141. Quinque hi versus in Msto Grotii αὐτογράφῳ desunt; sed in ea descriptione, quæ litera recentiori facta est, deest versus 142, legiturque perperam vs. 141 bis *quidque* pro *quique;* vs. 143 *qua* male pro *qui;* vs. 145 *ignoti* bene pro *ignotæ* aut *ignotis.* Non intellexit autem Aratum Germanicus; ille tres tantum stellas refert, hic quinque. Vid. Arat. Phæn. vs. 143. Recte hos versus interpretatus est Avien. 371: « Qua sunt prima feræ vestigia, prominet ignis; Altera qua pedibus, etc. » Conf. Schaubach. V. C. in not. ad Eratosthenis Catasterism. p. 84. In versu 143 vix sanum est: « et qui sua sidera reddit ». Forsitan legendum: « et qui sua lumina reddit ».

144, 145. *Namque alii... Vatibus ignoti priscis.* Ita legendum. Præcessit: « ignis non clarior ambit, Quique micat cauda, etc. » Possit tamen etiam vulgata lectio: « Namque aliæ... Vatibus ignotæ priscis » defendi; subintelligendum enim *stellæ.*

147. *At capiti suberunt Gemini.* Ed. Ald. « Ancipitis suberit Gemini qua posterior pes ». Verba *qua posterior pes* recte ad Leonis descriptionem retulit jam Morellius. Arat. Phæn. vs. 148: Ποσσὶ δ' ὑπ' ἀμφοτέροισι Λέων ὑπὸ καλὰ φαίνει. Visa est, ut Grotius monet, hæc Cancri et Geminorum descriptio nimis arcta librariis et pictoribus; itaque, quod ridiculum est, quædam ex Avieno, vs. 380, deprompta hic inseruerunt hoc pacto: « At capiti suberunt Gemini, prolemque Tonantis Egregiam, et proprio post reddita numina cælo, etc. » Præter

ntesque jubas et fulvum cerne Leonem.
ubi contigerit Phœbi violentior axis,
sa in Cancro jam, tum geminabitur æstas.
lymphæ tenues, tunc est tristissima tellus;
ısas lætus segetes bene condit arator.
ihi tum remis pulset vada cærula puppis;
potius ventis excusso vela rudente,
iantque sinus Zephyris spirantibus auras.

ERICHTHONIUS.

etiam Aurigæ facies, sive Atthide terra
Erichthonius, qui primus sub juga duxit
rupedes, seu Myrtoas demersus in undas

ıs, a librariis admissos, m multi, qui in Avieno erantur mutila sententia. ad Avienum vid. not.

rentesque jubas. MS *Ora, e*, male. Error ex similirarum et soni natus.

tum. Vulgo *jam tunc.*

ıc lymphæ tenues, tunc est tellus. MS *Hinc Nymphæ* am lectionem non conn putat Grotius, in quo ıon adsentior.

densas lætus segetes bene tor. MS *latus* et *condat*,

mihi tunc remis pulset la puppis, ex Msto, qui et *tum*. Male vulgo *vaga*

5. *Dent potius ventis,* etc. rsus emendavit Grotius. lem potius ventis excluso nte, Excipiamque sinu spirantibus auras ». MS leu potius ventis excusso nte, Excipiantque sinus spirantibus auras ». In altero versu malim equidem MS sequi et legere *Excipiantque sinus*, et in priori magis mihi adridet *Dent* pro *Dem.* Nam vs. 153 « Ne mihi tunc remis pulset vada cærula puppis » possit ita intelligi, ut aliis præcipiat poeta, neque tantum de se ipso loquatur, hoc sensu: Ne tunc ulla navis pelago se credere audeat, *mihi* sit expletivum. Utrum legeris, sensus idem manet; quod enim sibi consultum putat poeta, id etiam aliis, et vice versa. Virgil. Æn. III, 267: « excussos jubet laxare rudentes ». Rudentes sunt, quibus antennæ ad malum constringuntur.

156. *Sive Atthide terra.* Restituit e Msto Grotius. Vulgatum *sive inclyta forma* longe abscedit ab hac lectione. Dicitur autem Erichthonius *Atthide terra natus,* quia ibi et Panathenæa instituisse et templum arcemque ædificasse fertur.

157. *Qui primus sub juga duxit.* Vulgo *qui curru*, minus bene. Virg. Georg. III, v. 113: « Primus Erichthonius currus et quatuor ausus Jungere equos ».

Myrtilus; hunc potius species in sidere reddit.
Sic nulli currus, sic ruptis mœstus habenis,
Perfidia Pelopis raptam gemit Hippodamiam.
Ipse ingens transversus abit læva Geminorum,
Majorisque Ursæ contra delabitur ora.
Numina præterea secum trahit; una putatur
Nutrix esse Jovis, si vere Jupiter infans
Ubera Cretææ mulsit fidissima capræ,
Sidere quæ claro gratum testatur alumnum.
Hanc Auriga humero portans gerit: at manus Ho
Ostendit, nautis inimicum sidus, ubi illos
Orbis ab Oceano celsus rapit; haud semel Hœdi
Jactatam videre ratem nautasque paventes,
Sparsaque per sævos morientum corpora fluctus.

159. *In sidere reddit.* Male vulgo *in sidera reddit.*

160. *Sic nulli currus.* Vulgo *Sic nulli cursus*, perperam.

162. *Ipse ingens transversus abit læva Geminorum.* Vulgo *lævam.* Aratum (Phæn. v. 160) ad verbum expressit Germanicus: Αὐτὸν μέν μιν ἅπαντα μέγαν Διδύμων ἐπὶ λαιᾷ Κεκλιμένον δήεις. Quare etiam mutavi *lævam* in *læva* (ἐπὶ λαιᾷ). *Transversus* est κεκλιμένος Arati.

164. *Una putatur.* Lactant. Inst. lib. I de falsa relig. c. 21: « Ipsius autem, inquit, Cretici Jovis sacra quid aliud, quam quomodo sit aut subtractus patri aut nutritus ostendunt? Capella est Amaltheæ Nymphæ, quæ uberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait: *Illa putatur Nutrix esse Jovis*, etc. » Nostra lectio *una putatur* a Lactantio contextus caussa in *illa putatur* mutata est.

167. *Gratum testatur alu* Ita ex Lactantii loco modo a restituendum est. Vulgo *gra gestat alumnum.*

168. *Hanc Auriga humero . dos Ostendit.* Sic optime locu stituit Grotius. Vulgo: « Ha riga humero totam gerit ». M tii: « Hanc Auriga humero p in manibus Hœdos »; contr trum, nisi dicas *humeris*, et *nibus* legendum esse, quod vi babile est. Ex variis his lecti Grotius nostram commiscuit rit etiam vulgata servari, sensus sit idem.

169. *Nautis inimicum sidus* ex Msto. Vulgo male: « naut micum sidus in undis. Or Oceano celsus rapit »; sine idoneo. Ed. Ald. *ab Oceano*, peram.

170. *Haud semel Hœdi.* M *semel Hœdis.* Edd. aliæ *aut Hœdi*, male.

TAURUS.

igæ pedibus trux adjacet ignea Taurus
ı fronte gerens, et lucidus ore minaci,
ibet ignarum cæli sua forma docebit,
ut, et patulas nares, et cornua Tauri.
micant Hyades. Quæ cornus flamma sinistri
ı tenet, subit hæc eadem vestigia dextra
ɜ, mediaque ligant compagine binos.
ıs exoritur summo quum fluctibus ore,

lucidus ore minaci. Ita *gne minaci*. Arat. Phæn. ἐῳ ποσὶ δ' Ἡνιόχου κεραὸν ῦρον. Interpretatur Ger- *ετώτα minacem*, ut et . *inflexo corpore* exponit, ıesiæ convenit. Ed.

Quamlibet ignarum cæli, to emendavit Grotius, amen ab hujus lectione S enim habet *quemlibet*. me: « Quem Liber igna- formando docebat; Et atulas nares, et cornua nsus est: Forma Tauri, t nares et cornua etiam ɲarum docere possunt, pus habet aliis astris, a gnetur. Conf. Schol. ad . vs. 167. Avien. v. 441, ɩurum deprenderis ore ». od quis dicat *suum* non ciprocatione poni. Con- ribus exemplis ostendit l Manil. Astronom. I, ot. p. 49.

Fronte micant Hyades, artim ex Msto Grotius partim ex conjectura Corrupte vulgo: « Fron- Hyades, quæ cornua istri Summa tenet, sub hæc eadem vestigia dextra Aurigæ, mediaque ligant compagine Divos »; nullo sensu et contra metrum. Ex Msto Grotius reposuit *cornus* pro *cornua*, laudans locum Martiani Capellæ: « *Quamvis ergo dissimilia sint* senatus *et* exercitus, *tamen sic* genus *et* cornus *in genitivo dicendum est*, *quemadmodum* senatus *et* exercitus ». In versu 178 retinuit Grotius *hæc* pro *hac*, quod est in Msto. At in vs. 179 ex Msto *ligat* pro *ligant;* ex conjectura dedit *binos*, quam in textum migrare jussi. Possit vulgatum *Divos* retineri, si Jovem et Erichthonium intelligamus. Exit tamen sensus commodior, *binos* si legeris. Sensus est: Una eademque stella tenet apicem cornu sinistri et pedem dextrum Aurigæ. Vid. Arat. Phæn. vs. 174. Avienus vs. 447: « Una pedem Aurigæ dextrum cornuque sinistrum Stella tenet pecoris ».

180. *Myrtilus exoritur summo quum fluctibus ore*. Recte ita in Msto legitur. Vulgo: « Myrtilus exoritur summo cum Piscibus ore », quod falsum est et Arato intactum. Expressit Germanicus hoc versu et proxime sequentibus Arat. Phæn. vs. 176 seq.

Myrtilus; hunc potius species in sidere reddit.
Sic nulli currus, sic ruptis mœstus habenis,
Perfidia Pelopis raptam gemit Hippodamiam.
Ipse ingens transversus abit læva Geminorum,
Majorisque Ursæ contra delabitur ora.
Numina præterea secum trahit; una putatur
Nutrix esse Jovis, si vere Jupiter infans
Ubera Cretææ mulsit fidissima capræ,
Sidere quæ claro gratum testatur alumnum.
Hanc Auriga humero portans gerit: at manus Hœdos
Ostendit, nautis inimicum sidus, ubi illos
Orbis ab Oceano celsus rapit; haud semel Hœdi
Jactatam videre ratem nautasque paventes,
Sparsaque per sævos morientum corpora fluctus.

159. *In sidere reddit.* Male vulgo *in sidera reddit.*

160. *Sic nulli currus.* Vulgo *Sic nulli cursus*, perperam.

162. *Ipse ingens transversus abit læva Geminorum.* Vulgo *lævam.* Aratum (Phæn. v. 160) ad verbum expressit Germanicus: Αὐτὸν μέν μιν ἅπαντα μέγαν Διδύμων ἐπὶ λαιᾷ Κεκλιμένον δήεις. Quare etiam mutavi *lævam* in *læva* (ἐπὶ λαιᾷ). *Transversus* est κεκλιμένος Arati.

164. *Una putatur.* Lactant. Inst. lib. I de falsa relig. c. 21: « Ipsius autem, inquit, Cretici Jovis sacra quid aliud, quam quomodo sit aut subtractus patri aut nutritus ostendunt? Capella est Amaltheæ Nymphæ, quæ uberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait: *Illa putatur Nutrix esse Jovis*, etc. » Nostra lectio *una putatur* a Lactantio contextus caussa in *illa putatur* mutata est.

167. *Gratum testatur alumnum.* Ita ex Lactantii loco modo adducto restituendum est. Vulgo *gratum te gestat alumnum.*

168. *Hanc Auriga humero... Hædos Ostendit.* Sic optime locum constituit Grotius. Vulgo: « Hanc Auriga humero totam gerit ». MS Grotii: « Hanc Auriga humero portans, in manibus Hœdos »; contra metrum, nisi dicas *humeris*, et *immanibus* legendum esse, quod vix probabile est. Ex variis his lectionibus Grotius nostram commiscuit. Poterit etiam vulgata servari, quum sensus sit idem.

169. *Nautis inimicum sidus*, etc. ex Msto. Vulgo male: « nautis inimicum sidus in undis. Orbis ab Oceano celsus rapit »; sine sensu idoneo. Ed. Ald. *ab Oceano*, perperam.

170. *Haud semel Hœdi.* Ms. *ad semel Hœdis.* Edd. aliæ *aut semel Hœdi*, male.

Sed brevis, et paucis decorata in sidere flammis,
Qualis ferratos subicit clavicula dentes,
Succutit et foribus præducti vincula claustri :
Talis disposita est stellis, ipsa horrida vultu
Sic tendit palmas, ceu sit planctura relictam
Andromedam, meritam non justa piacula matris.

ANDROMEDA.

Nec procul Andromede, totam quam cernere posse

quoque lectio præbet. *Refulgere* h. l. est *überglänzen*, *überscheinen*. Quod Luna plena stellas cælo *revellat*, paullo durius et contortius mihi dictum videtur. Non convenit satis vulgata et Grotiana lectio cum Arato, Phæn. vs. 188. Ad verbum Avienus vs. 460 : « Infortunatam spectabis Cassiepeiam ; Sed nec multa tamen, quum cælum lumine toto Luna replet ». Conf. not. ad Arat. Phæn. vs. 188, vol. I Buhl. pag. 402.

194. *Sed brevis et paucis decorata.* MS *Sed brevis est paucis decorata*, omissa copula, male.

195, 196. *Qualis fer. obicit*, etc. Ita MS. Grotius ad h. l. « Edd. vulgatæ habent : *Quales ferratos obicit clavicula dentes, Succutit, et foribus prædudcit vincula claustri.* Unde Scaliger fecit (ad Manil. I, 362, not. p. 48) : *Qualis ferratos obicis clavicula dentes Succutit et foribus reddudcit vincula claustri. Obicis* pro *obicis* scriptum putans, et *reducit* prima producta Lucretiano more dici. Sed quia Avienus clavi comparat, et hoc ipsum in Arato unius literulæ mutatione potest obtineri, malim ita legi, ut nos posuimus ex Msti fide, aut, si quid mutandum, hoc modo : *Qualis ferratos obici clavicula dentes Succutit, et foribus prædudcit vincula claustri.* Nihil enim opus *ubici* scribere, quum MS non *subicit*, sed *obicit* referat. Et alias quoque *subici* eadem forma, qua *obici*, dici posse videtur, quod verbum Ennio quoque usitatum. Mirandum autem non est, si secunda syllaba in *clavicula* producitur, quæ regulariter corripi debuerat, quum similia verba apud poetas, ut *cuticula* et *canicula* simili modo efferri videamus ». Hactenus Grotius. Vid. not. ad Arat. Phæn. vs. 192, vol. I Buhl. p. 402.

197. *Talis disposita est stellis.* Ita bene MS. Aratus διάκειται. Vulgo : *Talis dispositis stellis.*

198. *Sic tendit.* MS *Si tendit*, perperam.

199. *Andromedam meritam non justa piacula matris*, ex Msto. Vulgo *meritæ*. Utrumque ferri posse, monet Grotius ; hoc, ut dicamus *injusta piacula meritæ matris* ; illud, ut dicamus *immeritam piacula justa matris.* Sed prius est venustius.

200. *Andromede.* MS *Andromedam*, male. — *Totam quam cernere posse..... licet.* Reposuit ex Msto Grotius. Vulgo : *cernere nondum... licet.* Dictum est *posse licet* pro *licet* simpliciter, cujusmodi phrasis sæ-

Obscura sub nocte licet, sic emicat ore,
Sic magnis humeris candet nitor. Hanc media ambit
Ignea substricta fulget qua zonula palla;
Sed pœnæ facies remanet, distractaque pandit
Brachia, ceu magni teneantur robore saxi.

EQUUS.

Andromedæ capiti sonipes supereminet ales,
Vertice et Andromedæ radiat quæ stella, sub ipsa
Alvo fulget Equi; tres armos et latera æquis
Distinguunt spatiis; capiti tristissima forma,
Et cervix sine honore obscuro lumine sordet.
Spumanti mandit sed qua ferus ore lupato,
Et capiti et longa cervice insignior exit

pius apud seriores poetas Latinos reperitur. Apud Manilium occurrit *potuit generare* pro *generavit*. Conjecit Grotius, pro vulgato *cernere nondum..... licet* posse etiam legi *cernere quamquam ... licet*. Melius tamen lectio Msti, ut vera, retinetur.

201. *Emicat ore*. MS *micat*, male.

202, 203. *Sic magnis humeris candet nitor, hac media ambit Ignea substricta lucet quæ Zonula palla*, emendavit sic Grotius ex Msto. Vulgo: « Sic magnis humeris candens nitet, ac media ambit Ignea substricta fulget qua zonula palla ».

204. *Sed pœnæ facies remanet, distractaque pandit.* Male edd. antiq. *Sed pene*. Pejus adhuc MS *pone*, quamvis vera lectio in hoc se prodat. Pro *distracta* habent editiones *districta*, quod eodem redit.

205. *Ceu duri teneantur robore saxi*. Vulgo *ceu magni*. MS *robora*, male.

206. Deest hic versus a Grotio e Msto restitutus in edd. antiquioribus.

207. *Vertice et Andromedæ radiat quæ stella, sub ipsa Alvo fulget Equi*, ex Msto. Corrupte vulgo: « Andromedæ vero radiat qua stella sub ipsa Alvo fulget Equus ». Edit. Ald. vitiosius *Albo*.

208. *Tres armos et latera æquis Distinguunt spatiis*. Iterum ex Msto. Male vulgo *tres armo, sed latera*, etc.

210. *Ast cervix*. Vulgo *Et cervix*, minus bene.

211. *Spumanti mandit sed qua ferus ore lupato*. MS *seque ferus*, perperam. Imitatus est Germanicus Virgilii versum, Æn. IV, 135: « Stat sonipes, et frena ferox spumantia mandit ».

212. *Et capiti et longa cervice insignior*. Ita MS, recte. *Capiti* ἀρχαϊκῶς pro *capite*. *Longa* est epitheton ornans *cervicis equinæ*; laudari solent enim Homero quoque

nitens, armis laterique simillima magno.
tam ille tamen formam per singula reddit.
præstat Equum, medio rupta ordine membra
ıunt visus; rudis inde adsurgit imago.
ais hic proles in Pierio Helicone,
: quum summo nondum decurreret unda,
s fontes dextri pedis ictibus hausit.
quor genitus nomen tenet Hippocrenes;
nomen habet; sed Pegasus æthere summo
s agitat pennas, et sidere gaudet.

πσι. Vid. Arat. Phæn. ȝo : « Et capite et longe ȝnior ». ı *nitens, armis.* MS *Stella* male. — *Nitens*, pro- ıideribus. Hilasius de ı Illustratque nitens lu- suo ». Asclepiad. de eo- *itentem* dixit. Ed.

o *præstat equum*, ex MS. o *præstat equo*, male. ıs quoque conjecturas *'rimum præstat Equum*, *ıæ partes Equum osten-* etiam legere *Primum* In sequentibus pro est in Msto, edd. an- *'apta*, quod non omni- ıdum.

ituunt visus radios; hinc , ex emendatione Gro- « Destituunt, visus ra- ıurgit imago », absque habet: « Destituunt vi- ıc adsurgit imago », non ·nim opus Græci vocant ıuus autem ἡμιτελής, s nominat. Partes illæ stellæ, quæ non sunt, a esse finguntur, dictæ ribus cerni non posse ob oculorum defectum. Ita de septima Pleiade Germanicus v. 258: « sed carpitur una, Deficiente oculo distinguere corpora parva ». Similiter hic in Equi posterioribus. Utram lectionem retineas, oportet *inde* vel *hinc* interpretari *ab his partibus*, ut apud Plautum et alios *unde* pro *a quo*.

217. *Gorgonis hic proles in Pierio Helicone.* Vulgo *hinc*, male. Rectius *hic* in Msto, in quo tamen ridicule legitur *imperio* pro *in Pierio*.

218. *Decurreret unda.* MS *discurreret*, non bene.

220. *Nomen tenet Hippocrenes.* Vulgo *Hippocrenen*. Sic Plautus: « Nomen Mercurii est mihi ».

221. *Fontis nomen habet.* Ita MS. Vulgo *Fontes nomen habent*, male. Lectio Msti, ait Grotius, forte tolerari possit, si quidem fatemur, ita Veteres recto casu extulisse, præsertim quum et Varro dicat, a *ponte* nominativum *pontis* analogicum magis esse quam *pons*. Sed putat simul idem vir κριτικώτατος, transpositis literis, scriptum fuisse *Pons it nomen habet* pro *id*, ut sæpe *set* pro *sed*, *at* pro *ad* et *contra*, in Msto invenitur.

ARIES.

Inde subest Aries, qui longe maxima curre
Orbe suo spatia ad finem non tardius Ursa
Pervenit, et quando graviore Lycaonis Arctos
Axem actu torquet : tanto pernicior ille
Distantes cornu properat contingere metas.
Clara nec est illi facies, nec sidera possunt,
Officiat si Luna, sua virtute nitere.
Sed quærendus erit zonæ ratione micantis

223-227. *Inde subest Aries... Distantes cursu properat contingere metas.* Egregie restituit integritati hos quinque versus olim depravatissimos Grotius partim ex Msto, partim conjectura ex Arateis ducta. Vulgo : « Inde subest Aries, qui longe maxima torrens Orbis, et ad finem spatiis non tardior oram Pervenit, et quando graviore Lycaonis Arctos Axem vel tutor quem tanto gratior ille Distantes cornu properat contingere metas ». In his aut nullus plane sensus inest, aut dissimilis versuum horum Arati Phænom. v. 225. Avienus, optimus Arati interpres, v. 518 : « Tunc celer ille Aries, longi qui limitis orbe Æthera percurrens, numquam Cynosuridos Ursæ Segnior ab lapsu convertitur ». MS Grot. v. 224 habet *Ursæ* pro *Ursa*, ut dedimus.

225. *Brevior Helicaonis.* Quare Grotius in ipso textu exhibuit *graviore Lycaonis;* sed sequi equidem malim propius Mstum, cujus lectio ipsi quoque Grotio fuit adprobata in nota ad hunc locum, vs. 227; *cornu*, ut MS etiam agnoscit, in *cursu* mutatum est. In cæteris nostra lectio cum Manuscripto consentit. Pro *Hinc Aries* in vulgata edit. Ald. *Hunc A*

228. *Clara nec est illi*
MS. Vulgo : « Claraque
facies ».

229. *Officiat si Luna,*
nitere. MS *Efficiat, si Lu*
tute niteret, male. Arat
vs. 228 : Αὐτὸς μὲν νωθὴ
στερος, οἷα σελήνῃ Σκέψασθ
ad h. l. τὸ δὲ, οἷα σελήνῃ
ὥσπερ ἐν πληθούσῃ σελήνῃ
Quem sequitur Avienus
« nam quanti luminis astr
lent, aciem quibus aure
tundit ». Germanicus au
Aratum intellexit; puta
hunc dicere, Arietem
tantum lucere non pos
Avienus idem in noviluni
serat. Itaque οἷα apud A
ut Avienus et Scholiastes
admodum, sed pro *utpe*
videtur. — Possit tamen
huic sensus varietati n
ferri, si legatur : « Offici
na », quam lectionem ind
tur Grotius, qui hic c
Arateor. Cic. vs. 233 : «
obscurusque tamen, ceu
tundat Flammæ aciem ».

230. *Sed quærendus.* M
rendum, male.

ʼomedæ; terit hic summi divortia mundi,
:helæ, candens aut baltheus Orionis.

DELTOTON.

ıt etiam propiore Deum cognoscere signo,
›ton si quis, donum hoc spectabile Nili,
:ibus generatum undis, in sede notarit.
illi laterum ductus; æquata duorum
spatia; unius brevior, sed clarior ignis.
: Aries juxta; medium Deltoton habebit
· lanigeri tergum et Cepheida mœstam.

)eest hic versus in edit. ibus, restitutus a Grotio. est, inquit, Aries in me- cœli, sicut Chelæ, Libra ;ut Baltheus Orionis. *Sum- a mundi* intellige eam par- æ a polis distat æqua-

t Chelæ, candens aut bal- nis. MS *ut baltheus Orionis.* *st etiam propiore Deum co- igno.* Grotius ex Msto pro it *motu*, non spreta tamen ɔctione. Sed est alia diffi- voce *Deum* interpretanda. Grotius, legendum *pro- um* litera *d* interjecta, ut aliique *mederga*, *tederga* ıt; ipse tamen conjecturæ ibuens. Forsitan pro *Deum* dum *Crium*, quod græce ıonat, verum prima hujus aba producitur. Itaque ne- Deos interpretari stellas, me Germanicus potuit et rigam et Taurum Divos aut Deum interpretari A- nia erat Neptuni filius, ut ı legimus. Conf. Eratosth. c. 19; Hygin. fab. 188, et Schol. Lat. ad nostrum locum.

234. *Donum hoc spectabile Nili.* Intelligit Germanicus Ægypti partem ad mare mediterraneum sitam, per Nilum circumfluentem in figuram similem τοῦ Δ formatam. Conf. Herodot. II, 5. Manilius, IV, pag. 104, ed. Scalig. « Et Libyam Ægyptique latus donataque rura ».

235. *Divitibus generatum undis in sede notarit.* Reposuit Grotius *generatum* e Msto pro *veneratum*, quod est in vulgatis. Idem MS habet *notabit.*

236. *Æquata duorum.* MS *Deorum*, perperam. Manil. I, v. 358: « Succedit iniquo Divisum spatio, quod tertia linea dispar Conspicitur paribus, Deltoton nomine sidus ».

238, 239. *Hunc Aries juxta*, etc. Male vulgo legitur et distinguitur: « Hinc Aries juxta medium Deltoton habebit ». Ita ut divulsus ab hoc versus sequens ad Piscium imaginem referatur. Sensus est: Aries juxta tertium ductum Deltoti; Deltoton vero medium situm est inter Arietem et Andromedam. Versus igitur 238 et 239 jungendi sunt. MS Grotii *Hunc Aries*, id quoque

PISCES.

Hunc ultra gemini Pisces, quorum alter in Austros
Tendit, Threicium Boream petit alter, et audit
Stridentes auras, niveus quas procreat Hæmus.
Non illis liber cursus, sed vincula cauda
Singula utrumque tenent uno coeuntia nodo.
Nodum stella premit Piscis, qui respicit auras
Threicias. Dextram Andromedæ cernetur ad ulnam.

PERSEUS.

Subter utrumque pedem devotæ Virginis ales
Perseos effigies servatæ grata puellæ.
Moles ipsa viri satis est testata parentem;
Tantus ubique micat, tantum occupat ab Jove cæli.
Dextra sublata solium prope Cassiepeiæ
Sublimis fulget; pedibus properare videtur,

male. Ed. Ald. recte habet *Hunc Aries*, quod male Morellius in *Hinc* mutavit.

240. *Hunc ultra gemini Pisces*, etc. Sic recte edd. Ald. et Basill. Iterum Morellius male dedit *Hinc. Austros* reposui ex Msto. Vulgo *Austrum*.

242. *Niveus quas procreat Hæmus*. Grotius in textu legit *niveas*, scilic. *stridentes auras*. Sed vulgata quoque lectio *niveus* servari potest, et forsitan melius servatur.

246. *Dextram Andromedæ cernetur ad ulnam*. Sic legendum est. Vulgo *cernuntur*. MS Grot. *cernantur ad illum*, vitiose. Quod autem *dextram* dictum sit, quum *sinistram* dici debuisset, est error ipsius Germanici.

247-249. Hi tres versus in edd. antiquioribus desiderati a Grotio e Msto restituti sunt. *Devota virgo* est Andromeda.

250. *Tantus ubique micat*, ex Msto. Vulgo : *Tantus et ille micat*.

251. *Dextera sublatæ similis prope Cassiepeiam*. Ita MS. Vulgo : « Dextera sublata similis prope Cassiepeiam ». Arat. Phænom. v. 251 : Καί οἱ δεξιτερὴ μὲν ἐπὶ κλισμὸν τετάνυσται Πενθερίου δίφροιο. Conjicit itaque Grotius, apud Germanicum legendum : « Dextra sublata solium prope Cassiepeæ ». Avienus, vs. 575 : « Dextera mœrentis solium prope Cassiepeæ Tenditur ».

252. *Sublimis fulget; pedibus properare videtur*. Male vulgo distinctum : « Sublimis fulget pedibus; properare videtur ».

253. *Findere plantis*, ex Msto. Vulgo *tangere palmis*. Alatæ fingebant Persei plantæ. Propertius, Eleg. II, 30, 2 : « Non si Pegaseo vecteris in aera dorso, Non tibi si Persei moverit ala pedem ».

e aligeris purum æthera findere plantis.

PLEIADES.

lite sub lævo, Tauri certissima signa
ʒs suberunt; brevis et locus occupat omnes;
ciles cerni, nisi quod coeuntia plura
communem ostendunt ex omnibus ignem.
ı traduntur numero, sed carpitur una,
ɪnte oculo distinguere corpora parva;
ɪa sed cunctis servavit fida vetustas:
ɪ, Alcyoneque, Celænoque, Meropeque,
pe, et Taygete simul, famosaque Maia,
ɾo genitæ; si vere sustinet Atlas
Jovis Superosque, atque ipso pondere gaudet.
.e non multo Pleias certaverit astris;
ɪuo sed honore ostendit tempora bina:

Supplevit tres hosce ɪus edd. antiquiores caius ex Msto. Pleiades quidem signo, sed sub te.

ıina sed cunctis servavit '. Bene hæc, inquit Grotamen ex mente Arati. m Germanicus in animo ɪsm. vs. 259.

. *Electra*, *Alcyoneque*, ɪus hos constituit et ex ɔonjectura Grotius. Vulra, Alcyoneque, Celæygeteque, et Sterope, simul, formosaque Maia, ɛnitæ, si vere sustinet ɪ vulgata lectio ex Aviea est, ubi tamen recte legitur; nam sequitur In nostra lectione *Mæa* iptura *Mæa* ex Msto non debet offendere. Quum enim in omnibus ferme vocibus αι diphthongum in *æ* vertant Latini, pauculæ tantum sunt voces, in quibus utramque literam servaverunt, ut *Maia*, *Aiax*, quæ cur non ad exemplum reliquarum latina diphthongo scribi possint, nulla est ratio.

263. *Genitæ* retinendum est suadente ipso Grotio, qui tamen in textu, operarum forsitan peccato, *genitas* dedit, uti in MS legitur. Idem MS in eodem versu male habet *si ultro* pro *si vere*. Similis locutio supra vs. 165: « si vere Jupiter infans Ubera Cretææ mulsit fidissima capræ ».

265. *Lumine non multis Pleias certaverit astris*. Ita legendum. Vulgo: *Lumine non multo*.

266. Male deest hic versus in Msto Grotii, uti quoque duo proximi versus perperam positi sunt

Quum primum agricolam ventus superimminet Auster,
Et quum surgit hiems ponto, fugienda peritis.

LYRA.

Quin etiam Lyra Mercurio dilecta, Deorum
Proli accepta, pro cælo nitet, ante labore
Devictam effigiem, plantaque erecta sinistra
Tempora læva premit torti subjecta Draconis.

CYCNUS.

Contra spectat avem, vel Phœbi qui fuit olim
Cycnus, vel Ledæ thalamis qui illapsus adulter
Furta Jovis falsa volucer sub imagine texit.
Inter defectum sidus Cycnumque nitentem

post illos, qui infra sequuntur: « Plurimulum acceptæ » et « Devictam effigiem ».

267. *Veniens superimminet Auster.* Vulgo: *ventus supereminet Auster.* Pro *Auster* Mstus alieno loco, ut dictum est, *æstas* refert.

268. *Et quum surgit hiems ponto fugienda peritis.* MS *At* pro *Et;* in cæteris cum nostra lectione conspirat. Vulgo: « Et quum surgit hiems portu fugienda peritis ».

269-271. *Quin etiam Lyra*, etc. Desunt tres hi versus in editionibus Grotiana antiquioribus. Leguntur in Msto Grotii corruptissime sic: « Quin etiam Lyra Mercurio dilecta Deorum Plurimulum accepta prolis cælo nitet ante labore Devictam effigiem planta, erectaque dextra ». Quemadmodum equidem hos versus exhibui, emendati sunt a Grotio. Deorum prolem Germanicus vocat Argonautas.

272. *Tempora læva premit torti subjecta Draconis.* Ita MS. Vulgo *Parthi* pro *torti*.

273. *Summa genu submersa tenet, qua se Lyra versat.* Grotius ad h. l. Hic versus huc non pertinet. Et vin' conjecturam audire elegantem? Ponendus hic versus litera una mutata eo in loco, ubi συνανατέλλομενα ταῖς χηλαῖς referuntur, hoc modo: « Nixa genu species flexo redit ardua crure Summa genu submersa tenet, qua se Lyra versat ». Aut si voluit cum vulgatis malis, non pugnabo. Sensus est: Engonasi genu illud, quod inclinatum est, lævum scil. oritur; alterum, quod prope Lyram est, adhuc submersum manet. Juvat conjecturam meam, quod eo loco Aratus meminit similiter Lyræ. Vid. Aratus, Phæn. vs. 615.

274-276. *Contra spectat avem*, etc. Hanc lectionem Grotius Msti vestigiis insistens concinnavit. In texta Grotius dedit: « qui fuit olim Cycnus, vel candens thalamis ». MS habet: « qui fuit olim Cycnus Niliedæ thalamis ». Duas fabulas hic Germanicus adtingit, priorem de

:urialis habet sedem Lyra; multa videbis
arum vacua in Cycno; multa ignea rursus,
medii fulgoris erunt; penna utraque lata,
erior juxta regalem Cepheos ulnam,
eva fugit instantem sibi Pegason ala.

AQUARIUS.

bus interlucet Equi latus, ad caput ejus
ra manus latices qua fundit Aquarius exit.
e imitata cadunt errantis signa liquoris

CAPRICORNUS.

10 prior Ægoceros semper properare videtur
no mersus sopitas condere flammas.

:bi, posteriorem de Ledæ Priorem neque Hyginus, onymus Scholiastes latique Avienus tetigerunt. on agnovit ad Arati Phæn. Γοῦτον τὸν ὄρνιν οἱ μὲν λέ:α Κύκνον καταςεριαθῆναι τοῦ Ἀπόλλωνος, ἅτε μου-
.
). Hi versus in vulgatis upplevit Grotius e Msto. sidus, ut supra vs. 65: ocul Effigies inde est dere». Pro *in cycnum*, ut sto, legendum *in cycno*. a l. l. aliud sonant.
aud medii fulgoris. Edit. ro *Haud*, male.
t læva fugit. MS *fulget*,

84. *Piscibus interlucet Equi*, tuit hos versus in edd. bus desideratos e Msto Mutavit autem *ad* et *quæ*, abet, in *at* et *qua*. Versequentes: « Nec procul a diffundit Aquarius une imitata cadunt creantis signa liquoris », quia videbantur pertinere ad Aquarii descriptionem, Grotius hoc loco e Msto textui inseruit. Non pertinent tamen huc illi, ut ipse postea in notis animadvertit; nam iidem infra suo loco repetiti inveniuntur post Piscis Notii asterismum. In eodem Msto Grotii hic sequebantur quatuor alii versus, quorum primus incipit: *E quibus*, ultimus desinit: *pernicia crura*, qui eodem loco reperientur. Versus etiam ille a Grotio h. l. adpositus: « Scorpios erepta torquet qua spicula cauda », huc non pertinet et emendandus est, ut infra docebitur.

285, 286. *Quo prior Ægoceros*, etc. Prior versus in edd. antiquioribus deest. Emendavit eum Grotius. Nam MS habet: « Quum primum Ægocero ». Referendi autem sunt hi versus et proxime sequentes non ad Aquarium, ut in editionibus antiquioribus, sed ad Capricornum Verum est quidem, Aquarium posteriorem Capricorno occidere; sed nihil ad Arati mentem, quem hic

Tum brevis occasus ortusque intercipit hora,
Quum sol ambierit metas gelidi Capricorni.
Jam neque perficiet cursus nec vota brevis lux,
Et quum terrores auget nox atra marinos,
Multum clamatos frustra exspectaveris ortus.
Tunc rigor, aut rapidus ponto tunc incubat Au
Pigra ministeria, et nautis tremor occupat artus
Et rationem animi temeraria pectora solvent.
Nulla dies oritur, quæ jam vacua æquora cernat
Puppibus; et semper tumidis ratis innatat undis

nulli interpretum videntur intellexisse. Plura de Arati mente disputavit Grotius ad Ciceronis Aratea, p. 74. Putat Arati versus Phænom. 284: ὁ δ' ὀπίςερος Αἰγοκερῆος Τέλλεται· αὐτὰρ ὅγε πρότερος καὶ νείοθι μᾶλλον Κέκλιται Αἰγόκερως sic vertendos esse: « sed Aquarius Ægocero esse Posterior, contra Ægoceros prior esse videtur, Adque Notum inferior ». Sensus est : Si redeas ab Austro ad Boream, ἐκ τοῦ χειμῶνος εἰς εὐδίαν, ut Theon loquitur, posterior lucet Capricorno Aquarius; si a Borea ad Austrum, Capricornus Aquario prior et ad inferiora inclinatior. Pro τέλλεται apud Aratum forte legend. ἔλκεται, ut conjicit Grotius, quam conjecturam jam notavi vol. I, pag. 409, ad vs. 285.

287. *Tum brevis occasus ortusque intercipit hora*. Ita optime MS. Vulgo corruptissime: « Imbres, occasus ortusque intercipit ora ».

288, 290. *Quum sol ambierit metas*, etc. Duo hi versus desiderantur in edd. antiquioribus. Posterioris initium in Manuscripto est : *amneque*, deficiente prima litera. Itaque Grotius rescripsit *Nam neque*.

Possis etiam reponere *Jam*

290. *Nox atra*. Edit. Ald. *mox atra*.

291. *Clamatos frustra exsp ortus*. Edit. Ald. *aspectaverit* lius in textu dedit *spectat* notis, p. 151, emendavit *A ris*. Dixit Germanicus græco more, et sine dul apud Aratum, Phæn. vs. 2 βοωμένῳ sed βοωμένῃ, ut referatur.

292. *Tunc rigor*. Msptus male. — *Auster*. Libri anti bunt *Hauster*, quod confirm rus : « Auster ab hauriend vocatus ». Hinc apud Ovi I, 11, 16: « aut Hyadas sæ serat Auster aquis ». In ver Ventis, vs. 17 : « Austrum cant, quia nubila flatib rit ». Ed.

293. *Pigra ministeria e tremor occupat artus*, ex M go : « Tarda ministeria... artus ».

294. *Sed rationem animi*. Ms. Male vulgo : « Et animi ».

295. *Vacua æquora cer cernunt*, male.

tentare undas juvat; aspera sed quum
t lateri deprensæ spuma carinæ,
lti curvos prospectant litore portus:
sque alii terras pro munere narrant.
exanimat pavidos instantis aquæ mons;
procul a terra jactantur in altum;
ɜt hos breve lignum, et fata instantia pellit;
ntum a leto, quantum rate fluctibus absunt.

SAGITTIPOTENS.

geri Titan magnum quum contigit arcum,
ɜmque ferum sinuato spicula nervo,
usum ratione mare est, jam navita portu
ı noctem fugitat longasque tenebras.

innatat undis. Vulgo
ɜram.
a tentare undas, etc.
ssime : « Inter ratem
las juba, asperas et
m versum mutato or-
vs. 300 in vulgatis :
lii; deinde versus in
Adsultat lateri.
alii curvos prospectant
Male vulgo *Tunc alti.*
hic versus in Msto

st alii procul a terra,
iores versus Grotius
nam in vulgatis ver-
xaminat præcedit pri-
Male quoque edd.
nt *e terra jactantur in*
unit eos vulgo legitur
perperam; in Msto
otius vulgatum *munit*
in textum recepit.
stantia pellit. MS *pel-*

304. *Nam tantum a leto,* ex Msto. Vulgo : *Et tantum.*

305, 306. *Belligeri Titan magnum,* etc. Ita hos versus emendavit Grotius. *Ferus,* ὁ φὴρ, quod Centaurum Homero significat. MS Grotii cum nostra lectione consentit, præterquam quod habet *Lucentemque ferum* pro *Ducentemque,* quod posterius Grotius recte servavit.

307. *Jam clausum ratione mare est.* Supra dixit Germanicus : «rationem animi temeraria pectora solvent». Jam periculo ingravescente Ratio superavit. Notandum autem *clausum mare.* Sic Manilius, Astron. I, 365 : «Hœdi claudentes sidere pontum». Vegetius : «Ex die III Id. Nov. usque in diem IV Id. Mart. maria clauduntur». Conf. not. ad Arati Phænom. vs. 299, vol. I Buhl. pag. 410.

308. *Infestam noctem fugitat longasque tenebras,* ex Grotii emendatione. Vulgo *fugit ad.* MS *fugiat.*

Signum erit exoriens nobis tum nocte supremа
Scorpius; ille micat supra freta cærula cauda.
Insequitur gravis Arcus, et in lucem magis e
Tunc alto Cynosura redit, tunc totus in unda
Mergitur Orion, humeris et vertice Cepheus.

SAGITTA ET AQUILA.

Est etiam incertum quo cornu missa Sagitt
Quam servat Jovis ales; habet miracula nulla,
Si cælum adscendit Jovis armiger; hic enim a
Unguibus innocuis Phrygium rapuit Ganymed

309. *Tum nocte suprema.* MS *tum nocte superba*, male.

310. *Ille micat supra freta.* Ita MS. Vulgo contra metrum *super.* Error ex veteri scriptura *supera.*

312. *Tunc alto Cynosura redit.* Sic bene correxit Grotius. Vulgo: *Tunc alte Cynosura repit*, sine sensu et metro. MS non melius *Tunc alte Cynosura regit.* Emendatio Grotii est verissima. *Alto redire* poetis astronomicis est oriri. Cynosura, ut monuit Grotius, numquam occidit aut oritur. Sed quia in sphæra nostra altera pars Meridiani brevior est altera, hemicyclio scil. ad polum mundi diviso, quum Ursa in breviorem illam partem demergitur, occidere dicitur, quum eumdem circulum transcendens ad punctum illud, quod Zenith vocant, adscendit, oriri perhibetur. Hac ratione dixit Manilius, V, v. 694: « At Cynosura minor cum prima luce resurgit ».

313. *Mergitur Orion.* MS *Vergitur*, male.

314-317. *Est etiam, incertum quo cornu missa, Sagitta, Quam servat Jovis ales: habet miracula nulla. Si cælum adscendit, tamen ard ger hic est. Unguibus is no gium rapuit Ganymedem.* S locum restauravit Groti priores versus desunt in ed antiquioribus. Versus te Msto sic legitur: « Si c scendit Jovis armiger, h ardum ». Adparet, voc inepte ex versu præcede titam esse. Omnino vers pravatus. Pro vulgato *Un nocuis* in ultimo versu Gr dationem in textum recep etiam, vulgata lectione *in vata*, versum sic refinge guibus innocuis Phrygium Ganymedem ». *Miracula* v Germanicus vocat stella magnitudinis. Ovid. Met. « Sparsa quoque in vari miracula cælo ». Corn. S Ætna, v. 243 (cf. nost. e Lat. tom. III, pag. 116) volet Orion, quo Sirius in dex; Et quæcumque jacen racula mundo ». In tex apud Wernsdorfium mal « Sirius incubet index... racula mundo ». In ver

Et telo adpositus custos quo Jupiter arsit
In puero, luit excidio quem Troja furorem.

DELPHINUS.

Delphin inde brevis lucet juxta Capricornum
Paucis sideribus; tulit hic Atlantida Nymphen
In thalamos, Neptune, tuos, miseratus amantem.
Sidera, quæ mundi pars celsior æthere volvit,
Quæque vident Boream ventis adsueta serenis
Diximus. Hinc alius declivis ducitur ordo,
Sentit et insanos obscuris flatibus Austros.

ORION.

Primus in obliquum rapitur sub pectore Tauri
Orion; non ulla magis vicina notabit
Stella virum, sparsæ quam toto corpore flammæ
Tale caput, magnique humeri, sic balteus exit,
Sic vagina ensis, pernici sic pede fulget.

emendando Grotius respexit Arat. Phæn. 314.

318, 319. *Et telo adpositus custos, quo Jupiter arsit In puero, luit excidio quem Troja furorem.* Iterum ex emendatione Grotii. Vulgo *Et cælo adpositus custos, quo Jupiter arsit.* MS habet *Et telo adpositus ejus.* Aliam quoque conjecturam proposuit Grotius hanc: *Et cælo adpositus civis*, eleganti metaphora, commixtis lectionibus ex vulgatis et Msto. Nostra tamen lectio melior, et fabulæ de Aquila, fulminis Jovis custode, aptior.

320-322. *Delphin inde brevis.* Hi tres versus a Grotio ex Msto restituti sunt, ubi in primo versu legitur *Delphini inde b.* Nympha Atlantis est Amphitrite, de qua per Delphinum avecta vid. Eratosth. Catasterism. cap. 31; Hygin. II, 17.

325. *Declivis ducitur ordo.* MS *declinis dicitur ordo.*

326. *Sentit et.* MS *Sentiet*, perperam.

327-329. *Primus in obliquum rapitur sub pectore Tauri Orion; non ulla magis vicina notabit Stella virum, sparsæ quam toto corpore flammæ.* Hi tres versus in edd. Grotiana antiquioribus defuerunt. Mutavit quædam Grotius. In Msto legitur, *Primus in obliquo*, renitente sensu. Omnino autem vult Germanicus: Orionem non debere ex vicinis astris nosci, sed suis sideribus facile clarere. Conf. Arati Phænom. vs. 323 seq.

330. *Tale caput*, etc. Vulgo corrupte: «Tela, caput, magnisque humeris, sic balteus ardet, Sic

SIRIUS.

Talis ei et custos aderit Canis ore timendo;
Ore vomit flammam; membris contemptior ignis;
Sirion hunc Graii proprio sub nomine dicunt.
Quum tetigit Solis radios, accenditur æstas,
Discernitque ortu longe sata; vivida firmat;
At quibus adsutæ frondes, aut languida cervix,
Exanimat; nullo gaudet majusve minusve
Agricola; et sidus primo speculatur ab ortu.

LEPUS.

Auritum Leporem sequitur Canis, et fugit ille;
Urgetur cursu rutili Canis ille per æthram
Sic utrumque oritur, sic occidit in freta sidus.

vagina ensis, pernici sic pede fulget ». MS *pernici sic pede ludit.* Quare Grotius vulgatum *fulget* in *lucet* mutavit.

332-334. *Talis ei et custos aderit Canis ore timendo, Ore vomit flammam, membris contemptior ignis, Sirion hanc Graii proprio sub nomine dicunt.* Desunt hi tres versus in edd. antiquioribus. In Msto legitur versu primo *Talis et custos*, et versu tertio *prio suo nomine*, ex quo verum *proprio sub nomine* Grotius elicuit. Forsitan etiam olim legebatur *patrio sub nomine.*

336-337. *Discernitque ortu longe sata*, etc. ex emendatione Grotii. Metaphora non ineleganti videri potest Germanicus *arborum cervices* dixisse et *frondes adsutas*, quæ non satis firmiter inhærent. MS habet: « At quibus adsuctas frondes aut languida cernis, Exanimat ». Vulgo *languida radix.* Ed.

339. *Primo speculatur ab ortu.* Monet Aratus, Sirium etiam in occasu conspiciendum; ait enim Phæn. vs. 336 : Κείνου καὶ κατιόντος ἀκούομεν. Sensus utriusque idem: Sirium a primo initio ad finem usque non negligendum. Est enim vehemens in ortu et occasu. Manilius, Astr. I, 386 : « Subsequitur rapido contenta Canicula cursu, Qua nullum terris violentius advenit astrum, Nec gravius cedit, nec horrens frigore surgit ».

340, 341. *Auritum Leporem*, etc. Ex Msto Grotius hos versus inseruit; desunt in edd. antiquioribus. In priori versu Mstus habet *et*, quod equidem in *at* mutatum velim; in posteriori *per æthera*, a Grotio refictum in *per æthram.* Sæpius Avienus *æthram* pro *æthera.*

342. *Sic utrumque oritur, sic occidit in freta sidus.* Putabat Jos. Scaliger legendum *Sic in utrumque*, et hunc versum ad Sirium referendum, quod concedi posset, nisi in

ARGO.

t qua cauda Canis languenti desinit astro,
;ent Argoæ stellis aplustria puppis;
pe etenim trahitur, non recto libera cursu:
[uum decurrens inhibet jam navita remos,
rsamque ratem votis damnatus ad oram,
igat, optatam cupiens contingere terram:
quia pars violata fuit, coeuntia saxa,
ıine Junonis tutus quum fugit Iason.
micat in cælo lateri non amplius aucta;
surgit malus, qua debet reddere proram,

o versus antecedentes, a › ignorati, inserti essent. ımen Grotius, versum *Ur-rsu* profecto ex Avieno, , desumptum esse, sicut res in Msto sequentes: as in stellis Lepus est quo-uque ubi magnus Emicat jemina ad vestigia subter ', instantem premit igneo e». In edd. Grotiana anti-s sequutus est versum *Sic* r alter talis: «Tu parvum ı perpende sub Orione», indocto aliquo monacho s et a Grotio textu ejectus ır versum *sic utrumque ori-* pere debet versus *At qua nis*. Sensus totius loci est: porem insequitur; Lepus ugit; ea figura oriuntur et :. Vid. Arat. Phæn. vs. 341. ienus multis versibus hic , qui et alibi simili modo sic magno præpes Olympo ur, subit occidui sic mar-idas»; ubi videantur quæ mus.

[5. *At qua cauda Canis.*

Tres hi versus, a Grotio e Msto restituti, desunt in edd. antiquioribus.

346-348. *Ut quum decurrens*, etc. Male vulgo versu primo *At quum*; versu secundo et tertio *damnatus ab ore Perlegit*. Correxit Grotius e Manuscripto.

349, 350. *Sed quia pars*, etc. MS *qua pars*, male. Duas adfert rationes Germanicus, cur Argo a puppi oriatur et prora careat: priorem ex Arato, Phæn. vs. 345, quo nautæ adpellere cupientes navem convertant et remos inhibeant, quod ἀνακόπτειν dixit Aratus, alii, ut Cicero ostendit, πρύμναν κρούσασθαι (vid. Grotii not. ad Arat. pag. 8); alteram rationem omnibus Mythologicis intactam, quod prora inter rupes fuerit collisa, vix periculum effugiente Jasone. Mentio tamen fit hujus rei in Argonauticis Orphicis, vs. 1157.

351-352. *Hæc micat in cælo late, non amplius, altus Qua surgit Malus.* Ita hos versus legere jussit Grotius. Sensus est: Non amplius micat Argo quam usque ad malum. Ara-

Intercepta perit nulla sub imagine forma;
Puppis demisso tantum stat roscida clavo.

PISTRIS.

Haud procul expositam sequitur Nereia Pistri[s]
Andromedam; media est solis via, cum tamen ill[a]
Terretur monstro pelagi, gaudetque sub axe
Diverso posita, et Boreæ vicina legente.
Auster pistrin agit duo sidèra, perlegit unum;
Namque Aries supra Pistrim Piscesque feruntur
Bellua sed ponti non multum præterit Amnem,

tus : παρ' αὐτὸν ἴσόν. Ellipsis τοῦ *quam* similis post antecedens comparativum apud Veteres valde frequens est. Vulgo : « Hæc micat in cælo lateri non amplior, actus Qua surgit malus ». Melius in Msto : « Hæc micat in cælo lateri non amplius aucta, Qua surgit manus ». *Manus* vitiose exaratum pro *malus*. Poterit *lateri* tolerari; sunt enim latera αἱ πλευραὶ navis, ut supra : « Adsultat lateri deprensa spuma carina ».

354. *Puppis demisso..... clavo*, ex emendatione Grotii. Vulgo *lucida clavo*, non male quidem; at in Msto *roscida lævo;* utraque hac lectione commixta evasit nostra. Aratus, Phænom. v. 351, dixit πηδάλιον κεχαλασμένον. Germanicus derivavit κεχαλασμένον non ἀπὸ τοῦ χαλᾷν, sed ἀπὸ τῆς χαλάζης. Grando autem, nix, pruina, ros, si non eadem, sunt tamen cognata et adfinia. Igitur *roscida puppis*, πηδάλιον κεχαλασμένον.

355-357. *Haud procul expositam*, etc. Très hos versus ex Msto Grotius restituit. Pro *Haud procul*, MS perperam *At procul*. Vid. Aratus, Phænom. vs. 353. Eleganter autem dixit Germanicus *media est S*[*olis via*], h. e. Zodiacus, quem Arat[us] ἠελίοιο κέλευθον vocat, int[...] Huc pertinet versus Manili[i] I, 356 : « Andromedam vas[to] tuentem Pistris hiatus », u[bi] in edd. nonnullis *Piscis* legi[tur]. bellua marina Pistri Valer. Argon. II, 530 : « jamque toto Pistris adest, miseræqu[e] jam proxima prædæ ».

357. *Monstro pelagi*, Cetu[m] gnat. *Monstrum* de quacum[que] mani bellua frequens. Sic *m*[*onst*]*rum princeps* dicitur eleph[as] quo vid. Cannegiet. in Diss[...] Avian. cap. 22, circa fin. S[ic] Dracontius in Hexaemero, « India cum gemmis et [...] monstra minatur ». Theod[...] in Parænesi, p. 97, Elmenh. Sabæus ager, Gangetis [...] monstra ». Ed.

358. *Diverso posita*. MS [...] malo.

359. *Auster Pistrin agit*. S[ic] MS. Vid. Arat. Phænom. v[...] Vulgo sine sensu *Auster agens*. *Pistrin* autem per met[...] pro *Pristin* dici, nemo [...] nesciat.

m, qui Phaethonta suas deflevit ad undas,
ıam patris equos non æquo pondere rexit,
ne reddentem flammas Jovis; hunc nova silva
ɜre ignotis mœstæ Phaethontides ulnis.

ERIDANUS.

lanus medius liquidis interjacet undis.
pars undæ lævum tenet Orionis
pedem, procul ambobus qua Piscibus unus
la connectit nodus, cristam super ipsam
reæ Pistris radians; sunt libera cælo
, non ullam specie reddentia formam,
eporis latus, aversam post denique puppim,
et Eridani flexus, clavumque carinæ;

Amnem, qui Phaethonta, ii versus, quibus edd. carent, a Grotio e Msto at. In versu 364 Grotius onjecit *Fulmine redden- Jovis,* pro eo, quod est *ubere reddentem flammas* Ovid. Metam. II, 311. itur dicit Germanicus m flammas solis redden- is et fulmine Jovis. — *ilva.* Ovid. Met. II, 372: sororibus auctam». *uxere ignotis mœstæ Phae- is,* ex Msto. Male vulgo: *hontides ulnis.* Dixit Ger- *notas ulnas,* ut Ovidius, ia: «Illa dolet fieri lon- rachia ramos». Melius : versus ad descriptio- , non, ut in edd. anti- ad Eridanum.

lanus ... interjacet undis. ivit Grotius. MS *injacet* o *interjacet astris.* Verum ndo possunt dici *liquida?* anicus Eridanum me- dium fluere inter Heliadum silvam, de qua loquutus est. Aratus, Phæn. vs. 360, vocat πολύκλαυστον ποταμὸν, quia electra, lacrymæ Heliadum, in Eridanum stillant. Cf. Ovid. Metam. II, 364.

367. *Hujus pars undæ lævum tenet Orionis.* Vulgo: «lævum ferit Orionis». MS «medium tenet Orionis». Nostram lectionem ex utraque hac mixtam dedit Grotius.

368-370. *Procul ambobus,* etc. ex emendatione Grotii. MS *conjecit* pro *conjectat,* et vs. 370 *Æquoræ Pistris radians.* In promptu sunt rationes, quibus emendatio Grotii nititur. Pro *amotis* reposuit *ambobus* secundum Arat. Phæn. vs. 362.

370, 371. *Sunt libera cælo Sidera,* etc. Vulgo: «sunt illi libera cælo Sidera, nonnullam». MS pro *specie* habet *cælo,* ex versu antecedenti male repetitum.

372. *Sub Leporis latus,* etc. Vulgo: «sub Leporisque latus versam», perperam. Nostra lectio ex Msto.

373. *Inter et Eridani,* etc. Ita

Atque hæc ipsa nota est nullam præbere figuram
Sunt etenim toto sparsi sine nomine mundo
Inter signa ignes; quibus et si propria desit
Forma, per adpositi noscuntur lumina signi.

PISCIS NOTIUS.

Est etiam a Geminis diversus Piscibus unus,
Qui Borean fugitat, totus directus in Austros,
Ventre sub Ægoceri, Pristim conversus ad imam
Infimus Hydrochoos sed qua vestigia figit,
Sunt aliæ stellæ, qua caudam bellua flectit,
Quaque caput Piscis, media regione locatæ;
Nullum nomen habent, nec caussa est nominis u
Sic tenuis cunctis jam pæne evanuit ardor.
E quibus una magis sub cauda flamma relucet
Squammigeræ Pristis; pedibus subit altera signi
Fundentis latices; est et sine honore Corona,
Ante Sagittiferi paullum pernicia crura.

MS. Vulgo : « Inter et Eridanum, flexusque cavumque carinæ ».

375-377. *Sunt enim toto sparsi*, etc. Ita hos versus legit Grotius. Emendationes Grotii sunt verissimæ. In versu ultimo mutavit *oppositi* in *adpositi;* nam Arat. Phæn. vs. 380 habet παραχείμενος.

378-380. *Est etiam a Geminis... conversus ad imam.* Petiit hos tres versus iterum ex Msto Grotius; desiderantur enim in edd. antiquioribus. In versu secundo MS habet *fugiat*, quod recte in *fugitat* mutavit Grotius, ut supra quoque. In versu primo textus Grotianus perperam *diversis* exhibet pro *diversus*.

384. *Nec caussa est nominis ulla.* Ita MS. Non male vulgo : « nec caussam nominis ullam ». Caussa nominis est fabula.

385. *Nec procul hinc dextra*
dit Aquarius undas. Sic MS.
diffundit. Alieno tamen lo
jam supra monitum, hic
legitur, ut et sequens : « Atq
tata cadunt errantis signa liq
Imitata, μιμηθέντα, German
xit passive. Simile est illud V
Ecl. IX, 53 : « Nunc oblita
carmina ».

388. *Est et sine honore*
Videtur Germanicus in Arat
vs. 401, legisse ἄγνωτοι κύκ
Δινωτοὶ κύκλῳ. Conf. not. Bu
I, p. 417.

389. *Ante Sagittiferi paull*
nicia crura. Versus ex Msto
datus, in quo tamen legitur
lum, contra metrum. Vulgo:
tum pernicia crura ». Ordo ve
est : Paullum ante Sagittifer
cia crura. Forsitan Gern

TURIBULUM.

Scorpius erecta torquet qua spicula cauda
Turibulum vicinum Austris sacro igne videbis
Arcturum contra; sed quanto tardius ille
Oceanum occasu tangit, tanto magis arctæ
Turibuli metæ. Vix cælo suspicit, et jam
Præcipiti tractu vastis dimittitur undis.
Multa dedit natura homini rata signa salutis,
Venturamque notis cladem depellere suasit.
Inter certa licet numeres sub nocte cavenda
Turibulum; nam si sordebunt cætera cæli,
Nubibus obductis, illo splendente timeto,
Ne pacem pelagi solvat violentior Auster.
Tunc mihi spissentur substricto cornua velo,
Et rigidi emittant flatus per inane rudentes.

apud Arat. Phæn. vs. 399 legit non ὀλίγοι, sed ὀλίγον γέ μεν ἄλλοι νείοθι Τεξευτῆρες, ut sit ὀλίγον νείοθι *paullum ante.*

3go-395. *Scorpius erecta torquet ..... tractu vastis dimittitur undis.* Ita hunc locum egregie constituit Grotius. Monui supra ad vs. 282 primum versum « Scorpius erecta torquet qua spicula cauda » ibi alieno loco legi; jam inserui eum hic, ut Turibuli descriptio ab eo incipiat; nam hic desideratur. Duo versus sequentes in edd. antiquioribus omissi Msto Grotiano debentur. Versu quarto MS habet *occasum;* vulgatæ edd. *tanto et magis arte.* Versum quintum vulgatæ sic legunt : « Turibulum metæ vim cælo suscipit, et jam », sine sensu. MS nostram lectionem præbuit. Versu ultimo pro *Præcipiti tractu* ed. Ald. habet *tactu*. Sensus totius loci est : « Apud Scorpii acumen invenies australem Aram oppositam Bootæ; sed quanto ille tardius occidit, tanto arctiores sunt metæ Aræ; adeo ut vix ortum sit, quin statim iterum occidat. Cf. supra vs. 225. Quo ex loco etiam liquet, quid Germanicus vocet *metas* signi alicujus, scil. duo puncta, ἀνατολικὸν et δυτικὸν, quæ in Horizonte imaginamur.

397. *Venturamque notis cladem depellere suasit.* Male vulgo *novis*. Sunt notæ σημεῖα. In versu sequenti ed. Ald. habet *numerus* pro *numeret*, vitiose.

401. *Pacem pelagi*. Similiter Avienus, Prognost. vs. 403 : « Thetidi terrisque supina Pax aderit ».

402. *Tunc mihi spissentur substricto cornua velo.* Ita hunc locum legi vult Grotius. Quum enim κεραία sive cornu sit τὸ ἐπάνω τοῦ ἱστοῦ δεδεμένον πλάγιον ξύλον, οὗ ἐξάπτεται ἡ ὀθόνη, sequitur velo turgido laxari,

Quod si deprensæ turbavit lintea puppis,
Incubuitque sinu laxo, vel mergitur undis
Prona ratis, sorbetque inimicum Nerea prora;
Vel si perspexit servator Jupiter, ægre
Ultima persolvent jactati vota salutis;
Nec metus ante fugit, quam pars perfulserit omr
Quæ Borean cæli spectantibus indicet orbem.

CENTAURUS.

Sunt etiam flammis commissa immania membı
Centauri, capite, atque hirsuto corpore et alvo
Subter candentes hominem reddentia Chelas.
Inde per ingentes costas, per crura, per armos,
Nascitur intacta Sonipes sub Virgine, dextra
Seu prædam e silvis portat, seu dona propinqu
Placatura Deos, cultor Jovis, admovet Aræ.
Hic erit ille pius Chiro, justissimus omnes
Inter nubigenas, et magni doctor Achillis.
Hic humero medium scindens iter ætheris alti,

substricto spissari, quod fit in tempestatibus. *Rigidos* similiter *rudentes* in procella vocat, quod contrarium est ei, quod supra dixerat *excussos*, in vento moderato et secundo.

407. *Vel si respexit*, etc. Ita MS. Perperam vulgo : « Vel si perspexit servator Jupiter æger ». Servator Jupiter, Ζεὺς σωτήρ.

408. *Ultima persolvent jactati vota salutis*. Vulgo *jactatæ*, quod emendavit Grotius, quia apud Aratum, Phæn. v. 428, legitur ὀτλήσαντες, neque satis recte *salus jactata* dicitur.

409, 410. *Nec metus ante fugit, ... indicet orbem*. Sic versus hos constituit Grotius ex Msto. Vulgo: « Nec metus ante fugit, quam pars effluxerit orbis, Quæ Boream cælum spectantibus indicet o

Lectio *effluxerit* in versu pı *effulserit* nata. Quod edd. ' in altero versu habent *ort* lerari possit; sed Msti lecti si ita juves, ut juvimus. est : Pars omnis effulgens ı tibus cæli orbem Boream in

411-413. *Sunt etiam flamı* Versus hos in edd. antiqı desideratos e Msto restituit (

415-417. *Nascitur intacta* etc. Ita hos versus emen distinxit Grotius. MS « seu ı silvis portat... admonet Ar Arati Phæn. v. 439 sq.

418. *Hic erit ille pius justissimus*. Recte sic em Grotius. Dicitur Chiro in Argon. 377, δικαιότατος κεν

Si tenuem traxit nubem stellasque recondit,
Toto clarus equo, venientes nuntiat Euros.

HYDRA, CRATER, CORVUS, PROCYON.

Nec procul hinc Hydros trahitur, cui cauda superne
Centaurum lucet; tractu subit ille Leonem;
Pervenit ad Cancrum capite, et tria sidera tangit.
Huic primos tortus Crater premit; ulteriores
Vocali rostro Corvus vorat; omnia lucent,
Et Corvus pennis, et parvo pondere Crater,
Et spatio triplicis formatus sideris Hydros.
Sub Geminis Procyon fulgentia sidera surgit.

PLANETÆ.

Hic cælo ornatus trahitur noctemque diemque;
Sors sua cuique data est; semel adsignata tuentur
Immoti loca, nec longo mutantur in ævo.
At quinque stellæ diversa lege feruntur
Et proprio motu mundo contraria volvunt
Curricula, exceduntque loco, et vestigia mutant.

et Avien. vs. 899 eumdem adpellat *arbitrum æqui*.

422. *Toto clarus equo venientes nuntiat Euros*. Vid. Arat. Phænom. vs. 432. Germanicus μετόπισθεν interpretatus est posteriora Centauri, τὰ ἱππούραια, et ἐοικότα σήματα intellexit ἀστέρας διαφανεῖς. Cætera quæ apud Aratum sequuntur ἐπὶ τεμφανόωντι Θυτηρίῳ Germanico sunt non intellecta et neglecta.

423-425. *Nec procul... tria sidera tangit*. Hi tres versus ad Hydræ descriptionem pertinentes et in edd. antiq. omissi a Grotio e Msto restituti sunt. Conf. Arati Phænom. vs. 444 seq. Germanicus ut et alii Latini *Hydrum* vocat, quem Aratus Ὕδρην. In tertio versu pro *tristia sidera*, ut in Msto est, Grotius reposuit *tria*, Arato jubente. Similis locus supra « duo sidera perlegit unum ».

428-430. *Et Corvus pennis... sidera surgit*. Restituti sunt hi quoque versus, ultimi primæ partis Phænomenorum, a Grotio ex Msto. In secundo MS habet *spatio triplici*. In tertio notandum, quod Germanicus *surgit* sensu activo dixerit; nec mirum, quum *surgo* per syncopen sit a *surrigo*. Ab hinc omnia ad finem usque Φαινομένων in edd. antiquioribus desiderata a Grotio demum ex Msto edita sunt.

434. *At quinque stellæ*. Grotius conjicit *At quinæ* ob versum. Potest quidem græco more brevis duabus

Haud equidem possis alio contingere signo,
Quod diversa via est; hic atque hic sæpe videntur
Occasus ortusque. Neque amfractus brevis illis,
Annosasque vias tardus vix perficit orbis.
Hoc opus arcanis si credam postmodo Musis,
Tempus, et ipse labor, patiantur Fata, docebit.

CIRCULI.

Signorum partes, quorum prædicta figura,
Annum expleturi prædicunt quattuor orbes.
Intervalla trium transversus colligat unus;
Nec par est illis spatium; duo namque feruntur
Inter se æquales; duo quorum est maxima forma;
Et totidem rursum prædictis ante minores.
Hi semper distant; illos communia signa

consonis sequentibus produci; sed hoc Germanico inusitatum.

437-439. *Haud equidem possis*, etc. Ita emendavit Grotius. MS depravate: « Haud equidem passim alio contingere signo, Quæ divisa dies hinc atque hinc sæpe videntur, Occasus, ortusque ». Sensus est: Non possis planetarum alterum per alterum comprehendere, uti in fixis stellis fecisti, vaga si quidem illis via est. Sic Avien. vs. 921: « Nullus eas alio pacto deprendere certet, Tam vaga per totam cunctis via defluit æthram ». Deinde ortus occasusque non uno fiunt loco.

441. *Hoc opus arcanis si credam postmodo Musis*. Dicit Arat. Phæn. v. 460, se non audere Planetarum naturam versibus exponere. Germanicus dubitat, utrumne hausta ex Chaldæorum et Ægyptiorum mysteriis (unde arcanas Musas vocat) disciplina, aliquando laboriosum ea de re opus sit conscripturus; utitur itaque locutione vulgo usitata: *Tempus docebit*. Hoc ipsum syntagma de planetis eorumque operationibus, quod tunc, quum hæc scriberet, in manibus habuisse videtur, postea perfecit; et aliqua ejus adhuc fragmenta restant.

442. *Tempus et ipse labor, patiantur Fata, docebit*. MS perperam *patiatur fata*.

443. *Signorum partes*. Ait Germanicus, quatuor Circulos Signorum ordinem et partes explicare. Male nempe intellexit Arat. Phæn. vs. 461. Per τὰ αἰθέρι σήματα fixas stellas intellexit, ut et Cicero, et τά γε ad ea ipsa sidera retulisse videtur. Longe aliter Avienus, quem vide vs. 490 sq.

446, 447. *Nec par est illis*, etc. MS *illi spatium*. In versu posteriori omissum est *duo*, quod tamen ob sensum et ob versum repeti debet.

448, 449. *Et totidem rursum*, etc. MS « totidem inter se prædictis...»

Committunt; qua se tangunt, pars æqua rotarum
Dividitur, binos ut si quis desecet arcus.

LACTEUS.

Dissimilis cunctis liquida sub nocte videtur,
Sidera quum reddunt sinceros eminus ignes,
Lactis ei color est, mediis et lucet in umbris.
(Lacteus hic orbis nullo minor orbe rotatur.)

TROPICUS CANCRI.

Celsior ad Borean qui vergit circulus, altos
Et peragit tractus vicinis haud procul Ursis,
Per Geminorum humeros currit, vestigia tangit
Aurigæ, plantamque tegit Perseida lævam;
Transversæ Andromedæ secat et latera utraque tactu,
Et totam absque humero dextram: tum candidus ora
Cycnus habet, pariterque feri pernicia crura.

Hi semper dictant illos; communia signa ». Sensus totius loci est: « Non sunt hi circuli æquales, sed δύω δοιὼ ἀντιφέρονται, i. e. duo sunt inter se æquales, duo scil. majores, duo minores. Minores sunt παράλληλοι. Majores, Æquinoctialis et Zodiacus, ad duo puncta intersecant se mutuo in æqualia hemicyclia, sive arcus. *Signa* vocat σημεῖα, græco more, quæ Mathematici vulgo *puncta* solent adpellare.

454. *Mediis et lucet in umbris*. MS *medius et lucet*.

455. *Lacteus hic orbis nullo minor orbe rotatur*. MS *nullo minus orbe*. Putat Grotius, hunc versum, cui Arateus respondet nullus, esse suppositium, et ex eo, quem infra habes: « Hos inter medius nullo minor orbis habetur », quodammodo confictum.

456. Grotius ad h. l. « Versus hic plurimi, immo fere omnes, in quibus sidera describuntur, quæ Tropicum Cancri adtingunt, corrupti, mutilati, transpositi, aliisque supposititiis interpolati sunt, adeo ut cum Arato iis nihil conveniat; quare resectis iis, quæ superflua visa sunt, additis paucis, quæ necessaria, transpositis in suum locum, quæ dissita, mutatis, quæ mala visa sunt, hanc tralationem ex conjectura concinnavimus, ita tamen, ut nusquam nimium a lectione Msti recederemus ».

458, 469. *Per Geminorum humeros currit, vestigia tangit Aurigæ*, etc. Manuscriptus « Per Geminos currit medios, vestigia tangit Aurigæ; plantamque tegit Perseida læva ». *Geminorum humeros* rescripsit Grotius ex versu: « Et Geminis humeros ».

460-463. *Transversæ Andromedæ*

Hac Ophiuchi humeros vastos fulgere notabis.
Effugit at Virgo; totus Leo : totus in ipso
Cancer; ab aversis omnem secat ille Leonem
Clunibus, hirsutique jubam per pectoris exit,
Cancro qui fulgent oculi, inter regula currit.
Hunc octo in partes si quis diviserit orbem,
Quinque super terras semper fulgere notabit,
Abdi tres undis, levibusque latere sub umbris.
Hoc Cancro tetigit quum Titan orbe, timeto
Æstatem rapidam, et solventes corpora morbos.
Tunc habet ætherii cursus fastigia summa,
Erectoque polo Phœbus non adplicat umquam
Candentes currus. Adverso nititur orbe,
Dum tangat metas, pronus devolvitur inde.

TROPICUS CAPRICORNI.

Hic Boreæ propior; contrarius excipit Austros;
Ægoceros metas hiemis glacialibus Austris,
Æstatisque tenet flagranti sidere Cancer.
Hoc medium sidus findit devexior orbis;
Fundentis latices genua implicat; illigat illum

secat, etc. *Ferum* intellige Equum. Sunt ὁπλαὶ δ' ἵππειοι Arati.

464-468. Versus ultimus in textu nostro *Hunc octo*, etc. clarus est, sed coactus. Dubitat itaque Grotius, an non, a Germanico omissus, a monacho sit suppletus. Cætera omnia, quæ in Msto leguntur, aut inepte ob similitudinem repetita, aut ex alio scriptore Phænomenorum perperam hic inserta sunt. Poterunt etiam loci ostendi Arati, e quibus singula translata sunt; sed non est tanti.

473-476. *Tunc habet ætherii cursus*, etc. Sensus loci, sicut Grotius eum emendavit, est : Quum Sol ad Circulum Cancri pervenit, ja summo est; neque enim ad p ipsum potest pertingere; eo i igitur scandit adverso quasi deinde pronus iterum in Au declinat. Vid. Avien. 984 : « i celsum semita in axem ». bus similia in Arato deesse v tur, nisi hæc Avienus, quod babile est, ex Germanico ex serit.

477. *Hic Boreæ propior*. MS « Boreæ propior », male.

478, 479. *Ægoceros metas h glacialibus...Æstatisque tenet fla tia sidera Cancer*. Ita MS, q posteriori versu habet quoqu

Pristis cauda; velocia crura
git Canis, et Leporem jam desecat imum;
t et sacræ speciosa aplustria Puppis;
rique humeros, et Scorpion ultima cauda
ı torquentem; magnus micat arcus in illo.
ustro propior sol est Aquilone relicto,
das hiemes hebetato lumine portat.
tres cælo partes adsurgere cernes,
ıe latent undis et longa nocte feruntur.

ÆQUINOCTIALIS.

inter medius nullo minor orbis habetur,
ı quum Phœbus radiatos extulit ignes,
: æquali spatio noctemque diemque;
lit hæc facies librato sidere mundi,
ver fecundum surgit; quum deficit æstas;
Aries Taurusque æquo tanguntur ab orbe;
inceps Aries toto fulgebit in orbe,
armum subit et flexi duo sidera cruris.

'agrantia. Conjicit autem
ersus hos duos locum
tare debere, ut ille, qui
rno loquitur, sit poste-
sequitur statim: « Hoc
dus findit devexior or-
ad Capricornum neces-
ndum. Vid. Arat. Phæn.

Velocia crura, etc. ex
ndatione.
gnus micat arcus in illo.
Grotius. MS « magnus
: in illo ». Vid. Aratus,
ı6. *Magnum arcum* supra
:it Germanicus: « Belli-
magnum quum contigit

:bus radiatos extulit ignes. In Manuscripto erat spatio vacante *r d atos*, unde Grotius *radiatos* fecit.

494. *Librato pondere mundi.* Sic emendavit Grotius. MS *sidere mundi.* Verum Avienus vs. 58: « Cur spatium lucis madidæ cum tempore noctis Libra celerque Aries dimenso pondere Olympi Æquarent ». *Dimenso* Avieno, quod Germanico *librato*, h. e. *æquato*; nam mundum nihil aliud esse, quam cælum, jam notum.

498. *Duo sidera cruris.* Habet enim Taurus in flexo crure duo sidera, alterum in genu, alterum in ungula. Vid. Hygin. P. A. II, 21, et Schaubach. ad Eratosth. Catasterism. p. 90.

At medium Oriona secat, spiramque priorem
Hydri, et Craterem lævem, Corvique querentis
Ultima deficiunt nigra quæ sidera cauda.
Illic et Chelas transverso lumine quæres.
Hic etiam celsi genua adspicies Ophiuchi;
Nec procul inde Aquila, at toto capite incubat ardens
Pegasus, et longæ spatio cervicis inhæret.
Hos orbes, quorum tractus et signa docemus,
Rectus per medios decurrens trajicit axis.
Tres intervallis paribus sine fine rotantur,

499. *At medium*. MS *Ad*, male.

500, 501. *Corvique querentis, Ultima deficiunt nigra quæ sidera cauda.* Possis ex fabula conjicere: Corvique *gerentis*. Dicitur enim Corvus in fabula Craterem gerere, quod tamen in asterismis aliter est. Sed satius est, *querentis* interpretari κρώζοντος. Corvus autem in cauda est Hydræ. Quare bene subjungit Germanicus: « Ultima deficiunt nigra quæ sidera cauda ». (In MS legitur *qua* pro *quæ*, minus bene.) Sunt enim stellæ illæ obscuræ. Hyginus in asterismo Hydræ: « in quinta usque ad caudam novem (habet stellas) omnes obscuras ». Pessime scholiastes Germanici anonymus *octo claras* posuit, quamquam stellæ hæ non sint extremæ obscuritatis, sed quartæ vel quintæ magnitudinis. Corvus nullas habet in cauda stellas. Eas Germanicus ait deficere, visui nostro imputans, quod revera nihil est.

503. *Hic etiam celsi genua adspicies Ophiuchi.* Ita hunc versum legendum censuit Grotius. MS « Et celsi mediam partem Anguis et a medio Ophiuchum ». Possit hæc lectio juvari, una voce, quæ temere repetita videtur, deleta, hoc modo: « Et celsi partem Anguis et a medio Ophiuchum ». Sed quia Aratus et alii genua tantum exprimunt, de Angue etiam non meminerunt. Emendatio Grotiana a scriptura Msti non nimium recedit. Pro *mediam* habes *etiam*; pro *anguis et* habes *adspicies*; vox *celsi* manet; *Ophiuchi* casus tantum mutatus; *a medio* deletum est, quia ex repetitione vocis *mediam* natum videtur.

504. *Nec procul inde Aquila; at toto*. MS omittit *at*, male.

505. *Longæ spatio*, etc. MS *longe*. Sed bene rescripsit Grotius *longæ*. Germanicus supra: « Et capite et longa cervice insignior exit ».

506. *Quorum tractus*. MS *actus*, perperam.

507. *Rectus per medios decurrens trajicit axis*. Legit Germanicus non male in Arato, Phænom. vs. 525, ὀρθὸς περιβάλλεται ἄξων, ubi vulgo ὀρθοὺς habemus, quam lectionem sequitur Avien. vs. 1201: « Hos omnes recto contentos tramite cæli, Distantesque pari spatio sibi, transigit axis ».

508. *Sine fine rotantur*. MS *notantur*, male.

utare vias possunt, nec jungere sulcos.
ıs in obliquum tres unus colligat orbes,
ıs extremis diversos implicat; unum
ıtrumque secat medium devectus in illum.
i Palladia doctus formaret ab arte
tes orbes melius religasset ab uno.
bus idem ortus omni nascentur ab ævo,
eadem occasus remanent certissima signa.

ZODIACUS.

ıs ab Oceano tantum vestigia mutat,
ıo currens spatio, quantum Capricornus
ro distat Cancro, quam latus ad auras
ias surgit, tam sacris mergitur undis.
signiferum si quis diviserit orbem,
es partes succumbit regula binis
ır signis, spatii tantumque tenebit
sui lateris quantum a Tellure recedit;
ımen humanos visus fugit ultimus orbis.
ia solis erit bis senis lucida signis.
s hic Aries aurato vellere, quondam

Quartus in obliquum, est : Zodiacus tres alios extremos tantum tanım per medium secans. ı supra : « Intervalla ıus colligit unus ». Verım possis etiam ita lem Inter utrumque secat sectus ab illo », ut muctio Zodiaci et Æquatur.

In sex signiferum si quis em, etc. Ita hos versus rotius. In MS corrupte ıdo *Æqualis Aries* pro rtes. Idem : « Inferior signis spatiis, tantumque tenebit Una suis lateris ». Conf. Buhl. not. ad Arati Phænom. vs. 541, vol. I, pag. 429. *Latus* est *linea recta*. Sic Germanicus supra vs. 188 : « quantum latus a pede dextro Cephios extremam tangit Cynosurida caudam, Tantumdem ab lævo disterminat ».

525. *Nec tamen humanos visus*, etc. Videtur Germanicus male intellexisse versum Arati, Phænom. vs. 541 : ὅσσον δ' ὀφθαλμοῖο βολῆς ἀποτέμνεται αὐγὴ, cujus sensus est : « Quanta ab humano se tendit linea visu ».

Qui tulit in Tauros Phryxum, qui prodidit Hellen,
Quem propter fabricata ratis, quem perfida Colchis
Sopito vigile incesto donavit amori.
Corniger hic Taurus, cujus decepta figura
Europe, thalamis et virginitate relicta,
Per freta sublimis tergo, mendacia sensit
Litora, Cretæo partus enixa marito.
Sunt Gemini, quos nulla dies sub Tartara misit;
Sed cælo semper nautis lætissima signa
Ledæos statuit juvenes pater ipse Deorum.
Te quoque, fecundam meteret quum cominus Hydram
Alcides, ausum morsu contingere bello
Sidere donavit, Cancer, Saturnia Juno,
Numquam oblita sui, numquam secura novercæ.
Hinc Nemæus erit juxta Leo; tunc pia Virgo;
Scorpios hinc duplo, quam cætera, possidet orbe
Sidera, per Chelas geminato lumine fulgens.

528. *Qui prodidit Hellen.* In Catalectis Pithœi, Carm. de Sign. cæl. pag. 167: « Proditor est Helles et portitor Europæus ». Apud Pith. et in Grotii notis, pag. 20, male impressum *Proditor Europes.*

530. *Sopito vigile incesto donavit amori.* Sic bene emendavit Grotius. In Msto : « Sopito vigili incesto donabit amore ». *Amori* antiqua ablativi forma.

532. *Europe thalamis et virginitate relicta.* MS *Europæ...relictæ,* male. *Thalamus* hic nihil aliud quam patrios Penates significat. Ita Helena apud Homer. Iliad. III, vs. 174: θάλαμον γνωτούς τε λιποῦσα.

533. *Mendacia sensit Litora.* Emendavit Grotius. MS habebat *Litore*, nescio an melius.

534. *Partus enixa.* Ita loquitur Jupiter Taurus ad Europam apud Moschum. Europa sub fin. Ἐξ ἐμέθεν δὲ κλυτοὺς μάλα φύσαι υἷας.

540. *Sidere donavit, Cancer, Saturnia Juno.* Sic jam ante Grotium emendavit Scaliger; est enim ἀποστροφή. Vulgo *Cancrum.* Avienus vs. 391 : « hic etenim Lernæi gurgitis Hydram Ureret Alcides quum flammiger, ausus in ipsum Repere victorem ». Conf. Schol. German. et Hygin. P. A. II, 23.

541. *Numquam secura novercæ.* Avienus l. l. « astraque Cancro Juno novercales ut semper proderet iras Præstitit ».

542. *Pia Virgo.* Similiter in Catalectis Pithœi, p. 168: « Atque Leo primus labor Herculis, et pia Virgo ».

544. *Scorpios hinc duplo*, etc.

mihi dicta canant magnum scelus Orionis!)
iagittifero lentus curvabitur arcus,
ılitus Musas venerari supplice plausu
tus cælo Phœbeis ardet in armis.
ıdis inventor, quum vis Titania flatu
tem est mirata Jovem, pietatis honorem,
erat geminus forma, sic sidera cepit.
Auguste, tuum genitali corpore numen
itas inter gentes, patriamque paventem,
um tulit, et maternis reddidit astris.
nus infestas olim quas fugerat undas

Scorpium duplum tanm possidere, quam cæte quum Chelas in se ur, unde μέγα θηρίον :.

: *mihi dicta canant ma-* *Orionis!* Ita hæc legi r parenthesin et θαυμαte id monente Grotio, *celus* reposuit pro *sidus*, Msto. Occasione Scorpii ionis facinus cum indivehitur poeta.

lice plausu. Scholiastes le hoc Sagittario: « qui s sæpius commoratus us earum distinguebat ». udit *Croti* sive *Crotonis* tributum. *Phœbea arma* quenti videntur esse arta.

lidis inventor, ex ementii. Vulgo *Poplitis*. Schol. ygino: « quod Dicolon ı mari, ideo Piscis cau». Ubi similiter transis *Cochlidem* legendum. όχλαδες, κόχλιδες, seu λίθακες οἱ ἐν τοῖς ὕδασιν, ici.—*Cujus Titania flatu.* Supra: « Quum vis Titania flatu Bellantem est mirata Jovem ». Titanes Jovi arma inferentes mirati sunt illum bellantem et ipsos fugantem solo Ægipanis flatu. Theon: τῷ δὲ ἤχῳ αὐτοῦ πανικῷ καλουμένῳ τοὺς Τιτᾶνας ἐτρέψατο.

551. *Ut fuerat geminus forma.* Respicit poeta eo, quod Capricornus sit τῶν διμόρφων ἄστρων. Sic ipse alibi: « Aut ubi consurgit Capricornus et ipse biformis ». Manilius, Astron. II, 170: « Atque ex diverso commissis corpore membris, Ut Capricornus, et hic qui tantum dirigit arcum Junctus Equo ». Conf. ibid. I, 409. Schol. de Signis Zodiaci loquens: « Item quartum quoque eorum, aut Tropicum, aut solidum et deforme ». Lege: « Item quartum quodque eorum aut Tropicum, aut solidum, aut biforme ». Et paullo post pro *deformia* legendum *biformia*.

553. *Patriamque paventem*, ex emendatione Jos. Scaligeri. Motu enim Catilinario natus Augustus, horoscopante, ut putabatur, Capricorno. In Msto: « patriamque parentem ».

Deucalion parvam defundens indicat urnam.
Annua concludunt Syriæ duo numina Pisces
Tempora; at hinc iterum prædictus nascitur ordo
(Laniger et Tauri, Geminorum, postea Cancri,
Tunc Leo, tunc Virgo, tum Scorpius, Arcitenensque,
Et gelidus Capricornus, et imbriferi duo Pisces.
Evi perfecti divisus tollitur orbis.)
Sæpe velis quantum superet cognoscere noctis,
Et spe venturæ solari pectora lucis:
Prima tibi nota Solis erit, quo sidere currat:
Semper enim Phœbus signo radiatur in uno.
Cetera tum pronis ardentia suspice flammis.
Quod cadat, aut surgat, summove feratur ab orbe,
Quantove exsiliunt spatio, quantum cælum linquunt;
Namque aliud pernix, aliud [illegible] [illegible]

558. *Deucalion parvam defundens* [illegible] Ita emendavit Gro[illegible] [illegible] in Msto: Deucalion [illegible] defundens indicat [illegible] [illegible] Astron [illegible] Pos[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] neque [illegible] Quintus versus [illegible] Rursus [illegible] quod ex [illegible] Desunt enim [illegible] translati fuerant ver[illegible] [illegible] siderum Zodiaci [illegible] usque ad illum: [illegible] vs. [illegible]

[illegible] *Cetera tum pronis*, etc. [illegible] In Msto: [illegible] suscipe [illegible] surgat sum[illegible] [illegible] versu [illegible] vocat [illegible]

[illegible] *Quantove* [illegible] *spa*[illegible] [illegible] *linquentia* [illegible] Non [illegible] Gro[illegible] [illegible] In Msto: [illegible] pernix, [illegible] passu [illegible]

ılio, Oceanum tardo linquentia passu.
si nube cava solis via forte latebit,
ıt aut signum conscendens vertice cælum
Athos, vel Cyllene, vel candidus Hæmus,
ron, aut Ida, Superisve agitatus Olympus,
dextra lævaque simul redeuntia signis
si noris, numquam te tempora noctis
ent, numquam veniens Tithonius ortus.

IENTIA ET OCCIDENTIA CANCRO ORIENTE.

ım primum Cancrum Tethys emittit in auras,
t Oceanus Minoæ serta coronæ,
t et dorso Piscis caudaque priore;
tur in totos humeros Ophiuchus, et Anguis
ı cauda micat, tortus habet illa timendos.

imperfectus ob versus ıumve defectum. Non ubitat Grotius, an hæc ıena, an potius ad alteulum, in quo forte de occasuum temporibus nanicus, pertineant.

Mendose hæc in Msto a: « Quod sine ſine cava ırte latebit, Occulet aut ıscendens vertice cælum s vel Quillene vel candiıs, Gargaro nauti dens agitatus Olympus, Tum aque simul redeuntia siı si noris, numquam te ıoctis Effugient, numus Tithonius ortus ». Reıtius jure suo in versu *ıod si nube cava;* versu *Cyllene;* versu quarto: *aut Ide;* versu ultimo: *honius.* Vid. Arati Phæn. *honium Ortum* dixit Gerə Auroræ marito.

579. *Quum primum Cancrum.* Sequitur pars tertia ex divisione nostra, cui adstipulatur Leontius de Sphæra Aratea, vol. I, p. 258.

580. *Minoæ serta coronæ.* MS *Minoiæ*, invito metro. Conf. Avien. vs. 1090.

581. *Occidit et dorso Piscis caudaque priore.* MS *dorsus Piscis.* Male *cauda priore* dixit, non quasi duas habeat, sed quia cauda priore occidit ἐξόπιθεν τετραμμένος secundum Aratum.

582, 583. *Mergitur in totos humeros Ophiuchus*, etc. MS « in totos humero », et *ortus* pro *tortus.* Grotius ad h. l. « Videtur hic deesse versus. Et jam dudum observavi in tertia hac parte, aut Germanicum admodum negligentem fuisse in Arato transferendo, aut exscriptores, quidquid repetitum videretur, suo more delevisse. Dixerat Aratus Phæn. v. 575 : Τὸν δὲ καὶ εἰς ὤμους κατάγει μεγερὸν Ὀφιοῦχον Καρκίνος

Nec multo Arctophylax hic longe subjacet astro
Lumine qui primo quum Scorpius occidit undis
Occulitur pedibus; durat tamen arduus ore,
Dum rigidum Ægoceri signum freta lucida tem
Siderea vix tum satiatus luce Bootes
In terras abit, et noctis plus parte relinquit.
At contra nullo defectus lumine, totis
Orion humeris splendebit, magnaque Divi
Vagina et claro cælatus balteus igni.
Cornua et Eridanus liquido feret utraque cælo.

ἐκ γονάτων, κατάγει δ' ὄφιν αὐχένος ἐγγύς. Itaque ne nihil dicamus, hoc adferemus. Versus supra unus supererat talis: « Nixa genu facies et primis ignibus Anguis ». Possit videri versus ille huc pertinere. Nam pro ἐκ γονάτων videtur Hyginus etiam ἐγγόνασιν legisse, quum et ille Engonasin Cancro oriente occidentibus adnumeret. Sed diligentius inspicienti facile adparebit nullum hic erratum librarii, sed potius Germanici. Illud ἐκ γονάτων merito neglexit, quia non potest Ophiuchus occidere ad humeros, nisi ab ipsis genubus, immo a pedibus. Hoc recte. Illud αὐχένος ἐγγὺς ita intellexit, quasi diceret a capite ad collum mergi, quum a cauda ad collum mergatur, ut res docet, et Hyginus: « et anguem totum præter caput et cervicem ». Videtur cum Germanico intellexisse Cicero: « clarumque recondit Anguitenens validis magnum a cervicibus anguem ». Aliter enim *ad cervices* dicere debuerat. Quo in loco epithetorum duorum conjunctio ἑλληνιστὶ insolens librariis occasionem dedit nullo sensu legendi : *Cancrumque recondit*. Consentit igitur Cicero cum Germanico. Dubito an et A 1098 : « Cancer premit ortu guem Agmine qua vasto fl put, aspera cervix Qua t spiris qua turgent pectora Ubi *fluitat caput* dixit, ut A altero Angue : κείνῃ που κ νήχεται. Germanicus igitur c cere vellet, Anguis caput e occidere, e contrario dix dam et spiras omnes mic est, cætera omnia præter cervicem.

584. *Nec multo Arctoph longe subjacet astro.* MS « l subjacet astris ». Sed rect davit Grotius. Vid. Aratus v. 579 : Οὐδ' ἂν ἔτ' Ἀρκτοφύ Avienus, v. 1101 : « Parte cturus distabit multus ut Alterum Arati versum Ger omisit.

585-587. *Lumine qui prin* tuor, inquit Aratus, signi dit Arctophylax, Chelis, S Sagittario, Capricorno. Id Germanicus; nam lumen Scorpii vocat Chelas.

593. *Cornua et Eridanu feret utraque cælo.* Non i Germanicus Arati versum

[redacted]

ORIENTE LEONE.

quum prima juba radiarit flamma Leonis,
[uid parte micat cælo, hoc nascente sub undas
abit, atque feri venientis effugit ora.
Iovis mersa est pennis stellantibus Ales;
ie genu posito defessus conditur undis,
ia genu subversa tenet; qua se Lyra versat,
tenus redit in cælum; vasti caput Hydri,
rnix Lepus, et Procyon, et Sirius ipse,
usque Canis rabidi vestigia prima).

ORIENTE VIRGINE.

:ipe quæ vitent exorsæ Virginis ora:
iinus notis jam tum defluxerit undis;

ντα φέρων ποταμὸν, κέ-
ίνεται ἄλλου.
idquid parte micat cælo, ite sub undas Omne abit. n legi vult Grotius. In idquid parte micat cælo ub undas ». Possis legere *nte*, quia de juba præces- hil hac de re Aratus. Pro *ite* etiam rescribere licet *te*.
ique genu posito. Necessa- uid deest. Ait enim Arat. totam occidere præter im. Jam supra conjecit versum illum : « Sum- subversa tenet, qua se at », posse referri litera eum locum, ubi coorien- referuntur. Possis etiam huc nulla mutatione re- modo : « Quaque genu essus conditur undis Sum- subversa tenet; qua se at Crure tenus redit in Idem dicit cum Arato.

Cætera omnia, et genu etiam, sive ἐπιγονατίδα (hoc enim est *summa genu*) dextram, ubi ipse nititur, subversa tenet, hoc est, ὑποστρέφει, ut Aratus loquitur. Sed crure illo, ubi Lyra se versat, h. e. dextro redit in cælum, quod satis ἀκυρολόγως dixit pro *nondum occidit*.

602. *Totiusque Canis*. Versus hic videtur Grotio spurius, quia præcessit *et Sirius ipse*. Alius fortasse Arato hic a Germanico non satisfactum putans, hoc addidit, non videns, id cum præcedentibus non cohærere.

604. *Delphinus notis jam tum defluxerit undis*, ex emendatione Grotii. MS *motis... deflexerit*. Dixit Germanicus *notas undas*, quia Delphin est ἔνυδρος. Ita ferme Manilius, Astron. V, 387 : «At quum se patrio producit ab æquore Piscis»; ubi Grotius pro *patrio* legendum putat *proprio*, nam proprium Pisci æquor, ut notæ Delphino undæ; verum optime defendi potest vulgata

Et Lyra dulce sonans, et damnis cincta Sagitta;
Et niveus Cycnus properarit tangere fluctus,
Utraque penna volans caudam vix lucet ad ipsam,
Nigrescitque Padus, terræ qui proximus amnis.
Tum caput abscondet Sonipes, tum tota latebit
Cervix; at contra sublimior Hydra feretur
Cratera tenus; et surgent aplustria puppis
Argoæ, totusque Canis; sed quum pia Virgo
Nascitur, illa ratis media tenus arbore lucet.

ORIENTE LIBRA.

Surgentes etiam Chelas sua signa notabunt:
Exsilit Oceano nunc toto crine Bootes,
Quem claro veniens Arcturus nuntiat ore;
Celsaque puppis habet; cauda minus attamen Hydra;
Nixa genu species flexo redit ardua crure;
Partibus haud aliis; nocte eluctata suprema
Bis solet illa una cælo se ostendere nocte;
Nam si Phœbeos currus, dum longa venit nox

lectio. Apud eumdem Manilium, I, 272: « Post hunc inflexam defundit Aquarius urnam, Piscibus adsuetas avide subeuntibus undas ».

608. *Terræ qui proximus amnis.* Terræ proximum vocat occidentem. Ita supra: « Siderea vix tum satiatus luce Bootes In terras abit ».

610-612. *At contra sublimior Hydra feretur Cratera tenus; et surgent aplustria puppis Argoæ, totusque Canis.* Veram hanc lectionem restituit Grotius. In MS: « Terra tenus traxit surgentia plustria », mendose. Grotianam emendationem firmat Cicero: « Crateraque tenus lucet mortalibus Hydra ».

613. *Nascitur, illa ratis media tenus arbore lucet.* Sic puto, versum hunc esse refingendum. In MS: « Nascitur illa ratio media plus arbore lucet ». Quærit Grotius, quomodo plus, quum ipsa non major sit quam a puppi ad arborem, sive malum? Emendavit itaque: « media tenus arbore lucet ». Avienus, v. 1136: « maloque tenus sese exerit Argo, Quum jam virgineos æther vehit altior artus ». Verum etiam *ratio* est corruptela. Reposui *ratis.*

617. *Cauda minus attamen Hydra.* In MS pro *Hydra* positum *illa.* Lectionis corruptela orta ex antiqua scriptura *Idra.* Vid. Aratus, Phæn. v. 611.

619-620. *Partibus haud aliis; nocte eluctata suprema Bis solet illa una cælo se ostendere nocte*, ex emendatione Grotii. MS corruptissime: « Partibus haud alii noctem fluctuata

Occasu sequitur, rursum fugit Oceanum ortu
Crure, simul Chelæ fulgent; quum Scorpius exit,
Haud cunctatus abit; quum Chiron surget ab undis,
Arcusque ipsa pio cælo referetur imago,
Jam totis radiat membris miserabile sidus;
At quum tantus abit, quantum Lyra surgat ab undis,
Argo si pia suo cælo refertur imago,
Imperfecta redit cælo tum tota Corona,
Et Chiron pius ad caudam cognoscitur imam.
Pegasus abscondit toto nunc pectore pennas;
Nec lucet cauda præmersus pectore Cycnus.
Abditur Andromedæ vultus; sed maxima Pistris
Oceano insequitur venientis Virginis ora;
Crista super cælo fulget, caput abditur ipsi.

suprema; Bis solet illa una cælo se ostendere noctem ».

623-626. *Crure, simul Chelæ fulgent*, etc. Versum unum transposuit Grotius, Arato (Phæn. v. 620), postulante. *Abit* dixisse videtur Germanicus, ut supra *exit*, pro *fulget* et *exilit* pro *oritur*. Referendum autem hoc verbum etiam ad illud præcedens *Crure*. *Chiron* est Sagittarius. In Catalectis Pithœi, p. 168: « Centaurusque senex Chiron, et cornua Capri ». Et illud ibidem: « Tu geminus Chiron et Corniger æquoris alti »; ubi *geminus* nihil aliud est quam *biformis*. Versum penultimum olim ita refinxerat Grotius: « Argous ipsa pio cælo referetur imago »; quæ quidem lectio quamquam propius ad MS, nihil tamen ad sensum erat. *Pium cælum* dixit poeta, ut supra de Lyra: *pio cælo nitet*. Occurrit quoque *miserabile sidus* jam supra: « Succiduis genibus lapsum et miserabile sidus ».

628. *Argo si pia*, etc. Sic MS. Sed malus versus et imperfectus. Ed.

629, 630. *Imperfecta redit cælo*, etc. Male MS « quum tota Corona ... Chiron prius... cognoscitur una ».

631. *Pegasus abscondit toto nunc pectore pennas*. Grotius conjiciebat *vertice* pro pectore, quia Aratus, Phæn. vs. 627, habet: Τῆμος ἀποιχομένην κεφαλὴν μεταδύεται Ἵππος. Sed Cicero quoque caput non expressit: « Hic se jam totum cæcas Equus abdit in umbras ». Versu quoque sequenti pectus nominat Germanicus, quod non nominat Aratus. Sed mens Germanici et Arati, si recte spectetur, hæc est: Equus, qui ante capite et collo erat submersus, nunc totus occidit. Et hoc est: κεφαλὴν μεταδύεται Ἵππος. Cycnus, qui sub Virgine pectore et pennis occiderat, nunc totus recedit. Hoc enim est: « Præmersus pectore Cycnus ».

633, 634. *Additur Andromedæ vultus*, etc. ex emendatione Grotii. Proponit idem primum versum hoc

Regalis Cepheus altis intactus ab undis.

ORIENTE SCORPIO.

Scorpius exoriens, quum clarus fugerit Amnis
Scorpius Oriona fugat, pavet ille sequentem.
Sis vati placata, precor, Latonia Virgo;
Namque ego non primus, veteres cecinere poet:
Virginis intactas quondam contingere vestes
Ausum hominem Divæ sacrum temerasse pudore
Devotus pœnæ tunc impius ille futuræ,
Nudabatque feris angusto stipite silvas,
Pacatamque Chion dono dabat Œnopioni.
Haud patiens sed enim Phœbi germana repente
Numinis ultorem media tellure revulsa
Scorpion ingenti majorem contulit hostem.
Parcite, mortales! numquam levis ira Deorum!

modo legendum : « Abditur Andromedæ vultus ; sed maxima Pistris ». Sensus est : « Andromedæ vultus occidit, quam Oceano venientem insequitur Pistrix, cui crista adhuc in cælo fulget; nam ut Aratus, Phæn. vs. 632, ἐς λοφίην τετραμμένον ἄχρι παρ' αὐτὴν Δύνει· Capite occidit. Avien. vs. 1174 : « Tingitur ab spina capiti quæ proxima summo est ».

636. *Regalis Cepheus*. Videtur deesse versus similis illi Ciceroniano : « Hanc contra Cepheus non cessat tendere palmas ». Dissentit autem Germanicus ab Arato; nam quum ille dixisset, Cephea capite, manu et humero submergi, verius Cephea intactum ab undis dicit, quia in elevatione Cycni et similibus Cepheus non occidit. *Regalem* vero dixit ipsum Regem.

637. *Quum clarus fugerit Amnis.* MS male « quam clarus f annus ». Simul enim Scorpius et Eridanus occidit.

644. *Angusto stipite.* Ang stipitem vocat poeta, quod κορύνην, aut potius προβολι σιβύνην, qualem habere fertu ron, similiter venator. Erant stipites acumen habentes, q mentio in Cyneget. Xenoph

645. *Dono dabat Œnopioni.* nus, vs. 1183 : « Audax ut f donum foret Œnopioni ».

646. *Haud patiens sed enim* MS « Ad patiens etenim Ph mendose.

647. *Media tellure revuls* MS et Arat. Phæn. v. 642.

649. *Parcite, mortales!* Simi phonema illud Avieni hoc vs. 1199 : « ista furori Præm bentur; sunt hæc commercia Semper Numinibus ».

vulnus adhuc et spicula tincta veneno
Orion, et quamquam parte retecta
:ne fugit, tamen altis mergitur undis,
n ardenti quum pectore contigit ortus.
er Andromedæ; nil Pristis luce fruetur;
it atque humeros rapit orbis Cassiepeiam,
mque trahunt æterni pondera mundi,
taque cadit forma, certaverat olim
nis æquorei natis, quum litore Canchli
s et Panopes spectasset stulta choreas.
t Oceano. Totius serta Coronæ
m redeunt. Totum se liberat Hydros.
is exspectat Chiron obscurior Arcum,
e jam vasto, jam toto vertice clarus:

t vulnus adhuc. Avien. metus hic, metus acer nanet ».
Et quamquam parte re- *ius ardenti quum pectore* , ex emendatione Gro- riona Sagittario oriente lere dicit; Aratus Scor- :ntentias ut conciliet, us, quamquam Orion ecidat jam tum, quum Celi, hoc est, Sagitta- , tamen posse etiam o oriente, submergi, riori, ut et ipse Hygi- issmo Orionis testatur. ro *Sagittario*, ut sæpe quod tam telum quam iat. Arat. Phæn. v. 305: ι τόξον ἀνέλκεται ἐγγύθι κε, ubi Germanicus et s posuerunt. Avienus vs. 691. Quo in loco go *Cælum* legebatur, onjecturam firmat.
In caput atque hume- *ros*, etc. MS mendose « Cassiepeia ..... Declinemque trahunt æterno pondere mundi ». Cf. Arati Phæn. vs. 653.

657-659. *Corruptaque cadit forma*, etc. Ita versus hos restituit Grotius. MS « cadunt... Qua sinus æquorei natis, cum litore Cancri... » « Senex æquoreus » est Nereus, ἁλιὸς γέρων apud Græcos. *Litore Canchli* substituit Grotius ex Plinio, qui Canchleos nominat ea ferme in parte, ubi Cepheos regnum. Malit forte alius *Cenchri*, sed Cenchrea procul ab Æthiopia. Quod autem Aratus dixerat Phænom. vs. 660, στεφάνοιό τε δεύτερα κύκλα, non magis Germanicus intellexit, quam Cicero vel Avienus, qui omnes de Corona septemtrionali intelligunt. Scholiastes quoque Græcus hoc in loco nugatur. Solus Hyginus monet, intelligenda ista Aratea de corona Sagittarii.

662, 663. *Cruribus exspectat Chiron*, etc. Sic legit Grotius mutatis

Tum fera, quam dextra portat Centaurus, in auras
Exsilit, et claris aperitur flexibus Anguis;
Innixusque genu læva minus æquora linquit.

ORIENTE SAGITTARIO.

At quum prima subit facies remeabilis Arcus,
Jam sicca Oceano Chiron pernicia crura
Expulit, et celsis Ophiuchus fulget in astris.
Nil trahit obscurum Serpens, sed trunca recepta
Desinit esse manu rediens deformis imago.
Jam Lyra cum superis; et Cycni dextera penna;
Radit tellurem rediens cum sidere Cepheus;
Tum Canis abscondit totius corporis ignes;
Et latet Orion; et semper tutus in undis
Est Lepus, Argoæque ratis, qua flexile signum
In puppim formatur, adhuc aplustria lucent;
Mergitur et Perseus, et Capræ nobile lumen.

et transpositis vocibus. Quod sequitur *Tum fera*, de Scorpio adhuc intelligendum, non de Sagittario.

667. *Remeabilis Arcus.* Ita mavult Grotius. MS *Arca.* Per Arcum totum signum Sagittarii indicat etiam Aratus, ut supra dictum est. *Remeabilis* dixit Germanicus eodem sensu, quo Avienus *reparabilis* alibi: « absolvit totos reparabilis annos ».

669. *Expulit, et celsis.* Deest copula in Arato; qua versus carere non debet.

670, 671. *Sed trunca recepta*, etc. ex emendatione Grotii. MS « Desinit esse manum mediis deformis imago », mendose. Engonasi jam ortus (hoc enim est *rediens*, ut supra: *Crure tenus redit in cælum*, et infra: *rediens cum sidere Cepheus*) manum lævam recipit. De capite tacet.

672. *Cycni dextera penna.* Hoc ex Arato non est; verum tamen; neque enim Lyra oriri potest, nisi una dextera Olorís ala [illegible]. Quod vero sequitur *radit tellurem*, ideo est, quia dixerat Germanicus, Cephea in ista poli elevatione oriri non posse. Dixerat autem Aratus, oriri eum [illegible]; quod aliter Avienus interpretatur, quam Hyginus et Martianus Capella. Avienus, quasi a pedibus usque ad humeros sit conspicuus; quod verisimilius; neque enim [illegible] rum, ut diximus. Alii, quasi [illegible] capite et humeris oriatur.

676, 677. *Argoæque ratis qua flexile signum*, etc. MS perperam *flexile lignum*. Est *flexile lignum* χηνίσκος, *curvum* Avieno. *Aplustria* non ea, quæ in malo, ut vulgo putatur, sed in puppi, ἄφλαστα Græcis, unde etiam nomen [illegible]-

ORIENTE CAPRICORNO.

rigam totum abscondit veniens Capricornus,
; omnem ornatum venerandæ numine puppis.
Procyon obscurus abit; redit armiger uncis
ibus, ante omnes gratus tibi, Jupiter, Ales;
bus et stellis Cycnus redit, et leve Telum,
rvus Delphinus, et apta Altaria sacris.
nus exsurgit Minoia nota Corona.)

ORIENTE AQUARIO.

drochous cælum scandens simul evocat, ore
rvice tenus fidentem Pegason alis.
ıum Chirona trahit nox atra sub undas,
ıus caudam tingit, nondum capit ora,
vastos humeros, non pectora tristia setis.
ım plus mediam tundit, pars tertia lucet.

ORIENTIBUS PISCIBUS.

nc Pisces abdunt orti, geminumque biformem;

dquid nugetur Festi mu- eterum videbantur Gro- ıiderari versus aliquot de ıpondentes Arateis Phæn. οὐχ' Ἡνιόχῳ Ἔριφοι, οὐδ' Βόθις ἀπέρχονται. Sed po- ınicus quóque illos omi- a non ad rem facere vi-

que omnem ornatum. MS *tum*, vitiose. Intelliguntur Festus: « Aplustria na- ıamenta ». Puppim dicit us venerandam Numine, uppibùs erant παράσημα n effigies. Erat autem ıtela Palladis. Val. Flacc. II, 202: « Puppe procul gilis post terga magistri ıratæ genibus Medea Mi-

parvus Delphinus. Avien. vs. 1270: « Delphinum patulas promit Capricornus in auras ». Quod tamen deest in Arato.

685. *Eminus exsurgit Minoïa nota Corona*. Versus est spurius, videturque conflatus et depravatus ex duobus istis: « Excipit Oceanus Minoæ serta Coronæ »; et « Imperfecta redit cælo tum tota Corona ».

690. *Non pectora tristia setis*. Egregia Grotii emendatio. MS « tum pectora tristia sertis », male. Chironis pectora equinis partibus adnumerantur. Avienus, vs. 1275: « persistit pectore celso Cornipedis species ».

691. *Hydram plus mediam tundit*. Usitatius forsitan *plus media*. Sed potest quoque *plus mediam* servari, ut sæpius apud Latinos obvium.

692. *Hanc Pisces abdunt orti*, etc. Male MS « Hanc Pisces addunt

Quum geminos Pisces Aquilonis provocat aura,
Ille etiam surgit, qui tristes respicit Austros;
Piscibus ille simul surgit, sed liberat ortus,
Quum pernix Aries in cælum cornua tollit,
Pisces educunt Cepheida; lætior illa
Nereidas pontumque fugit, cæloque refertur.

ORIENTE ARIETE.

Ortus Lanigeri properabunt condere sacrum
Turibulum; patrio fulgebit in æthere Perseus.
Persea quum pennæ reddunt, jam Plias ab undi
Effugit, et dextro Tauri cognoscitur armo.
Fixus et in curru trahitur sine curribus ullis
Myrtilus; haud totum cernes; non integer ipse
In cælum redit, at pars dextera mergitur undis

orti tumque biformes ». Biformis dicitur Sagittarius; similis in Chirone ratio, nisi quod hic non sit inter duodecim illa celeberrima sidera.

695. *Piscibus ille simul surgit, sed liberat ortus.* Ita legendum est. MS *et liberat ortus.* Verum aliud est *surgere*, aliud *ortus liberare*. Nam *surgere* est οὐκ ἀθρόον, imperfecte, ut loquitur etiam Aratus. Similis differentia inter *surgere* et *mergi*.

697, 698. *Lætior illa Nereidas*, etc. MS « Nereidos, pontoque fugam », sine sensu. Andromeda, inquit poeta, gaudet, se Nereidas et pontum effugisse, causam scil. et locum periculi. Multo hic auctior Aratus, qui ait, dimidium Andromedæ sub Piscibus, dimidium sub Ariete oriri. Sed hæc non tam pensiculate observat Germanicus.

700. *Patrio fulgebit in æthere.* Cf. Arat. Phæn. v. 253.

701, 702. *Persea quum pennæ*, etc. MS « Persea quum pi deunt ... Tauri et cogno male. Pleiades sub poplit lævo sitæ sunt; itaque oriuntur; sunt autem Ple dextro Tauri armo, ut ex a adparet, et hic indicat Gern Veteres tamen Astronomi eas a Tauro effingebant, ut docet A. P. II, 21. Inde gendus alius Hygini locus i asterismo: « Inter hujus fi corporis et Arietis caudar sunt VII, quas Vergilias Græci autem Pleiadas ad runt ». Et scholiastes Ger cujus locus est mutilus: cisione Tauri usque ad id septem stellæ sunt, quas Pleiades dicunt »; ubi *exci* est τομὴ Ταυροῦ. Conf. Arat vs. 322.

703-705. *Trahitur sine c* etc. Ita versus hos restituit MS « sine curribus illis...

Vertice lucebit; teneros manus efferet Hædos;
Læva Jovis nutrix humero radiabit in ipso;
Proxima telluri nascetur planta sinistra.
Cætera cum Geminis perfecto sidere surgent.

ORIENTE TAURO.

Tauro Pistricis pariter cristæque refulgent
Caudaque; vicinum terris jam cerne Booten;
Et quum se genibus demisit pars Ophiuchi,
Signum erit Oceano Geminos remeare relicto.

ORIENTIBUS GEMINIS.

Totaque jam Pistris lucebunt squammea terga;
Eridani et primos deprendat navita fontes,
Cælum conspiciens, dum claro se movet ortu
Orion; habet ille notas, quæ tempora noctis
Significent, ventosve truces, fidamve quietem.

tum cernens, quum interit ipsum ... et pars dextera ». Supra Germanicus: « Sic nulli currus, etc. »

707. *Radiabit in ipso.* MS *radiavit.* Capellam, quæ lævum Aurigæ humerum obtinet, Jovis nutricem perhiberi, notum est. Manil. Astron. I, 366: « Nobilis et mundi nutrito rege Capella ».

710, 711. *Tauro Pistricis pariter,* etc. MS male *Pistrices pariter... cernet.*

713. *Oceano Geminos remeare relicto.* MS *gemino,* perperam. Cf. Arat. Phæn. vs. 724.

714. *Totaque jam Pistris.* MS *Piscis,* male. Conf. Arat. Phænom. vs. 726.

715. *Eridani et primos deprendat.* MS « Heridani et primo deprendat », contra metrum. *Primos fontes* vocat Germanicus πρώτην καμπὴν (ita enim in Arato, Phæn. 728, legi jubet Grotius, non πρώτης), ut Cicero: « gelido delapsum lumine fontis », ubi forsitan *flumine* legendum.

717, 718. *Quæ tempora noctis Significent.* MS male « quæ tempora noctes Significet ».

VETERIS SCHOLIASTÆ

AD

GERMANICI ARATEA

COMMENTARIA.

Cælum Circulis quinque distinguitur, quorum duo extremi maxime frigidi: Australis humillimus, et Aquilonius excelsissimus. His utrimque proximi duo paralleli vocantur, ut ita dixerim, *æquedistantes:* iidem Tropici, iidem Solstitiales: alter Hibernus, per quem Sol transiens ac tenens octavam partem Capricorni, Solstitium hibernum facit: alter Æstivus, per quem Sol transiens ac tenens octavam partem Cancri, Solstitium æstivum facit. Medius est Æquinoctialis, qui octavam partem Arietis tenens, Æquinoctium vernum facit: octava Libræ, autumnale constituit. Ut Circuli in cælo, ita Zonæ in terra vocantur. Inhabitabiles frigidi circuli sunt ob rigorem, quod ab his longissime Sol abest. Sub torrido quidam habitare putant Æthiopiæ maximam partem: item plurimas insulas maris Rubri, aliosque vertices eminentiasque terrarum nostris ampliores. Sub Tropicis habitare nulli dubium est.

Noster Solstitialis Æstivus est excelsus atque arduus. Divisi autem sunt a nobis circulo Æquinoctiali, qui Antichthones nominantur, et videntur humiles atque depressi, qui Antipodes infra sunt: quod ut esse videatur, efficiunt flexus obliquitatesque terrarum, quas Antichthones et Antistochæ et Antisceptæ inhabitare dicuntur. Incipit autem Signifer, non ab extremo circulo, nec ad extremum extenditur: sed ab intimo Tropico australi, brumalique eodem, per Æquinoctialem ad summum Solstitialem, eumdemque Æstivalem per medium (in his longitudo latitudoque), porrectus. Obliquæ circuli

Signiferi partes CCCLXV, signa XII, partium singula tricenarum, quorum quædam minora, quædam ampliora, et populo Canophora dicuntur: sed compensatio quinque partibus creditur adplicari, ut sint omnes Signiferi partes CCCLXV. Horum incipientia ab Ariete, alia sunt masculorum natalibus, alia feminarum. Item quartum quoque eorum, aut tropicum, aut solidum, aut deforme. Incipiet denumeratio ab Ariete. Signa Tropicorum duo sunt æquinoctialia, Aries et Libra: duo solstitialia, Capricornus et Cancer. Tropicis proxima solida anteposita, his deformia.

Hic est stellarum ordo utrorumque circulorum: Septemtriones duplices ad Austrum vertuntur, figura aversis caudis invicem sibi adversantes: inter quas obliquus dilabitur Draco. Sub unius namque pede est Serpentarius, cujus Serpentarii pedes adtingunt frontem Scorpionis. A latere autem retro stat Custos: sub pedibus quidem ejus Virgo, habens igneam in manibus spicam: retrorsus vero, vestigiis ejus adjacens Leo, medio æstivo Solstitio Cancer et Gemini. Genua autem Agitatoris caput Gemini adtingunt: pedes autem ejus Tauri cornibus junguntur, cujus Hæduli desuper obtinent locum Septemtrionis. Habet autem Septemtrio a dextris juxta Coronam desuper Serpentem in manibus Serpentarii, et eum qui in Geniculo stat, et sinistro pede septemtrionalis Draconis verticem calcans, unum brachium Libræ, alterum dans Coronæ. Nam minori Septemtrione ultimus pes Cephei continetur, Cycnum manu dextra adprehendentis: super cujus alas Equus extendit pedem, et super Equum Aquarius extollitur, juxta quem Capricornus est. Sub Aquarii pedibus Piscis magnus austrinus, constituta ante Cepheum Cassiepeia: et a dorso Agitatoris Perseus pedem extendit: super Persei caput Cassiepeia pedibus properare videtur. Inter Cycnum igitur et eum qui in Geniculo stat, Lyra constituitur. In quorum medio desuper ab oriente Delphinus cognoscitur: sub cujus cauda est Aquila, in proximo habens Serpentarium. Sed jam de aquilonio circulo dictum est; nunc ad australem ordinem properemus.

Sub aculeo Scorpionis Sacrarium constitutum est; sub corpore ejus anteriora Centauri videntur, in quo est bestia. Conspicitur et Sagittarii pes summus ex alia parte. Sub australi circulo prope Centauri membra Hydræ cauda, et Cornus; ad genua Virginis urna est posita: a sinistris Orionis (qui et Incola) Fluvius, qui et Padus, necnon et Eridanus: sub pedibus Orionis, qui et Incola di-

citur, Lepus splendida effigie conspicitur. Retrorsum vero a p bus ejus Canis splendida refulget: post cujus caudam Navis c stituta est: ad Tauri pedem protendit manum Orion: pedibus mini adpropinquat Anticanis: super caput Arietis non long Andromedæ pedibus Triangulus positus est; sub Ariete et Pis Cetus; connexio vero Piscium communem habet stellam.

SCHOLIUM I ad vs. 1 et 2.

Ab Jove principium magno deduxit Aratus
Carminis; at nobis genitor tu maximus auctor.

Quæritur cur a Jove incœperit, et non a Musis, ut Ho rus? Conveniens magis hoc existimavit principium Pha menis, uti Jovem invocaret, quod ipsorum carminum o est Jupiter. Non solus autem ita cœpisse videtur Ara sed et Crates Comicus, a Vesta incipiens et profari carm Sophron in mimo, qui Nuntius inscribitur, a Vesta i piens. Omnes invocant Jovem omnium principem. quæritur cujus Jovis meminerit, utrumne fabulosi naturalis? Et philosophi quidem plurimi naturalis a eum Jovis meminisse. Sed Crates ait, Jovem dic cælum; invocatum vero merito, quia in aere et æt sunt sidera; et Homerum dixisse Jovem in aliqua parte lum. Et ipse Aratus, quod dicit Herodotus, Jovem di aera, et Crates quidem ejusdem est opinionis, testem esse Philonem Comicum dicit. Hoc autem constat et ip dicere. Nam quia nihil aliud est Vox, quam percussus videtur convenienter dixisse, quæ rei præstent auctorita plenas Jove vias referens, et omnes hominum conve Nihil eorum, quæ in terra sunt, sine aere est: ratione et cujus omnes usum desideramus. Nam cuncti mortales o dunt usum suspirio, et quum vivimus, aere indigemu quod ait, *Dextra monstrat*, ad auguria pertinet av

Propter quod et Stoici Jovem esse adfirmant, qui per materiam manat spiritus, et similis est nostræ animæ. (Zenodotus autem Ætolus et Diodorus aiunt, nec ad fabulosi Jovis sufficere ejusmodi opinionem : esse enim talem causam Jovis, et convenire omnes vias eo confertas, quas tantum loco ejus describit. Dicendo autem, «Etiam genus», ostendit animæ immortalitatem. Bene, propterea quod ait : noverat enim virtuti aliquid æmulum futurum. Dei igitur adversus delicta lenem esse, est, quoniam omnium parens adfirmatur, et non solum hominum, sed etiam Deorum.)

SCHOLIUM II ad vs. 21 et 25.

......Extremum geminus determinat axem,
Quem Graii dixere polum; pars mersa sub undas
Oceani, pars celsa sub horrifero Aquilone.
  Axem Cretææ dextra lævaque tuentur
Sive Arcti, seu Romani cognominis Ursæ,
Plaustrave.....

Vertices extremos, circa quos Sphæra cæli volvitur, Polos Græci nuncupaverunt, e quibus unus est australis, qui terræ objectus a nobis numquam videtur; alter autem septentrionalis, qui boreus vocatur, et numquam occidit. Duæ sunt Arcti, quarum majorem vocant, Helicen; minorem, Canis caudam. Alterutra quidem harum capita deorsum, alterutra sursum adspiciunt. Altera namque Helice est, quæ adparet prima noctis : altera, pusilla quidem, sed a navigantibus observatur; maria enim conturbat. Helicen autem dicit Hesiodus Callisto Lycaonis regis filiam fuisse, et in Arcadia solitam cum Diana venari, et in montibus vagari, et a Jove compressam, rem celasse Dianam. Quam gravidam, nudam se lavantem quum adspexisset Diana in lavacro, partum ejus accelerans, bestiam eam esse jussit; et

dum esset ursa, Arctum enixa est, quem Arcadem vocant Amphis autem comicus poeta refert, Jovem in Dianæ effigiem transfiguratum in venatione Callisto oppressisse; tempore partus plena quum vexaretur, Dianæ culpam indicasse, et iratam Dianam in ursam transfigurasse. Quæ dum in montibus vagaretur, a quibusdam pastoribus adprehensa, cum puero perducta est ad Lycaonem; post tempus in Lycæi Jovis templum confugientem, quum eam Arcas filius sequeretur, quo eam nefas erat intrare, ab Arcadibus utrique interfecti sunt. Jupiter autem utrosque cæli astris intulit, Ursamque eam nominavit. Ovidius a Junone in bestiam conversam scribit. Habet autem stellas in capite septem, in singulis humeris singulas obscuras, in armo duas, in pectore unam, in pede priore claras duas, in summa cauda claram unam, in ventre claram unam, in spina unam, in crure posteriore duas, in extremo pede duas, super caudam tres; fiunt omnes XXIV. Porro Arctus minor a pluribus Phœnice, a Græcis Arctophylax, a nonnullis Canis cauda vocatur. Quam Sidones adspicientes continuo navigant. Dicitur a Jove inter astra collocatus, ut duplex honor Helices monstraretur. Agathosthenes quidem in Asiaticis carminibus, Cynosuram dicit Jovis fuisse nutricem, unam e Idæis nymphis, a qua in Cretæ oppido Hystoe Nicostrata constituit portus, et circa eum locum Cynosuram fuisse cum Telchiniis, qui dicuntur Curetes Idæi. Aratus Cynosuram et Helicen Cretenses Jovis nutrices fuisse dicit, ob quod sunt cælesti donatæ honore.

Habet autem stellas, in humero splendidam unam, in pectore claram unam, in ventre claram unam, super caudam claras tres: fiunt omnes septem supra alias decem quæ præcedunt et dicuntur ludentes: et maxime altera quæ vocatur Polus, in quo a quibusdam putatur totus orbis circumverti.

SCHOLIUM III ad vs. 48 et 50.

Has inter medias abrupti fluminis instar
Immanis Serpens sinuosa volumina versat
Hinc atque hinc.....

a ambas ergo Arctos maximus flexuoso corpore adja-
raco, qui utramque Arcton flexuoso corpore semi-
Helices supervolvit caput, Phœnices circumcingit a. Hunc Pherecydes dicit inter astra collocatum be- Junonis, eo quod quum nuberet Jovi Juno, Diis of- bus munera, Terra quoque obtulerit aurea mala cum quæ Juno in hortum suum, qui erat apud Atlantem, jussit, et Hesperides Atlantis filias custodes posuit, ıum a filiabus Atlantis subtraherentur et sæpe vexa- , Juno custodem horti Draconem pervigilem impli- bori, quem Hercules interfecit, et illa astris intulit. ılii Jovem astris intulisse dicunt, ob memoriam vir- erculis, Minervæ objectu, quem illa contortum cælo t, et inter Septemtriones locavit. Habet autem stellas, ite splendidas tres, in corpore vero usque ad cau- II, ab invicem distantes. Sunt autem omnes XV.

SCHOLIUM IV ad vs. 64 et 65.

Haud procul Effigies inde est defecta labore,
Non illi nomen, non magni caussa laboris.

ONEM immensæ magnitudinis, hortorum custodem ıem, dum a Junone ad custodienda aurea mala esset ıtus, Hercules, quum ad mala aurea profectus fuisset, rt Panyasis in Heraclea, fertur peremisse; et idcirco stra Jupiter hunc laborem memoria dignum hono- et utrosque sideribus intulisse, ita ut in certamine

fuerint eorum habitus, serpentis capite jam desecto; ideo in genu stans, manibus sursum extensis, dextro p contra draconem porrecto pingitur, ut certaminis labor gnificetur. Ideo pellem leonis in sinistra manu habere gitur, ut insigne virtutis monstretur, quia leonem iner interfecisse narratur. Habet autem stellas, in capite un in singulis humeris singulas splendidas, in sinistro cu unam, in eadem manu unam, in eodem brachio unam sinistro femore unam, in dextra parte femoris duas coxa duas, in genu dextro unam, in eadem tibia un in crure duas, in eodem pede unam, in dextra manu un in clava, quam eadem tenet manu, unam, in leonina p quatuor. Sunt omnes XXIV.

SCHOLIUM V ad vs. 69 et 70.

Claro Ariadnes qua sacrata est igne Corona,
(Hunc illi Bacchus thalami memor addit honorem.)

Hæc corona dicitur esse Ariadnes, quam Liber astri tulisse dicitur, dum ejus nuptias Dii in insula Creta cele rent, cogitans præclaram facere, pro qua primum nupta coronata est. Sed qui Cretica conscripsit, ref quia quum Liber ad Minoem regem venisset, ut Ariad filiam ejus duceret uxorem, coronam dono Ariadnæ de Vulcani opere factam ex auro et gemmis pretiosis, et fulgoris fuit, ut Thesea ex Labyrintho liberaret, quæ astris adfixa est, quum in Naxon utrique venissent. (Sig amoris ejus crines ostendunt, et est stellis fulgentibus cauda Leonis. Habet autem stellas novem in circuitu pos quarum tres sunt splendidæ.)

SCHOLIUM VI ad vs. 71 et 79.

Terga nitent stellis; at qua se vertice tollit,
Succiduis genibus lassum et miserabile sidus,
Hac Ophiuchus erit.......................
Lux tenuis manibus, per quas elabitur Anguis
Pressus utraque manu, medium cingens Ophiuchum.

: est Serpentarius, qui super Scorpionem stat, tenens ue manu Serpentem, qui ab astrologis dicitur fuisse lapius, filius Apollinis; qui, quum medicinæ arte ute- mortuos fertur suscitasse. Quamobrem iratus in eum ər domum ejus ipso fulminis ictu percussit. Rogatu au- pollinis patris, Jupiter ei arte sua rursus post obitum icto anim. m restituisse ad vitam, et inter astra con- sse putatur. Habet autem stellas, in capite claram ı, in singulis humeris claras singulas, in sinistra manu in dextra quatuor, et duas ex eis claras: in singulis is singulas, in singulis genibus singulas, in dextra tibia m unam, in singulis pedibus singulas claras. Sunt ɜs XVII.

rpens, quem tenet in manibus, habet stellas in orificio , in flexura capitis spissas quatuor, in manu Ophiuchi claras, in prima flexura octo, in secunda, quam tenet ɜxtra manu, alias octo, in tertia usque ad caudam sex. t omnes stellæ Serpentis triginta.

SCHOLIUM VII ad vs. 80 et 81.

Scorpius ima pedum tangit, sed planta sinistra
In tergo residet, vestigia dextera pendent.

corpius sane inter astra a Jove illatus est, pro eo quod int ex terra ortum, submissumque qui Oriona interfi- :t ob ejus loquacitatem, quod ex venatione nullam se m relinquere diceret; isque Oriona percussit et occidit,

et inde a Jove astris illatus est, ut ejus naturam futuri homines intelligerent. Nigidius autem dicit, scorpionem ad perniciem Orionis in insula Chio in monte Chelippio ortum, voluntate atque ope Dianæ. Nam quum in monte Celsionio venaretur, irridens Dianam, contemnebat ejus opera, quæ in monte constituebat. Itaque Diana dicitur misisse scorpionem, qui Orionem vita privaret: postea ab Jove impetrasse, ut Scorpio in duodecim signorum memoria constitueretur. Hic ob magnitudinem in duo domicilia partitur. Etenim ad aliud tendunt brachia ejus, ad aliud corpus et cauda et aculeus. Habet autem stellas in unoquoque cornu duas, in ore unam claram, in fronte duas, in dorso claras tres, in ventre duas, in cauda quinque, in aculeo duas. Sunt omnes XIX. Ex his quatuor, quæ sunt in cornibus ejus, duæ priores claræ, et duæ obscuræ Libræ adsignantur, quam Chelas Græci dicunt.

SCHOLIUM VIII ad vs. 89 et 90.

Ipsam Helicen sequitur senior, baculoque minatus,
Sive ille Arctophylax.

Bootes, qui et Arcturus, fertur esse custos Plaustri, eo quod Plaustrum sequitur, id est, Septemtriones, et quasi succinctus sit Septemtrionibus. Hunc dicunt Arcadem Jovis filium esse, de cujus post nomine Arcadia dicta est, quem Lycaon Pelasgi filius, quum Jovem hospitio recepisset, infantem membratim laceravit, et Jovi in epulis adposuit, tentans Jovem, utrum Deus esset. Jupiter autem dicitur domum Lycaonis fulmine incendisse, eoque loco civitatem constitutam, quæ Trapezus appellata est; Lycaonem vero convertisse in lupum. Arcadem autem compactis membris ad vitam revocasse, et cuidam caprario dedisse nutriendum. Qui quum adulta jam ætate esset, matri inscius vim inferre voluit, quam quum [illegible] Lycæi [illegible] occidere vel-

nt, Jupiter utrosque liberans, astris intulit: qui, ut res esta est, ita manent, illa ursæ naturæ, hic impetum faiens, quem Bootem Homerus vocat. Habet autem stellas, n dextra manu quatuor, quæ non occidunt: in capite claam unam, in singulis humeris singulas, in singulis mamillis claras singulas, in dextra parte corporis sub mamilla obscuram unam, in dextro cubito claram unam, inter utraque genua claram unam et magnam, quæ est Arcturus; in singulis pedibus singulas. Fiunt omnes XIV.

SCHOLIUM IX ad vs. 95 et 96.

Virginis inde subest facies, cui plena sinistra
Fulget spica manu, maturisque ardet aristis.

Ad adspectum autem Bootis Virgo constituta est, quæ Erigone dicta est, quæ inter Leonem et Libram in Zodiaco locum tenet. Hanc Hesiodus Jovis et Themidis filiam esse dicit, nomine Justam. Hunc sequutus Aratus dicit, quod quum esset immortalis, in terris morabatur, et a virorum adspectu se subtrahere solita, cum feminis consulto ludere et conversari videbatur, et ab eis Justa vocabatur, et nondum inter homines nequitiam, neque navigationem fuisse: sed illam in terris moratam, æquitatem hominibus præstitisse eo sæculo, quod aureum dicebatur. Sed postquam diminuti homines a pietate quieverunt, illa cum eis minime conversata est: postquam vero hominum mores in deterius versi sunt, in toto se e terris abstulit, et in ea parte cæli habitavit, qua enumeratur. Nonnulli autem eam esse Cererem, eo quod spicas teneat: alii Atargatin; quidam vero Fortunam, pro eo quod sine capite astris infertur. Nigidius de Virgine ita refert: Virginem Justitiam dici, sive Æquitatem, quæ ab hominibus recesserit, et ad immortales merito transierit. Nam quum inter mortales conveniret,

omnibus locis conciliabulisque solitam consistere, et præcipere hominibus, ne temere a justitia et æquitate discederent: qui quamdiu monitis ejus obedirent, diu in vita sine cura et solitudine futuros: sed quum negligentius æquitatem observantes declinarent, insidiisque, cupiditate et avaritia alter alterum deciperet, ab hominibus discessisse, et digna cælesti numero immortale præmium pietatis possedit. Habet autem stellas in capite obscuram nimis unam; in singulis humeris singulas, in unaquaque ala obscuras duas: ex eis quæ sunt in dextra ala a parte humeri, est clara una, et in singulis cubitis singulas, in singulis manibus singulas: illa quæ dextra, clarior est, et vocatur Spica: in tunica obscuras sex, in singulis pedibus singulas. Sunt omnes decem et novem.

SCHOLIUM X ad vs. 146 et 147.

Qua media est Helice, subjectum respice Cancrum;
At capiti suberunt Gemini.

Hi dicuntur Castor et Pollux, fratres Gemini maxima concordia, e quibus quum unus cecidisset in pugna, quam adversus Athenienses gerebant, alter immortalitatem accepit, quos Jupiter utrosque cælo intulit sideribusque Geminos nominavit, qui Salutares sunt adpellati. Nam et horum stellæ ita se habent, ut occidente una, oriatur altera. Alii volunt Zethum et Amphionem esse; ideo unus zonam, alter lyram habet. Nigidius Deos Samothracas dixit, quorum argumentum nefas sit enumerare, propter eos, qui ministeriis præsunt. Item dicit Castorem et Pollucem, Tyndaridas, Geminorum honore decoratos, quod principes pacationis dicantur: quod mare totum prædonibus maleficisque pacatum reddidissent, et quo in tempore navigaverint cum Jasone atque Hercule ad pellem inauratam auferendam, mul-

oribus tempestatibusque conflicti, periculorum atque rum experti, impendia laboribus liberare studuerunt: quum a Jove essent elati, petierunt a patre, ut sibi in eo cæli loco constitui, unde mortalibus auxiliantes cere possent. Quamobrem eis concessum est immor-emoria locoque constitui, et plerisque mortalibus auxi-; sui conspectus gratiam præbent. Quorum prior habet , in capite claram unam, in singulis humeris singulas , in dextro cubito unam, in eadem manu unam, in is genibus singulas, in singulis pedibus singulas. Sunt ; novem. Alter qui Propus adpellatur, is juxta Cancrum abet stellas, in capite claram unam, in singulis ma-singulas, in sinistro cubito duas, in eadem manu , in sinistro genu unam, in singulis pedibus singulas, ıistro pede ultimæ distantiæ unam : quæ vocatur s. Fiunt simul decem. Hi sunt inter duodecim signa :i circuli : sed in medio circulo æquinoctiali tropici lis, qui Australis adpellatur, sita sunt.

ıcer in astris positus esse dicitur, beneficio Junonis, quum Hercules cum hydra ad fontem Lernæum de-ret, hic cancer Herculis pedem morsu deprehendit, ıyasis auctor dicit, quem miratus Hercules, calcatum vit, beneficioque Junonis magnis honoribus decora-t. Idem duodecim signorum numero adnumeratus. n hoc signo aliæ stellæ, quas Græci ὄνους dicunt, quod Liber a Junone insania objecta fugeret, ad occursus ıæi Jovis, ejusque in templo responsa peteret, ut cus refert, magni imbres cum grandine orti sunt, ea qua transiturus erat; asinis e contrario transeuntibus ıuas, in uno ex his sedens et ipse transvectus est sine ılo, et ab insania liberatus. Uni autem ex his effecisse r, ut voce humana loqueretur, et post paucum tem-um Priapo contendere cœpit de membro naturali. ıs compressum asinum occidit. Jovis autem beneficio ıe immortali honore donati astris sunt illati. Est et

altera origo, quæ infertur ab aliis: quod quum adversus gigantes Dii bellum agerent, idem Liber et Vulcanus et Satyri asinis insidentes profecti sunt ad pugnam. Quod genus viso tumultu diro, quum murmure rugissent, gigantes eorum voce territi fugerunt, et confestim Dii de gigantibus triumphaverunt; et idcirco una cum præsepio suo astris sunt illati, et in signo nobilis Cancri positi, cujus cursus ad occasum tendit. Habet autem stellas in cornibus anterioribus duas claras, et tres obscuras, quæ adpellantur Nubilum: quod circa eum videtur, Præsepium dicitur: in ore unam, in dextris pedibus singulas: sunt quatuor obscuræ; in sinistris priores claras duas, in secundo unam, in tertio unam, in extremo minore unam, in testa duas. Sunt omnes XVI.

SCHOLIUM XI ad vs. 147 et 148.

Qua posterior pes,
Horrentesque jubas et fulvum cerne Leonem.

Leo beneficio Junonis inter astra collocatus dicitur, eo quod virtute cæteras præcellat. Periandrus Rhodius refert, eum ob primos labores Herculis, memoriæ caussa, honorifice astris illatum. Nigidius refert, hunc leonem nutritum apud Lunam jussu Junonis, ac in terra Arcadia et regione Nemææ in spelunca quæ Mihdimon nomine fuit, quam quidam Aphriso dicunt, et jussu Junonis ad Herculis exitium dimissum, quem Hercules jussu Eurysthei interfecit cum Molorcho hospite suo, cujus clavam pro viribus tributam principio est adeptus, cum qua leonem interfecit; itaque postea clava pro gladio, pelle pro scuto reliquo tempore uti cœpit, et apud omnes mortales gratus ob virtutem haberi cœpit; Junoni porro magis odio esse. Quapropter leonem cælesti memoria dignatum voluntate Junonis non arbitra-

nur. Hic notabilis et maximus inter signa est. Plerique volunt Nemeæ gymnicos ludos ob hunc leonem institutos. Hic totus figuratur. Habet stellas, in capite tres, in collo duas, in pectore claram unam, in spina tres, in cauda mediam unam, in ultima cauda claram unam, in medio ventre unam, sub pectore duas, in priore pede claram unam, sub ventre unam claram, in medio ventris unam, in posteriore pede claram unam, in genu posteriori claram unam. Fiunt omnes decem et novem. Videntur aliæ stellæ obscuræ septem juxta caudam ejus, quæ vocantur crines Berenices, et sunt earum virginum, quæ Lesbo perierunt. Illa autem magna et clara, quæ in pectore ejus est, adpellatur Tyberone.

SCHOLIUM XII ad vs. 156 et 157.

Est etiam Aurigæ facies, sive Atthide terra
Natus Erichthonius.

Hic agitator Erichthonius dicitur fuisse Vulcani et Minervæ filius. Qui Vulcanus quum Jovi fulmen efficeret, ab Jove promissum cœpit, ut, quidquid vellet, præsumeret. Ille Minervam in conjugem petivit. Jupiter imperavit Minervæ, ut virginitatem defenderet. Dumque cubiculum introirent, certando Vulcanus semen in pavimentum jecit, unde natus est Erichthonius, quem Minerva in cista abscondit, draconeque custode adposito, duabus sororibus Aglauro et Pandroso commendavit. Hic primus currus homines equis junctis docuit similes quadrigæ Solis facere. Primum Panathenæa constituisse, arcem templumque ædificasse dicitur, quem Jupiter miratus astris receptum memoriæ tradidit. In hoc signo et Capra est, quam in humero portat, quæ Jovem nutrivit. Itemque ejus filii Hædi, quos auriga in brachio portat, qui fluctus dicuntur significare,

noscuntur. Musæus de capra hoc refert: datur Jovis infan nutriendus Themidi Amalthææ, quæ fuit domina capræ quæ ex ea Jovem nutrivit. Esse autem hanc capram filia Solis dicunt, cujus adspectus tam atrox fuisse dicitur, u Titanes eam timerent, rogarentque matrem Terram, u eam abderet. Terra autem in antro clausam Amalthæ tradidit custodiendam, ibique Jovem cum cura Amalthæ educasse. Qui quum esset juvenis, et ille contra Titan inermis vellet pugnare, ejus pellem dicitur acceptam pr scuto habuisse, quod semper Titanibus agitator timor fuerit, et dicebatur media pelle Gorgoneum caput habere eo tectus tegmento capræ, tergo alterius pellis tecta resti tuit, vitæ etiam immortalitate donavit, cælique astris in tulit, et ejus pellem adpellavit. Aliis placet, agitatorem Myrtilum esse, Mercurii filium, Œnomai aurigam, et patre Mercurio astris illatum, cujus caput non multum distat ab Helice, genua adponuntur Geminis, pedes juxt Tauri cornua. Habet autem stellas, in capite unam, in sin gulis humeris singulas, sed ea est clarior, quæ in sinistr humero est, et adpellatur Capra: in singulis genibus sin gulas, in dextra manu unam, in sinistra duas, et super ips brachio stellas duas, quæ vocantur Hædi. Sunt omnes si mul decem.

SCHOLIUM XIII ad vs. 173 et 174.

> Aurigæ pedibus trux adjacet ignea Taurus
> Cornua fronte gerens.

Porro Taurum inter astra quidam putant positum, propt Jovem quod in bovem sit fabulose conversus. Nigidi hunc Jovem a Neptuno fratre per gratiam adduxisse, q in figura tauri sensum humanum haberet, quem Jupit Sidonem misit, ut Europam Agenoris filiam ad se portare

isque per pelagus Sidonem venit, ibique Europam inter æquales suas ludentem in templo Æsculapii conspexit, eamque repentino adreptu collocatam suo tergo devexit ad Jovem in insulam Cretam. Ob hanc igitur caussam Jupiter Taurum sideribus dignatus est immortali memoria inferre. Eratosthenes dicit, hunc esse qui coiit cum Pasiphae. Cujus priores partes adparent, reliquum corpus non adparet propter femineúm sexum. Spectat autem orientem. In signo autem Tauri frons et facies, Hyades vocantur, quas Pherecydes Athenæus nutrices Liberi dicit, quæ Dodonides nymphæ vocantur. Quæ quum a Lycurgo captivitatem timentes, fugerent Thebas, ne sibi a Junone aliquid paterentur, Jupiter cælo illatas sideribus honoravit, Hyadesque adpellavit, quod nascente Libero eas invenerit, quas in signum temporis posuit; vel quod sint pluviales: ὕειν enim pluere est, quia earum ortus imbres concitat: vel quia in modum Y literæ positæ sunt. Musæus et ista refert: Ex Atlante et Hya duodecim filiæ procreatæ sunt, et filius Hyas; quem dum ab apro vel leone occisum sorores omnes nimis diligenter flerent, obierunt; e quibus quinque stellas figuratas Hyades adpellaverunt; septem autem, Pleiades. Myrtilus autem quinque filias Cadmi esse dixit. Habet autem Taurus stellas, in capite quinque, quæ Hyades adpellantur: id est, in cornibus singulis singulas, in fronte duas, in naribus unam: hæ sunt Hyades; in singulis genibus singulas, in ungue anteriore duas, in palearibus duas, in collo unam, in dorso tres, e quibus novissima splendida est; in ventre splendidam unam, in pectore unam, in palla unam. Sunt omnes XVIII ab excisione Tauri usque ad id quod septem stellæ sunt, quas quidam Pliades vel Pleiades dicunt, quæ non videntur simul, eo quod septima obscura sit.

SCHOLIUM XIV ad vs. 183 et 184.

Iasides etiam coelum cum conjuge Cepheus
Adscendit totaque domo.

Cepheus in ordine quarto loco positus est, quem Septentrionalis circulus occupat, a pedibus usque ad pectus; reliquus medius est Arcturo, Æstivo tropico circulo. Fuit ergo, sicut Euripides scribit, Æthiopum rex, Andromedæ pater, qui filiam suam ad cetum dicitur exposuisse, quam Perseus servavit; ejusque caussa et ipse pater beneficio Minervæ fuit astris illatus. Habet quidem stellas, in capite splendidas duas, in singulis humeris singulas, in singulis manibus singulas claras, in singulis cubitis obscuras singulas, in zona tres obliquatas, in dextra coxa unam, in sinistro genu duas, supra pedes quatuor, in ultimo pede unam. Sunt omnes XIX.

SCHOLIUM XV ad vs. 191 et 192.

Qua latus ac flexum sinuosi respicit Anguis,
Cassiepeia virum residet sublimis ad ipsum.

Cassiepeia interea (ut refert Sophocles carminum vates) dicitur præposuisse formam suam Nereidibus: ob quam rem ira Neptuni ceto transmisso vastabatur eorum terra; expostulataque Andromede et ceto exposita fuit; ob quam rem longe habitus eorum diversus est. Ita autem est Cassiepeia in sella sedens. Habet in capite stellam claram unam, in singulis humeris singulas claras, in dextra mamilla claram unam, in dextra manu claram et magnam unam, in leva manu claram unam, in umbilico claram et magnam unam, in sinistro femore duas, in eodem genu claram unam, in unoquoque angulo sellæ, in qua sedet, singulas claras. Sunt omnes XIII.

SCHOLIUM XVI ad vs. 199 et 200.

Nec procul Andromede, totam quam cernere posse
Obscura sub nocte licet, sic emicat ore, etc.

Andromeda filia fuit Cephei et Cassiepeiæ, quæ adamata est a Cupidine; et datum est responsum, ut traderetur ceto ad devorandum. Quæ suspensa inter duos montes, et exposita ceto est cum omnibus ornamentis, a Perseo autem liberata est, et ob id Persea dicta; beneficioque Minervæ astris recepta est. Euripides etiam dicit inter astra collocatam, ut labor Persei æternus pateret, manibus ejus extensis, quemadmodum ceto opposita est. Quæ quum a Perseo liberata esset, neque patri, neque matri voluit commorari, sed continuo cum Perseo profecta est. Habet stellas, in capite claram unam, in singulis humeris singulas, in singulis cubitis claras singulas, in dextra manu claram unam, in eodem brachio claras duas, in zona tres, sub zona quatuor, in singulis genibus claras singulas, in dextro pede duas, in sinistro pede unam. Sunt omnes XXI.

SCHOLIUM XVII ad vs. 206.

Andromedæ capiti sonipes supereminet ales.

Equus præterea dimidius est, priore parte patens usque ad umbilicum. Aratus dicit super Geniculatorem situm, et jam astris illatum, eo quod a celsitudine Heliconis montis percusso pede dextro aquam produxit, quem liquorem Hippocrenen dicunt. Quidam pro eo quod Jupiter eo usus fuerit. Nonnulli vero Pegasum putant, qui ad astra pro Bellerophontis interitu evolaverit. Euripides dicit, Menalippen Chironis filiam esse, quæ compressa gravida, profugit in Pelion montem, et dum a patre comprehendi ti-

meret, Deorum misericordia conversa in equum ad astra conscendit, cujus posteriores partes corporis propter feminei sexus pudorem non videntur. Habet autem stellas, in facie claras duas, in capite claram unam, in singulis auribus singulas claras, in maxilla unam, in ala proxima capiti claram unam, in humero alæ dextræ unam, in media ala unam, in extremis pennis unam, in armo unam, in pectore unam, in spina unam, in umbilico claram unam, in singulis genibus singulas, in singulis ungulis singulas. Fiunt omnes XVIII.

SCHOLIUM XVIII ad vs. 223 et 225.

> Inde subest Aries, qui longe maxima currens
> Orbe suo spatia ad finem non tardius Ursa
> Pervenit.

Aries, ut Hesiodus et Pherecydes dicunt, inter astra collocatus est propter Phrixum et Hellen, Athamantis et Nebulæ filios. Qui quum novercam occidere vellent, insani a Libero dicuntur effecti; qui dum in silva errarent, mater eis arietem aurata pelle fertur adduxisse, qui quum navigare vellent, in mare projecti sunt, quod pelagus ab Helles nomine Hellespontus vocatur. Helle autem (ut aiunt) a Neptuno salvata est, et ex ea puerum Pæonem genuit. Phrixus autem insidens præparato arieti, Colchos adductus est ad Æetam regem, ibique arietem Marti immolavit, eique suam auream pellem concessit, antequam inter astra processisset, quam Draco custodivit. Genitum autem hunc arietem dicunt ex Neptuno et Theophane, Altidis filia, quam quum adamasset, in insulam Crinnissam traduxit, inque ovem convertit, cum qua in arietem mutatus concubuit, ex qua aries chrysovellus natus. Nigidius hunc Arietem dicit ducem et principem esse signorum zodiaci

circuli. Immortali autem honore donatum, quod quum Liber exercitum in Africam duceret, et aquæ inopiam pateretur, subito aries ex arena exivit, et Liberum cum suo exercitu ad aquam perduxit divinitus. Hoc facto Liber eum arietem Jovem Ammonem adpellavit, eique fanum magnificum fecit, eo in loco, in quo reperta est aqua, et abest ab Alexandria itinere dierum novem, locus arenosus et serpentum multitudine plenus, et ab arena Ammon est nominatus. Præterea Aries dux aquæ, immortalis mutatus, et cæli sidera consequutus. Convertit autem caput ad Taurum; ipse autem adsequitur aliis signis. Habet autem stellas, in capite unam, in auriculis tres, in collo duas, in summitate pedum anteriorum singulorum singulas, in dorso quatuor, in cauda unam, in ventre tres, in summitate singulorum pedum posteriorum singulas. Sunt omnes XVIII.

SCHOLIUM XIX ad vs. 233 et 234.

Est etiam propiore Deum cognoscere signo,
Deltoton si quis, donum hoc spectabile Nili, etc.

Super caput Arietis non longe ab Andromedæ pedibus adjacet signum quod Græci ob similitudinem Deltæ literæ, Deltoton vocant, Latini autem ob proprietatem formæ, Triangulum dicunt. Quod quidam a Jove per Mercurium inter astra positum dicunt, super caput Arietis, pro eo quod obscurum esse dicitur. Quidam vero dicunt, Ægypti esse effigiem., stellis figuratam in tribus angulis, id est, trigono, et Nilum talem ambitum facere. Habet autem stellas tres, in singulis angulis singulas, e quibus una est clarior.

et pro eo quod Liberum educaverunt, a Jove inter sidera sunt relatæ. Harum nomina putantur, Electra, Alcyone, Cæleno, Asterope, Merope, Taygete, Maia: quarum septimam, ut ait Aratus, vix intueri licet, quam quidam præ timore Orionis fugisse putant; quidam a Sole persequutam arbitrantur, vocatamque Electram, quæ non sustinens videre casus pronepotum, fugerit. Unde et illam dissolutis crinibus propter luctum ire adserunt, et propter comas, quidam Cometen adpellant. Nonnulli vero Meropen esse autumant, quæ nupta a quodam viro nominata est Hippodamia. Musæus autem refert, filias Atlantis fuisse septem, ex quibus sex claræ sunt, una obscura; cum Diis concubuerunt, tres cum Jove, et ex Electra Dardanus, ex Maia Mercurius, ex Taygete Lacedæmon; cum Neptuno duæ, Alcyone, ex qua Herus; Cæleno, ex qua Lycus; cum Marte Asterope, ex qua Œnomaus; Merope cum Sisypho. Magnam apud homines dignitatem habent.

SCHOLIUM XXIII ad vs. 269 et 270.

Quin etam Lyra Mercurio dilecta, Deorum Proli accepta.

Lyram inter astra collocatam dicunt, propter honorem Mercurii, qui eam condidit ex testudinis similitudine, de Apollinis boum cornibus; qui intendit chordas septem Atlantidum numero. Regrediente igitur Nilo ad suos meatus, inter cætera relicta etiam testudo est, quæ quum putrefacta fuisset et nervi ejus extensi intra corium remansissent, percussa a Mercurio sonitum dedit; in cujus similitudinem Mercurius lyram fecit, quam postea Apollini datam, alii Orpheo dicunt, eo quod unius ex Musis, id est, Calliopæ sit filius. Fecit autem chordas novem juxta numerum Musarum. Tantæ namque dicitur dulcedinis in modulando

delusit Danaen, Acrisii regis Argivorum filiam; quam pater a Jove ut vitiatam cognovit, intra arcam includens præcipitavit in mare; quæ delata ad Italiam, inventa a quodam piscatore, et oblata regi, eam sibi fecit uxorem, una cum Perseo, quem enixa est in mari. Qui missus ad Polydecten regem insulæ Seriphi, acceptis a Mercurio talaribus, et a Vulcano harpe adamantina, per aera iter faciens ad Gorgones, Phorci filias, venisse perhibetur, quæ angues pro crinibus dicuntur habuisse, quosque vidissent in lapides convertere. Gorgones tres feruntur fuisse sorores, uno oculo, una pulchritudine inter se communicantes: quarum nomina putantur, primæ Sthenyo, secundæ Euryale, tertiæ Medusa. Quidam vero eum a Minerva missum dicunt, et ab ea clypeum vitreum accepisse, per quem videre nec videri ab eis posset. Qui quum Gorgones dormientes invenisset, caput Medusæ abscidit, et Minervæ tradidit, quod illa in suo pectore aptavit, ut in bello terribilior esset. Perseum autem inter sidera collocavit. Habet autem stellas, in capite unam, in singulis humeris claras singulas, in manu dextra claram unam, in eodem cubito unam, in manu sinistra unam, in dextra parte lumborum claram unam, in sinistro femore claram unam, in singulis genibus singulas, in singulis tibiis singulas, in singulis pedibus singulas, in capite Gorgonis circumquaque tres, in harpe unam. Fiunt omnes XVIII.

SCHOLIUM XXII ad vs. 254 et 255.

Poplite sub lævo, Tauri certissima signa
Pleiades suberunt.

Pleiades a pluralitate Græci vocant; Latini, eo quod vere exoriantur, Vergilias dicunt. Dicit autem Pherecydes Athenæus, septem sorores fuisse, Lycurgi filias, ex Naxo insula:

SCHOLIUM XXV ad vs. 282 et 283.

Piscibus interlucet Equi latus, ad caput ejus
Dextra manus latices qua fundit Aquarius exit.

Porro Aquarius nomen accepisse dicitur, quod ejus exortu imbres plurimi fiant. Quidam volunt, Ganymedem eum esse, Troili et Callirrhoes filium, qui quum in Ida monte venaretur, ob nimiam pulchritudinem a Jove adamatus, et per aquilam raptus, inter astra est collocatus. Dehinc Aquarius dictus est, quod undas funderet. Nigidius Hydrochoon, sive Aquarium existimat esse Deucalionem Thessalum, qui maximo cataclysmo sit relictus cum uxore Pyrrha in monte Ætna, qui est altissimus in Sicilia; et posteaquam se et uxorem suam in terra relictum censuit, orbitatis et vastitatis misertus, ab Jove precari cœpit, ut aut et ipsi interirent, aut hominum genus restituerent. Jupiter respondit et per sortem indicavit, ut lapides, quos ante se reperissent, post se jactarent. Reversi itaque, quotquot Deucalion misit, viri fiebant; quos Pyrrha, feminæ. Quo facto rursus hominum genus natum est, ob quam rem λαὸς Græce populus dicitur, quia lapis antiquitus Græce λᾶας adpellabatur. Ab antiquis quidem dicitur Aristeus filius Apollinis fuisse, quem Apollo dicitur ex Cyrene procreasse, quam compressit in monte Orpheo, qui Cyrenis est adpellatus. Aristeus dicitur omnibus artibus doctus fuisse, quibus cæteros homines ad bonos fructus utilitatemque perducebat. Is quum Caniculæ signum pestiferum oriretur, et statim præsentes fructus læderentur, et homines diuturna pestilentia adficerentur, factum est, ut a Diis impetraretur, maxime Neptuno, Jovis fratre, ne tempestatibus et ventis pateretur genus humanum adfici indignis calamitatibus. Itaque venia data, constitutum est a Diis, ut Caniculæ stellæ exortu, venti perflarent dies circiter quadraginta, ejusque pestilentiæ vim abscinderent. Quapropter Aristeus

a Diis inter astra est collocatus. Habet autem Aquarius stellas, in capite obscuras duas, in singulis humeris singulas amplas, in sinistro cubito unam, in dextro cubito unam, in singulis manibus singulas, in singulis mamillis singulas, sub mamillis singulas, in dextro lumbo unam, in singulis genibus singulas, in dextra tibia unam, in singulis pedibus singulas. Sunt omnes XVIII. Effusio vero aquæ dextra lævaque fit stellis XXXI. Quarum duæ splendidæ sunt, cæteræ vero obscuræ.

SCHOLIUM XXVI ad vs. 285 et 286.

Quo prior Ægoceros semper properare videtur
Oceano mersus sopitas condere flammas.

Capricornus sane similitudinem habet Ægipanos; habet enim posteriorem partem piscis, priorem capricorni; et hunc honorem dicitur adsequutus, eo quod cum Jove sit nutritus. Epimenides dicit in Ida utrosque nutritos, et ad Titanum bellum cum Jove esse profectum; quem Jupiter victor astris intulit, quod ejus opera Dii armati essent; itemque matrem ejus capram, quod Dicolon invenisset in mari, ideo piscis cauda notatam. Nigidius Capricornum refert immortali honore donatum, quo tempore Typhon qui in monte Tauro speluncam habebat, Ægyptum incoleret, a Joveque concessum habuisset, quemadmodum Diis posset resistere; et quum ipse Diis consilium panderet, si neque astras relinquere vellent, neque Typhonis immanitati resistere Dii possent, ut suas figuras immutarent, in quam quis vellet, seu bestiam, seu volucrem, seu piscem pecudemve; tunc et Typhon se in capram transmutavit; itaque immortales figuris ignotis Typhonis ante oculos crebro versabantur; unde adhuc maxime pro Diis multas bestias observant coluntque Ægyptii. Et quum venit Typhoni neminem Deorum

adversari, sibimet vacuam cognovit dominantibus, tratus Deos se veritos, propter metum : dominabatu peritis fortunæ varietate, et periculi magnitudine insl Nam post XVIII dies dicitur consilium de eo repente factum, ut interficeretur ; ob idque usque hodie in Æ hos dies, id est, XVIII festos perpetuo, annis singu stituerunt; in quibus diebus qui nascitur, amplius eos non vivit. Typhon autem fulmine interficitur ab line, in templo Ægypti Memphis, ubi mos fuit solio decorari reges qui regnabant. Ibi enim sacris initial primum, ut dicitur, reges, satis religiose tunicati : et quem Apim adpellant, jugum portare fas erat, quem maximum Ægyptii existimant : et per vicum unum d periti existimabant, labore humanæ necessitatis, ut ‹ lius quæ sub eis sint abutantur. Deducitur autem a dote Isidis in locum, qui nominatur Adytos, et jureju adigitur, neque mensem, neque diem intercalandum, in festum diem immutarent, sed CCCLXV dies perac sicut institutum est ab Antiquis. Sed illo revertamur, digressi sumus. Igitur Dii postea quam Typhonem adfecerunt et interfecerunt, sancta astrorum memoı coraverunt, et ei nomen Ægyptii Ægipana imposu‹ quod quum tanti Dii se in bestias convertissent, Typl in capram transfiguravisset, oppidumque magnific Ægypto ædificaverunt, quod adpellaverunt Panopoli bet autem stellas, in singulis cornibus duas, in n claram unam, in capite claras duas, sub collo una pectore duas, in anteriore pede unam, in summitate pedis unam, in dorso septem, in ventre quinque, in extremitate claras duas. Sunt omnes XXVI.

SCHOLIUM XXVII ad vs. 305 et 306.

Belligeri Titan magnum quum contigit arcum,
Ducentemque ferum sinuato spicula nervo.

ıaao Sagittarius Scorpione oriente adscendit, quo adscen- : Orion occidit totus, et Cepheus a vertice et humeris manibus, in cujus signi regione zodiacus circulus hu- nus propter equina crura. Quidam negant, dicentes, [uam Centauros ullis sagittis usos fuisse. Quidam au- licunt, quod quadrupes esse non videatur, sed stans sagittarius. Hic autem homo equinis pedibus est, et ım habet veluti sagittarii. Sositheus autem, tragœdia- scriptor, illum adfirmat esse Crotonem, Euphemes rum nutricis filium, et inhabitasse Heliconem, atque is et venatu vitam exegisse, qui inter Musas sæpius ıoratus, plausu cantus earum distinguebat, id est, ad n manibus plaudebat, quo alii timerent. Hunc Musæ ĩcio Jovis astris intulerunt, cujus artes, id est, plausus gittæ, inter mortales mansere. Nigidius de Crotone dicit, sed non conversatum cum Musis; sed dum antus chorosque celebrarent, hunc procul auditu re- no plausu ad pedem feriendo oblectare canentes, ob :um a Jove immortali memoria earum rogatu dona- quod esset nutricis earum filius, idem Oceani nepos. t autem stellas, in capite duas, in arcu duas, in acu- sagittæ duas, in dextro cubito unam, in eadem manu ı, in ventre claram unam, in spina duas, sub cauda , in anterioribus geniculis singulas. Sunt omnes XV. uæ vero septem, subter crura, similes quidem sunt rioribus, quæ non ostenduntur, quod Centaurus du- sit; jaculum autem ejus, ex quo dicunt omnes Cy- s ab Apolline interfectos, qui Jovis fulmina fecerant, nditum fertur ad aquilonem, et peracta, ac potius a lite, adsumptum, et ad pedes Sagittarii inter astra

collocatum. Habet autem stellas quatuor, in summo unam in medio obscuram unam, in pennis duas, unam ve splendidiorem aliis.

SCHOLIUM XXVIII ad vs. 314 et 315.

> Est etiam incertum quo cornu missa Sagitta,
> Quam servat Jovis ales.

Aquilam sane inter astra collocatam dicunt, pro Ganymedem Jovis ministrum, quem rapuit in cælum. enim ea signum Jovis, quod quum Dii omnes volucres i se dividerent, eam in portione sortitus sit Jupiter, q altius cunctis volantibus evolet, et pæne inter omnes p cipatum teneat, et quod sola avium Solis radiis non roatur. Namque ita est spectans ad orientem pennis te Aglaosthenes dicit Jovem in aquilam transfiguratum Na regionem, ubi nutritus fuerat, petiisse, et regnum accep egresso vero de Naxo, quum adversus Titanas profic retur, et sacrificium faceret, aquilam ei in auspicio a ruisse, et fulmina ministrasse; quam bono omine accep tutelæ suæ subjecisse. Habet autem stellas, in capite cl unam, in humeris singulis alarum singulas, in pector scuram unam. Sunt omnes quatuor. Sagitta autem, q tenet in pedibus, dicitur sagitta Apollinis fuisse, cum Cyclopas interfecit, eo quod Jovis fulmina facerent, e eo telo Æsculapius ejus filius a Jove esset interfectus, q sagittam astris illatam in memoriam virtutis suæ reli Habet autem stellas quatuor, in summo unam, in m unam, in pennis sagittæ duas.

SCHOLIUM XXIX ad vs. 320 et 321.

Delphin inde brevis lucet juxta Capricornum
Paucis sideribus.

Neptunus, ut Artemidorus refert, Amphitriten voluit in njugium accipere, quæ quum ob verecundiæ magnitudim et virginitatis observantiam ad Atlantem confugisset, ptunus post eam multos misit, qui eam peterent, inter os et delphinum misit, qui eam peteret. Quæ quum circa sulas Atlantis moraretur, reperit eam, nuntiavitque Nemno, quam ille suis persuasionibus ad suam perduxit vostatem, delphinoque maximos honores in mari tribuit, em in astris intulit, et in manu sua habere instituit. Habet tem stellas novem, et ideo musicum signum dicitur, eo iod in numero Musarum stellas habet, in ore unam, in lio duas, in pinnulis ventris tres, in dorso unam, in uda duas. Sunt omnes novem. Delphinus autem non ultum currit supra Capricornum.

SCHOLIUM XXX ad vs. 327 et 328.

Primus in obliquo rapitur sub pectore Tauri
Orion.

Orion qui et Incola dicitur, ante Tauri vestigia fulget, dicitur Orion, ab urina, id est, ab inundatione aquarum. empore enim hiemis habet ortum, quum mare et terras juis et tempestatibus turbat. Hunc Romani Jugulam vont, eo quod sit armatus, ut gladius stellarum luce terrilis et clarissimus, qui si fulget, serenitatem portendit: obscuratur, tempestatem adnuit imminere. Hunc Hesious dicit Neptuni et Euryales filium, cui dono datum est Neptuno, ut super fluctus ambularet, veluti supra ter-

ram. Qui quum Chium venisset, Meropem Œnopionis filiam compressit, quem Œnopion ob injuriam excæcavit, et de finibus suis expulit. Ipse quum Lemnum venisset, a Sole dicitur ei lumina restituta esse, et reversus est ad Œnopionem, qui quum a civibus terra absconderetur, Œnopion, desperata ejus inventione, Cretam est profectus: ubi quum immodice venaretur, et a Diana corriperetur, ait se nullam feram in terris relicturum. Tellus indignata scorpionem extulit miræ magnitudinis, qui pœnas magniloquentiæ ejus exigeret. Jupiter autem Orionem ob virtutem astris intulit. Idem rogatu Dianæ Scorpionem inter astra duodecim cælo collocavit, quorum contra magnitudinem stellæ quoque eorum amplissimæ sunt. Aristomachus autem dicit Erythrea quemdam Thebis voto petiisse, ut filium haberet, ad quem Jupiter Mercurius et Neptunus hospitio devenerunt: qui eis hostiam immolavit, ut filius nasceretur: cujus bovis in pellem detractam, Dii urinam fecere, jussuque Mercurii, terra obruta est, unde puer supradictus est natus, quem Urionem adpellaverunt, et astris intulerunt. Quidam autem dicunt Orionem Methymnæum, qui quum esset citharæ potens, rex Corinthiorum Pyranthus nomine eum dilexit, qui quum a rege impetrasset ut civitatem arte sua illustraret, et magnum patrimonium adquisivisset, consenserunt famuli cum nautis, ut eum interficerent: quem quum vellent interficere, petiit ab eis ut ante decantaret. Quum autem citharæ sonus cum voce ejus audiretur, delphini circum navim venerunt, ille super unum ex his se præcipitavit, qui eum sublatum ad regem Pyranthum Corinthum detulit. Delphinus subductis per æstum aquis exanimatus est. Qui quum suos casus Pyrantho narrasset, jussit rex Pyranthus delphinum sepeliri, et ei monumentum fieri. Post aliquantulum temporis, navis qua Orion devectus fuerat, Corinthum delata est. Nautas quum ad se adduci rex imperasset, et de Orione inquireret, dixerunt eum obiisse. Quibus ille: Crastino, inquit, die ad delphini

monumentum jurabitis : eosque custodiri mandavit, atque Orionem ita ornatum sicut se præcipitaverat, in monumento delphini delitescere. Quum autem adducti per delphini monumentum jurarent Orionem obiisse, et de monumento prodiisset, illi eum videntès obmutuerunt, ibique regis imperio crucifixi sunt. Dehinc Jovis miseratione dicitur Orion cum Delphino inter astra positus. Nigidius autem refert quodam tempore Jovem cum cæteris Diis apud Musæum Bistoniorum regem hospitio dapsili copiosoque adfectu prædítos in hilaritate constituisse, ut in corio Tauri qui tunc immolatus fuerat, mingerent, eoque loco in corio terra obruto natus sit Orion, qui factus adolescens digna Deorum forma atque egregia virtute incitatus, immortali memoria his obtemperabat, quibus ortus dicebatur. Nam quum in Celinio venaretur, Dianam irridens contemnebat ejus opera, quæ in monte constituebat. Itaque Diana misisse dicitur scorpionem, qui Orionem vita privaret: Orion vita privatus, sideribus illatus est. Habet autem stellas, in capite claras tres, e quibus media est splendidior cæteris : in singulis humeris singulas claras, in dextro cubito obscuram unam, in eadem manu unam, in zona tres, in gladio quem tenet in manu, tres : in singulis genibus singulas, in pedibus singulas, in mantili tres. Sunt omnes XVII, et decem ex eis obscuriores.

SCHOLIUM XXXI ad vs. 332.

Talis ei et custos aderit Canis ore timendo.

Sirius stella est in medio centro cæli, ad quam quum Sol accesserit, duplicatur calor ipsius, et languore adficiuntur corpora humana. Sirium autem stellam vocatam putant propter flammæ candorem. Latini autem illam Caniculam vocant, unde et dies Caniculares dicuntur, quia

quamdiu Sol in ipsa est, pestifera est, sed pro qualitate adjacentium commutatur. Nam aut vincitur, aut morbosis utitur viribus. Hinc est, quod quum certo tempore oritur, non semper est noxia. Quidam vero dicunt, canem fuisse, quæ Europæ cum dracone custos data est: et postea Minos utramque accepit. Eamdem deinde ob medicinæ causam Procridi in munere datam: quam quidem Cephalus deinde possedit, vir Procridis, qui eam ad Thebas duxit ad vulpem Thebanorum agros infestantem; cui cani fatum est, ne ab ullo posset interfici, itemque vulpi. Jupiter vero Vulpem in lapidem convertit, et Canem astris intulit. Amphilochus, tragœdiarum scriptor, refert, quod quum hominibus stellæ relinquerent locum, missus est legatus Canis ad Doloram, quam ut vidit, tempore tempestivo adamavit; qui quum flagraret amore, nec posset frui, magis asperius urebatur; calamitate accepta, et Deos adjutores invocare cœpit; tunc Aquilo misit filios suos adolescentes, qui operam Cani traderent; et ipse flatu suo Canis ardorem sedavit, qui flatus Etesiæ dicitur; amoris autem memoria remansit.

Sunt qui aliter memorent. Icarius a Libero hospitio receptus est, qui ei in munere utrem plenum vino tribuit, jussitque, ut in reliquas terras propagaret. Icarius dehinc Athenæus, quum in terram Atticam ad posteros devenisset, eis genus hoc suavitatis ostendit; pastores autem quum immoderatius biberent, ebrii facti conciderunt. Qui arbitrantes Icarium sibi malum medicamentum dedisse, eum fustibus interfecerunt. Icarium autem occisum canis, qui cum eo fuerat, Mæra nomine, ululans, Erigonæ ejus filiæ monstravit, ubi pater insepultus jaceret; quæ quum venisset, ejus corpus sepelivit, ipsaque se in monte Hymetto contulit, ibique laqueo sibi mortem conscivit. Tunc dicitur Liber a Jove petisse[1], ut Erigonen et Icarium astris inferret. Jupiter autem audita ejus petitione, Erigonen signum Virginis nominavit; Icarium autem patrem ejus, Arcturum. Qui quum oritur, tempestates mari terræque efficit; quumque

Athenas pestilentia opprimeret, ex oraculo responsum est, cessaturam pestilentiam, si per annos singulos de frugibus et vindemia Icario et Erigonæ primum delibaretur. Quod factum est ab Atheniensibus, qui diebus festis institutis aras constituerunt; ideo quia illam pendentem adspexerunt, ex eo apud Græcos deinde factum est, ut soli oscillo jactarentur homines. Canis autem Icarii, qui ululans ante pedem pendentis Virginis mortuus est, Astrocyon nominatur, quod nos Canis stellam dicimus; qui ob eamdem causam, quando exoritur, summam pestilentiam hominibus facit. Habet autem stellas, in capite unam, quæ Isis dicitur, claram in lingua unam, quam Sirium vel Canem vocant, quæ magna est et splendida, in collo duas, in singulis humeris singulas obscuras, in pectore claras duas, in anteriore pede sinistro tres, in dextro unam claram, in extremo supra dorsum tres, in ventre duas, in sinistro femore unam, in posteriori pede sinistro unam, in summitate caudæ unam. Fiunt omnes XX. Situm autem est hoc signum inter hiemalem tropicum, et arcticum subterraneum, qui Australis vocatur.

SCHOLIUM XXXII ad vs. 340.

Auritum Leporem sequitur Canis, et fugit ille.

Lepus sub pedibus Antecanis et Orionis constitutus est: qui dicitur Orionis canem fugere venantis. Nam ut venatorem eum finxerunt aliqua de caussa, ita Leporem ei ad pedes fugientem finxerunt. Quidam negant tam nobilem tamque magnum venatorem, de quo ante in Scorpione signo diximus, et postea in ipsius figura dicemus, oportere Leporem venari; Callimachusque accusat eum, quod quum Dianæ scriberet laudes, eam leporino sanguine gaudere, et eos venari dixerit. Nonnulli a Mercurio inter astra collocatum dicunt propter nimiam velocitatem, sive quod inter qua-

drupedes plus pariat, et quosdam fetus pariat, quosdam vero in ventre habeat, sicut Aristoteles philosophus ait qui de animalium ratione disseruit. Antiquitus autem dicebatur in insula Lero nullum leporem fuisse, sed ex eorum civitate adolescens quidam studio generis ab exteris terris leporem feminam produxit, et ad ejus partum diligentissime, quæ opus essent, administravit; itaque quum peperisset, et complures ejus civitatis ad studium intendisset, et partim pretio, partim beneficio mercati essent, omnes lepores alere cœperunt, quibus quum nihil daretur ad manducandum, impetu facto omnia comederunt, unde insulam calamitas adflixit. Itaque postea Leporis figuram astris contulerunt, ut homines meminissent, nihil his exoptandum in vita, si insolenter utantur lætitia, qua dolorem capere posterius cogantur. Habet autem stellas, in singulis auribus singulas, in pectore duas, in dorso nitidam unam, in posterioribus pedibus singulas. Sunt autem omnes VII.

SCHOLIUM XXXIII ad vs. 343 et 344.

> At qua cauda Canis languenti desinit astro,
> Fulgent Argoæ stellis aplustria puppis.

Post Canis igitur magni caudam, secundum stellarum ordinem Navis constituta est; quam quidam beneficio Minervæ inter astra collocatam dicunt, quia prima in hac fabricata est, et mare quod antea invium fuerat hominibus pervium nautis ingenio fecit: hinc notatam in cælo figuravit, sed a gubernaculis usque ad malum. Nonnulli dicunt, Danaum Beli filium ex compluribus conjugibus quinquaginta filias habuisse, fratrem autem ejus Ægyptum totidem filios. Danaum autem et filias ejus interficere voluit ut regnum paternum solus obtineret, easque filiis suis uxores a fratre poposcit. Danaus autem cognita malitia, Mi

m invocavit adjutricem; tunc primum dicitur Minerva a fecisse, quæ Argo adpellata est, cum qua Danaus frica Argos profugit. Ægyptus filios suos ad persedum fratrem misit. Qui postquam Argos venerunt, sum impugnare cœperunt. Danaus autem, ut vidit, se bsistere non posse, dedit eis filias suas, quæ patris viros suos una nocte interfecerunt, sola Hypermnestra eum servavit; ob quod fanum illi factum est. Cæteræ dicuntur apud Inferos in dolium pertusum aquam inre. Habet autem Navis stellas, in puppe quatuor, in stromate quatuor, in malo summo tres, in singulis temois quinque, sub carina quinque. Sunt omnes XXVI.

SCHOLIUM XXXIV ad vs. 355 et 356.

Haud procul expositam sequitur Nereia Pistris
Andromedam.

ano sub Ariete et Piscibus super Fluvium Cetus in cæli one collocatus est. Dicitur autem a Neptuno missus ad heum propter invidiam Nereidis, a qua contra Cassiem et Andromedam exardescebat propter nimiam pultudinem. Huic Ceto Andromeda proposita erat, quem seus interfecit, et ab Jove astris illatus est, ut memoria s maneret. Habet autem stellas, in caudæ extremo claduas, a cauda usque ad gibbum ejus sex, sub ventre Sunt omnes XIV.

SCHOLIUM XXXV ad vs. 366.

Eridanus medius liquidis interjacet astris.

Fluvius, ut superius diximus, subter Cetum collocatus t cæli regione cernitur, ad quam sinister Orionis pes ex-

tenditur. Ab Arato et Pherecyde Eridanus Padus esse putatur; et ideo inter astra collocatus, quod a meridianis partibus dirigere cernitur. Hesiodus autem dicit, eum inter astra collocatum, propter Phaethonta, Solis et Clymenes filium, qui dicitur currum patris adscendisse: quumque a terra altius levaretur, præ timore in Eridanum fluvium, qui et Padus dicitur, cecidit, ab Jove fulmine percussus; et omnia ardere cœperunt; caussaque exstinguendi universos amnes immissos esse, omneque mortalium genus interiisse, præter Pyrrham et Deucalionem. Sorores quoque Phaethontis flentes in arbores populos versæ sunt, lacrymæque earum in electrum durare dicuntur, Heliadesque adpellatæ, ipsæ autem nomina habuisse, Merope, Helie, Ægle, Ægiale, Petre, Phœbe, Chærie, Dioxippe. Cycnus quoque, rex Liguriæ, Phaethontis propinquus, quum fleret, in cycnum conversus est; id quoque monens flebile canit. A quibusdam vero Nilus, qui et Gion existimatur, et ideo inter sidera collocatus, quod a meridianis partibus cursum dirigat. Est autem sidus multarum stellarum luce adornatum, et subjacet ei stella, quæ vocatur Canopus, sive Ptolemæon splendens, tangitque temonem Navis: adparet autem humillima, eo quod circa terram esse videtur, et nullum sidus inferius adparet, ob quod terrestris vocatur. Habet autem stellas, in primo flexu quatuor, in secundo tres, in tertio tres, usque ad novissimum septem, quas dicunt in ore Nili fluvii esse. Sunt omnes XVII.

SCHOLIUM XXXVI ad vs. 378 et 379.

Est etiam a Geminis diversus Piscibus unus,
Qui Boream fugitat.

Piscis magnus, cujus nepotes dicuntur Pisces, qui circulo zodiaco constituti sunt, dicitur in astra collocatus

eo quod decidens in Boeth stagno, Phacetis, filia Veneris, in piscem sit transfigurata, quam Syri Deam nominaverunt. Quidam autem dicunt, quod de stagno filiam Veneris salvaverit. Unde usque hodie Syri pisces argenteos in templo sacraverunt. Est autem signum in parte australi, quod Piscibus orientibus oritur, quem Piscem dicunt Aquarii urnæ habere effusionem. Habet autem stellas XII, e quibus una fertur esse sub pedibus Aquarii, et tres in brachiis ejus. Ipsæ autem clariores esse cæteris noscuntnr. Inter hæc sunt astra sive signa, quæ Planetæ adpellantur.

SCHOLIUM XXXVII ad vs. 389 et 391.

> Scorpius erecta torquet qua spicula cauda
> Thuribulum vicinum Austris sacro igne videbis
> Arcturum contra.

Sacrarium quod et Pharus dicitur, est signum navigantibus semper contrarium, quod sequitur Scorpionis caudam. Hoc quidam locatum inter astra dicunt, quod in eo Dii primum mutuo conjurationem inierunt, quam Jupiter contra Saturnum fecit, quod memoriæ non solum astris illatum, sed etiam hominibus hoc haberet institutum, quia in agonibus et ludis quinquennalibus coronæ habentur, et fœderis testes adhibentur, itemque vates, per quos futura respondentur, in Symposiis domus consecrantur, et jure Jupiter igneum sibi velamen, ne ejus fulminum potentia deprehenderetur, adhibuit. Habet stellas quatuor, duas in superficie, in qua prunæ fuisse dicuntur, duas in vase ejus.

SCHOLIUM XXXVIII ad vs. 411 et 412.

Sunt etiam flammis commissa immania membra Centauri.

Centaurus dicitur Saturni et Philyræ filius; nam Satı nus quum Jovem filium quæreret in Thracia, cum Phil Oceani filia in equum versus dicitur concubuisse, et ex Chironem Centaurum natum artis medicinæ inventore ipsamque in arborem φίλυραν, hoc est, tiliam versam ess et habitasse Chironem in Pelio monte inter homines æqu simum, a quo Æsculapius medicina, Achilles cithara, astr logia Hercules, et literis instructi sunt; cujus hospi quum Hercules uteretur, sicut Antisthenes dicit, e pharet sagitta lapsa dicitur pedem ejus vulnerasse, acceptoque v nere illum animam exhalasse, et ab Jove astris illatum. I autem signum ad adspectum Sacrarii; unde et ad idem S crarium sacrificare videtur. Habet stellas, in capite obscu tres, in singulis humeris singulas claras, in dextro cubi unam, in eadem manu unam, in medio pectore unam, spina duas, in ventre splendidas duas, in dextro lum claram unam, in cauda tres, in singulis genibus retr duas, in utroque armo unam, in utrisque pedibus rioribus singulas. Fiunt omnes XXXIII. Quidam arb tur, tenere in sinistra manu arma et Leporem; in vero bestiolam, quæ θηρίον adpellatur, et βύρσαν, id est, vini plenum, in quo libabat Diis in sacrario. Habet stellas bestiola, in capite unam, in spina claram un cauda duas, in summo pede posteriore claram ur thyrso tres. Sunt omnes XXXIII.

SCHOLIUM XXXIX ad vs. 423 et 427.

Nec procul hinc Hydros trahitur, cui cauda superne
Centaurum lucet: tractu subit ille Leonem;
Pervenit ad Cancrum capite, et tria sidera tangit.
Huic primos tortus Crater premit; ulteriores
Vocali rostro Corvus vorat, etc.

YDRA, super cujus caudam Corvum sedere dicunt, et iedio Urnam adserunt, est signum in parte australi, t deflexum habens ad Cancrum, cujus sinuosi corporis ietas est connexa sub Leone, caudam vero extendit ad aurum, supra quam sedet Corvus; qui Corvus ideo astra collocatus dicitur, eo quod fuerit in tutela Apol-, a quo missus ad fontem, ut Diis ad libandum aquam ret, quum vidisset arbores grossos ficus habentes, is consedit in eis, donec maturæ fierent, et aquam de- distulit; post paucos autem dies peracto sacrificio, n ille ficos comedisset, et se Diis peccasse sensisset, de- ad fontem, ut aquam hauriret, rediit, et ab hydra rritus vas vacuum reportavit, dicens, excessisse aquam, fuerat in fonte. Cognoscens Apollo, sibi corvum pec- ;, prohibuit eum eo tempore aquam bibere, ut Aristo- dicit in eo libro, qui de Bestiis scribitur. Et Isidorus aturalibus, vel in physicis, memoriæ tradidit, quod peccati pœnas daret, qui et postea astris illatus est. er autem in medio Angue positus est; caudam autem ais Corvus adpetit rostro, neque potest juxta accedere, ibat. Habet Anguis stellas in capite claras tres, in prima ra sex, et una ex eis obscura ad ultimum; in secunda ra tres, in tertia quatuor, in quarta duas, in quinta ; ad caudam octo claras. Fiunt omnes XXVI. Paullulum ima flexura Crater, sive Urna, situs est, inclinatus ad Virginis. Habet stellas in labris obscuras duas, per

singula latera tres, in fundo duas. Sunt omnes X. Cor autem qui est ad ultimam ejus caudam, spectans ad oc sum, habet stellas, in capite claram unam, in ala duas, cauda tres, in pedibus singulas ab unguibus. Sunt om sex. Omnes simul fiunt XLIII.

GERMANICI CÆSARIS
PROGNOSTICORUM ARATEORUM
FRAGMENTA.

FRAGMENTUM I*.

GRANDINE permixtas Aries nivibusque caducis
Spargit vicinas supra juga tristia nubes.
Taurus portat aquas et ventos excitat acres.
Fulmina tunc crebro jaculatur Jupiter, et tunc
Intonat emissis violentior ignibus æther.
At Geminis leviter perstridunt cærula venti,

* Evulgavit hoc fragmentum e sto suo Grotius; nam in editio-bus antiquioribus illud desidera-r. Agitur in eo generatim de gnorum virtute et de Planetarum militer natura; verum posterior rs imperfecta deest.

1, 2. *Grandine permixtas Aries*, c. Ita emendavit Grotius. Sensus t: Aries montes altissimos nu-bus spargit grandinosis et nivo-s. Atqui dices, addit Grotius, agnam nimis esse differentiam ter *nubes* et *Piscis*, quod in Msto gitur. Immo vero est tantum rva. Astronomi olim, ut et alii tium doctores, nomina usitatiora tis signabant talibus plerumque, aut primam tantum literam cum strema, nonnumquam etiam m mediarum aliqua referrent. Id ex variis notis JCtorum alio-rumque est notissimum. Itaque *Piscis* ita notabant: $\overline{PS}$. Sed Astronomi Prognostici una cum Meteorologicis *nubes* ita signabant: $\overline{NS}$. Sunt enim hæc vocabula sæpissime occurrentia; nam in iis, quæ ab usu sunt remota, notas imaginari, est stultissimum. Hinc igitur natus librarii error. Primæ vero utriusque vocis literæ etiam supra inter se commutationem passæ sunt, ubi pro *Pigra ministeria* MS exhibet *Nigra*.

3. *Et ventos excitat acres.* MS *ventos excitat Aries*, perperam.

4, 5. *Fulmina tunc crebro*, etc. MS « Fulmina tum..... Intonat emissus ».

6. *At Geminis.* MS male *Ad Geminis*.

Rarus et in terras cælo demittitur humor.
Omnia mitescunt tranquillo sidere Cancri.
Siccus erit Leo, præcipue quum pectora fervent.
Virgo refert pluvias et permovet aera ventis.
Lenius est Libræ signum; vix rorat in illo.
Scorpius adsiduos cælo minitabitur ignes;
Lentior in pluvias veniet; magis arva quieta;
Atque truces venti densa nive sæpe rigebunt.
Rara Sagittifero descendunt flumina terris.
Ægoceros aliis parcit, sed frigora durat,
Instabilique gelu falli vestigia passus.
Qui fundit latices cælo quoque permovet imbres.
Omnia miscentur cum Piscibus; aspera ventis
Æquora turbatos volvunt ad sidera fluctus;
Imbribus incumbit cælum, solemque recondit;
Grandine pulsatur tellus; nive mœnia durant.
Hæc ut quisque Deus possedit numine signa,
Adjungunt proprias vires. Torpere videntur
Omnia Saturno; raros ille exprimit ignes,
Et siccas hiemes adstrictis perficit undis;
Grandine durantur pluviæ; nive grando putrescit
Et rigor accedit ventis; mitissimus ille.....

9. *Quum pectora fervent.* Ita legendum. MS *cui* pro *quum*. Verum sensus est: Leo erit siccus, sed tunc maxime, quum ea in parte spectatur, ubi est pectus et stella fervidissima, quæ βασιλικὸς adpellatur. — Buhl. pro *fervent* in notis adserit *fulgent*. Ed.

11, 12. *Lenius est Libræ signum*, etc. ex emendatione Grotii. MS « vix rore in illo..... Scorpios adsidue cælo minitabitur ig

13-15. *Lentior in pluvias veni* Dixit Germanicus « venti rigeb ut infra : « Et rigor accedit v ... Sagittifero descendunt » supra : « At Geminis pertrib

16. *Ægoceros aliis parcit, sed* *gora durat*. Sensus est : Capri aliis omnibus, i. e. imbribus, ful nibus, tonitruis, ventis, parcit; sola frigoris vehementia nocet.

FRAGMENTUM II*.

rium venit Taurum super imbribus atris
ru, crebraque abscondit grandine terras.
ıt in Geminis annum; nec crede sereno,
ıec diuturna putes, quum sidere Cancri
ardentis: tantum hoc, nil fidere, certum.
:is placide lucis vis temperat annum.
ıosuit sedem Nemeæi finibus astri,
ıue et Libra, semper pendentia tantum
:ontinua magis in statione manebunt.
oque nulla fides cælo, quum Scorpion acrem
er; incerta namque omnia lege feruntur:
ıntis terras tum Jupiter imbribus omnes
heu glomerata cadet quam densa per æthram
grando! cælum quam sæpe sonabit!

ır a Germanico in hoc atio et conjunctio Sidecim cum Planetis .ercurio. Desunt hic ılla, ut in principio sitan et in medio, et e aliis Planetis, Sa- Marte, nisi de his ım fuerit. Desidera- ıentum, quod in om- ıiquioribus legitur, in

ı *venit Taurum super*, Sic utique legendum. :ntum de stella Vene- leest itaque de Ariete,)e Tauro autem Ger- ıi, certum est, quum nini.

lere Cancri Fulserit ar- n hoc, nil fidere, cer- ıunc versum restituit Grotius. Vulgo: « quum sidere Cancri Fons erit ardentis, tamen hoc in litore certum ». Dicit Germanicus, neque nubila diuturna fore, neque serenis credendum; auram scil. fore variam et instabilem. Subjungit, hoc unum certum esse, nil certum putare. Similiter aliquis Fortunam in sola inconstantia constantem dixerit.

6, 7. *Flagrantis placide lucis*, etc. ex Grotii conjectura rescripsi. *Temperat annum*, ut supra: « Temperat in Geminis annum ».

10. *Tunc quoque nulla fides*, etc. Multis de caussis similia sunt signa, Cancer et Scorpius; quare illis Germanicus similem tribuit effectum variantis auræ.

12-14. *Heu quantis terras*, etc. Tria, ait Germanicus, metuenda: imbres, grandinem, tonitrua.

Quum spatium adtigerit tendentis spicula signi,
Non terris imbres, ponto non flamina deerunt.
Et cæli terret sonitus mortalia corda,
Quum sedem Ægoceri Cithereius adtigit ignis.
Horridus at gelidos portendit Aquarius imbres,
Hibernæque cadunt pluviæ, concretaque grando.

. . . .

Piscibus a geminis sub prima recurrerit astra
Hesperus, hæc tibi signa refert, quum Lucifer ora
Ingreditur Venus alma polum; sed ubi Hesperus ig
Provocat ætherios, et noctem ducere terris
Incipit, exoriens ecce hæc Citherea movebit.
Vere caveto imbres, et fulmina culmine ab alto,
Phrixeum rutilo pecus ut radiaverit astro,
Nubila, commixtusque fragor pluvialibus undis,
Flaminaque assiduo terris instantia pulsu,
Et cælo diri dejecti grandinis ictus.
Ver magis infidum, Tauri quum sidere fulsit,
Adportat. Geminis eadem inconstantia præsto est:
Quum dederit soles, inducit nubila cælo;
Nubila quum fuerint, subitos mirabere soles;

15. *Tendentis spicula signi.* Elegantissima Grotii emendatio. Intelligitur Τοξότης, Arcitenens.

16. *Ponto non flamina deerunt.* Hic distinguendum; nam quod sequitur ad Capricornum referendum. Vulgo male versus cum sequentibus connectitur.

20. *Concretaque grando.* Hic finitur periodus. Deest versus unus aut alter de Piscibus, qui propterea ab imperitis librariis omissi sunt, quia sequitur: « Piscibus a geminis sub prima recurrerit astra Hesperus », hoc est, Venus a Piscibus regressum facit ad Ari

22. *Quum Lucifer ora.* Sensu
Hæc signa sunt a Venere su
mane edita. Quæ jam sequu
ad Vesperam pertinent. No
bium vero est, quin eadem
Veneris matutino tempore L
dicatur, quæ vespertino *Hes*

29. *Flaminaque assiduo*, et
emendavit Grotius vulgatum:
ris tum stantia pulsu ». Ide
versu sequenti pro *E cælo*
jubet *Et cælo*. Manet tamen
mutilus, et videtur versus
disse.

Et modo cum vento, gelido modo protinus imbre
Lucens alterna superabit nube serena.
Si Venus ingressa est spatiosi sidera Cancri,
Pacem mundus habet; non ulli corpore soles
Pestiferi incendunt, non sidera densa solutos
Adstringunt artus alieno tempore; lenis
Omnia pacato tum sidere temperat aer.
Ac rapidis idem ne solibus æstuet orbis,
Efficiet, magni quum spectat signa Leonis.
Virgine erunt pluviæ, plenaque in nube fragores,
Concava quos reddunt incluso nubila vento.
Adtrahit autumno pluvias, eademque repellit
Nubibus assiduis Chele, neque frigora prima
Extremum autumni superent glacialia Libræ.
Scorpius at raris, ne quid cava terra queratur,

35, 36. *Et modo cum vento*, etc. Inconstantiam auræ Germanicus denotat.

37. *Si Venus ingressa est.* Vulgo: « Sin levis ingressa est », sine sensu.

38-40. *Non ulli corpora*, etc. Ita bene correxit et distinxit Grotius. Male vulgo: « non nulli corpore ». Peccatum quoque est in distinctione membrorum periodi. *Alieno tempore* dixit pro *inimico*.

42. *Ac rapidis.* Epitheton est vulgare et simili sensu positum, quo alibi *æstatem rapidam* dixit poeta; quamquam *rabidi* epitheton utroque loco restitui possit.

43. *Efficiet, magni quum spectat signa Leonis.* Vulgo: « Efficient magni conspectu signa Leonis ». In versu sequenti cum Grotio reposui *denique* pro *plerique*. Possit etiam legi *plenaque*. Alius tamen forsitan teneri malit vulgatum.

45-49. *Adtrahit Autumno pluvias*, etc. Ita dedit Grotius. In vulgata lectione: « Detrahit Autumno pluvias, eademque repellit Nubibus assiduis, cælumque ob frigora prima, Extremum Autumni superent glacialia terræ », nullus sanus inest sensus. *Adtrahere* et *repellere* plane contraria. Libra adtrahit quidem humores, sed non resolvit, ita ut nubes semper pendeant. Alibi Germanicus: « semper pendentia tantum Nubila continua magis in statione manebunt ». Itaque et dat pluvias Libra, et aufert. Frigus vero adfert extremum, adeo ut neque extremum Autumni, τὸ φθινόπωρον ἢ μετόπωρον, algore vincat Autumni principium, quod per Libram noscitur; quemadmodum, quum Venus est in Ariete, Veris initium dixit. Venus enim et Sol pari spatio ferme cursum perficiunt.

49. *Ne quid cava Terra queratur.* Sensus est: Quamquam in Virgine et Libra aura fuerit ingrata et pluvia, tamen Scorpius pluviis absti-

Horrebit pluviis. At diris omnia nimbis
Continuisque fluent, quum per sinuosa tenetur
Cornua Centauri rapida distenta Sagitta.
Ægoceros imbres, et crebro lumine ruptos
Nubibus elidet sonitus, tremuloque nitore
Flagrantis teli mortales numina vincent.
Hæc eadem fundens prædicit Aquarius imbrem.
Extremi sævis maria increbrescere ventis
Ostendunt Pisces, Veneris quos stella notavit.
Et quoniam certis exstat via cognita signis,
Accipe quid moveat mundo Cyllenius ignis,
Si modo Phœbei flammas evaserit axis,
Matutina ferens solitos per sidera cursus.
Quum pecudis villis auratum fulserit astrum,
Ventorumque graves, et diræ grandinis iræ,
Non intermisso quatiendi tempore surgent.
Quin pluvias alias etiam in regione notabis
Adfore; non minimus namque est tunc imber in ar
Ast ubi se Taurus sinuatis cornibus effert,

nens efficiet, ne quid Terra possit queri. Vulgo : « ne quis cava terra gravetur ». Proposuit Grotius quoque legendum : « ne quid cava terra gravetur ».

50-52. *At diris omnia nimbis*, etc. In Sagittario, inquit, omnia fluitabunt præ nimbis nimiis. Vulgo : « ad diros omnia nimbos Continuosque ruit..... rapida distincta sagitta ».

55. *Mortales numina vincent*, h. e. Di homines fulminibus et tonitru superabunt ac terrefacient. Vulgo : « mortalia numina vincent ».

57. *Extremi sævis*. Vulgo : « Extremis sævis », male. In Catalectis : « Pisces ultimus ordo ». In versu sequenti restitui *notavit* pro *n*

60. *Accipe quid moneat*, et emendavit Grotius. Vulgo : « moveat mundo ».

62. *Matutina ferens solitos p dera cursus*. Hypallage est « Matutinos cursus ferens per sidera ». Simile illud Virgilii, VI, 268 : « Ibant obscuri sol nocte per umbram ».

63. *Quum pecudis villis*, et legendum. Vulgo : « Quum dum ». Sed intelligitur Aries. I « quum regna Tonantis Ingr pecudis redit intrans aurea te Manil. Astron. I, 263 : « A princeps Aries in vellere fulge

67. *Adfore, non minimus*,

ıdine signa facit. Gemini tranquilla sereni
lacidum nautis spondent cælumque fretumque,
ılaque atque imbres, æstus ac frigora miscent.
ior ardor erit, quamvis juvet aura Favoni,
m vasti calida radiabit sede Leonis.
pla sed Astrææ simul ac possederit ignis,
ıia mixta feret, pluvias meditabitur; ingens
ique grando venit, rumpuntur culmina nimbis.
auri adtigerit quum jam Cyllenius arcum;
ubi consurget Capricornus et ipse biformis,
subitos cælo deducet crebrius imbres,
ıinis aut jactu magnum perrumpet Olympum.
ı serenato Capricornus nubila cælo
parat; at gelidos flatus, cælique fragores,
alio melius signo prædicere possis.
bus hæc eadem quamvis cognoscere fas sit,
ıdoquidem exoritur mundo Cyllenius ignis.

ıe sensu : « Adfore non
ımque est tunc imber in

ındine signa facit. Ita vide-
lum pro « grandinis signa
olent enim hi casus per-
'erum eodem sensu possit
quoque lectio defendi :
ıe significat ». — Sed ibi
ıbit *Grandini*, quod tolerari
pro *Grandinis* legatur. Ed.
ıra *Favoni.* Etesias indicat
ıus, qui post æstivum sol-
are solent, tunc nempe,
., cui Mercurius est comes
ıodo, in Leone est. Conf.
ın. vs. 152. Sunt autem
ıte auctore libri de mundo
adscripti μίξιν ἔχοντες τῶν
ς ἄρκτου φερομένων καὶ Ζε-
inc est, quod Plinius et

Schol. Germanici Aquilones vocent, alii Favonios, quos ita conciliabis. Conf. *Kapp* ad Aristot. de Mundo, Excurs. III, p. 367 sq.

74. *Templa sed Astrææ*, etc. Vulgo : « Templa sed ætherei simul ac possederit ignis ». De Virgine sermo est sine dubio.

77. *Adtigerit quum jam Cyllenius arcum.* Vulgo *arcus*, male. « Arcum Centauri » dixit Germanicus, ut supra « cornua Centauri ».

78. *Aut ubi consurget Capricornus.* Vulgo *consurgit.* Sic et in versu 80 rescripsi *perrumpet* pro vulgato *perrumpit.*

82. *At gelidos flatus.* Vulgo *aut.* Capricornus, inquit Germanicus, non cogit nubes, neque adtrahit, sed coactas resolvit, ideoque tonitrua ex eo potes prædicere.

Quid faciat primo mundo cum lumine Solis,
Tempus et occasu moneat, quæ discere, Phœbi.
Ver erit hibernis totum exsecrabile nimbis,
Et crebro tonitru ninget, florentia rura,
Spesque novæ segetis quatientur grandinis ictu,
Uretur cælum, magni quum regna Tonantis
Ingrediens pecudis redit intrans aurea terga.
Hinc et Agenorei stellantia cornua Tauri,
Quidve ferant Gemini, rapido quid sidere Cancer,
Si penitus quæras: Taurum sævire videbis,
Grandine nec contra ferri ratione probanda
Aut Cancrum, aut Geminos: calidus vestigia servat
Hæc, quæ dicta Leo, sævisque caloribus ardet.
Flatibus at Gemini miscent tranquilla sereni,
Spiciferæque manu tendenti nubila Libra
Dissentit Divæ; sed enim hæc ventura serena

86, 87. *Quid faciat primo mundo*, etc. Sensus est: Nunc diximus, quid agat Mercurius, si modo Phœbi flammas evaserit axis. Tempus igitur est, discere, quid faciat mundo cum primo lumine solis, et quæ moneat occasu Phœbi. Res clara. Astronomi etiam hujus sæculi aliter Mercurium speculantur solum, aliter cum Sole sive oriente, sive occidente; nam et hæc in significationibus diversa sunt.

89, 90. *Et crebro tonitru ninget*, etc. Tria prædicit mixta: Tonitrua, grandinem, nives.

91, 92. *Magni quum regna*, etc. Vulgo « Ingrediens pecudis ingreditur aurea terga ». Vocem repetitam *ingreditur* repudiant et metrum et sensum. *Regna Tonantis* simpliciter pro cœlo positum, ut Arato [illegible].

97, 98. [illegible], etc. Ita legere et distinguere jussit Grotius. Ait Germanicus, ut liquet, Taurum grandine sævire; Cancrum quoque et Geminos non ferri in contrarium, quod foret optandum; immo et Leonem servare præcedentium siderum vestigia.

99. *Flatibus at Gemini*, etc. Sic emendavit quidem Grotius lectionem vulgatam: « Flatus at Geminis miscet tranquilla serenis ». Sed quia Leo Geminos debet præcedere, et de iis jam mentio facta est, et quia supra habuimus: « Gemini tranquilla sereni », unde hoc repetitum videtur, recte hunc versum omnino spurium Grotius judicat.

100, 101. *Spiciferæque manu tendenti*, etc. ex emendatione Grotii, transpositis et paullulum mutatis literis lectionis vulgatæ, in qua nullus inest sensus: « Spiciferæque manu tendenti libera nutu Diser-

Nuntiat, et ventis cessat mare, cessat et aer.
Scorpios in pluvias rarus, sed nubibus atris
Creber agit nimbos, et sæva tonitrua portat,
Clara Sagittiferi tetigit quum lumina signi.
Ægocero semper cælo levis excidit imber.
Frigidus at rapidis horrebit Aquarius Euris,
Brumalesque dabit pluvias, atque igne perenni
Cum sonitu quatiet nubes; si cura laboris
Non frustrans animum certo me limite ducat,
Hæc eadem tibi signa dabunt non irrita Pisces.

tit Divæ ». Desideratur quoque in hoc vulgato textu signum Libræ. Spicifera Dea est Virgo, quam Cererem esse nonnulli voluerunt, secundum Hyginum. Ab hac dissentit Libra. Illa manu tendit nubila; hæc nuntiat serena. In sequentibus, v. 101, restituendum *sed enim hæc*, vel *sed et hæc*, pro *sed ut hæc*.

106. *Ægocero*, supple *surgente*. Ed.

VETERIS SCHOLIASTÆ
AD
GERMANICI PROGNOSTICA
COMMENTARIA.

Solem per seipsum constat moveri, non cum mundo verti, sed in zodiaci circuli obliquitate cursum peragrare, paullo superius diximus; qui quum per trecentos sexaginta quinque dies et quadrantem zodiacum lustret, et singula tricenis diebus denisque horis ac semisse, id est, dimidia hora, transcurrat, incremento dimidiarum horarum quarto anno unum diem complet, quem bissextum nuncupant, qui dies conficitur ex quadrantibus. Nam quum duodecies semis sex horas integras faciant, id est, quadrantem, hic quadrans quater ductus viginti quatuor horas perficit, idem unum diem cum sua nocte complet, et in quarto bissextum, ut præfati sumus, efficit. Sol interea dum igneus sit, præ nimio motu conversionis suæ amplius incalescit. Cujus ignem dicunt philosophi aqua nutriri, et e contrario elemento virtutem luminis et caloris accipere, unde videmus eum sæpius madidum atque rorantem. Tunc autem eclipsin patitur, quod Latine defectio dicitur, quoties Luna XXX ad eamdem lineam, qua Sol vehitur, pervenit, eique se objiciens eum obscurat, unde deficere nobis videtur, quum ei orbis Lunæ opponitur. Signa enim tempestatis vel serenitatis hoc modo astrologi mundi cognoscenda esse dixerunt. Virgilius namque ait, Si Sol in ortu suo maculosus sit, atque sub nube latens; aut si dimidia pars ejus adparuerit, imbres futuros. Item Varro ait, Si exoriens concavus videtur, ita

ut e medio fulgeat, et radios faciat, partim ad aquilonem, partim ad austrum, tempestatem humidam et ventosam futuram innuit; item, si Sol, inquit, rubeat in occasu, sincerus dies erit; si palleat, tempestatem significat. Nigidius quoque ait, Si pallidus Sol in nigras nubes occidat, aquilonem ventum significat. Hunc etiam Græci Apollinem adpellaverunt, a quo se spiritum accipere arbitrantur: ἀπόλλων enim Græce, Latine *perdens* dicitur, quod fervore suo omnem succum virentium decoquendo perdat herbarum. Hunc etiam divinationis Deum esse voluerunt, sive quod Sol omnia obscura manifestat in luce, sive quod in suo processu, et occasu ejus orbita multimodos significationum monstret effectus. Sol dicitur, aut ex eo quod solus sit, aut quod solito per dies surgat et occidat. Hunc etiam sine barba pingunt, quia occidendo et nascendo semper est junior, sive quod numquam in sua virtute deficiat, ut Luna, quæ crescit aut minuitur. Huic quoque illam ob caussam, quod aut quadripartitis temporum varietatibus anni circulum peragat, id est, verni, æstatis, autumni, et hiemis: aut quod quadripartito limite diei metitur spatium. Unde et ipsis equis condigna nomina posuerunt, id est, Erythræus, Æthon, Lampros, et Philogæus. Erythræus Græce ruber dicitur, quod a matutino lumine rubicundus exsurgat. Æthon lucidus dicitur, quod tertia hora instante lucidior fulgeat. Lampros vero lucens vel ardens dicitur, quod fit dum ad umbilicum diei contra arcticum conscenderit circulum. Philogæus Græce terram amans dicitur, quod hora nona proclivior vergens occasui pronus incumbat.

Luna terris vicinior est, quam Sol, sive quam cætera errantia sidera. Unde et breviore orbe celerius peragit cursum suum. Nam iter, quod Sol trecentis et sexaginta quinque diebus et sex horis peragit, Luna viginti septem diebus et octo horis percurrit; singula vero signa Sol tricenis diebus et denis horis ac semisse. Luna autem binis diebus, et semis hora, besse unius, perlabitur. Unde fit, ut quantum spatii

in zodiaco Luna percurrit, tantum Sol tredecim diebus expleat. Hanc quidam philosophorum dicunt proprium lumen non habere, globique ejus unam partem esse lucifluam, aliam vero obscuram et paullatim se vertendo diversas formas efficere. Alii contra aiunt, Lunam globum suum habere, sed ignem a Sole concipere, et quantum percutitur ardescere, et quantum a Sole discedit augeri. Quum vero contra steterit, feritur ex adverso et velut speculum, non vim, sed imaginem reddit, unde et defectum patitur, si inter ipsam et Solem umbra terræ interveniat. Hac enim crescente universa gignentia pubescunt, tenuescente tenuantur; humor etiam et spiritus omnis augescit, tumescit Oceanus. Quod diverso cæli et vagantium stellarum temperatur, atque deteritur et infra fluit, id excipit Luna et Soli tradit. Quo et animalia vigescunt, et humus quodammodo animatur genitali calore, et ut ita dixerim, viva plurimum valent in originibus, quam in ortu sunt; languent in occasu. Ortum facit in stella, quam Sol præterit, deinde statione matutina quum a quinto loco Solis steterit, in eodem manet signo, donec ab eodem Sole moveatur, quæ contraria est Soli. Mane occidit, oritur simul nocte, et vocatur Chronicos. Deinde rursus altero latere, a quinto signo deprehensa postmeridiana, stationem facit, donec ingresso Sole idem signum sub radiis ejus delitescens in totum occidat. Adspiciunt inter se stellæ ex tertio signo, quod dicitur Trigonum, et habent maxime confusionem; item a quarto signo, quod Tetragonon et Centrum vocatur, et in alterutrum maxime præstant effectum. Item ex contrario, quod est septimum signum et Diametron vocatur, quæ maxime adversum cætera dissident. Vel leviter adspiciunt, ut sextum, quod dicitur Hexagonon. Signa tropica peregrinis nationibus præsunt, et omnino motibus et consiliis subinde variantur, atque permutantur. Biformia generatione rerum omnium repetitionem significant, et interim dilationem. Solida vehementer et instanter efficiunt, et ad exitum vel prospera vel ad-

versa perducunt, sicut adspiciuntur a stellis, vel faventibus, vel repugnantibus. Jam vero quia de ejus cursu vel ordine sub brevitate diximus, restat, ut quid de ea gentiles senserint, edicamus. Lunam gentiles Dianam, germanam Solis, quem Apollinem nuncupabant, fuisse dixerunt, et sicut a Sole spiritum, ita se a Luna corpus accipere arbitrabantur. Dicebant enim eam viarum præsidem, et virginem, eo quod in via nihil pariat. Idcirco igitur ambo sagittas habere dicuntur, quod ipsa duo sidera de cælo radios usque ad terram emittant; ideo faces, quia Luna illuminat, Sol et illuminat et exurit; ideo bigam Luna dicitur habere, sive propter velocitatem, sive pro eo quod nocte et die adparet; ideo unum equum album et alium nigrum dicitur habere, eo quod hieme et æstate plus luceat, quam vere et autumno. Diana autem Luna dicta est, quasi diurna, eo quod die ac nocte adparet ipsa, et Luna eo quod luceat, et Trivia eo quod tribus fungatur figuris, de qua Virgilius ait, *Tria virginis ora Dianæ;* nam eadem Luna, eadem Diana, eadem Proserpina vocatur, id est cælestis, terrestris, et infernalis. De qua quidam, *Denique quum Luna est, sublustri splendet amictu; Quum succincta jacet calamis, Latonia virgo est.* Lunam voluerunt etiam apud inferos Proserpinam, seu quod nocte luceat, sive quod humilior currat et terris præsit; unde bigam boum habere dicitur, illo videlicet pacto, quod detrimenta et augmenta non solum terra, sed et lapides, vel cerebra animantium, et quod magis incredibile sit, etiam lætamina sentiunt, quæ in Lunæ incrementis ejecta vermiculos parturiant. Ipsam Dianam ortam nemoribus volunt, simili modo, quod arborum ac fruticum succo augmenta inducat. Denique crementis Lunæ abscissa ligna furfuraceis tinearum terebraminibus fistulescunt. Nemoribus quoque adesse dicitur, quod omnis venatio plus nocte quam die fiat. Endymionem vero pastorem amasse dicitur, duplo scilicet modo: seu quod primus hominum Endymion cursum Lunæ invenerit, unde et triginta annos dormisse

dicitur; quia nihil aliud in vita sua, nisi huic repertioni studuit, sicut Mnaseas in primo libro de Europa scribens tradidit: sive quod Endymionem amasse fertur, quia nocturni roris humor, qui est siderum, quique ipsius Lunæ, animandis herbarum succis insudetur, et pastoralibus prosit successibus. Præterea signa tempestatis vel et serenitatis in ea videri posse Antiqui dixerunt. Nigidius ait, Si Luna in summo circulo maculas nigras habuerit in primis partibus mensis, imbres futuros significat. Si in medio, tunc quum plena sint in eo cornicula, serenitatem. Cæterum si rubet quasi aurum, ventos ostendit. Fit enim ventus ex aeris densitate, qua obducti Sol et Luna rubescunt; item si cornua ejus tetra fuerint nebula, tempestas futura est. Aratus autem dicit, Si aquilonium cornu Lunæ est porrectius, aquilonium imminere: item si cornu australe sit erectius, notum imminere. Quarta autem Luna index futurarum certissima habetur aurarum. Unde et Virgilius, *Sin ortu quarto: namque is certissimus auctor.*

A Bruma in Favonium Cæsari nobilia sidera, significant III cal. Januarias matutino Canis occidens, quo die Atticæ et finitimis regionibus Aquila vespere occidere traditur. Pridie nonas Januarias Cæsari Delphinus matutino exoritur, et postero exoritur Fidicula, quando Sagitta vesperi occidit. Item quinto idus Januarias ejusdem Delphini vespertinus occasus et continui dies hiemis Italiæ, quum Sol in Aquarium sentitur transire, quod fere XVIII cal. Febr. evenit. VIII Febr. Regia stella adpellata Tuberoni, in pectore Leonis occidit matutino, et pridie non. Febr. Fidicula vesperi occidit.

A Favonio in æquinoctium Cæsari significant IV cal. Mart. quatriduum varie, et VIII cal. Mart. hirundinis visus, et postero die arcturi exortus vespertinus. Item nonas Mart. Cæsar Cancri exortu id fieri observavit. VIII Idus Mart. aquilonis Piscis exortus, et postero die Orionis exortus, et in Attica Milvus adparere observatur. Idibus Martiis Cæsar

ferales sibi notavit Scorpionis occasus. III kal. Aprilis Italiæ Milvus ostenditur. XII kal. Aprilis Equus occidit matutino.

Æquinoctium vernum VIII kal. Aprilis peragi videtur. Ab eo ad Vergiliarum exortum matutinum Cæsari significant. III non. April. in Attica Vergiliæ vespere occultantur. Item post pridie nonas Apriles in Bœotia et Chaldæis Orion et gladius ejus incipiunt abscondi. Cæsari VI Idus Aprilis significat imbres Libræ occasus. XIV kal. Maias Succulæ occidunt vespere, sidus vehemens, et terra marique turbidum. XVI kal. Maias, in Attica occidunt vesperi, Cæsari. XV kal. Mai. quatriduum significant. XII kal. Mai. Assyriis Succulæ occidunt vesperi, quod vulgo adpellatur sidus parilicium, quoniam XI kal. Maias urbis Romæ natalis habetur, quo fere serenitas redditur; claritatem observationis membrorum augmento; Hyadas adpellantibus Græcis, quod nostri a similitudine cognominis vocabulum eis stellis propter succos impositum arbitrantur : imperiti adpellavere Succidas. Cæsari VIII kal. Maias notantur dies. VII kal. Maias Ægypto Hædi exoriuntur. VI kal. Maias Bœotiæ et Atticæ Canis vespere occultatur, et Fidicula mane oritur. V kal. Maias, Assyriis Orion totus absconditur. Quarto autem kal. Maias Assyriis Canis.

VI non. Maias Cæsari Succulæ matutino exoriuntur, et VIII Idus Maias Capella pluvialis. Ægypto autem eodem die Canis vesperi occultatur. Sic fere in VI Idus Maias, qui est Vergiliarum exortus, decurrunt sidera.

A Vergiliarum exortu significant Cæsari post pridie Idus Maias Arcturi occasum matutinum. III Idus Maias Fidiculæ exortus. XII kal. Junias Capella vesperi occidit et in Attica Canis. XI kal. Junias Cæsari Orionis gladius occidere incipit. III no. Junias Assyriis Aquila oritur vesperi. VII Idus Junias Arcturus matutino occidit Italiæ. IV Idus Junias Delphinus oritur in Ægypto. XI kal. Julias ejusdem Orionis gladius

Cæsari occidere incipit. VIII kal. Julias, longissimus dies totius anni, et nox brevissima solstitium conficit.

A solstitio ad Fidiculæ occasum, VI kalend. Julias Cæsari Orion exoritur: Zona autem ejus Assyriis, IV non. Julias: Ægypto vero eadem die Procyon æstuosus matutino oritur, quod sidus apud Romanos non habet nomen, nisi Canicula, quam volumus intelligere minorem Canem, ut in astris pingitur ad æstum maxime pertinens, sicut paullo post docebimus. IV non. Julias Chaldæis corona occidit matutino. Atticæ Orion totus eadem die exoritur. Pridie Idus Julias, Ægypto Orion desinit exoriri. XV kal. Augustas, Assyriis Chiron exoritur. Deinde post triduum fere ubique confusum inter omnes sidus, indicans quod Canis ortu vocatus, Sole partem primam Leonis ingresso quum fit solstitium, quod sidus accendit Solem et magnam æstus obtinent caussam. XVI kal. August. Ægypto Aquila occidit matutino, Etesiarumque Prodromi flatus incipiunt, quod Cæsar X kal. Aug. sentire Italiam existimavit: Aquila Atticæ matutino occidit. VII Idus Aug. Arcturus medius occidit.

III Idus Aug. Fidicula occasu suo autumnum inchoat, aut adnotat; sed vera ratio id fieri invenit pridie Idus Aug. Equus oritur vesperi, et Cæsari. Ægypto Delphinus occidit. XI kal. Septembres Assyriis stella, quæ Antevindemiator adpellatur, exoriri mane incipit, vindemiæ maturitatem promittens, cujus argumento erunt agni colore mutati, et Assyriis quinto kal. Septemb. Sagitta occidit, Etesiæque desinunt. Antevindemiator Ægypto nonis Septembribus oritur. Atticæ Arcturus matutino, et Sagitta occidit mane. V Idus Septemb. Cæsari Capella oritur vesperi: Arcturus vero pridie idus Septembr. imbres vehementissimos significat, terra marique. Ratio ejus hæc traditur, si Delphino occidente imbres fuerint, non defuturi sunt per Arcturum. Ejus signi ortum servat hirundinum habitus. Namque deprehensæ intereunt. XVI kal. Octob. Ægypto Spica quam tenet Virgo,

oritur matutino, Etesiæque desinunt. XI kal. Octobres commissura Piscium occidit, ipsumque Equi sidus VIII kal. Octob. III kal. Octobr. Hædi oriuntur. Kal. Octobribus Capella matutino exoritur. VI nonas Octobr. Atticæ Corona exoritur mane. V nonas Octob. Heniochus occidit matutino. IV non. Octob. Cæsari Corona exoriri incipit, et pridie non. occidunt Hædi vesperi. VIII Idus Octobr. Cæsari fulgens in Corona stella exoritur et tertio Idus Vergiliæ vesperi exoriuntur. XVIII kal. Novembr. Succulæ vesperi oriuntur. Pridie kal. Novembr. Cæsari Arcturus occidit, et Succulæ exoriuntur cum Sole; quarto nonas Novemb. Arcturus occidit vesperi, et Idus Novembr. Atticæ Vergiliæ occasu suo hiemem inchoant. Quinto Idus Orionis gladius occidere incipit. Deinde III Idus Vergiliæ occidunt, occasum matutinum Vergiliarum Hestodes: natura hujus quoque nominis Hestodis astrologiam tradidit fieri.

In æquinoctio autumni, confitetur quod Thales XXV die ab æquinoctio, Anaximander XXXI, Euctemon XLVIII; nos autem, sequentes observationem Cæsaris, XLV die ab æquinoctio dicimus fieri.

Ante omnia autem duo esse nomina cælestis injuriæ meminisse debemus. Unum quod *tempestates* vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur, quæ quum plenilunio acciderint, vi majore impelluntur. Hæc ab horridis sideribus exeunt (ut sæpius diximus) veluti Arcturo, Orione, Hædis. Alia sunt illa, quæ silente cælo, serenis noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi quum facta sunt publica: et magnæ sunt differentiæ a prioribus, aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis caliginem impellentibus: omnibus vero sterilitatem. De his nunc dicemus, quæ ante nos a nullo sunt prodita. Prius caussas reddemus eorum, quæ sunt præter lunarem, et quæ paucis cæli locis constant. Namque Vergiliæ primatum tenent ad fructus, quarum exortu æstas incipit, occasu hiems, semestri spatio intra se, et messes vindemiasque, et omnium maturitatem amplexan-

tur. Est præterea in cælo, qui vocatur Lacteus circulus, etiam visu facilis: hujus defluvio velut ex ubere aliquo sata cuncta lactescunt, duorum siderum observatione: Aquilæ in septemtrionali parte, et in austrina Caniculæ, cujus mentionem suo loco fecimus. Ipse circulus fertur per Sagittarium et Geminos, solis centrum infra æquinoctialem circulum secans, commissuras eorum obtinente, hinc Aquila, illinc Canicula. Ideo effectus utriusque ad omnes frugiferas pertinet terras, quoniam in his tantum locis solis terræque centra congruunt. Igitur horum siderum diebus, si purus atque mitis aer genitalem illum lacteumque succum transmiserit in terras, læta adolescunt sata; si luna, qua dictum est ratione, roscidum frigus adsperserit, admixta amaritudo, ut in lacte puerperium, necat. Modus in terris hujus injuriæ, quam fecit in quacumque convexitate comitatus utriusque caussæ, et ideo non pariter in toto orbe sentitur, ut nec dies. Aquilam diximus in Italia exoriri XIII kal. Januarias: nec patitur ratio naturæ quidquam in satis ante eum diem spei esse certæ. Si vero interlunium incidat, omnes hibernos fructus lædi necesse est. Rudis fuit priscorum vita, atque sine literis, non minus tamen ingeniosam fuisse in illis observationem adparebit, quam nunc esse rationem. Tria namque tempora fructibus metuebant, propter quod instituerunt ferias, diesque festos: Rubigalia, Floralia, Vinalia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui XI, quæ nunc aguntur, ad VII kal. Mai. quoniam tunc fere segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat, Sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio: sed vera caussa est, quod post dies XIX ab Æquinoctio verno, per id quatriduum varia gentium observatione in quartum kal. Maii Canis occidit, sidus et per se vehemens, et cui præoccidere Caniculam necesse sit. Iidem itaque Floralia quarto kal. ejusdem instituerunt, urbis anno DXVI ex oraculis Sibyllæ, ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat, Sole Tauri partem quartam decimam ob-

tinente. Ergo si in hoc quatriduum inciderit plenilunium, fruges et omnia quæ florebunt lædi necesse erit. Vinalia priora quæ ante hos dies sunt, IX kal. Mart. degustandis vinis instituta, nihil ad fructus adtinent, nec quæ adhuc diximus, ad vites oleasque, quoniam earum conceptus exortu Vergiliarum incipit, ad sextum Idus Maii, ut docuimus. Aliud hoc quatriduum est, quod neque rore sordere velint; exhorrent enim frigidum sidus Arcturi postridie occidens, et multominus plenilunium incidere. Quarto nonas Junias iterum Aquila exoritur vesperi, decretorio die florentibus oleis vitibusque, si plenilunium incidat in eum, equidem et solstitium octavo kal. Junias in simili casu dixerim et Canis ortum post dies a solstitio XXIII, sed interlunio accidente, quoniam vapore constat culpa, acinique præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium nocet ad quartum nonas Julias, quum Ægypto Canicula exoritur, vel certe XVI kal. Aug. quum Italiæ item quarto kal. Aug. quum Aquila occidit usque in X kal. ejusdem. Extra has caussas sunt Vinalia altera, quæ aguntur XIII kal. Septembr. et Varro, a Fidicula incipiente occidere mane, determinat: quod vult initium autumni esse et hunc diem festum tempestatibus leniendis esse institutum. Nunc Fidiculam occidere sexto Idus Aug. observatur. Intra hæc constat cælestis sterilitas; neque negaverim posse eam permutari arbitrio legentium locorum et æstimantium naturas, sed a nobis rationem esse demonstratam satis est; reliqua observatione cujusque constabunt. Alterutrum quidem fore in caussa, hoc est, plenilunium, aut interlunium, non erit dubium, et in hoc mirabilem admirari benignitatem Naturæ succurritiam; primum hanc injuriam omnibus annis accidere non posse, propter statos siderum cursus, nec nisi paucis noctibus anni: idque quando sit futurum facile nosci, ac ne per omnes menses timeretur, earum quoque lege divisum æstate interlunia, præter quam biduo secura esse hieme plenilunia, nec nisi æstivis brevissimisque noctibus metui, non diebus item

valere. Præterea tam facile intelligi, ut formica minimum animal interlunio quiescat, plenilunio et etiam noctibus operetur. Avem Param oriente Sirio ipso die non adparere donec occidat, e diverso Virionem prodire ipso solstitii die. Neutrum vero Lunæ statum noxium esse, ne noctibus quidem nisi serenis, et omni aura quiescente; quoniam neque in nube, neque in flatu cadunt rores; sic quoque non sine remedio. Sarmenta aut palearum acervos, et evulsas herbas, fruticesque per vineas camposque quum timebis, incendito, fumus medebitur; hic e paleïs et contra nebulas auxiliatur, ubi nebulæ nocent. Quidam tres cancros vivos cremari jubent in arbustis, ut carbunculi non noceant. Alii siluri carnem leviter uri a vento, ut per totam vineam fumus dispergatur. Varro auctor est, quod si Fidiculæ occasu, quod est initium autumni, una pica consecretur inter vites, minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum Syriæ regem scripsit, si fictili novo obserata obruatur rubeta rana in media segete, non esse noxias tempestates.

(Vertices extremos circa quos cæli sphæra volvitur, Polos nuncupavere, e quibus unus est septemtrionalis, qui boreus adpellatur, qui numquam occidit. Alter australis, qui terræ objectus a nobis numquam videtur. Et austronotus dicitur, quam quidam dicunt esse Tethyn Oceani uxorem, nutricem Junonis, quæ fingitur in Oceano prohiberi occidere. Hæc habet stellas, in capite septem non claras, in utraque aure duas, in armo unam, in pectore claram unam, in pede priori unam, in femore posterior duas, in pede extremo posteriori duas, in cauda tres. Sunt omnes XX.)

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBRI QUINQUE

EX RECENSIONE

JOS. SCALIGERI,

CUM SELECTIS NOTIS

FAYI, BENTLEII, PINGRÆI,

NOVISQUE ANIMADVERSIONIBUS

PRÆMONITIO
NOVI EDITORIS.

MANILIUM ut ederemus, jamdudum monebat Wernsdorfii consilium, quod huj. edit. t. IV, p. 2, in præfatione aperit, ipsiusque nostri operis poscebat utilitas. In hoc autem castigando Scaligerum præcipue ducem elegimus, quamvis sub oculis Bentleium et Fayum, et omnium recentissimum, Al. G. Pingræum, habuerimus, Regiæ Scientiarum Academiæ socium, qui anno 1786 Manilii textum cum versione Gallica et notis edidit Parisiis, in-8. Hic autem fere semper Bentleium sequutus videtur, cujus non immerito multi audaciam in refingendo Manilii textu carpserunt, teste ipso Wernsdorfio nostro, huj. op. tom. II, pag. 4 præfat. Nos vero, quia sic poemati sua integritas vix manere videbatur, lectionem codicis Gemblacensis, auctoritate Scaligeri innixi, non ita tamen ut servili imitatione uteremur, plerumque amplexi sumus. Lectionis varietates innumeras, ut in poeta omnium scriptorum, quotquot sunt, corruptissimo, sæpe supersedimus notare; quæ versuum adeo numerum exsuperant, ut fere verborum exæquent. Rarius quidem, sed non semel a Scaligero recessimus, quoties vel ipse quædam ex mera conjectura immutavit, vel occurrerunt versus depravati, aut lectiones ineptæ, e quibus nullus idoneus sensus posset elici. Emendationes Bentleii nonnullas vetustiorum manuscriptorum fide adjutas, e quibus major elegantia aut lucidior ordo accedebat, multoties recepimus. Alias autem ex arbitrio quidem enatas, vel conjectaneas, literæ forte unius mutatione formatas, tunc modo contexto intulimus, quum iis manifeste vis sermonis et perspicuitas augebatur;

sin minus, eas in notis tantum indicavimus. Versus quidem integros, quos Bentleius, et ejus exemplo Fayus et ipse Pingræus e texto excluserunt, servare maluimus; sed eos omnes, quia prorsus spurii et obscuri videbantur, ne ullam lectori crearent moram, typis, ut vulgo vocantur, Italicis imprimendos curavimus. Nunc vero totius operis synopsin dare prætermittimus, quia cuique libro peculiare argumentum præfigetur. Restat, ut indicem editionum et manuscript. Manilii, quorum ad nos notitia pervenit, perscribamus; et quibus scribendi compendiis designentur, ostendamus.

B. — Richardus Bentleius. Londini, typis Henrici Woodfall, 1739, in-4.

Bonon. — Editio primaria Bononiensis, 1484, in-4.

Bull. — Ismaelis Bullialdi notæ in lib. II Manilii, ad calcem Scaligeranæ editionis. Argentor. 1655.

Burt.—Edmundus Burton. M. Manilii Astronomicon, etc. Londini 1783, in-8. Sed ille tantum priorem Scaligeri editionem vidit; posteriores eum latuerunt.

Carr. — Antiquarum Lectt. Commentarii tres, Carrione auctore. Antwerp. 1576, in-8. Hic liber LX capita continet, e quibus XII in emendando et illustrando Manilio impenduntur.

F. — Michael Fayus, editio ad usum Delphini, Parisiis, apud Fredericum *Leonard*, 1679, in-4. Hæc satis fideliter ultimæ Scaligeranæ lectiones sequitur, alias tamen e Junio, et Bibliothecæ Regiæ Parisiensis manuscripto codice hausit, aut ex veteribus editionibus consarcinavit. Bonæ lectiones, quæ sibi ipsi debuit, ut ait Pingræus, admodum paucæ sunt. Commentarium ejus inconcinnum et obscurum plane omisimus.

G.—Manuscriptus codex Gemblacensis, omnium antiquis-

simus, qui decimo sæculo scriptus habetur. Hoc usus est Scaliger.

Huet. vel H.—Pet. Dan. Huetii Animadversiones in Manilium et Scaligeri notas, ad calcem editionis Fayanæ.

Jun.—Lectiones variæ F. Junii Biturigis, et notæ in Manilium, Heidelb. apud Commelinum, 1590, in-8. Primam Scaligeri omnino repetiit. Varias tantum lectiones perpaucas non felicibus conjecturis suis arreptas addidit.

L. — MS codex Lipsiensis, forte undecimo sæculo scriptus, quem Bentleius bis, ann. 1693 et 1709, cum ultima Scaligerana contulit.

Molin.—Editio Lugdunensis, curante Molinio Mattisconensi, 1556.

Pal. — MS codex Palatinus, satis quidem recens, cujus varias lectiones collegit Junius.

Par. — MS codex regius Parisinus, quo usus est Fayus.

Pruckn. — Editio Basileensis, curante Prucknero, 1533 et 1551.

Reg. — Editio Nurembergensis Regiomontani, sine impressionis anno.

Rom. — Editio Romana Bonincontrii, de qua vid. infra Proleg. ad Manilium.

Sc.—Scaliger in Manilium, edente Bœclero. Argent. 1655.

Stœb.—Editio Manilii, Argentorati, apud Am. Kœnig, 1767, cura et studio M. Eliæ Stœber. In hanc vehementissime declamat Pingr. Introd. p. 33.

Cæterum multi eruditi obiter in suis operibus Manilio curas dederunt, e quibus præcipue adpellandi Casp. Bar-

thius in Adversariis, J. Casp. Gevartius in Electis, J. Fr. Gronovius in Observationibus, Adrianus Heringa in libro Observationum singulari, J. Phil. Orvillius in Charitonis de Chærea et Callirhoe libros VIII, Petavius in lib. de Doctrina temporum, ejusque operis Supplemento, Cl. Salmasius in Exercitationibus Plinianis, in lib. de annis climactericis, vel in notis ad Simmiæ Rhodii ovum, Adrianus Turnebus in Adversariis; denique Isaac Vossius in Catullum.

JOSEPHI SCALIGERI

PROLEGOMENA

DE ASTROLOGIA

VETERUM GRÆCORUM

ET DE MANILII ASTRONOMICIS.

I. Quum multa sint in omni genere disciplinarum a Græcis prodita, omnes tamen Græciam bonarum artium magistram potius, quam parentem agnoscunt; quod non sua, sed Chaldæorum inventa excoluerit: qui quum ita judicant, videntur mihi aut Græcorum vetustatis obliti esse, aut eorum illustria in literas merita ignorare. Si enim rem ab ultima origine repetamus, deprehendemus artes non solum antiquitus a Græcis inventas, et perfectas fuisse, sed etiam ab illis ad eas nationes derivatas, a quibus Græcos hausisse volunt isti. Quum enim magnarum rerum tardi sint progressus, et ad earum scrutationem una ætas non sufficiat, earum quædam primo rudimenta sunt, neque cum perfectione sua ad nos transmittuntur: propterea accidit, ut ad majorum inventa aliquid procudendo posteriores adjiciant, et posteritati denique semper aliquid relinquatur a superioribus, quod aut emendatore aut illustratore indigeat. Quod quum in omni disciplina a Græcis factum sit, qui multum studii in hoc collocarunt, ut majorum inventa illustrarent, emendarent, elaborarent: quis

neget artes, quas Græci quotidie meliores fecerunt, nulli nationi acceptas referri debere, quam iis ipsis Græcis, qui eas gradatim et quasi ex alto eruerunt? Nam Chaldæi, et Ægyptii, a quibus omnia Græcos didicisse volunt, quid, obsecro, habent hodie, quod non a Græcis acceperint? immo quos libros paullo vetustiores bonarum artium, quos non ad verbum ex Græcorum in suam linguam transfuderint? quorum alteri nihil antiquum retinent, præter characteres, qui nihil aliud sunt, quam Phœnicum et Cananæorum literæ interpolatæ. Ægyptii vero ne suas quidem literas habent, sed ab Arabibus emendicatas. At sero Græci literas a Cadmo didicerunt, sine quibus nulla disciplinarum memoria conservari potest. Hoc quidem nemo negare potest: neque tamen propterea concedimus ab iisdem Græcos necessario artes accipere debuisse, a quibus literas didicerunt: siquidem literæ omni disciplina vetustiores sunt. Neque enim eos Medicinam aut Philosophiam docuit ullus Phœnix, Chaldæus, aut Ægyptius: quorum altera minimum aberat a perfectione sua tempore Hippocratis, scriptoris antiquissimi: alteram tot sectæ Philosophorum tam inter se discrepantes arguunt non potuisse ab ullo Chaldæo aut Ægyptio proficisci, quæ adhuc inter Græcos quærerentur. Restant Mathematica, in quibus Barbari aliquod jus vindicare possunt: quod ea tenus verum, ut figuras quidem Geometricas ab Ægyptiis accepisse Thaletem aut Pythagoram non negemus, Geometriam autem ab iis didicisse quominus credamus, obstant præclara Epichiremata Pythagoræ, quæ si ipse ab Ægyptiis didicisset, Hecatomben non immolasset. Accedit Eudemus priscus auctor, qui historiam Mathematicam contexuit, in qua quis Græcorum quid gradatim in Mathematicis invenerit ab incunabulis ipsius disciplinæ, ad suum ipsius sæculum, diligenter adnotaverat: arduum sane opus, et quod rei literariæ intererat non periisse. In Astrologia vero Græcos Chaldæo aut Ægyptio magistro usos, ita accipiendum, ut eam quidem sero ex-

soluerint invitati partim ab Eudoxo, quem Ægyptii docuerunt Planetas contra mundi motum niti, partim ab observationibus eclipticis Chaldæorum, quæ mediocrem tantum vetustatem præferebant, ut quæ a Nabonassari initio deducerentur, quod est posterius prima Olympiade. Sed Geometriam ab Ægyptiis eos didicisse, quod ab illis figuras acceperint, aut Astrologiam, quod Chaldæi observationes defectuum in annales suos relatas Græcis indicarint, perinde est, ac si quis se eloquentiam ab eo didicisse crederet, a quo rudimenta Grammatices; aut Philosophiam, a quo principia Logices edoctus fuisset. Quamobrem historiam defectuum Barbari Græcos docuerunt: caussas defectionum Græci indagarunt, et sero tandem repererunt, primum Conone Samio, qui defectiones Solis ab Ægyptiis observatas collegit, deinde Hipparcho, viro, ut Plinius ait, naturæ consiliario, eis viam præeunte, qui primus utriusque sideris deliquia a Chaldæis adnotata ad menses omnium Græciæ nationum adcommodavit, ex quo divino opere omnem historiam defectuum lunarium, hausit Ptolemæus, qui in suo illo magno opere multa Veteribus accepta refert, nulli plura, quam Hipparcho. Quod si rem propius putemus, etiam antequam ulla defectuum observatio Chaldaica ad Græcos pervenisset, jam prius Thales Milesius sine ullo magistro barbaro deliquia utriusque sideris didicerat, et adeo in illis profecerat, ut defectus ipsos longe ante prædiceret. Et certe ut Astronomiam Græcos sero adtigisse fatemur: ita Chaldæos ὁλοσχερῆ tantum, non etiam ἀκριβῆ ejus notitiam habuisse constanter adfirmamus: cujus quum duas partes facerent, τὸ μετεωρολογικὸν, quod circa motus versatur, et τὸ ἀποτελεσματικὸν, quod futurorum divinationem promittit: in priore Græcos nihil pæne a Chaldæis didicisse ostendimus: alterius, quæ multis modis, a bonis moribus, a Philosophia, ab ipsa Geometria reprehensionem incurrit, auctores fuisse Chaldæos adeo necesse est, ut omnes ejus artis sive potius insaniæ populares, cujuscumque nationis ii

fuerint, ab ultima vetustate hactenus Chaldæi dicti sint taceam Sacra Biblia, in quibus nominis et artis Chaldæo luculenta exstant argumenta. Neque tamen negare pos Chaldæorum et Ægyptiorum fautores, Græcos etiam tustissimos aliqua Astrologia usos: idque ad tempesta significationes tantum, ad arandi, ad serendi tempora: Caniculæ ortum observasse: ex eo frugum proventum gurari solitos: quod a Ceis et Cilicibus factitatum fui nobis alibi plene indicatum. Præterea undequinqua formaturæ cælestes non solum Græcorum sunt, sed e vetustissimorum; quum aliæ Indorum fuerint, aliæ P rum, aliæ etiam ipsorum Chaldæorum. (Quod Scalig. plu argumentis, e Veterum Græcorum tum poetarum, tum metrarum operibus, desumptis, demonstrat: e quibus pe cuum est jam anno Iphiti 345 illis priscis formatione ginum cælestium cognitas fuisse et eos ex illarum ortib occasibus tempora notasse.) Nam quod posteriores Hes poetæ similes observationes Trojanis heroibus adtribu non tam anticipatione poetica fictum videri dicimus, q re ipsa potuisse contingere, quum cæli pictura omni oculis pateat, et ex illis parabilis Astrologia petita omni sui copiam faciat. Nam ecce auctor Rhesi Tragœdiæ vetu simus, qui sine dubio non est Euripides, scribit Verg eminere supra finitorem Aquila culminante. Et præt notationem temporis adjecit, vicinitatem diluculi: postr etiam partis anni, quo illa gesta finguntur, pulcherrin characterem Lunam ex horizonte se primum efferentem necessario gestus earum rerum intercesserit medio cir Lunæ quadrante ultimo, hoc est, pauxillis diebus a ju quod ut proclivius ex Tetraeteridos Atticæ doctrina dis potuit Poeta, ita audacius ex ejus fide hæc pronunti Nam scena illa agitur, ut ex Homero constat, eodem an quo Ilion captum, ut autem ex hoc auctore colligin mensibus vernis, paullo ante urbis Trojanæ casum, ne Thargelione; quia Munychione fere toto latebant Verg

At annus Ilii capti incidit in tertium Tetraeteridos Atticæ, ut a nobis studiose disputatum est. In Thargelione illius anni novilunium incidit IX, aut X mensis, circiter V Junii. Itaque tempus illud competit intervallo inter XXVII Maii, aut quintum Junii, V aut VI die Thargelionis, quo etiam mense captum Ilion. In his intellige rationes sæculi, quo Poeta scribebat, non autem Trojani, ut nos alibi monuimus. Ita non solum ad rusticorum observationes comparata erat illa Astrologia, sed etiam ad notationem sæculi fugacis. In libris enim de Emendatione declaravimus, quam præcise Veteres illi annum et diem excidii Trojæ indagaverint ex rationibus Tetraeteridos Atticæ, inter quos Ephorus Eudoxi et Platonis familiaris: quod quum et iste auctor fecerit, sive is Sophocles, sive alius, sane non potuit, nisi summus vir esse, qui præter rationes civilis Tetraeteridos, etiam ex Phænomenis, et ea astrologia, quæ tum inter nationes Græciæ locum habebat, rem propositam demonstrarit. Ex quo accidit, ut propterea quod Euripides cum Eudoxo in Ægyptum profectus, inde quædam de Planetis in Græcia primus vulgaverit, ut produnt priscæ historiæ, propterea veteres Critici Tragœdiam Rhesum illi adtribuerint, ὅτι, inquiunt, ἡ περὶ τὰ μετάρσια ἐν αὐτῇ πολυπραγμοσύνη τὸν Εὐριπίδην ὁμολογεῖ, innuentes locum illum, qui a nobis jam explicatus est: quamquam character grandiloquentioris Poetæ fetum arguit, puta Sophoclis: et vereor, ut hæc tam vere Euripides referre potuerit. Id ut dubitem, facit locus ex Iphigenia in Aulide in re simillima: Σείριος ἐγγὺς τῆς ἑπταπόρου Πλειάδος ἄσσων. Quomodo non consuluit oculos suos, ut posset videre, quantum intervallum sit inter Sirium et Ursam majorem? Hæc ergo fuit rudiorum illorum rudior astrologia. Nam et Thaletis nomine priscus liber exstabat titulo ναυτικὴ ἀςρολογία. At ἡ ἀποτελεσματικὴ sero ex partibus Euphratis in Græcorum urbes immigravit: et vix tandem quidem admissa diu in processu fuit, nondum curiositate humana totam se proferente, quæ progressu temporis in illa arte

quotidie aliquid novi commenta est, in qua insaniam suam potius homines, quam sapientiam, profiterentur. Quando primum hæc peregrina hospitio a Græcis excepta fuerit, haud temere dixerim: quandoquidem ante tempora Berosi Babylonii, qui sub primis Seleucidis floruit, ejus nullum vestigium apud Græcos scriptores reperiam, quod quidem in præsentia meminerim, nisi forte δωδεκαετηρίδες Onomacriti sub nomine Orphei in hunc censum veniunt. Hoc unum nobis constat, fere eodem tempore a Græcis ad Romanos tamquam morbum aliquem pervasisse. Nam Plutarchus in Mario scribit, Chaldæos Octavium consulem in Urbe detinuisse: in Sulla, Chaldæos Sullæ felicissimum exitum vitæ florentissimis rebus suis, magnis victoriis partis, promisisse. Non dicam quoties, quam severe, quibus modis Romani in hoc genus hominum animadverterint: quæ Senatusconsulta, quæ edicta Principum in illos emissa. Nam posteriorum temporum sunt, et materia ab aliis occupata. Apud Græcos vero multi non solum artem professi sunt, sed et artis libros reliquerunt, Berosus, Antiochus, Teucer Babylonius, Dorotheus Sidonius poeta, et Thrasyllus ille Caprearum carceris obses, Tiberii hospes: quorum de responsis, quæ ἀποτελέσματα dicuntur, dubitare, perinde erat ac fidem oculis abdicare. Ex hac fiducia, vel potius confidentia, prodierunt genituræ Œdipi, Thersitæ, Paridis, Philoctetæ, et, ne parce insanire viderentur, etiam Mundi ipsius natales cum themate ejus: ne miraremur, quod posteriorum Græcorum genituras ex eventibus indagare conati sint. Nam Platonis thema ex Veterum scriptis refert Firmicus, horoscopante Aquario, Sole in Piscibus, Luna in Geminis, hoc est, quinto circiter die a novilunio. Atqui Plato natus est Thargelionis septima, referente Laertio, veteribus Academicis, anno primo Olympiadis LXXXVIII, et proinde anno septimo periodi Atticæ, Maii XXI, feria quarta, cyclo Lunæ XII, Solis secundo, Sole in XXVII Tauri, Luna proxime ad jugum transitum faciente, hoc est, paullo ante

oitum. Vides quam boni vates fuerint, quibus ne temporum quidem ratio constabat! Romulus, inquiebat L. Tarntius Firmanus, conceptus fuit XXIII Choeæ, anno primo lympiadis secundæ, hora tertia, Solis defectione. Nos puvimus menses Actiacos designari, freti fide Plutarchi, quæ men in ejusmodi non semel nobis imposuit, quod putaremus lutarchum ea retulisse ad usum Actiacum Plutarcho ipsi nonam, ut falso credidimus. Nam sunt menses vagi: et ante ormam anni Juliani, nedum ante victoriam Actiacam, invitus a M. Terentio Varrone Tarrutius Romuli natalem ex jus gestis et aliis signis indagare, paruit, et eo tempore, uo diximus, conceptum respondit: quod quidem tempus onvenit vicesimæ quartæ Junii Juliani, in qua procul dubio onjunctio luminum fuit, sed sine ulla defectione Solis: uum tamen παντελῆ ἔκλειψιν fuisse dicat. Columen astrologiæ, uem tanti fecit togatorum doctissimus, quomodo hominis tra uterum maternum conclusi fata canere potuerit, qui em trivialem ignoraverit, viderit Genethliace. Rursus edis in lucem Romulus XXI Toth, eodem auctore, Sole riente; hoc est, XXIV Martii, cui diei XXVII pars Piscium ongruebat. Atqui Veteres, quos sequutus est Manilius, Libra horoscopante natum prodiderunt. Pergamus. Idem Tarrutius Firmanus conditam urbem vaticinabatur anno rimo Olymp. VII, die IX Toth, hoc est, VII Martii, Sole in ecimo gradu Piscium, μεταξὺ δευτέρας καὶ τρίτης ὥρας. At ex odem Tarrutio Solinus depromit thema natalis urbis, XI al. Maii, in quam diem conveniebat XXV Arietis, quum ipse olem in Tauro ponat, Mercurium longissime a Sole, et a præterea nugatoria, quæ tamen adtribuit Tarrutio, de uo nihil retinuit, præter horam, quam cum eo recte inter ecundam et tertiam pronuntiavit. Sed hæc levia. Adponam xemplum, quod fiduciam nationis Genethliacorum aperiat. heagenes Mathematicus ex iis, quæ Octaviano adolescenti ontigerant (quia verum tempus natalis ejus ignorabat) horoscopante Capricorno natum confidenter pronuntiavit:

quem tamen natum proxime Solis ortum diligentissimus scriptor Suetonius tradit, Septembri antiquo, qui tunc conveniebat in Quintilem Julianum, Sole Cancrum obtinente. Quid magis joculare? Qui Cancro circiter Oriente natus est, quomodo ei horoscopabat Capricornus? Et tamen vanus divinaculus non veritus est pronuntiare, quia horoscopante Capricorno natus esset, ut ipse somniabat, eum rerum potiturum. Sed in illis Veteribus propter artis rudimenta, quæ nondum ad hodiernam perfectionem, vel potius περιεργίαν deducta erat, non omnia ad vivum resecanda, et quædam præterea ignoscenda. (Hic Scalig. de falsitate et vanitate artis astrologicæ multa disserit, quæ omittuntur.) Quæcumque igitur ea ars fuit, numquam caruit amatoribus, ut numquam desunt levia ingenia, quæ novitate rerum et futilibus inventis permoventur. Inferiora sæcula omitto: unum felicissimum Augusti occurrit, in quo flos ingeniorum fuit, et inter illustres artes hæc quoque ausa est verticem adtollere, multis magistris clara, præsertim M. Manilio, qui non propter artem nobis carus esse debet; sed quia in eo rudimenta illius priscæ astrologiæ manifesta exstant, hactenus etiam a doctis ignorata: qualia sunt Antiscia, duplex modus horoscopi indagandi, thema Athlorum longe diversum a themate geneseos, ratio Canonis horarii, Dodecaeteris genethliaca, Chronocratoriæ signorum, et alia perplurima, quorum in vulgatis præceptionibus nulla exstant vestigia: immo ejuscemodi sunt, ut si hodierni Mathematici ea viderint, commenta nostra esse dixerint, non Veterum instituta; sed puerilia, et ex Grammaticæ fæcibus hausta. (Hic Scaliger Grammaticos quosdam criticos suos insectatur.) Certe ab hujusmodi Astrologis nulla spes salutis adfulgebat tam male accepto poetæ et ab innumeris mendis, et a trajectione non solum unius, sed et plurimorum versuum: quod tantam perturbationem toti operi adtulerat, ut antea ne quid vellet quidem Manilius satis constaret. Itaque ignoscendum, si nemo illum scr

ptorem intelligebat, quem adtingere menda non sinebant: boni consulendum, si nemo adtingebat, quem non intelligebat. Jampridem commentarium in hunc ediderat Laurentius Bonincontrius oppido Miniatensi in Italia, vir doctus, ut tum captus erat sæculi ad literas nascentes caput attollentis. Sed ferendum erat, ab ejus lectione lectorem doctiorem non discedere, si non etiam et poetæ ipsi astrologus nocuisset. Nam si qua in textu Bonincontrii variant a scriptis codicibus, eæ interpolationes sunt a Bonincontrio, et præterea numquam illi verum excidit in re paullo majoris momenti: quum alioquin pervetustum, ut ipse ait, nactus codicem esset: qui tamen melior mihi, quantum conjectura adsequi possumus, non videtur Gemblacensi, quo nos usi sumus: qui nescio quomodo reliquos omnes scriptos bonitate anteit, vel, ut verius loquamur, eo reliqui deteriores sint. Nam nullus bonus est, quotquot exstant hodie. Sed Bonincontrio non multum profuit vetustum codicem nancisci, quo uti nesciit: quem miserum interpretem si suum malum fatum canibus hodiernis objecisset, pejore fato, quam Actæon defungeretur...... Eos (sc. criticos) testes non imploramus, sed ingenuas et generosas mentes, bene natas, liberaliter educatas. Eæ non negabunt nos membra laceri poetæ in suos artus reposuisse, quod isti probi Philosophi luxare vocant: qui ridebunt, quum signa recte oriri sub æquinoctiali legent, quum progressum arithmeticum in rationibus anaphoricis, in ratione Antisciorum quatuor signa pro uno momento haberi, et propterea illa signa esse μονόζωνα· quod item ut in adscensionibus ratio maximæ diei, et minimæ noctis habetur, ita in doctrina βιωσίμων χρόνων esse quemdam cursum vitæ humanæ CXII annorum quasi diurnum et Solis, quemdam nocturnum LXXVI annorum, qui Lunæ adtribuatur? (Excurrit Scaliger demonstrans veteribus astrologis Ephemeridum, quas Arabico nomine ἀλμενίχια Porphyrius vocavit, usum fuisse.) Sed ad nostrum Manilium redeo, quem ita

a vetustissimis trajectionibus, et mendorum nescio quot millibus vindicavimus, ut quantum obsoleta facies ejus lectores a se deterrebat, tantum eos novus nitor et cultus restitutus ad se amandum, legendum, et intelligendum invitare possit. Certe ejus liber primus ita utilis adolescentibus futurus est, ut ad sphærica elementa illis viam munire debeat. En illum damus ita a mendis purgatum, ita sibi restitutum, ut vel a tironibus capi possit: ita notis illustratum, ut ex illis et doctrinam poetæ omnem studiosus lector adsequi, et ad commentarios uberiores edendos excitari possit.

II. De Manilio dicturos nulla nos Veterum prosequuntur auxilia. Nam Ovidius, qui omnes æquales sæculi sui poetas, atque adeo sodales suos recenset, nostri hujus non meminit: nisi forte in illis fuerit, quorum nomina referre ait esse longam moram. Neque verisimile est, siquidem omnes commemorasset, hunc prætermissurum eorum temporum æqualem, et tanto ingenio ac facundia poetam (1). Laurentius Bonincontrius Miniatensis, qui ann. 1484 Commentarium nullius aut perexiguæ frugis in hunc Poetam edidit, primusque publice interpretari conatus est, ait hunc Manilium nostrum non alium esse a Manilio Antiocho, quem astronomiæ conditorem pedibus cretatis inter venalitia Romam nave devectum narrat Plinius: cujus rei firmandæ producit testem nummum argenteum, quem penes se fuisse ait, in quo expressa fuerit imago hominis peregrino habitu,

(1) Ovidium omnino de Manilio tacuisse, nil mirum. Ille enim, Trist. IV, eleg. 10, eos tantum nominat, qui adolescenti sibi familiares fuerant, et Pont. IV, 16, de his agit, qui ante quam exsularet, Romæ florebant. Porro Manilius ne Romam quidem incolebat hoc tempore, saltem Ovidio nominari non poterat, quia nullis adhuc scriptis innotuerat. Ovid. l. c. « Essent et juvenes, quorum quod inedita caussa est, Adpellandorum nil mihi juris adest ». Cæterum pari fato Phædrus, Q. Curtius et Velleius Paterculus nulli aliorum Veterum memorantur. Ed.

juxta caput ejus adposita cum literis MANILI: ejusempli nummum habuisse quemdam Nicolaum Traım familiarem suum scribit Lilius Gyraldus. Mirum »nincontrii argumentum, Antiochenum fuisse, tum ıregrino habitu, quasi omnes peregrini essent Antiotum quia Antiochus dictus, quasi Antiochus nomen potius, quam proprium. Sed nihilominus mirum, jusmodi nummi hodie in loculis antiquariorum non ntur, quorum nemo talem neque habet, neque vidit m. Iste vero Antiochus a parentibus in patria, quæcumfuit, Manilius Romæ a manumissore nominatus, quoemporibus ultimis Augusti vivere potuit, qui Sullanis ibus jam astrologus erat? Vectus enim fuit eadem navi ıberio Erote Grammatico, quem temporibus Sullanis aperuisse prodit Suetonius annis nonaginta quinque :cessum Augusti. Ergo ante tempora Sullana Romam fuit, ut ultimo Augusti ævo eum annorum cxx plus fuisse statuendum sit, quo tempore Manilius hæc omica scribebat. Atqui ipse optat sibi contingere ı vitam ad tantum opus, quod instituit, explicanib. I, v. 114:

.... Faveat magno Fortuna labori,
Annosa et molli contingat vita senecta,
Ut possim rerum tantas emergere moles.

senex non est, qui cupit, senex fieri. Probabilius i eumdem Manilium esse existimant, qui pilam obeugusti imposuerit, scribente Plinio. Sed Plinius Maicum vocat, non poetam. Et nos scimus meliorem ., quam Mathematicum fuisse. Hactenus quod ex : Manilio odorari potuimus. Nam ex ejus scriptis de nihil colligi potest (1). Quod autem peregrinum ex

ɪntleius suspicabatur Manilium fuisse ex Asia peregrinum, tum ılari ejus quorumdam verborum constructione, tum quia nusıparet ipsos Romanos hisce artibus adeo mature operam dedisse.

eo caussatur Gyraldus, quod, ut ipsius verbis utar, inquinate loquitur : prius nos debebat docere, quid sit inquinate loqui. Nam si id est βαρβαρίζειν, ut revera est, quare non indicat barbarismos in scriptore sæculi florentissimi, quo et mancipia ipsa pure et Romane loquebantur? Sed si illi sunt barbarismi, quare nos fugiunt illi barbarismi, quos deprehendere si non per ingenium non liceret, quod in nobis perexiguum est, tamen usus ipse aperuisset, qui et in nobis aliquis est, et stupidorum etiam est magister..... Futilissimo igitur argumento Lilius peregrinum suspicatur Manilium ex sordibus ejus orationis, quæ nullæ sunt. Idiotismos vero in illo esse non paucos animadvertet, qui eum auctorem æquiore animo legerit, quam Gyraldus. Sed idiotismos, et si qua sunt similia, ipsemet poeta excusat tum asperitate materiæ, tum egestate Latini sermonis; contentus nude docere, quod ornate non possit. Neque vero statim omnia damnanda sunt, quæ nitorem sermonis non admittunt : quasi minore cura et ingenio tractanda sint, quæ ab omni cultu eloquentiæ sterilia sunt, quam quæ ornamenta orationis admittunt. Sed ad libros Manilii, unde digressi sumus, revertamur. Manilius igitur, quum ea, quæ a Veteribus Græce tradita erant, Latinis versibus edere instituisset, ut in cæteris, sic in tributione operis sui auctores suos sequitur; qui hanc scriptionem εἰς ἀμιγῆ καὶ συγκρατικὴν θεωρίαν diviserunt. In priore parte Signorum habitus ad se invicem, et apotelesmata sine suffragiis Stellarum errantium considerantur. In altera planetarum decreta admiscentur. Verbi gratia, in priore parte, oriente Capricorno reges eduntur. In altera, si oriente Capricorno ille planeta cum illo conjunctus fuerit, aut in suo hypsomate, aut tapino-

Nonnulli autem e duobus versibus lib. IV, 41 : « Speratum Hannibalem *nostris* cecidisse catenis »; et vs. 775 : « Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem », efficere conantur Manilium non modo fuisse Romanum, verum etiam Romæ hoc suum poema composuisse; sed Bentleius eos ambos pro spuriis habet, omninoque rejicit. Ed.

ate fuerit, non reges, sed alios nasci. Priorem partem Manilius sex libris explicaverat, quorum quinque hi tantum ad nos, et ne ii quidem ab omni parte integri pervenerunt : quintus enim in penultimis partibus truncus est. Nam quum συνανατολῶν καὶ συγκαταδύσεων ἀποτελέσματα docere vellet, συνανατολὰς libro quidem quinto complexus est : in sequente autem libro συγκαταδύσεων ἀποτελέσματα persequebatur: quod ipse his fatetur, V, 27 :

> Quæ mihi per proprias vires sunt cuncta canenda,
> Quid valeant ortu, quid quum merguntur in undas.

Firmici quidem ætate adhuc supererat, ex quo συγκαταδύσεων sphæræ barbaricæ ἀποτελέσματα, ut συνανατολῶν, ex quinto hausit. Alteram partem, quam συγκρατικὴν θεωρίαν Græci vocant, quot libris absolverit, jure ignoramus, quia vates non sumus. Absolvisse vero non solum ipsi toties adfirmanti credendum, sed etiam Firmico, qui decreta Planetarum cum ortibus et occasibus Sphæræ barbaricæ admiscet. Nam ut ortus stellarum totidem verbis, quot Manilius, retulit, ita decreta stellarum ab eodem Manilio esse, dubium non est. Manilius vero nos ad illud opus remittit, ut libro II, 964:

> Hæc mihi sub certa stellarum parte canentur.

Libro III, v. 155 :

> Si bene constiterint stellæ per signa sequentes :
> Quarum ego posterius vires in utrumque valentes
> Ordine sub certo referam, quum pandere earum
> Incipiam effectus.

Item, v. 582 :

> Sed mihi templorum tantum nunc jura canentur.
> Mox veniens mixtura suis cum viribus omnis
> Non interpositis turbabitur undique membris.

Opus suum Augusto dicavit; quod me tacente indicat vel carmen ipsum, I, 7 :

> Hunc mihi tu Cæsar patriæ princepsque paterque.

Tempus scriptionis post cladem Varianam. Libro I, v. 900:

> Extremas modo per gentes, ut fœdere rupto
> Quum fera ductorem rapuit Germania Varum,
> Infecitque trium legionum sanguine campos.

Locum scriptionis dedicatio quidem prodit : sed et ipse quoque indicavit IV, 775 :

> Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.

Scripsit igitur Romæ post cladem Varianam, quæ quinquennio Augusti obitum antecessit (1). Hoc Astronomicum una cum auctore suo ignoratum ex bibliothecis Germaniæ erutum primus publicavit vir sæculo suo eruditus Poggius Florentinus (2), jam tum nascente typographia. Quum ab ejus lectione homines deterrerentur, partim difficultate materiæ, partim vitiis scripturæ, et nihilominus quædam in eo auctore caperent, quæ desiderium eorum, quæ non intelligebant, magis accenderent : evocatus Florentiam oppido Miniatensi Laurentius Bonincontrius astrologus poetam publice interpretatus est, nactus meliorem codicem, quam quo Poggius usus fuerat : cujus rei testem ipsum producam verbis ipsius, quæ huic loco maxime necessaria sunt : « Sed tamen multa de ipsius nomine perscrutando accepi ab Antonio Panormita viro doctissimo, atque poeta, quum Alfonsi temporibus Neapoli essem, quosdam quinterniones valde perturbatos vetustissimosque, quos ex Bibliotheca Cassinensi se accepisse dicebat, quosque mihi tradidit dirigendos, in quibus in omni librorum principio talis inscriptio erat : C. MANILII POETÆ INLUSTRIS ASTRONOMICON INCIPIT.

(1) Hanc sententiam sequutus est Pingræus, tom. I, Introd. p. 7, et hoc poema scriptum putat in ultimis Augusti temporibus. ED.

(2) Hujus filius, J. F. Poggius, Manilium edidit Bononiæ, 1474, quæ semper editio prima habita est. Eodem fere tempore vir celeb. *Kœnisberg.* seu Regiomontanus, eum Nuremberg. prodire jussit, non signato impressionis anno. Paullo post, editio altera Itala, sine anno, prodiit, in-4. ED.

In cæteris libris numerus cum eadem inscriptione. Quos ego quinterniones transcripsi una cum Gallina Siculo, in quibus etiam quosdam versus pluribus locis inveni, quos in exemplaribus Poggii aut impressorum deesse cognovi: de quibus et aliis suo loco dicemus. Cujus vetustissimi codicis auctoritate permotus non verebor adfirmare pro C. Manilio impressores M. Mallium scripsisse». Nos quoque libenter ejus sententiæ de prænomine accederemus, nisi aliorum manuscriptorum auctoritas obstaret, qui Marci non Caii prænomen præferunt. Quod autem Bonincontrius dicit se multa in editione priore Poggii emendasse, non dubito, quin ubi textus ejus ab exemplaribus scriptis discrepat, hæc fuerit interpolatio Bonincontrii. Nam Palatinus codex et alius minimum recedunt a textu Bonincontrii, præter ea pauca, quæ constat ab ipso innovata esse. Nos præter Palatinam et alius Germanici codicis lectionem, quæ, ut diximus, pæne eadem est cum textu Bonincontrii, eam quoque nacti sumus, quam ex codice monasterii Gemblacensis libri sui oræ adnotarat Jacobus Susius. Id exemplar Gemblacense cum Palatino et altero Germanico collatum bonum videri possit: quod in Palatino et Germanico nihil boni sit, quod non in Gemblacensi, et pæne semper in textu Bonincontrii reperiatur: quum contra aut multæ præclaræ lectiones expressæ, aut verarum vestigia in Gemblacensi exstent, quæ in reliquis desiderantur. Et tamen ubique judicio opus fuit, ut vera a falsis distingueremus. Denique quamquam Gemblacensi codici multa bona accepta ferimus, tamen in omnibus illis, quæ luxata sunt suis locis, plane cum textu Bonincontrii consentit. Nam in illo quoque signa aquilonia cum austrinis confusa sunt, et circulorum ἐκθεσις non solum alieno loco et ex abrupto posita, sed etiam perplexa circulorum inter se intricatione perturbata est: ut taceam multos versiculos secundo aut tertio loco non raro luxatos: quod ne minimum quidem Bonincontrio oboluit, cujus tamen referebat aut ex arte,

quam profitebatur, suo loco restituere, aut ex tenore contextus non suo loco positos indicare. Nam quid de eo statuendum, qui Colurum æquinoctialem interpretatur Horizontem? Si codicem Gemblacensem prius nancisci contigisset (1), hac editione opus non fuisset : in quo codice luculente confirmantur multa, quæ de conjectura antea emendabamus. Quædam adhuc opus habebant castigatione, quia excedebant captum humanæ conjecturæ : ut et adhuc non pauca relinquimus, quæ opem emendatioris codicis exspectant. Non dubito tamen et superesse, quæ a meliore ingenio restitui possunt, et ut fiat, optamus. In tertio libro quinquaginta quatuor versus loco suo motos, materia ipsa et tenore sententiæ ita postulantibus, suis sedibus reddidimus : quæ sane est luculenta emendatio : qua lux reddita nobilissimæ disputationi, quæ in illa versuum et sententiarum permixtione a nemine intelligebatur. Eam vero trajectionem integrarum disputationum exsectione contigisse animadvertimus, qua homines imperiti Carmen Manilii in capita secuerunt, quum auctor perpetuum epos texuisset. Gemblacensis sane codex longe plura præfert capita, quam vulgatæ editiones. Atque adeo perturbatio versuum magna ex parte nihil aliud est, quam illorum capitum, sive sectionum inter se commutatio. Quum autem omnia Maniliana exemplaria scripta non magnam vetustatem præferant, et ex uno vetustiore archetypo propagata sint : si quis quærat, ab archetypo ne illæ sectiones sint, an recentioris temeritatis : nihil aliud ad hoc respondemus, quam si vetustissimæ sint, hoc mirum non videri, quum in multis vetustis scriptoribus ejusmodi luxationes deprehendantur. Aliquot proferre possemus : una contenti erimus, quæ est

(1) Prima nempe Scaligeri editio prodiit Parisiis, 1579, in-8 ; altera Lugduni Batav. 1600, in-4, quam sub oculis habuimus; tertia denique, quam Scaliger pollicebatur, post ejus mortem prodiit, curante J. H. Beclero, Argentorati, 1655, in-4, cum variorum observationibus criticis. Ed.

in X Æneidos, 715, ubi Mezentius comparatur apro venatorum telis et latratibus canum lacessito : versus hi sunt suo loco moti (vid. Virg. ed. nost. t. IV, p. 170. Ed.):

> Ille autem impavidus partes cunctatur in omnes,
> Dentibus infrendens, et tergo decutit hastas.

Reponendi enim post illum,

> Sed jaculis tutisque procul clamoribus instant.

Hoc ita esse nemo dubitabit, nisi qui Latine nescit, aut communi sensu caret. Ejuscemodi multas trajectiones in Tibullo et Propertio notavimus. Sed et de Tibullianis jam antea Lilius monuerat. Et tamen invidis et imperitis quibusdam flagitium fecisse videmur, quod has perturbationes extricavimus in Manilio. Sed illa Virgiliana luxatio adeo vetusta est, ut a vetere interprete agnoscatur. Dicemus igitur Virgilium ita scripsisse, quia omnes vetustissimi codices ita habent, et omnibus codicibus hodiernis antiquior Servius ita legebat? Non sane, si quid sapimus. Quæ auctoritas codicum a perito extorquere poterit, ut Cassiepea cum Canicula simul in eodem hemisphærio boreali ponantur? Si Astrologia taceret, tamen reclamaret Critice, quæ etiam sine ulla ope Astrologiæ facile luxatos artus in commissuras suas reponeret: atque adeo cordatus Grammaticus fecisset, quod Bonincontrius ab Astrologia sua petere debebat, si quid in eo aceti Italici fuisset. Quemadmodum igitur recentiores editiones ad vetera exemplaria, ut aurum ad obrusam, exigendæ sunt : ita etiam exemplarium examen in judicii trutina castigandum... Sed redeo ad nostrum poetam, cujus quum priorem editionem adornaremus, concurrere crabronum examina, qui se Mathematicos dicunt: porro Quirites clamare, facinus indignum, hominem ἀναςρολόγητον mathematica tractare. Tantus mathematicus visus est illis Manilius, ut nisi a summo mathematico tractari non debuerit. Quid ergo dicent de illis, qui ne in

somnis quidem ullam mathesin viderunt, et tamen illum poetam post nos vexare ausi sunt, quem isti tantum astrologum faciunt? Ego vero tantum abest, ut in hoc poeta tam exquisitam mathesim agnoscam, ut et mediocrem desiderem, quum etiam non raro imperitum se earum rerum prodat, quas profitetur.... Sed, ut antea dixi, aliis præsidiis instructum esse oportet, qui Manilium postulat se intelligere, quam nuda Astrologia, et quidem alia, quam recepta. Itaque non solum maxima pars eorum, quæ in carmine Maniliano docentur, abhorrent a scitis doctrinæ receptæ, sed ne bona quidem fide semper ab ipso Poeta docentur, sive aliud agebat, quum illa scriberet, sive, quod verissimum est, quia ea ignoraret. Neque vero ignorandum est, partem illorum errorum non ipsius, sed vetustiorum esse: et unam culpam ejus esse, non quod post tot Veteres peccaverit, sed quod post tot recentiorum castigationes, Hipparchi, Timocharis, et aliorum, vestigiis illorum antiquiorum insistere maluerit. Ab illis enim didicit sub sphæra recta omnia signa recte oriri, et recte occidere. Quam pravam doctrinam Lucanus quum sequeretur, inscitia sua deteriorem fecit. Non solum enim sub recta sphæra, sed etiam sub Tropico Cancri recte oriri putat. Nam quum legisset apud illos rudiores priscæ matheseos magistros sub recta sphæra Zodiacum ad verticem esse, et omnia signa propterea oriri recte: sciret autem sub Tropico Cancrum culminare borealissimum omnium signorum, hinc putavit totum quoque Zodiacum μεσουρανεῖν, et consequenter omnia signa recte oriri. Vidi hunc locum Lucan. IX, 518 seqq. cujus poetæ alios errores hic non disquirimus.

Et in nostro quoque Manilio non pauca sunt non utique ad exemplum Lucani, sed tamen aliena a vero, partim per ἀλογιστίαν, partim per imperitiam, sive quod Veteres falso sentientes sequitur, sive quod ea fuit animi ejus sententia: et quidem quatenus exemplo peccat, tanto justiorem veniam meretur, quanto gravior ejus esset culpa, si tantus

ıthematicus, quantum videri volunt, quibus dolet ıanum admovisse: quos tamen ejus mathematices, st in Manilio, imperitos esse adfirmamus, præter quæ et pueris ipsis nota. Ante editionem nostram quidem, quid vellet Manilius, et quæ ejus esset mia, sciebant: quæ methodus horoscopi, quid ſuod eorum thema: non quod illis aut judicium, trina defuerit: sed quod in solo Manilio hæc repe- Manilius autem propter portentosa menda, et in- apitum trajectiones a nemine intelligebatur. Qui la mathesi instructi ad hujus poetæ lectionem sese nt, neque alia præsidia comparant, etiam mathesim nedum poesim ignorabunt.

t igitur studiosi nos ad Gemblacensis exemplaris fidem castigationes nostras exegisse: nam reliqua scripta ıa exemplaria nihil boni habent, quod non in Gem- reperiatur, et paucissima sunt illa, præ illis, quæ emblacense: quod tamen bonum propterea non vo- : tantum abest, ut reliqua hoc nomine digna sint. us nos destituit Gemblacense, in illis certissimam ıram admovimus: quæ et ipsa quoque in multis nos :: ut multa a nobis relicta sint, quæ feliciores in- exercere possunt. Non enim mathesis Maniliana nos a est, sed multa millia mendorum, quorum partem auctoritas, partem ratio expunxit: reliqua a melio- ʒeniis opem exspectant..... De Manilio autem nondum nagis optandum ne fuerit, illum publice in scholis dolendum, quod hactenus neglectus jacuerit, poeta sissimus, nitidissimus scriptor, qui obscuras res tam to sermone, materiam morosissimam tam jucundo ere exornare potuerit, Ovidio suavitate par, majes- ıerior: uno vincitur, quod non potest manum tollere la, et (quod tam falso, quam immerito Ovidio ob- olim), numquam scit desinere (1), in quo peccat,

ntleius, monente Pingræo, tom. I, Introd. pag. 17, Manilium

non judicio, sed fertilitate, et indulgentia styli: qua in re non judicium, sed animum Ovidio quoque defuisse Quintilianus animadvertit. Est et aliud non leve vitium in nostro, quod nimius in verborum iteratione, quum posset aut parcius eadem, aut alia pro illis usurpare. Itaque criticas aures offendunt illa toties totiesque inculcata, *Sidera, cælum, mundus, per templa, per sidera:* et alia non pauca, quæ ter quater trinis, quaternis continuis versibus infulcit. Hoc ut non mediocre vitium est in nitido scriptore, ita puri sunt ab hac labe principes poetæ, Virgilius et Ovidius. Hoc uno excepto, nihil ad perfectionem absoluti operis in hoc auctore requiras. Inprimis omnia ejus procemia et παρεκβάσεις extra omnem aleam posita sunt. Nihil illis divinius, nihil copiosius, gravius, et jucundius dici potest (1). Sed præstat ex ipso potius, quam ex nostra prædicatione hoc discere. Audiamus igitur olorem canentem.

in hoc excusare tentavit, versus multos spurios dicens ab inscitis librariis insertos esse, quibus a Manilio jam et quidem melius expressa, vitiose iterantur. Pingræus tamen Scaligero omnino adsentitur. Ed.

(1) Hoc de Manilio judicium sæpissime Barthius confirmavit in Adversariis, e quibus testimonii loco, hæc proferam, pag. 374: « Quantus poeta, quamque eloquens scriptor Manilius fuerit, quantique ingenii, licet vel ex sola descriptione Andromedæ perspicere: quæ paucos Latinæ linguæ conditores habet suspicere; adeo multis orationis acutæ et nervosæ luminibus exornata est ». Ed.

M. MANILII

ASTRONOMICON*

LIBER PRIMUS**.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI.

stronomicon Manilii in quinque libros tributum est. Primus liber duarum summarum Astrologiæ partium priorem tractat, quæ dicitur Scaligero μετεωρολογική, aliis de mundo et cælo: reliqui quatuor alteram partem, quam vocant ποιητικήν, cujus prius membrum, hoc est, τὸ πιναχικὸν, secundus et tertius liber persequitur; alterum, quod vocant ἀποτελεσματικὸν, duo postremi, quartus et quintus. — Hoc totum, sive semper fuit (v. 122), ut volunt Peripatetici, sive principium habet, ut sciscunt reliqui Philosophi (125-145), in medio sui terram habet rotundam, quemadmodum et ipsum est absolutæ rotunditatis (206). Alio-

* *Astronomicon.* Liber vetustissimus Cassinensis titulum præfert: « C. Manilii poetæ inlustris Astronomicon incipit ». Adparet igitur opus ab auctore inscriptum ἀστρονομικὸν, non ἀστρονομικῶν, ut Virgilius τὰ γεωργικά. Sic Gratius Cynegeticon inscripsit puta opus vel volumen, et κυνηγετικὸς liber Xenophontis; vid. huj. op. tom. I, p. 33, et conf. pag. 21. Ed. — De prænomine Marco, quod editiones præferunt, miratur Scaliger, quum vetustissimum omnium Cassinense exemplar habeat Caium. Ed.

** *Liber primus.* Iste liber est de Sphæra mundi. Fayus inscribit *de Mundo et Cælo*. Scaliger duas ait partes Astronomiæ: alteram quidem, quæ circa stellarum motus versatur; alteram vero, quæ circa effectus ipsos; primam autem secundæ præparatoriam esse. Itaque hunc librum, qui meliori parte meteorologicus est, reliquis præire et tamquam facem prælucere voluit Manilius. Ed.

qui eadem phænomena in omni inclinatione adparerent, occasus et ortus iidem essent (242). Totam autem molem hanc circa ejus axem spiritus divinus agitat, cujus suprema superficies lucentibus stellarum flammis ornata est : quarum aliæ in Zodiaco positæ sunt, aliæ in aquiloniis, cæteræ in austrinis partibus; quamquam austrinarum quædam pars a nostro conspectu submota est (455). Hæ stellæ in corpora et formas a Veteribus digestæ, ut melius comprehendi possent, dispositis vicibus, immutabili lege semper occasus suos atque ortus peragunt : quo nullum argumentum præsentius, hoc totum ratione ac providentia, non autem forte moveri (483). Aliter numquam ad præscriptos cursus et vadimonia motuum suorum redirent. Itaque quum ab antiquis usque temporibus exploratum sit, easdem motuum in stellis ac vicissitudinum leges servari, credendum utique hos effectus divinæ rationis, non autem fortuitos esse (531). Quamobrem quum hoc absolutissimæ, ut diximus, rotunditatis in medio sui terram instar centri habeat, quantum est a terra ad cæli superficiem, tanta erit sexta peripheriæ totius, adjecto modico discrimine, ex definitione Sphæræ, adjuvante Archimedis epichiremate : et proinde sexta pars peripheriæ bina signa comprehendens æqualis est fere semidiametro universi orbis, minimo discrimine (539-601). Quinque autem circulos parallelos in ejus superficie descriptos imaginamur, qui in quatuor quadrantes, quæ quatuor anni tempora efficiunt, duobus Coluris per polos Mundi ductis secantur (ad v. 628). Duo etiam maximi circuli, Horizon et Meridianus, sese invicem secant non utique immobiles, ut illi quinque, sed pro inclinatione cæli diversa alii atque alii (629-663). Verum hi quidem omnes animo tantum finguntur, oculis autem duo soli notari possunt Zodiacus et Galaxias, qui et ipsi sunt duo maximi circuli (664-752). Sed in Zodiaco duodecim signa, sive [illegible], hærent; septem vero sidera illum pererrant, qui ab eo planetæ dicuntur (668). At in Galaxiam heroum animas recipi plerique omnis vetustas credidit (756-806). Hæc est facies Mundi, cui absolvendæ adjicienda septem planetarum, et cometarum, aliorumque quæ infra Lunam generantur, consideratio, ut tota meteorologica absolvatur, quam partem [illegible] Astronomiæ constituimus (Sed ad [illegible]

Carmine divinas artes, et conscia fati
Sidera diversos hominum variantia casus,
Cælestis rationis opus, deducere mundo
Aggredior, primusque novis Helicona movere
Cantibus, et viridi nutantes vertice silvas;
Hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
Hunc mihi tu, Cæsar, patriæ princepsque paterque,
Qui regis Augustis parentem legibus orbem,
Concessumque patri mundum Deus ipse mereris,
Das animum, viresque facis ad tanta canenda.
Jam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum,
Et rapit æthereos per carmina pandere census.
Hoc sub pace vacat tantum : juvat ire per ipsum

1. *Carmine divinas artes.* Divinas artes, i. e. divinatrices. Sed Salmasio et Fayo divinæ sunt cælestes. Sic Horatius : « Imbrium divina avis imminentum ». — *Et conscia fati Sidera.* Quod accepit a Virg. Æn. IV, 519 : « Testatur moritura Deos, et conscia fati Sidera ». Et sequutus est Ausonius : « Tu cæli numeros, et conscia sidera fati Callebas ».

3. *Cælestis rationis opus.* Scaliger putat hoc e sententia Stoicorum dictum putantium orbem universum mente præditum, et quod ratio homini est, hoc cælum esse mundo. — *Deducere mundo.* Sidera carmine sibi mundo, h. e. cælo deducenda dicit Manilius, ut Virg. Ecl. VIII, 69 : « Carmina vel cælo possunt deducere Lunam ».

5. *Et viridi nutantes vertice silvas.* B. *ad viridi*, quod probat Gronovius. Sic junguntur apte quæ prius laxa erant et hiantia. Sed nihil hiat, si intelligimus *movere Helicona et silvas :* deinde quid vult *ferre sacra ad silvas.*—*Nutantes vertice*, ut Virg. Æn. IX, 682 : « Adtollunt capita, et sublimi vertice nutant ». Ed.

6. *Hospita sacra ferens.* Sic Virg. Georg. II, v. 476 : « Quarum sacra fero ». — *Nulli memorata priorum*, sc. poetarum Latinorum. Sic infra v. 113.

7. *Hunc mihi.* Sic veteres : recentiores *Nunc ;* Bentl. *Tu mihi.* Ed.

12. *Et rapit ætherios.* Gemblac. *Et cupit.* Ex quo docti fecerunt *Et rapit*, optime meo judicio. — *Pandere sensus.* Omnino scribendum *census.* Ita semper loquitur; lib. IV, 875 : « inque ipsos Mundi descendere census » ; et lib. III, 72 : « hominis per sidera censum ». Sæpe in hoc scriptore *sensus* pro *census* commutatum. Quod semel monuisse, satis fuerit.

13. *Hoc sub pace vacat tantum.* Gemblacensis et Bonincontr. interpungunt : « Hoc sub pace vacat. Tantum juvat ire per ipsum ». Quod non sequemur. --- *Hoc sub pace va-*

Aera, et immenso spatiantem vivere cælo,
Signaque et adversos stellarum noscere cursus.
Quod solum novisse parum est : impensius ipsa
Scire juvat magni penitus præcordia mundi :
Quaque regat generetque suis animalia signis
Cernere, et in numerum, Phœbo modulante, refe
Bina mihi positis lucent altaria flammis :
Ad duo templa precor, duplici circumdatus æstu

cat tantum. Ita loquitur Germanicus, qui hæc Maniliana interpretatur, Phæn. v. 10 : « procul arma silerent? Nunc vacat audaces ad cælum tollere vultus, Sideraque et varios cæli cognoscere motus ». Et post : « Hæc ego dum lætis cogor prædiscere Musis, Pax tua, tuque adsis nato, numenque secundes ». Nam Germanicus intelligit de templo Pacis quod Augustus consecraverat.

15. *Signaque.* Signa quidem habemus et eorum effectus in opere Manilii exposita ; de stellis an fidem liberaverit, non est quod dubitemus, quum alibi non semel nos ad illud opus remittat. — *Et adversos stellarum.* Stellarum quinque, item Solis, et Lunæ ab occasu in ortum cursus est. Eum sero didicerunt Græci. Seneca Naturalium libro septimo scribit, Democriti tempore Græcis nondum comprehensum fuisse Planetarum cursum, et ab Eudoxo primum in Græciam delatum. Quod verum est. Nam tres isti profectionis in Ægyptum socii Plato, Eudoxus, Euripides, ab Ægyptiis didicerunt, et primi omnium Græcorum populares suos id docuerunt.

18. *Quæque regat.* Inepte. Non enim quæ animalia regit Zodiacus, vult scire : regit enim omnia ; sed qua regit. Scribe igitur, *Quaque regat.* Quid est absurdius ' lectione? — B. *terrena suis.*

19. *Et in numerum, Phœbo lante, referre.* Sic inf. 22 : « cer lege canentem ». Alii quiden Romanos prosaico sermone runt, Varro, Nigidius, qui que Sphæram, barbaricam et Græcanicam conscripsit Græcos Phænomena versib derunt Eratosthenes, Aratu gesianax, Hermippus, teste mæo rege Ægypti, in epig in præmonitione ad Avieni dedimus, huj. op. tom. V, Ed. — Sed et Ovidius post l lium Aratea Phænomena ve post eum Germanicus. Apot ta unus Veterum, quod scia sibus scripsit Dorotheus Si quem legerunt Arabes, Oma saalla, auctor Alcabicii : ita octingentos annos eum au exstitisse non dubitemus. E

20. *Bina mihi positis.* Pe Lilius Gyraldus censet his Manilium dicere, se bis vat Atqui duplicia sacra sibi o testatur, styli, et materiæ, p et astronomiæ. Utrumque e ventum Deorum. Propterea *Carminis et rerum.* Altero a nem, altero materiam d Itaque duo templa adeund

Carminis et rerum : certa tum lege canentem
Mundus et immenso vatem circumstrepit orbe,
Vixque soluta suis immittit verba figuris.
Quem primum infernis licuit cognoscere terris
Munera cælestum? quis enim, condentibus illis,
Clepsisset furto mundum, quo cuncta reguntur?
Quis foret humano conatus pectore tantum,
Invitis ut Dîs cuperet Deus ipse videri,
Sublimes aperire vias; imumque sub orbem
Et per inane suis parentia finibus astra,
Mominaque, et cursus signorum, et pandere vires?

22. *Certa tum lege canentem.* Ita distinximus. Nam totus versus continuatus est in editionibus. Ut valde falli eum necesse sit, qui legebat, *certa cum lege.* Res et puero patet.

23. *Immenso vatem circumstrepit orbe.* Hoc dicit, tamquam Mundus nova verba novæ materiæ explicandæ illi suggerat. *Soluta*, i. e. articulata verba dicit, quæ vix sibi suggeri conqueritur ; quia intacta Latinis Camœnis materia. Itaque verba ægre sibi suppetere ; et nova formanda, propter patrii sermonis egestatem : quod et Lucretius in novæ materiæ incepto conqueritur. Figuras vocat notiones verborum, imitatione Græcorum, qui χαρακτηρισμοὺς dicunt.

25. *Quem primum infernis.* Gemblacensis et B. et Pingr. *Quem primum interius... cælum.* Sed necessaria est vox *infernis.* Quis ab his locis infernis ad illa superna penetrasset? et *interius* infra recurrit. — Negat tamen B. *infernas terras* dici posse. — *Quem primum licuit,* usitatius *cui primo.* Sed natura linguæ Latinæ vult accusativum, consuetudo Græca dativum. Plaut. Pseud. act. I, sc. 1, vs. 14 : « licet me id scire quid sit ». Ed.

26. *Quis enim condentibus illis.* B. *nolentibus* plane ex conjectura, quamvis ingeniosa. Sic II, 127 : « Quis neget esse nefas invitum prendere Mundum? »

29. *Invitis ut Dîs.* Inepta interpunctio totam sententiam turbavit. Non enim interpungendum post *videri*, ut fecit B. et F. Quis tantum opus adgredi ausus esset, nempe sublimes aperire vias, ut cuperet Deus videri?

30. *Imumque sub orbem.* Sed ipse imum orbem opponit inani, id est, aeri; altero inferius hemisphærium, altero superius intelligit.

31. *Finibus.* F. habet *legibus*, non male, sed quod nulli codices adstruunt. Ed.

32. *Nominaque et cursus.* Scribe *Mominaque et cursus.* Creberrime hoc verbo utitur. Sed nusquam reperies, nisi depravatum. Sic in Ætna olim correximus : « Spiritus inflat enim, momen languentibus aer ». In aliis quoque auctoribus pariter depravatum reperies. B. *pondera, vires.*

Tu princeps, auctorque sacri, Cyllenie, tanti:
Per te jam cælum interius, jam sidera nota;
Major uti facies mundi foret, et veneranda
Non species tantum, sed et ipsa potentia rerun
Sentirentque Deum gentes, quam maximus ess
*Quis sua disposuit per tempora, cognita ut essen
*Omnibus et mundi facies, cælumque supernum.
Et Natura dedit vires, seque ipsa reclusit;
Regales animos primum dignata movere,

33. *Tu princeps.* Tu, inquit, Mercuri, auctor mihi es tanti sacri ad duo altaria obeundi, carminis et rerum. Tu enim primus astronomiam de cælo in terras deduxisti. Neque enim homines soli id adepturi erant, Diis occultantibus. Sed propterea placuit Diis, ut a te Deo hæc indicarentur, *Major uti species Mundi foret.* Ægyptios astronomiam didicisse, docente Mercurio, omnes libri loquuntur. Propterea illi divinos honores Ægyptii habuerunt, et primum mensem illi cognominem fecerunt. Firmicus, lib. III, cap. 1: « Mundi itaque genituram hanc esse voluerunt, sequuti Æsculapium, et Anubim, quibus potentissimum Mercurii numen istius scientiæ secreta commisit ».

34, 35. *Per te jam cælum interius jam sidera nota: Sublimes aperire vias,* Sic hæc hiulca, et quo referrentur, non habentia, Scaliger refinxit, dicens: Nos contendimus, duos illos versiculos, *Tu princeps, auctorque sacri,* etc. traducendos ante illum, *Major uti facies.* Cui mortalium licuisset cælum in terra cognoscere, aut quis, sine ope Deorum, ausus fuisset tam arduum facinus inceptare, sublimes vias cæli aperire, et cursus signorum? Nemini sane mortali hoc licuisse mo aperire. Quis ergo ape Deus, non homo. Mercurius auctor tantæ rei. Quare? ut i species, majorque auctorita accederet, si Mercurius, si homo auctor rei diceretu Bentleius autem hos versus ordine edidit, quem non seq Pingr. Ed.

38. *Quis sua disposuit per tem* omnino sic legendum, non sed Fayus hoc defendit. Quib negotia Deus disposuit per tem Non enim Deus sua, sed hom negotia intelligitur disposuiss tempora. Isti autem duo v aberant a Gemblacensi, et eos tit Pingr.

40. *Et Natura dedit vire* Gemblacensis. F. *Naturæque.* disposuit omnia per tempora talibus, ut, etc. Natura aute rum animos ad contemplati sui movit.

41. *Regales animos.* Plinius, 1: « Viri ingentes, supraque talium naturam tantorum num lege deprehensa ». Mox: « I ingenio este cæli interprete rumque naturæ capaces, argu repertores, quo homines, De vicistis ».

Proxima tangentes rerum fastigia cælo :
Qui domuere feras gentes Oriente sub ipsō,
Quas secat Euphrates, in quas et Nilus inundat,
Qua mundus redit, et nigras super evolàt urbes.
Tum qui templa sacris coluerunt omne per ævum,
Delectique sacerdotes in publica vota
Officio vinxere Deum, quibus ipsa potentis
Numinis accendit castam præsentia mentem,
Inque Deum Deus ipse tulit, patuitque ministris.
Hi tantum movere decus, primique per artem
Sideribus videre vagis pendentia fata.
Singula nam proprio signarunt tempora casu,
Longa per assiduas complexi sæcula curas:
Nascendi quæ cuique dies, quæ vita fuisset;

42. *Proxima tangentes.* Adtingentes mente et concipientes res superas atque cælestes.

44. *Quas secat Euphrates.* Alii *quas ferat;* sed legendum *Quas secat.* Ita olim correximus. Ita habet Gembl. Sic Virgil. *Pinguia culta secat*, de Tiberi. Sed quis dixit *secare gentes?* Unde B. hunc versum pro spurio proscribit. Gronov. substituebat *rigat*, sed B. *riguas gentes* deridet. Ed. — Babyloniorum autem et Ægyptiorum inventum esse Astrologiam adtestatur Aristoteles.

45. *Qua mundus redit*, i. e. sub ipso orientis limine, qua mundus redit supra horizontem. Sic III, 586, de cardine orientali : « Si bene constiterit primo sub cardine Luna, Qua redit in terras mundus ». Primus quidem Eudoxus ab Ægyptiis Astronomiam in populares suos Græcos deduxit. Berosus autem a popularibus suis Chaldæis Genethlialogiam in Græcos. Vitruvius: « Eorum autem inventiones, quas scriptis reliquerunt, qua solertia, quibusque acuminibus, et quam magni fuerint, qui ab ipsa Chaldæorum natione profluxerunt, ostendunt; primusque Berosus in insula, et civitate Coa consedit, ibique aperuit disciplinam ». Plinius scribit, ob divinas prædictiones, ipsi statuam inaurata lingua ab Atheniensibus publice dicatam.

48. *Officio vinxere Deum.* F. et veteres quædam habent *junxère.* Correximus olim *vinxere.* Cui emendationi adstipulatur cod. Gemblac.

50. *Inque Deum Deus ipse tulit.* Deus ipse Deum in ipsos immisit. Sic apud Maronem *Plena Deo.* — *Inque tulit* pro *Intulitque.* Ed.

53. *Proprio casu.* Scaliger conjecit *propria caussa*, quia infra v. 106 : « Quæ postquam in proprias deduxit singula caussas ». Male Fayus interpretatur *casu* pro *fato.* Ed.

55. *Nascenti* habet B. non male.

In quas Fortunæ leges quæque hora valeret;
Quantaque quam parvi facerent discrimina motus.
Postquam omnis cæli species, redeuntibus astris
Percepta in proprias sedes, et reddita certis
Fatorum ordinibus sua cuique potentia formæ;
Per varios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam; speculataque longe
Deprendit tacitis dominantia legibus astra,
Et totum alterna mundum ratione moveri,
Fatorumque vices certis discurrere signis.
Nam rudis ante illos nullo discrimine vita
In speciem conversa, operum ratione carebat,
Et stupefacta novo pendebat lumine mundi:
Tum velut amissis mœrens, tum læta renatis
Sideribus; variosque dies, incertaque noctis
Tempora, nec similes umbras, jam Sole regresso
Jam propiore, suis poterat discernere caussis.
Necdum etiam doctas solertia fecerat artes,
Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.

— *Nascendi quæ cuique dies. Nascendi diem*, pro die natali vix dici B. putat. Ed.

58. *Redeuntibus astris;* vid. v. 45.

59. *Percepta.* Sic omnes. B. solus habet *Descripta*, sed veteres codices *præcepta*. Ed.

62. *Exemplo monstrante viam.* Hoc enim adnotatum posteris tradiderunt per exempla et genituras, quas deduxerant ex observationibus multiplici exemplo confirmatis, quas ideo Ptolemæus vocat γενέσεις παραδειγματικάς.

64. *Et totum alterna.* Si non est error, nove alternam vocat, quæ redit in orbem. Sed memini tria hæc, *æterna, alterna, ætheria* in hoc auctore, vitio librariorum, inter se commutari. Itaque menti au magis conveniens est, ut *æte* gatur. Sic Scal. sed B. *altern* vat: et II, 402: « Ut sociata alterna sidera sorte ».

65. *Fatorumque vices certis* *rere signis.* Sic Scal. pro *disc* quod quidem videtur ex vs. ; irrepisse.

69. *Tum velut amissis m* Hoc intelligit de defectibus sic Lunæ præsertim et Solis, qu ris gentibus terrorem injiciel

71. *Jam sole regresso*, quod est. Huet. volebat *nec;* se geminatum requiritur.

72. B. habet *impar cogn* *nec* enim non ab *similes*, se dum est, et auctor voluit *n*

ncque in desertis habitabat montibus aurum,
motusque novos pontus subduxerat orbes;
c vitam pelago, nec ventis credere vota
debant; sed quisque satis se nosse putabat.
Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
labor ingenium miseris dedit, et sua quemque
vigilare sibi jussit fortuna premendo,
ucta in varias certarunt pectora curas,
quodcumque sagax tentando repperit usus,
commune bonum commentum læta dedere.
ıc et lingua suas accepit barbara leges,
fera diversis exercita frugibus arva,
vagus in cæcum penetravit navita pontum,
it et ignotis itiner commercia terris.

npar quidem hanc difficul-
ollit; sed nulli adsentiunt
Ideo versu præcedenti
egebat *nec Sole*, quod fieri
se vidimus not. sup. Ed.
nmotusque novos. Non fru-
it novos orbes, propter Bri-
ı paullo ante sua tempora a
o Cæsare detectam, quam
orbem vocabant.
d quisque satis se nosse. B.
ue satis novisse. Nihilo me-
ıplicem sensum hic versus
: seu contenti erant semet-
osse; seu putabant se satis
llum tamen sensum omnes
nt.
*Advigilare sibi jussit fortuna
lo*. Premendo eos Fortuna
juasi dicat, Necessitas cu-
ıit; ut « durisque urgens in
gestas ». Theocritus: Ἁ πε-
ραντι, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει.
l plane est, quod antea di-
Et labor ingenium miseris

83. *Et quodcumque*. Sic Gemblacensis. Antea *quæcumque*.

84. *In commune bonum*. B. legendum putat *in commune novum... dederunt*. Et *novum commentum* dicit, quod usus modo repererat. Sed reclamant universi codices. Ed.

85. *Tunc et lingua suas accepit barbara leges*. Proprie loquitur. Nam contraria methodo, lingua, quæ leges ignorat, aut violat, βαρβαρισμὸς dicitur.

86. *Et fera diversis*. Quemadmodum dixit barbaram linguam accepisse leges, ita et fera arva domita fuisse.

88. *Fecit et ignotis itiner*. Sic vet. excepto Ven. qui *iter in*. *Itiner*, vox antiquata pro *iter*. — B. legit *iter in*, et explicat: Fecit (navita) et terris ignotis iter, commerciorum caussa. Ovid. Metam. IV, 69: « Et voci fecistis iter », et Metam. XV, 106: « Fecit iter sceleri ». Art. Am. II, 332: « In tabulas multis hæc via fecit iter ». Ed.

Tum belli pacisque artes commenta vetustas.
Semper enim ex aliis alia proseminat usus.
Ne vulgata canam : linguas didicere volucrum,
Consultare fibras, et rumpere vocibus angues,
Sollicitare umbras, imumque Acheronta movere,
In noctemque dies, in lucem vertere noctes :
Omnia conando docilis solertia vicit :
Nec prius imposuit rebus finemque modumque,
Quam cælum adscendit ratio, cepitque profundam
Naturam rerum caussis, viditque quod usquam est
Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore,
Hiberna æstiva nix grandine mollior esset,
Arderent terræ, solidusque tremisceret orbis;
Cur imbres ruerent, ventos quæ caussa moveret,
Pervidit, solvitque animis miracula rerum :
Eripuitque Jovi fulmen, viresque tonandi,
Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.
Quæ postquam in proprias deduxit singula causs
Vicinam ex alto mundi cognoscere molem
Intendit, totumque animo comprendere cælum :
Adtribuitque suas formas, sua nomina signis,

90. *Semper enim ex aliis alia.* Sic Gemblac. et Boninc. habebat *alia.* Scal. *alias*, nempe artes; sed *alia* servandum : non solum artes, sed res quascumque. Producit finalem *alia*, ob cæsuram et sequens *proseminat.*

91. *Ne vulgata.* Sic Gemb. Male Sc. et vulg. *Nec.* — *Linguas didicere volucrum.* F. [illegible] [illegible] *angues.*

96. *Modumque.* Sic Scal. alii vet. B. Pingr. *manumque.*

97. *Cepitque profundam Naturam rerum caussis.* B. refingit *cepitque profundis Naturam rerum claustris.*

103. *Solvitque animis miracula rerum.* Lucretius, I, 157 : « Et statuit cupedinis, atque timor

105. *Eripuitque Jovi fulmen, viresque tonandi.* Sic omnes, sed *nomen viresque tonantis.* E animos superstitione, et ca quæ Deorum mythologiis ad bantur, ab ultima natura rep quod ab Epicuro suo factu cretius gloriatur. Recentiores *di*, et sic B. Pingr.

109. *Adtribuitque suas forma* prio sensu : nam formæ di astris, quæ certo ordine co Contra [illegible], qu iam constellationem efficiunt

Quasque vices agerent certa sub sorte notavit:
Omniaque ad numen mundi faciemque moveri,
Sideribus vario mutantibus ordine fata.
Hoc mihi surgit opus non ullis ante sacratum
Carminibus: faveat magno Fortuna labori,
Annosa et molli contingat vita senecta,
Ut possim rerum tantas emergere moles,
Magnaque cum parvis simili percurrere cura.
Ac quoniam cælo descendit carmen ab alto,
Et venit in terras fatorum conditus ordo,
Ipsa mihi primum Naturæ forma canenda est,
Ponendusque sua totus sub imagine mundus:
Quem sive ex nullis repetentem semina rebus
Natali quoque egere placet, semperque fuisse,
Et fore, principio pariter fatoque carentem:
Seu permixta Chaos rerum primordia quondam
Discrevit partu, mundumque enixa nitentem

110. *Certa sub sorte notavit.* Sic Gemblac. quod retinemus. Ita semper loquitur; non *lege*.

116. *Tantas emergere moles.* Ἀρχαϊκῶς moles pro fluctibus. Attius: « tantas moles fluctuum ».

120. *Ipsa mihi primum Naturæ.* Adgreditur ad describendam Sphæram Mundi, quæ præit Apotelesmaticæ, ut antea diximus.

122. *Quem sive ex nullis.* Sententia Aristotelis, quem nunc designat. Is, ut probet Mundum increatum, inter alia a similitudine orbis circularis, ita concludit in secunda figura: Quod circulariter movetur, nullum contrarium habet. Quod nascitur, et denascitur, contrarium habet. Quod igitur circulariter movetur, neque nascitur, neque denascitur. Vide primum de cælo.

124. *Fatoque carentem. Fatum* more suo mortem ipsam vocat Manilius; et subinde conjungit hæc ut contraria, natalem et fatum, ut Aristoteles ait, natum et exitum. Reliquos Philosophos, qui negant mundo principium esse, vide apud Censorinum. — *Seu permixta Chaos.* Sive Mundus principio caret; ut vult Aristoteles: sive principium habet, ut Ægyptii. Æsculapius Ægyptius vetustissimus scriptor, in sua Myriogenesi dixit, in posterioribus partibus, Libræ compositionem Mundi factam, eumque fuisse natalem Mundi. Firmicus de Libra: « Cætera enim ad XXX numeros collocantur. In istis enim posterioribus partibus terra dicitur esse composita, ut barbarica ratio confirmat ». Barbarica ratio est Ægyptiaca, ut alibi ostendimus. Libram intelligit Ægyptiaci parapegmatis Dionysii, aut

Fugit in infernas caligo pulsa tenebras:
* Sive individuis, in idem reditura soluta,
* Principiis natura manet, post sæcula mille:
* Et pæne ex nihilo sumptum est, nihilumque fu
* Cæcaque materies cælum perfecit et orbem:
Sive ignis fabricavit opus, flammæque micante
Quæ mundi fecere oculos, habitantque per omn
Corpus, et in cælo vibrantia fulmina fingunt:
Seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rer
Materies, ipsumque vorat, quo solvitur, ignei
Aut neque terra patrem novit, nec flamma, n
Aut humor, faciuntque Deum per quatuor ar
Et mundi struxere globum, prohibentque req
Ultra se quidquam: quum per se cuncta creer

Hipparchi, XXVII Septembris Juliani. Ergo finis ejus XXVI Octobris Juliani, ubi sane mundus creatus. Vide librum quintum de Emend. Temp. cap. de conditu rerum.

128. *Sive individuis.* Ἀτόμοις. Eamdem cæcam materiem quum vocat, usus est verbo Epicurei dogmatis. Hos quatuor versus omittit Pingr. quamquam in omnibus scriptis et editis legantur.

130. *Et pæne ex nihilo sumptum*, id est, cœpit. Pæne nihilum vocat τὴν ἄτομον, qua Epicurus nihil exiguius in rerum natura esse dicebat: quod valde exagitat Cicero de Finibus.

132. *Sive ignis fabricavit.* Dogma Heracliti. Addit Pingr. quosdam nostræ ætatis Physicos hanc opinionem refovisse.

133. *Habitantque per omne Corpus.* Ita fine huj. lib. 851: « Sunt autem cunctis permixti partibus ignes, Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes ».

135. *Seu liquor hoc pe*
letis Milesii sententia.

136. *Ipsumque vorat.*
blacensi legimus antea
micus scribit, libro terti
et aqua, alterum per al
strui, et ex eo interitu
tus integrationem seq
igitur vorat ignem, et
quorem: alter alteri pesti
sorinus refert, Aristotele
maximi anni hiemem es
tionem, æstatem vero in
nem, et alterum ab alte
destrui. — Bentl. vult
creat, sed ex mera c
eleganter tamen, ob
peperit. Sed mirum est ig
creari. Ed.

137. *Aut neque terra p*
trem, fabricatorem: cont
Timæum, in quo Deus op
di adstruitur.

138. *Faciuntque Deum p*
artus. Deum, τὸ πᾶν, cuj
hoc est, membra, quatuor

Frigida nec calidis desint, aut humida siccis,
Spiritus aut solidis; sitque hæc discordia concors,
Quæ nexus habiles et opus generabile fingit,
Atque omnis partus elementa capacia reddit:
Semper erit genus in pugna; dubiumque manebit,
Quod latet, et tantum supra est hominemque Deumque.
  Sed facies, quacumque tamen sub origine, rerum
Convenit, et certo digestum est ordine corpus.
Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
Summaque complexus stellantis culmina cæli,
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.
  Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraque extendit medium per inania mundi.
Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
  Tertia sors undas stravit, fluctusque natantes
Æquora perfudit toto nascentia ponto,

secundum veteres Theologos, qui illa universi partes dicunt, ideoque non creata.

143. *Quæ nexus habiles, et opus generabile fingit.* Neque de hac lectione dubitaverit, nisi qui superiora non intelliget. Nexus vocat elementorum conjunctiones; estque idem, quod non dudum dixerat: « Frigida nec calidis desint, aut humida siccis ».

144. *Atque omnis partus elementa capacia reddit.* Male olim *rapacia reddunt.* Nam de eadem concordia discordi, quæ nexus habiles reddit, sermo est, et ideo quæ reddit elementa omnis partus rapacia, aut capacia.

146. *Quod latet, et tantum supra est hominemque Deumque.* Nunquam, inquit, ejus rei origo patebit, utpote, quæ lateat, atque adeo supra ipsum Deum sit, nedum hominis captum. Impia illa sententia illorum Græcorum et Latinorum, Ne Deo quidem possibile esse, quod Plinius dixit *rem Deo improbam*, lib. II, de Hipparcho. Rectissima emendatio. Nam τὸ *superest* ineptissimum erat.

147. *Sed facies, quacumque,* etc. Quæcumque, inquit, est origo mundi, sive principium habet, sive non (nam id in dubio est), non dubitatur de forma ejus.

149. *Auras.* B. habet *oras.*

152. *Descendit.* B. mutat in *secessit.*

154. *Ignem flatus alit.* B. vult *Ignem ut flatus alat.*

156. *Æquora perfudit.* Trajectio Maniliana, *Fluctus natantes Æquora perfudit*, id est, fluctus natantes fudit per æquora. Sic supra: « Inque Deum Deus ipse tulit ». Deus Deum intulit. Sed B. emendat *Æquoraque effudit*, quia in nostra, quæ Huetii

Ut liquor exhalet tenues atque evomat auras,
Aeraque ex ipso ducentem semina pascat.
Ultima subsedit glomerato pondere tellus,
Convenitque vagis limus permixtus arenis
Paullatim ad summum tenui fugiente liquore.
Quoque magis puras humor secessit in undas,
Et siccata magis strinxerunt æquora terras,
Adjacuitque cavis fluidum convallibus æquor;
Emersere fretis montes, orbisque per undas
Exsiliit, vasto clausus tamen undique ponto.
* Imaque de cunctis mediam tenet undique sedem.
Idcircoque manet stabilis, quia totus ab illo
Tantumdem refugit mundus; fecitque cadendo
Undique ne caderet: medium totius et imum est.
Ictaque contractis consistunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.
Quod nisi librato penderet pondere tellus,
Non ageret cursum, mundi subeuntibus astris,
Phœbus ad occasum, et numquam remearet ad ortum:
Lunave submersos regeret per inania currus:

est, lectione videtur deesse conjunctio, et Bentleio præiverat Barth. Pingr. — Idem distinguit post *natantes*.

167. *Mediam tenet undique sedem.* Hunc versum spurium dicit B. *ima* enim orbi non convenit.

169. *Fecitque cadendo Undique ne caderet.* Idem infra, v. 181: « Qua cadat, et subeat cælum, rursusque resurgat ». Parmenidem vide. Ed.

171. *Ictaque contractis.* Partes terræ in medium feruntur: pondus enim habent, donec ad medium pervenerint. Nam quod pondus habet, et secundum pondus movetur, id eo usque movetur, quoad perveniat ad medium, siquidem n impediverit. Quum igitur om partes in medium vergant, et nores a majoribus trudantur, densentur, propterea quod maj semper urgeant vi sua, quia s cet pollent minoribus: eo f tandem globi forma prodit: ve quum e cera pila fit, semper quod inæqualiter exstat, ac pr berat, in medium truditur finge

173. *Quod nisi librato.* Co Xenophanem. Pendere enim ram negabat, quam potius deor in infinitum jacere contendebat

176. *Lunave submersos regeret inania currus. Submersos* dicit, q

Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperos emenso dederat qui lumen Olympo.
Nunc quia non imo tellus dejecta profundo,
Sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta;
Qua cadat, et subeat cælum, rursusque resurgat.
Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris
Nec totiens possum nascentem credere mundum,
Solisve assiduos partus, et fata diurna:
Quum facies eadem signis per sæcula constet;
Idem Phœbus eat cæli de partibus iisdem;
Lunaque per totidem luces mutetur, et orbes;
Et natura vias servet, quas fecerat ipsa,
Nec tirocinio peccet; circumque feratur
Æterna cum luce dies, qui tempora monstrat
Nunc his, nunc illis eadem regionibus orbis:
Semper et ulterior vadentibus ortus ad ortum
Occasumque obitus cælum cum Sole perennet.

ex inferioribus partibus supra horizontem producuntur. Unde adstruit argumentum de rotunditate terræ. Quomodo enim submersos currus in lucem promeret, si terra non esset rotunda?

180. *Sed medio suspensa manet, sunt pervia cuncta.* Conclusio. Quia tellus in medio sita est, secundum ea, quæ demonstrata sunt : ergo omnia pervia sunt. Super subterque terram omnia patent : versiculus sequens alio pertinet.

184. *Solisve adsiduos partus.* Puerilis et ridicula Heracliti sententia. Dicebat Solem ac cætera astra ignem esse : quum in oriente sint, accendi, propter ejus partis calorem : in occasu exstingui, propter frigiditatem, quæ in occiduis partibus est. — *Et fata diurna.* Assiduos partus, et fata diurna Solis intelligit quotidianam Solis formationem et interitum, quod vaticinabatur Heraclitus. Jamdudum monuimus τὴν φθορὰν fatum verti a Manilio.

185. *Quum facies eadem signis per sæcula constet.* Post hunc versum continuandus est ille, qui quintus ante hunc legebatur. Itaque versus, ita ut dedimus, continuandi : plana sententia. Non, inquit, possum credere Solem aut Mundum quotidie renasci, quum videam easdem vices cæli et astrorum : cælum eadem parte semper surgere, et occidere, Lunam et Solem eosdem circuitus servare.

191. *Nunc his, nunc illis.* Quum, inquit, eadem tempora sint semper iisdem regionibus orbis, et ulterius vadentibus ortus ad ortum, et contra obitus ad obitum continuetur cum ipso Cælo et Sole.

Nec vero tibi natura admiranda videri
Pendentis terræ debet, quum pendeat ipse
Mundus, et in nullo ponat vestigia fundo:.
Quod patet ex ipso motu, cursuque volantis
Quum suspensus eat Phœbus, cursumque refle
Huc illuc, agiles et servet in æthere metas;
Quum Luna et stellæ volitent per inania mundi
Terra quoque aerias leges imitata pependit.
Est igitur tellus mediam sortita cavernam
Aeris, e toto pariter sublata profundo,
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orb
Undique surgentem pariter, pariterque cadente
Hæc est Naturæ facies: sic mundus et ipse
In convexa volans teretes facit esse figuras
Stellarum; Solisque orbem, Lunæque rotundu
Adspicimus, tumido quærentis corpore lumen,
Quod globus obliquos totus non accipit ignes.
Hæc æterna manet Divisque simillima forma
Cui neque principium est usquam, nec finis; ii

194. *Nec vero tibi natura admiranda.* Duo proposuit, situm terræ et ejus formam. De situ jam absolvit; sequitur forma, quam rotundam concludit.

204. *Nec patulas distenta plagas.* Non in immensam planitiem extenditur. Hæc erat Anaximandri opinio.

209. *Tumido*, i. e. convexo.

210. *Quod globus obliquos.* Quia quo propior Soli, eo obliquius illustratur.

211. *Hæc æterna manet Divisque simillima forma.* Aristoteles mundo universo formam rotundam adtribuit a necessitate, ne scilicet vacuum extra relinquat: quod tamen ante eum dixerat Em Astronomi ex sideribus formam colligunt. Plato ita colligunt: Quod tem simplicissimum et maxi larium partium sit æth larium autem similes si Ejusmodi vero sunt so inter planas figuras, g solidas, etc.

212. *In ipso*, i. e. in s lib.V, 655: « populum su ipso », a se ipso; et « t undique in ipsum », in ἑλληνισμός· εἰς αὐτὸν, ἐν εἰς αὐτὸν, ἐν αὐτῷ. — Sec res codices et B. dant *fin* scil. forma. Ed.

Sed similis toto remanet, perque omnia par est.
* Sic stellis glomerata manet mundoque figura.
Idcirco terris non omnibus omnia signa
Conspicimus : nusquam invenies fulgere Canopum,
Donec Niliacas per pontum veneris oras.
Sed quærent Helicen, quibus ille supervenit ignis,
Quod laterum tractus obstant, medioque tumore
Eripiunt terræ cælum, visusque coercent.
Te testem dat, Luna, sui glomeraminis orbis,
Quæ quum mersa nigris per noctem deficis umbris,
Non omnes pariter confundis sidere gentes,

213. *Toto remanet.* B. *sed similis toto orbe sibi;* quod tollit repetitionem τοῦ *manet.* Ed.

214. *Sic stellis glomerata manet.* Sic corrigit Scal. olim : *manent mundumque figurant.* Quis tam alienus a sensu literarum, ut vulgatam lectionem tueri velit, neque ad congruentiam sermonis, neque ad mentem auctoris? — Bentl. et cum illo Pingr. hunc versum proscribunt : hic enim de telluris, non de stellarum et mundi rotunditate agitur, quam supra adserit v. 207; sed codices omnes habent. Ed.

216. *Nusquam invenies fulgere Canopum.* Canopus est fulgida stella in malo austrino navis Argus. Ita omnes Veteres, præter Hyginum, qui ultimum maris Canopum vocatum scribit. Et idem scribit Capella ab Hygino mutuatus. Alio nomine ab adulatoribus aulæ Ægyptiacæ hæc stella dicta fuit Ptolemæus. Canopus igitur non videtur nisi Rhodo in Austrum pergentibus. Canopum Gadibus et Cnidi videri, quia in eadem inclinatione sunt, testis Strabo. Et quidem Cnidii diu ostendebant turrem, seu speculam, ex qua Eudoxus eorum popularis Canopum speculari solebat. Ab eo eam turrim magna veneratione observabant, et Eudoxi speculam vocabant.

218. *Sed quærent Helicen.* Falsum. Hodie Alexandriæ Canopus exstat supra horizontem plane conspicuus, item tota Ursa major, sive Helice, cum principio Virginis. Itaque Sole in quinto gradu Piscium subtus horizontem Alexandrinum demerso, tota Helice, et Canopus e regione, in ortivo finitore vespere conspicui sunt. Hoc tantum debebat dicere Manilius, Canopum in Ægypto adparere, qui in Græcia numquam videtur : et argumentum tritissimum est. Sæculo Manilii Sole circiter in XXIII parte Aquarii occidente, ambo Helice et Canopus summa nocte toti supra finitorem exstabant.

221. *Te testem dat, Luna, sui.* Et hoc unum ex vulgatissimis argumentis τῶν ἐγγύθεν deliquia Lunaria ab iis prius videri, qui propius a Sole oriente absunt. Unde terræ rotunda forma colligitur, cujus curvationes officiunt, ne eclipsim videant eodem tempore, qui remotiores sunt occidentem versus.

Sed prius Eoæ quærunt tua lumina gentes.
Post, medio subjecta polo quæcumque coluntur
Ultima ad Hesperios infectis volveris alis:
Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra.
Quod si plana foret tellus, simul icta per omne
Deficeret pariter toti miserabilis orbi.
Sed quia per teretem deducta est terra tumorem
His modo, post illis adparet Delia terris,
Exoriens simul atque cadens; quia fertur in orl
Ventris, et acclivis pariter declivia jungit,
Atque alios superat gyros, aliosque relinquit.
* Ex quo colligitur terrarum forma rotunda.

224. B. dat *terræ* pro *gentes*, quod a superiore versu hæsisse putat. Ed.

225 et 226. Hos versus spurios et ineptos dicit Bentleius. *Subjectæ* enim oportebat, ut supra *Eoæ terræ*. Deinde, ne Latine quidem *Ultima* pro *denique*, *postremo* dicitur. Sed præcipue monstrosum *volveris alis*, de Luna. Quæ si alas habet, non volvitur, sed volat. Ed.

227. *Seraque in extremis.* Lunæ delinquenti crepitu æreorum vasorum succurri solitum si pluribus probare velim, et lectorum judiciis diffidam, et meo otio abutar. Pleni sunt libri veterum historicorum et poetarum. Plinius: « Deliquio Solis et Lunæ veneficia arguente mortalitate; et ob id crepitu dissono auxiliante ». Turcæ et Muhammedani omnes idem faciunt hodie. Sed miratus sum Bonincontrium hoc factum vidisse in municipio suo Miniatensi. — *Quatiuntur gentibus æra.* Quia *gentes* supra recurrit, B. reponit « quatiuntur finibus æra ». Ed.

228. *Simul icta per omn* vel quia amisit lucem, unc bibus et Judæis eclipsis vel quia dicebatur vapula cis mulieribus. Martialis secta magico Luna vapul bo ». Nam et Martiali s quod hic icta. Sane percu nam dicit Lucanus, quun « Terrarum subita percus luit umbra ».

229. *Deficeret.* Exempl ctus Lunæ, qui accidit Gaugamela, visus hora noctis Babylone, Sole oc Calabria. Itaque Toleti n videri. Ita per omnes g potest deficere Luna, ut Manilius, id est, per omn defectus idem non vide v. 221.

230. *Sed quia per tere* est quidem absoluti orbis pos, montes, ac valles sp ejus amplexu si capita comprehendas in ambitu, ne σφαιροειδὲς σχῆμα effici enim non est σφαῖρα, sed σ

Hanc circum variæ gentes hominum atque ferarum,
Aeriæque colunt volucres: pars ejus ad Arctos
Eminet; austrinis pars est habitabilis oris,
Sub pedibusque jacet nostris, supraque videtur
Ipsa sibi fallente solo declivia longa,
Et pariter surgente via, pariterque cadente.
Hinc ubi ab occasu nostros Sol adspicit ortus,
Illic orta dies sopitas excitat urbes,
Et cum luce refert operum vadimonia terris.
Nos in nocte sumus, somno sic membra locamus.
Pontus utrasque suis distinguit et adligat undis.
Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturæ diversa condita forma
Aeris, atque ignis, terræ, pelagique jacentis
Vis animæ divina regit; sacroque meatu
Conspirat Deus, et tacita ratione gubernat,
Mutuaque in cunctas dispensat fœdera partes,
Altera ut alterius vires faciatque, feratque,

239. *Sub pedibusque jacet.* Ἀντί-οικες, ἀντίποδες.

242. *Hinc ubi ad occasus.* Sane le-ndum *ab occasu.* Quis dubitat So-m ἐκ διαμέτρου intelligi? Nam Sol occasu constitutus respicit ortus stros: et ab occasu nostro oritur is. Quod si ortus adjective acci-itur, quid absurdius poterit dici, iam Solem ortum adspicere ad tus nostros? Hanc Scal. lectionem nes et ipse B. sequuti sunt. Ed.

244. *Et cum luce refert operum va-monia terris.* Sic eodem modo inius dixit *vadimonia tempesta-m.*

245. *Somnosque in membra loca-s.* Negamus Latine dictum, so-nos in membra locare: sed, embra somno et in somnos locare. Gemblacensis *somnos in membra locamus.* Nos legimus: *somno sic membra locamus.* Non admittemus, ut dictum sit, *somnos in* pro *in somnos.*

246. *Pontus utrasque suis.* Creberrimum Arato et huic scriptori, Oceanum et undam pro horizonte et termino mundi usurpare. — *Distinguit et adligat.* Distinguit nos horizon noster ab illis, qui ultra horizontem nostrum incolunt: adligat idem utrasque partes, scilicet Austrinam et Boream. Scalig. dat *utrosque*, male. Ed.

253. *Altera ut alterius.* Potest legi: *Alterum ut alterius.* Eleganter autem τὸ *faciatque feratque* expressit ea vicissim agere et pati, caussas et effectus esse.

Summaque per varias maneat cognata figuras.
Nunc tibi signorum lucentes undique flamma
Ordinibus certis referam: primumque canentur
Quæ media obliquo præcingunt ordine mundun
Solemque alternis vicibus per tempora portant,
Atque alia adverso luctantia sidera mundo.
Omnia quæ possis cælo numerare sereno;
E quibus et ratio fatorum ducitur omnis:
Ut sit idem mundi primum, quod continet arc
Aurato princeps Aries in vellere fulgens
Respicit, admirans aversum surgere Taurum,
Submisso vultu Geminos et fronte vocantem.
Quos sequitur Cancer, Cancrum Leo, Virgo L
Æquato tum Libra die cum tempore noctis
Adtrahit ardenti fulgentem Scorpion astro.
In cujus caudam contento dirigit arcu

260. *Quæ possis cælo numerare sereno.* Ita reponendum, et dedit B.

262. *Ut sit idem mundi primum.* Zodiacum mundi arcem vocat, quod ex eo ortus et interitus præcipuæ caussæ defluunt, et quod, ut ipse ait, ex eo ratio fatorum ducitur omnis. Ab eo igitur merito orditur, ut primum sit loco, et ordine, quod mundi continet arcem. Sic auctor Alcabicii a Nitak, hoc est, a circulo Zodiaco, ab eadem caussa orsus est.—B. *primum, mundi quod,* aliter interpungens. Ed.

264. *Respicit, admirans aversum.* Neque enim Taurus est adversus Arieti, quum clunes ejus sint oppositæ Arieti. Alioqui contradiceret sibi, qui dicat Taurum submisso vultu vocantem Geminos. Respicit igitur Geminos. Proinde aversus est Arieti. Stupidum esse oportet, qui aliter censeat, et præterea ignarum astrorum ordinis. Semper pro *averso* positum in his li peram, ubi de Tauro agit

265. *Submisso vultu.* Ex constellationis desumptun enim ingeniculatus, et bos humi procumbens: u terpres Ptolemæi κυρτὸν vo canus curvatum: « nisi pop Ultima curvati procedere Tauri ». Quare ideo πεπτ dicitur: et alibi a Manili item *nixus.*

268. *Adtrahit ardenti.* Li pium dicitur adtrahere id Scorpii Dodecatemorion in nitur, atque absolvitur. Chelæ partem Libræ occu de Chelarum nomine eti intelligitur tam apud hunc quam alios scriptores.

269. *Contento dirigit ar* gere Manilius ponit abso

; equo volucrem missurus jamque sagittam.
'enit angusto Capricornus sidere flexus.
unc inflexam defundit Aquarius urnam,
ıs adsuetas avide subeuntibus undas,
Aries tangit claudentes ultima signa.
: igitur texunt æquali sidera tractu
s in varias cælum laqueantia formas.
his nihil est: hæc sunt fastigia mundi,
a naturæ domus his contenta tenetur
s, amplectens pontum terrasque jacentes.
ı concordi tractu veniuntque caduntque,
emel incubuit cælum, versumque resurgit.

s semper: estque quod
licit τιτύσκεσθαι. Sic in
tis: « Cancer in adver-
orni dirigit astrum ».—
s *arcum*, non male, sed
conjectura. Ed.

surus jamque sagittam.
cutio, *jamque* pro *jam-
jam mittens jamque.*

n venit angusto. Et hic
ustum Capricornum di-
ntractior ἐν σχεδογραφίᾳ
Infra: « Ast angusta fo-
rni sidera Vesta ». Item,
Tuque tuo, Capricorne,
ctus in astris »; vel quia
uli ad Capricornum li-
humillima est omnium,
lo ad Signiferum ducun-
gunt *Augusto*, valde eos
Nam quid est Capricor-
o sidere flexus? De Au-
apricorno nato alibi di-
ı accidit loco Juvenalis,
t *Augusta* pro *angusta* le-
Angusta Caprearum in
atis ». Nam ita habent
es. Et tamen eo jure pos-
sunt Capreæ dici Augustæ, quo Capricornus Augustus. Neutrum tamen ad mentem auctoris sui.—Displicet Bentleio *flexus*, quia sequitur *inflexam*; itaque legit: « Capricornus sidere frigens ». Capricornus quidem sæpe gelidus dicitur. Ed.

272. *Post hunc inflexam defundit.* Diffundere est infundibulo in vas invergere. Defundere est vas deplere. Sic diffusores olearii dicebantur, qui in vasa olearia oleum infundebant: erantque auctorati in municipiis, ut in his regionibus diffusores vinarii, et cervisiarii. In veteri inscriptione: EQ. R. DIFFVS. OLEARIO. EX. BAETICA. Id est, Equiti Romano, Diffusori oleario.

273. *Piscibus adsuetas avide.* Nam alter ex gemellis piscibus cognomine νότιος deglutit aquam ex urna Aquarii defluentem. Similiter Noster, II, 225: « gaudentes æquore pisces ».

275. *Hæc igitur*, etc. Hic versus cum sex sequentibus in h. l. a B. restituuntur, cujus in sententiam libenter eo. Scal. eos post vs. 538 transtulit, ordine minus bono. Ed.

At qui fulgentes cælo consurgit ad Arctos,
Omnia quæ summo despectant sidera mundo,
Nec norunt obitus, unoque in vertice, tantum
In diversa sitæ, cælumque et sidera torquent,
Aera per gelidum tenuis deducitur Axis,
Libratumque regit diverso cardine mundum,
Sidereus circa medium quem volvitur orbis,
Æthereosque rotat cursus, immotus at ille
In binas Arctos magni per inania mundi,
Perque ipsum terræ directus conspicit orbem.
Nec vero e solido stat robore corporis ejus,
Nec grave pondus habet, quod onus ferat æthe
Sed quum Aer omnis semper volvatur in orbe
Quoque semel cœpit, totus volet undique in ipsı

282. *At qui*, scil. axis. B. *At qua.*

287. *Libratumque regit.* Axis non regit orbem, sed gerit, ait Scaliger, et reponit *gerit.* Germanicus de Axe: « librataque tenet terras ».

289. *Æthereosque rotat cursus immotus.* Ex Arateis, quæ Manilius reddidit, adparet distinguendum: « Æthereosque rotat cursus: immotus at ille, etc. » Nam hoc vult: Ipse rotat, at non rotatur.

290. *In binas.* B. *Austrinas.*

291. *Directus conspicit.* Qui mediocriter Latine scit, videt verbum, quod Grammatica absolutum vocat, hic substituendum ἀντὶ τοῦ *conspicit*, *constitit.* Reddit enim Aratea, ut solet: ἀλλὰ μάλ' αὔτως ἄξων αἰὲν ἄρηρεν. Ideo Avienus eadem vertens eodem verbo, quo Manilius usus: « ut semel hærens Constitit ». Ecquod genus loquendi est? Axis conspicit, directus per medium orbem. Quid quod necessarium est verbum constitit. Immotum enim vult designare.

292. *Nec vero e solido s*
corporis ejus. Legendum r
ror natus, quia *robor* vete
rii scribebant. Nec vero
robur ejus corporis consta
Non adfingenda est ei rol
teria, quia mundum susti
que pars est terræ, quo
gerat, ut videtur velle fal
corum de columna Atla
tenuissimam Universi pa
tantum θεωρητὴν ponend
Nam in medio corporis,
culari motu agitatur, man
circa quod movetur. Mun
circa Axem movetur. Igit
pars Mundi, non utique
materia: neque grave p
bebit ideo, quod ferat on
alti. Est enim ἀσώματο
Propterea tenuem, hoc e
τον vocat Manilius. — *Co*
Gemblacensis *corporis ei.* I
cretius primam τοῦ *ei*
Sed B. ingeniose ex *ei* I
Ed.

Quodcumque in medio est, circa quod cuncta moventur,
Usque adeo tenue, ut verti non possit in ipsum,
Nec jam inclinari, nec se convertere in orbem,
Hoc dixere Axem, quia motum non habet ullum:
Ipse videt circa volitantia cuncta moveri.
Summa tenent ejus miseris notissima nautis
Signa, per immensum cupidos ducentia pontum:
Majoremque Helice major decircinat arcum.
Septem illam stellæ certantes lumine signant:
Qua duce per fluctus Graiæ dant vela carinæ.
Angusto Cynosura brevis torquetur in orbe,
Quam spatio, tam luce, minor, sed judice vincit
Majorem Tyrio. Pœnis hæc certior auctor
Non adparentem pelago quærentibus orbem.

297. *Ut verti non possit in ipsum.* More suo dixit *in ipsum* pro in se ipsum. Usque adeo, inquit, est tenuis Axis, ut ipse circa se ipsum moveri non possit, quomodo Mundus circa ipsum movetur. Quod si aliquis dicit circa suum centrum moveri, impossibilia dicit. Nam quum centrum sit ὅρος ἀσώματος, non poterit manere interea, dum illa, quorum est ὅρος, moventur. Non enim per se subsistit centrum. Igitur si non manet centrum, neque per se movebitur. Videndum tamen, an præstaret legi, *id ipsum.* Quod sane verius est. Adeo tenue, ut id ipsum quidem non vertatur, circa eum autem omnia vertantur. Sed omnes habent *in ipsum.* Ed.

298. *Nec jam inclinari.* Inutilis et justa B. spurius. *Inclinari* barbare. —*Nec se convertere in orbem.* Etenim et in universum siquid moveri oportet secundum locum, necesse manere aliquod corpus, a quo, aut circa quod moveri debet.

300. *Ipse videt circa.* Aratus, Phæn. περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ.

303. *Decircinat arcum.* Aratus iisdem verbis, sed de minore: Μειοτέρη γὰρ πᾶσα περιστρέφεται στροφάλιγγι: hoc est: «Arcum namque minor decircinat Ursa minorem».

306. *Angusto Cynosura brevis.* Vid. Aratus, Phæn. v. 42.

307. *Sed judice vincit Majorem Tyrio.* Aratus, Phæn. ἀτὰρ ναύτῃσιν ἀρείων. Propterea φοινίκη dicta fuit. Auctores Hyginus, et Scholiastes Germanici. Alii dicunt Thaletem Phœnicem fuisse, et primum Phœnicibus popularibus suis Cynosuram indicasse, ut etiam Callimachus testatur in Choliambis. Atque ut hoc non ignotum doctis, ita illud paucissimis, Ursam Ἀγάνναν vocatam. Hesychius: ἀγάννα, ἡ ἐν οὐρανῷ ἄρκτος.

309. *Quærentibus orbem.* B. reponit *oram*, commode quidem; nam Cynosuram servant, quum litus non vident. Ed.

Nec paribus positæ sunt frontibus : utraque cauda
Vergit in alterius rostro, sequiturque sequentem.
Has inter fusus, circumque amplexus utramque
Dividit, et cingit stellis ardentibus Anguis,
Ne coeant, abeantque suis a sedibus umquam.
Hunc inter, mediumque orbem, quo sidera sept
Per bis sena volant contra nitentia signa,
Mixta ex diversis consurgunt viribus astra,
Hinc vicina Polis, cælique hinc proxima flamm
Quæ, quia dissimilis, qua pugnat, temperat Ae
Frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.

310. *Utraque caudam*. Rotunde vertit Aratea, Phæn. v. 28 : Αἳ δή τοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν Ἀλλήλων· αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται Ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι.

311. *Vergit in alterius rostro*. Melius *rostrum*, quod dedit B.

314. *Ne coeant*. Verba ex veteri Sphæra, quæ modo protulimus : εἴργει μὴ πελάζεσθαι δράκων.

318. *Hinc vicina Poli*. Legendum *Polis*. Nam aliæ stellæ utrique polo, aliæ Zodiaco vicinæ. Sic vett. Pingr. lectionem Sc. reprehendit, et dat *vicina Polo*. B. *vicina gelu*. Zodiacum autem vocat Cœli flammas, quod per eum Sol feratur.

319. *Quæ quia dissimilis*. Ab aere stellas temperari vult : quasi ab aere vires accipiant, et non potius aerem inficiant ipsæ. Simile quid Ptolemæus de Luna, cui humectandi vim ideo tribuit, quod terræ vaporibus vicinior sit. Nimirum perspicue hoc vult, Lunæ humiditatem et frigiditatem a terra esse. Idem sonat ejus sententia, quæ concludit Saturnum minus humectare, quod a terræ vaporibus remotissimus sit. Ergo supra Lunam omnia, etiam
Luna ipsa, erunt corrupt
noxia, siquidem vera p
Cardanus sententiam inter
ne lenire conatur : Lunam
fici vaporibus, sed ab ea
trahi. Quod longe alienissi
hypothesi Ptolemæi : qu
scribit Lunam perinde hu
quod terræ vaporibus vici
calefacere, quia et radiis S
citur. Si adficitur a terra,
terram adficiet, ut vult C
Qui Ptolemæum hic de
frustra sunt. Quemadmod
Ptolemæus vim humidita
ris, terræ propinquitati,
tatis Saturniæ ejusdem l
tati adtribuit, ita etiam
noster ab eadem Philoso
stellarum censet non ex i
ex vicinitate aut intervallo

320. *Frugiferum sub se re*
Arato de Zodiaco ad ve
ne, Phæn. v. 551. Prop
diacus Lucano dicitur : «
tator circulus anni ». Perip
mentem Arati et Manilii.
dicunt hæc omnia acciden
aut intervallis, ut Manili
diverso astrorum motu.

ıa frigentes Arctos, Boreamque rigentem
·enit species genibus, sibi conscia caussæ.
:rgo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
similis junctis instat de more juvencis,
·umque rapit medio sub pectore secum.

entes et *rigentem* merito in eodem versu : hinc leii conjectura *fulgentes* c enim Noster supra, At qui fulgentes cælo ıd Arctos », et infra, :ulus ad Boream fulgen- :t Arcton ». Ed.

:*a venit species*. Aratus, dicit hoc signum non nen; sed hoc est quod ·cabant Engonasin. Sed cit vocatum Cetea, Κη- rculem, et nunc quoque

:*ergo*. Hoc carpit Scal. ıa inter Engonasin et cem sita est.

·*d similis junctis*. Cuinam ? De hoc silentium : ne- ı. Corruptus enim locus. ı *Cui similis*. *Cui* Bootæ ›ώτης est bubulcus. Ar- inquit, dicitur et βοώτης :us. Quare? quod bubul- ›tæ similis instat junctis :d et Gemblacensis habet '*s*. Potest etiam esse so- in illo exemplari *Quod* ut alibi non semel ape- ;itur « Quoi similis jun- de more juvencis », ex- ıtea, Phæn. 91, Avien. ·. 257 : « Arctophylax, :teres cecinere, Bootes ». Arctophylax formam ter- :is habet ». — *Quoi similis*. τῷ βοώτῃ, id est, τῷ βοη- ›nstanti juvencis. Cæsar Germanicus : « Inde Helicen sequitur senior, baculoque minatur, Sive ille Arctophylax Baccheio munere cæsus Icarus ereptam pensavit munere vitam ». Ita enim olim depravatissimos illos versus corrigebamus. Quod Aratus ἐλάοντι ἐοικὼς, et Manilius *instat de more juvencis*, ipse verbo Agricolarum dixit *baculo minatur*. Nam minari boves est Tib. increpare, I, 1, 10 : « Aut stimulo tardos increpuisse boves ». Inde minari ἀντὶ τοῦ βοηλατεῖν. Tamen *minare* inferior vetustas dixit, non minari : quo verbo Apuleius, Hieronymus in Bibliis Latinis, et alii æquales illorum temporum usurparunt. Idiotismus Italicus, Hispanicus, Gallicus retinet hactenus. Adjicit Germanicus Arctophylacem a nonnullis Icarum vocari. Propterea Septemtriones Icarios boves vocat Propertius : « Flectant Icarii sidera tarda boves ». Malim vero legere ex Gemblacensi : « Quod stimulo junctis instat de more juvencis. Nam Booten, id est, bubulcum ea propter dictum scribit, quod stimulo instet bubus. *Quod stimulo* dedit Pingr. Sed mihi fere magis adridet lectio Reg. *Quod simul is junctis*, unde *similis* fluxisse videtur. Ed. — *Stimulis* dedit B. et Scal. qui falso Gemblac. *stimulo* habere dixit; hic enim liber et cæteri omnes habent *similis*. Ed.

325. *Arcturumque rapit medio sub pectore secum*. Medio sub pectore, Arato ὑπὸ ζώνῃ ex Eudoxo. Gemi-

At parte ex alia claro volat orbe Corona
Luce micans varia : nam stella vincitur una
Circulus, in media radians quæ proxima fronte,
Candidaque ardenti distinguit lumina flamma :
Gnossia desertæ et fulgent monimenta puellæ.
At Lyra diductis per cælum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam ceperat Orphe
Omne quod adtigerat cantu, manesque per ipso
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
Huic cælestis honos, similisque potentia caussæ:
Tunc silvas et saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi revolubilis orbem.
Serpentem Graiis Ophiuchus nomine dictus

nus in Asterismis. Hipparch. Booten collocat in Zona, ut Eudoxus et Aratus.

326. *Claro volat orbe Corona. Volat*, i. e. rapitur, rotatur. Scal. dicit male poetam scripsisse *Parte alia;* nam *Corona* sita est inter Arctophylacem et Engonasin. Sed hæc verba non stricte intelligenda.

327. *Nam stella vincitur una.* Nimirum omnium septem reliquarum maxima, unica secundæ magnitudinis.

328. *Circulus in media radians.* Omnes mutaverunt in *radiat*, quod ipse senserat Scal. qui *est* supplere jubet.

330. *Gnossia desertæ et fulgent. Est* addidit Scal. ex Gemb. B. *desertæ quondam.* F. *desertæ hæc*, quod sequitur Pingr. sine qua fultura corruebat contextus totius sententiæ.

331. *At Lyra diductis.* Dicuntur diducta brachia, quomodo illa cornua brachia dicuntur Hygino, pe- etiam Scholiastæ Germanici, quum tamen alias pecten sit plectrum.

Qui scit quæ figura fuerit Lyræ, nunquam poterit d recte a nobis *diductis* co fuisse. Sic in eadem notio de Cycno : « Nunc quoque d volitat stellatus in alas » ; error. Nam notio verbi *ded* illo versiculo, *tenuis deducit* non potest hic locum hab enim deducitur, est διάγεται lo ad polum trajicitur.

336. *Nunc sidera ducit*, i. cæli harmoniam et stellarum ducit.

338. *Serpentem Graiis.* N citer hunc locum refinxit Sc. git : « Serpentem magnis Op nomine signis Dividit, et to gentem corpore corpus Expl nodos sinuataque terga per Expedit, effusis per laxa vo palmis. Respicit ille tamen cervice reflexus. Semper e bus bellum, quia viribus æq Et confidenter exclamat : versibus quis meliores sup re aut facere, aut exigere

que etiam toto ingens corpore corpus
et nodos, sinuataque terga per orbes.
e tamen molli cervice reflexus,
lusis per laxa volumina palmis.
erit paribus bellum, quia viribus æquant.
ı sors Cycni, quem cælo Jupiter ipse
formæ pretium, qua cœpit amantem,
ıs in niveum descendit versus olorem,
fidenti subjecit plumea Ledæ.
que diductas volitat stellatus in alas.
itata nitent cursumque, habitumque sagittæ
m magni Jovis ales fertur in altum
litans gestet ceu fulmina mundo

ı Musis esse opor-
etustatem non ca-
urditas in vulgata
ipsa ergo schedo-
Serpentarium no-
Sed B. melius vete-
rvat, cum paucis
quæ mihi placent,
recepi. Ed.
uia utraque manu
t ex uno duos effi-
Et toto mergentem
al. quia lectionem
secunda manu cre-
ima in Gembl. sit.
ı *toto* conjicit *torto*.
Totus locus adum-
eidos, II : « Ille si-
ndit divellere no-

e *tamen*. Eleganter.
se ad caput Ophiu-
ı obvertit, ut qui-
ilius. Nam aliter
ia. Conf. Aratus,
nim erigitur supra
ı.

342. *Et redit*. Scal. quum legeret *Et dedit effusis* mutavit in *Expedit*, et hunc versum ante præced. *Respicit* trajecit : sed melius emendasse videtur B. *et redit elusis*. Eleganter sane.

347. *Fidenti*. B. *sidenti*.

348. *Nunc quoque diductas*. Olim *deductas*. Par vitium superiori; volanti enim et alas diducenti similis. Aratus de Aquila, Phæn. 278. Quis mediocriter Latine docto persuaserit, deducere alas esse explicare alas?

350. *Tum magni Jovis*. Vid. Mœro Poetria Byzantina de Aquila, cujus versus citat Scal. alibi ut ait vix reperiendos.

351. *Adsueto volitans...mundi* Sc. *Adsueto*, pro magis adsueto, aut propius adsueto explicat, sed male. Huet. adverbialiter sumit *Adsueto*, sed B. bene *Adsueto mundo*. Sic Virgil. Ecl. V, 58 : « insuetum miratur limen Olympi ». Ovid. Her. XVIII, 22 : « Meque per adsuetas sedula ferret aquas ».

Digna Jove et cælo, quod sacris instruit armis.
Tum quoque de ponto surgit Delphinus ad as
Oceani, cælique decus, per utrumque sacratus.
Quem rapido conatus Equus comprendere cursu
Festinat, pectus fulgenti sidere clarus,
Et finitur in Andromeda: *quam Perseos armus*
Excipit, et sociat sibi: cui succedit iniquo
Divisum spatio, quoi tertia lampada dispar

357. *Et finitur in Andromeda.* Stella communis contingit Andromedam, discernens ejus caput ab Equi intercisione, quia dimidiatus est, ut diximus, non integer. Vid. Avien. Arat. v. 485, et Arat. Phæn. 214. Hyginus de Equo: « In umbilico novissimam unam, quæ Andromedæ caput vocatur ». Vitruvius: « Lucidissima stella finit ventrem Equi, et caput Andromedæ ». — *Quam Perseos armus Excipit.* In veteribus libris *Perseus armis Eripit.* Sed valde falluntur, qui putant hic de Andromeda a Perseo liberata intelligi. Imperiti adspicientes ad illam fabulam locum corruperunt. At periti Latinitatis sciunt, Perseus, Orpheus, Theseus apud poetas illius sæculi ne apud posteriores quidem eruditiores trisyllabum esse posse. In quibusdam vidimus, sed corrupte, ut in Culice. Præterea, ut diximus, non hic de fabula, sed de astrothesia Andromedæ et Persei sermo est. Nam armus Persei excipit pedes Andromedæ, et conjungit sibi. Aratus, Phæn. 248, ubi vide Theon. — *Eripit* alii. Sed nugatorium est Andromedam eripi armis a Perseo, quæ semper vincta in astris fingitur. Ut taceam aliam esse mentem poetæ aliud, quam liberationem Andromedæ, proponentis.

358. *Et sociat sibi.* Quia medæ pedes ejus armi ex Tam sociatam Perseo, id e junctam vult, quam iniqu disjunctum Deltoton. Huju explicationem et emendatio reprehendunt B. et P. Et dant: *Et finitur in Androme cedit iniquo;* cætera pro inte habentes.

359. *Quoi tertia lampada* blacensis *Quod* pro *Quoi.* quit, tertia lampada est disp bus reliquis. Non enim i unum latus esse inæquale reliquis, ut sit triangulum is sed de tribus stellis, qui su tes trigoni, unam esse luc cæteris. Scholiastes Gern « Habet autem stellas tres, i lis angulis singulas : e qui est clarior ». Sunt pæne ip Manilii. Sed difficile est a *lampada* pro *lampas.* Und ponit *linea*, sed servat *quo* Scaligeri correctionem, e non enim ideo signum illu gulum vocatur, quia later inæqualia. Pingr. habet *c linea.* Hoc nempe firmant Phæn. 234, quod elegantissi manicus : « Tres illi later ctus : æquata duorum Sunt unius brevior, sed clarior

Conspicitur paribus, Deltoton nomine sidus,
Ex simili dictum : Cepheusque et Cassiepea
In pœnas signata suas : juxtaque rèlictam
Andromedam vastos metuentem Piscis hiatus
Expositam ponto deflet, scopulisque revinctam,
Ne veterem Perseus cælo quoque servet amorem,

Aliter Cicero : «Huic spatio ductum simili latus exstat utrumque. At non tertia pars lateris ». Quod dixit *simili* pro æquali, excusat prisca consuetudo. Sed illud excusari non potest, quod tertiam partem laterum dixit pro tertio latere. Qui sane non est Ciceronis, sed librarii error. Legendum enim : *At non tertia par lateris.* Intelligit enim lineam; vid. Avienus, Arat. 527, huj. op. t. V, p. 560.

361. *Ex simili dictum.* Cicero : «Simili quia forma litera claret ». — *Cepheusque et Cassiepea.* Magna labes, magnusque hiatus post hunc versum erat, versibus 18 seqq. post v. 432 male translatis. Quæ enim hæc continuabant, importune inter astra Notia tam absurdo sensu, quam alieno loco, collocata erant. Non igitur mirum, si aliquando in hoc auctore unus versiculus in tertium locum transmotus est, quod non raro accidit, quum tot versus, et quidem de re, de qua nemo dubitare potest, tam longe distracti erant. *Cassiepea*, sic scribendum, ut Græci, et codex Gemblacensis, qui nunquam aliter habet. Pingr. habet *Cassiepia.* Vide autem notata huj. op. tom. IV, p. 489. Ed.

362. *In pœnas signata suas.* Astronomi enim eam imaginantur pansis brachiis sese miserantem. Cf. Arat. 195. Et ex eo Avienus, Phæn. 457, «inque humeros vix Tenditur angustos : natæ fera fata retundunt». Ed. Vel potius ob ejus obscuritatem, ut tamquam atrata lugere videatur. Nam, inquit Aratus, plenilunio obscuratur : quod minimas stellas habeat similes capitulo clavis intrantis in foramen seræ. Avien. Phæn. 454 : «tenuis rubet ignis et ægræ Lux hebes est matri : vix qualem Caria quondam noverat intrantem per claustra tenacia clavem»; et vide Arat. v. 192.

363. *Piscis. Pristis* vult Gronov. Obs. I, 18. *Piscis* enim alii sideri nomen est. Ed.

364. *Expositam ponto deflet.* Vid. Aratus, v. 196, et Manilius, II, 28 : «Persea, et Andromedæ pœnas, matremque dolentem». Hunc versum proscribit Bent. et refingit : «juxtaque relicta Andromede vastos metuat jam, etc. »

365. *Ni veterem* conjecit Scal. et Voss. clare habet. — Huetius malebat *ut*, quod tanto ingenio indignum ait B. Gembl. et Lips. *in*. Si tamen pones *ni*, priora mendosa videbuntur. Vide enim orationis seriem. Deflet mater filiam metuentem Piscis hiatus: ni Perseus servet amorem. Atqui si nunc metuit, frustra infertur *ni*; quod est prohibentis metuere. Unde B. velit legere : *juxtaque relicta Andromede vastos metuat jam Pristis hiatus Ni veterem*, etc. versum autem 364 ut interpolatum rejicere. Scilicet ni

Auxilioque juvet, fugiendaque Gorgonis ora
Sustineat spoliumque sibi, testemque videnti.
Tum vicina ferens nixo vestigia Tauro
Heniochus, studio mundumque et nomen adeptu
Quem primum curru volitantem Jupiter alto
Quadrijugis conspexit equis, cæloque sacravit.
Tum subeunt Hædi claudentes sidere pontum,
Nobilis et mundi nutrito rege Capellâ :
Cujus ab uberibus magnum ille adscendit Olym
Lacte fero crescens ad fulmina, vimque tonandi.
Hanc ergo æternis merito sacravit in astris
Jupiter, et cæli cælum mercede rependit.
Pleiades Hyadesque, feri pars utraque Tauri
In Boream scandunt. Hæc sunt aquilonia signa.
Aspice nunc infra Solis surgentia cursus,

Perseus adsit, prisco amore devinctus, illa metuat Cetum, ut olim in terris. Probabilis sane, sed audax emendatio. Ed.

367. *Spoliumque sibi testemque videnti.* Spolium sc. Gorgonis. *Sustineat* dixit pro ostentet, opponat. Sic : « nec plura alias incendia Mundus Sustinuit », id est, ostendit. Veteres dicebant *obstinere*. Vide Festum. Livius, I : « Male sustinenti arma superne gladium jugulo defigit ». — *Spoliumque sibi*. Scal. interpretatur *sibi*, id est, ceto : et Græcismum esse dixit, sed non necesse est. *Sibi* est Perseo gloriosum. —*Testemque videnti*. Scal. interpretatur præsentem. Sed recte Huetius vidit scribendum *pestemque*. Ed.

368. *Tum vicina ferens nixo;* quod sane respondet ejus positura; nam in genua incumbit. Est autem desumptum hoc ex Arato, Phæn. 167, German. in Arat. Ph 168 : « at manus Hædos O nautis inimicum sidus ». Ha in manu sinistra Aurigæ. Ed

372. *Claudentes sidere p* Vegetius : « Ex die tertio Novembris, usque in diem Iduum Martiarum, maria cl tur ».

378. *Pleiades, Hyadesque j utraque Tauri.* Nam Hyade frontem efficiunt, Pleiades c cæsuram, qua finitur Taur enim, ut et Equus, truncum *Hyades* ἀπὸ τοῦ ὕειν, Ovid V : « Navita quas Hyadas (ab imbre vocat ».

379. *Hæc sunt Aquilonia* Divisionem quidem fecit no ne Æquatoris, sed Zodiaci.

380. *Aspice nunc infra Solis* de Austrinis signis dicturus e rum nomine intelligit qua Tropicum Capricorni sunt.

uper exustas labuntur sidera terras,
ıe intra gelidum Capricorni sidus et axe
ıbnixum vertuntur sidera mundum.
tera pars Orbis sub quîs jacet invia nobis,
ɛque hominum gentes, nec transita regna,
une ex uno lumen ducentia Sole,
asque umbras, lævaque cadentia signa,

ɛque *infra gelidum*. Geli- 'ornus non magis est, er calidus. Sed dixit ex ʒuod Sole id signum ob- c nobis bruma confici- ɔ52: « Tuque tuo, Ca- ɛlu contractus in astris ». *rtuntur sidera mundum.* ac. solus; cæteri *lumina*

ɛra pars orbis. Scaliger. ovem sequentes versus cum auctoritatem trans- co post v. 446 infr. quia non de Austrinis signis ɔs putat, sed de iis terræ ad quos nemo unquam ɛnetravit, et in quibus ıra signa oriri conjicit, ıostris. Hoc enim putat illa : « Nec minor est il- , nec lumine pejor ». Et ɛclarare putat de ignotis agere : quæ nunquam ɔonspectum nostrum ve- nihil necesse est. Voluit nilius mundum Austri- pejorem nostro esse nec ne, nec lumine; non ne, quia in rotundis in- superiora æqualia sunt: e, quia habet Orionem, ı, Argo, Centaurum, alia- nostris, i. e. Septemtrio- ɔu cadentia. Itaque B. et Pingr. sequutus hos versus in suam sedem reduxi. Ed. — *Sub quis*. Scal. edidit *sub aquis*, et interpretatur sub Horizonte. Sed manifeste hoc mendosum. Possuntne dici gentes sub aquis vivere, quæ in seqq. versibus cælum et siderum ortus obitusque spectant. Codices Gembl. Lips. Voss. et Ven. habent *quis*, quos sequemur. Ed.

385. *Nec transita regna*. Plus est, inquit Sc. quam quod dicit v. 435, *Orbe peregrino*, id est, qui peregrinus est, sed tamen aditur. Neque tamen idem est, ad tractus aliquos non posse penetrare, et sidera quæ illis tractibus superveniunt in conspectum nostrum non posse venire. Scilicet nemo borealium, non dico ultra Notia signa, sed ultra Tropicum Cancri, ex Nostri sententia penetraverat. Ed.

387. *Diversasque umbras*. Dextri enim illis ortus, sinistra umbra: nobis sinistri ortus, dextra umbra. At qui sunt inter utrumque Tropicum, illis est utrimque umbra, ut quos imaginatur Lucanus, III : « Extremum vobis Arabes venistis in orbem, Umbras mirati nemorum non ire sinistras ». Quare mirantur apud nos umbras non ire sinistras, quum et dextræ sint illis aliquando, ut nobis? Sed immerito hunc Lucani locum vexat Scal.

Et dextros ortus cælo spectantia verso.
Nec minor est illis mundus, nec lumine pejo
Nec numerosa minus nascuntur sidera in Orb
Cætera non cedunt: uno vincuntur in astro
Augusto, sidus nostro quod contigit orbi
Cæsar nunc terris, post Cælo maximus auctoı
Cernere vicinum Geminis licet Oriona
In magnam cæli tendentem brachia partem,
Nec minus extento surgentem ad sidera passu
Singula fulgentes humeros cui lumina signant
Et tribus obliquis demissus ducitur ensis.
At caput Orion excelso immensus Olympo

390. *Nec numerosa minus.* Nec pauciora habent sidera, quam nos in hemisphærio boreali. Errat Scal. dicens nullas stellas primæ magnitudinis ultra Tropicum Capricorni, quem redarguit merito Huet. Ed. — *In orbe.* B. et Pingr. dant *in orbem.*

392. *Sidus nostro quod contigit.* Adludit ad præsentes honores divinos, quos Romani vivo Augusto habuerunt. Horatius: « Præsenti tibi maturos largimur honores ». Et nota est ara tam Lugdunensis, quam Narbonensis: « Jurandasque tuum per nomen ponimus aras »; et quidem quot mensibus res divina fiebat: « quotannis Bis senos cui nostra dies altaria fumant ».

394. *Cernere vicinum.* Est principium Australium signorum. Sphæram enim, quod et Ptolemæus, et ante eum Hipparchus fecerat, in tria dividit: in Zodiacum, in partem Aquilonarem, et in Austrinam. Progreditur secundum longitudinem ac latitudinem. Longitudo est ab Oriente ad Occidentem. Latitudo ab Ecliptica ad Aquilonem, et
ab eadem ad Austrum
diaco sunt XII Signa,
errones. Sub Septemtrio
nia signa, quæ jam expl
Sub Austro, quæ jam e
tur, uno nomine Notia
illa altera Borea; quæ j
Tractaturus de signis
recte ab Orione incipit
enim Aquiloniis ab Ursa
cit, a qua, ad Orionem
est. Est ergo Orion e reg
Manilius: « Arctos et O
sis frontibus ibant». Et Ar
incipit ab Orione. Mani
Arati procemium Notion
rum pene ad verbum ve

395. *In magnam Cæli.* N
que hemisphærium obsic
dum longitudinem obti
XVII: secundum latitu
tes XXX. Propterea Nost
magni pars maxima Cæl

399. *Excelso immens*
Immensus, quod sit n
maxima Cæli: nisi (qu
bito) *immersus* legendu
caput ejus longe subdı
Immersus quoque B.

ria subductos signatur lumina vultus :
quod clara minus, sed quod magis alta recedant.
duce per totum decurrunt sidera mundum.
bsequitur rapido contenta Canicula cursu,
nullum terris violentius advenit astrum,
: gravius cedit, nec horrens frigore surgit.
: vacuum Solis fulgentem deserit orbem.
in utrumque movet mundum, et contraria reddit.
: qui surgentem, primo quum redditur ortu,

r *tria subductos*. Sic Scal. *to* retinet, minus bene. m claras in capite stellas iidem unam reliquis duarem, ut vult Hyginus ex asterismis, ex quibus hæc ausit Manilius. Sed Ptolecura tantum collocat in ilde enim Ptolemæi asteintiquis differunt. *Subdu*quia fingitur cælum respigo nobis obverso. Nam riptiones referunt formas d nos conversas. Neque parchus censet.

c *duce*. Ab hoc enim prinistralium signorum; vide up.—Pro *totum* B. *notium*.

ec *gravius cedit, nec horre surgit*. Gemblacensis : rida frigore sævit ». *Sævit* bat et explicat : Nullum avius discedit propter fri- *Nec horrens*. Vulgo, *non* ed aspiratio est pro con-

c *vacuum Solis*, h. e. sine icula numquam oritur eo Aratus : Κεῖνον ἅμ' ἠελίῳ lens Manilii ad verbum : ur Canicula, qua nullum ravius est, sive occidat, sive oriatur. Sic diverse adficit mundum, frigore occidens, et calore oriens. Neque unquam sine Sole oritur, aut occidit. Hæc plenius, ut mihi videtur, Huet. explicat : Solem vi vacuum Cani non deserit. Nam sive oriatur Sol, sive occidat, Canis ejus auget efficientiam, vel minuit.

407. *Sic in utrumque movet mundum*. Sententia postulante, recte hic versiculus huc trajectus est. Igitur Canicula in contraria movet mundum, quod exorientem maximi calores, Occidentem pruinæ gelidæ ac frugibus metuendæ excipiunt. Auctor Columella libro undecimo. Quæ omnia diserte explicat Plinius libro decimo septimo : « Rudis fuit priscorum vita, etc. » ubi plene enarrat Manilium. Universi autem hunc versum post sequentes habent. Hos et præcedentem plane proscribit B. et cum illo Pingr.

408. *Hanc qui surgentem*. Ait observari ortum Caniculæ a Cilicibus, et incolis Tauri : ut ex eo quantus frugum proventus futurus sit, augurentur : item et quæ valetudo, et alia id genus. Quod et omnino tangit Germanicus de ipsa Canicula loquens, ut videatur consulto Ma-

Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
Eventus frugum varios, et tempora dicunt,
Quæque valetudo veniat, concordia quanta.
Bella facit, pacemque refert, varieque revert
Sic movet, ut vidit, mundum, vultuque gub
Magna fides hoc posse, color cursusque mica
In radios: vix Sole minor, nisi quod procul l

nilium nostrum interpretari: « nullo gaudet majusve minusve Agricola, et sidus primo speculatur ab ortu. Sic in utrumque oritur, sic occidit in freta sidus ». Et hoc est, quod scribit Plinius: « non minorem ei astro venerationem esse, quam descriptis in Deos stellis». Igitur Germanicus scribit nullo minus aut magis sidere gaudere agricolam, quod in utrumque vehemens sit, occasu et ortu. Quemadmodum Manilius dixit: « Sic in utrumque movet mundum »: sic eodem epiphonemate usus est Germanicus, quod supra: « Sic in utrumque oritur, sic occidit in freta sidus ».

409. *Montis ab excelso.* In gratiam Arati dictum, qui Cilix fuit. Itaque quum Cilices astrorum observatores inducit, favet Arato Cilici. Sic Avien. Phæn. v. 64: « Quæ rursum ingenio numerisque Solensibus idem Jupiter efferri melius dedit, incola Tauri Musa ut Cecropios raperetur, et Aonas agros ». Incolam Tauri Musam Arateam nominat. Sic idem Avienus, Phæn. 455. Cariam clavem dixit favens memoriæ Eudoxi Cnidii. Nam Cnidus Cariæ accensebatur; vide supra. Nam hæc de Cassiepea quamvis ab Arato acceperit, non Eudoxo, tamen meminerat Aratum ab Eudoxo accepisse ex libro, cui titulum auctor fecerat ἔνοπτρον. Nam φαινό-
μενα Arati nihil aliud s
aut φαινόμενα, aut ἔνοπ
xi: quod et docuit nos H
Itaque quum Aratea ve
nus, tamen omnia pæn
Eudoxo, ut quum ait: «
dici Cnidius dedit », qua
notanda sunt. — *Ve*
Quod favens Arato Man
bus adtribuit, hoc Cic
prodit primo de Divina
enim Ceos accepimus o
culæ diligenter quota
servare, conjecturamqu
scribit Ponticus Heracli
stilens annus futurus
Quæ omnia ad mentem

410. *Eventus.* B. *Prove*
dicunt, discunt. Ed.

412. *Varieque reverten*
In utramque partem ort
suo vehemens sidus es
ctum a nobis. Arati i
Theo et M. Tullius alit
interpretantur, ac Ma
pæne ad verbum Aratea
et in verbis Arati non
lum, sed Κενὸν, vacuum,
videtur legisse: quia no
ca apicibus et accenti
erant, ut sunt hodie.

414. *Cursusque micanti*
vix Sole minor. Vix, inqu
claritate cedat, nisi quo
res quasdam stellas habe
enim ... *nisi quod pro*

Frigida cæruleo contorquet lumina vultu.
Cætera vincuntur specie, nec clarius astrum
Tingitur Oceano, cælumve revisit ab undis.
  Tum Procyon, veloxque Lepus, tum nobilis Argo,
In cælum subducta mari quod prima cucurrit,
Emeritum magnis mundum tenet acta procellis;
Servando Dea facta Deos : cui proximus Anguis
Squammea dispositis imitatur lumina flammis.
Et Phœbo sacer Ales, et una gratus Iaccho
Crater, et duplici Centaurus imagine fulget,
Pars hominis tergo pectus commissus equino.
  Ipsius hinc mundi templum est, victrixque solutis

Remotiorem enim sedem habere ait, ut supra eodem modo de Orione : « Non quod clara minus, sed quod magis alta recedant ». Obscuritatem adsignat intervallo, ex vulgari opinione, quæ neque molis, neque luminis rationem habebat. Sed poetis quædam concedenda, neque omnia ad unguem exigenda. De Caniculæ ortu quæ erudite disputat Geminus, digna sunt, quæ a lectore consulantur. Ibi enim diserte concluditur, non Caniculam esse æstuum caussam, sed signum et argumentum, quo utuntur homines, nempe tunc calores vehementes cieri, quum illud sidus cum Sole oritur, non autem propterea quod cum Sole oritur. — *Micantis radios*. Aiunt cerni meridie in speculo, aqua in pelvi radiis Solis opposita. Multos Rusticos novimus, qui meridie sine speculo viderunt. Est autem stellarum fulgentissima, in ore Canis, seu maxilla posita, quæ proprie σείριος dicitur.

416. *Frigida cæruleo*. Mutuatur ab Arato, qui κυάνεον, cæruleum locum stellis vacantem vocat. Cicero quidem interpretatur de nocte et vespere, melius autem Avienus. Inde obscura sidera *frigida lumina* vocat, quod exiguis flammis prædita sunt : ut alibi per frigidum lumen Solis Solem occidentem intelligit. Sed Manilium fugit ratio, qui in vultu stellas obscuras constituit, quas Aratus in ventre. Neque enim Canis sideribus carens os potest habere, aut vultum obscurum, in cujus rostro, sive maxilla, illa fulgentissima est.

421. *Emeritum magnis mundum tenet acta periclis*. Ita Gemblacensis. Scal. edid. *procellis*. Mundum autem more suo, id est, Cælum : neque aliter potest intelligi. Sic Vitruvius libro IX, cap. VII : « de mundi circa terram pervolitantia ». B. habet *Emerita et magnis tandem defuncta periclis*.

423. *Lumina squammea* mendosum videtur. B. bene conjecit *tergora*, quod et sententia poscit. Ed.

427. *Ipsius hinc mundi*. *Mundi* more suo, id est, Cæli. Quis dubi-

Ara nitet sacris, vastos quum terra Gigantas
Arma importantes, et rupta matre creatos,
Discordes vultu, permixtaque corpora, partus
In cælum furibunda tulit: tum Dî quoque magnos
Quæsivere Deos: dubitavit Jupiter ipse,
Quod poterat non posse timens; quum surgere terram
Cerneret, et verti naturam crederet omnem,
Montibus atque aliis aggestos crescere montes,
Et tam vicinos fugientia sidera colles.
Hostiferum necdum sibi quemquam numina norant,
Si qua forent majora suis: tunc Jupiter Aræ

tat illam aram dici Aram Cæli? Avienus: « spectabilis exit Ara poli ».

428. *Ara.* Quidam dicunt Turibulum, ut Germanicus et Ausonius. Interpres Germanici Pharon. Altar apud Prudentium legitur, et glossæ adtestantur. Templum vocat, quod vota apud Aram solverunt Dii.—*Vastos quum Terra Gigantas.* Videatur Theo ad Arat. Phæn. et Scholiastes Germanici. In his duos ritus observamus: alter est, qui apud Romanos invaluit, Aram tangere. Alter, vas, quod ad firmanda fœdera in conviviis adhiberi solebat, is est Batillus Latinis. Helenius Acro: « Vatillum, deminutivum a vase, est vas parvum, in quo pro felici hospitum adventu, incensis odoribus Jovi hospitali sacra fiebant ».

429. *Arma importantes.* Hos versus loco alieno trajectos, huc bene reduxit Pingr. Apud Scaliger. post v. 429 veniunt. Ed.

431. *Tum Dî quoque magnos.* Elegantissime: Dii invocarunt Deos. Diis alii Dii opus fuerunt. Vota enim solverunt ad ipsum Turibulum. — B. sententia continuata mavult *quum Dî;* sed vulgata lectio est *tumidi.* Ed.

432. *Quæsivere Deos.* Invocarunt. In fine hujus libri *et in ponto quæsitus rector Olympi*, invocatus. *Quæsivere Deos* apud Comicos. Lucretius: « Non Divum pacem votis adit, et prece quæsit Ventorum pavidus paces, animasque secundas ».

436. Pro hoc B. habet: « Et jam vicinas fugientia sidera moles »; offendit quippe colles post montes, a majore ad minus deveniens. Virg. Æn. I, 65: « Hoc metuens molemque et montes insuper altos ». Ed.

437. *Hostiferum necdum.* Vox *Hostiferum* non caret mendo. Gemblacensis habet: *Nec dum hostiferum*; unde B. non male conjecit *Necdum hostile sibi quidquam, nec numina norat*, scil. Jupiter nondum suarum virium periculum fecerat, nihil adhuc hostile sibi habens; nescivit denique annon alia forent numina suis potentiora. Apud Virgil. Æn. VII, 310: « Quod si mea numina non sunt Magna satis, dubitem haud equidem implorare quod usquam est ». Ed.

ı constituit, quæ nunc quoque maxima fulgent.
am propter Cetus convolvens squammea terga
us insurgit tortis, et fluctuat alvo,
ans morsum, similis jamjamque tenenti,
; ad expositæ fatum Cepheidos undis
it adveniens ultra sua litora pontum.
n Notius piscis venti de nomine dictus
git de parte Noti, cui juncta feruntur
per ingentes stellarum flumina gyros.
us capitis conjungit Aquarius undas
;, et in medium coeunt, et sidera miscent.

naxima fulget; Ara scili-*idera*, quæ in Ara sunt uartæ magnitudinis. Ed.

am propter. Reprehendit Scal. quod Aram et Ce-o spatio disjuncta sidera, onjungere videtur.

ı *undis* B. olim et *expo-*te capit, quod ægre ad-).

nti de nomine dictus. Pi-od est ultimum Signum, alter dicitur Notius, ad m sui gemini, qui βόρειος Boreo tamen caput hi-adfingunt Chaldæi, un-nius dictus. Sed ego pu-iod quum Sol est in extre-hirundo incipit videri in æ veri præludit. Sed hic l distinctionem gemelli ominatur Solitarius. Hy-'usio aquæ pervenit ad n, qui Solitarius figura-st, ὁ μονάζων μορφούμενος, ixit Aratus, οἷος ἀπὸ προ-tus etiam fuit magnus; ad Arat. v. 387. Scho-nanici : « Piscis Magnus, tes dicuntur Pisces ».

446. *Cui juncta.* Notius enim Piscis, quem alio nomine Piscem Capricorni dicunt, flumen Aquarii deglutire dicitur, h. e. ab eo effusam aquam. Alia est a fusione aquæ stellarum fusio apud Vitruvium libro IX, cap. VII : « Arieti et Piscibus Cetus est subjectus : a cujus crista ordinate utrisque piscibus disposita est tenuis fusio stellarum, quæ Græce vocatur ἁρπεδόνη, quæ Hesychio est stellarum obscurarum agmen ». Hanc autem Plinius Piscium commissuram vocat. — B. legit *qua fusa.* Ed.

448. *Ulterius capiti conjungit Aquarius undas.* Sic dant omnes ed. excepto Gemblacens. quem sequutus Scal. dat *alterius capiti* et *capitis* emendat. — B. servat *Ulterius capiti*, et explicat magis versus Austrum. Ed.

449. *Amnis*, etc. Fusionem aquæ vocat Amnem, cujus alterum caput junctum est notio Pisci, alterum Aquario. At longe hinc est alter Amnis, Eridanus, vel potius fluvius Orionis. Eridanum autem et Rhodanum confundebant vetustissimi illi, ut Italiam et Galliam. Hanc cata-

His, inter Solisque vias, Arctosque latentes,
Axem quæ mundi stridentem pondere torquent,
Orbe peregrino cælum depingitur astris,
Quæ Notia antiqui dixerunt sidera vates.
Ultima, quæ mundo semper volvuntur in im(
Queis innexa manent cæli fulgentia signa
Nusquam in conspectum redeuntia cardine verso
Sublimis speciem mundi, similesque figuras
Astrorum referunt, et versas frontibus Arctos.
* Uno distingui medias, claudique Dracone
* Credimus exemplo : quia vis fulgentia visus

chresin invenies apud Apollonium Rhodium. Quin etiam Rhodanum apud inferos collocat Homerus.

453. *Quæ Notia antiqui dixerunt sidera vates.* Atqui nihil tale præferunt : immò de polo antarctico loquitur. Paullo antea dixerat, non pauciora numerant sidera intra tropicum ac polum suum, quam nos intra tropicum nostrum et polum boreum : quod quidem ex analogia argumentatur, comparatione scilic. inferiorum cum istis superioribus.

454. *Ultima*, etc. Hæc mirum in modum antea perturbata erant; nam cum anterioribus conjungebantur. ED. — *Ultima*, id est, sidera, quæ ultra circulum antarcticum absconduntur. — *Queis innexa manent cæli fulgentia signa*, id est, stellæ polares antarcticæ, quæ innexæ manent, et immobiles sunt, ut hæc nostra polaris.—*Signa* quidem cum Scal. et Gembl. sed alii habent *templa*, et melius : nam sidera fulgentia non possunt innecti iis, qui nobis non fulgent. Hinc corrigendum *innixa*, scilicet templa cæli, cælum, innituntur polo antarctico. Lucret. V, 492 : «altaque cæli Den-sebant procul a terris fi templa».

457. *Sublimis speciem mun* legebatur *sublimem*, male. Gembl. *sublimis*, quamqu rupte *specie* pro *speciem* hal infera referunt speciem hujus nostri hemisphærii. est ratio. Sed experientia partes navigantium aliter d

458. *Astrorum referunt*, *frontibus Arctos.* Quamvis, Arctos, quæ in altero po non videmus, tamen eas bus similes esse ratio et vincit. Quod tamen falsum Septemtriones nulli sunt i polo, nulla major Ursa, n nor, nullus Draco : neque n stellas lucidas habet is pol ter quatuor in quadrum disposítas; quæ vicem pla stri esse possint. Earum tertiæ magnitudinis : reli secundæ. Id nos docuit ex in literas retulit American tius, vir immortali gloria Multos vidimus, et vide quotidie, qui oculati test Id vocant Crucem.

ınc orbem cæli vertentis sidera cursu
ırdine tam simili fultum, quam vertice fingit.
igitur magno divisas æthere sedes
ıa tenent, mundi totum deducta per orbem.
'u modo corporeis similes ne quære figuras,
nia ut æquali fulgentia membra colore
iciat nihil, aut vacuum quid lumine cesset.
ı poterit mundus subferre incendia tanta,
nia si plenis ardebunt sidera membris.
dquid subduxit flammis natura, pepercit
ɔubitura oneri, formas distinguere tantum
ıtenta, et stellis ostendere sidera certis.
ea designat species, atque ignibus ignes

Hunc orbem. Quia, inquit, ı, id est, ὀπτικὴ ex analo-ɜm fingit. Id est, quia ex ɔn visa censemus. Exemplo us id cælum, quod vertit uæ in conspectum nostrum ıiunt, tam simili cardine sse, quam vertice. Polum cum non videmus; sed in ı globo ratio in altera parte colligit, quod in una. Sed ridetur legere *quamvis fu-visus*. *Hinc orbem pingunt*. de factitiis globis acci-

B. *diducta*.

Tu modo corporeis. Formas n corpora vocat Hyginus: s ζώδια, etiam Lyram, Ar-ittam. Aristoteles σώματα; nus. Noli, inquit, corpora ı in sideribus quærere, ı corpora dicuntur. Non ınia designata sunt; sed, ut comprehenderentur, quæ-llæ adpositæ sunt.

Male Scal. *omniaque æquali fulgentia*. At nos cum B. bene *ut* dedimus; et interpretatio facillima.

468. *Non poterit mundus*. Idem argumentum, lib. V: « Ipse suas Æther flammas sufferre nequiret, Totus et accenso mundus flagraret Olympo ». Vid. Aristoteles Meteoris, cui convenit cum Manilio, non credendum spatia omnia igne plena esse: in altero non item, corpora esse ignea.

470. *Et stellis ostendere sidera certis*. Comprehensio siderum, quum scilicet a globo stellarum, aut alia quapiam astrothesia notatur forma; videatur Aratus, Phæn. ubi Manilium interpretatur. Ex his autem Manilianis intelligere licet, quid differat sidus a stellis. Nam sidus stellis constat, stellæ sunt singularia corpora.

473. *Linea designat species* B. Linea tantum ab igne, ad ignem, i. e. a stella, ad stellam, designat ipsas species, sive formationes. Scaligeri judicio melius *Ignea species*, id est, ignis tantum, non etiam intervalla,

Respondent, media extremis, atque ultima summ
Redduntur : satis est, si se non omnia celant :
Præcipue, medio quum Luna implebitur orbe,
Certa nitent mundo : cum Luna conditur omne
Stellarum vulgus : fugiunt sine nomine signa.
Plura licet vacuo tum cernere sidera cælo;
Nec fallunt numero, nec parvis mixta feruntur.
Et, quo clara magis possis cognoscere signa,
Non varios obitus norunt, variosque recursus,
Certa sed in proprias oriuntur sidera luces,
Natalesque suos, occasumque ordine servant.
Nec quidquam in tanta magis est mirabile mo
Quam ratio, et certis quod legibus omnia parent.
Nusquam turba nocet, nihil ullis partibus errat

quæ vacua sunt. *Ignea species*, fulgor. Supra : *Cætera vincuntur specie*, id est, fulgore. Nihil tamen mutare multo præstat.

476. *Præcipue, medio*. Semilunio non absconduntur, at plenilunio obscurantur. Hoc est, quod dicit, v. seq. « cum Luna conditur omne Stellarum vulgus ».

477. *Certa nitent mundo*. Certa vocat sidera in stellis comprehensa, quæ sunt primæ aut secundæ magnitudinis. Nam postea illis opponit eas, quas vulgus vocat, ut et in fine lib. V, id est, quæ sunt sine nomine, vel potius minori specie.

478. *Fugiunt sine nomine signa*. Sine nomine dixit, ut Hipparchus ἀκατονομάστους ἀστέρας, quos Ptolemæus ἀμορφώτους, ἀνωνύμους Aratus. Ptolemæus, Hipparchus, et ante eos Chrysippus numerum stellarum et rationem putarunt. Sed Hipparchus et Ptolemæus numero MXXII, Chrysippus MLVIII esse dixit. Plinius, II, 42 : « cinatur vastitas cæli immen screta altitudine, in duo atqu signa ». Legendum : *vastita immensa altitudine, discreta de L signa*, i. e. in duodequin ta. Tot enim sunt μορφώσεις parcho, Eudoxo, et aliis des B. legit *sine nomine turba ;* e

479. *Plura licet vacuo tum* Sic Gembl. quamquam eu dixerit habere *credere ;* unc bebat *cedere*, scilicet plenilu dit omne vulgus, et vacuum destituit. *Licet* autem ἀρχαϊ *quet*. Sed B. *cernere* et *plura* in *pura*.

480. *Nec fallunt numero*. enim earum numerus a Ch et Hipparcho collectus, ut ximus.

483. *Certa sed in proprias*. vices servant, ut quotannis eas eodem ordine observa verbum ex Arato, Phæn.

Laxius et levius, mutatove ordine fertur.
Quid tam confusum specie, quid tam vice certum est?
Ac mihi tam præsens ratio non ulla videtur,
Qua pateat mundum divino numine verti,
Atque ipsum esse Deum; nec Forte coisse magistra,
Ut voluit credi, qui primus mœnia mundi
Seminibus struxit minimis, inque illa resolvit:
E quîs et maria, et terras, et sidera cæli,
Ætheraque immensos fabricantem finibus orbes,
Solventemque alios constare; et cuncta reverti
In sua principia, et rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum sine numine moles
Ex minimis, cæcoque creatum fœdere mundum?
Si Fors ista dedit nobis, Fors ipsa gubernet.

488. *Laxius et levius*. B. *laxius aut brevius*, non male.

490. *Ac mihi*. Elegans Parecbasis. Mundum Providentia, non Forte gubernari. Quin et Aristoteles ipse disputat, nihil fortuitum esse in iis, quæ perpetua et æterna sunt. Cælum autem æternum ponit ipse. Ergo nihil fortuitum in Cælo. Porro, Fors sive Casus neque ubique, neque in omnibus. At astrorum ad circulos proportio, et æquabilitas ubique, et in omnibus. Igitur astrorum ad circulos æquabilitas neque Forte, neque Casu. Rursus: Quæ ubique et in omnibus, ea secundum naturam sunt. Quæ secundum naturam, ea neque forte, neque temere. Si astrorum ad circulos proportio ubique, et in omnibus, non igitur temere, aut forte. Quæ disputatio nihil aliud loquitur, quam id, quod proponit Manilius. Hæc etiam eodem modo persequitur Firmicus, et eadem argumenta, quibus nititur Manilius, ipse quoque ad probabilitatem adsumit.

492. *Nec Forte coisse magistra*. Ut Epicurus voluit, et vid. Lucret. II, 1150. Quod Tertulliano vertitur *passivitas*.

493. *Qui primus*. Primus sane hoc scivit Democritus, quem sequutus Epicurus.

495. *E quîs*. Ex quibus atomis. — *Si sors ista dedit*. Imperiti librarii semper *Sors* pro *Fors* scribebant, ut apud Horat. *Seu Sors, seu Ratio*. Nam *Fors* scribendum erat: hoc est, sive motu cæco, sive provido. Alterum est Epicuri, alterum Chrysippi. At recte Gemblacensis hic semper habet *Fors*, ubi vulgati *Sors*. Sed locus ita concipiendus: « Si Fors ista dedit nobis, Fors ipsa gubernet: At cur dispositis vicibus, etc. » Argumenta jam ex Aristotele proposuimus. Si temerario omnia, at quomodo illa ordine? Atqui ordine. Ergo non temerario. Nam con-

At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio præscriptos reddere cursus
Cernimus, ac nullis properantibus ulla relinqui:
Cur eadem æstivas exornant sidera noctes
Semper, et hibernas eadem? certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit
Jam tum, quum Graiæ verterunt Pergama g
Arctos et Orion adversis frontibus ibant;
Hæc contenta suos in vertice flectere gyros,
Ille ex diverso vertentem surgere contra
Obvius, et toto semper decurrere mundo.
Temporaque obscuræ noctis deprendere signis
Jam poterant, cælumque suas distinxerat horas.
Quot post excidium Trojæ sunt eruta regna
Quot capti populi? quoties Fortuna per orbem
Servitium, imperiumque tulit, varieque reverti
Trojanos cineres in quantum oblita refovit
Imperium? Fatis Asiæ jam Græcia pressa est.

traria omnino sunt temeritas et analogia. Ergo et contraria Fors et Providentia.

502. *At cur dispositis vicibus*. Signa dispositis vicibus redeuntia uno verbo Aratus παλίνωρα.

509. *Arctos et Orion adversis*. Orion enim e directo Ursæ majoris. Hom. Iliad. XVIII, 487: Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν· Ἥτ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.

512. *Et toto semper decurrere mundo*. Nam ut supra notamus, Orion utriusque hemisphærii magnas partes occupat. B. tentat *Notio*, et rationem recte procedere adfirmat. Ut Arctos olim et hodie in Boreali mundo, ita Orion in Notio. Neutrum sidus e loco suo abscessit. Hoc certe minus elegans Scal. sensu. Ed.

513. *Temporaque obscu deprendere signis*. Troicis bus, inquit, jam tum nor nes vigilias noctis signis c deprendere: quod prim Trojano instituit Palame jam tum nomina noctis sig re solitos Veteres, testis I Iphigenia in Aulide, que citavimus in procemio sup quem adludit Manilius. S modo signis horæ noctis sint, aut deprendendæ, d tus, Phænom. — *Deprend* Hoc Ausonius vocat de σταθμήσασθαι, saltem si lectio est.

519. *Imperium*, scilicet Sic Virg. Æn. VI, v. 481, Æmilio.

inumerare piget, quotiesque recurrens
mundum vario sol igneus orbe.
ıortali mutantur lege creata.
›gnoscunt terræ vertentibus annis:
variant faciem per sæcula gentes.
net incolumis mundus, suaque omnia servat,
longa dies auget, minuitque senectus.
us puncto currit, cursusque fatigat.
ıper erit, quoniam semper fuit idem.

:ognoscunt terræ. Mi-
ı de quondam floren-
.s prodit Servius Sul-
, Corintho, quas suo
atas, et verius *cada-*
quam urbes fuisse.
epigramma de Athe-
. IV, p. 534. Ed. —
'eteri splendore mu-
s habuerint instaura-
: quod notamus in
ad. Temp. Sed quid
eo tempore, quum
ıgoram ita declaman-
Met. XV : « OEdipo-
sunt, nisi nomina,
Pandioniæ restant,
thenæ? » Sulla Athe-
rat, ut comparatione
m cadaver urbis, non
:ur : at aliarum com-
n florentium, Divo-
ici possent. Sed Ovi-
ssum absolvere, qui
rthagoræ, quo tem-
iimæ erant, eas peni-
licat. Idem de Thebis
mpore quidem Ovidii
ım ab Alexandro solo
quarum tamen nun-
plendor fuerit, quam
goræ. Ludit hoc ar-
scholiastico libro de
Pallio Tertullianus : ubi de locis, quæ se amplius non cognoscunt, ut loquitur Manilius : « Rursus orbis alius idem : mutat et nunc localiter habitus, quum situs læditur : quum inter insulas nulla jam Delos, arenæ Samos, ut Sibylla non mendax ».

524. *Exsutæ variant.* Fay. habet *exsutas,* ita ut ad se referatur, et interpungit, non male, opinor; nam omnes codices *exsutas* habent. Ed. — Versum hunc proscribit Bentleius.

527. *Nec motus puncto currit.* Gemblacensis, *Nec motus ponto curvat.* quod est ineptum. B. hunc versum ablegandum a textu censet. — Hujusmodi interpolationes, inquit, quæ pro Manilianis se ostentant, hanc censuram a Scaligero extorserunt, quod non posset Manilius manum tollere de tabula, et numquam sciret desinere: falso dictum, si emuncta nare scimus a genuinis spuria discernere. Ed.

528. *Idem semper erit.* Non videtur Manilii. Tolerabilis tamen. Est vero argumentum a necessitate : idem Mundus semper visus est, idem Sol, eadem Luna. Quod quidem non esset, si temere regeretur, ut vult Epicurus.

Non alium videre patres, aliumve nepotes
Adspicient. Deus est, qui non mutatur in ævo.
Numquam transversas Solem decurrere ad Arct
Nec mutare vias, et in ortum vertere cursus,
Auroramque novis nascentem ostendere terris:
Nec Lunam certos excedere luminis orbes,
Sed servare modum, quo crescat, quove recedat;
Nec cadere in terram pendentia sidera cælo,
Sed dimensa suis consumere tempora signis;
Non casus opus est, magni sed numinis ordo.
* Hæc igitur texunt æquali sidera tractu
* Ignibus in varias Cælum laqueantia formas.
* Altius his nihil est: hæc sunt fastigia mundi.
* Publica naturæ domus his contenta tenetur
* Finibus, amplectens pontum terrasque jacentes.
* Omnia concordi tractu veniuntque, caduntque,
* Qua semel incubuit cælum, versumque resurgit
Ipse autem quantum convexo mundus Olymp

536. *Nec cadere in terram.* Post hunc versiculum perge ad illos novem, quorum primus: « Sed dimensa suis consumere tempora signis ». Persequitur enim ἀποδείξεις suas, non posse fieri, ut casui καὶ εἰκαιότητι adsignetur illa æquabilis temporum dispensatio.

538. *Non opus est magni casus.* Magnum Casum dixit, ut supra Fortem Magistram, ex Epicureorum scilicet persona, qui decernunt Fortunam ac Casum omnia regere: in quorum ore crebrum est, τύραννος τύχα, et Comicum illud: πάντων τύραννος ἁ Τύχα 'στὶ τῶν θεῶν. Igitur postquam ostendit certam ac immutabilem astrorum ac Mundi æquabilitatem, tandem id, quod volebat, concludit, nullum casum Mundo adsignandum, sed Providentiam esse et cælestem Rationem, quæ gubernet. — *Non casus op* Vulgata lectio ante Scal. *no est magni casus*, quæ ex Epicureorum, ut ostendimus rum Deus erat motus cæcu vero est Manilii, cui Deus dentia. Et quidem magis p præsertim quum accedat scripti auctoritas.

539. *Hæc igitur texunt.* O Phænomenis: « Tot numero Deus simulacra figura Impos lo, perque altas sparsa te Clara pruinosæ jussit dare terræ ».

546. *Ipse autem quantum.* eaquam quale esset τὸ πᾶν os nunc quanto extendatur s docet, ac formæ dimensione jungit.

Obtineat spatium, quantis bis sena ferantur
Finibus astra, docet ratio; cui nulla resistunt
Claustra, nec immensæ moles, ceduntque recessus;
Omnia succumbunt, ipsum est penetrabile Cælum.
Nam quantum a terris, atque æquore signa recedunt,
Tantum bina patent: quantumque inciditur orbis
Per medium, pars efficitur tum tertia gyri,
Exiguo dirimens solidam discrimine summam.
Summum igitur cælum bis bina resurgit ab imo,
Altera bissenis ut sit pars tertia signis.
Sed quia per medium est tellus suspensa profundum,
Binis a summo signis discedit, et imo.
Hoc igitur, quodcumque supra te suspicis ipse,
Qua per inane meant oculi, quaque ire recusant,

551. *Nam quantum a terris.* Ad verbum ex Arato, Phænom. — *Nam quantum a terris.* Hexagona est figura, qualis apum cellulis. Mundus est pila, Terra centrum: ac nos quidem, qui in ea sumus, centri vicem obtinemus. Necesse igitur rectas lineas ab oculo nostro in cælum jactas, æquales esse omnes. Quanta erit linea in cælum ab oculis ducta, tantas debemus sex lineas per totum circuli ambitum imaginari: quæ si æquidistantes adsumantur, illo spatio duo complectentur Zodiaci dodecatemoria. Sic conficient ἑξάγωνον σχῆμα. Nam latus hexagoni est æquale semidiametro. Quæ quidem vera sunt, sed neque docent quæ sit vera terræ a signis cælestibus distantia, aut quantum ipsa signa spatium teneant. Neque erat cur tantopere Manilius humanam rationem laudaret.

552. *Quantumque inciditur orbis.* Quanta est dimetiens orbis, tertia ad eam est peripheria. — *Quantumque... tum.* Laborat constructio. Vetusti codices et B. habent *quacumque*, melius. Quacumque circulus per centrum inciditur, diametros fit, tertia pars peripheriæ, sed *exiguo*, ut vates ait, *discrimine*. Ed.

554. *Exiguo dirimens.* Hoc est, una septima plus. Hæc ratio est 7 : 22. Plinius Histor. Natural. «Quantas dimetiens habet septimas, tantas circulus habet duo et vicesimas». Sed exactius 1 : 3,1415926, ut demonstrant ultimæ supputationes. Ed.

555. *Summum igitur cælum bis bina.* Orbis circumquaque a centro submovetur binis signis. Ergo linea a peripheria, ad peripheriam per centrum ducta, quia ad illam dupla est, dupla quoque signa habebit, hoc est, bis bina, ut dicit. Igitur a summo cælo ad imum signa sunt quatuor.

556. *Astra, e bissenis* B. Scal. dedit *altera*, et explicat, Altera tertia,

Binis æquandum est signis : sex tanta rotundæ
Efficiunt orbem Zonæ; qua signa feruntur
Bis sex, æquali spatio texentia Cælum.
Nec mirere vagos partus eadem esse per astra,
Et mixtum ingenti generis discrimine fatum,
Singula quum tantum teneant, tantoque ferantu
Tempore sex tota surgentia sidera luce.
Restat, ut æthereos fines tibi reddere coner,

id est, duæ tertiæ. Apud Livium, altero et vicesimo anno, id est, vicesimo secundo. Virgil. Ecl. VIII, 49 : « Alter ab undecimo jam tum me ceperat annus », id est, tertius decimus. Apud jurisconsultum : « Alter semissis inter duos fratres dividitur », id est, duo semisses. Tota diametrus est una tertia peripheriæ. Accedat altera tertia, id est, duæ tertiæ, nimirum octo, fieri bis sena signa. Sed bene vidit B. primam vocem cum præcedenti versu conjungendam, et legendum *astra*, i. e. signa. Tum putat Scal. hos versus alio ordine constituendos : « Summum igitur cælum bis bina resurgit ab imo. Sed quia per medium est tellus suspensa profundum : Binis a summo signis discedit et imo, Altera bissenis ut sit pars tertia signis ». Et sic explicat : A summo cælo ad imum sunt quatuor signa, hoc est, quanta est dimetiens orbis. Sed quia, inquit, tantum est hinc ad summum cælum, quantum hinc ad imum, propterea hinc ad summum bina signa, et ad imum totidem erunt. Tamen quia vulgaris lectio potest defendi, noluimus eam mutare : neque mutandam censemus.

561. *Sex tanta rotundæ.* Et ita habet Gemblacensis. Ad verbum Aratea interpretatur, et complectitur elegans e Arati paraphrastes Avien 1037 sqq. qui locus luculer interpretatio est. Nam qu lius dixit : « sex tanta ro ficiunt orbem Zonæ », Avi oram Signiferi tot sex par quot partium est obtutu summum cælum.

562. *Efficiunt orbem Zo* τοῦ Ζωδιακοῦ.

564. *Nec mirere.* Famil sula Manilio Epilogi vicen ut I, 857, 902, et II, 3 mirere moras, quum Sol astra, etc. » Item, vs. 4 mirere in ea pugnantia s te ». Item, 950, et II, 5 sit mirandum, si fœdus astris ».

567. B. *Tempore, vix tot* Quia singula ex duode unum mensem consumu quidem quoad sensum. E

568. *Restat, ut æthe* Exemplo Arati post Phæ circulorum Sphæræ desc adgreditur ; quamquam A dimensionem mundi ci scribit. Contra Manilius circulorum descriptione Hoc vero arbitrarium : n regula ab auctore exigen

Filaque dispositis vicibus comitantia Cælum,
Per quæ dirigitur signorum flammeus ordo.
  Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,
Sexque fugit solidas a cæli vertice partes.
Alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consummat Phœbus lucemque, moramque,
Tardaque per longos circumfert lumina flexus,
Æstivum medio nomen sibi sumit ab æstu,
Temporis et titulo potitur : metamque volantis
Solis, et extremos designat fervidus actus,
Et quinque in partes Aquilonis distat ab orbe.

meo judicio Manilius. — *Æthereos fines. Fines* circulos. Infra, I, 594: « signantes tempora fines ». Et id quoque exemplo Arati, qui σήματα vocat. Et in Parmenidis versibus σήματα potius circuli videntur, quam astra ipsa. Sic Hyginus circulos his vocat significationes.

569. *Filaque dispositis vicibus.* Dispositas vices, ut supra: « At ur dispositis vicibus consurgere igna ».

570. *Per quæ dirigitur.* Tres tantum circuli sunt, per quos dirigitur signorum ordo, duo Tropici t Æquinoctialis. Nam duo reliqui, Arcticus et Antarcticus, non nisi a Sphæra dati climatis locum habent. At illi tres in usum Sphæræ d quamvis inclinationem instituti unt. Ideo Aratus eorum tantum ationem habet, Phæn. — *Per quæ dirigitur.* Ab hoc versiculo perge d ipsorum circulorum descriptionem. Scalig. hunc locum ita restiuit, et sequuti sunt omnes, eo men non nominato. Hæc autem imo post descriptionem signorum e ulla præfatione occurrebant.

571. Videatur Excursus quem ad calcem hujus libri rejecimus. Ed.

574. *Consummat.* Ante Scal. *consumit;* sed animadvertit promiscuum usum apud hunc auctorem esse verb. consumendi et consummandi.

576. *Æstivum.* Si non est mendum, dixit æstivum nomen, ut Horatius flumen Metaurum, Stertinium acumen. Fortasse *Æstivi medio.* Sic paullo infra vs. 587: « Proximus hunc ultra brumalis nomine tangens ».

577. *Temporis et titulo potitur.* Tropicus enim a tempore illo dicitur, in quo τροπὴ, id est, reversio Solis fit. Metaphora a curulibus agonibus. Nam flexura metæ etiam τροπὴ dicta. Quin et Manilius persistit in metaphora, quum metam Solis dicit, et actum. Omnia enim verba Circensia. Atque adeo e medio Circo est *Fervidus.* Hor. Carm. I, 1: « Metaque fervidis Evitata rotis ».

579. *Et quinque in partes.* Quadrans xv partium, de quibus sex sunt a Polo ad Arcticum : ab eo ad Tropicum quinque, a Tropico ad Æquinoctialem quatuor. Quæ sexies multiplicatæ fient a Polo ad

Tertius in media mundi regione locatus
Ingenti spira totum præcingit Olympum,
Parte ab utraque videns axem, quo limine Pl
Componit paribus numeris noctemque diemq
Veris et Autumni currens per tempora mixt
Quum medium æquali distinguit limite cælun
Quatuor et gradibus sua fila reducit ab æstu.
Proximus hunc ultra brumalis nomine tange
Ultima designat fugientis limina Solis,
Invidaque obliqua radiorum munera flamma
Dat per iter minimum nobis : sed finibus illis,
Quos superincubuit, longa stant tempora luce

Arcticum xxxvi; hinc ad Tropicum xxx, a Tropico ad Æquinoctialem xxiv.

581. *Ingenti spira.* Nam circuli illi nihil aliud, quam spiræ, quarum maxima, quæ mediam sphæram cingit, ut minima, quæ verticibus propior.

582. *Quo limine.* B. et P. *culmine.* Huet. *limite,* ut infra v. 578. Ut adpareat lubricam esse commutationem horum duorum inter se.

586. *Quatuor et gradibus.* De xv partibus, in quas sectus est circulus, Arcticus aufert vi, Tropicus v; ergo reliquæ sunt quatuor, quæ sexies ductæ fient xxiv. Tanta erat tunc ab æquinoctiali Solis maxima declinatio, quæ quidem hodie deprehenditur minor grad. 23. 30′. Gradus autem vocat, quas antea partes, et Græci μοίρας. Vulgus vero gradus vocat ab Arabibus, qui sic quas Ptolemæus μοίρας, semper vertunt.

587. *Proximus hunc ultra brumalis nomine tangens.* Scal. olim *cingens* pro circulo, et in prima edit. *circes.* Veteres enim *circe ces, totiens, quotiens,* et pro *thesaurus* scribeban notum Circitem pro circi nio usurpatum. De quo dus Festus. Sic Gemblac bat *tangens,* non *cing* retinemus. Sic infra de « Inde per obliquum c tangit olorem ». Græci i ficatu dicunt ἐφάπτεσθαι. loquutus est Hyginus : pter Antarcticum circulu inter Hostiæ caput, et caudam extremam colloc bis apud Manilium, et Hyginum *tangere* abso tum. B. emendat *gauden* opinor.

588. *Fugientis limina S* na, fines, metas; ut sup limine Phœbus », hoc fini : et idem error erat lumine pro limine. Ju quoque in etymo Postli men finem esse dicunt.

589. *Invidaque,* hoc es maligna. Quia enim obli

e dies transit candentem extenta per æstum;
jacet binis submotus partibus orbis.
ıs ab his superest extremo proximus axi
us, austrinas qui stringit et obsidet Arctos.
ıoque brumalem per partes quinque relinquit:
ıntum a nostro sublimis cardine gyrus
, ab adverso tantumdem proximus illi.
ıi per binas vertex a vertice partes
ıs, duplici summa circumdat Olympum,
quinque notat signantes tempora fines.
.dem est via, quæ mundo; pariterque rotantur
es, sociosque ortus occasibus æquant:
loquidem secti, qua totus volvitur orbis,
'ahunt alti cursum comitantia cæli;
alla pari servantes limite semper,
ısque semel fines, sortemque dicatam.
ıt duo, quos recipit ductos a vertice vertex,

ı, propterea lucem vi- invidere.

que jacet binis. Quatuor 'el xxiv; totidem nempe ıs illi e regione positus. *ibi*, etc. B. corrigere vult: *mas*, etc. et putat Olym- per quinque fines, sive rallelos. Eudoxus, astro- dux, circulum in sexa- s dividebat. Ed.

visus duplici summa. A juinoctialem xv partes; ɔolum Antarcticum tot- est, quam vocat dupli- am; ut binas partes duo ia, quæ ab æquinoctiali

fines. Ita enim parallelos :finiebat, sive describe- nius. Propterea ἀπλανεῖς rato, Phæn. — *Quando-quidem texto.* Sic supra, 563: « Bis sex æquali spatio texentia cælum ».

604. *Secti, qua.* Sic B. Scal. *texto, quo*, contra codd. nullo sensu. Ed.

605. *Cursum comitantia cæli.* Vulgatæ *circum*. Circum etiam dixit Cicero de Galaxia: « Vidisti magnum candentem serpere circum », i. e. circulum. Sed non dixit circum cæli. Gemblacensis *cursum*, non *circum*, quod retinendum. — *Cursum comitantia cæli.* Eamdem enim cum cælo conversionem habent. Sic supra, 569: « Filaque dispositis vicibus comitantia cælum ».—*Intervalla pari.* Ita quasi aliud agens circulorum parallelorum rationem exponit.

608. *Sunt duo.* Magni circuli CLXXX per polos mundi ducti æquinoctialem in partes æquales, Zodiacum autem inæqualiter secant.

Inter se adversi, qui cunctos ante relatos,
Seque secant, gemino coeuntes cardine mundi;
Transversoque polo rectum ducuntur in axem,
Tempora signantes anni, cælumque per astra
Quatuor in partes divisum mensibus æquis.
Alter ab excelso decurrens limes Olympo
Serpentis caudam siccas et dividit Arctos,
Et juga Chelarum medio volitantia gyro:

Eorum duorum qui se ad rectos angulos secantes puncta tropica et æquinoctialia tangunt, præcipuus usus est in Sphæra, ad quatuor anni tempora designanda. Quia vero puncta illa quatuor mobilia sunt, mobiles quoque sunt illi circuli. Coluros Græci vocarunt, id est, mutilos, non utique quod re ipsa mutili sint; eorum enim posteriora tantum conduntur: sed quia ea parte, qua nobis inutiles sunt, quasi mutili censentur. Alioqui posteriora illorum utilia sunt iis, qui ultra Capricornum habitant, ut quæ nobis utilia sunt, ea illis mutila. Quare si Veteres eam partem tectam propterea damnarunt, quod ejus nullus est citra Capricornum usus: cur non eodem jure et circulum Antarcticum damnarunt? cur non et Meridianum quoque κόλουρον vocarunt? Nam etiam τὰ ἐπίποδα ejus κέκρυπται. Quia igitur non solum CLXXX, sed longe plures circuli per polos mundi duci possunt, illi duo tantum Coluri dicuntur, qui quatuor puncta cardinalia tangunt: quæ gradum unum promoventur in anteriora intra annos plus minus septuaginta. A conditu rerum ex veris epilogismis nostris (tempore quo scribebat Scal. id est, anno mundi 1547) facta est illorum punctorum promotio localis quidem 77, temporalis vero dieru et quadraginta.

614. *Alter ab excelso.* æquinoctialis.

615. *Serpentis caudam, dividit Arctos.* Nullus Colu simul serpentis caudam ambas Arctos. Reliqua s habent.

616. Ibi duos versus i ptione circulorum omisit *Circulus a summo nascent Mundum Permeat, Arctopl tens per terga Draconis*, cu sionis sic rationem redd Circulus? Jam enim dixer ab excelso decurrens lim po ». Sed quid est nasc dus? Quid est *Arctophyla* Adeo imperitus modulor lius, ut penultimam in A laca produxerit? Quis huj tantum scriptorem insim deat? Deinde negamus per Hydram et medium C incedentem potuisse Ar cem et Draconem perme verbo et quidem vere dici hos duos versus huc infer poetam fuisse, neque Græ se, neque asterismorum visse, neque mentem Ma quutum fuisse.

que secans Hydram, mediumque sub austris
n, adversum concurrit rursus in axem,
ı Cetum, squammosaque tergora Ceti,
ıe notat fines, clarumque Trigonum,
læque sinus imos, fastigia matris,
nque suum repetito cardine claudit.
hunc medium summumque incumbit in axem;
des primos cervicem transit et Ursæ,
tem stellæ primam, jam Sole remoto,
t, nigræ præbentem lumina nocti.
s Cancrum dirimit, stringitque flagrantem
n, clavumque Ratis, quæ vicerat æquor.
ı occultum per gyri signa prioris
ı; atque illo rursus de limite tangit
corne, tuisque Aquilam designat ab astris.
ram inversam currens, spirasque Draconis,

ub Austris. Centau-
istinguitur a Sagit-
ıe Centauri: quam-
Centaurus est. Sed
alter Crotus. Colu-
que Croti festinat
Hyginum.
n concurrit rursus in
s axis Antarcticus.
olurum hunc cum
m esse dicit Bonin-
m excusamus pro-
ınem versuum loco
partim damnamus,
ındignum putare de
hæc posse dici. B.
ab axe. Ed.
matris. B. ex Lips.
ıale; quia non per
æ transit, sed per

ptem stellæ primam.
ıterpretatur Aratea.

Prima enim occurrit in horizonte. Scholiastes Germanici: « Altera namque Helice est, quæ adparet prima noctis ».

627. *Et Geminis Cancrum dirimit*. Nunc discedit ab Eudoxo suo, et merito, quum vult solstitia fieri inter finem Geminorum et initium Cancri, nimirum in momento rationali. At Eudoxus, ut alibi dicemus, in mediis Cancro et Capricorno τὰς τροπὰς fieri dicit in descriptione horum circulorum. At Manilius et a se quoque discedit, qui hic brumam in principio Capricorni fieri dicit: alibi autem dicit Solem brumam conficere, quando *Fulget in octava Capricorni parte biformis*.

629. *Inde axem occultum*. Inde in polum Antarcticum conveniens secat ad rectos angulos sphærales alterum gyrum, Colurum æquinoctialem.

Posteriora pedum Cynosuræ proterit astra,
Transversamque secat vicino cardine caudam.
Hic iterum coit ipse sibi, memor unde profectus
Atque hæc æternam fixerunt tempora sedem,
Immotis per signa modis statione perenni.
Hos volucres fecere duos: namque alter ab ipsa
Consurgens Helice, medium præcidit Olympum,
Discernitque diem, sextamque examinat horam,
Et paribus spatiis occasus cernit et ortus.
Hic mutat per signa vices; nam seu quis Eoos,
Seu petit Hesperios, supra se circinat orbem
Verticibus superadstantem, mediumque secantem
Cælum, et diviso signantem culmine mundum,

633. *Proterit.* Horat. IV, 7, 9: *ver proterit æstas;* et sic Virgilius, Æn. V, 325: « calcemque terit jam calce Diores ». Sed Gemblacensis habet *perterit*, et B. vult *præterit.* Quæ autem hic dicta sunt de finitionibus Colurorum, falsa sunt maximam partem: quæ confutare, tanti esse non duximus. Sic Scal. sed audiendus Pingræus, qui monet lectorem ut se referat ad statum cæli tempore Eudoxi, et Cnidi, ubi scribebat. Tunc quidem hæc si non vera absolute, tamen ad verum proxima adparebunt. Ed.

636. *Atque hæc æternam.* Gemblacensis codex huic capiti præferebat titulum, DE ANABIBAZONTE ET HORIZONTE; sed Scal. de Meridiano et Horizonte acturus est: Ego nunquam memini legere, Meridianum circulum Anabibazontem vocatum esse: quamvis recte potest dici anabibazon, in quo altissimum est punctum Solis in habitatione nostra: ut Lunæ nodus ἀναβιβάζων dicitur. — *Fixerunt tempora sedem.* Tempora vocat Circulos parallelos luros, quia per eos anni si tempora. Sed falsum est, q cit, reliquos circulos, de loquutus est, immobiles esse Arctici neque uni sint, ne mobiles, ut ex Veterum s demonstravit Scal. in Exc lib. I, v. 564. — B. reponit ... *sede* ex cod. Ven. Ed.

638. *Hos volucres.* Nove id est, mobiles et mutab *Namque alter ab ipsa.* Meri verius ab ipso polo proficis inde per Zenith ductus, rem et arcus astrorum diu angulos rectos persecat. Ed

642. *Hic mutat per sign* Scal. *mutans... seu si quis,* seu quis hominum versus seu quis versus occasum p tur, circinat supra caput s culum meridianum.

645. *Diviso signantem mundum.* Nempe cælum i partes, quum secat æqualit sum Solis, dividit.

e loco terræ cælumque ac tempora mutat.
› aliis aliud medium est, volat hora per orbem:
ıbi se primís extollit Phœbus ab undis,
:ta manet, quos tum premit aureus orbis.

ue loco. Hic, inquit, ıtatur, quandoquidem edium diei est, neque n.

' *hora per orbem.* Eunti ınem semper fit alius inquit Geminus, et ıs compilator Proclus. :runt Meridiani. Sed :r minimum iter fit, id non potest, convenit aticos, ut gradus unius ſuæ Meridianum ratio- ıdum comprehendere ud inter eos nondum ıto stadiasmo terrestri n respondere possit. DCC stadiis finit. Pto- :minus, et totidem ver- CC. Sed si Horizon, , mutatur in CCCC, s mutatio esse debe- iano. Horizontis enim eciproca est ratio. Am- naximos circulos con- , quia alter sine altero test. Omnis Horizon ıuum ad rectos angu- omnis horizontis sunt tis et Occidentis. Poli oli omnium meridia- nnis horizon per pun- :casus transit, ut om- ıs per polos mundi. ıs mundi et verticem ıit, is est meridianus um ad rectos angulos ;it punctum finitionis horizon, etc. Ita re- ciproci sunt. — Inverso ordine hi versus feruntur in scriptis universis. Recte immutavit Scaliger, quem sequutus est B. non enim *hora mutat tempora*, quæ ipsa temporum pars est: sed homo qui ortum vel occasum petit. B. pro *ac* habet *et*. Ed.

648. *Atque ubi se primis.* Sex horæ sunt quadrans diei integri, ut nonaginta gradus sunt quadrans circuli. Qui igitur uno quadrante circuli orientaliores sunt, quam nos, illis Solem sex horis citius, quam nobis oriri dicit Manilius. Contra qui nobis quadrante uno occidentaliores sunt, serius illis occidet Sol, quam nobis, nempe post sex horas confectas. A Molucis igitur insulis, ad insulam Christianorum Habassenorum Zucotoram, quadrans circuli est: ut ab eadem Zucotora, ad Canarias insulas, alter quadrans. Molucensibus igitur Sol sex horis maturius orietur, quam Zucotorinis. Eodem modo, quando Zucotorinis orietur Sol, quia permensus est quadrantem diei 24 hor. Molucensibus meridiem conficiet. Et quum Zucotoræ verticem stringet Sol, tum Canariis orietur, Molucensibus occidet. — *Atque ubi se primis extollit Phœbus ab undis.* Esto Zucotorinis oriri Solem.

649. *Illis sexta manet.* Molucensibus. Nam tum illis erit Meridies, quia tunc illos premet aureus orbis, quia Meridianum eorum premet aurea Solis rota.

Rursus ad Hesperios sexta est, ubi cedit in umb
Nos primam ac summam sextam numeramus utr
Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne.
Alterius fines si vis cognoscere gyri,
Circumfer faciles oculos, vultumque per orbem.
Quidquid erit cælique imum, terræque supremu
Qua coit ipse sibi nullo discrimine mundus,
Redditque, aut recipit fulgentia sidera ponto,
Præcingit tenui transversum limite mundum.
Hæc quoque per totum volitabit linea cælum,
* Nunc tantum ad medium vergens, mediumque
* Orbem, nunc septem ad stellas, nunc mota sub a

651. *Nos primam et summam.* Nos, qui in Canariis sumus, eamdem horam primam diei numeramus, quam illi sextam. Primam et summam dixit, quia summa hora noctis, id est, duodecima confecta incipit prima diei.

652. *Et gelidum extremo.* Lumen gelidum Solis orientis dicit poetice, quia tunc minus eum sentimus, quam quum in punctum meridiei adscendit.

653. *Alterius fines ... cognoscere gyri.* Scaliger scribebat *finis...gyros*, et intelligebat finem pro circulo, ut supra, 601. Sed Gembl. habet *gyri*.

654. *Circumfer faciles oculos.* Nam Horizon nihil aliud, quam confinia visus.

655. *Quidquid erit cælique imum, terræque supremum.* Nam imum cælum et altissima terræ coire videntur in finitione illius circuli.

657. *Redditque aut recipit. Reddit* orientia, *recipit ponto* occidentia. Ac nescio, an pro *fulgentia* legendum *fugientia*.

658. *Præcingit tenui.* Præcingit mundum, qui æqualiter s versam mundi sphæram, hemisphæria, alterum su rum infra terram efficit.

659. *Hæc quoque per to tabit linea.* Lineam circulu volitare ait, quia omnes h mobiles.

660. *Medium mediumq* prisca elegantia, ut candi didiorque.

661. *Nunc septem ad st* ptemtriones. —*Nunc mota* Reliqua astra vocat mota, mobilia: quia oriuntur et ad differentiam Septen qui semper conspicui sunt quæ ab Arctico loco ad Æ lem pergentibus, in consp Ergo secundum ea, quæ mutatio Horizontis a Sep fiet ad Meridiem, quod v Et quæ de sensili Meridi sunt, eadem de sensili dicantur, necesse est; q mus alterum sine altero posse: item mutationem non percipi, nisi post stadiorum. Ergo totidem

quocumque vagæ tulerint vestigia plantæ
modo terrarum, nunc has gradientis in oras,
per erit novus, et terris mutabitur arcus.
ppe aliud cælum ostendens, aliudque relinquens
nidium teget, et referet, varioque notabit
e et cum visu pariter sua fila movente.
terrestris erit, quia terram amplectitur, orbis,
nundum plano præcingit limite gyrus,
ue a fine trahens titulum, memoratur Horizon.
Iis adice obliquos adversaque fila trahentes
r se gyros, quorum fulgentia signa

tis mutatio ponenda est; apud Geminum, et ejus torem Proclum, trecento- n quadringentorum stadio- natur.

Sed quocumque. B. quia præ- duos versus proscribit, *Nam quacumque.* Ed.

Dimidium tegit. Scalig. *teget.* mnes *tegit* et *refert.* Ductus s, et futurum *notabit* sua- gere, ut dedimus. B. legit *profert.* Sed minus a vul- edit *teget* et *profert.* Senten- dimidium tegit, dimidium . Vid. not. 658. — Tangit nem Horizontis. Horizon ulus definiens adparentem itam mundi partem.

Fine, et cum visu. Scaliger caussa receptam lectionem , et dedit: « Fini cum... em ». Sed melior nostra le- nam libri vetusti habent : , notabit cælum fine vario ente sua fila pariter cum hominis. Multo difficilius al. intelligas hominem *mo-* aut quid sint sua hominis

668. *Hic terrestris erit.* Quasi reli- qui omnes sint cælestes. Sed cur terrestris potius, quam cælestis, si tam extremum cæli, quam terræ præcingit? — Scaliger et Huet. non recte rationem reddere conantur. Certe Horizon Astronomis est cir- culus sphæræ cælestis, non terre- stris; tantumque a terra abest, quantum supra nos meridianus. Ed. — Hos autem versus adulterinos censet B. Certe *terram* et *mundum*, *orbis* et *gyrus*, odiose redundant. Ed.

669. *Et mundum plano. Plano*, depresso. Atque omnino Horizon est circulus jacens, ut illi Meridia- nus est circulus stans.

670. *Atque a fine trahens titulum*, *memoratur Horizon.* ὁρίζων enim est finitor.

671. *His adice obliquos.* Altero *i* extrito dicebant *adicio.* Sic *reicio*: Virgil. Eclog. III, vs. 96 : « reice capellas ». Inde *reicinium* dictum vult Varro. In Apotelesm. « adi- ce et civilia bella ». — *Obliquos.* Nam uterque obliquus, Zodiacus et Lacteus. Non poterat hæc egregia emendatio sine optimo codice præ- stari. — *Adversa.* Apud Scal. *di-*

Alter habet, per quæ Phœbus moderatur habenas,
Subsequiturque suo Solem vaga Delia curru,
Et quinque adverso luctantia sidera mundo
Exercent varias naturæ lege choreas.
Hunc tenet a summo Cancer, Capricornus ab imo
Bis recipit, lucem qui circulus æquat et umbras,
Lanigeri et Libræ signo sua fila secantem.
Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis,
Rectaque devexo fallit vestigia clivo;
Nec visus aciemque fugit, tantumque notari
Mente potest, sicut cernuntur mente priores:
Sed nitet ingenti stellatus Balteus orbe,
Insignemque facit cælato lumine mundum,
Et ter vicenas partes patet atque trecentas

versa, sed libri vetusti habent *adversa inter se*. Sic infra v. 689 : « alter in adversum positus ». Ed.

673. *Alter habet*. Zodiacus, quem primo loco describit. Zodiacus ac Galaxias hoc habent commune, quod non intellectu fingendi, ut reliqui omnes sphæræ circuli, sed sensiles sunt. Uterque enim visu notatur. Propterea ambos uno capite complectitur. Habent et commune, quod, ut diximus, uterque obliquus est.

676. *Exercent varias naturæ lege choreas*. Varro de omnibus stellis id dixit : « Quum pictus aer fervidis late ignibus Cæli choreas astricas ostenderet »; et ipse Manilius lib. II, 118 : « Signorumque choros, ac mundi flammea tecta ». Et vetus sphæra : primus choreas circuli ducit Aries, quamquam duas tantum stellas veteres magistri *saltatrices* vocarunt, nempe duas illas de tribus, quæ in cauda Cynosuræ circa
polarem, quæ immobilis
esse, circumducuntur, in
saltantium. Hyginus : « Sed
ribus caudæ stellis una est
quæ Polus adpellatur, ut E
nes dicit, per quem loci
mundus existimatur versa
quæ autem duæ χορευταὶ d
quod circum polum ver
Scholia Germanici : « Su
decem, quæ præcedunt, e
tur ludentes, et maxime alt
vocatur polus ». Fortasse l
id enim saltatrices. Sed n
tamus.

682. *Tantumque notari M*
test. Non est, inquit, i
fingendus, ut alii, sed
capi potest : neque utiqu
duis expers, ut illi : « S
ingenti stellatus Balteus o

684. *Balteus orbe*. Zodia
bes *Almantica*, seu *Nitac*
Utrumque Balteum, sive
significat. Auctor Alcabicii

longum : bis sex latescit fascia partes,
æ cohibet vario labentia sidera cursu.
Alter in adversum positus succedit ad Arctos,
paullum a Boreæ gyro sua fila reducit,

circulus, qui latus est in et in ligatura strictus, et gnificare circulum Zodiaci». verbis designatur, ita de-)litum, ut pingitur a Ma-ım latæ fasciæ modo pinge-qua si quis præcingat se, quidem latam et explicatam ; ad umbilicum autem, ubi us præcinctionis, strictam. ubitat latam fasciam · ibi ubi nodus fit? Judæi artis vocant Zodiacum opus narium, id est, limbum .

Bis sex latescit. Tribus cir-ırallelis Balteum Signiferi : Veteres scribunt : quorum ·emi latitudinem circuli de-medius in duas æquales par-: sunt senum graduum, bal-dinem dividit. Mechanici tæ-ant. Veteres illi latitudinem rculi secundum planetarum ones definiverunt. Quod si ır, non jam senum graduum, ınum partes illas duas de-us. Nam maxima Veneris o est fere partium VIII. Ita sex, sed bis octo latescet ırtes. Illustris Picus Miran-um legeret Zodiaci fasciam gradus patere, putavit ne-m esse, unum quodque XII graduum latitudinem ita ut latitudinem Zodiaci ıorum latitudine, non pro ım inclinationibus accipiat. e. Nam quædam signa non in tantum patent, quædam etiam in longius : puta, Tauri pes extra Zodiacum procedit : et ex duobus Piscibus is, qui Australis est, multum extra Zodiacum declinat. Locus Mirandulani est libro septimo contra Astrologos. Ad rem. Zodiacus dupliciter accipitur, aut Solis, aut aliarum vagantium ratione. Solis quidem ratione dicitur Eclipticus, solaris circulus. Propter alios vagantes dicitur latus circulus, ut hic fascia. Et quanta erit vagantium maxima in utramque partem inclinatio, tantam ejus latitudinem esse videtur ponendum.

688. *Quæ cohibet vario labentia sidera cursu.* Ejus fines in latitudinem non egredi sidera, falsum jam demonstravimus. Nam signa quædam etiam extra sex gradus promota sunt, ut supra ostendimus : Venus autem etiam usque ad VIII evagatur. Sed πλατύτερον hæc accipienda sunt.

689. *Alter in adversum.* Via lactea, quæ quidem nullum in sphæra usum habet. Non enim circulus est, sed albens, et huc illuc ductus trames, qui toto cælo circumfunditur. Arabes vocant suo idiomate viam lactis. Vulgo autem apud nos dicitur *chemin de Saint-Jacques.* Ed. — *Alter in adversum pontus.* Gembl. habet *positas*, plerique alii *positos* : unus recentior et ex eo B. *positus.* Hoc rectum videtur : Galaxias enim in adversum positus Zodiaco. Vid. supra vs. 671. Ed.

Transitque inversæ per sidera Cassiepeæ.
Inde per obliquum descendens, tangit Olorem;
Æstivosque secat fines, Aquilamque supinam,
Temporaque æquantem gyrum, zonamque ferentei
Solis equos, intra caudam, qua Scorpius ardet,
Extremamque Sagittari lævam, atque Sagittam.
Inde suos sinuat flexus per crura pedesque
Centauri alterius, rursusque adscendere cælum
Incipit; Argivamque ratem per aplustria summa
Et medium mundi gyrum, Geminosque per ima
Signa secans, subit Heniochum, teque inde profe
Cassiepea, petens super ipsum Persea transit,
Orbemque ex illa cœptum concludit in illa:
Tresque secat medios gyros, et signa ferentem
Partibus e binis, quotiens præciditur ipse.
Nec quærendus erit: visus incurrit in ipsos
Sponte sua, seque ipse docet, cogitque notari.
Namque in cæruleo candens nitet orbita mund
Ceu missura diem subito, cælumque recludens.
Ac veluti virides discernit semita campos,

691. *Transitque inversæ.* Inversam Cassiepeam vocat ob ejus astrothesiam. Vid. Arat. Phænom. vs. 699. Marcus Tullius: « neque ex cælo depulsa decore Fertur. Nam verso contingens vertice primum Terras, post humeris, eversa sede refertur ». Hyginus: « Hæc occidens, Scorpione exoriente, capite cum sedili resupina ferri perspicitur ». Hunc gestum cadentium in pronum cernuationem et cernulationem Veteres dixisse, in Festum notavimus ex Varrone et Glossariis. Apul. Miles. IX, *cæruleus corruens;* ubi leg. *cernulus, corruens.* — Pro *Cassiepeæ* Bentl. scribit *Cassiepiæ.* Ed.

693. *Aquilamque supin*
contra Asterismos, qui
ejus nobis obversum pin
Theonem, qui astrorum
vultibus in cælum, tergis
conversis describendas test

698. *Centauri alterius.* A
qui et Chiron.

700. *Per ima,* et ita Ger
sis. Intelligit autem pede
norum.

705. *Quotiens præciditur* i
est, æqualiter dividit et d
Nam duo sunt magni circ
centrum cum sphæra habe
tersecant igitur sese.

710. *Ac veluti virides.* Su

Quam terit assiduo renovans iter orbita tractu,
Inter divisas æquabilis est via partes :
Ut freta canescunt sulcum ducente carina,
Accipiuntque viam fluctus spumantibus undis,
Quam tortus verso movit de gurgite vortex,
Candidus in nigro lucet sic limes Olympo,
Cæruleum findens ingenti lumine mundum :
Utque suos arcus per nubila circinat Iris,
Sic superincumbit signato culmine limes
Candidus, et resupina facit mortalibus ora,
Dum nova per cæcam vibrantur lumina noctem,
Inquiruntque sacras humano pectore caussas:
Num se diductis conetur solvere moles
Segminibus, raraque labent compagine rimæ,
Admittantque novum laxato tegmine lumen.
Quid? quasi non timeant, magni quum vulnera cæli
Conspiciant, feriatque oculos injuria mundi.
An coeat mundus, duplicisque extrema cavernæ
Conveniant, cælique oras et sidera jungant,

gendum τὸ *quum*. Ut in Ætna, 290 : « Nam veluti resonante ». Vide quæ in illum locum adnotamus.

712. *Inter divisas æquabilis est via partes*. L. pro *divisas* dat *divisis*, unde Stœb. *In ter divisis*, vix hoc intelligendum. Antea *æqualibus*, quod mutavit Scaliger. — Hunc vs. ut spurium proscribit B. Ed.

715. *Quam tortus*. B. *qua*. Quid enim est *movere viam de gurgite?* Ed.

716. *Candidus in nigro*. Nigro, [illegible].

717. *Cæruleum findens*. Cf. Arat. Phæn. B. habet *pingens*. Ed.

720. *Et resupina facit*. Suspicere facit homines. Eleganter. Ex admiratione resupinant homines vultus ad intuendum Galaxian. Accepit ab Arato, ubi de Galaxia in Phænom.

724. *Segminibus*, hoc est, hemisphæriis. In eos hæc dicuntur, qui putabant viam lacteam duorum hemisphæriorum junctura designari. — *Segminibus*. Contra dixit infra : « duplicisque extrema cavernæ Conveniant, cælique oras, et sidera jungant ». Nam ibi cæli oras, ut hic segmina. Si enim segmina, ergo oras habent.

726. *Quid? quasi*. Gronovius legit *Quid sibi*, quod sequitur B. non male.

729. *Cælique oras et sidera jungant*, quamquam τὸ *sidera* suspectum est. Nescio, an Manilius scripserit, *et fœdera jungant*. Nam quia *federa* scriptum erat sine

Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix,
Fissuram faciens mundi, stipatus et orbis
Aeriam in nebulam clara compagine versus,
In cuneos alti cogat fundamina cæli.
An melius manet illa fides, per sæcula prisca
Illac Solis equos diversis cursibus isse,
Atque aliam trivisse viam; longumque per ævum
Exustas sedes, incoctaque sidera flammis,
Cæruleam verso speciem mutasse colore,
Infusumque loco cinerem, mundumque sepultum
 Fama etiam antiquis ad nos descendit ab anni
Phæthontem patrio curru per signa volantem,
Dum nova miratur propius spectacula mundi,
Et puer in cælo ludit, curruque superbus
Luxuriat, nitido cupit et majora parente,
Monstratas liquisse vias, orbemque rigentem
Imposuisse polo, nec signa insueta tulisse
Errantes nutu flammas, currumque solutum
*Deflexum solito cursu, curvisque quadrigis.

diphthongo, inde ansa librario depravandi locum.

731. *Fissuram faciens*. B. reponit *Fusuram faciens : mundi stipatus*, etc. aliter distinguens. Fissuræ vocabulum ipsi sententiæ contrarium est. In hac enim non moles prius juncta conatur se diducere : sed prius disjuncta conatur coire. Tunc *Fusuram* explicat conflaturam, plumbaturam. Plin. XXXIV, 22 : « Ipse lapis ex quo fit æs, Cadmia vocatur, fusuris necessarius. Ed.

732. *Clara compagine versus*. Fortasse scripserit Manilius *compagine rursus*. Pro *clara* B. emendat *crassa*.

735. *Illac Solis equos*. Aristoteles, εἰ δὲ τὸν ἥλιον τοῦτον τὸν κύκλον φέρεσθαί ποτε.

740. *Fama etiam antiquis.* Pythagoreorum ex Aristotel

741. *Phæthontem*, trisyll per συναίρεσιν, et in frag Varronis Atacini, ubi vide hujus operis t. IV, p. 585

745. *Orbemque rigentem* verius. Nam qua currus Sol erat flammea et ignea via diversis cursibus Solis, ea rigentem factam. Sic Nost 385 : « *Æternas superare ni* bemque rigentem Prona L spectantem membra puella reponit *aliamque recentem*.

747. *Errantes nutu flamm* prie dicit *nutu* inclinatione dat *meta*. Ed.

748. *Curvisque quadrigi*

Quid querimur, flammas totum sævisse per orbem,
Terrarumque rogum cunctas arsisse per urbes?
Quum vaga dispersi fluitarunt lumina currus,
Et cælum exustum est: luit ipse incendia mundus,
Et nova vicinis flagrarunt sidera flammis,
Nunc quoque præteriti faciem referentia casus.
Nec mihi celanda est famæ vulgata vetustas
Mollior: e niveo lactis fluxisse liquorem
Pectore Reginæ Divum, cælumque colore
Infecisse suo: quapropter Lacteus orbis
Dicitur, et nomen caussa descendit ab ipsa.
An major densa stellarum turba corona
Contexit flammas, et crasso lumine candet,

vus quadrigas vocat equos ab orbita deflectentes: ut quum scilicet funales equi exspatiantur, neque directam orbitam tenent. Neque vero aliter Sidonius in Narbone: « Incurvantur equi: proterva currum Intrat turba rotas ».

749. *Quid querimur.* Scal. *Quod*, mendose, ut videtur. Manifestus est sententiæ ordo. Quid querimur terrarum orbem tunc conflagrasse? Etiam cælum exustum est. Ed.

751. Pro *lumina* B. reponit *fragmina*, et hoc a *fluitarunt* posci ait. Virg. Æn. X, 306: « Fragmina remorum quos et fluitantia transtra Impediunt ». Ovid. Met. II, 317: « radii fractarum parte rotarum ». Sed nulli adsentiunt codices. Ed.

754. *Referentia* B. Gembl. *reservantia casus*, unde Scal. *servantia*, minus bene.

755. *Famæ vulgata vetustas Mollior: e niveo.* Molliorem famam vocat comparatione illius Phaethonteæ, quæ violentior esse videtur. — B. conjecit *fama vulgata vetusta Fabula*, *de niveo lactis fluxisse*, etc.

757. *Cælumque colore Infecisse suo.* Rhetorum est suadere, Philosophi demonstrare. Ita eorum sunt illustria argumenta: hujus demonstratio. Sed aliquando vicem mutant. Sic Manilius post demonstrationes de Lacteo circulo illustria argumenta e medio vulgi petita, puta fabulam Phaethontis, et de lacte Junonis adfert; quod solet facere aliquando Aristoteles: quem non piget interdum fabulas vulgi in medium producere: non utique quod in illis verum sit, sed quia a vero ortæ ut plurimum. De lacte Junonis, præter Grammaticos et Mythologos, habes plene apud Philoponum, Meteor. I.

760. *An major densa stellarum.* Democriti est sententia. Multarum scilicet et parvarum stellarum spissam cohæsionem viam dictam Lacteam efficere. B. *Anne magis.*

761. *Contexit flammas.* Complicat. Sed non deterius est, quod in Gemblacensi legimus: *Connexit*

Et fulgore nitet collato clarior orbis?
An fortes animæ dignataque nomina cælo,
Corporibus resoluta suis, terræque remissa
Huc migrant ex orbe, suumque habitantia cæl
Æthereos vivunt annos, mundoque fruuntur?
Atque hic Æacidas, hic et veneramur Atridas,
Tydidenque ferum, terræque marisque triumph
Naturæ victorem Ithacum, Pyliumque senecta
Insignem triplici, Danaumque ad Pergama reg
Assaracum atque Ilum, totamque sub Hectore T
Auroræque nigrum partum, stirpemque Tonan
Rectorem Lyciæ; nec te, Mavortia virgo,
Prætercam, regesque alios, quos Græcia misit,
Atque Asiæ gentes, et Magno maxima Pella;
Quique animi vires, et strictas pondere ment
Prudentes habuere viri, quibus omnis in ipsis
Census erat, justusque Solon, fortisque Lycu
Æthereusque Platon, et qui fabricaverat illum
Damnatusque suas melius damnavit Athenas:

flammas. Sic infra *collato fulgore*.— *Et crasso lumine*. Crassum lumen, ob spissam cohæsionem lucentium siderum.

763. *Dignataque nomina*. B. scribit *numina*. Quid enim sunt *nomina corporibus suis resoluta?* Numina quidem, cælo dignata; non nativa; non Dii genitales, sed indigetes, qui mortalitate exsuta cælo recepti sunt. Ed.

762. *Et fulgore nitet collato*. *Fulgore collato* τῷ συναυγασμῷ.

771. *Assaracum atque Ilum* Scal. -- *Castra ducum*. Versum ut irreptitium expunxit B. et ex eo Pingr.

775. *Atque Asiæ gentes*. Vitium hujus versiculi non poterat deprehendi sine ope melioris libri. Gemblacensis igitur recte l « Atque Asiæ gentes, e maxima Pella ». Alexan natus erat, ut et pueri Juvenalis indicat in Sat. « Unus Pellæo juveni n orbis ». — *Pellam* Alexa trem dicit Fayus, eam credens. Ed.

776. *Et strictas ponde* Sic loquutus in libro V, r ctos nec crede Catones ». se, non ex communi, viv *stricta pondera mentes*. Ed.

779. *Et qui fabricav* Fabricam Socratis Plato ut Albinovanus opus Cæ tum a Cæsare informat magnum magni Cæsaris il

idis et victor, straraт qui classibus æquor :
anique viri, quorum jam maxima turba est:
uinioque minus reges, et Horatia proles;
acies partis : necnon et Scævola trunco
lior, majorque viris et Clœlia virgo,
omana ferens quæ texit mœnia Cocles;
ommilitio volucris Corvinus adeptus
olia, et nomen, qui gestat in alite Phœbum:

rsidis et victor. Xerxes Persidis victor, inquit sed a patre relictæ rex. familiare reges domito-:. — Hanc lectionem male caligerum putat Burman. cum Pingræo et aliis in-le Themistocle : vix enim Xerxem a Manilio in viam Elysium quoddam, re-ici. Sed nec ipse Themi-ersidis victor fuit, qui uidem in Græcia vicit, Persidi pedem non intulit. legunt *Persidis et rector*, , ut apud Ovid. et alios. ell. Obs. vol. I, p. 103 Burm. conjicit *strarat qui æquor;* ut sternere æquor, cadaveribus, et similia. kenb. ad Sil. XII, 153. i adhuc loquendi modo rum, IV, 11, 5, de classe t Cleopatræ, « naves non itu maris et labore vento-bantur ». B. conj. *strarat*

Tarquinioque minus reges. ı est et optima sententia. :ges Romanorum, præter Superbum, virtus sua in Lacteo circulo collocavit. perbus nullis meritis eo potuit. — *Et Horatia proles Tota acies patriæ*, olim *pontis*. Falsum. Hoc enim non ad trigeminos Horatios, sed ad unicum eorum gentilem Coclitem pertinet, de quo infra. Gemblacensis habet *Tota acies partus*, et ita B. et Pingr. Scal. *Tota acies partis.* Curiatii trigemini fuerunt tota acies Albanorum, ut Horatii trigemini fuerunt tota acies partis suæ, id est, Romanæ: quia non prælio utriusque exercitus, sed dimicationi horum tota fortuna belli commissa. Eleganter hoc dictum. Sic in Apotelesm. I de eodem: «Nulla acies tantum vicit : pendebat ab uno Roma viro». — Ut opinor, conjicio *Tota acies patriæ*. Ed.

786. *Et Romana ferens.* Ad statuas Coclitis adlusum, quæ cum corona civica formabantur. Coronæ autem civicæ murorum specie erant. — *Et commilitio* bene refinxit Scalig. pro *Et cum militio.* Perspicuitas et elegantia sententiæ est vice interpretis. Habes *commilitium* vocem apud Plin. juniorem, Epist. lib. X.

788. *Qui gestat in alite Phœbum.* Tria hæc Phœbi tutela, Corvus, Cycnus, Delphinus. De Corvo et Delphino testes habes veteres nummos xv virum sacris faciundis. In illis expressa est Delphica tripus Phœbi cum Corvo in inferiori parte, Delphino in superiore. De Cycno

Et Jove qui meruit cælum, Romamque Camillu
Servando posuit, Brutusque a rege receptæ
Conditor, et Pyrrhi per bella Papirius ultor;
Fabricius, Curiusque pares, et tertia palma
Marcellus, Cossusque prior de rege necato:
Certantesque Deci votis, similesque triumphis:
Invictusque mora Fabius, victorque necati
Livius Hasdrubalis, socio per bella Nerone:
Scipiadæque duces, fatum Carthaginis unum:
Pompeiusque orbis domitor, per tresque triump
Ante Deum princeps, et censu Tullius oris
Emeritus cælum, et Claudi magna propago,
Æmiliæque domus proceres, clarique Metelli,

et Delphino Martialem sponsorem dabo, Epigr. IX, 43: « Campis dives Apollo sic marinis, Sic semper senibus fruare cycnis ». Campas veteres Latini omnia cetosa, et ingentes pisces vocabant. Vide Festum: κατ' ἐξοχὴν igitur Campas marinas vocat Delphinos Phœbo sacros, ut adparet ex nummis xv virum.

789. *Et Jove qui meruit.* Adseruit Jovem, hoc est, Capitolium a Gallis. Et recte conditorem Romæ Camillum vocat, qui alter Romulus vulgo dictus fuit. Ejus autem victoria fuit quasi quædam urbis resurrectio.

792. *Et tertia palma Marcellus.* Propter tertia opima, nempe quæ occiso duce hostium ab imperatore referebant. Tres tantum apud Romanos hunc honorem adepti. Romulus, victo et occiso Acrone; Cornelius Cossus, Tolumnio, Etruscorum rege, et Marcus Claud. Marcellus Britomaro, Gallorum rege, interfectis. Marcellus tertia palma, ut Virg. in Culice: « Hic et fama vetus numquam moritura p
Curtius ». Et adposite, Æ
« tertia palma Diores ». E

795. *Invictusque mora F*
Gembl. *Flavius.* Nimirum
ejus nominis scripturam s
lectione refert. Favius e
ribus illis scribebatur, no
Favia apud priscos erat fo
Favii dicti, quod auctor
ita dictus a fovea, sive
quam ejus matrem co
Hercules.—*Necati:* Hora
pto. B. reponit *nefandi.* E

796. *Socio per bella Nero*
paullo post locutio impo
petitur, 805: « socio per
nante ». Et nimius est in
tologiis Manilius.

797. *Duces.* B. habet *du*

799. *Ante Deum prince*
Cæsarem. Historicis Græ
ὁ θεὸς ut Diodoro. Pomp
ante Cæsarem erat princ
blicæ, ut post eum C
Divus fuit. — B. *ante diem*

800. *Et Claudi magn*

to Fortunæ victor, matrisque sub armis
Agrippa suæ : Venerisque ab origine proles
descendit cælo, cælumque replevit,
regit Augustus socio per signa Tonante,
t et in cœtu Divum, magnumque Quirinum.
ætherei qua candet circulus orbis,
eum sedes : hæc illis proxima Divum
irtute sua similes vestigia tangunt.
prius, incipiam stellis quam reddere vires,
rumque canam fatalia carmine jura,

mblacensi ; quamquam ıdum forte fuerit. Clau- uctor Claudiæ gentis. *ıtrisque sub armis Miles æ.* Matrem, nisi fallor, viam, quæ socrus erat. filiam Marcellam uxo- t Agrippa. Hæc omnia in ıgusti. Hoc moneo, ne aliquid boni in illo :tionis latere. Nam judi- ıt in veterum codicum d quare Agrippa miles ıatris suæ? An strenuus ilitavit sub matre sua? atoria hæc sunt, et lo- avatus. Suspicor poetam « Martisque sub armis pa sui ». — Postmodum njecit *matrisque sub ar- armis* ab armus, i, de- De eo Barthius et Pingr. ıt. B. ut æquivocationem : *ulnis*, et huic opinioni ernsd. huj. op. tom. I, '.

d regit Augustus. Et ita iis. Sed quare dicit cæ- Augusto, quod nondum l est, in quod nondum . Hoc mortuo Augusto melius conveniebat. Neque hoc illud facit hilum : « Divisum Imperium cum Jove Cæsar habet ». Nam terras ab Augusto, cælum a Jove regi dicit Virgilius. — Sed Horat. Carm. III, 3, 13 : « Quos inter Augustus recumbens Purpureo bibit ore nectar ». Augusto tamen etiamnum vivo. Ed.

807. *Altius ætherei.* Post finem antecedentis versus distingue; hoc vult, altius, quam patet Galaxias, ibi esse sedem Deorum : secundum illam Galaxias est sedes heroum. — *Altius ætherii qua.* Subaudiendum τὸ *quam.* Altius quam qua patet Galaxias, nimirum cælum. Ejuscemodi particulas *quam*, *quum*, *ut*, a poetis reticeri non raro, alibi non semel docuimus.

809. *Qui virtute sua similes.* Similes Divis, heroes.— *Vestigia Divum.* Cælum. Catullus : « Ac quamquam me nocte premunt vestigia Divum ».

810. *Ac prius.* Potest etiam ferri *At prius.* Nam dixit ante, Hæc est heroum sedes, et tempus erat jam ad alia tractanda stylum convertere. Sed tamen revocat me cognata materia Cometarum. Absolutis enim iis, quæ de lacteo circulo dici pote-

Implenda est mundi facies, corpusque per omn
Quidquid ubique nitet, vigeat quandoque, nota
* Sunt alia adverso pugnantia sidera mundo,
* Quæ cælum terramque inter volitantia pender
* Saturni, Jovis, et Martis, Solisque : sub illis
* Mercurius Venerem inter agit Lunamque loca

rant, antequam libro coronidem imponat, cognatam circulo lacteo materiam de Cometis subjungit. Recte Manilius, ut alia, Cometas statim Galaxiis subjungit. Cognatam enim Cometarum et Galaxiæ materiam dicit Aristoteles. Alioquin et ad Astrologiam hæc quoque materia pertinet, quatenus Astrologi in cælo primos effectus ponunt; secundos in regione, quæ eos et Lunam interest. In cælo quidem sunt stellæ, quæ dicuntur μετέωρα· et vocantur signa prima. Infra cælum sunt, quæ Astrologis signa secundaria dicuntur, nempe Cometæ, ignes, flammæ, quod secundas a stellis vires habeant. Sed, ut dixi, non tamquam Astrologus hæc addidit Manilius, sed tamquam Physicus, et implendæ mundi sphæræ. Nam totus hic liber Physicus est, non Astronomicus.

812. *Implenda est mundi facies.* Nam implendæ mundi faciei post stellarum, et circulorum doctrinam, deerat τῶν μετεώρων tractatio. Pro *corpusque* B. *censusque*, et sequentem versum proscribit. Ed.

813. *Quidquid ubi nitet.* Tractaturus de omni corpore, quod in cælo nitet, ut ipse loquitur, memor a se planetarum quinque mentionem nullam factam, eam obiter huc rejicit, ut ab eis, ad reliquos ignes, qui sub Luna fiunt, opportune transeat. — *Quidqui nitet.* Post hunc versiculum di sunt illi quatuor de quin netis, quos non solum an tia, sed etiam sequentia l tinere probant: antecedent dem absurditas, si qui relinquantur: consequentiu convenientia. Nam quis «Sunt alia adverso pugnant mundo», postea recte «Sunt etiam raræ sortis euntes».

814. *Sunt alia adverso.* Q se velle tractare de eo, quo viget, et nitet in cælo : at de Planetis tractavit, quu inerrantes omnes descripsa pterea nunc ipsorum Pla nomina ponit, quia sunt i quæ corpus per omne ub tent et vigent. — *Sunt alia* Alia præter ea, quæ in ca rum memoravimus. Septe tes Græci vocant Planetas, Errones, Aratus μεταναάςας. versiculo comprehendit vet Μήνη, Ζεὺς, Ἄρης, Παφίη, Ἥλιος, Ἑρμῆς. — *Sunt alia* Hi quatuor vs. a B. post v. siti sunt. Sed importune h sequeretur, hactenus tant ctatum esse de stellis : et recte continuari sermonem netis. Atqui de circulis re Galaxia actum est, et quid

etiam raræ sortis natalis euntes
per liquidum, tractosque perire Cometas
nus, et raptim subitas candescere flammas,
per ingentes viderunt sæcula motus:
quod, ingenitum terra spirante vaporem,
dior sicca superatur spiritus aura;
a quum longo cessant depulsa sereno,
lis radiis arescit torridus aer,
alimenta sibi dimissus corripit ignis;

Scalig. igitur hos trans-m sequimur. — *Pugnan-aria* nempe motui uni-ıdi.

u etiam raræ sortis. Præ-ue ilios errones, sunt ignes, quos quidam stel-nero habent. — *Raræ sor-* Sed contra Sen. « Come-s esse, et sortis ejusdem, cætera ». — B. refingit *'s orti natalibus ignes*, i. e. enerantur. Vulgata lectio genda. Ed. — *Euntes Pro-Protenus*, ut apud Virg. ı3: « Protenus æger ago ». n labentes, non qui pro-etæ dicuntur. In quibus n numerare quæ dicuntur eca fulgores vertit. « Hi, ulgores dicuntur; quia cies illorum et caduca ne injuria decidens. Sæpe ninum noxas ediderunt. cta videmus icta, quæ ɔcta Græci vocant ». Virg. 95: « Illam summa super culmina tecti Cernimus am se condere silva, Si-ue vias: tum longo limite t lucem, et late circum re fumant ».

ractosque perire Cometas. Cometas genus facit, ejusque species stellas labentes. Sunt enim, quos ipse tractos vocat. — Scalig. hos versus transferre tentat sic: « Sunt etiam raræ sortis natalis euntes Protenus, et raptim subitas candescere flammas Aera per liquidum ». In quo eum non sequimur. Ed. — Pro *tractos* B. habet *natos*, et explicat intra breve tempus nascuntur et pereunt: ut infr. 831: « cadunt fulgentque cometæ ». Ed.

821. *Rara per ingentes.* In genere omnes Cometas raro contingere, et Aristoteles caussam putat esse Solis et astrorum motum, qui eos incandescentes separat, vel etiam formatos dissipat. Sed hos errores veteris astronomiæ confutat Pingr. Neque enim subito accendi aut exstingui, ut meteora, cometas verum est, sed motus suos habent, ut ipsi planetæ: ellipses vero multo majores describunt. Ed. — *Per ingentes viderunt.* Quod sæpenumero bellicos aut civiles motus antecedere Veteres putabant.

823. *Humidior sicca.* Humidiorem spiritum vocat exhalationem humoris, in terra vel super terram fusi. Siccam auram ipsius terræ exsiccatæ fumosum vaporem interpretatur Scalig. ex Aristotele. Ed.

Materiamque sui deprendit flamma capacem.
Et quia non solidum est corpus, sed rara vaganti
Principia aurarum, volucrique simillima fumo,
In breve vivit opus, cœptoque incendia fine
Subsistunt, pariterque cadunt fulgentque Cometa
Quod nisi vicinos agerent occasibus ortus,
Et tam parva forent accensis tempora flammis,
Alter nocte dies esset, cælumque rediret
Immersum, et somno totum deprenderet orbem.
Tum quia non una specie dispergitur omnis
Aridior terræque vapor comprenditur igni,
Diversas quoque per facies accensa feruntur

827. *Flamma capacem*. Scaliger dat *rapacem*. Sed omnes, ut damus, et rectius, et firmat vers. præced.

831. *Pariterque cadunt fulgentque Cometæ*. Scal. *fulgente Cometa*: quæ lectio nullum sensum idoneum parit. B. adfirmat Lips. Gemb. et recentiores aliquot habere: « cœptaque incendia finem Subsistunt, pariterque cadunt fulgentque Cometæ »; unde veram scripturam se eruere dicit: « citraque incendia limen Subsistunt, pariterque cadunt fulgentque Cometæ ». Ego mallem: *cœptoque incendia fine Subsistunt;* et servo *fulgentque*. Ed.

832. *Quod nisi vicinos*. Plinius, lib. II, cap. 25: « brevissimum, quo cernerentur, spatium septem dierum adnotatum est: longissimum octoginta ». Quidam doctus vir in suis ad Senec. notis, quia sciebat a Seneca Cometem visum sex continuos menses, putabat in Plinio legendum CLXXX. Sed frustra est. Nam hæc Plinii fuit opinio, et aliorum Veterum. In quo tamen eum falli tum exemplum a Seneca adductum, tum experienti convincit. Observavimus eni metem per dies plusquam c gnem locum Nicephori G adducit Scalig. ubi agitur meta cum Sole surgente, et i adparente; eodemque dur Solstitio ad æquinoctium au le, nempe dies CIII, adver nii sententiam, ut etiam Frater Martinus ordinis P torum, scribens sub Johan Papa ante annos CCC: « A mini MCCLXIIII Cometes t bilis adparuit, qualem null tunc vivens viderat. Ab enim cum magno fulgore s usque ad medium hemis versus occidentem, comam dam pertrahebat. Et licet i sis mundi partibus forte m gnificaverit: hoc tamen un certo compertum est, ut plus quam per tres menses verit, ipso primo adparente (Urbanus IV) cœpit infirm Cometes disparuit ».

836. *Tum quia non una*

Lumina, quæ subitis exsistunt nata tenebris.
Nam modo, ceu longi fluitent de vertice crines,
Flamma comas imitata volat, tenuisque capillos
Diffusus radiis ardentibus explicat ignis.
Nunc prior hæc species dispersis crinibus exit,
Et globus ardentis sequitur sub imagine barbæ.
Interdum æquali laterum compagine ductus
Quadratamve trabem fingit, teretemve columnam.
Quin etiam tumidis exæquat dolia flammis,
Procero distenta utero, parvasque capellas
Mentitur, parvos ignis glomeratus in orbes
Hirta figurantes tremulo sub lumine menta
Lampadas et fissas ramosos fundit in ignes.
Præcipitant stellæ, passimque volare videntur,
Quum vaga per nitidum scintillant lumina mundum:

Omnino ad verbum Aristotelem interpretatur.

841. *Tenuisque capillos.* Sic B. Scal. *tenuisque capillus*, sed ignis explicat capillos, non capillus ignes: ut flamma comas imitatur, non coma flammas. Tenuis autem hic quarto casu plurali. Ed.

842. *Diffusus radiis ignis.* Scalig. *diffusos ignes.*

844. *Et globus.* B. corrigit *glomus.* Glomus enim lanæ, non compressum, recte imitatur barbam.

845. *Compagine.* Non proprie. In trabe aut parallelepipedo nulla est compago.

848. *Parvasque capellas.* Scalig. *parvosque capillos.* Scripti quidem sic habent. Sed Vossian. *capellos.* Gembl. *partosque capillos.* Quidam pruritu innovandi dixisset rectam esse lectionem, et innui Parthos capillos, quia Parthi comati. Unde quum ægrotante Vespasiano, paullo ante decessum ejus nuntiatum esset, cometen adparere: elusit portentum interpretatione, et ad Parthorum regem, qui comam pasceret, non ad se, dixit pertinere. — Mendosum videtur *capillos;* nam de crinibus, comis, capillis supra egit; unde B. *parvasque capellas*, recte.

850. *Hirta figurantis.* Scalig. dat *figuratur messis* ex conjectura; sed optimam B. lectionem sequimur. Neque enim messis integra a meteoris figuratur, neque *messis hirta* dici potest. Ed.

851. *Lampadas et fissas.* Scalig. emendat *Lampadias fissus ramosos fundit in ignes*, non feliciter. Sed ut dedimus, B. recte. Quid enim est *fundere fissuras*, et ubi *fissus* pro *fissuris* reperias? Recte Bentleius: « Ideo fissas quia lampades ex pluribus filis vel bacillis constabant, et findebantur quo melius arde-

Et tenues longis jaculantur crinibus ignes,
Exsurguntque procul volucres imitata sagittas,
Arida quum gracili tenuatur semita filo.
Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui gravidas habitant fabricantes fulmina nubes
Et penetrant terras, Ætnamque minantur Olymp
Et calidas reddunt ipsis in fontibus undas,
Ac silice in dura, viridique in cortice sedem
Inveniunt, quum silva sibi collisa crematur.
Ignibus usque adeo natura est omnis abundans:
Ne mirere faces subitas erumpere cælo,
Aeraque accensum flammis lucere coruscis,
Arida complexum spirantis semina terræ,
Quæ volucer pascens ignis sequiturque, fugitqu
Fulgura quum videas tremulum vibrantia lume
Imbribus e mediis, et cælum fulmine ruptum.
Sive igitur ratio præbentis semina terræ
Involvens ignes potuit generare Cometas:
Sive illas natura faces ut cuncta creavit

rent ». Plinius quidem libro. II, cap. 25: « Lampadias ardentes imitatur faces ». Atqui Plinius omnes Cometarum species Græcis vocabulis adpellat, Pogonias, Acontias, Xiphias, Ceratias: Noster ne unam quidem, sed omnes Latine. Vide ad Plin. nostræ edit. tom. I, p. 292, sqq. et quæ ibi adnotantur. Ed.

854. *Et tenues longis jaculantur.* Plinius quidem quasdam Cometarum species vocat *acontias*, scilicet jaculares. — *Tenuem...ignem* dedit B. et *tractibus* pro *crinibus*. Ed.

855. *Exsurguntque procul.* Scalig. ipse notat διακδρομὰς dici Ptolemæo, unde veram lectionem conjicere poterat *procul excurrunt*, evolant, quo ipso sagittas i

859. *Ætnamque minantur* Scal. *imitantur Olympo.* Se lectio elegantior, minant mas Ætnæ Olympo, quasi que cælum ipsum combust

866. *Spirantis semina te* siccos vapores quos exhal Vid. not. ad vs. 823. Ed.

870. *Sive igitur ratio.* B. *bentes*, et vs. seq. *In volu possunt generare.* Ed.

871. *Involvens ignes pot rare Cometas. Potuit genera* tice pro, generavit.

872. *Cuncta creavit.* Sca *ob juncta* vel *sub juncta*, et de astrorum contactu, se

Sidera, per tenues cælo lucentia flammas :
Sed trahit ad semet rapido Titanius æstu,
Involvitque suo flammantes igne Cometas,
Ac modo dimittit: sicut Cyllenius orbis,
Et Venus, accenso quum ducit vespere noctem,
Sæpe nitent, falluntque oculos, rursusque revisunt:
Seu Deus instantis fati miseratus, in orbem
Signa per adfectus cælique incendia mittit.
Numquam futilibus excanduit ignibus æther;
Squalidaque elusi deplorant arva coloni,
Et steriles inter sulcos defessus arator

opinionem Democriti et Anaxagoræ dicentium Cometen nihil aliud esse quam contactum planetarum, in eundo sese mutuo illidentium. Sed propius ad universos libros accedit lectio quam damus, et quam Bentl. sequitur. Ed.

873. *Per tenues*, etc. B. mutat: *perpetuis cælo lucentia flammis*, et hunc locum satis apte explicat. Sive natura creavit ut cuncta sidera, ita illas faces : hoc est, Cometas, qui revera sidera perpetua sunt. Opinio Chaldæorum, Senecæ, et aliorum aliquot : quam verissimam esse demonstravit vir maximus Is. Newton: de quo quasi vaticinatus est Senec. Nat. Quæst. VII, 26 : « Erit, qui demonstret aliquando, etc. » Ed.

874. *Sed trahit.* Scal. conjecit *seu trahit*, sed sine necessitate. Cometæ enim lucent perpetuis flammis : sed quum Soli adpropinquant, occultantur ejus validiore luce, quomodo Venus et Mercurius. Ed.

875. *Involvitque suo.* Nempe occultantur majore luce.

876. *Ac modo dimittit.* Tunc sese explicant a radiis Solis : similis est Planetarum abstantia a Solis radiis, ut Vitruvianum verbum usurpem. Tunc enim Planeta absistit a Sole, vel Sol a stella fixa. Sic in stella Mercurii. Nam quum æquale propemodum cum Sole curriculum conficiat, propterea raro videtur. Quia vero exiguos transcensus facit, sæpe transgreditur adparentiam suam, quam Græci φάσιν dicunt. Unde raro adparet, utpote qui circa Solem moveatur. Quare non Sol Planetam, sed Solem potius Planeta dimittit.

377. *Et Venus.* Venus magno spatio a Sole recedens secundum latitudinem una eademque die matutina et vespertina fit. Unde Vesper et Lucifer dici meruit potius, quam Mercurius.

878. *Sæpe nitent, falluntque oculos.* Phases Planetarum intelligit. Male B. et Pingr. dant *latent;* tunc enim Noster bis idem dixisset.

879. *Seu Deus instantis fati.* A vulgi opinione, quæ ad recentiores permanavit.

880. *Signa per affectus.* Cometas vocat cæli morbos.

Ad juga mœrentes cogit frustrata juvencos.
Aut gravibus morbis, et lenta corpora tabe
Corripit exustis letalis flamma medullis,
Labentesque rapit populos, totasque per urbes
Publica succensis peraguntur fata sepulcris:
Qualis Erechtheos pestis populata colonos
Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
Alter in alterius labens quum fata ruebant.
Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant.
Cesserat officium morbis, et funera deerant
Mortibus, et lacrymæ: lassus defecerat ignis,
Et coacervatis ardebant corpora membris:
Ac tanto quondam populo vix contigit heres.
Talia significant lucentes sæpe Cometæ:
Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
Ardentes sine fine rogos, quum mundus et ipsa
Ægrotet natura novum sortita sepulcrum.
Quin et bella canunt ignes, subitosque tumultus,
Et clandestinis surgentia fraudibus arma:
Externas modo per gentes, ut fœdere rupto
Quum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos,
Arserunt toto passim minitantia mundo
Lumina, et ipsa tulit bellum natura per ignes,

887. *Labentesque.* Scal. *Tabentes*, sed altero versu *lenta corpora tabe.* Virgil. Georg. III, 498: « Labitur infelix studiorum atque immemor herbæ Victor equus ». Et vid. infra v. 891. Ed.

888. Pro *fata* B. *justa.*

889. *Qualis Erechtheos.* Contendit autem cum Lucretio, lib. VI. Vid. Thucydid. II, et Virg. Georg. lib. III, in fin.

894. *Lassus defecerat*, ex Ge[m] et omnes. Scalig. *fessus.*

897. B. *gaudentes clade Com*[…] elegantius sane.

903. *Externas modo.* Manil[…] indicat eam cladem non mult[…] tea contigisse, recenti etiam ejus memoria. Accidit vero q[…] quennio ante Augusti excessum quibus colligere licet tempus, hæc scripta sunt. Scal. *Extrem*[…]

Opposuitque suas vires, finemque minata est.
Nec mirere graves rerumque hominumque ruinas:
Sæpe domi culpa est: nescimus credere cælo.
Civiles etiam motus, cognataque bella
Significant: nec plura alias incendia mundus
Sustinuit, quam quum ducibus jurata cruentis
Arma Philippeos implerunt agmine campos.
Vix etiam sicca miles Romanus arena
Ossa virum, lacerosque prius superadstitit artus;
Imperiumque suis conflixit viribus ipsum,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
  Necdum finis erat: restabant Actia bella
Dotali commissa acie, repetitaque rerum
Alea, et in ponto quæsitus rector Olympi:
Femineum sortita jugum quum pompa pependit,
Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
Restabant profugo servilia milite bella,
Quum patrios armis imitatus filius hostes
Æquora Pompeius cepit defensa parenti.
  Sed satis hoc fatis fuerit: jam bella quiescant:

12. *Nec plura alias incendia mun-* *Sustinuit*. Simillimum illud de rte Julii Cæsaris, et sequentibus orum civilium eventibus, Virg. rg. I, 487: « Non alias cælo ce- runt plura sereno Fulgura, nec toties arsere Cometæ ».

17. Pro *prius* B. dat *nefas*, ex jectura.

21. *Alea*. Ita repone. Neque ium est a Manilio esse. Sic Pom- ius jurisconsultus dixit *aleam* re, quum captus piscium aut silium emitur. D. l. 8, § de trahenda empt. Græcum esse ος πολέμου, et κυβεύειν τὰ πράγ- ματα et pueri sciunt.

921. *Et in ponto quæsitus rector Olympi*. Adulatorium. De Augusto enim intelligendum. Ut in sphæra Barbarica: « Actiacosque sinus inter suspensus uterque Orbis, et in ponto cæli fortuna natabit ».

922. *Quum pompa pependit*. B. dat *Roma* pro *pompa*, ita ut ordo sit: « Quum Roma pependit dubia, sortita femineum jugum », quasi jactis sortibus, an sub Cleopatræ jugum cederet. Noster, IV, 35, de Horatio: « pendebat ab uno Roma viro, regnumque orbis sortita jacebat ». Ed. — Vitium esse in verbo *rependit*, quod veteres habent, nemo negaverit, nisi qui Latine nescit. Opus

Atque admanteis Discordia vincta catenis
Æternos habeat frenos in carcere clausa:
Sit pater invictus patriæ, sit Roma sub illo;
Quumque Deum cælo dederit, non quærat in o

est enim verbo, quod absolutum Grammatici vocant. Nos olim *tetendit* divinabamus non male. Nam *tendere* etiam de navali prælio potest dici. Sed sine dubio vera lectio est *pependit*. Bellum enim navale dicitur pendens. In lib. IV, 288: « Navales etiam pugnas, pendentia bella Adtribuunt ». In sphæra Barbarica: « Actiacosque sinus inter suspensus uterque Orbis ». Accedit huc, quod Jacob. Susius ad oram libri e regione hujus loci d nio ita correxerat.

928. *Atque adamanteis*. Ob Quirini ab Augusto clausum bis tantum antea contigerat. IV, 15, 9: « Janum Quirini c Virg. Æn. I, 293: « diræ f compagibus arctis Claudent portæ: Furor impius intu sedens super arma, et cent ctus aheais Post tergum no met horridus ore cruento ».

EXCURSUS

AD MANILII ASTRON. LIB. I, vs. 564.

Fulgentem sustinet Arcton. Recte, *sustinet Arcton.* Nam tota Ursa major intra illum Arcticum, quem descripsit Eudoxus, includitur. In climate autem Athenarum Horizon priores pedes Ursæ præterradit. Quia igitur quæ intra illam decircinationem includuntur, semper adparent, unde circulus ille dicitur φανερὸς, et Ursa major eo tota continetur: propterea, inquam, totum illum circulum Arcton vocarunt. Circulum inocciduum ac semper adparentem ἄρκτον vocat. Ovidius, Trist. IV, Eleg. III, 1:

> Magna, minorque feræ, quarum regis altera Graias,
> Altera Sidonias, utraque sicca, rates,
> Omnia quum summo positæ videatis in axe,
> Et maris occiduas non subeatis aquas;
> Ætheriamque suis cingens amplexibus arcem
> Vester ab intacta circulus exstet humo.

Quibus verbis quid aliud quam semper adparentem descripsit? Apud Geminum, præstantissimum scriptorem, ita legimus: ἀρκτικὸς μὲν οὖν ἐςι κύκλος ὁ μέγιςος τῶν ἀεὶ θεωρουμένων κύκλων, ὁ ἐφαπτόμενος τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον, καὶ ὅλος ὑπὲρ γῆν ἀπολαμβανόμενος, ἐν ᾧ τὰ κείμενα τῶν ἄςρων οὔτε δύσιν, οὔτε ἀνατολὴν ποιεῖται, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς περὶ τὸν πόλον ςρεφόμενα πολεῖται. Ubi plane quid sit circulus Arcticus docetur. Proclus ad verbum hæc descripsit ex Gemino, ut reliqua omnia suæ sphæræ. Quum Crateti Grammatico Arati interpreti mirum videtur Homero Arcton ipsam circulum semper adparentem vocari, Homeri

lectionem interpolare conabatur, et pro οἶν legebat εἷς, quo intelligebat circulum Arcticon, non Arcton ipsam. Sed imprudenter lapsum arguit Strabo. Vere quidem contra Cratetem ille. Sed ne ipse quidem reprehensione caret, qui verba Heracliti de circulo Arctico accipit : quum Heraclitus ipsum Horizontem nomine ἄρκτου intellexerit. Nam ἠοῦς καὶ ἑσπέρης τέρματα, quid aliud, quam Ortus et Occasus, ἄρκτος Septemtrio ? Atqui quatuor cardines non Arctico, sed Horizonte finiuntur. Ut plane constet, tempore Heracliti Arcti nomine Horizontem intelligi solitum, quia Arctos signum Horizontis maxime septemtrionale in intersectione meridiani; ut canit Aratus, Phæn.

Sexque fugit solidas. Describantur circuli Æquinoctiali paralleli xc. Ii erunt, quos Geminus vocat semper adparentes. Is autem, qui punctum Horizontis ad communem intersectionem Meridiani et Horizontis tanget, erit illorum maximus, ac proinde Arcticus illius loci. Quia vero Horizontes mobiles sunt, sic et Arctici mobiles. Ita in climate Cnidi, ubi polus ad xxxvi grad. adtollitur, Eudoxus scripsit Arcticum circulum totidem partibus a polo mundi distare. In alio climate alius erit, nempe pro ratione elevationis polaris. Hipparch. ὁ δ' ἐν Ἀθήναις ἀειφανὴς κύκλος ἀπέχει ἀπὸ τοῦ πόλου περὶ μοίρας λζ· ὁ δ' ἐν Ῥόδῳ περὶ μοίρας λϛ. Et quanta erit altitudo loci, in tantum a polo distare punctum illud, necesse est, cujus intervallo circulus Arcticus describitur. Itaque vetustissimi Græci Arcticum circulum definiverunt τὸ ἀρκτικώτατον σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος, vel τὸ ἀρκτικώτατον τῆς οἰκήσεως σημεῖον. Ita circulus Arcticus nihil aliud est, quam punctum habitationis, quod finitorem propius tangit. Nam punctum circinationis commune cum Horizonte habet. In hoc differunt, quod centrum Arctici circuli est polus mundi : centrum Horizontis est punctum verticale, seu Zenith loci.

Quod si poli elevatio xlv grad. absolute fuerit, ut Viennæ Allobrogum, opposita pars peripheriæ Arctici premet Zenith loci. Sin fuerit minor xlv grad. Zenith erit extra

rculum : si major, intra circulum. Ita fiet, ut quo propius Equinoctialem accedetur, eo minores fiant circuli. Contra, iajores, quo longius ab ipso receditur : sub Æquinoctiali ntem, id est, Sphæra recta, nulli prorsus sunt Arctici. Pyheas scripsit habitantibus Thulen Tropicum esse vicem Artici. Hæ differentiæ accidunt, prout Zenith intra, aut extra Arcticum est. Sive igitur intra Arcticum erit, sive extra, antum a puncto I distabit, quanta est differentia elevaionis poli ab elevatione Æquinoctialis supra Horizontem oci. Exempli gratia : Romæ polus adtollitur grad. 41. Ergo Æquinoctialis adtollitur ad 48. 20. Differentia, 7. 40. Proinde Zenith Romæ extra circulum a sui Arctici circumferentia listat grad. 7. 40. Sic habitantibus Thulen ea distantia est grad. XLIII, utpote quibus polus est ad grad. 66. 30 : Tropicus autem radit punctum intersectionis communis. Quare Martiano Capellæ Arcticus circulus definitur *semper adpaens, et contingens confinia Finitoris, numquam mersus adurgens.* Confinia Finitoris dicit intersectiones Horizontis et Meridiani in signo maxime boreali. His ita positis, videmus, quot habitationes, tot circulos Arcticos esse, non fixos, non μεταπτώτους, sed pro locorum differentia alios atque alios. Multum igitur errant recentiores, qui in Sphæra mechanica llum adponunt, et alium a Veterum descriptione, quum llum a puncto poli Eclipticæ circa polum mundi describunt. Nam talis Arcticus non potest esse, nisi eorum, quoum inclinatio tanta, quanta maxima Solis declinatio : ut ccidit iis, qui Syenem Niloticam habitant. Illis enim polus dtollitur ad grad. 23. 30. His animadversis, circulus Arcticus non potest in Sphæra mechanica locum habere, nisi sphæra d loci inclinationem fabricata sit. Aliter nullus est circulus Arcticus. Nam τοῖς μεταπίπτουσι σημείοις οὐχ ὁριςέον τὰ ἀμετάπτωτα, t præclare scribit Strabo. Sed alii quidem putaverunt, illum irculum esse utilem ad Zonas distinguendas, quod etiam efutare studet Scaliger. Nam Zonæ locum hodie non habent nobis, quibus totus orbis navigationibus Lusitanorum et

Hispanorum patefactus est. Cujus rei gratia verba Strabonis confutandæ horum Mathematicorum sententiæ adduxi: ὁ δὲ Πολύβιος οὐκ εὖ, τὸ ποιεῖν τινὰς ζώνας τοῖς ἀρκτικοῖς διοριζομένας, δύο μὲν τὰς ὑποπιπτούσας αὐτοῖς, δύο δὲ τὰς τούτων καὶ τῶν τροπικῶν· εἴρηται γὰρ ὅτι τοῖς μεταπίπτουσι σημείοις οὐχ ὁριστέον τὰ ἀμετάπτωτα. Vix invenias ex istis, qui mathematica profitentur, quibus non videamur insanire, si in doctrina circulorum diversa a Johanne Sacrobosco sentiamus. Quidam tamen nuper priore editione Manilii monitus, obiter, et quasi invitus, dicit alium usum fuisse Veteribus Arcticorum circulorum. Tamen nollet videri a nobis didicisse, quum hoc genus hominum totius antiquitatis imperitissimum sit. Quis auctor tam ridiculi commenti fuerit, nihil aliud possum dicere, quam Latinum scriptorem fuisse, et quidem recentiorem quadringentis annis. An alius ante Sacroboscum id professus sit, nescio. Certe in præsentia antiquior non succurrit. Ut igitur nostri errant, qui immobilem Arcticum constituunt contra Veterum mentem: ita Veteres illi, et post alios nostri castigandi, qui illum circulum tribus reliquis parallelum constituunt, quum paralleli circuli in sphæra polum eumdem cum ipsa habeant. At polus Arctici semper est idem cum sphæræ polo. Polus reliquorum trium variat, ut puncta tropica et æquinoctialia. Æquinoctia enim et Tropica antevertunt loca in Zodiaco, ita ut in aliquot annis unum gradum in antecedentia promoveantur. Circuli autem æquinoctiales et tropici nulli alii sunt, quam qui ad illa puncta mobilia describuntur. Mobiles igitur sunt, et proinde eorum poli mobiles quoque.

Sexque fugit solidas. Veteres Sphæram per ejus centrum in duas partes dividebant, ita ut paralleli ipsi in duas partes secarentur, quemadmodum a coluris secantur. Ejusmodi circulus constituebatur partium LX. Deinde Sphæra per Æquinoctialem divisa relinquit duo hemisphæria æqualia tricenarum partium. Ut brevius dicam, una quarta Sphæræ erat XV partium, quantarum totus ambitus LX. Neque aliter dividebant tempore Eudoxi. Postea propter commodiorem usum,

eas partes sexies multiplicarunt. Ita circulus integer factus est partium CCCLX. Quadrans ejus XC. Igitur in Cnido, patria Eudoxi, polus adtollitur ad partes VI, qualium quadrans est XV. Quas si sexies duxeris, produces XXXVI. Itaque iste Arcticus est ad elevationem Rhodi, vel Cnidi, non Romæ : quod tamen non monet Manilius : quasi ubique eadem statio esset Arcticorum (1). Nam, ut scribit Strabo, οἱ ἀρκτικοὶ μήτε παρὰ πᾶσιν εἰσὶ, μήτε οἱ αὐτοὶ πανταχοῦ. Sane. Neque enim in Sphæra recta sunt, neque in Sphæra stante, quam similem molæ vocabant Veteres : qualis est illis, quibus Æquinoctialis et Horizontem et Arcticum facit. Arcticum vero Græciæ ita describit Lucanus lib. VIII, vs. 172 :

> Signifero quæcumque fluunt labentia cælo
> Numquam stante polo miseros fallentia nautas
> Sidera non sequimur : sed qui non mergitur undis
> Axis inocciduus gemina clarissimus Arcto
> Ille regit puppes.

Non potuit clarius describi circulus semper adparens. Sed incuriam cum aliis vitiis Lucano familiarem interpretatione leniendum. *Numquam stante polo :* totum cælum intelligit, non tantum punctum, circa quod fit cæli conversio. *Fluunt labentia,* id est, quæ occidunt et labuntur sub terras, quæ numquam fluunt, aut labuntur sub terras. Axis inocciduus, non utique, circum quem cælum vertitur, sed totus circulus semper adparens. Nam pro regione integra cæli Axem etiam usurpari alibi indicamus. Quæ apud Lucanum sequuntur, quia non vulgo intelliguntur, exponemus :

> .... hic quum mihi semper in altum
> Surget, et instabit summis minor Ursa ceruchis,
> Bosporon, et Scythiæ curvantem litora Pontum
> Spectamus : quidquid descendet ab arbore summa
> Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur,
> In Syriæ portus tendit ratis.

(1) Eadem ad hunc locum monet Pingr. t. I, p. 69. Ed.

Huic nautæ, qui hæc argutatur, cursus est in Ægyptum. In Ægypti autem maritimis, et ubicumque maxima dies est horarum XIV, ibi Arctophylax, immo Arcturus, culminat, in summo arbore mali est. At habere stellam aliquam in intersectione Horizontis et Meridiani, hoc nautica locutione dicebatur in summa antenna habere : quod Lucanus hic dicit, in summis ceruchis habere. Nam κεροῦχοι sunt rudentes, qui cornua velatarum obvertunt antennarum, ut verbis Maronis loquar. Opiferas vocari monet Isidorus. Stella vero omnis, quæ est in data intersectione Meridiani et Horizontis, unde incipit finitio circuli Arctici, Arato quidem dicitur natare, Ph. κείνη που κεφαλὴ τῇ νήχεται· quia Oceanum Horizontem vocabant. Lucano vero ad verbum id est, *mari ferri*...*propiorque mari Cynosura feretur*, hoc est, Cynosura erit in contactu Horizontis. His animadversis, audiamus philosophantem nautam. Quando, inquit, iste axis inocciduus, h. e. semper adparens adtollitur, et magna est poli elevatio, et minor Ursa est in puncto finitionis circuli Arctici : tunc cursum in pontum dirigimus. Hic fraus facta est Lucano a librariis. Nam cur dicit hic minorem Ursam in summis antennis esse, quum infra in contrario casu ait, *propiorque mari Cynosura feretur?* Siquidem minor Ursa eadem est cum Cynosura. Sed Lucanus scripserat,

Et instabit summis magna Ursa Ceruchis.

Nam quamvis usitatius dicitur major Ursa, quam magna Ursa; tamen Latinum est magna Ursa. Ovidius Ursas adloquens:

Magna minorque feræ.

Hygino quoque dicitur Arctos maxima, et præterea poetis quædam indulgenda. Recte igitur constat ratio nautæ. Quando, inquit, ita polus adtollitur, ut Ursa major sit intra circulum Arcticum, tunc in Septemtrionem, et partes ponti tendimus. Legentibus oram Ægypti Arctophylax est in sum-

arbore, ut diximus ex Strabone, et Hipparchi rationes ›que docent, et polus deprimitur, qui velificantibus in tes Euxini adtollebatur. Ergo a partibus Euxini in Ægy-ım tendentibus descenditur : quod dictum ex opinione gi, quia polus deprimitur. Arctophylax igitur dicetur de-ndere, quum aliquot partibus deficiet a puncto verticali : ›d accidit in sinu Arabico navigantibus in parallelo Syenæ. enim Arctophylax, vel ejus lucida stella Arcturus, de-ndit ab arbore summa VII gradibus : siquidem sæculo ıparchi Arctophylacis declinatio et latitudo pæne æquales nt, partium nempe XXXI, ut voluit Hipparchus. Proinde antia a polo erat partium LIX, ut iterum monet idem ıparchus. Sed iste nauta, vel potius qui illum suggerit, anus, non bene conceperat mentem scriptorum Græ-um, unde hæc hausta sunt. In mari enim mediterraneo tralissimum litorum est Ægyptiacum, et vicina ora, ubi minat Arcturus. At Arcturus non potest descendere ab ore mali, nisi extra mediterraneum mare, puta in Oceano trali velificantibus, neque Cynosura propior esse mari, : est, propius ad finitionem Arctici accedere.

Sexque fugit solidas. XXXVI partium elevatio poli est Rhodi, ıvII Athenis, ubi caput Draconis Ursarum, quod intellexit atus. Sed tamen hallucinatur, quum in ea elevatione Tro-›o in VIII partes secto, V supra Horizontem adtollit. Hoc im proprium est elevationis 41, non 37 partium.

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI.

ræfatus pauca Manilius de variis argumentis, quæ sibi alii ex aliis poetæ tractanda sumpserunt; novamque, et a nemine ante cantatam materiam aggressurum se professus (ad v. 59), sidera quæque in suum quodque genus, inque suas quasque varias species partitur, scilicet in mascula et feminina, in humana et ferina, in bina et biformia, in aversa et directa, in diurna et nocturna, in terrestria et aquosa, inque ambigua; in fœcunda et sterilia, inque communia; in currentia et stantia, inque denique fessa et jacentia (ad v. 255). Varias eorumdem siderum configurationes, quos Astrologi diversos adspectus vocant, eleganti admodum carmine instruit, docetque pariter quæ, quotve sint trigona; quæ, quotve quadrata; quæ, quotve hexagona; et quæ cujusque generis dextra sinistrave dicantur (ad v. 394). Signat ea signa, quæ conjuncta, quæ disparia, quæve sunt opposita; necnon sub quibus signis singula corporis humani membra sunt in tutela. Notat etiam quæ signa dicantur sese audientia, quæ sese videntia, quæ amicantia, et quæ inimica (ad v. 482). Contrarias et amicantes, ut aiunt, signorum configurationes similiter adornat. Planetarum deinde varios adspectus ac terminos in signis longo carmine prosequitur et notat (ad v. 692). His omnibus animadversis, explicat duodecima, quæ Græci vocant Dodecatemoria, signorum ac planetarum (ad v. 787). Varias cardinum ac locorum intermediorum rationes perquirit, effectusque ac dignitates singulorum distinguit et enumerat (ad v. 855). Denique duodecim cœlestium domorum censum agit, ac earumdem titulorum et tutelarum, certisque domibus suum quemque proprium planetam adscribit (ad finem).

MAXIMUS Iliacæ gentis certamina vates,
Et quinquaginta regum regemque, patremque,
Hectoreamque facem, tutamque sub Hectore Tro
Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis

1. In priore libro monuimus Astrologiam duabus partibus constare, meteorologica et apotelesmatica, et alteram quidem alteri tamquam materiam subjacere. Ideo prima est ordine; ut et materia ipsa prima ordine. Quod igitur ex eo opus fuit ad tironem in Apotelesmaticis informandum, Manilius adsumpsit: nimirum quæ sint ea docuit, quorum effectus illis relinquit, qui majores in ea re progressus facere volunt. Quæ igitur præmisit libro primo, ea non sunt absolutæ astronomices: sed est veluti quædam, præparatio meteorologica, quæ tirunculis facilem aditum ad apotelesmaticen munit, ne admodum rudes ad illa sacra irrumpant. Quibus rudimentis absolutis, nunc eum ordo ad eam, quam exponere instituit, apotelesmaticen vocat; cujus duo membra sunt: alterum descriptivum vocatur, alterum apotelesmaticum. Ac primo quidem disputat tantum, quomodo signa se habent, aut per se, aut inter se, ut alibi plenius docemus: alterum versatur circa effectus ipsos, ita ut descriptionem nobis gradum struere ad apotelesmaticen minime dubium esse debeat. Propterea liber quartus, qui apotelesmata inscribi debet, duobus descriptivis, hoc scilicet secundo ac tertio sequenti, præmunitur. Est enim descriptionis via, introductio ad scientiam. Sic istum, ac sequentem isagogicos voca liger: quartum autem apot ticum. Ita sunt duo illa m in quæ Astrologiam parti Dicimus autem institution mam, institutionem secunc est, librum primum, librun dum institutionis. Ut prin cundus Annalis Ennii, pri cunda Origo Catonis apud maticos: primum, secund ctum apud Jurisconsultum.

2. *Et quinquaginta regum* intelligit Scaliger pro ducil manifeste de Priamo agit Æn. II, 503: « Quinquag thalami, spes tanta nepotu

3. *Hectoreamque facem.* \ mer. Iliad. XV et XVI. De ab Hectore classi Argivum nemo dubitat. Noster infra, « Hectoris ille faces arcu fugavit ».

4. *Erroremque ducis.* Ant seq. *geminata æquora.* Ulys geminavit æquora, sed dece bellum decennii. Ergo Sc. con « Erroremque ducis totide vicerat, annis Instantem, minata per agmina, pont Gembl. tantum mutans *b bello.* Errorem ducis instant to per geminata belli agm idem annis, quot vicerat. totidem annis erravit ma pugnavit ad Trojam. Ho errorem ducis instantem po idem annis, quot vicerat. N

tis, belli geminata per agmina, ponto,
ıque in patria, captisque penatibus arma
cro cecinit, patriam qui et jura petenti,
labat, eripuit : cujusque ex ore profusos

ıatorem, sed etiam vi-
ıcit, ut Homer. Odyss.
ıν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι
Geminata belli agmina,
icos geminatos in mari.
ıim in Odyssea inducit
m cum altero bello in
Ingeniosa Bentleii, sed
ı emendatio : « Jactati
ninataque Pergama pon-
:m mutationem notavit
eroid. XVII, 205 : « An
suades; laudataque Per-
n », ubi codex prima
stus exhibebat : « An se-
ıdes, laudata per agmina
ı. — *Totidem quot vicerat*
uit ita dicere, quam *pu*-
ıcan. I, 300 : « Bellorum
i mille pericula Martis
t, experti decimo jam
10 ».
tis belli. Claud. XXIX,
evi totidem bello, quot
anni Conjugii docuere
Instantis habent omnes,
:aussa Scalig. mutat in
Errorem instare ponto
otest. Ed.
m qui et jura petenti. Ita
ıt docti viri ex scripta
ectione *patria quæ jura*
ut sit *patriam et jura*
duobus, patriæ jura :
potest etiam legi pro-
tigia corruptæ lectionis,
ıra petenti. Ait Homerum
:riam Ulyssi, dum dat
ducit eum in patria rura
ıon statim post excidium
Trojæ, sed longo post tempore : neque tuto, sed procorum insidiis petitum : neque vacuam, sed a procis occupatam patriæ possessionem dat. Certe hoc voluit Manilius : namque mentem ejus adsequimur, verba fortasse nondum concepimus. De Homeri patria intelligere, et alia, quæ neque cælum neque terram tangunt, neque orationem ullam latinam faciunt, in medium adferre, mens Manilii et ratio ipsa non patitur. — Adferenda tamen speciosissima Bentleii lectio : « patriam cui Græcia septem Dum dabat, eripuit » : scilic. cui Homero Græcia septem adsignando patrias nullam ei certam reliquit. B. vero adserit omnes libros vetustos habere : « patria quæ jura petentem Dum dabat eripuit ». Vossian. tantum *patriam*. Ed. — *Jura petentem*. Si quis *rura* legere mavult, magis accedet ad mentem Homeri. Nam prius rus pervenit Ulysses, et ab Eumæo subulco receptus.

8. *Cujusque ex ore profusos*. Gemblacensis *profusas* habebat perperam, quia in sequenti versu *lances* pro *latices* scriptum erat. Monemus, ne quis lances a Manilio somniatas putet, qui in illum codicem incidet. — *Ex ore profusos*. Ovidius de Homero : « cujus Vatum Pieriis ora rigantur aquis ». Et nescio, an adluserit ad historiam. Ælianus, Variar. XIII, 22, refert : Galaton pictor Homerum depixit vomentem, aliosque poetas, quæ evomuerat, haurientes.

Omnis posteritas latices in carmina duxit,
Amnemque in tenues ausa est diducere rivos,
Unius fecunda bonis: sed proximus illi
Hesiodus memorat Divos, Divumque parentes,
Et Chaos enixum terras, orbemque sub illo
Infantem, et primum titubantia sidera corpus;
Titanasque senes, Jovis et cunabula magni:
Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis,
Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum
Omniaque immenso volitantia numina mundo.

10. *Diducere*. Scaliger, *deducere*.

13. *Et Chaos enixum terras*. Atqui non dicit Hesiodus Terram ex Chao genitam; sed sine origine ponit Chaos, Terram, Tartarum, Amorem. Sic Ovid. Met. I, init. « Ante mare et terras, etc. » Hesiodo Nox et Erebus e Chao orti. Ed.

14. *Et primum titubantia sidera corpus*. Nihil tale in Theogonia Hesiodi. — *Titubantia*, erratica, vagantia, metaphora ab infantibus ducta. Ed. — Bentleius hic: Quomodo sidera primum erant corpus, quum ante illa exstiterant chaos, terræ, orbis? Juvant hic codd. vetusti, qui omnes habent *primum*, non *primos*; unde reponendum censet *primos*... *partus*. Sed non magis *primi* partus erant quam *primum* corpus: forte scribendum *primo*... *partu*. Nempe ob recentem originem, nondum certo ordine currentia. Eligat autem lector. Ed.

15. *Titanasque senes, Jovis et cunabula magni*. Olim *Titanas juvisse senis*. Inepta lectio, quam sequitur Fay. De Titanibus nihil in Theogonia, ait Scal. sed perperam; nam eorum ortus, pugnas et pœnas prolixe narrat. Ed.

16. *Sine fratre parentis*. Junonem parentem fuisse sine ope fra[t]vis, et Vulcanum peperisse ἀπάτωρ dictus fuerit, omnis poetarum cecinit, et ipse He[s] cujus locum male intellexit quum negavit illum a poeta adferri posse. Lilius Gyrald probet Vulcanum sine patre Junone natum, producit ex I οὐ φιλότητι μιγεῖσα, quem S legebat ἐν φιλότητι μιγεῖσα. Vulcanum nullo commiste i re Edidit ». Nimirum illum Hesiodi vertebat.

17. *Atque iterum patrio*. E quidem et Semele natum B Theogonia Hesiodi canit, adsutum femori patris, qu indicatur. Quare aut falsus moris Manilius, quum hæc ret, aut aliam Theogoniam vulgata ab Hesiodo scripta necesse est; quod falsum dicemus sub ejus nomine I origines olim exstitisse, ex hæc hauserit Manilius? N roicæ origines sub ejus citantur: ex quo opere lu versus de formicis in homin las Æginæ conversis, citat Non enim credendum M adeo obliviosum, ut in tot

etiam ruris cultus, legesque rogavit,
ımque soli: quod colles Bacchus amaret,
fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
arbusta vagis essent quod adultera pomis:
ırumque Deos, sacrataque numina nymphas,
opus, magnos naturæ condit in usus.
rorum varias quidam dixere figuras,
que diffuso passim labentia cælo
ɔprium cujusque genus, caussasque tulere:
ı, et Andromedæ pœnas, matremque dolentem,
ntemque patrem, raptamque Lycaone natam,
ɔque Jovis Cynosuram, lacte Capellam,
:to Cycnum, pietate ad sidera ductam
nen, ictuque Nepam, spolioque Leonem,
ırsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,

ratio fugerit, nec tam m, ut quæ non erant, persuadere voluerit.

t *etiam*. B. pro *rogavit* *andi*. Nam, inquit, ro- recte dicitur, sed quid cultus, rogare militiam? i potest hanc ellipsin 'irg. Georg. I, 92: « ne vis... et Boreæ penetra- s adurat ». *Pluviæ non* ed subaudiendum *no-* ɑ. — Ex Plinio et aliis citatur Hesiodus in Astro- ex ea petuntur tempora, ır, quæ durus arator ha- alia Geoponica scripsisse ɑ καὶ Ἡμέρας, quæ ho- t, neque ullus Veterum ıeque verum est.

ntemque patrem. Ea non ıesia Cephei, ut solvat :tam. Non intelligere se Huetius interpretatur de Perseo, licentia patris, Andromedam solventa. Sed melius B. *solantem*, quod conjecerat Scal. et dat Venet.—Pro *raptam* B. *raptu*, male.

30. *Officioque Jovis Cynosuram*. Ambæ nutrices Jovis fuerunt, Helice sive Cynosura, et Æx, quæ et Amalthea. Altera cunas motavit, altera lac præbuit.

31. *Et furto Cycnum*. Germ. Arat. Phæn. « Cycnus de thalamis candens qui lapsus adulter Furta Jovis falsa volucer sub imagine texit ».

32. *Spolioque Leonem*. Quid intelligat non docent nos mythologi Hyginus et scholiastes Germanici. Nam spolium ipsum Hercules gestavit. Huet. ob pugnam, qua leo spoliatus ab Hercule est. Ed.

33. *Et morsu Cancrum*. Habes apud mythologos. Germanicus quoque in ἀνεκδότοις meminit: « Te quoque, fecundam meteret quum cominus Hydram Alcides, ausum morsu con-

Lanigerum victo ducentem sidera ponto,
Cæteraque ex variis pendentia casibus astra
Æthera per summum voluerunt fixa revolvi.
Quorum carminibus nihil est nisi fabula cælum
Terraque composuit cælum, quæ pendet ab illo.
Quin etiam pecorum ritus, et Pana sonantem
In calamos, Sicula memorat tellure creatus:
Nec silvis silvestre canit, perque horrida motus
Rura serit dulces, Musasque inducit in arva.
Ecce alius pictas volucres, et bella ferarum,
Ille venenatos angues, hic nata per herbas
Fata refert, vitamque sua radice ferentes.
Quin etiam tenebris immersum Tartaron atrum
In lucem de nocte vocant, orbemque revolvun
Interius versum, naturæ fœdere rupto.
Omne genus rerum doctæ cecinere Sorores:

tingere, bello Sidere donavit, Cancer, Saturnia Juno».

36. *Cæteraque ex variis pendentia casibus.* Nam casus et causas omnes adsignavit omnibus astris Eratosthenes in Astronomicis mythologumenis. Aratus vero rarissime fabulas delibat: adeo ut in quo Astronomiam Hesiodi imitatur, intra fabularum licentiam hoc faciat. Multa enim ex mythologiis circumcidit atque amputat. Id confirmatur venustissimo in eum epigrammatio, quod apud Achillem Statium exstat; ubi disertim ait Aratum ex Hesiodi Astronomico suavissima deflorasse: cætera fastidiosa, puta mythologica, omisisse et insuper habuisse; Phænomena enim Arati ex Enoptro Eudoxi traducta, Hesiodi tessellis vermiculata fuerunt.

38. *Terraque composuit cælum.* Nam ridiculum est, terram mundi punctum cælum videri [...]
Itaque irridet Hesiodeum [...]
Γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν [...]
ἶσον ἑαυτῇ Οὐρανὸν ἀστερόεν[...]

39. *Ritus partorum* B. [...]

42. *Dulces, Musasque antra.* Absurde omnes [...] *arva*, sed præcedit *Rura.* [...] IX, 10: «Terpsichore... duxit in antra choros».

43. *Ecce alius pictas vol[...]* Æqualis eorum temporum [...] familiaris Æmil. Macer ὀ[...] scripsit, ὀφιογονίαν, et [...] quod hic tangit Manilius. [...]riaca Nicandri videtur [...] — *Et bella ferarum.* Cyne[...] temporibus scripsit Grat[...] Prooem. de Gratio, huj. [...] p. 14. Ed. — B. *ac sæcla* [...]

46. *Immersum Tartar[...]* Vestigia veræ lectionis [...] Gemblacensi: *Tartara nat*[...]

ad accessus Heliconis semita trita est.
confusi manant de fontibus amnes,
piunt haustum, turbamque ad nota ruentem.
quæramus rorantes prata per herbas,
que occultis meditantem murmur in antris,
neque durato gustarint ore volucres,
c æthereo Phœbus libaverit igni.
loquar: nulli vatum debebimus orsa.
rtum, sed opus veniet, soloque volamus
m curru: priva rate pellimus undas.
que canam tacita Naturam mente potentem,
nque Deum cælo, terrisque, fretoque,
m æquali moderantem fœdere molem;
que alterno consensu vivere mundum,
nis agi motu; quum spiritus unus
ctas habitet partes, atque irriget orbem
pervolitans, corpusque animale figuret.
l nisi cognatis membris contexta maneret
a, et imposito pareret tota magistro,

e necromantia scripse- iptum Proserpinæ. Si- cilii Junioris in lucu- e de Ætna, v. 74, 75: terris nigros viderunt nes ».

a quæramus. In eam- iam Lucretius, IV, 2: ros accedere fontes ».

ue volamus In cælum ullo post vs. 139 *Ver- urrus non occursantibus campum curru* B. et *cæ- lis* interpolatum putat *volamus*. Sed campus us, ut mare navi, et currus in campo voli- it. Ed.

rate. Quod a Manilio est. Apud Tertullian. de Spectacul. lib. VII: « Hoc igitur modo etiam a theatro separamur, quod est pri- vum consistorium impudicitiæ ». Melius ita legerim, quam *privatum*. At in libro de Pœnitentia privatum dixit pro proprietate, cap. 11: « cur pœnitentiam invadit delin- quentium privatum? » id est, pro- prietatem. Horat. Epist. I, 1, 93: « locuples ducit quem priva trire- mis ».

63. *Quum spiritus unus Per cunctas habitet partes*. Hic saue Stoicis ma- jori ex parte addictus est Noster.

65. *Atque irriget orbem*. Eadem tralatione *ignes irrigui*, et *carmen irriguum* in Ætna; et Noster, III, 4, *irriguos cantus*.

Ac tantum mundi regeret prudentia censum,
Non esset statio terris, non ambitus astris,
Hæreretque vagus mundus, standoque rigeret:
Nec sua dispositos servarent sidera cursus,
Noxque alterna diem fugeret, rursumque fugaret:
Non imbres alerent terras, non æthera venti,
Nec pontus gravidas nubes, nec flumina pontum,
Nec pelagus fontes: nec staret summa per omnes
Par semper partes æquo digesta parente:
Ut neque deficerent undæ, nec sidera nobis,
Nec cælum justo majusve minusve volaret.
Motus alit, non mutat opus: sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
  Hic igitur Deus, et Ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia signis.
Quæ cogit, quamquam longo submota recessu,
Sentiri tamen, ut vitas ac fata ministret
Gentibus, ac proprios per singula corpora mores.

69. *Regeret prudentia censum,* non *sensum*, scripsit Manilius; ut jam in primo lib. v. 12: « et rapit æthereos per carmina pandere sensus ». Apud Gellium quoque in Favorini declamatione legendum: « cælestium rerum censu atque ductu »; quamquam vulgata lectio defendi potest.

70. *Non esset statio terris.* Terra non immobilis foret; neque circulari motu raperetur cælum.

71. *Standoque rigeret.* Rigere, non de frigore intellige.

75. *Nec flumina pontum.* Juxta eos, qui ex solo fluminum conventu ac confluvio mare constare dicunt.

76. *Nec pelagus fontes.* Scatebras fontium nihil aliud esse, quam maris secretos calles sub terra rimantis latices colatos exuta salsugine, et alii Veterum prodiderunt.

78. *Nec sideret orbis* reponit B. et explicat: Ut neo mare deficeret; neo ita exundaret, ut orbis, sive terra infra mare sideret. *Sidera nobis* vitiosum videtur. Nam Sol et Luna sidera sunt, et tamen in eclipsibus deficere dicuntur. Ed.

83. *Ducit ab æthereis.* A corpore æthereo alteratio manat. Permanat autem in totam terram, atque ea, quæ terram et ætherem interjecta sunt. Elementa, quæ infra Lunam sunt, ea et continentur, et mutantur a motu corporis ætherei: continent autem, et mutant inferiora, terram, aquam, omnia, quæ in eis sunt, animantes et plantas.

85. *Vitas ac fata ministret.* Fata de obitu, morte intelligit Scal. Ed.

ec nimis est quærenda fides : si temperat arva
ım, si varias fruges redditque, rapitque;
ontum movet, et terris immittit et aufert:
ıe hæc seditio pelagus nunc sidere Lunæ
ı tenet, nunc diverso stimulata recessu,
e anni spatio Phœbum comitata volantem:
ıbmersa fretis, concharum et carcere clausa
.unæ motum variant animalia corpus;
ıa damna, tuasque imitantur, Delia, vires:

:emperat arva. Quod enim noveat et adficiat varie nostra, exemplo rerum ą et tritarum docet. Hæc ii mens. Quamvis siderum ıis remotissima est, tamen um est, ab illis in terra nutationes dimanare; ut on sit petenda fides, quanı eodem modo et mutatioıorum, cæli et maris maideamus. Idem argumen- sequitur Ptolemæus ad cujus locum adducit Scal. ubique pro *si* Scal. male. *ue hæc seditio.* Locus apud quinatissimus. Hæc seditio ıunc sidere lunæ mota temaria ipsa sunt mota ınæ : atque hoc postulat t Manilii propositio. Unde njecit, *Atque hæc seditio ınc sidere Lunæ Mota tu-* l mox, ut nos dedimus, mutatione Gembl. habet Et quid clarius hac leeditio tenet pelagus, i. e. :e lumine Lunæ mota ma- ıat, et eodem sidere imı diversum stimulata rece- *Itque hæc seditio pelagi.* 'uod tamquam oscillo rursum reciprocetur. — *Nunc sidere Lunæ.* De æstu marino agit. Sed cur hæc repetit, qui paullo ante dixerat, « Sic pontum movet, et terris immittit et aufert ». Nam quid illud quoque est, nisi πλημμύρα καὶ ἄμπωτις;

62. *Nunc anni spatio. Æstus* a Luna et Sole, inquit Plinius, sed non addit quomodo. Ego puto hic intelligi maximos æstus in æquinoctiis. Nam æquinoctia a Sole, menses a Luna, quos sequitur variatio æstuum ex diversis Lunæ configurationibus. Totum autem hunc locum ad verbum adumbrant illa Lucani, I, 413: « an sidere mota secundo Tethyos unda vagæ Lunaribus æstuet horis : Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas, Erigat Oceanum, fluctusque ad sidera tollat ». Ubi habes de Luna et Sole, ut hic; et præterea confirmatur emendatio *sidere Lunæ mota tenet*, quod quidem hic est *sidere Lunari secundo mota et æstuans.*

93. *Si submersa fretis.* Sic declamator ille apud Gellium: « Quoniam viderant terrena quædam inter homines sita cælestium rerum censu atque ductu moveri : quale est, quod Oceanus quasi Lunæ comes cum ea simul senescit adolescitque ».

Tu quoque fraternis sic perdis in oribus ora,
Atque iterum ex iisdem repetis: quantumque rel
Aut dedit ille, refers: et sidus sidere constas.
Denique si pecudes et muta animalia terris,
Quum maneant ignara sui, legisque per ævum,
Natura tamen ad mundum revocante parentem
Adtollunt animos, cælumque ac sidera servant,
Corporaque ad Lunæ nascentis cornua lustrant
Venturasque vident hiemes, reditura serena.
Quis dubitet post hæc hominem conjungere c
Eximiam natura dedit linguamque capaxque
Ingenium, volucremque animum? quem denique ii
Descendit Deus atque habitat, seque ipse requii

96. *Si perdis in oribus ora* dedit B. ex emendatione Bullialdi, et ingeniose quidem *oribus* reposuit: et ut antithesis servetur *perdis* τῷ *repetis* opposuit. *Perdit* Luna sua ora in fraternis oribus, quum in interluniis sive Lunæ silentiis nobis non conspicitur: repetit ora a novilunio et deinceps. Eadem opponuntur Ovid. Met. IV, 462: « Assidue repetunt, quas perdant, Belides undas ». Scalig. edidit, *sic reddis curribus ora*. Ed.

98. *Aut dedit ille, refers: et sidus sidere constas*. Quam tibi lucem Sol reliquit, tu terris refers, et tuum sidus illius sidere subjectum est. Alii, *constat*. Ed.

99. Scalig. et hic, *Sic*, vitiose. Quod vero mox ait Noster muta animalia manere sui ignara, confirmat ipse Seneca, de vita beata, cap. 5. Ed.

103. *Corporaque ad Lunæ nascentis cornua lustrant*. De elephantis loquitur. Plin. VIII, c. 1: « Auctores sunt, in Mauritaniæ saltibus, ad quemdam amnem, cui n Amilo, nitescente Luna n ges eorum descendere; i purificantes solenniter a cumspergi, atque ita salut in silvas reverti vitulorum præ se ferentes ». Dio Ælianus amplius.

104. *Venturasque viden* Prognostica animalium Arato, Plinio et aliis. Hi tem per Græcismum, id pestates. Quare Bonincont polavit *venturosque viden* Atqui generalius hiems, si stas, quam imber. Quas te animalia prænotant, ea Prognostica, ut sunt illar apud Varronem: « Aut nimbos aquæ caducite Præinnuere aquatilæ Que natantes ». At quæ a stella petuntur, eæ dicuntur ἐπι Latine siderationes et p tiones.

106. *Eximiam Natura d* audiendum *cui*, quod haber

to alias artes, quarum haud permissa facultas,
s adeo, nec nostri munera census.
, quod æquali nihil est sub lege tributum,
patet auctoris summam, non corporis esse.
, quod et certum est, et inevitabile fatum,
iæque datum est cogi, sed cogere mundo.
cælum posset, nisi cæli munere, nosse,
perire Deum, nisi qui pars ipse Deorum est?
: hanc convexi molem sine fine patentis,
rumque choros, ac mundi flammea tecta,
um et stellis adversus sidera bellum,
rras cæloque fretum, subjectaque utrisque
re, et angusto sub pectore claudere posset,
ntos animis oculos Natura dedisset,
tamque sui mentem vertisset ad ipsam,

rum haud permissa facul- magicas intelligit legibus *Quarum est* Scal.

idas. Infidas vocat, quia ı inducere possunt, ne- esse sui census munera, as nec docere vult, nec

› *patet auctoris summam,* *s esse.* Summa orbis non ous, sed Auctoris : atoma fellit: sed ait B. diffe- ctor et corpus? Ed.

teriæque datum est. Mate- ust cogi Gembl. Sed vete- *fatum est*, propius ad no- onem. Ed.

s cælum posset, nisi cæli ise. Scal. *possit, nisi cæli sset.*

lis adversus sidera bellum. ır enim motui Universi. men est bellum planetis

120. *Ac terras cæloque fretum.* Si sententia aliqua ex istis elici posset, hoc videtur velle, hominem non posse comprehendere terram et mare, nisi Natura oculos animo dedisset. Atqui Manilio sermo est de cælestibus tantum, ad quæ penetrare vis humani ingenii non potuisset, nisi oculos menti Natura dedisset. Ac terras et mare cognoscunt omnes peregrinantes, etiam stupidissimi. Versus iste neque ullam sententiam habet, neque si ulla tolerabilior posset elici, ad ea, quæ tractat Manilius, pertinere potest.

121. Scal. *possit*, ut supra.

122. *Ni tantos animis oculos.* Pingr. *vegetos.* B. *ni tacitos animis stimulos.*

123. *Cognatam sui.* Scilicet mentem homo divinæ rationi similem accepit. — *Ad ipsam*, hoc est, ad seipsam. Familiaris locutio Manilio.

Et tantum dictasset opus? cœloque veniret,
Quod vocat in cœlum, sacra ad commercia rerum
Et primas quas dant leges nascentibus astra?
Quis neget esse nefas invitum prendere mundum,
Et velut in semet captum deducere in orbem?
Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
Ipsa res operi faciet pondusque, fidemque:
Nam neque decipitur ratio, nec decipit unquam.
Rite sequenda via est, a veris tradita causis:
Eventusque datur, qualis prædicitur ante.
Quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
Audeat, et tantæ suffragia vincere sortis?
Hæc ego divino cupiam quum ad sidera flatu
Ferre, nec in terram, nec turbæ carmina condam
Sed, solus vacuo veluti vectatus in orbe,

124. *Et tantum dictasset*, non *dictasset*. Sane homo ad cognoscendum naturæ opus ineptus erat, nisi Natura dictasset illi, et ejus explorationibus facem præbuisset.

126. *Et primas quas dant leges*. Scal. maluit *Et privas*: sed spurius est versus. B.

127. *Quis neget esse nefas*. In lib. I, 28: «Quis foret humano conatus pectore tantum, Invitis ut Diis caperet Deus ipse videri».

128. *Deducere in orbem*. Proverbialiter dictum putat Scalig. pro cogere in ordinem, quod miratur Pingr.

130. *Ipsa fides operi faciet* B. ex vulgatis habet: sed quis credat Manilianum esse, Ipsa fides faciet fidem? Unde mutat Scal. *Ipsi res operi faciet*. Rem tibi auctorem dabo, ut Plautus loquitur. Dabo tibi veritatem ipsam prius prædictam, ac creditam, quam eveniret.

131. *Nam neque ducitur*. I[...] vs. 548: «docet Ratio, cu[...] resistunt Claustra; nec in[...] moles, ceduntque recessus [...]

132. *Rite sequenda via est*. [...] «Rite secunda via est, a [...] credita caussis», quod Sca[...] terpretatur; Via, quæ fide[...] secunda est, plana ac facili[...] probata est veris caussis. B. [...] *Arte secanda via est, a veris* [...] *caussis*, et explicat: In pra[...] nibus astrologicis procedend[...] secundum artis regulas, a Ch[...] ex veris observationibus trad[...]

133. *Eventusque datur*. Hu[...] ctrinam accurate refutat [...] nota ad hunc versum, t. I, [...] Alii *datus*. Ed.

135. *Suffragia vincere* [...] Utrumque verbum comitiale[...]

137. Scalig. *nec in turba* [...] hæc idem significant: conde[...] mina *turbæ*, vel *in turbam*.

ere agam currus, non occursantibus ullis,
per iter socios commune regentibus actus.
cælo noscenda canam, mirantibus astris,
audente sui mundo per carmina vatis:
quibus illa sacros non invidere meatus,
tiamque sui, minima est quæ turba per urbem.
fluit, quæ divitias, quæ diligit aurum,
eria, et fasces, mollemque per otia luxum,
landis diversa sonis, dulcemque per aures
ctum, ut modico noscenda ad fata labore.

Verbere agam currus. Ita erbere instigabo, ut nemo ursurus sit. *Verberagam* fuerat in archetypo, unde la, quæ hodie exstant, lescripta sunt exemplaria. iose B. et Pingr. *Liber* uod in textum fere reci- — *Verbere agam currus.* um: μάςιξεν δ' ἐλάαν. — B. tribus versibus demptis am clariorem emergere: rram, nec turbæ carmina : sed cælo noscenda canam. letur in versu præced, ma- lteram prodere. Quorsum *ti vectatus?* Ed.

Vee per iter socios commune actus. Elegantissime. Nec commune duobus vicinis s *actus* socios. Ipsos cur- otus actus significat, non, er putat, sumptum esse a us prædiorum, itinere et n imperiti, qui corrupe- tabant *actus* esse partici- n quo flagro admonendi

i cælo noscenda. Non agam quo alii, sed per ipsum Qui legebat *Sic cælo*, satis sensum Manilii non adsequebatur; nam repetitio elegantissima est.

143. *Vel quibus illa sacros.* Aut astris solis gaudentibus, aut saltem illis, quibus illa non invidere sacros meatus, h. e. quibus astra vias cælestes patefecerunt.

145. *Illa fluit.* Sic Gembl. quod omnes interpretantur: Illa, scilic. turba numerosa est. Verbum autem *fluere* tali sensu reperiri negant B. et Pingr. atque reponunt: *Illa frequens.*

146. *Et blandis diversa sonis*, vera lectio, quamquam omnes habeant *adversa*, quod ineptum est. In hoc auctore semper, aut certe ut plurimum hæc duo *diversa* et *adversa* commutantur. Diversa blandis sonis sunt cantica modulis diversificata.

148. *Ut modico noscenda ad fata labore.* Optime. Et ita habent editiones, et confirmatur fide Gemblacensis codicis. Quid clarius potest dicere Manilius, quam turbam illam mollem et Musicæ potius quam Astrologiæ natam esse modico labore ad fata noscenda? Quis hæc non intelligit? Ptolemæus ad verbum dixit ἀφερέπονον, loquens de eodem genere hominum.

Hoc quoque fatorum est legem prædiscere fati.
At primum astrorum varia est natura notand
Carminibus, per utrumque genus; nam mascula se
Diversi totidem generis sub principe Tauro:
Cernis, ut aversus redeundo surgat in arcum?
Alternant genus, et vicibus variantur in orbem.
Humanas etiam species in parte videbis:
Nec mores distant. Pecudum pars, atque feraru

149. *Hoc... fatorum est.* Non omnibus datum est fatorum legem discere. Nam a fato datur, fata discere.

150. *At primum.* A signis Zodiaci caussæ originis et mortis defluunt. Eæ autem proprietates considerantur, aut ex diversa Solis Lunæve, aut astrorum positione; quæ quidem promisit Manilius, sed non exstant. Aut ipsa signa Zodiaci in se ipsis, aut invicem collata, vim quamdam habere dicuntur. Ea igitur primo in se ipsis describit Noster. Et primum respectu generis sunt mascula, feminea, etc. Vide in argumento huj. lib. Hæc Manilius: quibus contenti erimus: nam longe plura sunt apud Firmicum, Paullum Alexandrinum et Arabes. Nos de multis hæc pauca delibavimus explicandi auctoris nostri gratia.

151. B. *Nominibus.* Grammatice loquitur: *notare nominibus* legitima et nota phrasis: sed nihil mutandum videtur; et malui *carminibus.* Ed.—*Nam mascula sex sunt.* Alterna ab Ariete mascula sunt, reliqua feminina. Arabes puto ex Ægyptiorum Myriogenesi etiam sexum in monomœriis signorum notant.

153. *Cernis, ut aversus.* Ita digerere hos versus vult Scalig. *Diversi totidem... Alternant genus... Cernis.* Sed nihil necesse est, si post Tauro distinguas. Immo hæc con sunt, *sub principe Tauro:* *surgat,* scil. Taurus. Ed. - Taurus aversus surgit, p bus, non anterioribus. Ej pars secta prior surgit frons. In lib. IV, 521: « A nit in cælum, divesque Cinædicus, quod aversus mina, quod dives puellis illud: « Si tu aversus et impudicus es ». Male qu gunt *adversus.* Si Taurus sus, quomodo potest esse —*Surgit in artus.* Scal. *arcu* plicat, quia curvus, ut Cla « Surgeret in thalamum du Pelion arcu ». Id est, quu in arcum concameraretur. pius ad mentem Manilii, « Umbratura Deam retro in arcum Bellua ». Nisi mente legerimus *in artum* tamen rejecimus in tom. I nostr. edit. — Alia lectio quam fere vidit Scalig. et c tur lib. V, 140: « Taurus i præceps quum tollitur artu

154. *Alternant genus.* Alternant genus duce T sunt feminina. Dux enim nus, quia surgit aversus.

155. *Humanas etiam.* Sec visio signorum, respectu

Ingenium facient : quædam signanda sagaci
Singula sunt animo, propria quæ sorte feruntur.
Nunc binis insiste : dabunt geminata potentes
Per socium effectus; multum comes addit, et aufert:
Ambiguisque valent, quîs sunt collegia, fatis
Ad meritum, noxamque : duos per sidera Pisces,
Et totidem Geminos nudatis adspice membris.
His conjuncta manent alterno brachia nexu :
Dissimile est illis iter in contraria versis.
Par numerus, sed enim dispar natura notanda est.
Atque hæc ex paribus toto gaudentia censu
Signa meant : nihil exterius mirantur in ipsis,

sunt Gemini, Virgo, Libra, Aquarius. Cætera sunt ferina. — *Nec aures distant*. Sic distinguit Scal. — *Pecudum pars*. Ratione carentia et ferina signa homines ferinos efficere ait. Sed distinguendum fuerit ex illis alia mansueta esse, ut Aries, Taurus ; alia immansueta, ut Leo, Scorpius.

157. Veteres habent *quædam signanda*. Omnes *quæ jam*. Scal. vult *etiam signanda*, aut *quin jam*, aut tale quid. Sed bene B. *quædam*. Est enim tertia divisio signorum in singula et bina.

158. *Propria quæ sorte*. Propterea vocantur ἰδιότροπα, Latine singula. *Sors* est τρόπος. Nam imperite editum erat *forte*, ut sæpe alias. Vulgus indoctum nescit distinguere Fortem a Sorte; quæ inter se differunt, ut τύχη et τρόπος.

159. *Nunc binis insiste*. Et est quarta divisio binorum : alia disjuncta, quæ dicuntur conjuncta et paria, ut Gemini, Pisces. Alia concreta, quæ dicuntur biformia.

161. *Ambiguisque valent, quîs sunt collegia, fatis*. Ea, inquit Noster, plurimum valent ambiguis fatis ad meritum et noxam, quibus sunt collegia duorum corporum; tamquam Gemini sunt collegæ inter se, et Pisces. Itaque hæc signa dicuntur paria, quorum alia sunt respicientia se, ut Gemini; alia aversantia, ut Pisces. Alteri ad concordiam, alteri ad odium pollent. Vide vanæ scientiæ curiositatem.

164. *His conjuncta manent*. Geminorum constellatio connexis brachiis describitur.

165. *Dissimile est illis*. Alter enim Boreus, alter Notius.

166. *Natura notanda est*. B. *positura* reponendum censet, quia Gemini juncti meant, Pisces diversi abeunt. Ed.

167. *Toto gaudentia censu*. Integra, ad differentiam biformium, de quibus mox.

168. *Nihil exterius mirantur in ipsis. In ipsis*, in se ipsis. Manilianum. Nihil alieni habent. Sunt enim duo quidem, sed ejusdem formæ et cognata. Nihil exterius habent, ut

Amissumve dolent : quædam quoque parte reci
Atque ex diverso commissis corpore membris,
Ut Capricornus, et hic, qui intentum dirigit a
Junctus equo : pars huic oris sed nulla prioris.
Hoc quoque servandum est alta discrimen ir
Distat enim, gemina duo sint, duplane figura.
Quin etiam Erigone binis numeratur in astris.
Nec facie ratio duplex : nam desinit æstas,
Incipit autumnus media sub Virgine utrimque
Idcirco Tropicis præcedunt omnibus astra
Bina, ut Lanigero, Chelis, Cancroque, Capro
Quod duplices retinent connexo tempore vires.

Capricornus ex capro et pisce; Centaurus ex homine et bellua.—Pingr. conj. *externi* vel *externum*.

169. *Amissumve dolent.* Non enim dimidiata sunt, ut Centaurus est semiferus homo et semihomo fera: neque totus homo, neque tota fera. — *Quædam quoque.* Est divisio in gemina et biformia. Hæc autem *parte recisa,* quod dimidium alterius animalis habeant.—Bentl. pro *quoque* reponit *sunt:* libri vett. habent *quod.* Ed.

171. *Intentum.* Scal. *tentum.* Sed IV, 788 : « intentos imitatur sideris arcus ». Ed.

172. *Pars huic oris,* etc. Sic Scaliger ex Gemblacensi. B. et recentiores, *Pars huic hominis sed nulla prioris.* Sed huic equo, cui commissus est dimidiatus homo, anterioris hominis nulla pars est. Nam purus equus est dimidius, ut anterior pars purus homo dimidius. — Alii legunt *priori,* et ad Capricornum referunt, scil. Centaurus habet partem hominis : nullam vero Capricornus.

174. *Distat enim.* Quin duplorum, quæ differun nis, seu paribus : qualia præcedunt signa tropica Virgo, Sagittarius, Pisces que a forma dicta, sed a Duplicem enim habent, tingunt et præteriti temp et principium sequentis quidem adfectant ver, et æstatem ; Virgo æstatis principium autumni ; S autumnum relinquit, bru pit : Piscium alter consu mem ; alter ver sufficit.

176. *Nec facie ratio.* facie gemina sit Virgo, gemini temporis confin æstatis desinentis, et au euntis. — Immo alii legu *et ratione duplex.* Et Virgi duplicem explicant, quod cribus instructa sit. Hoc infra v. 661 : « duplicemq gine formam ». Ed.

180. *Quod duplices retin* tempestatum quas conjun signa vires simul in se ha

Ut quos subsequitur Cancer per sidera Fratres,
Ex Geminis alter florentia tempora veris
Sufficit, æstatem sitientem provehit alter.
Nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem:
Ille senescentis veris, subeuntis et ille
Æstatis: par est primæ sors ultima sorti.
Necnon Arcitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
Præmittit, duplici formatus imagine fertur.
Mitior autumnus molles sibi vindicat artus,
Materiamque oris. Fera tergo membra rigentem
Excipiunt hiemem, mittuntque in tempora signum.
Quosque Aries præ se mittit, duo tempora Pisces
Bina dicant: hiemem hic claudit, ver inchoat alter.
Quum Sol æquoreis revolans decurrit in astris,
Hiberni coeunt cum vernis roribus imbres:

181. *Per sidera.* Locutio Manilio familiaris.

182. *Ex Geminis alter.* Alter Geminorum dicitur Hercules, alter Apollon. Arabes *Iracleus*, *Aphellan*. Sed posteritas corrupit in *Abracaleus*, *Avellan* et *Avellar*.

185. *Subeuntis et ille.* Scalig. *subeuntis at ille Æstatis pars est: primæ sors ultima parti.* Sed vix ferri possunt hæc: E Geminis alter pars veris est, alter æstatis. Illa vero quæ sequuntur nec constructionem nec sensum habent. Melius ergo Bentleius, quem sequimur. Facile intelligis: ille sentit calorem senescentis veris, ille autem æstatis. Sors prima par est sorti ultimæ. Sic vs. 196 de duobus Piscibus: «Utraque sors humoris habet fluitantia signa». Ed.

187. *Necnon.* Sic Scal. Sed Gemb. et alius *Nec jam Arcitenens;* unde B. *Quin etiam*. Quid vero illud est *sub ipso Præmittit?* *Sub ipso* est *post se.* Non potest dici *præmittere post se;* unde conj. B. *Promittit.* Sagittarius nempe Capricornum post se oriturum pollicetur, ut Aries vs. 192: *præ se mittit Pisces.* Cæterum Scal. trajectionem fecit hunc et seq. vers. post 191 postponendo contra codicum fidem, et adversus sententiæ ductum. Ed.

189. *Mitior autumnus molles sibi vindicat artus.* Sagittarius parte hominis, quæ mitior est, respicit autumnum, quæ et ipsa pars anni mitior subeunte hieme. At parte, qua fera est, excipit hiemem.

192. *Tempora Pisces bina dicant.* Ad duas tempestates referri debent.

194. *Revolans decurrit in astris.* Et merito: quis enim antea hæc intelligebat? Quum Sol est in æquoreis astris, in Piscibus scilicet.

195. *Hiberni coeunt cum vernis roribus imbres.* Egregia Scalig. emen-

Utraque sors humoris habet fluitantia signa.
Quin tria signa novem signis conjuncta repugn
Et quasi seditio cælum tenet : adspice Taurum
Clunibus, et Geminos pedibus, testudine Cancru
Surgere, quum rectis oriantur cætera membris.
Nec mirere moras, quum Sol adversa per astra

datio. Nam libri monstrose *quum ver tunc roboris imbres*. Verni rores haud dubie hibernos imbres solent excipere.

196. *Utraque sors humoris habet fluitantia signa. Utraque sors humoris*, imbres et rores. *Fluitantia signa*, Pisces. Merito utrique sorti tam pluendi, quam rorandi Pisces adtributi sunt. — *Utraque sors humoris*. Piscium exortu imbres cieri et Q. Tullius Cicero adtestatur (Astronom. Epigr. huj. op. tom. V, p. 629. Ed.) *Flumina verna cient obscuro lumine Pisces*.

197. *Quin tria signa novem signis*. Quid hoc, ait Bentl. an tria signa, Taurus, Gemini, Cancer, novem cæteris conjuncta sunt, sive proxima? Hoc enim significant *conjuncta*, ut vs. 238 : « Sed sterilis Virgo est, simili conjuncta Leoni ». Unde vult pro *signis* reponere *serie :* sed servari potest, constructione mutata, sc. *repugnant novem signis*. Ed. — *Quin tria signa*. Sexta divisio signorum in jacentia et stantia. Jacentia quidem tria, Taurus, Gemini, Cancer. Reliqua stantia.

198. *Et quasi seditio cælum tenet*. Ortum ex adversis seditionem vocat. Taurus enim clunibus oritur, et aversus, Gemini pedibus, Cancer testudine. — *Aspice Taurum Clunibus*. Quod clunes Tauro tribuat, frustra est. Posteriora enim non habet. Ovidius : « Pars prior adparet, posteriora latent enim omnino, ut dixi, dim ejusque intercisio in Pleiada nit, ut Veteres putabant. vero prudenter ei caudam a Vitruvius, quum antea incl et imperfectum designasset. buit ei caudam et Plinius li Sed eadem lascivia caudam ciso adtribuere possunt, qu quæ vere nullam habet. Ur habent non caudam, sed lo dæ epiphysin.

199. *Testudine Cancrum*. T nem vocat, ut Græci ψαλίδ ut ψαλὶς in architectonica e dineum opus : sic testam ψαλίδα posse dici auctor H qui Cancros ψαλιδοστόμους v Batrachomyomachia. Test Latini omnem camerationc vero intellige squammas Ca

201. *Ne mirere*. Pulchru commentum : propter form rum constellationum mora rum dierum explicat : merit tamus, hæc anilia et futilia S videntur. Ed. — *Quum Sol per astra*. Nam hæc sidera soli opponere se fingit. Si 198 : « Et quasi seditio tenet ». — *Quum Sol adversa p* Bulliald. substituebat *avers* rus quidem aversus surgit : id ipsum Sol adversum eu fronte incurrit. Vid. Ovid. I 80. Ed.

rum tardis adtollat mensibus annum.
c te prætereat, nocturna diurnaque signa
sint, perspicere, et propria deducere lege,
tenebris aut luce suam peragentia sortem;
commune foret nullo discrimine nomen,
ia quod certis vicibus per tempora fulgent,
unc illa dies, nunc noctes illa sequuntur;
quibus illa parens mundi natura sacratas
poris adtribuit partes statione perenni.
que Sagittarî signum, rabidique Leonis,
ua respiciens aurato vellere terga,
c Pisces, nunc Cancer, et acri Scorpios ictu,
vicina loco, divisa aut partibus æquis,
ia dicuntur simili sub sorte diurna.

'ardis mensibus, id est, us.

'ec te prætereat. Septima signa nocturna et diurna.

Von tenebris aut luce suam a sortem. Male ante Scal. Gembl. *peragentia sortem.* uit, nocturna aut diurna t die censentur. Nam ita , et quod æstate diurnum eme nocturnum foret. Sed s, inquit, stationes ha-

Omnia per tempora. Noctis t diei. Versum sequentem rio habet B. Pingr. hunc pronuntiat. Ed.

Mundi natura sacratas Temribuit partes. Quibus natura stationes suas singulis. In- II, vs. 64: « His regimen ledit, propriasque sacravit ue vices ».

Namque Sagittarî, etc. Signa nunc quidem nominat Maunt Pisces, Aries, Sagittarius, Scorpius, Leo, Cancer, binis mediis intercepta. Illa autem bina media intercepta nocturna dicuntur. Sed vs. 218 aliam sententiam exponit. Alii diurna esse volunt, quæ mascula, et nocturna quæ feminina. Hæc omnia autem vana esse mutatione nominum, quæ pro variis temporibus signis adtributa sunt, facile demonstrat Pingr. ad h. l. t. I, p. 139. Ed.

212. *Aurato vellere.* Sic Anth. V, 29, in epigramm. Euphorbi, Aries dicitur « Velleris aurati pecus ». Germ. in Arat. Phæn. 540: « Nobilis hic Aries aurato vellere », et ipse Manil. IV, 515. Ed.

213. B. dedit *Tunc Pisces, et Cancer, et acri Scorpios ictu*, et adfirmat *Nunc, nunc* hic locum non habere. Hoc certe vett. codices non adserunt. Ed.

214. *Aut vicina loco.* Vel, inquit, vicina loco, vel æquis partibus divisa, nempe binis interjecta. Nam vicina sunt Pisces, Aries, Sagitta-

Cætera sex numero, consortia vel vice sedis
Interjecta locis totidem, nocturna feruntur.
Quin etiam sex continuis dixere diurnas
Castris esse vices, quæ sunt a principe signo
Lanigeri, sex a Libra nocturna videri.
Sunt quibus esse diurna placet, quæ mascula surg
Femineam noctem tutis gaudere tenebris.
Quin nonnulla tibi nullo monstrante loquuntur
Neptuno debere genus, scopulosus in undis

rius, Scorpius, etc. — *Partibus*, h. e. intervallis.

216. *Cætera sex*. Scal. *Cætera nec numero consortia, nec vice sedis*, quod intelligi nequit. Lectionem Fayi damus, mutata distinctione. B. versum proscribit, et hoc probat Pingr. Stœb. pro *vice* dedit *jure*, vitiose et contra metrum. Ed.

217. *Nocturna feruntur.* Ratio postulat; et Gembl. ita habet.

219. *Esse vices astris.* Gembl. *castris*. Castra quidem Manilius vocat quaslibet stationes in Zodiaco. Sic infra 963: « in extremis subsidunt hospita castris »; et 687: « Ipsis dant fines astris, capiuntque vicissim ». Bentl. tamen reponit *astris*, et eum sequitur Pingr. Ausonius, Carm. CCCLXIX, 27: « Septimus accepit limes rutilantia flammis Recto castra situ ». Ed.—Nunc ait alterum hemicyclium a principio Arietis diurnum; alterum a Libra, nocturnum dici.

220. B. mutat *sex a Chelis*, quod non necesse est. Ed.

221. *Sunt quibus.* Alii masculina vocant diurna, feminina nocturna. Quæ hæc sint signa, dictum est v. 151.

222. *Feminea in noctem.* Sic omnes libri. Scal. male *Femineam noctem*; nullam enim inde sent excudas. Bentleius audacter *Femineam sortem*, et pro *tutis* nit *noctis*. Ovid. quidem Me 680: « Quatuor illa quidem nes totidemque crearat Fe sortis ». Sed veteri lectioni c sensus. Ed.

223. *Quin nonnulla tibi.* Sc sed hoc pro suspecto hab octava divisio in aquatica, stria et ambigua. Et quidem stria, Taurus, Gemini, Arie citenens, Virgo, Leo, Sc Aquatica, Cancer, Pisces. A bia autem, Capricornus, Aq — *Tibi* dedit B. Huet. subst *satis*. Sed auctor passim le compellat. Ed.

224. *Neptuno debere genu* ptunus pro aquis. Ed. — *Sco in undis.* Scopulosus cance saxosis locis delectatur. Pli 13. Sed quia idem Plin. IX cancros dixit mollibus locis v Bentleius hinc mendum hic catur et vult legere *populosus*. enim 232, « Fecundum est p cancri genus », et *populosum* crum dici contendit, quod s generali nomine species variæ prehendantur. Ed.

icer, et effuso gaudentes æquore Pisces.
quæ terrena censentur sidera sorte,
ıceps armenti Taurus, regnoque superbus
ııgeri gregis est Aries, hostisque duorum
ıdatorque Leo, et dumosis Scorpius arvis.
iunt etiam mediæ legis communia signa,
biguus terræ Capricornus, et æquoris undis,
nida terrenis æquali fœdere mixta:
rsque mari nitens fundentis semper Aquarî.]

Et effuso gaudentes æquore Ad Catasterismum Piscium . Nam Pisces in aqua, quæ ı Aquarii defluit, dicuntur

Hostisque Deorum. Ita emen- ıL sed legebatur vulgo *pon- orum*, unde Gronov. Obss. : « pestisque duorum, quod lius, nam sæpe *pestis* a li- corrumpitur ». Vid. I, 360. Fayus contra Scal. et omnes *ositusque duorum*, quod in- tur quatuor illa signa, Ge- irgo, Libra et Sagittarius, orum sunt positio, id est, forma constant.

Et deest in Sc. et supplet B. Post hunc versum alio or- ınes libri habent hunc *Am- erræ*, etc. quod ut medatur 's. 233 omittit, et v. 232 *æquoris* reponit *Aquarius*. m autem versum: *Parsque ens* alio loco traducit; nempe ante vs. 490 nostrum, ubi [uidem est apud omnes. Vide ostras ad hunc locum.

Humida terrenis æquali fœ- rta. Sic bene Scaliger locum ıvit pro monstrosa lectione *'li degere mixta*. Sed Fayus habet *sidere*, quod non probo. Ed.

232. *Ambiguus terræ Capricornus*. Pars enim superior capra est, infe- rior in piscem desinit; unde an- onym. explicabat vs. Ciceronis, Arat. Phæn. 293: « Corpore semi- fero magno Capricornus in orbe »; et Pingr. ad h. l. notabat piscem esse *ferum*, respectu capræ, quod animal mansuetum est. Ed.

233. *Parsque mari nitens*. Fayus *innitens*. Cæterum an ita pingeretur Aquarius, ut dimidiatus tantum ad- pareret, equidem nescio, et an Ovid. eo adluserit, Fast. II, 145: « Jam puer Idæus media tenus eminet alvo, Et liquidas mixto nectare fundit aquas ». Nam etiam de dimidiato Aquario oriente intelligi potest. Certe poetæ videntur dimidiatum oriri voluisse. Arat. Phæn. 693, ubi Scal. legit μέσον pro νέον, quod habent omnes. Ita igitur medius secatur a Zodiaco Aquarius, ut altera pars in Aquilonem, altera in Austrum excidat, profecto oriente illa parte Zodiaci, quæ medium secat, orietur Aquarius media te- nus alvo: reliqua pars adhuc erit sub Horizonte, quod Manilio est in mari esse. Sed propterea non satis- fit menti Manilii. Nam ipse ait

Non licet a minimis animum deflectere curis :
Nec quidquam rationis eget, frustrave creatum.
Fœcundum est proprie Cancri genus, acer et ictu
Scorpios, et partu complentes æquora Pisces.
Sed sterilis Virgo est simili conjuncta Leoni.
Nec capit aut captos effundit Aquarius ortus.
Inter utrumque manet Capricornus corpore mixto,
Et qui Cretæo fulget Centaurus in arcu:
Communisque Aries æquantem tempora Libram,
Et Geminos, Taurumque pari sub sorte recenset.
Nec tu nulla putes in eo commenta notasse
Naturam rerum, quod sunt currentia quædam,

semper mari niti alteram partem Aquarii, ut sit ambiguum signum terrestre et marinum : ex quo manifesto indicat pingi solitum dimidiatum extra aquas eminentem. Alioqui quomodo ambiguum signum maris et terræ esset? In Kalendariis rusticis Romæ totus expressus est, non dimidiatus. Ovidius intellexit de dimidia parte oriente. In Parapegmate, VI Id. Febr. Aquarius medius oritur.

234. Est nona signorum divisio in fecunda, sterilia et communia. Fecunda censentur Cancer, Scorpius, Pisces. Sterilia Virgo, Leo, Aquarius. Communia, sex reliqua signa.

236. *Fecundum est proprie.* Plin. IX, 31, dicit Cancrum multa ova parere. Scorpius eodem auctore, II, 25 : « vermiculos ovorum specie parit ».

238. *Simili Leoni*, i. e. pariter sterili. Plin. VIII, 16 : « Semel edit partum, lacerato unguium acie utero in enixu ». Aristoteles autem tradit leænam primo fetu parere quinque catulos ; ac per anno gulos uno minus ; ab uno ver rilescere ».

239. *Nec capit*, etc. Aq enim puer fingitur. Puer, ju et Ganymedes et ephebus ad tur Nostro, et Arateorum int tibus. Ed.

240. *Inter utrumque manet.* neque fecunda, neque steril dicuntur communia.

241. *Et qui Cretæo.* Scal. co Dicitur enim Minois regis filius. — *Centaurus in arcu.* nismus. Sic infra 552 : « gem que sub arcu Centaurum ». S cero : « Homo in tenui re ».

242. *Æquantem tempora L* Sic Q. Cicero de duodeci gnis, 8 : « æquatque diurna pora nocturnis dispenso side bra » ; et vid. Noster, I, 267.

244. *Nec tu nulla putes in eo menta notasse Naturam.* Libr nes *vocasse*, unde Bentl. *mo locasse*, et adducit v. 448 : « r tibi venient momenta futuri ». quidem. Incipit decima divis

Ut Leo et Arcitenens, Ariesque in cornua tortus:
Aut quæ recta suis librantur stantia membris,
Ut Virgo et Gemini, fundens et Aquarius undas.
Vel quæ fessa sedent, pigras referentia mentes:
Taurus depositis collo sopitus aratris,
Libra sub emerito considens orbe laborum,
Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris.
Strata jacent, Cancer patulam distentus in alvum,
Scorpios incumbens plano sub corpore terræ,
In latus obliqui Pisces semperque jacentes.
Quod si solerti circumspicis omnia cura,

currentia, stantia et jacentia. Currentia sunt Leo, Sagittarius, Aries.

246. Cod. Ven. habet *torvus*.

247. *Aut quæ recta suis*. Stantia sunt Virgo, Gemini, Aquarius. *Librantur* hic dictum, ut in architectonica, quæ recta ad libram in plano collocantur, librari dicuntur; ut apud Cæsarem *machinæ ad libram* dicuntur *destitui*. Apud Ovidium aliud est, Fast. I, 429: « Et jam finitima corpus librabat in herba ». Nam ibi, ut in tormentis, librari lapides et saxa dicuntur.

249. *Vel quæ fessa sedent*. Sedentia sunt Taurus, Libra, Capricornus.

251. *Libra sub emerito considens*, quod proprium a labore in sede se collocantium. Textus Bonincontrii quoque ita habet. Sane accommodatum ad astrothesiam priscam. Libra enim sub figura feminæ sedentis et libram gestantis pingebatur. Ed. — Bentl. pro *emerito* habet *emenso*. Huetius quidem, ut orbem laborum explicet, advocat Virgil. Georg. II, 401: « redit agricolis labor actus in orbem », recte. Sed huic sensui non convenit *emerito*. Noster autem infra v. 836: « Ultimus emenso qui condit sidera mundo »; et IV, 52: « Et tres emenso meritos ex orbe triumphos ». Ed. — *Orbe laborum*. Orbem laborum vocat, quod pensum alii. Quotidianus enim labor redit in orbem. Et operarii laboribus defuncti collocant se quieti, qualis Libra pingitur.

252. *Tuque tuo, Capricorne, gelu*. Et Capricornus quoque contractus pingitur, habita scilicet ratione hiberni temporis, quo Sol illud signum decurrit. Sic Noster, I, 271: « Et angusto Capricornus sidere flexus ». Et procumbens quoque quemadmodum bos, exstabat Capricornus in veteri Kalendario Romano Episcopi Vallensis, teste Scaligero. Ed.

253. *Strata jacent*. Omnes fere *contra jacent*. Bene ex Gemblac. codicis vestigiis correxit Bentleius *strata signa*, ut supra 249 *fessa sedent*. Ed.

254. *Plano sub pectore*. Ita Gemb. et Bentl. Scal. *corpore*. Ed.

256. *Quod si solerti*. Undecima divisio in mutila et integra. Qua-

Fraudata invenies amissis sidera membris.
Scorpios in Libra consumit brachia: Taurus
Succidit incurvo claudus pede : lumina Cancro
Desunt : Centauro superest, et quæritur unum
Sic nostros casus solatur mundus in astris,
Exemploque docet patienter damna subire:
Omnis quum cælo Fortunæ pendeat ordo,
Ipsaque debilibus formentur sidera membris.
Temporibus quoque sunt propriis pollentia si
Æstas a Geminis, autumnus Virgine surgit,
Bruma Sagittifero, ver Piscibus incipit esse.
Quattuor in partes scribuntur sidera terna:
Hiberna æstivis, autumnis verna repugnant.

tuor sunt mutila. — *Scorpios in Libra consumit brachia.* Chelæ Scorpii in Libra consumuntur. Et nos alibi monemus Scorpium occupare partem duorum Dodecatemoriorum : quo nomine duplex dicitur Germanico in Arat. « majorem... Scorpios hinc duplex, quam cætera, possidet orbem, Sidera, per Chelas geminato sidere fulgens ». Unde χηλαὶ Græcis sæpe pro Libra, ut multis locis apud hunc auctorem. Virgil. Georg. lib. I, vs. 34 : « ipse tibi jam brachia contrahit ardens Scorpios, et cæli justa plus parte reliquit ». Hoc est, tibi reliquit locum Libræ. Hinc poeta vetus : « Et Libram, quam Cæsar habet ». Adde quod adludit ad natalem Cæsaris Augusti principio Libræ, IX Kal. Octobres Julianas.

259. *Succidit incurvo.* Taurus enim procumbit, posterioribus carens. Arat. 517: Ταύρου δὲ σκελέων ὅσση περιφαίνεται ὀκλάξ. Lucan. III, 253 : « Æthiopumque solum, quod non premeretur ab ulla Signiferi regione

poli, nisi poplite lasso Ulti
vati procederet ungula Ta

260. *Centauro superest.*
enim dimidiato vultu. Et it
in rustico Kalendario Episc
lensis, quod Scaligeri jud
elegantius, quam illud, qu
viderat in palatio Farnesi
quo Sagittarius pleno vultu
tur, non dimidiato. Apud
simile est, Satir. VII, v. 1
statua meditatur prælia lu
illic vide quæ adnotata sun

265. *Temporibus quoq*
Duodecima divisio eade
quinta. Nam signa dupla,
illa tractantur, eadem sunt
quæ in hac proponuntur,
na, æstiva, autumnalia et
dicuntur.

267. *Esse* omnes. B. *incip*

268. *Quatuor in partes s*
Fortasse *tribuuntur* scrips
lius. Sed vulgatam lectio
improbamus. — *Sidera ter*
omnes. Scalig. *terræ.* Sed
quam legimus. Tria aute

satis est proprias signorum noscere formas.
su quoque fata movent, et fœdere gaudent,
lliis aliæ succedunt sorte locoque.
s ut dextro signorum clauditur orbe,
æquales discurrit linea ductus,
/icem extremis jungit se finibus ipsa:
cumque ferit, dicuntur signa trigona,
partitus quod ter cadit angulus astra;
visa manent ternis distantia signis.
: e paribus spatiis duo signa, Leonis
Sagittarî, diverso conspicit ortu.
s et Tauri Capricorno consonat astrum.

quatuor anni partibus. 'aurus, Gemini, et sic ı.

satis... signorum n. for- transit poeta ad mun et diversos adspectus ab hoc versu ad 435. æ sint trigona, tetra- ›cebit. Et primo de tri- — *Formas*, Bentleius *'es*, quia de viribus et erum egit; de formis ore libro.

nsu... et fœdere, sive ›us; *fata movent*, i. e.

: aliis aliæ. Sic omnes. it de formis siderum. *Atque alias alia. Alias alia sorte*. F. *aliis alia*, tima, ob cæsuram pro- male, et quod fere in ›erim. Ed. — *Sorte*, i. e. adfectionibus quibus

us ut dextro, etc. B. et t *flexo*. Docet quomodo liacali quatuor æquilaterales trianguli inscribi possint, quorum cujusque anguli signa trigona designent. Sic ab Ariete ducta linea ad Leonem, a Leone ad Sagittarium, et inde rursus ad Arietem, tres angulos efficiet, quorum extremis finibus tria illa signa tanguntur, quæ ideo sibi *trigona* dicuntur. Ed.

276. *Et quæcumque ferit*. Quæcumque ferit, sive percutit latus trigoni, ea dicuntur signa trigona, Quo enim desinit linea, aut quo incipit, dicuntur ea puncta initia trigoni. — *Trigona*, triangula, triangularia.

278. *Quæ divisa manent ternis distantia signis*. Separata et remota a se invicem per tria integra signa. Sic a principio Arietis ad principium Leonis linea ducta facit angularia signa trigona Arietem et Leonem, et tria signa intercepta relinquit, Taurum, Geminos, Cancrum. Ergo signa trigona sunt, quæcumque manent ternis distantia signis.

279. *Laniger e paribus*. Postquam

Cætera sunt simili ratione triangula signa,
Per totidem sortis * desunt quæ condita mundo.
* Sed discrimen erit dextris, seu caussa: sinist
* Quæ subeunt: quæ præcedunt, dextra esse ferunt
* Dexter erit Tauro Capricornus, Virgo sinistra.
* Hoc satis exemplo est. At quæ divisa quaternis
Partibus æquali laterum sunt condita ductu,
Quorum designat normalis virgula sedes,
Hæc quadrata ferunt: Libram Capricornus, et illu

docuit, quomodo fiat, et quatenus dicatur trigonum, nunc quæ dicantur trigona, exponit. Qui legebat *ut paribus*, delirare jure dicit Scal. hoc tamen servat F.

283. *Per totidem sortis* prisco more pro *sortes*. Locus desperatus. Gemblac. habet *tertis*. J. Bit. *toto*. Bentl. *partes*. De sequentibus, Pingræus sic: « Omittimus quatuor versus a B. proscriptos, quorum initium non intelligimus; medium vs. 285 brevius repetitur, ultimus est insulsus ». Sic se habent: « Desunt quæ condita mundo... Hoc satis exemplo est ». Fatendum quidem hunc vers. *quæ præcedunt, dextra esse feruntur*, idem sonare cum hoc: « Semper enim dextris censentur signa priora ». Si hæc Manilii sunt, satis fuse discrimen signorum dextrorum ac sinistrorum in trigonis enotavit. Ed. — *Desunt*, hæc supersunt, ait Scal. Reliqua quidem intelligens trigona, quæ omittit. Ed. — Elegantius sane legatur *partes*, omissis his, quæ sequuntur. Sic: « Per totidem partes. At quæ divisa quaternis ». Ita ut a trigonis ad tetragona sit transitio. Ed.

284. *Seu caussa*. Hoc vitiosum B. videtur. Inde corrigit: « Sed discrimen erit dextra an læva: sinistra, Quæ subeunt, etc. » qu prete non egent. Melius ve pro irreptitiis habere. Ed.

285. *Quæ subeunt*. Sinist quæ sequuntur. Illud sig unoquoque trigono sinistru tur, quod sequitur ad sinist stram. Sic et dextrum, q dextram præcedit. Ita v. g gono Arietis Leo huic Sagittarius dexter. Ed.

287. *At quæ divisa quate diversa*. Sed illi constab nilium scripsisse *divisa*. S 278: « Quæ divisa mane distantia signis ». Pro *sunt* et inf. 736: « stant astra loc

289. *Designat normalis sedes*. Normalis, linea qu pendiculum cadit. Hæc in partes circulum dividit, et tur signa tetragona. Tria circulo zodiacali inscribu tragona. Ed.

290. *Hæc quadrata fen* mire ab interpretibus torta mutilus et corruptus. Sca *fert Libram Cancer*. F. *Dext Libram Capricornus specta* Pingr. sequor. Nam ut sup dixerat quæcumque feret æqualiter ducta *dicuntur gona*, ita quæ æqualibus

Conspicit hinc Aries, atque ipsum a partibus æquis
Cancer, et hunc læva subeuntis sidera Libræ.
Semper enim dextris censentur signa priora.
Sic licet in totidem partes deducere cuncta,
Ternaque bissenis quadrata effingere signis,
Quorum proposito redduntur in ordine vires.
Sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
Divisum ut signis mundum putet esse quaternis,
Aut tria sub quinis signis ornare trigonum,
Ut socias vires et amicos exigat ortus,
Fœderaque inveniat mundi cognata per astra,
Falsus erit : nam quina licet sint undique signa,
Qui tamen ex signis, quæ quinto quoque feruntur

quater ducta sunt, « Hæc quadrata fiunt ». Capricornus autem, Libra, Aries et Cancer sunt signa quadrata seu tetragona. Ed.

292. *Et hunc læva subeuntis Libræ.* Hoc explicat versu sequenti. Incipiat tetragonum a Libra. Libræ dexter Cancer, Cancro Capricornus, Capricorno Aries, Arieti Cancer, quia præcedunt : at Cancro rursus sinistra est Libra inter sequentia.

293. *Semper enim dextris censentur signa priora.* Mirum genus loquendi : signa censentur priora dextris, id est, eo censentur priora, quod dextra sint. — Scaliger errat. Censentur dextris, idem est ac accensentur, adnumerantur. Ed.

294. *Sic licet in totidem.* Hoc, inquit, modo licebit cætera tetragona exornare.

295. *Quadrata effingere.* Sic bene B. Scalig. *quadrata effingere*, minus apte. Tria enim quadrata tantum per XII signa effingi vel duci possunt. Ed.

296. B. mutat in *reddentur.*

297. *Sed si quis contentus erit.* In Gemblacensi titulus huic capiti prænotatus erat : *de mensura eorum signiliter atque partiliter*, et quidem recte. Manilius monet erroris periculum esse, si trigona signiliter describantur: nam si quinque absoluta signa comprehendat latus trigoni, erunt partes CL, quæ excedunt trientem de CCCLX partibus. At si partiliter, hoc est, tertiam partem circuli acceperis, tunc comprehendet quatuor tantum signa absoluta. Exempli gratia si a principio Capricorni, ad finem Tauri, ducatur linea, ea includet quinque signa absoluta. Sed erit latus trianguli isoscelis, non isopleuri, cujus basis erit duorum signorum.

299. *Ornare trigonum.* Quid sit *ornare trigonum* Bentl. non capit, et reponit *formare.* Sic infra 333: « Quadrati si forte voles effingere formam ». Ed.

303. *Qui tamen ex signis.* Non statim sequitur, ut trigoni vim sen-

Astra loco, fuerint nati, sentire trigoni
Non poterunt vires, licet illud nomine servent:
Amisere loco dotes, numerisque repugnant.
Nam quum sint partes orbis per signa trecentæ
Et ter vicenæ, quas Phœbi circuit ardor,
Tertia pars ejus numeri latus efficit unum
In tres producti partes per signa trigoni.
Hanc autem numeri non reddit linea summam,
Si signum a signo, non pars a parte notetur.
Quod quamvis duo sunt ternis dirimentibus ast

tire possit, qui in signo angulari natus est. Nam quia partiliter figuræ constituuntur, si a xv parte Capricorni, ad xv Tauri, ducatur linea, et fiat trigoni latus: sane qui secunda parte Tauri nascetur, non poterit vires trigoni sentire. Nam ita quatuordecim partes a trigono excluduntur. Scal.

304. *Astra loco.* B. conj. *Posta*, quia astra et signa hic idem sonant. Et Pingr. edidit *Posta*. Lucret. III, 870: « Semina sæpe in eodem ac nunc sunt ordine posta ». Ed.

306. *Amisere loco dotes.* Eleganter. Nam in exemplo superiori licet Taurus, in cujus secunda parte horoscopus incidit, sit quintum a Capricorno signum; tamen nomine tenus erit trigonum, quatenus signum a signo quintum est, loco autem, id est, si partes Zodiaci spectes, non erit. Amittit enim vires trigoni; quia partes non sunt absolutæ.

311. *Hunc autem numeri.* Quod si a principio signi, ad finem quinti, ducatur linea, latus non efficit summam trientis: excedet enim, utpote quum quinque signa absoluta sint partes cl: quas oportebat esse cxx, ut sint triens Scal. — Unde sequitur ess a gradu ad gradum in quoq trigonum notari. Ed.

313. Scalig. conjecit h *Quod quum bis duo sint a* *bus astra.* Sed omnes habe *vis.* Dirimentia Scaliger angularia, quibus quatu stipantur. Quamvis, inq concedam bis duo, sive signa a punctis dirimentil tamen latus efficit centu quaginta. Nam ex duobus tibus signis, sive angularib integrum accepisti, quun pium tantum ejus adsu esset, non finis. A princi signi, ad principium qui autem ad finem quinti, erat linea. Anguli sunt si mentia; quæ a similibus sumenda sunt. — B. auten « Quod quamvis duo sin dirimentibus, astra », et s cat: Licet duo sint astra illa separantibus, ut in quinque signa in singulis lineis. — Cæterum quod tot auctor ostendit, hoc est: E in latere trigoni quinque s

men extremum lævi, primumque prioris
se conferre voles, numerumque notare,
quinquagenas implebunt ordine partes.
sibit numerus formam, finesque sequentis
umet ductus: licet ergo signa trigona
ıtur, partes non servant illa trigonas.
ec eadem species fallet per signa quadrata:
l, quum totius numeri, qui construit orbem,
riginta quadrum partes per sidera reddant,
it ut, prima signi de parte prioris
rtem ad summam ducatur virga sequentis,

. Nam tertia circuli pars um 120; quinque autem iunt 150 grad. Ed.

tamen extremum. Si tan-ncipio signi primi anguli, signi secundi anguli nu-ta a principio Capricorni, Tauri, confiet numerus n, hoc est, ut ipse loqui-uinquagenum partium.

'ransibit numerus formam. trianguli. Nam non am-isopleuron, sed isosceles. rino dicitur hexagoni late-na. Sic infra, vs. 333: ti si forte voles effingere . Scal. — *Finesque sequen-met ductus*. Ductus, hoc ı illa consumet etiam se-ıteris principia. Triginta auferet gradus. Sic et erpretatur. Hæc confudit D. — *Ductus* hic est linea: ısius lineæ. Supra, 274: æquales discurrit linea

*icet ergo signa trigona Di-*icet trigonorum more qui-in latere habeant, tamen ınt legem partium trigoni.

320. *Hæc eadem species fallet*. Similiter, inquit, errabis si in latere quadrati quatuor signa integra numeres. Nam gradus 90 habeas oportet pro latere quadrati, quatuor autem signa efficient 120 gradus. Ad hæc bene notat Scalig. Quid autem moverit Manilium, ut rem tam puerilem tam anxie notarit, equidem caussam comminisci non possum. Nam a principio signi, ad principium signi, et partis, ad similem, fit ductus. Valde bardum esse oporteret, qui aut erraret, aut quintum signum, quinque signa putaret esse. Nugatiora sunt hæc. — Hæc tamen excusant Huetius et post eum Pingræus, qui in his fecundum Manilii miratur ingenium. Ed.

322. *Ter triginta*. Sic omnes habent. Displicet Bentleio ultima in *triginta* correpta: reponit *nongentæ*. Sed *nongentæ* sunt 900 non 90, quod mirum est non adtendisse doctissimum virum. Nominum autem in *ginta* ultimam aliquando corripuerunt, non Veteres tantum, ut Lucilius, sed Martialis et Ausonius. Pingr.

Bis sexagenas faciat: sin summa prioris,
Et pars confertur subjuncti prima, duorum
Signorum medium numerus transitque refertqu
Triginta duplicat partes, pars tertia deerit;
Et quamvis quartum a quarto quis computet ast

325. *Bis sexagenas faciat. Sin summa prioris.* — Ante Scal. *sua* pro *sin.* Gemblacensis retinet vestigia veræ lectionis: *Bis sexagenas faciat in summa prioris.* — *Sin summa prioris.* Ecce iterum urget nos incommodo. Si quadratum a fine dextri signi ad principium sinistri putetur; quamvis a xxx parte Capricorni, ad primam Arietis, quatuor signa numerantur: tamen duo intercepta media includentur in latus, duo extrema excludentur. Ita latus erit bis tricenarum partium. Summæ deerit triens. Tricena enim hæc deerunt, quæ priori summæ, hoc est, summæ prioris exempti superabant. Sane hanc Manilii περιεργίαν amare non possum. Quis enim illi concedat ab ultima Capricorni, ad primam Arietis, quatuor signa comprehendi? Sunt enim sexaginta partes tantum exclusive, sexaginta et una inclusive, ut vulgus loquitur. Nam dodecatemoriorum habenda est ratio. Dodecatemoria vero in quavis parte circuli, unde unde incipias, reperiuntur. A quacumque parte circuli tria continua dodecatemoria acceperis, trientem circuli absolveris. Is numerus, quem præscribit, constare non poteat nec in trigono, si a prima Capricorni, ad tricesimam Arietis numeraveris: quatuor enim tantum signa erunt: neque in tetragono, si a prima Aquarii ad tricesimam Arietis. Nam tria tantum erunt. Et tamen et trigono, et tetrag constabit partium numerus vis signorum non constet, Manilius. Præterea quum fi nes illæ a numeris vocentur a sex, quadrata a quatuor, tra a tribus, dimidiatus ci sex: si sextilis habeat du quadrata tria, triquetra c opposita sex, et signa illa merum figurationis multipli ea integrabunt circulum, xii signa Zodiaci, bis sex, tuor, quater tria, sexies du

326. *Et pars confertur s* Olim *subjunctis*, ineptissi potius nullo sensu. Angul ter vocatur prior. Ergo la catur subjunctus merito.

327. *Signorum medium transitque, refertque.* Sic Sc Mirum loquendi genus, inq Signorum medium, medi Fortasse legendum *numer* erit τὸ *medium* pro medior Bentl. hanc emendatione guit, legitque: *Signorum dro numerum.* Nempe ex signis in latere quadrati, numerum omittit, duorum tat: ut 60 tantum partes si sint 30. — *Transitque re* i. e. transita signa refert. T rum refert numerum. Tra gna vocat intercepta. Infra, « Alterius ductus locus transita signa », i. e. per sign sa, ut explicat Bentl. Ed.

Naufragium facient partes unius. In ipsis
Non igitur satis est signis numerasse trigona,
Quadrative fidem cæli per signa quaterna;
Quadrati si forte voles effingere formam,
Aut trinis paribus facies quum membra trigoni.
Hic poscit quintam partem centesima summa :
Illic amittit decimam : sic convenit ordo.
Et queiscumque quater junctis favet angulus usque,
Quæque loca triplici signarit linea ductu,
Quum signata viæ linquet dispendia rectæ,

330. *Naufragium facient partes unius. In ipsis.* Hanc distinctionem non observarunt B. et Pingr.

331. *Non igitur satis est signis.* Non satis est signiliter καὶ ζωδιακῶς putare formas. — Melior videtur B. lectio : « Non igitur satis est quinis numerasse trigonum, Quadrative fidem quæri per signa quaterna ». Latus enim trigoni quinis signis clauditur : quadrati, quaternis. Vid. supra v. 278, 299, 302. Cæterum vix dici potest numerare fidem quadrati; sed « non satis est fidem quadrati quæri », h. e. tentari, explorari, examinari. Sic vs. 583 : « Quum fortuna fidem quærat, vix invenit usquam ». Ed.

334. *Facies quum membra trigoni.* Sic Gembl. recte.

335. *Hic poscit quintam.* Manifestum mendum deprehendimus olim *quartam* pro *quintam*. Sed et Gemblacensis agnoscit *quintam*. Hic, inquit, hoc est in trigoni finitione centesima summa poscit quintam partem. Centesima enim pars cum quinta centesimæ parte, quæ est xx, facit 120, quæ sunt partes in latere trigoni isopleuri. Illic, h. e. in tetragono, centesima summa amittit decimam. Decima centenarii x : ergo fient xc in latere quadrati.

337. *Et queiscumque quater junctis.* Olim *cunctis*. B. habet *junctus*. Angulus in quadrato *quater junctus*. Sic antea de linea in trigono, vs. 275 : « Inque vicem extremis jungit se finibus ipsa ».

338. *Quæque loca in triplici.* Τὸ *in* abundat. Positio in sequenti, ut III, 277, apud Scalig. 459 : « Ne magna brevibus careant compendia dictis ». Sed negat Bentleius Nostrum hac licentia uti.

339. *Quum signata viæ.* Elegantissime dictum, inquit Scalig. hoc est, ubi coit angulus. Angulus est compendium viæ : quia arctatur, et brevior fit superficies. Sed Bentleius hoc sensu omnino cassum dicit. *Dispendia rectæ viæ* nusquam, nisi hic, audita sunt : quum linea recta sit omnium inter duos terminos brevissima. *Compendium* viæ et itineris fit, quum recta itur. *Dispendium*, quum circuitu itur. Quid vero recurrit *signata*, quum proximo versu habuerimus *signarit*. Unde reponit : « Quum curvata viæ linquet compendia rectæ ». *Curvata*, linea scilicet, quia tribus curvatu-

His natura dedit communi fœdera lege,
Inque vicem adfectus, et mutua jura favoris.
Quocirca non omnis habet genitura, trigon
*Consumet ductus. Licet ergo signa trigonæ
*Dicantur partis, non servant illa trigonis
Consensum signis, nec, quum sint sorte quad
Continuo inter se servant commercia rerum.
Distat enim, an partes consumat linea justas,
Detractetve modum numeri, quem circulus ar
Nunc tres efficiat, nunc quatuor undique duct
Quos in plura jubet ratio procedere signa

ris tres angulos facit. Sic infra vs. 363: « Sexque per amfractus curvatur virgula in orbem ».

340. *His natura dedit.* His cum *quiscumque* vel *queiscumque* conjungendum bene viderunt F. et Pingr. Alii *fædere legem.* Ed.

342. *Quo circa non omnis habet genitura, trigonos Consumet ductus.* Deest τὸ *quæ.* Ut supra: « Ingenium Natura dedit », id est, cui ingenium Natura dedit. Nisi dicamus *habens* non *habet* legendum esse, et ita edidit Fayus. Sed Bullialdus vult corrigere *Quocirca non omnis habet genitura trigoni Consimiles ductus.* Sed omnes frustra, ait Bentl. Nec sine ratione notat illusisse Scalig. et aliis librariorum incuriam, qui duos versus quos supra habuimus 318 et 319 huc iterum intruserunt. Quibus sublatis, locus sanus est: « Quocirca non omnis habet genitura trigonis Consensum signis ». Ed.

343. *Licet ergo signa trigonæ Dicantur partis.* Signa trigonæ partis, id est, signa partis trianguli. Nam profecto Aries et Leo sunt signa trigonæ partis, sive trigoni lateris. Sed non statim erunt trigo parte, ad similem part rentur.

345. *Nec quum sint sorte quum sunt forte. Sunt* vete Pro *sorte* Gembl. habet *f* Manilius: non in trigoni l que signa, nec in quadra signa, consensum et co semper inter se habent sint sita, ut justa distantia scilicet ut in trigono si 120, in quadrato 90; e continuatis integer circ pletur. Ed.

347. *Distat enim, an par mat linea justas, Detracte numeri.* Bentl. omittit *an Detrectetne.* Plurimum, i terest, an linea, quæ aut aut tetragonum facit, justas partes, et partilite tur: an vero detractet totius circuli, quum plura signa procedit, q numeri per totum orbem

348. *Detractetque.* Meli tem Manilii *Detractetve.* D vel ut alii scribunt, d idem quod primigenium I

, quam sunt numeris memorata per orbem.
nge major vis est per signa trigoni,
ibus est titulus sub quarto quoque quadratus.
: horum submoto linea templo:
s vicina meat, cæloque recedit,
ıs terras accedit visus eorum,
infectum nostras dimittit ad auras:
: alternis data sunt commercia signis,
ec magno consensu fœdera servant,
ıgusto quod linea flectitur orbe.

nge major. Quatenus ut signa, docuit : us viribus. Longe, vis trigoni, quam te- enim propior nobis ɔ efficacior. Quo ma- b arcu suo remotior, propior. Subtensa in ior est ab arcu suo, agono. Ergo nobis centri vicem obtine- ır igitur. — *Vis est per* uam *quibus..... qua-* ɔrationis seriem. Vis ɔni quam quibus. Cur asu genitivo. Deinde *us quadratus?* unde *trigonis* et *quadratis.* : *quadratis* pro varia ensis in textu. *Quibus* *ıdratis*, ut Virgilius, s. 271 : « Cui nomen : agricolæ ». Bentl.

:o linea. Linea, nempe *ıplo*, arcu suo. *Horum*, . Sic infra vs. 667 : que manent quadrato lo ».

magis vicina. Linea

ıpius terras. Sic omnes habent. Bentl. tamen reponit *terris*, quod quidem solet Noster, ut in his : *accedere Geminis*, *Centauro*, *gradibus*, etc. Sed *accedere terras* ferri potest. Ed.

357. *Dimittit ad auras.* B. reponit *demittit.* Ed.

358. *Deviaque alternis.* Inepte hæc disjungunt a superioribus vulgatæ editiones. Nunc ad hexagona pergit. Sexta pars circuli LX, quot partium latus hexagoni. Devia vocat, quia eorum linea remotissima : ideoque obliquus eorum adspectus, ac minimus inter se consensus. Nove autem *alterna* pro binis dicit : ut et Censorinus, qui latera hexagoni alternas lineas vocat. — Pro *Devia* Gembl. habet in textu *Dubiaque*, superne autem, et pro correctione *Deviaque.* Et Bentl. quæ sint *devia commercia* se nescire ait. Ideo reponit *At dubia*, et *Dubia commercia* explicat non fida et certa; neque ut v. seq. *magno consensu servant.* Ed.

360. *Invita angusto.* Invitam lineam obliquam dicit. Quo magis lineæ a diametro recedunt, eo obliquiores. Orbem circumferentiam dicit.

Nam quum per tales formantur singula limas
Sidera, et alterno divertitur angulus astro,
Sexque per amfractus curvatur virgula in orben
A Tauro venit in Cancrum : tum Virgine tacta
Scorpion ingreditur, quo te, Capricorne, rigente
Et Geminos a te Pisces, adversaque Tauro,
Sidera contingens finit, qua cœperat, orbem.
Alterius ductus locus est per transita signa :
Utque ea prætereas quæ sunt mihi singula dict

361. *Nam quum per tales formantur singula limas.* Gemblac. *Nam quum per tales formantur singula limes.* Sed *limas* legendum dicit Scal. et intelligit obliquas lineas : sed interrogat Bentl. an ipsa sidera formantur per tales lineas. Codices autem universi *limes*. Restituendus igitur hic locus : « Nam quum pertransit formatus singula limes Sidera ». In hexagono enim linea pertransit singula sidera, et alterna tantum ferit. Sic mox de eodem, 376. Limes, idem quod linea, ut I, 607 : « alter ab excelso decurrens limes Olympo ». Ed.

362. *Divertitur.* Vetusti omnes *devertitur,* et sic B. et Pingr.

363. *Sexque per amfractus curvatur virgula in orbem.* Quid? latus hexagoni curvatur per sex amfractus? Intelligit fortasse sex peripherias segmentorum hexagoni. Hoc vero longe ineptius erit. Nam in circulo proposito quænam peripheriæ possunt curvari, non video; nisi aliam peripheriam segmento hexagoni tribuamus præter eam, quam unicam habet circulus. Quod est absurdum. — Hic manifeste de hexagono agitur, cujus nomen metro non aptum omittitur. Signa autem hexagona dicuntur in adspectu sextili esse. Pingr. ad h. lo

365. *Quo te, Capricorne tem.* Sic. Gembl. *Quo* pr inquit Huetius, ut supra Sed B. *a* subintelligi pos Legit *tum te,* et sic Pingr

366. *Adversaque Tauro S tingens.* Bene Huetius corr *saque.* Nam hexagoni latus, quem auctor describit, in p Tauri incidit, non in front hexagonus rediens Taurum git, a quo abiens inceper

368. *Alterius ductus l* Absoluto primo orbe a T Pisces, alterius orbis in Ariete, ad Aquarium, et ceps. Transita signa vocat suntque ea, quæ primo gula interjecta erant, neq contingebantur. Nam ea in orbe angulum facient : qu dum in primo orbe T Cancer Geminos interce bent. In secunda repetition et Leo Cancrum medium h

369. *Utque ea prætereas, mihi singula dicta.* Sic Gen verius. Ductus alterius orl incipias a signis transitis orbe, scilicet ut prætere gna, quæ ego vocavi *singu* rum *transita.*

exibus et totidem similis fit circulus illis.
Transversos igitur fugiunt subeuntia visus,
uod nimis inclinant, ac ne limisque videntur,
icinoque latent : ex recto certior ictus.
ertia connexo conduntur signa recessu.
t quæ succedit, connexa est linea cælo,
ingula circuitu quæ tantum transmeat astra;
is ejus procul est, altoque vagatur Olympo,

o. *Flexibus et totidem.* Veram
ctionem adfert Fayus: « Flexi-
iic totidem similis fit circulus
Hic illi similis : quia non
quam duo hexagona duci
nt. Ed.

1. *Fugiunt subeuntia visus.* Pro
ntia B. dat *sexangula*. Sic su-
. 282 : « Cætera sunt simili
e triangula signa ». Innuit
r adspectum sextilem seu he-
ni minus certum esse. Censori-
« Hunc quidam conspectum
squequaque receperunt, quod
num ad maturitatem partus
atur conferre ».

2. *Quod nimis inclinant.* Auso-
: « Obliqua exilem dimittit li-
acem, Adspirans tenues per
a pondera motus ». — *Ac ne
que.* Hoc loquendi genus inse-
r B. et reponit *inclinant aciem,*
dedit vetus editio in biblioth.
societ. *aciem* hoc est visum.
I, 675 : « Nec visus aciemque
». Ed.

3. *Ex recto certior ictus.* Ut in
no linea recta certior, proxi-
trigono in tetragono : in he-
no vero lima et obliqua.

4. *Tertia connexo.* De hexa-
intelligit rursus. Error a ve-
scriptura : *connesco* pro *connexo.* — Hunc versum pro spurio habet B. et Pingr. Hic tamen legit *connexo*, sed B. *convexo*.

375. *At quæ succedit.* Omnes veteres *Et quæ succedit convexo*, quod rectum est, sed varii varie emendandum putarunt. B. cum Scal. mutat *Et* in *At*. B. restituit *convexo* pro *connexa est*; sed *quæ succedit* mutat in *quis accedit*. *Succedit* autem hic est prope accedit : *succedere* eo sensu sæpissime sumitur. Ping. — Hoc versu et seqq. Scalig. putat jam non de hexagono agi, sed de signis sese uno tenore sequentibus, et ut eam interpretationem firmet vs. 379 de fœdere inter sidera sexus diversos habentia intelligit. Sed merito negat hoc Ping. nam vs. 385 tantum Manilius de signis singularibus agit. Immo vs. 380 seqq. adfirmat hæc signa ejusdem sexus esse, quod non fieret, si sese continuo sequerentur. Ed.

376. *Singula circuitu quæ tantum transmeat astra.* Transmeare et transire dicitur Manilio linea, quæ a signo ad signum ducitur. B. reponit *transeat* ob vs. 368.

377. *Vis ejus procul est.* Scalig. hæc de singularibus signis interpretans ait : Signa singularia nullum effectum habent, quia nullam

Et tenues vires ex longo mittit in orbem.
Sed tamen est illis fœdus sub lege propinqua,
Quod non diversum genus est, quod euntibus a
Mascula sex maribus respondent: cætera sexus
Feminei. Sic conjungunt commercia mundi:
Sic, inquam, alternis paret natura figuris,

figuram. Inefficacia vocat Firmicus, quæ signis singularibus dividuntur. Hæc autem frustra sunt, nam Manilius pergit loqui de hexagonis. — *Vis ejus.* B. reponit *Visus enim:* displicet enim *Vis ejus* mittit vires; cod. Ven. *Visus ejus*, quod B. lectionem firmat. Ed.

379. *Sed tamen est illis fœdus sub lege.* Bene hoc versu *fœdus* restituit Scal. quum omnes habeant *Phœbus.* Sed tamen, inquit, fœdus est illis sub lege propinqua: quod ejuscemodi configurationes possunt esse collegia masculorum et femininorum signorum. Nam linea a principio Arietis, ad finem Tauri, et sextilem adspectum includit, et masculum cum feminino conjungit. Si, inquit, qua sunt hexagona non valent, attamen sub lege propinqua fœdus habent. Propinqua enim lex est hexagonorum collegiis masculorum et femininorum.

380. *Quod euntibus astris.* Quod ordine incedentibus astris, id est, quod astris secundum ordinem suum binis sumptis masculum unum uni feminino respondet, et conjunctum est. — B. et Pingr. habent *Quod non diversum est genus, alternantibus astris.* Et hoc non falsum videtur, nam alterna astra in hexagonis eodem genere et sexu sunt. — *Mascula sex maribus.* Potest legi: «Mascula sex paribus respondent». Infra, v. 41[illegible] scula si paribus, vel si di[illegible] rum Respondent generi ». [illegible] dent autem mascula sex [illegible] quia terna ternis: Aries [illegible] Gemini Sagittario; Leo [illegible] Sic feminea femineis, ter[illegible] Taurus Scorpio, Cancer [illegible] no, Virgo Piscibus. — O[illegible] dices pro *sex* habent *sed;* et Ping. Ed.

382. *Feminei: sic conjun[illegible] mercia mundi.* B. *secum ju[illegible]* est, feminea cum femin[illegible] cum masculis. Scal. auten[illegible] de singularibus intelligens [illegible] propinqua hæc figurati[illegible] quod genus masculinorum [illegible] ninorum non est diversum [illegible] nis: utpote quum signis s[illegible] successionem suam eunti[illegible] mascula sex: et totidem [illegible] respondeant totidem cæt[illegible] feminei.

383. *Sic, inquam, alte[illegible] natura figuris.* — *Inquam* [illegible] gero est. Libri veteres [illegible] *quam.* B. reponit *Sic qu[illegible]* Alterna, ait, in hexago[illegible] non multum invicem co[illegible] habent; quia linea eorum [illegible] a terris remotior est; ali[illegible] tamen habent, quia utra[illegible] ejusdem sexus. Ergo qu[illegible] alterna sunt, quod obest [illegible] tamen, quod cognata sunt

Et cognata jacent generis sub legibus astra.
Jam vero nulla est hærentibus addita signis
Gratia : nam consensus hebet, quia visus ademptus.
In se ducta ferunt animos, qua cernere possunt.
Sunt et diversi generis connexa per orbem
Mascula femineis, semperque obsessa vicissim :
Disparibus non ulla datur concordia signis.
Sexta quoque in nullas numerantur commoda vires,
Virgula per totum quod par non ducitur orbem :

384. *Et cognata jacent generis sub legibus astra.* Legem propinquam, cujus supra meminit, vocat hic legem generis, sive sexus. Itaque restitutionem hujus loci codici Gemblacensi debemus.

385. *Jam vero nulla est.* Lemma hujus capitis in Gemblacensi præferebatur hoc : *de inconjunctis signis et quæ* VI *loco sunt.* Nunc de illis, quæ dicuntur hærentia, a similibus partibus, ad similes sequentes. Firmicus juncta vocat.

386. *Nam consensus hebet, quia visus ademptus.* Neque enim sese adspicere queunt. Male Scal. interpretatur quæ a nobis non videntur. Et contra hunc disserit Huetius.

387. *In se ducta ferunt animos, qua cernere possunt.* Libri omnes *quæ cernere.* Bene reponunt B. et Pingr. « In seducta ferunt animos, quæ cernere possunt ». Hærentibus, inquit, i. e. contiguis signis, nulla concordia est; quia visus ademptus est, nec linea ab uno in alterum duci potest : ergo animos ferunt in seducta et remota astra, in quæ lineæ possunt duci. Doctus quoque Huetius *seducta* nec minus commode Bullialdus *sejuncta.* Nihil hic vidit Scal. Ed.

388. *Sunt et diversi generis connexa per orbem.* B. reponit *Sunt etiam adversi.* Recte *etiam :* nam præter priorem, quod se mutuo videre nequeunt; alteram nunc caussam reddit cur nulla contiguis gratia sit, quia etiam sexu differunt, et genere pugnant. B.

389. *Semperque obsessa vicissim.* Nam masculum signum binis utrimque femininis stipatum, et contra.

390. *Disparibus*, i. e. varii generis. Qualia sunt signa contigua sive hærentia. Omnino hic deliravit Scal. Manilius pergit de signis hærentibus dicere : inconvenientia ea esse ait, quia disparia. Vid. Huet.

391. *Sexta quoque in nullas.* Ordo est *Sexta quoque signa*, ut Aries et Virgo, habentur commoda in nullas vires. *Commoda* hic est adjectivum. Hæc sunt alterna masculina, aut feminina, sexta quæque. Nam virga a principio Arietis ad principium Virginis ducta in nullas vires erit commoda. Quare ? « Virgula per totum quod par non ducitur orbem ». Quia omnes configurationes in circulo debent esse æquilateræ. At virgula a signi principio, ad principium sexti, non

Sed duo signa facit mediis submota quaternis.
Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.
At quæ diversis ex partibus astra refulgent
Per medium adverso mundum pendentia vultu,
Et toto divisa manent contraria cælo;
Septima quæque, loco quamvis submota ferantu
Ex longo tamen illa valent, viresque ministrant

semper eadem per orbem ducetur. Faciet enim triangulum isosceles; cujus basis a principio Virginis ad principium Scorpii.

393. *Sed duo signa facit.* Duo signa dirimentia quaternis interjectis. Signa dirimentia, Aries et Virgo. Quaterna interjecta, Taurus, Gemini, Cancer, Leo. Sed hæc nugatoria. Nam Aries totus est. Initium autem Virginis tantum adsumitur. Eadem nugatus est supra. Immo sunt quinque signa absoluta, a principio Arietis ad principium Virginis. — B. ad hunc versum: quid est, virgula *facit* duo signa, et reponit *ferit*, eleganter. Sic v. 276: «Linea ferit signa trigona». Ed.

394. *Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.* Tertius, inquit, ductus non absumet circulum. Hoc est, tertia quæque signa non partiuntur æqualiter circulum. Itane Manili? Quid aliud hoc est, quam adspectus sextilis? linea a xv Arietis, ad xv Geminorum, tertii nempe signi ducta, quid aliud, quam hexagoni latus in circulo? Bis ergo hallucinaris, et quum hanc formam aliam ab hexagona putas, et quum imprudenter negas quod antea adstruebas. Scalig. Sed ipse Scaliger errat, et male Manilium intellexit. Sensus est: circulus absumetur, perfectus erit, ante quam terti tus possit in integrum du trigonum non poterit tertiu par cæteris habere. Ed.

395. *At quæ diversis ex* In Gemblac. lemma præ *contrariis signis*, et quidem adspectus enim siderum o rum nunc persequitur. N tantum quatuor configurati signis valent, trigona, tetr hexagona, diametra. De tr xit: de quarta nunc. Vulg *ita*. In Gembl. *Atque ea.* Di aperit vitium. Nam neutr infarciendum fuit. Ἀρχαῖκ ptum fuerat *Atque* pro Nihil verius. Pro *ex partibu* *e partibus*.

396. *Sit medium mundum* *tia*. B. negat dici posse *p* *adverso vultu*, et legit *tende* in primo libro «cælum e sidera pendere» sanxit M Nil ergo mutandum. Quæ defensionem lectionis sua B., Pingr. ea tanto viro judicat. Ed.

398. *Ferantur.* Omnes *f* et sic B. et Pingr. Alii *sing* jam olim emendavimus, *quæque*, interpunctione po vocem *quæque:* et ita Gem

399. *Ex longo tamen illa* Oppositorum signorum vi

Vel bello, vel pace suas, ut tempora poscunt,
Nunc Phœbo, stellis nunc et dictantibus iras.
Quod si forte libet, quæ sunt contraria signa
Per titulos celebrare suos, sedesque, memento
Solstitium brumæ, Capricornum opponere Cancro,
Lanigerum Libræ : par nox in utroque diesque:
Piscibus Erigonem, Juvenique Urnæque Leonem.
Scorpios e summo quum fulget, Taurus in imo est :
Et cadit Arcitenens, Geminis orientibus orbi.
Observant inter sese contraria cursus.
Sed quamquam adversis fulgent contraria signis,
Natura tamen interdum sociata feruntur,
Et genere : exemplis concordia mutua surgit,
Mascula si paribus, vel si diversa suorum
Respondent generi. Pisces et Virginis astrum
Adversi volitant, sed amant communia jura,

potentissimæ, quo enim rationes adspectuum ductus, eo certior est ictus; vid. v. 373. Censorinus : « A septimo Zodio, quod est contrarium, plenissimus potentissimusque conspectus ». Ausonius, Carm. 369, vs. 26 : « Ast ubi signiferæ media in regione cohortis Septimus accepit limes rutilantia flammis Recto castra situ: turgentis fœdera partus Jam plena sub luce videt : nec fulgura parci Luminis intendens, toto fovet igne coronæ ».

401. *Nunc Phœbo.* Sol cum signis et planetis, planetæ cum Sole et cum signis miscentur his quinque modis: hexagona, tetragona, trigona, diametra, et conjuncta. Sed omnium potentissimus conspectus, qui conjunctione efficitur ; secundus, qui diametro, et sic deinceps. — B. tamen hic mendum suspicatur, et reponit : *Nunc fœdus stellis, nunc*, etc. Nunquam enim Noster induxit Solem et planetas, quasi fixorum adspectus gubernantes vel mutantes : etsi recentiores Astrologi de his nugatorie agant. Postremo quid agatur inspice: ait septima quæque signa vires suas ministrare, vel bello, vel pace ; *fœdus* igitur debet respondere τῷ *pace*. Ed.

402. *Quod si forte libet.* Nunc signa invicem diametra quæ sint docet.

409. *Observant inter sese contraria cursus.* Lego *rursus*, non *cursus*. Rursus ea, inquit, contraria invicem sese observant, nempe ex diametro; tamen interdum natura et genere sociantur; ut postea dicet.

413. *Mascula si paribus.* Male Gembl. *Miscua.* Lege vero: « Mascula si paribus, vel si diversa suorum Respondent generi ». Si mascula masculis, aut si diversa, i. e.

Et vincit natura locum : sed vincitur ipsa
Temporibus; Cancerque tibi, Capricorne,, repu
Femina femineo, quia brumæ dissidet æstas.
Hinc rigor et glacies, nivibusque albentia rura
Hinc sitis et sudor, nudusque in collibus orbis,
Æstivosque dies æquat nox frigida brumæ:
Sic bellum natura gerit, discordat et annus.
Nec mirere in ea pugnantia sidera parte.
At non Lanigeri signum Libræque repugnat
In totum, quia ver autumno tempore differt:
Fructibus hoc implet maturis, floribus illud.
Sed ratione par est æquatis nocte diebus,
Temporaque efficiunt simili concordia textu,
Permixtosque dies, mediis hiemem inter et æstu
Articulis, uno servantia tempore utrinque,

feminina femininis respondent, mascula masculis ex diametro respondent, Aries Libræ, Gemini Sagittario. Feminina femininis, Taurus Scorpioni, Cancer Capricorno.

416. *Et vincit natura locum.* Loco concordant, quatenus mascula masculis, feminina femininis respondent. Interdum tempore repugnant, quatenus solstitiale brumali opponitur. Ita Cancer Capricorno genere sive sexu congruit: lege temporis discordia sunt. Contraria enim solstitium et bruma. — *Et vincit natura locum.* Loco amica sunt, quia masculum masculo. Natura, id est, lege temporis repugnant.

424. *At non lanigeri.* Ut Cancer Capricorno masculum masculo congruit genere, ita etiam Aries Libræ. Sed ut Cancer Capricorno discordat tempore, non item Aries Libræ. In parte enim verum est, in parte sequius. Nam verum utique est, quia utrumque diei nocti: falsum vero, quia autumnus si non omnino ria, tamen aliquatenus opposita et repugnantia. I subjicit. Pro *repugnat* B. *re* quia duo sunt. Ed.

425. *Quia ver autumn differt.* Magis amo lection blacensis: *quia ver autu pore differt.* Ver, inquit autumno, respectu temp convenit respectu æquino

426. *Fructibus hoc imp* autumnum etiam neutr Veteribus dicebatur. Va Nonium.

427. *Sed ratione pari es nocte diebus.* Minima mut gendum : *Sed ratione par tis nocte diebus.* Nisi qu *æquali nocte diebus.*

430. *Servantia tempore* Ita legimus, non *utrumque.*

Quo minus infesto decertent sidera bello.
Talis erit ratio diversis addita signis.
His animadversis rebus, quæ proxima cura,
Noscere tutelas, adjectaque numina signis,
Et quæ cuique Deo rerum natura dicavit,
Quum divina dedit magnis virtutibus ora,
Condidit et varias sacro sub nomine vires,
Pondus uti rebus persona imponere possit.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,
Formosos Phœbus Geminos; Cyllenie, Cancrum:
Juppiter et cum Matre Deum regis ipse Leonem.
Spicifera est Virgo Cereris, fabricataque Libra

dixit pro *temperamento* haud dubie: ut infra: « ferrique rigor per tempora nota ». Verbum *temperare* ab eodem. Nam Veteres dicebant *tempora*. — B. hunc vers. mire refinxit ita: *unum servans utrimque tenorem*, et *tenorem* multis exemplis firmat. Ed.

431. *Quo minus infesto decertent sidera bello*. Ante Scalig. *Quo minus infesto decertent sidera cælo*.

432. *Talis erit ratio diversis*. Diversa signa vocat adversa, contraria nempe et opposita. Et sæpe, ut diximus, diversum pro adverso apud hunc auctorem observabis.

433. *His animadversis*. Lemma huic capiti in Gemblacensi: *signorum commercia, et quæ cuique Deo adtribuantur signa*. Quæ perspicue ostendunt illa lemmata a Grammaticis esse, non a Manilio. Nam commercia signorum partim tractata sunt, partim sequuntur. Manilius scripsit perpetuo carmine. Grammaticorum et librariorum hæ divisiones sunt et sectiones capitum. Tutelas igitur signorum persequitur, quæ nihil ad commercia et fœdera eorum faciunt. — B. *His animadversis, restat*, elegantius sane. Ed.

436. *Quum divina dedit*. Romæ virtutes consecratæ, et vitia. Spei, Fidei, Mentis: item Pavoris, Febris fana in annalibus Romanorum legimus. Aliter hunc versum accipit Bonincontrius: quod æquo animo, ut alia pleraque omnia illi condonamus.

437. *Condidit et varias sacro sub nomine vires*. Sic Gemb.

439. *Lanigerum Pallas*. Hic infultus erat titulus in Gemblacensi: *signorum commercia*, inepte.

440. Vet. *Cyllenius Cancrum*. Olim emendabamus: « Cyllenie, Cancrum, Jupiter et cum matre Deum regis ipse Leonem ». Quæ omnia plane refert Gemblacense exemplar. — B. feliciter emendat: *Tuque pater cum*, etc. Ed.

442. *Spicifera est Virgo Cereris*. Merito spiciferæ Deæ spicifera Virgo attribuitur: nam Cicero: « Spi-

Vulcani : pugnax Mavorti Scorpios hæret.
Venantem Diana virum, sed partis equinæ :
Atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta.
E Jovis adverso Junonis Aquarius astrum est:
Agnoscitque suos Neptunus in æquore Pisces.
Hinc quoque magna tibi venient momenta futu
Quum Ratio variet stellas, et sidera curet,
Argumenta petes omni de parte, viasque
Artis, ut ingenio divisa potentia surgat,
Exæquentque fidem cælo mortalia corda.

cum illustre gerens præstanti corpore Virgo ».

444. *Sed partis equinæ.* Virum quidem illum, sed qui altera parte sui equus sit.

445. *Atque angusta.* Ita Gemblac. et Bonincontrius, non *Augusta.* Rationem alibi reddidimus. Angusta sidera Capricorni, ut alibi: «Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris ».

446. *Et Jovis adversum.* Gembl. *Et Jovis adverso.* Scribo, una litera minus, *E Jovis adverso.* Aquarius est Junonis astrum ex adverso Jovis. Nam adversum signum Aquario est Leo, dicatus tutelæ Jovis. Noti sunt Dii duodecim majorum gentium, quos disticho comprehendit Ennius: « Juno, Vesta, Ceres, Deiana, Minerva, Venus, Mars, Neptunus, Jovi', Mercurius, Volcanus, Apollo ». In kalendariis rusticis Romanis Farnesiano et Vallensi eodem modo dispositæ sunt tutelæ Deorum. In illis enim ita tutelæ respondent Manilianis, si modo Januario Aquarium, non Capricornum, Februario Pisces, non Aquarium, Martio Arietem, non Pisces adtribuas. Tene prius memoriter distichon Ennianum : ut Deo suam tutelam adtrib et istud non id quidem elegantiæ, sed tamen memoriam subsidii: « Un Virgo, Crotus, Helles p Bos. Scorpio, tum Pis Cancer, Libra, Gemelli ». noni Urnam, Vestæ Cap reri Virginem adtribue deinceps.

449. *Quum ratio tua fe* in modum dissimulata le ritas. Manilius scripsit : Ratio variet stellas, et side Sequentia tantum abest emendationem non confi eam ultro poscere vide melius fecero, si totum l ponam : « Quum Ratio v las, et sidera curet, Argu tes omni de parte, viasq ut ingenio divisa potenti Exæquentque fidem cæk corda ». Quum Ratio et P variet stellas, variet etia dum ingenium humanum cum cælo. Locus ille illu puero capi potest.

452. *Exæquentque fi* Hoc est, ut humana indus

Accipe divisas hominis per sidera partes,
Singulaque in propriis parentia membra figuris,
In queis præcipuas toto de corpore vires
Exercent. Aries caput est ante omnia princeps
Sortitus, censusque sui pulcherrima colla
Taurus : at in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris, pectusque locatum
Sub Cancro est : laterum regnum, scapulæque Leonis.
Virginis in propriam descendunt ilia sortem.
Libra regit clunes; et Scorpios inguine gaudet.
Centauro femina accedunt. Capricornus utrisque
Imperat in genibus; crurum fundentis Aquarî
Arbitrium est : Piscesque pedum sibi jura reposcunt.

cum cælo. Si divina Ratio variet stellas, ut et humana quoque mens methodum variet, et per omnes tramites cæli potentiam scrutetur.

453. *Accipe divisas.* Nunc de membrorum tutelis agit, et in quæ membra unumquodque signum jus habet. Hinc putabant artifices plurimum in curationibus adspectum cæli valere, adeo ut ne vena secanda sit, Hermes in Carpo vetaverit, si Luna sit in Geminis, quod brachia sint in tutela Geminorum. Omnes Astrologi hæc vocant *Azemena :* Græci dicebant ὑπαίτια, i. e. caussaria. Sic græcismo utitur Marcellus Empiricus dicens *dentem caussarium*, et *oculorum caussarium* hominem, *qui dentium vel oculorum dolore laborat.* Ed.

454. Scalig. *Singulaque propriis parentia membra figuris*, omisso *in*. Proprias figuras dicit characteres signorum in constellationibus corpori humano vulgo adpingi solitos, quod et hodie fit in almanachis vulgaribus.

457. *Censusque sui pulcherrima colla Taurus.* Sic alibi loquitur : « nec nostri munera census ». Nam censum suum Taurus collum vocare potest, quod collo arat. Idem collum proprius census illius. Vel quia torosus. Ovid. Met. II, 854 : « Colla toris exstant : armis palearia pendent ».

458. *At in Geminis.* Ante Scalig. *et in Geminis.* B. dedit *et in Geminos.* Ed.

461. *Descendunt ilia sortem.* Cur autem descendant magis, quam adscendant, ait B.? et reponit *concedunt*, ut III, 118 : « hoc totum partem concessit in unam ». Ed.

463. *Centauro femora accedunt.* Quoties vulgo editum est *femora*, Gemblacensis habebat semper *femina.*

464. B. *Imperitat genibus.* Ex Horat. Serm. I, 6, 4 : « olim qui magnis legionibus imperitarent ». Ed. — B. *crurumque humentis Aquarî*, ut Noster, V, 444 : « Sed regione means Cepheus humentis Aquarî ». Ed.

Quin etiam propriis inter se legibus astra
Conveniunt, ut certa gerant commercia rerum;
Inque vicem præstant visus, atque auribus hærent,
Aut odium fœdusque gerunt, conversaque quædam
In semet proprio ducuntur plena favore.
Idcirco adversis nonnumquam gratia signis,
Et bellum sociata gerunt : alienaque sede
Inter se generant conjunctos omne per ævum,
Utrique et sorti pugnant, fugiuntque vicissim;
Quod Deus, in leges mundum quum conderet omnem,
Adfectus quoque divisit variantibus astris,
Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures;
Junxit amicitias horum sub fœdere certo,
Cernere ut inter se possint, audireque quædam:
Diligerent alia, et noxas bellumque moverent :

466. *Quin etiam propriis.* Hic iterum Gemblacense exemplar præferebat lemma : *signorum commercia.* Vires signorum, quæ in se ipsis considerantur, dupliciter accipi supra monuimus, vel ex configuratione, vel ex simili potentia, quæ vel adspectu, vel auditu, vel odio, vel amore constat. Sigillatim omnia suo loco. Ed.

467. *Conveniunt, ut certa gerant commercia rerum.* Ante Scal. *Conveniunt, et certa gerunt.*

468. Vid. Excurs. I ad calcem huj. libri. Ed.

469. B. *Aut odium fœdusve gerunt.* Signa amica et inimica non sunt apud Ptolemæum. — *Conversaque quædam In semet proprio ducuntur plena furore.* Itane sunt quædam signa, quæ sibi inimica, et quidem furore in se convertuntur? Absurditatem tollit Gemblacensis, qui habet *plena favore*, rectissime. Sunt quædam sibi amica, ut et quædam sunt sibi inimica. *Furore* pro *favore* interpolarat Bonincontrius, ut alia fere omnia, in quibus ejus textus a scripta lectione dissentit.

471. *Idcirco adversis.* Idcirco contingit, ut ex adverso opposita signa gratiam, et contra conjuncta bellum pariant, et quæ longe distantia sunt, concordes inter se efficiant. — B. *nonnunquam est.*

474. B. *Utrique aut.*

475. *Quod Deus, in leges,* ex Gemb. Est explicatio antecedentium. Itaque totus locus ita continuatur: « Utrique et sorti pugnant, fugiuntque vicissim : Quod Deus, in leges mundum quum conderet omnem, Adfectus quoque divisit variantibus astris ».

480. *Diligerent alia et noxas.* Noxa et noxia. Hoc tritum est. Sed hic noxa est jurgium, simultas. Ausonius in Technopægnio, infra,

ım propriæ foret indulgentia sortis,
iligerent semper, sibique ipsa placerent.
ıturas hominum plerasque videmus,
ıus ex signis ducunt formantibus ortus.
ilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est;
ıe, Libramque videt : frustratur amando 486
ı, Lanigero qui fraudem nectit, et ultra

. 538 : « Sæpe in con- ıia, si nimia est dos ». ;alli *noise* pro jurgio

ıe ipsa placerent, *Sicut* ıt enim quidam sibi ım ut et signa quædam de quibus ante, « con- edam In semet proprio na favore ».

t se, *Libramque videt*, *ando*. Se audit, et vi- : frustra autem diligit us per incuriam hunc . omiserat. — *Audit se*. Veterum, ut diximus, ·ia ad extremas diame- ıuntur. Omnia videntia ına Arieti et Libræ. Ita diametro respiciunt, a se ex homozonia re- Libra solam se audit, ıuoque audit : qua in entium diametrus sola in ipsis tropicis Dode- Quare Cancer se so- pricornus quoque se sis enim ducitur ratio dientium, non autem deo mutuo se audiunt, ıutuo sese vident. Habe :ulos Diagramma Anti- ıilii. In eo, in ratione subtensa a Tauro, ad ır, cujus subtensæ arcus summa apsis Arietem includit. Aries igitur utrimque lateronibus Tauro et Piscibus stipatus neminem audit, nisi se ipsum. Alioquin oporteret ut audiret oppositum signum Libræ. At oppositorum in Antisciis ratio non est, nisi in propria ratione. Ratio videntium est propria tropicorum non æquinoctialium. Itaque tropica ambo Cancer, et Capricornus se invicem vident, quia secundum ipsa tropica se mutuo videntia censentur. Contra ratio audientium propria est æquinoctialium signorum. Ideo se vident mutuo Libra et Aries, non autem mutuo sese audiunt. Hanc rationem Antisciorum nemo ante nos explicaverat : et ignoratam fuisse, satis ostendebat Mathematicus ille, cui pæne supplicium dedi, quod illius veternum expergefacerem. Videntia et audientia Firmici longe alia sunt a Manilianis, quæ plane arguunt vanam scientiam illorum veterum Genethliacorum.

487. *Taurum*, *Lanigero qui fraudem nectit*. Scalig. *Taurus*, sed distinguit post *amando*, contra codd. omnes. Ed. —Audientia et videntia Manilii nituntur rationibus Antisciorum. Cætera sunt sine explicatione, amantia se et insidiantia. Insidiatur Taurus Arieti, Virgo Sagittario. Vides futilitatem artis.

Fulgentes videt, atque audit per sidera Pisces
Virgine amans capitur: sic quondam gesserat a
Europam dorso retinentem cornua læva,
Indutusque Jovi. Geminorum ducitur auris
Ad Juvenem æternas fundentem Piscibus unda
Inque ipsos animus Pisces, oculique Leonem.
Cancer, et adverso Capricornus conditus astro
Vertitur in semet oculis, in mutua tendit

488. *Fulgentes videt atque audit per sidera Pisces.* Audit Pisces sane, videt Virginem. Nam non potest eumdem audire et videre. Hic Manilium fugit ratio, ut et Demophilum, qui Libram ait ὑπακούειν τῷ κριῷ· quum in ratione audientium nulla linea ab Ariete ad Libram ducatur. Sunt enim illa videntia, ut toties diximus.

489. *Virgine amans capitur.* De Europa satis notum.— Libri omnes *Virgine mens*, quod mutavit Scal. et reponit B. eadem sententia est. Cæterum Taurus, inquit Huet. videt Virginem, non Pisces; unde legit: *et ultra Fulgens haud videt, ast audit*, etc. quem miror non sequutum esse B. Ed.—*Sic quondam gesserat.* Gembl. *vexerat*, et dedit B.

490. *Retinentem cornua læva.* Ovidius *dextra*: « Respicit, et dextra cornu tenet: altera dorso Imposita est ». Paullo aliter Theocritus: Τῇ μὲν ἔχεν ταύρου δολιχὸν κέρας· ἐν χειρὶ δ' ἄλλῃ Εἶρυε πορφυρέας κόλπων πτύχας.

491. *Indutusque Jovi.* Ita Gembl. Distinguendum vero: « Indutusque Jovi. Geminorum ducitur auris Ad Juvenem, etc. » *Jovi* pro *Jove* ἀρχαϊκῶς. Ita alibi *parti* pro *parte*, *sorti* pro *sorte*. Sic et Plautus Cistellaria. — *Indutusque Jovi.* Ovidius: « Induitur faciem Tauri ... nobis olim placebat *Indu*... *vem.* — *Geminorum ducit*... Recte olim hæc omnia ext... ita: « Indutusque Jovi. G... ducitur auris ad Juvene... fundentem Piscibus und... judicio nostro favet Gem... qui ita habet. Infinita v... nobis olim restituta comp... Gembl. longe melior rel... nibus codicibus Manilia... quot hodie exstant.

493. *Inque ipsos anim...* Perturbatissima sunt. L... « Geminorum ducitur au... venem æternas fundente... undas, Inque ipsos anin... oculique Leonem ». Gem... audiunt Aquarium, viden... Quod verum est. Consul... Maniliana.

494. *Capricornus cond...* Legimus *conditus*.

495. *Vertitur in semet o...* blacensis mirum quantun... « In semet vertunt, oc... mutua tendunt ». Tota igi... che ita comprehendenda... et adverso Capricornus... astro In semet vertunt,... in mutua tendunt ». In ... tunt. In se invicem co... ἀρχαϊκῶς. Propert. « dom...

at Cancri captatur Aquarius astro.
um Geminis aciem conjungit, et aurem
: Geminos Capricorni diligit astrum.
Taurum spectat, sed Scorpion audit,
gittifero conatur nectere fraudem.
›s sequitur sensus, solumque videndo
m, atque animo complexa est Scorpion intra.
Pisces, auditque per omnia Libram.

Sed hoc fuerit nu-
›ne videntium nulla
ur a Cancro ad Ca-
›n igitur mutuo se
nim ratio videntium
um. Sed audiunt se
ab illis est audien-
n dubito Manilium
:ancer, et adverso
nditus astro Vertitur
ɜ, in mutua tendit
: referunt vulgatam
m etiam retinet tex-
ii, et liber alius ma-
ncri et Capricorni
ridentium est. Ideo
n videt, ut et Ca-
m se quoque videt.
ıdiunt, quia audien-
ab aliis est. Cancer
ıricornus se videt:
› audiunt. — *In mu-*
:mendavimus : « in
uribus ».
ri captatur Aquarius
'um amat Aquarius.
cem se amantium,
ıantium, rationem
um ratione insanire.
ıt dixi, nulla caussa
go Manilio Cancrum
, Sagittarius Virgi-
Pisces, Cancer Gemi-
orpium. Quæ nuga-
ia. — Bentl. habet:

« et Cancri captatur Aquarius astu », quia *astro* versum abhinc alterum finierat. *Astu captatur*, ut inf. 634: « sæpe est et subdolus astus ». Ed.

498. *At Leo cum Geminis aciem conjungit, et aurem Centauro.* Leo videt Geminos, audit Centaurum. Consule Diagramma. — Sed B. falsum hoc, Capricornum amare Geminos; amat enim Leonem. Unde vs. seq. reponit *Centauro gemino.* Ita infra, 552: « geminumque sub arcu Centaurum ». Ed.

501. *Libra suos sequitur sensus.* Sensus vocat hic auditum, ut in idiotismo Italico. Libræ et Arietis propria est ratio audientium. Ideo mutuo se vident. Sed Libra sola se audit, quia ipsius est ratio audientium.

502. *Atque animo complexa est.* Amat Scorpion. — Pro *intra* B. vult aut *infra*, quia Scorpios sequitur Libram, aut *acrem*, ut infra, vs. 513. Ed.

503. *Ille videt Pisces.* Scorpius quidem videt Pisces: sed falsum audire Libram: immo Virginem. Accepit contiguum pro homozono. —Hoc recte vidit Sc. unde Bulliald. « Ille videt Pisces, audit quæ proxima Libræ ». Sed B. jubet « oditque per omnia Libram »: ut Taurus fraudem nectit Arieti; ita Scorpios odit Libram. Ed.

Necnon Arcitenens magno parere Leoni
Auribus, atque oculis sinum fundentis Aquarî
Conspicere adsuevit, solamque ex omnibus ast
Diligit Erigonen : contra Capricornus in ipsum
Convertit visus : quid enim mirabitur ille
Majus, in Augusti felix quum fulserit ortum?
Auribus at summi captat fastigia Cancri.
At nudus Geminus intendit Aquarius aurem,
Sublimemque colit Cancrum, spectatque reduc
Tela Sagittiferi. Pisces ad Scorpion acrem
Direxere aciem, cupiuntque adtendere Taurun

504. *Nec non Arcitenens.* Totum locum ita legit Gembl. « Nec non Arcitenens magno parere Leoni Auribus, atque oculis sinum fundentis Aquarî conspicere adsuevit ». Sagittarius audit Leonem, et videt Aquarium : sinum, aliter Urnam vocavit. Asterismi κάλπιν, Theo οἰνοχόην. Fundens χύτης substantive, ut alibi.

505. *Atque oculis sinum fundentis Aquarî.* Sed potest legi *signum* pro *sinum*, et quidem melius. — Retinendum videtur *sinum*, quia non totum signum respicit : ut enim Sagittarius spectat *sinum*, sive urnam Aquarii, ita v. 513 Aquarius spectat tela Sagittiferi. Ed.

507. *Contra Capricornus in ipsum Convertit visus. In ipsum*, id est, *in se ipsum.* Maniliana locutio, quam nos primi in hoc auctore indicavimus. Sine ope manuscripti libri non erat locus medicinæ : neque vates sumus, qui in priore editione divinare non potuimus. Capricorni propria est ratio videntium, non audientium. Ideo se solum videt. Cancrum autem audit. Quatenus est ἄζωνον se ipsum videt. Sed
ταυτολογεῖ. Idem enim s
rat : « Cancer et adverso
nus conditus astro Vertitu
oculis ».

509. Vid. Excurs. III hujus libri. Ed.

510. *Auribus at summi*
stigia Cancri. B. *et summi*
stigia Cancri. Fastigia Ca
ex priscorum falsa opir
Cancro nullum signum
ptemtrionale oriri putab
altissimum omnium sign
pronuntiabant. Lucan. (
532 : « Circulus alti Solsti
magistri, etiam qui se n
cos profitentur, quare
Lucano, ignorant. Sed l
illi nascentis astrologiæ
potius, quam consulti. Æ
enim a punctis tropicis
Cancer. Itaque Cancer 1
oritur, quam Gemini, u
illi. Quod castigat Gemin

512. *Sublimemque coli*
Sublimem Cancrum, ut
« circulus alti Solstitii ».

514. *Cupiuntque adtende*
Adtendere, audire. Atten
sus apud Nostrum pro auc

natura vices tribuit, quum sidera fixit.
is orti similes referunt per mutua sensus,
ire ut cupiant alios, aliosque videre:
ım odio, nunc horum îdem ducantur amore:
insidias tendant, captentur ab illis.
uin adversa meant etiamque trigona trigonis:
aque in bellum diverso limite ducit
a: sic veri per totum consonat ordo.
ıque Aries, Leo, et Arcitenens, sociata trigono
a, negant Chelis fœdus, totique trigono,
d Gemini excipiunt, fundens et Aquarius undas.
ıe duplex ratio cogit verum esse fateri,
d tria signa tribus signis contraria fulgent,
dque æterna manent hominum bella, atque ferarum;
ıana est facies Libræ, diversa Leoni.

sidera fixit. Sunt enim Editiones et Bonincontrius d Gemblacens. *fixit*, et nos

His orti similes. Gemblac. i similes referunt per muıs, Audire ut cupiant alios, videre ». Quod sequimur: ım *sensus* retinemus; tan caret ratione *census*. Alii, *iunt audire alios*, etc.

Quin adversa. Alia divisio ı mutuo consentientium gnantium, aut per se, aut ationem.

ic veri per totum. Epilogus us. Sic supra: « sic conjunnmercia mundi: Sic, inlternis paret natura figu-:m inf. 641: « Sic erit ex ium tibi paxque notanda ».

amque Aries, Leo. Trigona ies, Leo, Sagittarius ad-: trigonis Libræ, Aquario, Geminis. Id autem fit aut secundum situm, ut quum opposita, ideoque adversa; aut secundum naturam, ut quum alia humana, alia ferina. Nam hic prius trigonum est ferinorum, alterum humanorum.

525. B. habet *Aquarius urnam.* Noster, I, 272: « Post hunc inflexam defundit Aquarius urnam ». Ed.

527. *Quod tria signa tribus.* Aries Libræ, Gemini Sagittario, Leo Aquario opposita sunt, et quidem sexu convenientia. Mascula enim masculis respondent: sed natura dissident, quatenus humana ferinis opponuntur. Aries ferinum, Libra humanum. Et sic de aliis. Itaque mira est hæc vana scientia, ut eadem concordent simul, et discordent.

529. *Humana est facies Libræ.* Libripens enim in astrothesia figurabatur. Alii a Virgine gestari vo-

Idcirco et cedunt pecudes : quod viribus amplis
Consilium est majus : victus Leo fulget in astris
Aurea Lanigeri concessit sidere pellis.
Ipse suæ partis Centaurus tergore cedit.
Usque adeo est hominis virtus! quo mirer ab ill
Nascentis Libræ superari posse trigonum.
Quin etiam brevior ratio est per signa seque
Nam quæcumque nitent humana condita forma
Astra, manent illis inimica et victa ferarum.
Sed tamen in proprias secedunt singula me
Et privata gerunt secretis hostibus arma.
Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis
Et Libra, et geminis et si quos protulit unda.

lunt, ut kalendaria ambo rustica Romana. Adulatores poetæ Augusto in manus tradunt : « Qua locus Erigonen inter, Chelasque sequentes ». Quasi locus ille vacaret, et non esset libripens, nisi Augusto in cælum recepto. Poeta satis vetus dixit : « Et Libram, quam Cæsar habet ». Propterea quod anno ordinato Augusti natalis in principium Libræ incidebat.—Pro *Leoni* Scal. *Leonis*, non bene. Ed.

530. *Quis viribus ampla*, vulgo habent. Emendabamus : « quia viribus ampla ». Sed Gembl. «Idcirco et cedunt pecudes : quod viribus amplis Consilium est majus».

532. *Aurea Lanigeri concessit sidere pellis*. Ante Scalig. *Aurea Lanigero*.

533. *Ipse suæ partis*. Concedit naturæ animalis. Est enim biformis. — Sed non cedit, parte qua homo est, tergore *suæ*, sive humanæ partis : sed equinæ partis, qua pecus est. Reponendum itaque videtur *Ipse feræ partis*. Supra, vs. 189, de eodem : « fera tergo meml tem Excipiunt hiemem ».

534. *Usque adeo est homi* Eo usque est hominis virt est hominis virtus. Nov loquendi. — *Quo mirer*. Q mirer. In sphæra mundi : *volitans*. Longius adsueto. ita loquitur Tertullianus libro De fuga in perse « tanto examinatio procu Quo magis, inquit, miran set, si humana signa a fe cerentur.

541. *Lanigero genitis*. Pe accepta sunt. Legebat Sc. «I genitis bellum est cum Vir tis, Et Libra, gemini Pis protulit unda ». Bellum Ariete natis cum illis, qui gine : item illis, qui sub Lib illis, qui sub Piscibus. U scium dicitur, quod, ut p sces, undæ innatantes ping Neque dubitandum hanc e tem Manilii. Sic in sphæra « Piscibus adsuetas avide su

artes Tauri sub Cancro nata feruntur
ora, et in Chelis, et quæ dat Scorpios acer,
'isces : at quos Geminorum sidera formant,
:um Lanigero bellum est, ejusque trigono.
'ancro genitos Capricorni semina lædunt.
ibræ partus, et quos dat Virginis astrum,
que sub aversi numerantur sidere Tauri
igeri communis erit, rabidique Leonis
:is. Sed totidem bellum subscribitur astris.
one, Taurumque timet, geminumque sub arcu

ıs » : quasi ex urna Aquarii , quum tamen non Pisces ıltimum Zodiaci signum ıs excipiant, sed Piscis sinqui dicitur Notius.—B. seı, ob vs. 525.

'n *partes Tauri. In partes*, ontrariam factionem. Infra ıt cum Lanigeri partu sub rigono Non partes ». Quas partes vocat, sunt, quas a ticis αἱρέσεις dici sup. notaıven. Sat. IV, 1 : «et est mihi candus Ad partes ». Παρuum Crispinum provocat. · factiones vocantur, metaludo pilæ, in quo per luditur. Unde removere ıs, a societate amoliri. Cain Pertinace : « Inde ad 'um HS stipendium trans-)aciam, suspectusque Marımdam relatu, a partibus est ». Sed in eo loco Capiendum : « ad ducenariorum ım translatus ». De duceıitibus habes apud Sueton. ıto : de protectoribus duceᴈntio in duabus inscriptio-'teribus. Legitur etiam in criptionibus EQVI CENTENARI et DVCENARI. Apud Hieronym. de Resurrectione carnis, mentio est Senatorum ducenariorum : « Finge aliquem tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum : per singula militiæ equestris officia ad tirones vocabulum devolutum : numquid ex tribuno statim tiro fit ? sed ante primicerius, dein senator ducenarius, biarchus, circitor, eques, id est, tiro ». — B. *In parteis*, ut mox vs. 548.

547. *Capricorni semina*. Sub Capricorno nati.

548. *Et Libræ partus*, etc. Nam terna sidera adversari dicit Arieti et Leoni : item Virgini totidem, Taurum, Sagittarium, Pisces.

551. *Sed totidem*. Hinc incipit sententia. Sed longe depravatissima hæc habent editiones, et liber vetus. Totidem signa subscribunt bello in Erigonem. — B. rectius : *Hostis, et in totidem... astra*.

552. Pro *Taurum* B. habet *Cancrum*, nam quomodo Virgo *Taurum* timet, qui in ejus trigono est. — *Geminumque sub arcu Centaurum*. Centaurus sub arcu per hellenismum, i. e. arcum habens.—*Geminum*, h. e. biformem. ED.

Centaurum, et Pisces. At te, Capricorne, rigentem
Maxima turba petit: Libram Capricornus, et illi
Adversus Cancer, Chelis quod utrumque quadratum est.
Quæque in Lanigeri numerantur signa trigonum,
Scorpios in totidem fecundus creditur hostis.
Æquoreum Juvenem, Geminos, Taurum, atque Leonem,
Erigonen, Libramque fugit, metuendus et ipse.
Quique Sagittarî veniunt de sidere partus,
Hos Geminis nati Libraque et Virgine et Urna
Depressisse volunt, naturæ lege jubente.
Hæc eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
At quos æternis perfundit Aquarius undis,
Ad pugnam Nemeæus agit, totumque trigonum
Turba, sub unius Juvenis virtute, ferarum.
Piscibus exortos vicinus Aquarius urget,

554. *Maxima turba.* Romane dictum *maxima turba.* Signa humana. Sed est decurtata locutio, pro optima maxima: ut Varroni nux juglandis dicitur optima maxima, item fundus optimus maximus in veteribus actionibus. — *Et illi Adversus Cancer, Chelis.* Nam tam Cancer, quam Capricornus ambo sunt quadrata Libræ. Aries, Cancer, Libra, Capricornus sunt quadrata.

556. *Quæque in Lanigeri numerantur signa trigonum.* Emendabat Scalig. olim *trigoni.* Sed Gemblac. habet *trigonum*, fortasse ἀρχαϊκῶς pro trigono.

560. *Quique Sagittiferi* ante Scalig. Gembl. *Sagittarî.* Et ita semper quotiescumque *Sagittiferi* editum est.

562. Sic vet. lect. *legem et natura jubentem* emendavit Scalig. nisi præfers lectionem Gembl. codicis: *natura et lege jubente.* Unum in duobus. Alioquin eadem est sententia. Natura Centauri a Geminorum, Virginis, Libræ et Aquarii diversa. Hæc enim quatuor signa humana: ille ex utroque mixtus, ex humano et ferino.

564. *At quos.* Sensus: At turba ferarum duce Aquario agitat natos sub Aquario et toto trigono. Trigona Aquarii: Aquarius, Gemini, Libra: quæ sunt signa humana. At quadratum Aquarii: Aquarius, Taurus, Leo, Scorpio: quæ sunt tria signa ferina, vel, ut Manilius loquitur, turba ferarum sub uno juvene, sive humano Aquario. Illa, inquam, turba ferarum agitat Aquarium, atque adeo totum Aquarii trigonum. Locus erat obscurissimus. At turba ferarum in tetragono Aquarii sub unius Aquarii virtute agitat et natos sub ipso Aquario, et sub trigono Aquarii.

567. Sc. habet *ad pugnam veniens agitat*, contra libros. Ed.

nini fratres, et quos dat Virginis astrum,
s Sagittarî descendunt sidere nati.
sola est ratio, quæ dat nascentibus arma,
odium generat partus, et mutua velle.
erumque manent inimica tertia quæque
in transversum vultu defixa maligno;
e manent quæcumque loco contraria signa,
osque gerunt inter se septima visus,
quæque illis utrisque trigona feruntur.
mirandum si fœdus non datur astris,
ınt adversi signis cognata trigoni.
: signorum species contraria surgunt
a, totque modis, quotiens inimica creantur:
tot ætates hominum, tot tempora, et annos,
lla, et varios etiam sub pace labores,
Fortuna fidem quærat, vix invenit usquam.
ınta est scelerum moles per sæcula cuncta!

sola est ratio. Nunc agit e invicem sequentibus, gramma dedit Scalig. lissimam rem, omitti- lon una est ratio amici- ter signa: nam et tertia nica inter se propter nsam, ut in hexagonis item septima quæque, etro: postremo quæ- isque trigona, nempe e ab illis. SCAL.

linc utriusque, ut *illinc* ·ó *quo loco. Utriusque* s. 546: «ejusque tri-

Scal. *Ne sit mirandum*, t hic quoque *Phœbus* ositum pro *fœdus*, ut tamen est illis Phœ- propinqua». Nec sit mirum, inquit, si nulla est ratio illis signis, quæ signis adversi trigoni cognata sunt.

578. *Quæ sunt adversi.* Sed Gemb. habet *adversis..... trigona*, non male. ED.

580. *Corpora totque modis.* Post hunc versiculum expungendi octo sequentes, et continuandus hic cum illo: *Perque tot ætates hominum.* Rationibus supersedeo. Hinc fit, inquit, ut tot diversi mores nascantur, tot odia, tot bella, tot labores, et nulla adeo fides inveniatur. Nimirum hoc accidit propter tot signorum species. Horum versuum hanc sedem esse nemo negaverit, nisi imperiti et zelotypi, quos quotidie ridemus simiolos Cercopas.

584. *Ah quanta.* Ante Scalig. *Et quanta.* B. *At quantæ.*

Quamque onus invidiæ non excusabile terris!
Venales ad fata patres, matrumque sepulcra.
Imposuit Phœbus noctem, terrasque reliquit.
Quid loquar eversas urbes, et prodita templa?
Et varias pacis clades, et mixta venena?
Insidiasque fori, cædesque in mœnibus ipsis,
Et sub amicitiæ grassantem nomine turbam?
In populo scelus est, et abundant cuncta furore.
Et fas atque nefas mixtum, legesque per ipsas
Sævit nequities: pœnas jam noxia vincit.
Scilicet in multis quoniam discordia signis
Corpora nascuntur, pax est sublata per orbem,
Et fidei rarum fœdus, pacisque tributum.
Utque sibi cælum, sic Tellus dissidet ipsa,
Atque hominum gentes inimica sorte feruntur.
Idcirco nihil ex semet natura creavit
Pectore amicitiæ majus, nec rarius unquam.
Unus erit Pylades, unus qui mallet Orestes
Ipse mori: lis una fuit per sæcula mortis,

585. *Quamque onus invidiæ non excusabile terris.* Quid est onus excusabile? Digna sententia defensoribus suis. Non intelligo. Nescio an Manilius scripserit *non excussabile*, quod deponi non potest. Certe nihil verius. Quid magis accommodum oneri quam excussio?—*Non excussabile.* Hesiod. ἀργαλέον ἀποτίσθαι. Nondum displicet prior emendatio: « Quamque onus invidiæ non exitiabile terris ». Sueton. « exitiabilem invidiam sibi movit ».—B. *Quantum onus*, et *excussabile* non probat. *Non excusabile* est quod purgari, expiari non potest. Ed.

595. *Scilicet in multis quoniam discordia signis.* Ante Scalig. *Scilicet in multis quoniam discordia vincit.*

597. B. *paucisque tributum*
598. B. *displicet ipsi*, h.
599. *Atque hominum gent*
sus illos, quos supra dispu
cum hoc continuandos e
ipsum judicem fero, nisi
dus, aut malignus es. Vi
tentiam: « Atque hominum
inimica sorte feruntur. Idc
hil ex semet Natura creavit
amicitiæ majus ». De odi
Sequitur de amicitia. — B
hos versus 600-607 post ve
habet. Ed.

603. *Lis una fuit per sæc*
tis, Alter quod raperet fatu
cederet alter. Subintelligenc
tem *quibus*. Quibus una
mortis. Ut *Exiguum natur*

quod raperet fatum, non cederet alter.
ιo' qui potuere sequi vadimonia sponsi :
vitque reum sponsor non posse reverti,
soremque reus timuit, ne solveret ipsum.
tamen et cognata cupis dignoscere signa,
jungant animos, et amica sorte ferantur,
ȝeri partus cum toto junge trigono.

ıum natura dedit. Mani-
ısis jam tribus locis a no-
dversa. — *Levis una.* Hæc
ɔrum codicum, et textus
trii, et vetustiorum edi-
ctio. Editio Lugdunensis
ecentissima *urna* pro *una*
, ineptissime : unum par,
micorum succurrit, qui-
um jurgium intercessit,
ıam litem mortis : quum
ri mortis caussam præri-
t. Porro *levis* est vestigium
ctionis archetypi, unde
:quioris notæ Maniliana
ia propagata sunt. Nam
tum fuit. Veteres enim
tem, et similia, pro *litem*
licebant, ut nemo paullo
ignorat. Ergo ex illo *leis*
evis. Notum illud : *quam*
e rem. — *Per sæcula mortis.*
la, hoc est, in toto vitæ
ɔore unam tantum litem
rtis habuerunt : ita sæcu-
ut in divina pagina, sumi-
:mpore quovis.
lter quod raperet. Notum
:uvianum : « Ego sum Ore-
no ego Pylades ».
nte Scal. *Et duo qui potuere*
noxia pœnis. Omnino hi-
t ductus literarum legen-
mat : « Et duo, qui po-
qui vadimonia sponsi ».

Quid erat *vix noxia pœnis?* Vere fungi sunt, qui hæc non agnoscunt. De Damone et Pythea, vel potius Phintia, etiam me tacente hic agi notum est. Habes apud Ciceronem III de Officiis, et in Tusculanis; apud Lactant. lib. V. Apud Valer. Max. lib. IV, cap. 7, et Iamblich. ex Aristoxeno, qui primus hanc historiam memoriæ prodidit. Et Ælianum de varia historia. — B. autem *sequi vestigia : tum quum*, etc. feliciore conjectura. Duo soli, qui Orestis et Pyladæ exemplum imitari potuerunt.

607. *Sponsoremque reum metuit, ne solveret ipsum. Ipsum*, se ipsum. Maniliana locutio. Metuit sponsorem, ne. Metuit ne sponsor : notus hellenismus.

608. *Si tamen et cognata.* Explicatis signis adversariis, et caussis inimicitiarum, litium, atque odiorum, præmisit, demonstrationis caussa, utilitates et exempla amicitiæ, quibus nunc subjungit signa, quæ amicitiam, concordiam, fœdus et pacem conciliant. Hæc autem fiunt per trigona, tetragona, hexagona et diametra.

610. *Lanigeri partus.* Primum trigonum, vel, ut vulgus mathematicorum loquitur, triplicitas, ex Arabibus, qui dicunt triplicatum pro trigono.

Simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
Prosequitur genitos, et te, Centaure, creatos.
Qua colitur, namque est natura mitius astrum:
Expositumque suæ noxæ, sine fraudibus ullis:
Nec minus ingenio molli, quam corpore constat.
Illis est feritas signis, prædæque cupido,
Venalisque animus, nonnumquam excedere cogit
Commoditate fidem, nec longa est gratia facti.
At cum Lanigeri partu sub utroque trigono
Non partis: sed rara gerit pro tempore bella,
Quod feritas utriusque magis pro tempore cogit.
Plus tamen in duplici numerandum est roboris e
Quoi commixtus homo est, quam te, Nemeææ, sub

611. *Meliusque Leone*, ex Gemb.

613. *Qua colitur, namque est natura mitius astrum*. Quatenus est cicur animal, et cultus patiens, eatenus est mitius, quam reliqua duo, Leo et Sagittarius. — Hæc Scal. Sed natura mite est, non cultu et arte mansuescit. B. igitur reponit *quam colitur*. Ordo est: Aries melius prosequitur Leonem et Centaurum, quam ab aliis colitur: quippe ipse mitis et simplex, illi feri et prædatores. Ed.

614. *Expositumque suæ noxæ*. Sic Sallustio: « Opportunus injuriæ », quod ille maximus Atticismi captator accepit e medio Athenarum. — B. *nec* pro *sine*, et vs. seq. *vellere constans*.

615. *Nec minus ingenio molli*. Sc. distinguit: « Nec minus ingenio molli, quam corpore constat », et explicat: Non minus ingenium mite illi est, et mollis natura, quam lana ipsa, quam gerit. Vid. not. sup.

617. B. *et vendere cogit:* latine *excedere fidem* pro *rumpere, prodere* dici negat. Illud enim sig omnem fidem superare. Ed

619. *At cum Lanigeri*. Loc gniter fœdatus, quem ita Scalig.—*Partis*, archaismus, partes. Partes pro faction alibi docuimus. — *Sub utro gono*. Sub duobus reliquis gono, Leone, Sagittario. N que cum Ariete et reliquis duobus Zodiis est bellum. men aliquando intercedit f lum: quod magis ex feritate et Centauri, quam Arietis occidere ponendum est. Sed rito hunc vs. et duo seqq. p riis habet. Ed.

623. *Quoi commixtus ho* Sed potest legi *commissus*, u « et pectus equo commissus e Virg. Æn. III, 428: « Del caudas utero commissa lup Et sane non commixtus e commissus. In hoc trigono, melior est Aries, deteriores Sagittarius; quamquam et melior Sagittarius propter

o et pax est signis, et mixta querela.
in etiam Tauri Capricorno jungitur astrum;
iagis illorum coeunt ad fœdera mentes.
ieos etiam partus, quicumque creantur
, complecti cupiunt: sed sæpe queruntur.
[ue dabunt Chelæ, et quos dat Aquarius ortus,
ı pectus habent, fideique immobile vinclum.
us erit Geminis amor, et concordia duplex.
us et in multos veniet successus amicos.
ios et Cancer fraterna in nomina ducunt
met genitos: necnon et Piscibus orti
ırdant: illis (nam sæpe est subdolus actus)
ios adspergit noxas sub nomine amici.
ibus in lucem Pisces venientibus adsunt,
on una manet semper sententia cordi.
ıutant animos interdum, et fœdera rumpunt,
petunt: tectæque lues sub fronte vagantur.
it ex signis odium tibi paxque notanda:

ı, quæ humana est. Et ideo ıx melior eo, qui simplex. *'rco pax est.* Pax ab Ariete, duobus reliquis trigonis. *n etiam Tauri.* Secunda trive secundum trigonum. *ıc magis illorum.* Contrai sum dicit. Aut legendum , aut *Et magis.*—Sed errat Taurus et Capricornus in gono sunt: *Nec* tamen cordes sunt, quam Aries :us: quia hinc signa sin, illinc duplicia. Ed. *osque dabunt Chelæ.* Tertas. *orpios et Cancer.* Quarta

is nam sæpe est subdolus. lant illis: sæpe est et subdolus astus: et sic Heins. et Huetius.

639. *Commutant animos.* Commutationes animorum sunt, quas Comicus describit: « Bellum, inimicitiæ, pax rursum ». Estque illud plane, quod ait: « interdum fœdera rumpunt, Ac repetunt ».

641. *Sic erit ex signis odium tibi paxque notanda.* Odium ex signis notatum absolvit, sed nondum pacem ex signis complevit. Superest enim quadratorum, hexagonorum, diametrorum descriptio, ex quibus pax petenda. Versus est epilogicus, et in finem totius tractatus rejiciendus. Præterea sequitur alius versus epilogicus, de triplicitatibus longe diversus. Itaque duo sunt epilogi de re diversa. Quod est absurdum. Dubito an sit Manilii.

In terris geniti tali sub lege creantur.
  Nec satis est tantum solis insistere signis.
Contemplare locum cæli, sedemque vagarum.
Parte genus variant, et vires linea mutat.
Nam sua quadratis veniunt, sua jura trigonis,
Et quæ per senos decurrit virgula tractus,
Quæque secat medium transverso limite cælum.
Hinc modo dat mundus vires, modo deterit idem:
Quæque illic sumunt iras, hic acta reponunt.
Distat enim, surgantne eadem, subeantne, cadantne.
Crebrius adversis odium est : cognata quadratis
Corpora censentur signis, et amica trigonis.
  Nec ratio obscura est : nam quartum quodque locavit
Ejusdem generis signum natura per orbem.
Quattuor æquali cælum discrimine signant,
In quibus articulos anni Deus ipse creavit,
Ver Aries, cererem Cancer, bacchumque ministrans
Libra, Caper brumam, genitusque ad frigora Piscis.

642. *In terris geniti.* Sane bene *in terris.* Nam profecto homines in cælo non nascuntur. Imperite fecerunt, qui mutarunt. Manilius enim scripsit *in ternis.* Est enim epilogus trigonorum, sive triplicitatum. Tali sub lege, inquit, nascuntur in trigonis. — *In ternis geniti.* Ita alibi : « sub Cancro nata feruntur Pectora, et in Chelis ». Item supra, 547 : « In Cancro genitos Capricorni semina lædunt ».

643. *Nec satis est.* Non, inquit, satis est sola ipsa signa per se considerare. Nam variant aut planetarum commixtione, aut alia configuratione : trigona enim amicantia accessione maleficarum stellarum odium generant, et signum trigoni lege consideratum, quadrati aut diametri lege alias vires habet. Item distat, orianturne, an occidant, id est, sint diametri intervallo separata. — B. *Nec satis hoc tantum*, et vs. seq. habet pro spurio. Ed.

645. *Parte genus variant.* *Parte*, situ. Nam alias vires habebunt in trigono, alias in quadrato ; alias in oriente, alias in occidente.

650. *Hic acta reponunt*, solœcismus. Lege *hæc*. Ed.

651. *Distat enim surgantne.* Distat, sese respiciant ex diametro, nec se.

652. *Crebrius adversis.* Ex diametris odium, ex quadratis amicitia, item ex trigonis.

659. *Caper brumam genitusque ad frigora Piscis.* Id est, Caper, idemque Piscis. Est enim pars Caper, pars Piscis.

ı et duplici quæ sunt connexa figura,
ım quemque locum retinent: duo cernere Pisces,
ıinos juvenes, duplicemque in Virgine formam,
ı Centauri licet uno corpore textos.
simplicibus signis stat forma quadrata.
eque Taurus habet comitem, nec jungitur ulli
ıdus Leo, nec metuit sine corpore quemquam.
ɔs atque uno censentur Aquarius astro.
æcumque manent quadrato condita templo
parem referunt numeris, aut tempore sortem.
ɘluti cognata manent sub fœdere tali.
ı adfines signant, gradibusque propinquis
ınt, unaque tenent sub imagine natos.
ır in spatium porrecta est linea majus,
ribus emensis signis facit astra trigona :

ıon et duplici. Divisio duplorum. Dicuntur nia.

: Scalig. *Et duo Centauri e texti. Duo* quarti casus. I, 285: « Si duo præterea tulisset Terra viros ». t, cernere duos contex- corpore Centauri. Est nis. Gemblacensis hac nus non est: « Et duo ɘt uno in corpore tex- . *licet uno corpora textu*, .

et simplicibus. Simplicia quæ succedunt tropicis, , quæ præeunt tropicis, ıt antecedentia, simpli- ia. Ita tropica duobus teralibus signis stipan- Arabes mobilia vocant: ɩa, quia Græcis etiam tur : biformia commu- temporis antecedentis exitum, et sequentis initium tenent.

666. B. *Nec meruit sibi nectere quemquam Scorpios*, et vs. seq. *censetur.*

670. *Ac veluti cognata.* Ad cognationes et adfinitates quadrata plurimum valere : ad externorum amicitias contrahendas triquetra.

671. *Gradibusque propinquis.* Ita recte Lugdunensis editio; quum antea ineptissime etiam Gemblac. et veteres editiones et textus Bonincontrii haberent, *gravibusque propinquis.* Ubi homo minime malus Bonincontrius interpretatur *gravibus*, id est, stabilibus et fixis signis. —*Adfines signant, gradibusque propinquis Accedunt* pro eodem dixit. Adfinitas idem est cum gradibus propinquitatis.

672. B. *unoque tenent ab sanguine.* Bene. Nam non de eadem forma corporis, sed de consanguinitate agitur. Ed.

674. *Quæ tribus emensis signis.*

Hæc ad amicitias imitantes jura, gradumque
Sanguinis, atque animis hærentia pectora ducu
Utque ipsa ex longo coeunt submota recessu,
Sic nos conjungunt majoribus intervallis.
Hæc meliora putant, mentes quæ jungere possu
Quam quæ nonnumquam fœdus sub sanguine fall
Quotquot cardinibus proprio quadrante mov
Proxima vicinis subscribunt, tertia quæque

Ait trigonum omnium schematum ad jungendas amicitias esse efficacissimum : de quo loquitur etiam Ptolemæus. Quia nimirum ejus linea longior ac longius spatium complectitur, ac remotiores angulos conjungit. Ideo pertinebit ad amicitias externas, et ad diversarum nationum atque alias externas amicitias conjungendas.

675. *Hæc ad amicitias*. Arctissimam amicitiam intelligit, quam Græci Astrologi astrothesiam vocant. Id quod jam supra attigimus, nec opus repetere.

676. B. *fœdera ducant*, meliori quidem sensu. Ed.

680. *Quam quæ nonnumquam*. Melior, inquit, amicitia positione, quam amicitia natura; quod in adfinitatibus interveniunt friguscula, dissentiunculæ, quas Græci Astrologi παρασιωπήσεις vocant, quales in amantium iris : immo quas auctor noster superius designavit : « Commutant animos interdum, et fœdera rumpunt, Ac repetunt ». Et in veteribus monimentis conjugiali amori nullas dissentiunculas intervenisse illis verbis declarabatur : *cum qua vixit sine ulla querela*, aut *sine ulla animi læsura*.

681. *Quotquot cardinibus proprio quadrante moventur Proxima*. Persequitur sermonem de q
Quadrata triplicia sunt,
diximus, cardinalia, simp
pla. Ac quidem cardin
cognatorum, simplicia vi
dupla hospitum. Paucis o
mum locum explicavimu
quot igitur cardinalia pro
drante moventur, ut Aries
Libra, Capricornus, hæc :
signant, gradibusque p
Accedunt, unaque tenent
gine natos » ; ut jam ante
— B. scribit *serie variante*
Cæterum hos versus hoc
gerit : « 673, Proxima. 67
tibus. 675, Quotquot. 6
quamquam. 677, Sidera
678, Censentur. 679, Lon
Quæ tribus. 681, Hæc ad
682, Sanguinis. 683, Ut
Sic nos. 685, Hæc meli
Quam quæ. 687, Adde s
Nam nihil ». Constructi
sed audacissima. Ed.

682. *Proxima vicinis s*
tertia quæque Hospitibus.
locus, qui non dicam m
omnes magis fugerit. -
ma vicinis, etc. Signa
et fixa sunt, Taurus, Le
pius, Aquarius : quæ su
cardinibus, vicinos conc
Tertia quæque. Signa du

:ibus: sic astrorum servabitur ordo:
juamquam in partes divisi quatuor orbis
quadrata efficiunt, non lege quadrati
ntur: minor est numeri, quam cardinis usus.
iihil in totum servit sibi: mixta feruntur.
lant fines astris capiuntque vicissim.
nihi mox certo digesta sub ordine surgent.
suas partes signis, sua partibus astra.
bus ex istis ratio est repetenda per artem,

sunt: Gemini, Virgo, , Pisces: quæ sunt re- :ardinalibus (sunt enim ›itibus dicata.

astrorum servabitur ordo. r ordo in quatuor νομί- jus humanum continent, s. Quatuor illa νόμιμα, ›sια, cognatio, a natura: finitas, a lege: habitatio a jure gentium: hospita- urali et gentium. De ad- xit. Eam enim adsignat ·eliqua tria quadratis et cundum consequentiam Nam cardinalibus signis unt fixa, illis biformia. nati, secundis vicini, ter- es adsignati. Quantum xerat trajectio illius versi- *quot cardinibus*, etc. quis capiebat? Deinde *proprio* pro *proprio quadrante* in- legebatur; quod et tenor me tacente, docet. — *m*. Non male legeretur: *n servabitur ordo*. Si, in- ›orum sequentium ratio Sed nihil mutamus. Pu- nen ita Manilium scri-

æ quamquam in partes di- visi. Quæ quidem cardinalia, quamquam jure divisi quadrifariam circuli quadratum sive tetragonum figuram efficiunt, non ideo tam valent jure quadrati, quam jure cardinis: ut ideo proxima, et tertia ab illis.

685. B. *Altera quadrata*. Ed.

686. *Minor est numeri*. Quamquam quadrata sunt Aries, Cancer, Leo, Sagittarius: tamen non tam quod quadrata, quam quod cardinalia, eorum ratio habetur. Similiter sequentia, id est, signa fixa, itemque biformia et ipsa quoque non tam jus suum capiunt a lege quadrati, quam a lege cardinis, idque singula in proprio quadrante, ut ipse ait, non utique in alieno.

687. *Nam nihil in totum servit sibi*. Siquidem si tantum lege quadrati valerent, servirent tantum suo sibi nomine, quia quadrata. Atqui eorum vis est mixta ex jure cardinum et quadrati.

688. *Ipsis dant fines astris*. Quatenus sunt quadrata, dant fines, et legem quadrato, et tunc servire sibi videntur, id est, contemplatione sui tantum effectus habere. Quatenus vero in cardinibus constituta, legem et fines a cardinibus acci-

Pacata infestis signa ut perdiscere possis.
Perspice nunc tenuem visu rem, pondere mag
Et tantum Graio signari nomine passam,
Dodecatemoria in titulo signantia caussas.
Nam quum tricenas per partes sidera constent,
Rursus bis senis numerus diducitur omnis.
Ipsa igitur ratio binas in partibus esse,
Dimidiasque docet partes: his finibus esse
Dodecatemorium constat; bissenaque cuncta
Omnibus in signis: quæ mundi conditor ille
Adtribuit totidem numero fulgentibus astris;
Ut sociata forent alterna sidera sorte,
Et similis sibi mundus, et omnia in omnibus as
Quorum mixturis regeret concordia corpus,
Et tutela foret communi mutua caussa.
Idcirco quamquam signis nascuntur eisdem,

piunt. — B. *Ipsis dant vires.* Ed.

691. *Pacata infestis signa ut perdiscere possis*, ex Gemblac. Pacata signa amicantia vocat, de qui[1] • proxime loquebatur. Infesta · , inimicantia, de quibus antea. — *Pacata infestis.* Post hunc versum melius cohæreret ille, qui in alienas sedes irrepsit (641), si modo Manilii est: « Sic erit ex signis odium tibi, paxque notanda ». — *Perdiscere possis.* Nove dixit perdiscere, quod alibi dignoscere. Dignoscere nigrum albo frequenter dicimus.— B. reponit *dignoscere.*

693. *Perspice nunc tenuem.* Virg. Georg. IV, 6: « In tenui labor, at tenuis non gloria ». — *Perspice.* Inepte Bonincontrii textus *Prospice.* Sic alibi: « Nunc age subtili rem summam perspice cura ». Ubi idem error in Bonincontrio.

694. Pro *signari* B. *dignari*, quia sequitur *signantia.* Alii hab *tantum... possit.* Ed.

695. Vid. Excursus IV cem hujus libri.

696. *Nam quum tricen* integri partes xxx. Divisi unaquæque erit partium 11 decatemorion ergo est s gradus; quomodo dicitur s pes in lege xii Tabularum

697. Olim *numerus dedu nis.* Gembl. *diducitur omnis* Nam triginta per duodeci ctis, id est, divisis, fit i ipse dicit, nempe ut dod rion sit binarum et semi tium.

698. *Binas in partibus es* sis xxx partibus unius xii, dodecatemorium est partium cum semisse. *Bin* midiam partem, i. e. sester dum. *In pdrtibus*, id est

sos referunt mores, inimicaque vota.
pe in pecudes errat natura, maremque
ıa subsequitur : miscentur sidere partus,
ıla divisis variant quot partibus astra
catemoriis, proprias mutantia vires.
quid sit, cujasve, canam, quove ordine constet,
ıgus ignotis signorum partibus erres.
suo retinent primas in corpore partes
a : vicinis subeuntes adtribuuntur.
ˈa pro numero ducunt ex ordine partes.
ıa et extremis ratio conceditur astris.

, quæ sunt signa techni- duodecima unius signi quemadmodum unum aturale duodecima pars At Bonincontrius *partes* est, xxiv, et *dimidias*, in conficiunt triginta. Vides ıominis. Et tamen fieri nos quibusdam præ illo leamur. Neque deerunt, ıitraturi sint.

m *singula diversis*. Gemb. frequens commutatio est tore *divisis* et *diversis*. Ita partibus astra variant, decatemoriis. Sed profe- ius scripserat : « Singula ant quot partibus astra norii proprias mutantia m astra, id est, Dodeca- chnica variant secundum decatemorii Zodiaci divi- nutamus. Rem in medio us. — B. *variant quod*. enim referunt mores, *eo* divisis partibus variant. *nc quid sit cujusve*. Gemb. *sque*. Legendum *cujasve*, le. Apud Prudentium : e Quem colat, aut jussu cujatis venerit ». — B. *quæ sint cujusque... constent*.

715. *Ipsa suo retinent*. Signa, inquit, proposita, vindicant sibi primas partes : ut in exemplo superiore : proposita est pars XIII Geminorum. Ergo primum Dodecatemorion adtribuit Geminis, signo proposito.—*In suo corpore*, i. e. in se ipsis : ut puta Gemini, quia illud est signum propositum, primas tricenas partes retinebunt in suo corpore. At Bonincontrius putat, de corporibus nostris intelligi, et *vicinis* interpretatur planetis.

716. *Vicinis subeuntes*. Subeuntes partes, id est, reliquæ partes de 156 (deductis 30, quas adtribuimus signo proposito) 126 distribuuntur in vicina et proxime sequentia signa. — B. *vicinæ subeuntibus*, ex vetustis codd. quatuor : i. e. *vicinæ* partes dantur signis *subeuntibus* sive sequentibus. Ed.

717. B. *sortes* legit, non *partes*, et hoc poscere dicit τὸ *ducunt*. Virg. Æn. VI, 22 : « Stat ductis sortibus urna ». Ed.

718. *Ultima et extremis*. Extremus numerus extremo signo debetur.

Hic ubi deficiet numerus, tunc summa relicta
In binas sortes adjecta parte locetur
Dimidia, reliquis tribuatur ut ordine signis.
In qua destituent te, justum Luna tenebit

partes in sestertios gradus, ut in methodo Solaris Dodecatemorii. Esto Sol in XIII Geminorum, Luna in XXIII Scorpii. Arcus est partium CLX, in quo sunt quinque Triacontades: quibus sublatis, supersunt decem, quæ in 2 ½ gr. divisa dant quatuor Dodecatemoria: quæ a Scorpio, ubi Luna est, in sequentia Dodecatemoria Zodiaci erogata desinent in fine Aquarii. Ita Lunæ Dodecatemorion est in fine Aquarii. Hæc omnia antea omnibus ignota erant. Recte autem Demophilus hanc methodum aliam dicit. Alia enim res est, neque ullam cum altera cognationem habet. Nam ex priore methodo Lunari multiplicentur 23 Scorpii in 12. Fient 276. In quibus triacontades sunt novem, partes reliquæ sex, quæ a Scorpio, in quo Luna est, putatæ desinunt in sextam partem Leonis. — *Proxima tricenas partes sententia ducit. Ducit* est *deducit*, per aphæresin. Sed manca est oratio. Non enim dicit unde illæ triacontades sint deducendæ. Plena esset oratio, si ita scripsisset: « Proxima tricenas partes sententia ducit, Luna quot a Phœbo distans per signa recessit ». Nostri insectatores numquam hujus loci sententiam consequuti fuissent: et tamen hoc non magis moverit illos, quam si nihil in Manilio præstitissemus. Qui ridere volet, legat Bonincontrii in hunc locum expositionem. Nos vero illi bono viro omnia condonamus, id est, ignorationem hujus antiquitatis. Σόλοικον autem orationis ab eo an[...] sum non esse, hoc vero machum nobis, sed risu[...] Sed longe stolidius fece[...] eum sequentur. — *Senten[...]* Ita ratio postulat, ita Ge[...] Germanica et Lugdunens[...] Textus Bonincontrii *duc[...]* venit patronos Bonincontri[...] et alios. Flagro hæc dign[...] *Tricenas pariterque sequen[...]* apud B. Clarus sensus: p[...] item sequentia signa trigi[...] habeant, donec numerus [...] tur. Ed.

732. *Hic ubi deficiet nu[...]* absumptæ erunt, et ded[...] nes triacontades.

733. *In binas sortes ad[...] locetur Dimidia, reliquis t[...] ordine signis.* In sesterti[...] reliqua summa dividen[...] exemplo nostro de 160 [...] triacontadas quinque d[...] Reliqua decem in duo et [...] partiti sumus. Hæc egr[...] tuta sunt. Quod non p[...] cere. Non enim adhuc æ[...] ces nostrarum vigiliarum[...] ficii in hunc auctorem c[...] sumus. Nos ipsimet in [...] stadio nos victores præ[...] Ferat nos candidus lecto[...] meriti nostri, quam i[...] hominum caussa nos hæc [...] ζειν. Quamquam non de[...] tamen majorem parten[...] sibi in illis cacoethia e[...] Miseret me eorum. Scal.

735. B. *destituent, ejus*

:emorium signi : post cætera duces
quæque suo, sicut stant astra locata.
quoque te ratio ne fallat, perspice paucis.
n effectu, minor est : quod partibus ipsis
temorii quid sit, quod dicitur esse
temorium : namque id per quinque notatur
nam totidem præfulgent sidera cælo,
ga dicuntur : ducunt et singula sortes
is, viresque in eis et jura capessunt.
iocumque igitur stellæ quandoque locatæ

ı, cur dicatur justum ium; nam justum esse est, ut dodecatemo-ısus est : Luna tum atemorium ejus signi, uent partes, sive nu-

*sic constant astra lo-*um : « Ordine quæque ınt astra locata ». Si-ecunda Institutione : ıræ, sicut stant cuncta blacensis hic nonnihil et enim : « Ordine quæ-stant astra locata ».

quoque te ratio ne fal- odecatemorii genus, Dodecatemorion Do- Unum Dodecatemo-rtius gradus, ut dixi-st, quinque dimidii li dimidii gradus sin-netis adtribuuntur. Et onincontrius graviter mentius a nobis acci- ab aliis acciperetur, quod fatum miserum ıorum furori objecis- cum eo agitur, quod rio harum rerum pe-unt.

739. *Major in effectu minor est.* Quo particularior, eo certior. Atque adeo Dodecatemorion planetæ, quod est Dodecatemorion Dodecatemorii, est certius et pollentius ipso Dodecatemorio, cujus Dodecatemorion est. Atque id est, quod vult illis : « Major in effectu minor est : quod partibus ipsis Dodecatemorii quid sit, quod dicitur esse Dodecatemorion ». Est, inquit, Dodecatemorion quoddam in partibus ipsius Dodecatemorii.

741. *Namque id per quinque notatur.* Sestertius gradus respondet quinque dimidiis partibus. Singula earum singulis planetis adtribuuntur. Hoc est, quod dicit : « ducunt et singula sortes Dimidias ». Singula nempe quinque sidera, quæ jam dixit, hoc est, planetæ.

744. Olim *Dimidias vires quæ in eis et cura capessunt.* Hæc deplorata ita restituuntur in integrum : « ducunt et singula sortes Dimidias, viresque in eis et jura capessunt ». Perspicue verum.

745. *In quocumque igitur... quandoque*, etc. Egregie hunc loc. restituit codex Gemblacensis : « In quocumque igitur stellæ quandoque locatæ Dodecatemorio fuerint, spectare

Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.
Cujus enim stellæ fines in sidere quoque
Inciderint, dabit effectus in viribus ejus.
Undique miscenda est ratio, per quam omnia c
Verum hæc posterius proprio cuncta ordine red
Nunc satis est, docuisse suos ignota per usus:
Ut quum perceptis steterit fiducia membris,
Sic totum corpus facili ratione notetur,
Et bene de summa veniat post singula carmen
Ut rudibus pueris monstratur litera primum
Per faciem, nomenque suum: tum ponitur us
Tum conjuncta suis formatur syllaba nodis.

decebit. Ita enim habet scriptus ille codex. « Quocumque, quandoque, quæ quandoque », et similia, sunt Maniliana, ut alibi notamus.

747. *Cujus enim stellæ.* B. *stellæ in fines in*... *Inciderit*, ut solœcismus videtur. Supersunt et vestigia in Gemblac. *Cujus enim stellæ in fine sint.* Fines quinque Planetarum intelligit. Vulgus cum Firmico terminos vocat. Hæc est tertia methodus dodecatemoria inveniendi ab arithmeticis excogitata. Nam apud Scalig. [illegible] Esto Luna in parte XIII Arietis. Divide numerum XIII in partes dimidias. [illegible] dimidias Arieti, quod semper [illegible] singula dodecatemoria continent, V etiam Tauro, V Geminis, V Cancro, V Leoni. Jam deductis XXV ex XXVI restat una. Ergo hac methodo Luna incidit in primam dodecatemorii Virginis. Hanc methodum exponit Porphyrius, cujus locum adducit Scal. ad h. vers. Ed.

748. *Dabit effectus in viribus ejus.* Dodecatemorion dabit effectus in viribus ejus stellæ, intra cujus fines et terminos suos de fuerit. Ne hæc quoque ullo capiebantur propter nem vetustatis: ne mi nincontrio non capi.

749. *Undique miscen* Usus est proprio artis v stellarum cum signis c a peritis dicitur astro mixtura. Contra sine s rum per se considerati derum sine mixtura cog cunda Institutione: « I mixtura suis cum virib

750. Vett. editt. *vera rius.* Lege *hæc.* Adsentit *Hoc* sæpe promittit: et dubitare nos prohibet I alibi aperuimus.

751. *Nunc satis est d* tica informatio. Firmic is, qui instituitur, pri institui: ut, his aperti ribusque compositus matus, secretiora deinc confidentius consequat

757. *Formatur syllab* dos syllabæ dixit, qua sonius « trinodem dact

verbis structura venit per membra legendi.
: rerum vires, atque artis traditur usus,
ue pedes proprios nascentia carmina surgunt,
ılaque in summam prodest didicisse priora.
nisi constiterint primis fundata elementis,
is, quæ propere dederint præcepta magistri,
at in vanum rerum præposterus ordo.
nihi per totum volitanti carmine mundum,
aque abstrusa penitus caligine fata,
dum numeris etiam modulata canenti,
ɪue Deus regnat revocanti numen ab arce,
partes ducenda fides, et singula rerum
gradibus tradenda suis: ut quum omnia certa
tia steterint, proprios revocentur ad usus.
: veluti, nudis quum surgunt mœnibus urbes,
litor et vacuos muris circumdare colles
inat, ante, manu quam tentet scindere fossas,
it opus, ruit ecce nemus, saltusque vetusti
umbunt, Solemque novum, nova sidera cernunt:
tur omne loco volucrum genus, atque ferarum,
quasque domos et nota cubilia linquunt.
alii silicem in muros, et marmora templis

ŀ. optime *verbi:* quo enim ṫ gerundium *legendi?* — *ɪra* autem intelligit de syl- —*Per membra legendi.* Usus : quoque technico verbo. ɪratione membra, ut etiam re animalis.

Ɨbruta reponit B. namque *penitus* invicem repugnant. *usa*, alii *obstrusa*. Ed.

'ett. edd. *Ac veluti in nudis* Sc. sic mutat: « Ac veluti, tc. » Planissima sententia. ' urbis ante, quam mœnia ɜt, prius vertit opus, etc. Est hyperbaton in parabola usque ad illa, « Sic mihi cunctanti tantæ succedere moli ». In hac et superiore parabola multa luculenter dicta. Atque haud scio, an ab Ovidio meliora sperare possemus. — Hic vero displicet B. *mœnibus*. Quid enim *nuda mœnia?* Et suntne mœnia, antequam opus destinetur. Reponit *montibus*, et sic libri omnes. Confirmant hoc *vacui colles*. Ed.

773. *Muris circumdare colles.* Tangit morem Romanum: quo ut plurimum coloniæ in editioribus condebantur.

Rimantur, ferrique rigor per tempora nota
Quæritur : huc artes, huc omnis convenit usı
Tunc demum consurgit opus, quum cuncta suı
Ne medios rumpat cursus præpostera cura.
Sic mihi cunctanti tantæ succedere moli
Materies primum, rerum ratione remota,
Tradenda est, ratio ne sit post irrita, neve
Argumenta novis stupeant nascentia rebus.
Ergo age noscendis animum compone saga
Cardinibus, qui per mundum sunt quatuor oı
Dispositi semper, mutantque volantia signa.
Unus ab exortu cæli nascentis in orbem,

780. *Ferrique rigor per tempora nota. Tempora ferri* temperamentum. Supra : « Permixtosque dies mediis hiemem inter et æstum Articulis uno servantia tempore utrimque ». *Tempora* ferri etiam mei Galli in suo idiotismo servant, *la trempe du fer.*

784. Vett. edd. *Sic mihi tractanti.* Tractanti succedere haud scio, an satis Latine dixerim. Gemblacensis veram, ni fallor, lectionem præfert: « Sic mihi cunctanti tantæ succedere moli ». Optime ad mentem ejus. Cunctanti, non, statim irrumpenti. Aratus ad verbum dixit ἐπέχοντι.

786. *Ne sit.* Alii, *sit ne*, minus bene.

788. *Ergo age noscendis.* Tripliciter Manilius signa considerat. In *se ipsa*, ex figura sua, absolute; ex consensu et mutua illorum relatione; deinde ex locis quæ tenent. Primam jam absolvit partem: secunda in manus nostras non venit: tertiam nunc promittit. Doctrina quidem hæc a Græcis dicitur dodecatopi inveniendi. Platica est informatio ad XII locos genituræ : quorum primi sunt quatuor secundi sunt loci dejecti, tertii quatuor, vulgo su Sic Veteres. Manilius au catopon in duo membı 1° quatuor cardines; 2° termedia numero octo; topus dicitur. Arabes l *Turres,* quod est apud ill tissimum : Manilius ea qı cupat *Castra.*

789. *Cardinibus, qui dum.* Hos numero quatu spides vocant, alii etiar Sed omnes astrorum do des vocantur. Circulos h Pingræus, quamquam pı circuli sint. Vulgo aute gorum sunt fusi quidem acumina ad puncta hoı ptemtrionale et meridi guntur. Maxima illis l 30 grad. si ordinem siį queris, et a circulo cardi rare occipis. Horum aute sive domuum *prima*, est *septima* occidentalis; qu cœli tenet, *quarta* est : riora, est *decima*. Ed.

Qui primum terras æquali limite cernit.
Alter ab adversa respondens ætheris ora,
Inde fugit mundus, præcepsque in tartara tendit.
Tertius excelsi signat fastigia cæli,
Quo defessus equis Phœbus subsistit anhelis,
Declinatque diem, mediasque examinat umbras.
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe;
In quo principium est reditus, finisque cadendi
Sideribus, pariterque occasus cernit, et ortus.
Hæc loca præcipuas vires, summosque per artem
Fatorum effectus referunt: quod totus in illis
Nititur æthereis veluti compagibus orbis.
Quæ nisi perpetuis alterna sorte volantem
Cursibus excipiant, nectantque in vincula, bina
Per latera, atque imum templi, summumque cacumen,
Dissociata fluat resoluto machina mundo.
Sed diversa tamen vis est in cardine quoque,
Et pro sorte loci variant, atque ordine distant.
Primus erit, summi qui regnat culmine cæli,
Et medium tenui partitur limite mundum;
Quem capit excelsa sublimem gloria sede.
Scilicet hæc tutela decet fastigia summa,
Quidquid ut emineat sibi vindicet, et decus omne

792. *Qui primum terras æquali limite cernit.* Paullus Alexandrinus ...c vocat διμοιρίαν τῆς ἄνω μερίδος.

793. *Alter ab adversa.* Cardo est ...identalis, quæ septima domus.

795. *Tertius excelsi.* Summum cæli punctum: lineæ meridialis cuspis ...erior.

796. Vett. edd. *Phœbus subsistit ...enis.* Melius Gemblac. *examinat ...bris.* — B. reponit *mediam..... ...bram.*

797. *Ima tenet quartus.* Imum cæli punctum: lineæ meridialis extremitas inferior.

799. *In quo principium est reditus, finisque cadendi.* In Sphæra mundi: « Qua caderet, subeat cælum ».

803. B. *nititur æternis*, haud male.

810. *Primus erit summi.* Horoscopo præfert medium cælum, ut Ptolemæus et alii. Tractat vero significationes quatuor cuspidum.

814. Olim *et Deus omnis Adferat.* Ita Gemblac. et veteres omnes edi-

Adserat, et varios tribuendo regnet honores.
Hinc favor, et species, atque omnis gratia vulgi:
Reddere jura foro, componere legibus orbem:
Fœderibusque suis externas jungere gentes,
Et pro sorte sua cujusque extollere nomen.
Proximus ast, ima quamquam statione locatus,
Sustinet alternis nixum radicibus orbem.
Effectu minor in specie, sed major in usu,
Fundamenta tenet rerum, censusque gubernat.
Quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis,
Atque ex occulto quantum contingere possis.

tiones, præter Lugdunensem, quæ recte habet *et decus omne Adserat*. Sed ne sic quidem locus purgatus. Nam *Adserat* longe melius, auctore Gemblacensi.

817. *Componere..... orbem.* Hoc nimirum videtur; satis est, si *urbem* componat. Ed.

820. Rectius B. *Proximis, est ima quamquam. Ast* a Scal. venit.

821. *Sustinet alternis.* Confirmatur fide Gembl. in quo recte *alternis*, quia subinde cardines mutant. Supra: « Quæ nisi perpetuis alterna sorte volantem Cursibus excipiant ». — Sed quomodo unus et idem cardo *alternis radicibus* sustinet. Forsan auctor dederit *æternis*. Ed.

822. *Effectu minor in specie.* Quamquam ima statione locatus, atque ideo in specie minor videtur, non tamen propterea minor in effectu. — Magis ad stylum auctoris, «Effectu minor in speciem, sed major in usum». Sic V, 152: « nec in usum tegmina plantis, Sed speciem ». Ed.

823. *Fundamenta tenet rerum, censusque gubernat.* Fundamenta,
id est, opes, etiam Græci
artis magistri θεμέλια vocant.

824. *Quam rata sint fossi*
tatur. Firmicus: « Hic locus
dit nobis parentes, patrim
substantiam, fundamenta, n
et quidquid ad latentes vel
tas patrimonii pertinet facul
Ergo τὸ *quam rata vota si*
metallis, est quævis de o
thesauris securitas. Atque ha
an *mobilium* nomine thesauri
comprehendantur. Nam P
eo nomine supellectilem
designat, et veteres glossa
etiam hic *fundamenta* ead
tione, qua Manilius, et
Alexandrinus, immo et Pt
θεμέλια capite περὶ τύχης κ
— Hunc et sequentem versu
tleius pro spuriis atque ir
habet. Ed.

825. *Atque ex occulto q*
contingere possis. Quantun
deas in confiscato, ut Sueto
Tertullianus, quod de pec
cte dicitur. Sed annonariæ
aut vina dicuntur condita
conditis ea habere aliquis d

:tius æque illi pollens in parte, nitentem
ɜnet exortum, qua primum sidera surgunt,
dies redit, et tempus describit in horas :
inter Graias Horoscopos editur urbes :
apit externum, proprio quia nomine gaudet.
ınet arbitrium vitæ, atque hic regula morum est:
namque dabit rebus, ducetque per artes.
aque excipiant nascentes tempora prima,
capiant cultus, quali sint sede creati,
nque admixtis subscribent viribus astra.
ımus, emenso qui condit sidera mundo,
ıumque tenens submersum respicit orbem,
ıet ad rerum summas, finemque laborum,
ıngitque epulas, extremaque tempora vitæ,
ue, et cœtus hominum, cultusque Deorum.
c contentus eris percepto cardine quoquam.
ralla etiam memori sunt mente notanda,
najus dimensa, suas reddentia vires.

rtius æque illi pollens. De
ı loquitur, quem æqui-
Horoscepo dicit, quod
tum dicatur. Nam funda-
ıon semel vocari a Mani-
eo mundum fundatum
as est, quam ut repetatur.
ıt puto, B. *Tertius æquali*.
im *una dies redit*. Inepte.
.m sane : « Unde dies re-
ıpus describit in horas ».
ɜmplo caret. Ita enim in
sphæræ mundi : « Qua
edit, et nigras supervolat

ɜc capit externum. Usus
Græcum nomen retineret.
ibuisset Latine vocare :
ıt nomen Græco respon-
pex : quid ni, ut cælispex
Apollo Romæ apud Sext. Aurelium
Victorem.

831. *Hic tenet arbitrium vitæ*. Propterea οἴαξ dicitur, hoc est, gubernaculum. Paull. Alex.

837. B. *Despicit*, et ita omnes. Virgil. Æn. I, 228 : « Despiciens mare velivolum ». Ed.

839. B. *Conjugia atque epulas* : et ita conjicit ex cod. Voss. Hic cardo Paullo Alex. dicitur γαμοςόλος, i. e. qui nuptias adparat.

841. *Nec contentus erit*. Lemma erat in Gemblacensi : *divisio ætatis in partes cæli*.

842. *Intervalla etiam*. Intercepta inter cuspides.

843. *Per quadruum* B. h. e. per partes quatuor æquales. Vid. sup. vs. 323. Ed.

Quidquid ab exortu summum curvatur in orbem,
Ætatis primæ, nascentisque adserit annos.
Quod summo premitur devexum culmine mundi,
Donec ad occasus veniat, puerilibus annis
Succedit, teneramque regit sub sede juventam.
Quæ pars occasus infra est, imumque sub orbem
Descendit, regit hæc maturæ tempora vitæ,
Et propria serie, varioque exercita cursu.
At qua perficitur cursus redeunte sub imo,
Tarda supinatum lassatis viribus arcum
Adscendens, seros demum complectitur annos,
Labentemque diem vitæ, tremulamque senectam
  Omne quidem signum sub qualicumque figura
Partibus inficitur mundi: locus imperat astris,
Et dotes noxamque facit. Vertuntur in orbem
Singula, et accipiunt vires, cæloque remittunt.
Vincit enim natura genus, legesque ministrat
Finibus in propriis, et prætereuntia cogit

844. *Quidquid ab exortu.* Arcus orientalis continet prima pueritiæ rudimenta, ac novellam infantiam.

846. *Quod summo premitur.* Occidentalis primam pubertatem.

849. *Quæ pars occasus.* Orientali oppositus statam ætatem.

852. Olim, *quæ perficitur cursu.* Occidentali oppositus senectam ætatem. Variat Gembl. a vulgata lectione: « At qua perficitur, cursus redeunte sub imo ». Quod verum est. Qua redeunte cursus cæli confectus est. Nam in fine ejus ortus mundi, i.e. Horoscopus constitutus. — Pro *redeunte* Bentl. et Pingr. *quadrante*, clarius.

856. *Omne quidem signum.* Repetit quæ supra exponebat de domibus signorum. Explicatis igitur quatuor cardinibus, nunc ad int[e] hoc est, ad bina signa c[...] interjecta progreditur. Sunt ea quidem a parte dextra [...]siones, a parte sinistra dec[...]nes, quibus binis utrimqu[e] cingitur. Et quia quatuor in sunt, ideo octo sunt in sum[...]

858. *Partibus inficitur.* S[...] loquitur: « Aeraque infect[...] stras demittit in auras ». F[...] libro VI: « Patrem etiam diligenter exquire, et vide patris dominus, et ubi Ipse enim ex sua natura inficiet ».

859. *Et accipiunt vires remittunt.* Supra: « Ipsis da[...] castris, capiuntque vicissim ultroque remittunt, ut IV, 5[...]

Esse sui moris, vario nunc dives honore,
Nunc sterilis; pœnamque ferentia sidera sæclis.
Quæ super exortum est a summo tertia cælo,
Infelix regio, rebusque inimica futuris,
Et vitio fœcunda nimis : nec sola, sed illi
Par erit, adverso quæ fulget sidere sedes.
*Juncta sub occasu : neu præstet cardine mundi,
Ut quæ præterita fertur dejecta ruina,
Porta laboris erit : scandendum est, atque cadendum.
Nec melior super occasus, contraque sub ortu

863. *Pœnamque ferentia sidera sedis.* Actum erat de hoc loco absque ope Gemblacensis, qui habet *sedis*, nimirum pro *sæclis*. Et Scal. ita exponit : Et nunc dives vario honore, nunc sterilis cogit sidera esse sui moris, et ferentia pœnam sæclis. — Bentleio autem inepta sententia et oratio barbara videtur. Reponit « vario nunc ditia honore, Nunc sterilis pœnam referentia sidera sedis ». Sed forte malis pro *ferentia* legere *ferent ea sidera sedis*, quod sensum idoneum parit una tantum litera mutata. Ed.

864. Olim *Quæ super exortum est a summo sidere cæli.* Satis obscure, quamquam intelligimus quid velit. Gemblac. lucem reddidit : « Quæ super exortum est a summo tertia cælo ».

866. *Et vitio.* Malim *Est vitio.*

868. *Neu præstet cardine mundi.* Cardo mundi horoscopus. Ne hanc prærogativam habeat occasus, quam habet ortiva, cujus declinatio super ortum scandit, quum hujus declinatio infra occasum sit. Unde dicta laboris Porta.

869. *Utraque præterita.* Loquitur de sexta domo, quam ait Portam laboris dici, non de utraque. Omnino legendum *Ut quæ*, utpote quæ ; et sane non aliter scripsit Manilius. Utpote, inquit, quæ jam lapsa sit. Immergitur enim infra Horizontem præceps. — *Præterita fertur.* Gemb. *Prætenta*, male, si bene judico. Nam solenter peccat in ejusmodi. — *Ut quæ* Huetius non admittit, sed servat *præterita.* Quo tamen sensu ? nam si ruina præterita est, quid restat metuendum, quo feratur dejecta ? Quid quod si scandendum sit, non jam præteriit *ruina*, sed imminet. Rectius ergo vett. libri : *Utraque prætenta*, etc. quam lectionem B. et Pingr. probaverunt. Sic intellige : Utraque dejecta, i. e. demissa, humilis, tristis, fertur, prætenta et obversante oculis ruina : huic, ne scandendo cadat; illi, ne cadendo præceps ruat. Ergo non Gemblacens. sed Scalig. ipse peccavit. Ed.

870. *Porta laboris.* Bonincontrius non solum de XII domo intelligit, sed etiam *ortam* vocari dicit, quia Sol in eam, ait, ingreditur, quum exit de iis locis, quæ sub terra. Quis contineat risum hæc legens, inquit Scaliger ? — *Porta laboris.* Gemb. *Ora laboris*, non male. Sed recta lectio *Porta.*

Sors agitur mundi : præceps hæc, illa superne
Pendens, aut metuit vicino cardine finem,
Aut fraudata cadet : merito Typhonis habentur
Horrendæ sedes, quem Tellus sæva profudit,
Quum bellum cælo peperit : nec matre minore
Exstiterunt partus : sed fulmine rursus in altun
Compulsi, montesque super rediere cadentes;
Cessit et in tumulum belli vitæque Typhoeus.
Ipsa tremit mater flagrantem monte sub Ætnæ
At quæ fulgenti sequitur fastigia cælo
Proxima, neve ipsi cedat, cui jungitur astro,
Spe melior; palmamque petens, victrixque pri
Altius insurgit, summæ comes addita fini :
In pejusque manent cursus, nec vota supersun

875. B. *Horrendi*, scil. Typhonis.

876. B. *vix matre*, et vs. seq. *in alvum*, sc. matris.

879. *Cessit et in tumulum belli, vitæque Typhoeus.* Legit Scal. Typhoeo, ut Orpheo. Metaplasmus. Nam Typhoei dicendum esset, Τυφωεῖ. Ut Virg. Ecl. IV, vs. 57 : « Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo ». Venuste vero dictum : Terra sepelivit una et bellum, et Typhoeum.

880. *Ipsa tremit mater flagrantem.* Typhoea scilicet.

881. Olim, *Atque refulgenti.* Locus vitiosissimus, et qui in nugas præcipitem dedit Bonincontrium. Non multum laborabimus in corrigendo : « At quæ fulgenti sequitur fastigia cælo Proxima ».

882. *Neve ipsi cedat.* Sic supra ad eumdem sensum loquitur : « neu præstet cardine mundi ». Ne ipsi quidem horoscopo cedit.

883. *Victrixque priorum.* Persistit in tralatione. Dixit enim, que petens. Tandem prætei res ante se currentes. A contrius, victrixque priori VIII, XII, VI, et secund: Nec hac hallucinatione c interpretatur de tertia ctum, *Altius insurgens.* T garum.

884. *Summæ comes a* Nam puncto medii cæli vi a quo altius fastigium no

885. *In pejusque manei* Quia, inquit Bonincontri domus cadentes. Itane? putat dictum. At undecim non est cadens domus. (igitur in pejus manent quum sit adscensus ad superiorem cæli, a qua ciora cursus est, non ra ? Vide quæ superio pronuntiat de felicitate, et eminentia medii cæli. medium cælum reliquis

circa minime est mirum, si proxima summæ,
ıe eadem interior veneranda sorte dicatur,
i titulus Felix; censum sic proxima Graiæ
:ra subit linguæ, vertitque a nomine nomen.
ter hac habitat: Fortunæ crede regenti.
: in perversum similis dejecta sub orbe,
jue submersi contingens fulmina mundi,

ıssa præstat. Profecto ab ı domo, ad decimam, pejus, sed in melius prot. Ordo autem domuum ındum consequentiam sicensetur, prout dicitur ecunda: sed ex motu cæli. ›us est prima domus, duolomus secunda, undecima, medium cælum est quaranilius non semel, non ut cujus rei ignoratio impoincontrio. Estne hoc in ıgredi? Unde Sc. corrigebat sque manent cursus». Ait votorum summam ibi esse. ı eo stadio est ad imperia. sistit in metaphora stadii. rritur ad imperia: neque us locus est, quia conseıod habes in votis. Vota on habent. Græce, τὸ ἐπιίσης εὐχῆς κρεῖττον. Quam t nugatoria sit vulgata leelegantia hujus advertere

ttque eadem interior. Nulla :, quæ propior medio cælo. æc omnia aliter *Fortunæ ıtur, Cui titulus forti*. Pingr. :d *Cui titulus felix*. Alteru:te: aliter enim nemo no, cui domus hæc dicetur. *Quoi titulus Felix*. Pro *Quoi* onincontrii et Gemblacens. habet *Quod:* neque aliter umquam reperias. Censum nomen virtutis nomine eleganter dictum, ut Jurisconsultus: *hoc jure omnes censemur*, et similia, quæ nec pueri ignorant. Sed lectio variat in Gemblacensi: « censum si proxima Graiæ Nostra subit linguæ, virtutique a nomine nomen ». Bonincontrii textus: « veterique a nomine nomen ». Procul dubio ex illis veram lectionem eruemus: « Quoi titulus Felix, si censum proxima Graiæ Nostra subit linguæ, vertitque a nomine nomen ». Census linguæ, vis linguæ, Manilianum est, utpote toties ab eo usurpatum. Siquidem, inquit, nostra lingua potest pedetentim sequi censum et vim Græcæ, et vertere nomen a nomine. Quibusdam hoc displicebit. Nobis vero doleret aliquid a nobis feliciter excogitatum, quod ipsis placeret.

889. *Vertitque a nomine nomen*. ὀνοματοποιεῖ.

890. *Jupiter hac habitat*. Nam propterea Sex. Empiricus et Paullus Alexandrinus ἀγαθὸν δαίμονα dictum putant. — *Fortunæ crede regenti*. Propterea bona Fortuna dicta.

892. *Imaque submersi contingens fulmina mundi*. Quomodo tam sæpe nomen dixit pro momento, sic fulmen pro fulmento. Varro fulmen-

Adversa quæ parte nitet; defessa peracta
Militia, rursusque novo devota labori,
Cardinis et subitura jugum, sortemque potentem,
Nondum sentit onus mundi : jam sperat honorem.
Dæmonien memorant Graii : Romana per ora
Quæritur inverso titulus: sub corde sagaci
Conde locum, numenque Dei, nomenque potentis.
 Quæ tibi posterius magnos revocantur ad usus.
Hic momenta manent nostræ plerumque salutis,

tam dixit genere feminino in illo proverbio : *Fulmenta lectum scandit.* Alibi docemus quid sit fulmentum in lecto, nimirum quod electrum vocabant. Celsus accipit non pro fulcro lecti, sed pro quovis fulcimento, quod pedi lecti, sive clinopodi subjicitur. Verba ejus ex libro II sunt hæc : « Si nihil horum est, suspendi lectus debet, et moveri. Si ne id quidem est, at certe uni pedi lecti fulmentum subjiciendum est ». Ita veteres Celsi manuscripti codices, pro quo inepte excusum est *funiculus.*—*Fulmina mundi.* Cælum axe suo, in media sui ipsius parte, fultum etiam in sphæra mundi supra dixerat : « Cardine tam simili fultum, quam vertice fingit ». — Bentl. reponit *culmina.* Submersus enim mundus suum quoque culmen habet, ut Noster : ita supra vs. 806.

893. *Defessa peracta Militia.* Ait defunctam militia, ac quasi emeritam, quia est finis quadrantis proprii.

895. *Cardinis et subitura jugum.* Defuncta enim quadrante quæ orientali opponitur imum cælum videtur scandere. Ab occidente enim, ad imum cælum, et hinc ad horoscopum, domos numerat Manilius.

896. *Nondum sentit onus mundi.* Nondum ad cardinem imum pervenit, qui sustinet onus mundi. Hic, ut dixi, recte docet, non ab imo cælo ad occidentis cardinem : sed a quinta domo, ad imum cælum, ab imo cælo, ad horoscopum progressum fieri secundum cæli motum. Nam prima et secunda domus vulgo dicitur secundum consequentiam signorum, non autem secundum motum cæli. Hoc imposuisset peritioribus, ne dicam Bonincontrio. — *Jam sperat honorem.* Contrarium supra dixit : « nec vota supersunt ». Hic proponit imminentes honores : ibi invadendos objicit; nec voto aut spei locum esse.

898. *Quæritur inverso titulus.* Invertendo huic nomini Latine adhuc quæritur vocabulum : quasi dicat, Latine adhuc verti non potest. Et sane nescio, an Latinum sit, quod huic respondeat, nisi forte Genialis. — Rectius Pingr. et B. reponunt « Quæritur in versu titulus ». Δαιμονία enim latino quidem vocabulo exprimi potest; sed non tali quod stet in versu hexametro.

901. *Hic momenta manent.* In quinta domo ponit ægritudines et

[ue morborum cæcis pugnantia telis,
us ambiguum geminis caussaque diei
huc, nunc illuc sortem mutantis utramque.
nedii post astra die, curvataque primum
ina nutantis summo de vertice mundi,
ra Phœbus amat : sub quo quoque corpora nostra
nunt vitia, et Fortunam ex viribus ejus
piunt : Deus ille locus sub nomine Graio
ır : huic adversa nitens, quæ prima resurgit
us ex imis, iterum reducit Olympum

:rimina. At recentiores ea
:æ adsignant.
ribus ambiguum geminis.
uit, surgunt discrimina
e, quod ambigo, an ac-
icibus viribus et caussa
ıtis duplici vi in utram-
n, nempe salutis et mor-
ad proverbium : « Nescis
r serus vehat », et illud
in OEdipode : ἀλλ' ἡμέρα
λὰς πολλὰς ἔχει· quasi dies
d mane promittat, nunc
vespere. — Aliter B. *am-*
minis casusque Deique, et
momenta salutis, bella mor-
oigua in geminis viribus
Dei, qui v. 899 huic sedi
Ovid. Metam. XIV, 163 :
casusve Deusve Servat,
ide? » Ed.
l medii post astra die. Die
ıro diei. Virg. G. I, 208 :
ie somnique pares ubi fe-
s ». Ausonius in Rosis :
ii radios interitura die ».
stra. Nam una quæque
ıbet astrum suum, sive
:gebamus olim *post castra*
sane puto verum esse :
:ter scripserit Manilius.
r.

Suspectum tamen est quomodocumque legas. Nam ea quidem domus est undecima, et ex vulgari serie, sequitur medium cælum. Sed Manilius, ut diximus, contra signorum consequentiam domos numerat. Supra dixit de ix domo : « At quæ fulgenti sequitur fastigia cælo ». Quomodo igitur tam nona, quam undecima, sequuntur idem medium cælum ?

907. *Degere Phœbus amat* B. quia hæc est domus Solis. — *Sub quo quoque corpora nostra Decernunt vitia.* Quid est corpora nostra decernunt vitia ? Deinde quod vitium in illo loco, qui Deo dicatus? Locum in medio reliqui. Nam nullam opem adferre possum. — Posset legi *Dotes et vitia*, unde clarus sensus. Ed.

909. *Deus ille locus.* Deus enim dicitur Phœbus, ipsomet Manilio interprete : « Aera Phœbus amat ». Firmicus de hoc loco : « Est autem diei ac Solis locus ».

911. *Iterum reducit Olympum Pars mundi.* In quo primam producit in *reducit*, ut solebant veteres illi, ut Lucretius *reducere* dixit prima producta. De hac re vide Porphyrio-

Pars mundi, fulvumque nitet, noctemque gubernat,
Et dominam agnoscit Phœben, fraterna videntem
Terga, per adversas cæli fulgentia partes,
Fataque damnosis imitantem finibus oris.
Huic parti Dea nomen erit Romana per ora:
Græcia voce sua titulum designat eumdem.
Arce sed in cæli, qua summa adclivia finem
Inveniunt, qua principium declivia sumunt,
Culminaque insurgunt occasus inter et ortus,
Suspenduntque suo libratum examine mundum;
Adserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem,
Et veluti faciem mundi sua collocat ora,
Per quæ humana regit. Propria est hæc reddita parti
Vis, ut connubia, et thalamos, tædasque gubernet.

nem in illud Horatii, Epod. XIII, 9: « Reducet in sedem vice ».

911. B. *furvumque nitet, mortesque.* Scal. *mortisque gubernat,* non male, quia hæ sedes non temporum vices, sed fata hominum regunt. Ed.

912. *Et dominam agnoscit Phœben.* Idcirco vocatur Dea, ut oppositus ei locus Deus. Sed melius, meo judicio, secundam domum Dianæ dicassent, quam tertiam, propter diluculum, sive crepusculum matutinum, quod propius est orienti, sive horoscopo. Diana enim Phosphorus, Latine Lucina, aliter lux dubia vocatur, i. e. crepusculum.

914. Scal. *Regna: sed Regna* non fulgent. *Terga Phœbi* iterum v. 950. B. seq. versum pro spurio habet. Certe effictus videtur ex III, 197: « Consule tum Phœben imitantem lumina fratris ». Sed aliud est imitari lumina, aliud imitari fata.

915. *Finibus oris.* Sic ex Gemblacensi editum. Alii, *orbis.*

918. *Arce sed in cæli.* Medium cælum. — *Qua summa adclivia.* Ab horoscopo ad medium cælum.

919. *Qua principium declivia sumunt.* A medio cælo ad occasum.

920. *Suspenduntque suo libratum examine mundum.* A lance momentanea translatum. In sphæra mundi: « sextamque examinat horam ». Supra: « mediasque examinat umbras ». Sed Arabes verticale punctum Zenith, id est, exa-Themem vocant.

922. *Adserit hanc Cytherea.* Rursus redit ad quatuor cardines: quos supra consideravit, quatenus sunt cardines, nunc vero quatenus domicilia et ad rationem XII locorum. Præterea illis adtribuit suas tutelas, quod supra non fecerat. Tutela medii cæli Venus, imi cæli Saturnus, horoscopi Mercurius, occasus Dis pater. Atque ut supra, ita hic incipit a medio cælo propter excellentiam. Locus enim ille aliis pro-

Hæc tutela decet Venerem, sua tela movere.
Nomen erit Fortuna loco : quod percipe mente,
Ut brevia in longo compendia carmine præstem.
At qua subsidit converso cardine mundus
Fundamenta tenens, adversum et suspicit orbem,
Ac media sub nocte jacet, Saturnus in illa
Parte suas agitat vires, dejectus et ipse
Imperio quondam mundi, solioque Deorum;
Et pater in patrios exercet numina casus,
Fortunamque senum : prima est tutela duorum
Nascentum atque patrum, quæ tali condita parte est.
Asper, et attentus, titulum cui Græcia fecit

pterea præfertur, quia plenissimo lumine supra omnes illustratur.

927. *Quod percipe mente.* Hoc solet præcipere Manilius, quoties brevior esse vult. Supra : « sub corde sagaci Conde locum ». Interea, inquit, animo memori, hoc retinebis, ne pluribus te obtundam. Sed et sequentibus verbis confirmatur.

928. *Compendia carmine præstem.* Extant vestigia in Gemblacensi, ubi legitur *præstent.*

934. *Et pater in patrios.* Vestigia hujus lectionis exstant in textu Bonincontrii. Ibi enim legitur *in primos.* Nimirum quia compendiose scriptum erat *prios.* Sic semper in illo textu Bonincontrii *primum*, *prima*, *primos* ex compendiosa lectione legitur *prium*, *pria*, *prios*, id est, *patrium*, *patria*, *patrios.* Sic etiam in aliis editionibus, ut in hoc loco ex *prios* factum *proprios*. Hoc moneo, ne joculariter putes scriptum *primos* casus a Manilio.

935. *Prima est tutela duorum Nascentum atque patrum.* Prima est, inquit, tutela duorum, natorum et patris. Nam et alia est tutela natorum, ut Horoscopus. Inf. 946 : « In qua fortunam natorum condidit omnem Natura, eque illa suspendit vota parentum ». — Item quintus locus hic est ex doctrina Ægyptiorum; quod agnoverunt Græci, et sequitur vulgus astrologorum, qui ibi quoque adfectus paternos ponunt. Arabes hanc domum rebus patris præficiunt. Ptolemæus autem res paternas a positu Solis et Saturni, maternas vero a positu Lunæ et Veneris dijudicat. Ed.

936. Olim *quæ cæli condita pars est.* Quis hæc intelligit, inquit Scaliger? Gembl. *quæ tali condita pars est.* Retinet vestigia prisci codicis, ex quo veternosa omnia illa hujus auctoris exemplaria descripta sunt : *quæ tali condita partest*, ex quo *pars est* reformatum. Ergo totus locus ita concipiendus : « prima est tutela duorum, Nascentum, atque patrum, quæ tali condita parte est ». Non opus interprete, sed æquo lectore, et minime livido. — *Quæ*

Dæmonium, signatque suas pro nomine vires.
Nunc age surgentem primo de cardine mundum
Respice, qua solido nascentia signa recursu
Incipiunt; udus gelidis ut Phœbus ab undis
Enatat, et fulvo paullatim accenditur igne,
Te tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate.
O facies signata nota: quod nomen et ipsi
Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum:
In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illa suspendit vota parentum.
Unus in occasu locus est super: ille ruentem
Præcipitat mundum terris, et sidera mersat,
Tergaque prospectat Phœbi, qui viderat ora.
Ne mirere, nigri si Ditis janua fertur,
Et finem vitæ retinet, mortique locatur.
Hic etiam ipse dies moritur, terrasque per orbem
Subripit, et noctis cælum sub carcere claudit.
Nec non et fidei tutelam vindicat ipsam,
Pectoris et pondus: tanta est in sede potestas,

tali condita parte est. In lib. III: « quæ prima condita parte est ».

938. *Signatque suas pro nomine vires.* Sup. 695: « in titulo signantia caussas ». Si vocatur δαιμόνιον, quas vires pro nomine adsignare possit, equidem non video, et serio quærendum censeo.

939. *Nunc age.* Horoscopus.

940. *Solido*, vel *solito.* B. *solitos recursus.*

943. *Te tua... ferunt.* Alii, *Et tua... ferit.*

945. *Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum.* Auctores artis, Astrologi: ut Jurisconsulti auctores juris. — B. hunc et præced. versum pro spuriis habet.

946. B. *In quis*, i. e. tem[...] vs. seq. *illis.*

947. *Ex illo suspendit.* E[...] vel *eque illa.* Horoscopus [...] fortunæ filiorum sibi vindic[...] auctor vitæ est. Propterea [...] vota parentum pendere ait.

950. *Tergaque prospectat* [...] *qui viderat ora.* Horizon occ[...] qui Phœbi surgentis ora v[...] ejusdem occidentis terga [...] ctat. Clara lectio, et tamqu[...] cat orientis Solis ora vide[...] dentis terga. In sphæra mun[...] rat, « Hinc ubi ab occasu Sol adspicit ortus », ut o[...] adspiciat nostros ortus.

953. *Terrasque per orbem.*

ocat, et condit Phœbum, recipitque, refertque,
mitque diem. Tali sub lege notandæ
orum tibi sunt vires, quæ pervolat omnis
um series, ducitque et commodat illis
ıas leges; stellæque ex ordine certo,
ura sinit, lustrant; variasque locorum
.nt vires, utcumque aliena capessunt
, et in externis subsidunt hospita castris.
: mihi sub certa stellarum parte canentur.
satis est cæli partes titulosque notasse,
usque loci per se cujusque, Deosque,

s morte sua subripit terıo amplius conspici nesimiliter *cælum* claudit.

:*aptum sub*.

e vocat et condit Phœbum rtque. Itane Manili, oc:t Phœbum? quid reli›scopo, quem ais, ut referre Phœbum? Aliud ter, quum hæc caneret. robantur nobis.

continuatque diem. Scal.

:*ge notandæ Templorum es*. Dodecatopi, hoc est, ım cum quatuor cardinimma in gratiam tironum ‌[uod apud eum vide. — *e*.

:*umque aliena capessunt* :llæ aliena capessunt reıbsidunt hospitæ externis uando non sunt in suis ut quando Mars in alio ın Ariete fuerit. Ita de

c mihi. Non exstant illa, ı constat edidisse.

ınc satis est cæli partes notasse. Tituli locorum ıæ domus τύχη, undecimæ ἀγαθὸς δαίμων, duodecimæ κακὸς δαίμων. Ita de aliis. Hoc enim vocat titulum, ut quum ait, vs. 916: « Huic parti Dea nomen erit Romana per ora: Græcia voce sua titulum designat eumdem ».

967. *Effectusque loci*. Effectus, ut quum gloriam, et honores in medio cælo ponit; patrimonia et thesauros in imo; mores et institutionem in horoscopo; epulas, convivia, otia in occasu. Nam hæc decreta eorum locorum ipsemet in quo de illis tractat, effectus vocat: ut quum de imo cælo loquitur: « Effectu minor in specie, sed major in usu Fundamenta tenet rerum, sensusque gubernat ». Paullo ante: « Hæc loca præcipuas vires, summosque per artem, Fatorum effectus referunt ». Quos effectus Manilius, vulgus Astrologorum significationes vocat.—*Deosque*. Nam quidam eorum, puta quatuor cardines, sunt tutela Deorum, ut horoscopus Mercurii, medium cælum Veneris, imum Saturni, occasus Ditis. Non enim, quum Saturnus præficitur imo cælo, ita intelligendum, quasi inimicum sit, quod

Quoi parti nomen posuit, qui condidit artem,
Octotopos, per quos stellæ in diversa volantes,
Quos reddant motus, proprio venit ordine rerum

perperam putavit vir illustris, Phœnix seculi sui,' Picus Mirandula, sed tamquam numen tutelare.

968. *Quoi parti nomen posuit, qui condidit artem, Octotopos*. Vocatur hæc octotopus, ut XII locorum dodecatopus. Mirum vero octotopon tantum dici, quæ omnino dodecatopus sit. Nam octotopon plane designat versiculus : « Græcia voce sua titulum designat eumdem ». Atqui et cardines quoque ipsos adjunxit. Est ergo dodecatopus. Sed non caret ratione. Nam cardines per se considerantur, octo topi autem sunt ad quatuor cardines κατά τι, quatenus cardinibus bini tropi adtribuuntur, quorum antecedens est ἀπόκλιμα, sequens ἐπαναφορά. Puta, nonus locus est ἀπόκλιμα decimi, undecimi ἐπαναφορά. Non immerito igitur doctrinæ quatuor cardinum antecedit doctrinam octo toporum : quod octo topi sint sequela quatuor cardinum, bini nempe singulis adtributi. — *Qui parti*. Vetus scriptura decepit

semper librarios in hoc aucto
pro *Quoi*. Creberrimum hoc.

969. Ante Scal. *Octo tropos*
emendaverit *Octotopos*. Nam
sunt, quos tractat. At bonus
contr. agnoscit modos. Quis
horum Genethliacorum, q
maxima pars omnium bona
terarum et imperita et hos
non rideat, si duodecim *dom*
vocaret duodecim *modos?*
flagro esset, qui ita loqueret
duodecim *modus* etiam pro
cim *domus* imperiti librarii
rant apud Demophilum, qui
tractat duodecim modos. Qu
est imperitorum, et barba
qui docere volunt, quod ip
intelligunt? — *Octo* posterio
vi, ut Martialis, IX, 31 : « C
des patulo pendere numism
stro ». Ed. — Scal. adserit
Diversa volare qui Latine sci
usurpabit, neque probabit.
eleganter dictum stellæ dive
lentes, et decernentes. Sed
I, 207 : « In convexa volant

EXCURSUS I

AD MANILII ASTRON. LIB. II, vs. 191.

Mittunt in tempora signum. Male Gemblacensis : « nunc nque in tempora signum ». Nisi sit *nuntiantque*, quod bet Vossian. ut *nuntjant* sit spondeus ; quemadmodum id, *Ut Nasidieni juvit te cœna beati.* Sed recta est lectio *tunt in tempora signum.* Tralatio a prætore, qui Circenus signum mittendi currus dat, præeunte linea alba a ceribus ad metam. Cassiodorus : « Alba linea non longe ostiis in utrumque podium, quasi regula directa percitur, ut quadrigis progredientibus inde certamen orire- : ne, dum se præpropere conantur elidere, spectandi luptatem viderentur populis abrogare ». Ex his verbis ssiodori intelligis quid sit apud Ovidium, Am. III, II, : « cogit nos linea jungi ». Et apud Martial. VIII, LXXVIII, « nec linea dives cessat ». (Vid. not. nostr. ed. t. II, p. 366.) ii enim in suo novitio opere de Circensibus negat Marlis verba huc referenda, fallitur. Nam ea linea non solum mmittendis quadrigis, sed etiam reliquis omnibus, adhibatur, quæ ad ludos spectabant : quid ? an Sparsiones erant ie spectaculis ? Ergo neque sine linea. Transenna vero itur funis ab uno extremo ad alterum protensus. Atque hæc linea vocabatur. Glossæ : *Transenna*, βρόχος ἐν ἀφειίαις τεταμένος. Item, *Transenna*, ὕσπληγξ, ἀπαλλαγὴ, μαππαρίου ιῖον. Cedrenus : ἐφ' ἅρματος αὐτοῦ ἱσαμένου, καὶ τῆς ὕσπληγγος λύσης αἴρεσθαι. Quod a carceribus ad metas extenderetur, πληγξ declarat. Quod ἀπαλλαγὴ diceretur, docet Cassiodorus iis, quæ ex eo jam produximus. Ad cuneos enim Theatri

tunc discedendum erat loci capiundi caussa. Propterea Ovid. dixit : *cogit nos linea jungi*. Signum, inquit, datum cogit ad spectaculum adtendere, et in cuneis nos densare. Densabant enim se, ne confusi ac permixti et sibi et aliis spectaculum eriperent. Simile legas περὶ σχοίνου μεμιλτωμένου Athenis. Sic τὸ μαππαρίου σημεῖον ostendit statim signum mappa a Prætore mitti. De ea mappa, hæc scribit Cassiod. « Mappa vero, quæ signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem: quum Nero prandium protenderet, et celeritatem, ut adsolet, avidus spectandi populus flagitaret : ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulati. Hinc tractum est, ut ostensa mappa certa videatur esse promissio ». Omnino ex Ennio cognoscimus signum emittendis equis a Prætore mitti solitum. Hic igitur Manilius elegantissime dixit, Capricornum mittere signum venientis hiemis, tamquam Prætorem quemdam, qui, quod currus emittebat signo dato, ab eo ἀφέτης dicebatur, ut locus ipse ἀφετηρία, hoc est, carceres. Ἀφέτης est, qui Romæ editor Circensium, idem qui ludos committit. Ἀφέτης est ludorum curulium, ut Munerarius gladiatorum. Dicitur et κύριος τῆς ἀφέσεως. Cujus enim magistratus erat Circensium editio, ejusdem et signi missio. Ab eo Planetæ, ἀφέται, καὶ κύριοι τῆς ἀφέσεως apud Astrologos ab eadem tralatione: item potestatem ἀφέσεως sidera habentia. Ab eadem mente χρόνων ἄφεσιν Ptolemæus dixit, ut hic Manilius mittere signum in tempora. Sic et locus ipse, unde movetur Planeta, ἀφετηρία, et ἀφετικὸς τόπος, qui in Circo dicuntur carceres. Ac, ut factiones quatuor Circensium erant, ita et factiones quædam sunt stellarum, quæ dicuntur αἱρέσεις· ut qui sunt ejusdem factionis ἀστέρες συναιρέται· qui contrariæ, παραιρέται. Factiones proprie in ludo pilæ dicebantur, et factores. Plautus, in Curculione :

> Tum isti, qui ludunt datatim, servi scurrarum in via,
> Et datores et factores omnes subdam sub solum.

atini in ludo pilæ Factiones vocabant, ita etiam Græci ις. Pollux vocat ἑκατέραν τὴν πρᾶξιν, utramque factionem ntium, quos factores dixit Plautus. Itaque toto cælo nt, qui αἱρέσεις in stellis conditiones vertunt, non factio- : ut ex Veteribus Firmicus, recentiores vero omnes, d sciam. Sed longe ineptius ἀφέτην Prorogatorem ver- t; ἀφέτης nullam prorogandi significationem habet.

EXCURSUS II

AD MANILII ASTRON. LIB. II, vs. 468.

nque vicem præstant visus. Quæ a quatuor punctis car- alibus æqualiter distant, ea Veteres Antiscia vocabant: et dem quæ æqualiter a punctis tropicis absunt, æquipol- ia dicuntur, item videntia: æqualiter vero a punctis inoctialibus dimota, juxta posita et audientia. At qui- videntia, sive æquipollentia, æquales dies et noctes ent. Contra juxta posita et audientia æquales ortus et asus habent. Nam ducta per puncta æquinoctialia linea ulum in duo hemicyclia, æstivum et hiemale, vel Se- mtrionale et Australe secat: et semicirculum signo- septemtrionalium sese invicem juxta positorum icirculum Australium audientium facit; quia ab Ariete noctem superant, a Libra superantur; ut hoc pulchro nmento majores dies minoribus imperare debeant. Quæ ur æqualiter a linea per centrum et puncta æquinoctialia cta distant, ea et æqualia sunt inter se; utpote æqualiter liametro distantia; et æquales ortus atque occasus ha- nt: ut in hac inclyta urbe Lugdunensi Batavorum, Aries

et Pisces oriuntur hor. o, 51′ 12″; Taurus, Aquarius hor. 1, 7′ 36″; Gemini, Capricornus hor. 1, 45′ 56″; Cancer, Sagittarius hor. 2, 31′ 40″; Leo, Scorpio hor. 2, 51′ 36″; Virgo, Libra hor. 2, 52′ o″. Sed juxta posita tantum et audientia Antiscia vocat Firmicus in Institutione : « Antiscia sunt nobis Græcorum magisterio tradita. Nolo enim aliquis suspicetur, quod non sit apud Græcos iste tractatus. Nam si Ptolemæus nullam aliam rationem sequitur, nisi Antisciorum, et Antiochus, quum dicit, quod Libra Arietem propter terram, quæ media est, non videat, quasi per speculum quidem Antisciorum rationem tangit». His verbis non innuit quidem Antisciorum nomen apud Ptolemæum exstare, sed juxta posita et audientia Ptolemæi nihil aliud esse, quam Antiscia : et immerito reprehenditur ab illustri viro Pico Mirandula, quasi voluerit nobis persuadere Antisciorum nomen apud Ptolemæum non exstare. At in hoc nullam culpam in se admisit Firmicus : nam diserte non expressum nomen Antisciorum esse dicit, sed per speculum eorum rationem tangi. Quod autem Antiscia Antiochi eadem cum Antisciis Ptolemæi facit, errat; non autem quod Libram et Arietem Antiscia facit. Hæc enim vetustiorum, non Ptolemæi sunt Antiscia. Nam non a punctis cardinalibus, sed ab integris Dodecatemoriis cardinalibus æqualiter distantia Antiscia vocabant. Demophilus : ὑπακούει ζώδιον ζωδίῳ Ζυγὸς Κριῷ, ὅτι ὁ μὲν Κριὸς αὔξει τὴν ἡμέραν, ὁ δὲ Ζυγὸς μειοῖ· Ἰχθῦς Ταύρῳ, ὅτι ὁ μὲν Ταῦρος πλειόνων ἐςὶν ἀναφορῶν, οἱ δὲ Ἰχθῦς μειόνων· ὁμοίως Ὑδροχόος τοῖς Διδύμοις, Αἰγόκερως τῷ Καρκίνῳ, Τοξότης Λέοντι, Σκορπίος Παρθένῳ. Plane sunt quæ Antiochus, non quæ Ptolemæus designabat: neque alia sunt Manilii Audientia et Videntia. Eadem etiam sunt Paulli Alexandrini, quum ait : ὁ Ταῦρος προςάσσει τοῖς Ἰχθύσιν· ὑπακούουσι δ' Ἰχθύες αὐτοῦ. Sed ridiculum Virginem et Scorpionem, Leonem et Sagittarium, Geminos et Aquarium, Taurum et Pisces ὁμοζώνως capi, Libram autem, et Arietem ἐκ διαμέτρου, ut jam ex Antiocho apud Firmicum notavimus. At videntia et æquipollentia a Dodecatemoriis quoque Cardinalibus in-

ris τῶν τροπῶν, non ab ipsis punctis Tropicis putabant, ita μόζωνα signorum paria quinque, interjectis singularibus ncro et Capricorno, acciperent. Ὁμόζωνα vocant, quæ aliter ab æquinoctiis aut solstitiis distant. Ἀζώνους θεοὺς eadem mente dixerunt, quorum nulla certa est sedes cælo. Servius in illud Virg. Æn. XII, 118:

In medioque focos, et Dis communibus aras.

et alia: *Dii communes sunt, qui ἄζωνοι dicuntur*, id est, *cæli certas Zonas non habent.* Sic Antiscia Manilii. Nam na Cardinalia in illis sunt ἄζωνα. Putabant enim Solstitium brumam non in puncto λόγῳ θεωρητῷ inter finem et inim Cancri fieri, sed in toto Dodecatemorio. Geminus: αίνον μὲν ἐξετίθεντο μηδεμίαν ἔχειν συζυγίαν πρὸς ἄλλο ζώδιον, ἀλλὰ καὶ τέλλειν βορειότατον, etc. Aliquanto post: τὴν δὲ τοιαύτην ἔκθεσιν τελῶς διημαρτημένην εἶναι συμβέβηκεν· οὔτε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ Καρκίνῳ τροπαὶ νται, ἀλλ᾽ ἔστιν ἔν τι σημεῖον λόγῳ θεωρητὸν, ἐφ᾽ οὗ γενόμενος ὁ ἥλιος τὴν τὴν ποιεῖται. An satis constat in toto Dodecatemorio solstim committi illis Veteribus et quidem nimis ἀρχαίοις persum fuisse? Quod quum ante annos XV cuidam Mathetico probare vellem, non aliter exceptus sum ab eo, quam testudines volare dixissem. Itaque minimo minus probris sequutus est me. Ea sunt ingenia horum, quorum Mamatice nihil est, quam omnis civilitatis et cultiorum diorum abdicatio. Vetustissima vero est hæc opinio, et puto, auctore Eudoxo, qui solstitium et brumam non in incipio Cancri et Capricorni, sed in mediis signis fieri tabat. De Tropico æstivo loquens, δεύτερός ἐστι κύκλος, ἐν ᾧ ναὶ τροπαὶ γίνονται· ἔστι δ᾽ ἐν τούτῳ τὰ μέσα τοῦ Καρκίνου. De Tropico berno: τέταρτος δ᾽ ἐν ᾧ χειμεριναὶ τροπαὶ γίνονται· ἔστι δ᾽ ἐν τούτῳ τὰ α τοῦ Αἰγόκερω. Similiter æquinoctia non in principiis Arie et Libræ, sed mediis signis fieri: τρίτος δ᾽ ἐστὶ κύκλος, ἐν ᾧ αἱ μερίαι γίνονται· ἔστι δ᾽ ἐν τούτῳ τά τε τοῦ Κριοῦ μέσα καὶ τὰ τῶν Χηλῶν. erte tam apertis argumentis caussæ non erat, cur Maematicus ille nobis tam iniquus esset. Sed pace nationis

Mathematicorum hæc ita esse nos adfirmamus. Neque profecto nobis tam infensi esse debent, si aliquando ex antiquis monumentis ea depromimus, quæ ipsi in suis Theoriis aut elementis Sphæricis non viderunt. In Centricis igitur Dodecatemoriis longissimas epochas Solis adsignabant, et nullum signum altius et propius ad Aquilonem surgere putabant. Unde Lucanus dixit *circulus alti solstitii*: quod Mathematici isti non intelligunt: de quo alibi. Diagrammata Antisciorum Ptolemæi et Veterum posuimus: quæ Mathematici ignorabant: immo propter quam doctrinam cerrito Mathematico pæne vapulavi. Scal.

EXCURSUS III

AD MANILII ASTRON. LIB. II, vs. 509.

.... in Augusti felix qui fulserit ortum.

Suetonius: « In secessu Apolloniæ Theagenis Mathematici pergulam comite Agrippa adscenderat: quum Agrippæ, qui prior consuluerat, magna et pæne incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere, perseverabat, metu, ac pudore, ne minor inveniretur: qua tamen post multas adhortationes, vix et cunctanter edita, exsiluit Theagenes, adoravitque eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit ». Germanicus Cæsar in ἀνεκδότοις, de Capricorno:

Hic, Auguste, tuum genitali corpore numen
Adtonitas inter gentes patriamque paventem
In cælum tulit, et maternis intulit astris.

Augustus Capricornum horoscopantem habuit. Sueton. cap. 5: « Natus est Augustus, M. Tullio Cice- Antonio coss. IX Kal. Oct. paullo ante Solis exortum». ıstus natus est oriente Sole, aut circiter, et quidem pante Capricorno: ergo Sol erat in Capricorno: et September Romani anni prisci incidebat in De- n Julianum, quem fingimus semper fuisse, in quo nebat Capricornum a XXV Decembris Juliani. Atqui ım sexaginta annis ante Consulatum Ciceronis Se- Romanus conveniebat ex parte in Julium, sive m Julianum. Quid quod anno reformationis Fasto- huc pars Septembris Romani deprehendebatur in Juliano? Sed pauculis annis ante Consulatum Cice- este ipso Cicerone in Frumentaria, fruges demessæ ı jacebant in area Kalendis Sextilibus, Verre Prætore te Siciliam. At messis in Sicilia fit in fine Gemino- c est, in Junio Juliano. Ergo Sextilis antiquus con- t in Junium Julianum: et proinde September anti- Julium nostrum. Si igitur Augustus natus est Oriente vult Suetonius: ergo natus horoscopante Cancro. igitur horoscopante Capricorno editum. Si Capri- oroscopante editus, ut vult Germanicus, qui Aratea usto dicavit: ergo falsum dixerit Suetonius, natum Sole. Aut Suetonius hallucinatus est, aut Theagenes, eum Augustus et Germanicus. An vero simile est, um tam accuratum scriptorem, qui etiam omnia persequitur, tempus natalitium Augusti ignorasse? ssumus defendere tantam ἀντιλογίαν, nisi dicamus em perperam thema designasse, aut potius Augu- erperam indicasse. Quomodo Agrippa et Augustus nt tempus geniturarum suarum edere in tanta con- anni Romani, qui quoties intercalatum sit a natali- , ad cædem Cæsaris, omnino nesciebant: ne ipsos Pontifices puto, qui non ex præscripto, sed ad li- ı intercalabant, potuisse adseverare in XX annis quo-

ties et quando intercalatum fuisset. Sed profecto ex iis, quæ perperam retulit Augustus Theageni, ipsum Theagenem ex conjectura, et tempore æstimato sub Capricorno Augustum editum pronuntiasse. Nam sub Capricorno editos, rerum potituros pronuntiat Firmicus: « Prima pars Capricorni, inquit, si in Horoscopo fuerit inventa, Regem faciet ac Principem, et cui maxima deferantur insignia potestatis ». Si hæc tam vera sunt, quam verisimilia, satis fuerint ad culpam a Suetonio in Theagenem derivandam. Sin aliter, parum cavisse videtur Suetonius. Hæc disputatio candidis viris ingrata non erit. Nam de Stellionibus non laboramus. Scal.

EXCURSUS IV

AD MANILII ASTRON. LIB. II, vs. 695.

Dodecatemoria in titulo signantia caussas.

In titulo, in nomine. Ut infra : *Quæritur inverso titulus*, id est, nomen. Ecce alius consensus signorum ex Myriogenesi Ægyptiorum ac eorum monomœriis petitus. Recte vero post amicitias hæc connectit. Nam et hæc quoque ad amicitias, concordiam, odia, et discordiam pertinent, ut infra testatur ad versus 707 et 708:

> Idcirco quamquam signis nascuntur eisdem,
> Diversos referunt mores, inimicaque vota.

Signum habet partes xxx. Unaquæque in duodecim ducitur. Ita unumquodque Dodecatemorion Zodiaci habet duodena Dodecatemoria technica: et proinde duo gradus cum semisse Dodecatemorii Zodiaci respondent uni Dodecatemorio technico. Dodecatemorion duplex est : aut enim ipsorum

, aut planetarum. De signorum igitur prius; po-
ınetarum Dodecatemoriis. Quæcumque signi pars
fuerit, eam in tot duodecimas ducito : deinde
.ngulis secundum ordinem suum tribue : triginta
no proposito, triginta sequenti, et sic deinceps,
ım numerum partium consumpseris. In quo nu-
reliquerit, is erit locus Dodecatemorii. Esto pro-
t pars, Geminorum puta, vel quia Horoscopus est
quia centrum, vel propter aliam caussam. Volo
sit Dodecatemorium Geminorum signi propositi.
xııı partes duodecies. Prodeunt CLVI. Ex quibus da
.nis signo proposito : xxx Cancro, xxx Leoni, xxx
xxx Libræ. Supersunt vi. Ergo Geminorum Dode-
ın est in vi parte Scorpii. Idem efficies, si xiii partes
semis distribueris. Habebis enim quinque Dode-
., et quintam partem unius, id est, quintam de tri-
mpe vi, ut antea. Priorem methodum Dorotheus
vetus poeta in suo carmine tradiderat: posterio-
:t Ptolemæus in Institutione, id est, libro primo
i. Omnem vero Dodecatemoriorum doctrinam Pto-
ut vanam ac fallacem exagitat: et in genere omnia
mœriis ab Ægyptiis conficta ἀναιτιολόγητα καὶ περιττῶς
λῶν φλυαρούμενα καὶ μὴ πιθανὸν ἔχοντα λόγον dicit. Multum
scemodi commentis delusit ac luxuriata est vete-
yptiorum περιεργία· adeo ut Paullus Alexandrinus
:τημόριον excogitaverit, et omnem de duodecimis
m falsam, et inconstantem esse convicerit : quem
licet. Arabes, qui nihil eorum, quæ Veteres in
ιπραγμόνησαν, relinquunt, hanc doctrinam retinue-
·cant *Dorogen*. SCAL.

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

ostquam de variis ac vulgaribus aliorum poetarum argumentis pauca præfatus est Manilius, (v. 31); materiem nulli priorum, ut ait, cantatam adgreditur; alteram nempe duodecim Athlorum rationem (in qua sors Fortunæ dux est cæterorum), mensura verborum metitur, carminumque vinculo constringit eleganter, (ad v. 159). Cunctis Athlorum sortibus breviter explicatis ex ordine, docet modum inveniendi Fortunæ locum per astra, quo cognito facile est cætera dignoscere. Neque enim ita immota stant duodecim Athla, sicut duodecim Stationes cæli sunt immobiles: sed varie moventur pro diverso Solis a Luna, aut Lunæ vicissim a Sole motu ac recessu. Quod quidem præcipue observandum est in genituris diurnis aut nocturnis, (ad v. 202). Rem longe difficiliorem adgreditur; docet enim varias signorum adscensiones ac descensiones, seu ortus et occasus per quamcumque terrarum regionem, pro vario Sphæræ situ ac habitu. Inprimis statuit duplicem temporis mensuram, horarum et stadiorum. Prius autem refutat veterem ac vulgarem opinionem de binis horis in ortum aut occasum cujusque signi, quam doceat modum inveniendi per quot horas ac stadia surgant aut cadant singula signa, (ad v. 246). Quibus explicatis demonstrat rationem, qua menses hiberni per horas crescant, æstivi vero decrescant. Docet et quomodo Solis annuos cursus signa quæque suos ducant: quomodo menstruos Lunæ motus quisque suos mensis adserat: et quomodo primam diem quodque suam, primamque horam diei quodque suam signum horoscopans vindicet, atque primum Solarem annum ejus esse signi, in quo Sol lucet: primum mensem ejus esse signi, in quo Luna lucet:

primum diem primamque diei horam ejus esse sign horoscopans erit, dum quis nascitur, (ad v. 560). His au solutis aliam tradit rationem de annis vitæ, quos quæque, et stationes quæque cæli dant, (ad v. 581). annorum per signa et stationes censum agit, quem Lunæ lucentis in prima statione, qui est ortus, confi ductionem præclaram agendo, (ad v. 617). Notat deniq annos vitæ dent præcipue quatuor tropica signa; varias fert opiniones de gradu, in quo cujusque signi tropici contingat, (ad finem).

In nova surgentem, majoraque viribus ausum,
Nec per inaccessos metuentem vadere saltus
Ducite Pierides: vestros extendere fines
Conor, et irriguos in carmina ducere cantus.
Non ego in excidium cæli nascentia bella,
Fulminis et flammas, partusque in matre sepult

1. Hic liber tamquam reliquum de ratiuncula alterum membrum institutionis absolvit. Nam duodecimæ domus reliquias in principio absolvit, post quam operam ad ephodum horoscopi inveniendi se confert. Ordo enim postulat ut post rationem duodecim domorum explicatam, ejus investigandi modum doceat.

3. *Vestros extendere fines Conor et irriguos.* Metaphora a fontibus et rivis, quos specu et incili per arva deducunt. *Inriguos* semper illos veteres scripsisse sciunt antiquorum codicum periti. *Irriguos cantus* dixit, ut Corn. Severus *Carmine irriguo.* Quid verius potest dici? Scribimus hæc doctis et veris criticis, quos statim veritatis lumen adflabit.

4. *Inriguos.* Ita scribebant, ut sciunt et mediocriter docti. Glossarium: *Enduribuum*, ἔνριθρον, κατάριθρον. Lege *Endoriguum* θρον, κατάῤῥειθρον. — Olim *indignos*, *indictos*. — *Ducer* displicet B. qui reponit *in* *ducere fontes*. Fontes quid male, ut opinor: sed Manil II, 9: « laticesque in carm xit » simili sane locutione. I

6. *Fulminis et flammas pa* *Fulminis flammas partusque*, per duo. Familiarissimum Manilio, hoc est, partus in matre Semele fulminis fl vel Gigantes partus Terræ i matre sepultos. Sed melius mele intellexero. — B. *Ful* *flamma partus in matre s* sed non sine caussa contend de Baccho non posse recte i et de Gigantibus accipiend Non enim sepultus est B sed pereunte matre servat hunc vers. B. alium dedi not. 37 infra. Ed.

ıra venalem cineri, Priamumque ferentem,
.ida nec referam vendentem regna parentis,
:erum fratrem stupro, segetesque virorum,
ırumque truces flammas, vigilemque draconem,
duces annos, auroque incendia facta,
ıle conceptos partus, pejusque necatos.
ınnosa canam Messanæ bella nocentis,
nosque duces, ereptaque fulmine flammis
a Thebarum, et victam, quæ vicerat, urbem:
anosque patris referam, matrisque nepotes,
'umque epulas, conversaque sidera retro,
umque diem : nec Persica bella profundo
:a, et magna pontum sub classe latentem,
ssumque fretum terris, iter æquoris undis:
reges magnos : spatio majore canenda,
ı si tacta loquar; Romanæ gentis origo,

ımque ferentem. Priamum tentorio cadaver Hectotem.

annosa canam. Post XIX lli Messeniaci excisa fuit s Messana Peloponnesi. annosum bellum vocat. r. male de Messanensibus : intelligit. Ed.

ptaque fulmine flammis :barum. Fulminato Capaıta est Thebanorum urbs quas ille minabatur Theı est scriptura Gemblatextus Bonincontrii, *ereıina flammis*, quæ quidem rius interpretatur de Ler- ab Hercule flammis ex- *Et victam, quæ vicerat*, lmensem victoriam respi- B. reponit *victam quia* ı. — Propertius de eadem re : « et semper prælia clade pari ».

20. *Immissumque fretum terris, iter æquoris undis*. Pomponius Mela, II, 2 : « Athon mons... perfossus transjugatusque est, factus freto navigabili pervius ». Plinius adposite, Epist. VIII, 4 : « Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, etc. » Ed. — *Iter æquoris undis*, i. e. Hellespontum quem Xerxes ponte junxit. Ed.

22. *Quam si tacta loquar*. *Tacta* vocat res protritas, historias ab omnibus decantatas, quales jam recensuit. Horatius vocat publicam materiam. Origo, inquit, Romanæ gentis majore otio, quam res vulgatæ, canenda, a me in aliud tempus differtur. — Bonam lectionem hic ex Voss. Bentleius restituit : « Non regis magni spatio majore canenda, Quam sint acta loquar ».

Totque duces orbis, tot bella atque otia, et om
In populi unius leges ut cesserit orbis,
Differtur : facile est ventis dare vela secundis,
Fecundumque solum varias agitare per artes,
Auroque atque ebori decus addere, quum rudis
Materies niteat : speciosis condere rebus
Carmina, vulgatum est opus, et componere sin
At mihi per numeros, ignotaque nomina rer
Temporaque et varios casus, momentaque mun
Quorum quæque vices, partesque in partibus i
Luctandum est: quæ nosse nimis: quid? dicere, qua
Carmine quid proprio? pedibus quid jungere ce
Huc ades, o quicumque meis advertere cœptis
Aurem oculosque potes, veras et percipe voces!
Non ad juratos reges, Trojaque cadentes,
Intendas animum, nec dulcia carmina quæras:
Ornari res ipsa negat, contenta doceri.
Et si qua externa referentur nomina lingua,
Hoc operis, non vatis erit : non omnia flecti
Possunt, et propria melius sub voce notantur.
Nunc age subtili rem summam perspice cura,
Quæ tibi præcipuos usus monstrata ministrat,

De Alexandro Magno accipe. Sic *Despréaux :* « Croit que l'on fait des vers comme l'on prend des villes ». Ed.

30. *Ignotaque nomina rerum.* Multa in hac arte Latinis vocabulis vix designari possunt.

33. *Quæ nosse nimis.* Ex Gembl. totus locus ita distinguendus, et fere sequutus est B. « quæ nosse nimis : quid? dicere, quantum est? Ordine quid proprio? pedibus quid jungere certis? » Multum variant a vulgatis, et quidem longe elegantius.

37. *Trojamque cadentem.* *Trojaque cadentes.* Hunc ve post sextum reponit, et sic « Non conjuratos reges, T cadente » : sed solus Voss.

40. *Et si qua externa.* novitatem verborum. Sic L de patrii sermonis egestate ritur.

41. *Non omnia flecti.* No peregrina verba flexum idiomatis admittunt. — *ministrat Et dat.* Sic Gemb tem *ministret*, et seq. versu

as dat in arte vias ad fata videnda,
ɜ constiterit vigilanti condita sensu.
ıium rerum et custos natura latentum,
tantas strueret moles per mœnia mundi,
umfusis orbem concluderet astris
ıe pendentem in medium, diversaque membra
bus certis sociaret corpus in unum,
ıe et terras, flammamque, undamque natantem
in alternum præbere alimenta juberet,
pugnantes regeret concordia caussas,
ue alterno religatus fœdere mundus;
um a summa ne quid ratione maneret,
d erat mundi, mundo regeretur ab ipso:
uoque et vitas hominum suspendit ab astris,
ımmas operum partes, quæ lucis honorem,
mam adsererent, quæ numquam fessa volarent:
uasi per mediam mundi præcordia partem

ı *in alterutrum. In alte-* ıum videtur. Nam de um dicitur. At hic de mentis. Gemblacensis, id est, in vices, ut in *Mutua in alternum.* De bus elementorum.

ıue alterno. Mendum hic : nam *alternum* jam ha- ro abhinc versu. Non · *æterno religatus fœdere* c quoque habent Pingr.

summas operum partes. ɜi vocant πράξεις. Unde ετα, μονόπρακτα veteri- gis. Ea Manilius vocat d nomen apud alium ·um non invenies. Nam Ptolemæus, neque alii, ırabes, recentiores me- minerunt. Sed ne doctis quidem suboluit de istis Athlis Manilianis. Nam πράξεων Græcis tantum, Latinis recentioribus Magisteriorum nomine nota sunt: quod ab Arabibus acceperunt. Athla Manilius vocat, quæ aliter ἐπιτηδεύματα. Latinis studia, artes. Vulgo professiones in idiotismo dicimus. Sallustius pluribus circumscripsit: « Quæ homines arant, navigant, ædificant ». Horum Athlorum peculiare thema editurus est nunc Manilius; cujus Horoscopus est Sors Fortunæ: de quo suo loco. Res hactenus etiam doctissimis ignota.

61. *Quæ quasi per mediam mundi præcordia partem.* Præcordia mundi Zodiacum vocat: ut in lib. I, vs. 16 seq. « impensius ipsa Scire juvat magni penitus præcordia mundi ».

Disposita obtineant, Phœbum, Lunamque, vagasque
Evincant stellas, nec non vincantur et ipsa.
His regimen natura dedit, propriasque sacravit
Unicuique vices, sanxitque per omnia, summam
Undique uti fati ratio traheretur in unam.
Nam quodcumque genus rerum, quodcumque laborum,
Quæque opera atque artes, quicumque per omnia casus
Humana in vita poterant contingere sorte,
Complexa est: tot et in partes, quot et astra notarat,
Res posuit, certasque vices: sua momina cuique
Adtribuit, totumque hominis per sidera censum

63. *Evincant stellas.* Quia nempe eveniat et stellas signis, et vicissim signa stellis inferiora esse.

64. *His regnum natura dedit.* Gemblacensis, *His regimen.* Ita etiam Bonincontrius, et sequitur Bentl.

65. *Sanxitque per omnia.* Ita hæc legenda sunt: « sanxitque per omnia, summam Undique uti fati ratio traheretur in unam ». Nam Gemblacensis etiam habebat *undique uti fati.* In unam summam, id est, in aliquam duodecim cælestium domuum. Quod sequentia declarant: omnium operarum rationem in unam summam duodecim locorum conjecit.

67. *Nam quodcumque genus rerum.* Non erat alius interpres quærendus. Ipse his tribus versiculis rem summam complexus est. Docet enim, quid sit Athlon, et quid ejus adpellatione contineatur, ut melius doceri non potuerit.

69. Olim *Humana in vita poterant contingere sortem.* Gemblac. *sorte. Humana sorte*, i. e. humanitus.

70. *Complexa est in tot partes.* Gemblacensis: « Complexa est tot et in partes, quot et astra vocarant ». Sed legendum: « Complexa est: tot et in partes, quot et astra notarat ». Nam *vocandi* verbum nullum locum hic habere potest.

71. *Res posuit.* Totus locus contaminatus est. Ita legit B. « Nam quodcumque genus rerum, quodcumque laborum, Quæque opera atque artes, quicumque per omnia casus Humanæ in vitæ poterant contingere sorte, Complexa est: tot et in partes, quot et astra locarat, Disposuit; certasque vices, etc. — *Sua nomina cuique.* Lege *momina*, quæ in Sphæra mundi vocat pondera: « signorum pondera vires ». Nam ridiculum esset nominare ea, quibus jam nomina sunt. Ni cui tamen videtur retinendum *nomina*, poterit similitudine loci, qui sequitur: « nomenque genusque ». Quamquam alia ratio est. — Hanc emendationem non probat B. et reponit *Munia.* Sic infra, 161, idem adfert *Muniaque in numerum*, ubi omnes libri habent *nomina.* Et IV, 307: « Mentiturque suas vires et munia celat » eadem mutatione. Ed.

ne sub certo duxit, pars semper ut eidem
inis parti vicinis staret in arvis.
m operum sortes ad singula signa locavit,
ut in æterna cæli statione manerent,
ınctos hominum pariter traherentur in ortus
sdem repetita locis; sed tempore sedes
entum acciperent proprias, signisque migrarent,
e aliis alio sors quæque accederet astro,
ıperet genitura novam per sidera formam,

s semper ut idem. Scribe : mper ut eidem Confinis nis staret in arvis », aunblacensi. Elegans metaagris vicinalibus. Hic sent pars eidem parti confinis ut ager confini suo agro ıt.

rum operum partes. Horum rtes, Gemblac. — *Horum rtes ad singula signa loca*› genethliologiæ. In homira duo præcipua considerporalia et externa. Quum oralia, etiam intellectuaector. Et, ut melius menlii aperiam, duo themata ræcipua instituit : alterum , alterum actionum. In naturalia, hoc est, coranimæ continentur : in s quæ extra nos sunt. In primus locus datur Horoactionibus Sorti Fortunæ, veluti actionum quidam us. Hæc ita clara sunt, ut ıonstrationibus munienda : in qua tamen re admoiliter lapsus est Phœnix, Iusarum, atque alumnus ıiæ Picus Mirandula. Is quæ Manilius mox expositurus est de themate actionum, ad thema genituræ referenda esse : neque aliud præter thema γινέσεως proponi a Manilio. Atqui longe differunt ista, ut dixi, tam mehercule, quam Horoscopus et Sors Fortunæ. Nam Bonincontrio semper ignoscimus si ei nihil horum suboluerit, quum ante nos nullus Mathematicus, ne gloriosuli quidem inter illos, quid essent Athla, sciverint; quod dicimus inviti : non quod tanti res sit : sed propter contemptores bonarum literarum, qui eas Grammaticam vocant.

76. *Non ut in æterna cæli.* Non semper Sors Fortunæ omnium geniturarum eidem parti hæret. Non semper a simili parte deducitur. Quia enim a Sole interdiu, a Luna noctu deducitur : illa autem duo sidera non semper in omni genitura eumdem locum obtinent, ita neque Sors Fortunæ in omni genitura eumdem locum obtinebit.

80. *Atque aliis alio.* Atque aliis nascentibus ab alio signo Sors Fortunæ deduceretur, aliis ab alio. Sed Gemblacensis habet *alius*. Puto esse vestigium emendationis nostræ prioris, *alias*, quam sequutus videtur B. *Atque alias alii*. Ed.

Nec tamen incerto confunderet omnia motu:
Sed quum pars operum, quæ prima condita parte
Accepit propriam nascentis tempore sedem,
Cætera succedunt, signisque sequentibus hærent.
Ordo ducem sequitur, donec venit orbis in orbem
Has autem facies rerum per signa locatas,
In quibus omnis erit fortunæ condita summa,
(Ut fit) quum stellæ septem læduntve juvantve,

82. *Nec tamen incerto.* Ita tamen ne confunderet omnia: tum ordinem servavit, ita tamen ne confusionem admitteret. Quot enim geniturarum Horoscopi, tot Sortes Fortunæ. Nova Sorte Fortunæ et novæ quoque actiones exoriuntur. Sortem enim Fortunæ tamquam ducem sequuntur. Nam, uti diximus, in genitura interiora, in Athlis autem exteriora considerantur. Atque horum utique Horoscopus dominus est, illorum Sors Fortunæ. Aliter Hermes ἐν καρπῷ. Nam Horoscopo corporalia, externa autem Sorti Fortunæ; intellectualia Lunæ, actiones astris medium cælum obtinentibus subjicit. Ut quum hæc sint quatuor in nascente consideranda, tot etiam nova themata instituenda sint: primum corporalium, alterum externorum, tertium intellectualium, quartum actionum.

83. *Quæ prima condita parte est.* B. *sorte est.* Hoc enim Nostro frequens; infra, 96: « Fortunæ sors prima data est », et 138: « Præcipua undecima pars est in sorte locata ». Ed.

87. *Facies.* Alii dant, *series rerum.*

88. *In quibus omnis erit natura et condita summa.* Repone ex Gembl. « In quibus omnis erit Fortunæ condita summa ».

89. *Ut quum jam stellæ.* deploratissimus. Gembl. *ut* *stellæ.* Præit viam toti loc tuendo, qui pessime accepti « Has autem facies rerum p locatas, In quibus omnis e tunæ condita summa, (quum, etc. quæ sic Scal. e: Quum has facies rerum p locatas, id est, duodecim mum Sortis Fortunæ septen ut fit, lædunt aut juvant, a potentia cardinum mundi prout, inquam, læduntur vantur a stellarum suffra factionibus, perinde erit triste fatum: perinde quc aliter atque aliter tale n Obscurissimus erat locus, olim non capiebamus bon dicum ope destituti. B. dat *l* *aut stellæ*, ex cod. Vossian habet Pingr. Ed. — *Qu* *septem læduntve juvantve.* nibus obvium, quid velit Constituto themate Sortis perinde septem stellarun ducebantur, ut Sors Fo genitura. Sors Saturni ultio, Jovis pugna, Martis Solis bonus genius, Vene Mercurii necessitas, Lu fortuna. De quibus omnib in libro suo illi rei dicatc

ibusve movet divina potentia mundi:
x, aut triste venit per singula fatum,
illius sors est speranda negoti.
mihi solenni sunt ordine cuncta canenda,
lis signanda suis rerumque figuris:
eat positura operum, nomenque, genusque.
unæ sors prima data est: hoc illa per artem
ur titulo, quia proxima continet in se
nenta domus, domuique hærentia cuncta:
odus in servis, qui sit concessus in arvis,
e datum magnas operum componere moles;
a fulgentis concordant sidera cæli.
hanc Militiæ locus, qua quidquid in armis,
ue peregrinas inter versantibus urbes

libro nomen fecerat Prout igitur bonum lo-ꝫæ stellæ sors, aut ma-olæ contigerit, ita erit , aut triste, ita erit sors ii speranda. Quomodo es septem errantium du-, docerem nisi superva-marem.

a *potentia mundi*. Videtur cripsisse *divisa potentia*. nundum pro *mundi*. Vid. . Ed.

lix, aut triste. Vel, *Si fe-* que bene. Malim tamen,

llis et ullius.

eat positura operum. Po-na ad verbum.

næ Sors prima data est. censi hic adpositus erat titulus: *Fortunæ locus*. em Sors Fortunæ vicem in positura operum.

damenta domus. Opes. Ptolem. Paullus Alexandr. — *Domuique hærentia cuncta*. Male, meo judicio, codex Gemblacensis: « dominoque hærentia canta ». Monui, quod qui pruritu correctionum tentantur, possent hanc lectionem admittere, et invita Minerva interpretari.

99. *Qui sit consensus in arvis*. Legebamus olim *contentus*, non male. Bene enim nobis suspectus fuit locus de vitio. Sed melius Gemblac. *qui sit concessus*. Eamdem lectionem habet alter manuscriptus. — *Qui sit concessus in arvis*. Ad verbum τὰ ἔγγαια. Paull. Alex.

102. B. *Posthinc*, ut Virg. Æn. VIII, 546: « Posthinc ad naves graditur ». Ed.

103. *Quaque peregrinas*. Gemblacensis: *Quæque peregrinas*. Neutrum bene: optime olim emendavimus: « Quodque peregrinas inter, etc. » B. dat *quodve*. Hæc secunda sedes est militiæ et peregrinationis.

Accidere adsuevit, titulo comprenditur uno.
Tertia ad urbanos statio est numeranda labores
Hoc quoque militiæ genus est civilibus actis
Compositum, fideique tenet parentia vincla:
Format amicitias, et sæpe cadentia frustra
Officia; et, cultus contingant præmia quanta,
Edocet, adpositis quum mundus consonat astr
Judiciorum opus in quarto natura locavit,
Fortunamque fori, fundentem verba patronum
Pendentemque reum lingua, rostrisque loquen

104. *Titulo comprehenditur uno.* Duæ res uno titulo, militia et omnis peregrinatio. Vide quam stolide facerem, si alterum membrum de militia acciperem. Quam ineptum genus loquendi, Militia accipere adsuevit versantibus inter urbes. Omnem stultitiam vinceret, militiam versari inter urbes. Tantum abest, ut potius militiam urbanam sequenti loco ponat. Vides absurditatem. Quidquid igitur obvenit nobis tam militiæ, quam inter peregrinas urbes versantibus, hoc omne comprehenditur uno hoc loco: quæ est secunda sedes thematis Sortis Fortunæ.

105. *Tertia ad urbanos.* Titulus in Gemblacensi: *militia togata.*

107. *Fideique tenet parentia vincla.* Fidei vincla. Jura clientelæ in legibus Atticis, quæ fidei nomine comprehenduntur. Terentius, Eunuch. act. V, scen. 9, vs. 9 seq. « Thais patri se commendavit: in clientelam et fidem Nobis dedit se ». Vincla jure Romano dixit, de necessitudine inter clientes et patronos. Posteriores Græci voce Romana hoc jus πατρωνείαν, patrocinium, vocant, in quibus Paullus Alexand.

110. *Quum mundus con*[...] be *consonat:* quandocum[...] astra: familiare Manilio. « utcumque regunt dom[...] dera ». Item, v. 141: « [...] mundum sidera cumque

111. B. *opus in quarta* scil. ut v. 105. Ed.

113. *Rostrisque loquent*[...] *tum.* Si mendo locus vac[...] *tem* nove dixerit, pro orat[...] ad verbum est loquens, Et in Teutonismo Gern[...] vocatur. Sed videtur e[...] locus. Gemblacensis su[...] auget. Ita enim habet: « [...] loquentis Imposita ». [...] probavi « loquentem Imp[...] stris ». Sed proba est se[...] vestigiis Gemblacensis, q[...] mur, et sic explicat Scal. orantem, et ejus lingua [...] reum, atque adeo tribu[...] aut alium quempiam [...] magistratum e Rostris p[...] in jura posita, et vetus j[...] conditum ac receptum [...] plicantem, puta Cicero[...] rias leges propositas ant[...] et veteres explicantem. posita jura conditis, id

ɔsita, et populo nudantem condita jura,
e expensa sua solventem jurgia fronte,
n judex veri nihil amplius advocat ipso.
quid propositas inter facundia leges
.t, hoc totum partem concessit in unam,
e, utcumque regunt dominantia sidera, paret.
uintus conjugio gradus est per signa dicatus,
ɔcios tenet et comites, atque hospitium una
ıtur, et similes conjungens fœdus amicos.
sexta dives numeratur copia sede,
e adjuncta salus rerum : quarum altera, quanti
ingant usus, monet : altera quam diuturni,
a ut inclinant vires, et templa gubernant.
ptima censetur sævis horrenda periclis,
ıle subscribunt stellæ per signa locatæ.

legem receptæ. In lib. 9 sq. « Hic etiam legum :t condita jura Noverit ». m *voltuque loquentis Com-ıdentem vultu*, ut Ovid. : « Ingenium vultu statque :no ». Vultus compositus oratori inprimis convenit.

posita. Posita jura, leges › promulgatas. Infra plane lit : « Quidquid proposi-ıcundia leges Efficit ».— *a.* Leges antiquas. Locus atissimus.

que expensa. Expensa exa- – Cicero pro Rab. Post. : mira laus est, quæ non carminibus...sed pruden-.o expenditur ». Ed.

:um judex vero. Scribe ex *uum judex veri*. Quum, dex veri ad verum tuen-ım aliud externum auxi-:at, præter ipsum verum. Nam veritas ipsa satis est per se ad se ipsam defendendam.

119. Olim, *Atque utcumque gerunt*. Manifesto legendum : « Atque utcumque regunt ». — Vulgo, *Dominantia sidera, manant*. Gemblacensis optime : « dominantia sidera, parent ». Non opus habet doctore. Ineptissime hæc reformavit Bonincontrius : « Atque utcumque manent dominantia sidera, ducunt ». — Scalig. *parent*, mendose : nam præcedit *quidquid*. Ed.

121. *Et socios tenet et comites atque hospitium una*. Non probo lectionem Gemblacensis : « Et socios tenet et comitantes hospitis una ». Vulgatæ accedimus.—Sed neutrum B. vult, et restituit : « socios tenet et consortes, hospitiisque Fungitur, et similes conjungit fœdere amicos ». Ed.

123. *In sexta dives*. Boninc. stolide interpolavit, *In sexta servum*.

Nobilitas tenet octavam, qua constat honoris
Conditio, et famæ modus, et genus, et specioso
Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
Natorum sortem dubiam, patriosque timores,
Omniaque infantum mixta nutritia turba.
Huic vicinus erit, vitæ qui continet actum,
In quo sortimur mores, et qualibus omnis
Formetur domus exemplis, quoque ordine certo
Ad sua compositi discedant munera servi.
Præcipua undecima pars est in sorte locata,
Quæ summam nostri semper, viresque gubernat,
Quaque valetudo constat, nunc libera morbis,
Nunc oppressa, movent ut mundum sidera cumq
Non alia est sedes, tempusve genusve medendi

131. *Nonus locus occupat omnem Fatorum seriem.* Scribe *Natorum seriem.* Ait enim eo puerorum educationem et disciplinam omnem contineri.

133. *Omniaque intrantum.* Qui nascuntur, non intrant, sed prodeunt in lucem. Unde genitura ab Astrologis dicitur exitus; ut etiam vertunt Arabes. Ineptum ergo *intrantum*, quod procul dubio falsum. Manilius enim scripsit *infantum.*— *Omniaque infantum mixta nutritia turba.* Omnia nutritia mixta infantum turba. Continet enim ea quæ ad filios alendos pertinent. Nam τὰ τροφεῖα, ἤτοι θρεπτήρια dicuntur nutritia. Alibi: « Et pretium cælo sua per nutritia ferre ». Sed procul dubio hic per nutritia intelligitur non solum quod ad alimenta, sed quæ ad disciplinam spectant. Igitur, inquit, continetur educatio liberorum simul cum infantibus ipsis.

136. *In quo servorum mo qualibet omnis.* Atqui de ser officio continendis postea di ergo idem dixisset. Ne igitu tologiam auctori nostro impu consulamus Gemblacensem. scriptum fuit: « In quo s rumores æqualibus omnis ». Bonincontrii: « In quo sortit res et qualibet omnis ». In u aliter atque aliter exstant veri. Scripsit Manilius: « I sortimur mores, et qualibu Formetur domus exemplis »

141. *Nunc oppressa moven* sam interpunctionem re « Quaque valetudo veniat n bera morbis, Nunc oppress vent ut mundum sidera cu — *Movent ut mundum sidera* Paullo ante: « Sidera ut i vires, et templa gubernan aut quater in hoc tractat similem clausulam.

142. *Non alias sedes.*

deposcat, vel cujus tempore præstet
, et vitæ succos miscere salubres.
:t totam concludens ordine summam
iscendis labor est, qui continet omnes
effectus, et quæ sibi quisque, suisque
studia atque artes, hæc irrita ne sint :
officium, nutus blanditus in omnes :
ve foro per litem jurgia tentet,
ıve petat pelago, ventisque sequatur :
:rem plena vincentem credita messe,
tat Bacchum per pinguia musta fluentem.
arte dies, atque hæc momenta dabuntur,
:onvenient stellæ per signa sequentes,
m ego posterius vires in utrumque valentes
ıub certo reddam, quum pandere earum
effectus : nunc ne permixta legentem
ant, nudis satis est insistere membris.
ɔniam toto digestos orbe labores,

ıræ, « Non aliast se-
ıra : « quæ condita
ı:. « Non alia est sedes,
ıusve medendi Quæ
·. — *Non alia est sedes.*
am vulgo electionem
operæ prope ad insa-
sunt Arabes.

:xilium in vitæ : sed
lectionem carpit, quæ
potest.

blanditur in omnes.
acensis : « nutus blan-
:s ».

rerem plenam, vincen-
ı messem. Mendosum
abl. et alterum manu-
ıimur : « Seu Cererem,

pandere earum, scilicet

Stellarum. Sed utinam comparerent ea.

158. *Incipiam effectus. Pandere incipiam*, archaismus, id est, pandam. Catull. Carm. LXXXI, vs. 2 : « quem tu diligere inciperes », i. e. diligeres. (Vid. in nost. ed. p. 361.) Infra, v. 176 : « Et ne forte vagus Fortunæ quærere sedem Incipias », i. e. quæras.

160. *Et quoniam toto digestos.* Ita interpungit Scal. « Et quoniam toto digestos orbe labores Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes (Athla vocant Græci) quæ cuncta negotia rerum In genera et partes bis sex divisa cohærent : Nunc quibus adscendant signis quandoque canendum est ». — *Toto digestos orbe. Orbe*, circulo

Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes;
Athla vocant Graii quod cuncta negotia rerum
In genera, et partes bis sex divisa cohærent:
  Nunc, quibus adscendant signis quandoque, canendum est.
Perpetuas neque enim sedes, eademque per omnes
Sidera nascentes retinent: sed tempore mutant,
Nunc huc, nunc illuc signorum mota per orbem;
Incolumis tamen ut maneat, qui conditus ordo est.
  Ergo age, ne falsa variet genitura figura,
Si sua quemque voles revocare ad fata laborem,
Fortunæ perquire locum per sidera cuncta,

Zodiaci; cujus divisione fiunt XII domicilia. Hactenus thema Athlorum. Primus igitur locus est Sors Fortunæ, et continet in se quæ ad opes, agriculturam et œconomiam spectant. Dupliciter Fortuna consideratur. Aut enim circa animum, et vocatur cum adjectione τύχη ἀξιωματική· aut circa corpus, et dicitur κτητική, de qua nunc agimus.

161. *Nominaque in numerum.* Malim *Momina.* Sæpe hæc duo conjungit, momina et vires. Sed quidam dicent excusari posse. Maneat ergo securum in sede sua.

162. *Athla vocant Graii.* Quot Herculis Athla, tot vitæ humanæ adtribuunt. Sunt autem omnia, quæcumque homines facere, aut pati possunt. Apud unicum Manilium rei hujus memoria servata; ne miremur hactenus ignoratam fuisse.

163. B. *divisa coercent.* Certe apud Scal. solœca est oratio: « illi enim: Athla vocant Graii: quæ cuncta... cohærent ». Intellige autem: Athla, ex XII laboribus Herculis, quia hæc loca coercent, continent, complectuntur omnia negotia sub sedibus duodecim.

164. *Nunc quibus adscendant signis quandoque canendum est.* Quibus quandoque, Quod quandoque Manilianum. Infra: « Quod quandoque vadis emissum redditur orbi ». De quo genere loquendi supra monuimus.

165. *Perpetuas neque enim sedes.* Satis supra idem inculcarat: « Nec ut in æterna cæli statione manerent ». — B. *eademve*, ex vett. quatuor.

166. *Sed tempora mutant.* Scribe, « sed tempore mutant ». Jam dixit in illis: « sed tempore sedes Nascentum acciperent varias ».

168. *Incolumis tamen ut maneat.* Sufficiebat, quod dixerat supra: « Nec tamen incerto confunderet omnia motu ». Quamvis, inquit, ambulatoria sunt, tamen salvo ordine variant. Sequuntur enim ducem Sortem Fortunæ, qui, ut toties diximus, alter Horoscopus est.

169. Olim, *ne falsa varia.* Scribo, *ne falsa variet.*

170. *Si sua quemque voles revocare ad fata laborem.* Ut extremo

primo pars est numero sic dicta sub Athlis.
:ibi quum fuerit certa ratione repertus,
ra prædicto subeuntibus ordine signis
unges, teneant proprias ut singula sedes.
e forte vagus Fortunæ quærere sedem

ro, invento Horoscopo, lodecim instituere docuit: :, invento loco Fortunæ, XII Athla collocanda sint, æque sedes, sive domijusque Athli significet, Unde constare potest si sint duo illustres viri, randula, et Johannes de panus, quibus hæc Athla i nihil aliud esse videnm thema genituræ, quæ r se differunt; quum prithemati genituræ adsiHoroscopus: prima sedes er Athla sit sors Fortunæ, ter Horoscopus Athlorum. ır omnes docti, ut video, ie Athlorum, rei antiquisnc locum Manilii non ad-;Nuos quemadmodum priinam Athlorum ab oblidicavimus, ita ejus thema jecimus cum Dodecatopo, ut lectores manifestum rei discrimen animadvernt. Vid. Scal. ad h. l. Inonincontrii, qui hic putat te genituræ agi, excusat rum duorum summorum de quibus jam mentio a ta. — B. *Si sua quemque ocare ad signa*, i. e. si *laborem* voles revocare ad ı. Omnes codices ita haScal. nihil in notis, unde tasse consulto putes. Ed.

172. *Quæ primo pars est numerosis dicta sub Athlis*. Parvo discrimine legendum: « Quæ primo pars est numero sic dicta sub Athlis ». Quæ, inquit, pars ita cognominata, nempe *pars Fortunæ*, vel, quod idem est, *sors Fortunæ* est primo numero sub Athlorum Dodecatopo. — *Quæ primo pars est numero sic dicta sub Athlis*. Primo igitur investiganda sors Fortunæ: quo invento, cætera disponenda, ut in themate genituræ fit. Ex his videmus, tempore Manilii majorem rationem fuisse thematis Athlorum quam genituræ: et quidem thema genituræ ad Sortem Fortunæ indagandam, thema autem Sortis Fortunæ ad apotelesmata institui solitum. Quod accurate notandum.

174. *Cætera prædicto*. Aperte jubet thema Athlorum a Sorte Fortunæ numerare, ac novum thema instituere. Neque profecto aliter sensit Ptolemæus. Nam sane prima sedes, quæ est Sors Fortunæ, apud Manilium continet « Fundamenta domus, domuique hærentia cuncta». Aperte æqualem modum instituendi thematis intelligit, a simili parte, ad similem. Nam nullum alium novit Manilius, neque pleraque omnis vetustas.

176. *Et ne forte vagus naturæ*. Res ipsa cogit legere « Fortunæ quærere sedem ». Sic supra: « In quibus omnis erit naturæ condita

Incipias, duplicem certa ratione capesse.
Quum tibi, nascentis percepto tempore, forma
Constiterit cæli, stellis ad signa locatis,
Transverso Phœbus si cardine celsior ibit,
Qui tenet exortum, vel qui demergit in undas,
Per tempus licet adfirmes natum esse diei.
At si subjectis senis fulgebit in astris
Inferior dextra lævaque tenentibus orbem
Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
Hæc tibi quum fuerint certo discrimine nota,
Tunc si forte dies nascentem exceperit alma,

summa'», perperam legi *naturæ* pro *fortunæ* tam ratio, quam vetus codex docet. *Quærere incipias*, archaismus, id est, quæras.

177. *Duplicem certa ratione capesse.* Duplex Sors Fortunæ, diurna et nocturna : quod et ex verbis Petosiridis et Necepso, quæ infra producemus, patebit. Vide infra ad vs. 187.—B. *duplici certam*, clarius.

178. *Percepto tempore forma Constiterit.* Nascentis forma, Horoscopus.

179. *Cæli stellis ad signa locatis.* Instituto themate. Thema est positus stellarum, et constellatio genituræ. Glossæ, θέμα ἀνθρώπου, constellatio. Suetonius : « Tantam mox fiduciam fati habuit, ut thema suum vulgaverit ». Inde figura geneseos dicitur etiam thema.

180. *Transverso Phœbus.* Si Sol erit in supremo hemisphærio, ab oriente per meridiem, ad occidentem, erit diurna genitura : sin ab occidente, per imum cælum, ad orientem, erit in infimo hemisphærio, et proinde erit nocturna genitura.

183. B. *Phœbus fulgebit*, qu
jectis senis durum est. Ed.

187. *Tunc si forte dies.* In
genitura hoc modo progred
Sole ad Lunam per signa
quentia numera. Eas partes
ab Horoscopo, id est, num
signa consequentia, initio fa
Horoscopo. Hoc enim Manil
cat *deducere*, et Græci ἀπ(
In quo te destituet numer
erit Sors Fortunæ. Adscenda
Tauri. Locus Lunæ sit in
Cancri, Solis in 4, 9' Capr
Distantia Solis a Luna pe
consequentia, grad. 188, 57'
si ab Horoscopo numeravere
merus destituet me in 26, 1' S
Itaque grad. 26, 1' Scorpii es
Sortis Fortunæ. Petosiris et
pso docent : « Numerandos
Sole ad Lunam, et partes a
ab Horoscopo per signorum
quentiam detrahendas ». Re
res Magistri faciliorem vian
stunt. Locum Solis a loco
detrahunt. Reliquum est di
Solis a Luna : quæ distant
Horoscopum adjecta desinit i

e ad Lunam numerabis in ordine partes
rum : ortivo totidem de cardine duces,
ı bene partitis memorant Horoscopon astris.
odcumque igitur numerus pervenerit astrum,
la Fortunæ : junges tum cætera signis
suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
quum obducta nigris nox orbem texerit alis,
is erit, qui tum materna excesserit alvo,
vias, sicut naturæ vertitur ordo.
ıle tum Phœben imitantem lumina fratris
er, et in proprio regnantem tempore noctis.
ıue ab ea Phœbus partes et signa recedit,

tunæ. In nostro exem-
ıs Lunæ, grad. 103, 6′;
9′. Abjicio locum Solis a
, a commodato asse cir-
quuntur grad. 188, 57′,
olis a Luna, ut antea.

ꞩole ad Lunam, scil. per
tiam signorum. Hoc enim
: Theoremati Petosiris et

ivo totidem de cardine du-
es ab Horoscopo secun-
consequentia, infra ho-
mum cælum versus. In
emplo distantia Solis a
us 188, 57′. Is arcus ab
per signorum conse-
ɔutatus desinit in gradu
pii. Ibi est Sors Fortunæ.
s Fortunæ est veluti Lu-
ɔscopus, ut scribit Pto-

Horoscopon Athlis, quod
ut in textum fere admi-
in *astris* conspirant codd.
ıges tum cætera signis.
na sequuntur ordine Sor-
næ, tamquam Horosco-
pum. Tauro primam sedem obtinente, secundam habebunt Gemini. In exemplo nostro Sors Fortunæ cecidit in 26, 1′ Scorpii. Igitur in positura Athlorum prima domus incipiet a 26, 1′ Scorpii. Secunda 26, 1′ Sagittarii. Tertia 26, 1′ Capricorni, et ita deinceps secundum æqualem distributionem, quam faciebant Veteres illi, ut supra copiose demonstravimus.

194. *At quum obducta nigris.* Mirum hunc versiculum longe aliter concipi in textu Bonincontrii : « At quum subfectis orbem nox tinxerit aliis ». — *At quum obducta nigris.* Aliud exemplum. Duas enim Sortes Fortunæ dixit, diurnam et nocturnam. Vid. sup. vs. 177. Quomodo in diurna genitura consequeris Sortem Fortunæ, docuit. Nunc docet in nocturna genitura quomodo habeas.

195. *Qui tum materna excesserit* (alii *cesserit*) *alvo.* Τροπὴν excessum ab alvo vocant magistri artis.

196. *Verte vias*, etc. Quod igitur illi Ægyptii dicunt ἀνάπαλιν, hoc

Tot numerare jubet fulgens Horoscopus a se.
Hunc Fortuna locum teneat subeuntibus Athli
Ordine naturæ, sicut sunt cuncta locata.
Forsitan et quæras agili rem corde notanda

Manilius dicit *Verte vias*, i. e. ordine contrario procedere jubet. In diurna genitura sumebatur distantia Solis a Luna. In nocturna contra sumitur distantia Lunæ a Sole. In diurna genitura rejiciebatur ab Horoscopo in consequentia. Recte igitur ἀνάπαλιν, et *Verte vias*. Esto igitur 56ı in 2ı, 49′ Leonis. Luna in 26, 3ı′ Virginis. Horoscopus in ı, o′ Leonis. Distantia Lunæ a Sole 325, ı8′, quæ detracta de Horoscopo, hoc est, in antecedentia signorum putata relinquit gradus ı55, 42′, h. e. 5, 42′ Virginis. Ex hoc fortasse manaverit character vulgaris Sortis Fortunæ, qui figura circuli in quatuor partes secti designatur, nisi sit thema ipsum Athlorum in quatuor cardines sectum; vel, quod omnino verum puto, quia sortes omnes ligneæ, vel eburneæ, ita scalperentur.

200. *Tot numerare jubet fulgens Horoscopus a se*. In signa antecedentia, non in consequentia. Nam Manilius domus quidem ipsas primam, secundam, tertiam secundum signa consequentia vocat, ut vulgus solet. Sed tamen ordinem domorum eum esse censet, non qui a numero secundum signorum consequentiam, sed qui a motu cæli censetur, secundum antecedentia: quod in significationibus Dodecatopi genituræ in fine superioris libri: item in Dodecatopo Athlorum, non semel profitetur. In diurna igitur genitura Manilius jubet distantiam Solis a Lu nocturna autem distantia Sole. Atqui idem est. (interest distantiam Solis a signa consequentia sun Horoscopo in consequen rare, aut distantiam Lu per antecedentia, ab Ho antecedentia quoque puta dem res, methodus diver frustra sunt Petosiris et qui rem diversam putaru nilium nostrum fugit ı diversas Sortes Fortun nocturnam et diurnam. est tam in nocturna, qu genitura loco Solis detra Lunæ, reliquum ab Ho consequentia numerare. lemæus optimo jure diur cturnam eamdem esse Sc tunæ dicit, atque un methodo indagandum.] duæ sunt Fortunæ Sorte cule vult Noster, sed du unius Sortis hujus requir eodem recidunt.

201. *Hunc Fortuna lo* *Fortuna* Sors Fortunæ. P inquit, detur Sorti Fortu sedes cæteris Athlis sec dinem signorum. Vide æqualem modum intel supra: « Cætera prædic tibus ordine signis Con neant proprias ut singul

203. *Forsitan et quæ* Athla sine Sorte Fortu Sors Fortunæ sine Horo

a ratione queas a tali tempore nati
›rimere immenso surgentem Horoscopon orbe.
od nisi subtili visum ratione tenetur,
ıdamenta ruunt artis, nec consonat ordo:
'dinibus quoniam falsis, qui cuncta gubernant,

›test. Nam Athlorum Sors e, et Sortis Fortunæ Horodux est. Necessario igitur oroscopus habendus, deinde ›rtunæ, quæ sine eo frustra ur.

Qua ratione queas natalis. sime, ut et cæco paret. Fee olim nobis succurrit le« Qua ratione queas a tali e nati Exprimere immerso em Horoscopon orbe ». Quo rius excogitari potuit. *A tali*, scil. ex tempore dato. Sic l eumdem modum, ad eam- :ntentiam : « variosque reub tali regione dies », i. e. climate. Auson. Ep. LXXVI, quidquid vocum bellua talis », id est, τὸ δεῖνα θηρίον. quoque Scalig. legendum *a* phodus ad Horoscopum inum.

Exprimere immenso. Lege », quia sequitur *surgentem.* *um orbem* adserit F. ob vs. ac tantæ molis minimum dere punctum ». ED.

Quod nisi sub stellis visus raenetur. Ita habent manuduo Gemblacensis, et alter, :xtus Bonincontrii. Solennis eterum librariorum *substelis tilis.* Sciunt hoc qui veteres triverunt. Itaque olim non e legebamus : « Quod nisi visus ratione tuetur ». Quod jici non poterat, nisi Gemblacensis partim juvaret, partim reclamaret. Ibi enim conceptum est : « Quod nisi substellis visum ratione tenetur ». Itaque minimum laborem reliquit ad verum eruendum. Legendum enim : « Quod nisi subtili visum ratione tenetur, Fundamenta ruunt artis, nec consonat ordo ». Ita vetus conjectura nostra adjuta ope codicis Gemblacensis veram sententiam hujus loci restituit. Quam ineptum sit sub stellis Horoscopum indagare, sciunt qui sine risu hæc audire non possent. Quod, inquit, visum et consideratum subtili ratione nisi tenetur, fundamenta ruunt artis.

207. *Fundamenta ruunt artis.* Quid enim Horoscopus aliud, quam fundamentum? Immo, ut diximus, βάσις καὶ πρωτοστάσιον a Paullo Alexandrino vocatur. Corruente igitur artis fundamento, artem quoque ipsam corruere necesse. Græci aiebant omnium principium et radicem Horoscopum esse : quo falso, omnia falsa : recto autem, omnia necessario vera esse : quæ quid aliud quam Manilium interpretantur?

208. *Cardinibus quoniam falsis.* Falsos cardines, hoc est, fallaces vocat, nimirum propter mobilitatem. Nam τὸ *falsum* hoc significat apud hunc Nostrum, ut : « falsi fallacia mundi » ; quemadmodum versu seq. mundum *mentiri faciem* dixit. Neque tantum ob mobilita-

Mentitur faciem mundus, nec constat origo,
Flexaque momento variantur sidera templi.
Sed quanta effectu res est, tam plena laboris,
Cursibus æternis mundum per signa volantem,
Ut totum lustret curvatis arcubus orbem,
Exprimere, et vultus ejus componere certos,
Ac tantæ molis minimum deprendere punctun
Quæ pars exortum, vel quæ fastigia mundi
Aut ferat occasus, aut imo sederit orbe.
Nec me vulgatæ rationis præterit ordo,

tem falsos vocat; sed etiam quia fere semper inæquales, ut supra notavimus. Nam circulus magnus per punctum Eclipticæ transiens et Meridianum ad angulos rectos in polo mundi secans inæquales tetrantes Zodiaci facit nunc majores xc graduum, nunc minores. — *Qui cuncta gubernant.* Invento Horoscopo tamdiu Sphæram solidam volvebant, quoad punctum Eclipticæ datum ortivo horizonti admoverent. Unde fiebat, ut circulus magnus, qui ad polos mundi Meridianum ad rectos angulos secat ad contactum ortivi horizontis tetrantes, ut dixi, quatuor faceret cum Meridiano. Illi quadrantes Manilio dicuntur gubernare cuncta, quia ex eorum intervallis octotopus exornatur.

209. *Mentitur faciem. Mentitur*, variat.

213. *Ut totum lustret curvatis arcubus orbem, Exprimere.* Curvatos arcus circulos solares parallelos intelligit.

214. *Exprimere, et vultus*, etc. *Exprimere* etiam in eamdem sententiam sup. v. 204: « Qua ratione queas a tali tempore nati Exprimere immenso surgentem Horoscop Textus Bonincontrii: « Ex vultus ». Sunt vestigia pri pturæ in archetypo, ex qu gata sunt ista, quæ exsta inferioris notæ et mend exemplaria. Nam in arche ptum erat « Exprimeret cu supra « partest », et alibi pitex uno ».

215. *Deprendere punctum.* habet *comprendere*, quod Bentl. Ed.

217. *Aut ferat*, etc. Li *Auferat*, unus *Aufferat;* o *bem.* B. reponit *Aut seros ob imum obsederit orbem.* Ed.

218. *Nec me vulgatæ.* ille magnus cum Meridian cum in quatuor partes in dividit, nisi Horoscopus in trum punctum æquinoctio tropicorum inciderit. Atq invento Horoscopo non a difficile illos tetrantes co Signorum vero anaphori pora colligere, hic vero l Non placet, inquit Noster, l gata methodus, quæ bin signis adscendentibus adtri cenarum, inquiebant, par

ınas tribuit signis surgentibus horas,
ibus spatiis æqualia digerit astra :
·te ex illa, qua Phœbi cœperit orbis,
at numerus, summamque adcommodet astris,
perveniat nascentis tempus ad ipsum :
ubi substiterit, signum dicatur oriri.
jacet obliquo signorum circulus orbe,

inæ denæ horam constiunum signum constans enis gradibus binarum :. Hinc illi partes, quæ accipiendæ sunt, conum temporibus Æquiccclx partes sectus est iacus : in totidem χρόνους is : illæ sunt mensura m. Isti mensura horaim χρόνοι horam constiorum opinio locum ha idem signorum adscenles essent. Nunc vero les, aliæ plurium, aliæ ɿuam triginta graduum. lunensi Batavorum inries cum Piscibus adluum 12, 48'; Taurus grad. 16, 54'; Gemini rno 26, 29'; Cancer cum ,8'; Leo cum Scorpione go cum Libra 43, o'. sunt tricenarum parsequenter neque binam, atque id quidem, odecatemoria considequatenus ζώδια κατηστεıc enim longe magis :. Quædam enim κατηστερα sunt, quam Dodecait verbi gratia, Cancer ɿuidem partem obtinet rii. Virgo autem vindim de Leone et Chelis.

Piscium denique australis totus propemodum in Dodecatemorio Aquarii situs est. Scorpio duo Dodecatemoria occupat.

220. *Et paribus spatiis.* Inæquales sunt eorum adscensiones. Ergo etiam inæqualia. Quomodo igitur paribus spatiis?

221. *Ut parte ex illa.* Locus Solis esto 13, 25' Libræ. Natus est aliquis de die, hora VII absoluta. Horarum numerus III signa cum semisse, hoc est, partes CV. Eas ego numero consequenter a 13, 25' Libræ. Numerus consistit in 28, 25' Capricorni. Ita colligebant illi. Neque alia Æruscatorum illorum Chaldæorum Horoscopi indagandi methodus erat. — *Ut parte ex illa.* A loco Solis detrahebant horarias illas partes, seu tempora. Ubi summa consistebat, ibi Horoscopum sistebant. Hæc quamquam puerilia, tamen non adsequitur Bonincontrius, et valde ridiculus est.

222. *Summamque adcommodet astris.* Quot signa ab ortu Solis ad tempus genituræ adscenderint, tot binas horas distribuunt. Ista non capit bonus Bonincontrius.

225. *Sed jacet obliquo.* Τὸ *jacet* etiam pertinet ad obliquitatem Zodiaci. Inf. 230 : « Quam brevis illa jacet, tam longus circulus hic est ». Item, 345 : « Quod quamquam per

Atque alia inflexis oriuntur sidera membris:
Ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
Ut propius nobis aliquod, vel longius astrum e
Vix finit luces Cancer, vix bruma reducit.
Quam brevis illa jacet, tam longus circulus hic
Libra Ariesque parem reddunt noctemque diem
Sic media extremis pugnant, extremaque summ
Nec nocturna minus variant, quam tempora lu
Sed tantum adversis idem stat mensibus ordo.
In tam dissimili spatio, variisque dierum
Umbrarumque modis, quis possit credere, in a

tres signorum circulus arcus Obliquus jaceat ». Adscensiones rectæ et obliquæ dupliciter intelliguntur: prout sphæra recta aut inclinata est. In sphæra recta ortus omnium signorum improprie recti dicuntur, quum quatuor tantum in ea oriantur recte, nimirum quæ ambo puncta tropica æqualiter interjacent, Gemini, Cancer, Sagittarius, Capricornus. Reliqua oblique oriuntur. De hoc sphæræ situ non intelligit Manilius. Is enim situs proprius est eorum qui sub æquinoctiali habitant. Superest igitur, ut de inclinata sphæra intelligatur: in qua sex recte adscendunt, sex oblique. A principio Cancri, ad principium Capricorni, recte omnia adscendunt: oblique autem a principio Capricorni ad principium Cancri. Hæc satis nota et tironibus ex elementis sphæricis. Quæ oblique adscendunt, minus habent de arcu æquatoris: quæ plus habent de arcu æquatoris, recte oriuntur. Ita alia signa sunt minora binarum horarum æquinoctialium, alia majora. Falsa igitur ratio, quæ paribus spatiis æqualia digerit astra.

227. *Ut propius nobis*. Pro signa sunt propinquiora, a tiora, eo oblique magis, a magis oriri. Cancrum rem Capricornum terræ pro Ideo tardiores adscensione cro ad Capricornum, et c

230. *Quam brevis illa j* digito ostendit, a Brumæ ad punctum Solstitii, obliq putari: a puncto Solstitii mam, recta. Codex Ven. illo: *quam brevis ille*. — *Ta circulus hic est. Circulus*, id micirculus, arcus, ut vulgo tur, est inferior semicircu est recte orientium. Alter culus est superior, qui est orientium.

232. B. habet *postremaqu*

233. *Nec nocturna min* minores sunt noctium, qu rum variantiæ, immo æqu in diversis signis.

234. *Sed tamen adversis*. *Sed tantum adversis*. Et sic melius, et sententiæ Manili nientius. Nam adversis m id est, septenis quibusqu bus tenorem eumdem alte

signa pari mundi sub lege meare?
juod incerta est horæ mensura, neque ullam
par sequitur : sed sicut summa dierum
ır, et partes surgunt, rursusque recedunt:
tamen in quocumque dies deducitur astro,
ıbeat supra terras, sex signa sub illis.
t, ut in binas non possint omnia nasci,
spatium non sit tantum pugnantibus horis,
lo bissenæ servantur luce sub omni,
numerum debet ratio, sed non capit usus.

ctium diversitatis con- ancri dies longissimæ : o signi sive Capricorni : mensura. Jam clara

sub lege manere. Manere arbarum est. Opus est uietis, sed motus verbo, ır Grammatici. Sed om- ıit Manilius : *sub lege* am alibi *manent* pro batur. Meare in auras, Lucanus de signorum ɔn obliqua meant, nec pius exit Rectior ». Quis ıit credere, pares adscen- , quum jam probaverim , alia brevi tempore ef-

le quod incerta est. Si dies ti, et diurnæ quoque 3 sunt incertæ. Hora est diurna. Ergo horæ diur- certæ. De noctibus idem licet. Dierum magnitudo . Ergo senum signorum ales mensuræ inæquales. sus aliud argumentum. unt magnitudines incer- dscensiones non semper orarum esse possunt. Se- parat hoc argumentum, quod pendet a priore.

239. B. *Altera pars.* Sic inf. v. 532 : « Horaque non ulli similis producitur horæ ». Mirum quidem videtur si nullam horam altera pars horæ sequitur.

244. *Quum spatium non sit tantum.* Quum omnibus non sit tantum spatium, ut eorum adscensio binas horas compenset. Pugnantes horas etiam infra dixit, v. 264 : « Donec ad ardentis pugnarunt sidera Cancri ». — B. pro *pugnantibus* habet *brumalibus*, quia hæ breviores sunt.

245. *Si modo.* Tò *modo* abundat, ut τò *tamen* apud Horat. Carm. I, III, 23 : « Si tamen impiæ Non tangenda rates transiliunt vada ».

246. *Quem numerum debet ratio, sed non capit usus.* Si non est mendum in hac lectione, hæc horum verborum mens fuerit : Ratio, inquit, postulabat, ut singula signa essent binarum horarum : sed experientia aliter docet. Ratio colligit, si signum est tricenarum partium, hora quinarum denarum, sequi necessario, ut signum sit binarum horarum. Hæc recte colliguntur. Sed usus docet, non se-

Nec tibi constabunt aliter vestigia veri,
Ni lucem noctemque pares dimensus in horas,
In quantum vario pateant sub tempore noris,
Regulaque exacta primum formetur in hora,
Quæ signetque diem sedes, perpendat et umbr
Hæc erit in Libra, quum lucem vincere noctes
Incipiunt, vel quum medio concedere vere.
Tunc etenim solum bis senas tempora in hora

cundum longitudinem Zodiaci tempora putanda, sed secundum adscensiones signorum.

247. *Nec tibi constabunt.* Vid. n. ad v. 328. Mox v. 475 jubebit: « Principio capienda tibi est mensura diei, Quam minimam Capricornus agit ». Quam viam insistes? Non aliter potes, nisi prius indagaveris diem ipsum æquinoctii: et cur non potius præcipit indagare diem brumæ, a qua incipit et dierum incrementum, et incrementorum diurnorum consideratio? quia observationes brumæ aut solstitii non sunt tutæ propter longum Solis transitum, qui per quadraginta fere dies videtur in punctis tropicis immorari, ut testatur Geminus, quum revera non moretur, sed ita nobis videatur. Propterea observatio alterutrius, vel utriusque æquinoctii tutior, quam vel solstitii, vel brumæ. Nam observato æquinoctio utroque tunc facile incrementorum excessus colligitur, qui a bruma ad æquinoctium distribuitur eo, quo supra inceptum est, modo: quamquam falsa sunt illa incrementa: quæ neque veris arcubus diurnis conveniunt, neque iis, quas methodus Maniliana colligit, adscensionibus.

250. *Regulaque exacta.* Gnomonicis rationibus investigationem faciendam præcipit. Regula ut Græci canonem hora Alii, *exactas... in horas.*

251. *Quæ segnemque die* *Quæ signemque diem.* Mı ad veram lectionem. Traje sedes signet diem, et p umbras. — B. habet: « lance dies æqua perpendı bras », ex conjectura.

252. *Hæc erit in Libra* gium æquinoctiale. Sic V « In quibuscumque locis . erunt describenda, eo loci est æquinoctialis umbra ». nomen posterius est. Pr polus dicebatur, quod pos logium. Vid. Athen. lib. V; et Herodot. lib. II. Erant horologia brumalia, ut Rc mus omnium æstivum ho in Pnyce statuit Meton. I tem tam nocturna, quam usu jam tempore Menand lepida verba exstant de invitato ad cœnam hora fabula, cui titulus ὀργή. N invitatus esset tunc adesse ad duodecimum pedem p umbra, ipse experrectus n nilunio, et clarissimo lum tavit non solum diem e duodecimam horam diei co conspecta umbra in duod

a patent, medio quod currit Phœbus Olympo.
juum per gelidas hiemes submotus in Austros
ɜt in octava Capricorni parte biformis,
: angusta dies vernales fertur in horas
diam atque novem : sed nox oblita diei
ɜptem, adposita, numerus ne claudicet, hora
dia : sic in duodenas exit utrimque,
ːdit in solidum naturæ condita summa.
cadunt noctes, surguntque in tempora luces,
ːc ad ardentis pugnarunt sidera Cancri.
e ibi conversis vicibus mutantur in horas
ıales : noctemque dies, lucemque tenebræ
ːnam referunt : alternaque tempora vincunt,
: huc, nunc illuc gradibus per sidera certis
lsæ : quarum ratio manifesta per artem

l plane plenilunio accidit. *'edio quum currit Phœbus* .epone ex Gemblac. *quod* edium Olympum vocat ialem in duo æqualia he- ı Mundum dividentem. *rnales vertit in horas. Ver-* : Propert. Sed Gembla- ıet : *fertur in horas.*

l nox oblita diei. Quatenus hit diei, videtur ab eo dici liei, *oblita diei.* Sed nox i, ne summa claudicet, t quod die defuerit. Diur- ɜ circuli deducto, rema- nocturnus, et contra. In Manilii proposito, arcu 9, de solida conversione ı4 detracto, remanet ar- ıs horarum 15.

: *in duodenas exit utrim-* ıli arcus numquam duo- .s æquinoctiales restituere nisi tempore æquinoctii. Alias aut plurium, aut pauciorum horarum sunt. Sed uterque arcus conjunctus est semper bis duodenarum horarum. Hoc est, quod vult. Non leviter autem mirati sumus in Kalendario rustico Romano quod est in ædibus Vallensibus per omnes menses noctem cum die compositam constare horis XIV, non XXIV. In Januario *dies hor.* VIII, s. *Nox hor.* XIV, s. quæ simul componunt horas XXV. Sic in mense Martio : *dies hor.* XII, s. *nox hor.* XII, s. Ergo dies cum nocte est horarum XXV. Sic per omnes menses. Et tamen nullus antiquarius hæc monuit.—*Donec ad ardentis pugnarunt.* Alii, *pugnarint.* Pugnare est vicissim mutari. Jam indicavimus.

269. *Quarum ratio manifesta per artem Collecta est.* Quarum diversitatum ratio collecta est per artem supra a nobis traditam, et exemplo illustratam.

Collecta est, venietque suo per carmina textu.
Atque hæc est illas demum mensura per oras,
Quas rigat æstivis gravidus torrentibus amnis
Nilus, et erumpens imitatur sidera mundi
Per septem fauces, atque ora fugantia pontum.
Nunc age quot stadiis, et quanto tempore sur
Sidera, quotque cadant, animo cognosce sagaci,
Ne magna brevibus careant compendia dictis.
Nobile Lanigeri sidus, quod cuncta sequuntur
Dena quater stadia exoriens, duplicataque duci
Quum cadit: atque horam surgens ejusque trien

270. *Venietque suo per carmina textu.* Statim subjiciet. Intelligit enim exemplum horarum adscensionalium cum stadiasmis: de quibus mox. Ex illo enim exemplo colligitur horarum et temporum variantia.

271. B. *Atque hæc Niliacas demum est.* Sed vid. Excursus I ad calcem hujus libri. Ed.

273. *Imitatur sidera Mundi.* Septem planetas.

275. *Nunc age quot stadiis.* Supra in doctrina temporum adscensionalium docuit quot surgant in quoquo loco cedantque per horas signa: hic vero ejus doctrinæ unicum adfert exemplum. Et quemadmodum ibi doctrinæ horarum adscensionalium subjecit doctrinam stadiasmi, quæ eadem est, ita etiam hic uni exemplo horarum Cnidii tractus subjicit exemplum stadiasmi ejusdem tractus. Neutrum enim est Ægyptiaci soli, quod ipse putat, sed Cnidii. Nam hora maxima, quam nunc retulit, ad minimam, eam rationem habet, quam 19 ad 29, ea enim est ratio 14, 30', ad 9, 30'. Est autem in stadiasmi exemplo ratio maximæ diei nimam, quæ trium ad duo. est 29 ad 19. Nam sunt pæn 20. Quare idem est. In e horario dies maxima est h 14, 30'. Hic vero est, 14, 24' tam exacta harum rerum hoc auctore exigenda est. S Firmicus, loco supra a n ducto, Ægypti climati, et nio maximam diem ex rati scensionum hor. 14, 24' as

276. *Sidera quoque cadan quotque cadant:* quot sta fra, 413: « Quot surgant in loco cedantque per horas »

277. *Ne magna in brevib τὸ in. Ne magna brevibus.* syllabæ committitur in s Sup. II, 338: « Quæque loc signarit linea ductu ». Co ne careant brevibus dictis. quod superius dixerat: « U in longo compendia carmi stem ». Sed Bentl. versus s sensus perversus videtur. R « Ne magna in brevibus compendia dictis ».

279. Vid. Excursus II cem hujus libri. Ed.

upat : occiduus geminat : quum cætera signa
›nis crescunt stadiis orientia in orbem,
otidem amittunt gelidas vergentia in umbras.
a novo crescit per singula signa quadrante :
iaque in quartas partes inducitur ejus.
æc sunt ad Libræ sidus surgentibus astris
ementa : pari momento damna trahuntur,
ım subeunt orbem, rursusque a sidere Libræ

Quum cætera signis Octonis stadiis. Alii dicerent *quum* Sed probum est *quum* Ennius : « quum volito · ora virum ».
Et totidem amittunt. Adscen- accedunt octona stadia : s decedunt. Patet ex dia- e. — *Gelidasque rigentia.* m haud dubie *vergentia in* Gelidum solet vocare, quod t stellarum lumine priva- In lib. I, 652 : « Et gelidum lumen sentimus ab igne ». guens a luce. Sic frigidum ırum, I, 416 : « Frigida cæ- ıtorquet lumina vultu ».
'ertiaque in quarta parte si us. In Gemblacensi nihilo t locus : « in quarta parte ar ejus ». Sed non magnæ veram lectionem ex illis odorari : « Tertiaque in partes inducitur ejus ». s horæ, inquit, accedit re- inque adscensionibus, et uadrantem illum, tertia quadrantis inducitur in id est, in quadrantes ipsos. ıdrans horæ sunt xv scru- ia pars quadrantis quinque : quæ in singulas quartas ntibus erogantur. Ergo rupula singula accedant singulis quartis, sive quadrantibus, jam non quadrans erit, id est, xv scrupula, sed xvi, excessus accrescens singulis horariis temporibus adscensionum. Obscurus locus antea, nunc, ni fallor, illustratus est. Sed Bonincontrio et hic quoque ignoscimus. Hanc veniam illi impetrarunt ii, qui hæc ignorant, et tamen omnia videri volunt scire. — B. reponit : « Tertiaque in quinas partes pars ducitur ejus », h. e. tertia pars ejus quadrantis in quinas partes dividitur.

288. *Quum subeunt orbem.* Hic τὸ *subire* est occidere. Alioqui in lib. I, vs. 181, subire est adscendere, quod Hispanicum idioma retinuit : « Qua cadat, et subeat cælum, rursusque resurgat ». Plinius lib. II : « Decidunt imbres, nebulæ subeunt ». Inde *subjices nubes*, quia subeunt sublimia, ut exprimant Græcum μετέωρα. Difficile est constituere utram significationem vindicet in illo vs. I, 651 : « Distat enim surgantne eadem, subeantne cadantne ». Nam utrumque et quidem contrarium designare potest. Est enim medium constitutum inter surgere et cadere ; ut alterutrius extremi esse possit. Non est novum in Latinitate ejuscemodi compositorum duas contrarias notiones es-

Ordine mutato, paribus per tempora versa
Momentis redeunt : nam per quot creverat astrum
Lanigeri stadia, aut horas, tot Libra recedit.
Occiduusque Aries spatium tempusque ruendi
Quod tenet, in tantum Chelæ consurgere perstant.
Ejus in exemplum se signa sequentia vertunt.
Hæc ubi constiterint vigilanti condita mente,
Jam facile est, si quod quandoque horoscopet astrum,
Noscere, quum liceat certis surgentia signa
Ducere temporibus, propriisque adscribere in horas
Partibus, ut ratio signis ducatur ab illis,
In quîs Phœbus erit : quorum mihi reddita summa est.

se, ut *immixtum* pro *mixtum in*, et *non mixtum*. Et alia, quæ studiosi adolescentes melius meminerint quam ego. — *Rursusque ad sidera Libræ*. Scribe : « rursusque a sidere Libræ ». Eumdem errorem supra in doctrina horarum castigavimus.

292. Olim editum fuit, *Occiduusque Aries spatium tempusque oriendi*. Quomodo autem convenire possunt hæc duo, *occiduus* et *oriendi?* Contraria enim sunt, tamquam occidere et oriri. Sed Manilius scripsit : « tempusque ruendi Quod dabat ». Ruere diem aut noctem Oceano, solennis poetarum locutio : « ruit Oceano nox ». Alii eodem sensu legunt, *cadendi*.

293. *In tantum Chelæ quum surgere perstat*. Emendavimus olim : « in tantum Chelæ consurgere perstant ». Adsentitur Gemblacensis. Signa in conjunctione, hoc est, æqualiter a punctis æquinoctialibus distantia, sunt ἰσοαναφορα· hoc est, æquales ortus et obitus habent; quibus scilicet contingit recte oriri, et oblique occidere, aut contra. Virgo et Chelæ, sive Libra æqualiter a punctis æquinoctialibus absunt. Ergo ἰσοαναφορα sunt.

296. *Jam facile est, si quod quandoque. Quod quandoque, qua quandoque*, Maniliana sunt, redundante τὸ *quandoque*. — B. ait hoc *si* supervacuum esse : reponit *Jam facile est tibi*.

298. Olim *propriasque adscribere in horas*. Lege, « propriisque adscribere in horas Partibus ». Idem alibi plane eademque sententia, inf. 468 : « In nulla fallet regione Horoscopus umquam, Quum poterunt certis numerari singula signa Temporibus parte ex illa, quam Phœbus habebit ».

300. Ante Scal. *In qua Phœbus erit*. Archaismus, *in qua erit*. Ulpianus : « in pubertatem decesserit ». Cicero : « in senatum dixi ». Sed Gemblac. habet *In quos*. Manifesto legendum *In quîs*. — *Quorum mihi reddita summa est*. Quorum signorum anaphorica summa et epilogismus redditus est. Gembl. *quarum*, id est, horarum : utrum melius, delibero. Ex longissima disputatione tandem pervenimus ad

a etiam poterit nascens via ducere ad astrum,
l quandoque vadis emissum redditur orbi.
quota sit lucis, si luce requiritur, hora,
icies : atque hanc numerum revocabis in ipsum
iplicans decies, adjectis insuper eidem

n Horoscopi, quo nomine uit disputatio. Esto igitur tus in Rhodo insula, Sole eminorum obtinente, hora ıinoctiali absoluta. Conamma adscensionum. Ab ninorum ad finem Virgiıntur horæ 9, 4'. Respon· Horoscopum esse in fine Hoc est igitur, quod dicit: :eat certis surgentia signa mporibus ». Ortus Gemiancri, Leonis et Virginis ıribus horariis collegimus, is adscripsimus in horas Et rationem, sive sentenluximus ex illo signo, in ıus est, nempe ex Gemiıtum igitur hallucinetur :rius, qui usitato modo ım apud Manilium venaæstimare licet : sed ne m hactenus hæc odoratus vero omnia infra plene ur, si prius doctrinam tolii præmiserimus.

a etiam poterit nascens via astrum. Cæcum esse oporon videat hæc nunc recte quæ tam longo spatio nt: ut in multis locis viıano capiti cervicem equiı leviter de Manilio et iosis meriti sumus, qui : tam fœda luxatione in restituimus. Non deerunt i et invenusti, qui aliter , aliter deblaterabunt.

Duas igitur methodos Horoscopi investigandi proposuit: illam, quam modo periclitati sumus, et hanc, quæ omnibus illius ævi et retro mathematicis vel potius planis in usu fuit, estque ea, quam supra vulgarem vocavit, v. 218 : «Nec me vulgatæ rationis præterit ordo Quæ binas tribuit signis surgentibus horas». Horas in gradus redactas a loco Solis computabant. Ubi desinebat numerus, ibi erat Horoscopus. Hæc erat illorum Æruscatorum methodus. — *Nascens via ducere ad astrum.* Ita olim emendavimus. Ita etiam habet Gemblacensis. At corrupta vulgatæ editionis lectio, quæ habet *austrum,* decepit bonum Bonincontrium, adeo ut meridionales et australes horas somniarit : quod monstri quid sit, nescio. Nascens astrum esse Horoscopum et pueri dixerint.

3o3. *Nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora, Adspicies.* Aut enim genitura est diurna, aut nocturna. Prius de diurna.

3o5. *Multiplicans deciesque.* Corrupta hæc ita restituere jubet sententia : « atque hunc numerum revocabis in ipsum Multiplicans decies, adjectis insuper eidem Quinque tamen summis ». Ipsum numerum horarum multiplicabis decies et quinquies. Esto aliquis natus Sole initium Geminorum obtinente, hora inæquali nona absoluta. Multiplicatis horis IX inæqua-

Quinque tamen summis : quia qualicumque sub hora
Ter quinas mundi se tollunt sidera partes.
Hic ubi constiterit numerus, conjungere et illas,
Quæ superent Phœbo partes per signa, memento.
Ex hac tricenas summa per sidera partes
Distribues : primamque vicem, quo Phœbus in astro
Fulserit : hinc aliis, Solem quæcumque sequentur.
Tum quo subsistet numerus consumptus in astro,
Quave in parte suam summam, momenve relinquit,

libus in xv, fiunt gradus 135, quæ sunt signa quatuor, gradus xv, et putata ab initio Geminorum, desinunt in 15 ♎. Ita Horoscopus erit in 15 ♎ Geminorum secundum hanc ridiculam methodum, quæ erat propria illorum Agyrtarum. Sed et Demophilus vetus scriptor, quum de methodo signi seminalis ageret, qui est alter Horoscopus conceptionis, ut ille alter nascentiæ, jubet ab Horoscopo non a Sole numerari; item non in xv, sed in quasvis partes signi horas multiplicari; tamen utraque methodus multum habet inter se adfinitatis, et vetustatem præfert.

306. *Quia qualicumque sub hora Ter quinas mundi sex tollunt.* Lege *se tollunt.* Jubet ergo binas horas signis adtribui. Atqui hanc opinionem furcillis supra exagitaverat. Quæ hæc est levitas? Bonincontrius agnoscit τὸ *sex*, hoc est, solens traducit sese. Et sane rarum est, quum illi homini aliquid boni excidit. *Se tollunt*, ἀναφέρονται.

307. *Ter quinas mundi se tollunt sidera partes.* At ubi sunt illæ superiores censoriæ notæ in eos, qui binas horas signis orientibus tribuunt? ut taceam horas civiles Veterum inæquales fuisse. At xv gradus Æquinoctialis horam æquales constituunt.

308. *Conjungere et illas, Quæ superent Phœbo partes per signa, memento.* Esto homo natus, Sole xvi Tauri obtinente, hora viii inæquali. Horis 8 in 15 ductis fiunt signa quatuor. Addo partes xv absolutas, quas perfecit Sol in Tauro, ut præcipit Manilius. Numero igitur a principio Tauri. Numerus desinit in xv Virginis, qui erit locus Horoscopi.

313. *Tum quo subsistet numerus consumptus in astro.* Recte Gembl. Sic supra, 224 : « Atque ubi substiterit, signum dicatur oriri ».

314. Olim *Quave in parte suam summam numerive reliquit.* Qua in parte numerus relinquet suam numerive partem. Elegantia profecto digna Bonincontrii auditoribus, quibus persuadebat hæc Latina esse : quid Latina? Satis erat, si aliquo sensu essent. Nobis olim feliciter succurrit legendum *momenve relinquit.* Scriptum fuerat vitiose *numenve.* Sic alibi : « qui munera summis Imposuit ». Perperam pro *muniis* hoc est, momina. Quod momen apud hunc auctorem creberrime positum sit pro summa et numero, sat suis locis patuit.

erit exoriens et pars, et forma. Per ignes
tinua partes : ubi summam feceris unam,
enas dabis ex illa per singula signa,
ıec deficiat numerus : quaque ille sub astri
:e cadat, credas illam cum corpore natam
:. hominis, pariterque orbem vidisse per ignes.
erit ipse tibi rapidis quærendus in astris
alis mundi, certoque horoscopus ortu :

Hæc erit exoriens et pars et Exoriens pars et forma est vel pars horoscopans. Alibi, 8 : « Quum tibi nascentis › tempore forma Constite- : dixit signa formantia or- est, horoscopantia. — *Per* er stellas. Infra : « pariter- em vidisse per ignes ». In : « quibus ille supervenit id est, stella. — *Per ignes.* Nocturnæ genituræ inve- methodum docet. Hæc om- is antea intelligebat? Nam ıntrio ne minima quidem oci suspicio mentem per- . Non magis Latine sciens positionem in hunc locum erit, quam ille locum istum. d esset *per ignes* ostendimus. *Continua partes.* Nihil novi lodie astronomi putant om- . ratiocinia a meridie : ve- haldæi, sive Genethliaci ab ›lis. Utroque modo ratioci- ıt 24 horar. Si igitur geni- ciderit per ignes, id est, non a nocte novum ratio- instituere debet, sed horas s, id est, duodecim horas ı Solis cum horis nocturnis tere. Esto aliquis natus hora a noctis. Illa hora erit de- ıona ab ortu Solis. Hoc est, quod vult. Hujus autem rei dabi- mus illustre exemplum in themate mundi, quamquam nugatorio ab illis priscis Ægyptiæ matheseos an- tecessoribus prodito. Ponunt mun- dum conditum Sole in quinta de- cima Leonis posito, hora XI noctis ineunte. Ab ortu Solis ad horam XI ineuntem noctis, putantur horæ absolutæ XXII quæ in gradus XV multiplicatæ ex hac methodo fiunt gradus 330, quibus adjice a prin- cipio Arietis, ad partem 14 Leonis absolutam, gradus 134. Fient om- nes gradus 464. Detracto asse cir- culi, remanent gradus 104, qui ab initio Arietis putati desinunt in gradum absolutum 14 Cancri. Ergo Horoscopus est in gradu XV ineunte Cancri, ut erat propositum. Itaque non ab ineunte nocte putanda sunt ratiocinia genituræ nocturnæ, sed continuanda cum tempore diurno, ut præcipit Manilius. Nam bene hoc monuit, quamquam, ut diximus, nihil novi edicit. Hoc enim facit, quia ineunte nocte putatur hora prima, non tertia decima. In hoc themate recte est apud Firmicum Sol in XV Leonis, non in ιθ, ut apud Paullum Alexandrinum ; ubi legen- dum ιέ, errore satis proclivi.

322. *Natalis mundi.* Horoscopus. Infra cæli nascentis hora dicitur.

Ut, quum ex hoc sedes steterit sub cardine pri
Fallere non possit summi fastigia cæli
Signifer obliquus : stent fundamenta sub imo
Stent veri stellarum ortus, verique subortus.
Denique ut in proprias vires sortesque recedai
Sed neque per terras omnes mensura dierui

325. Ante Scal. *Non feret oblitus*. Nusquam felicius conjectura nobis cessit olim, quam in hoc inquinatissimo loco. Manilius enim scripserat *oblicus;* unde *oblitus* scripsit librarius. Non, inquit, imponet nobis signifer propter obliquitatem suam. — Sed hanc conjecturam carpit Bentl. negat nusquam *Signiferum* Manilio nominari; denique sic locum refingere tentat : « Ut quum exacta fides steterit sub cardine primo; Fallere non possint summi fastigia cæli, Non seri te obitus; stent fundamenta sub imo ». Hoc est : Ut quum certus sis de horoscopo, tres reliqui cardines non possint te fallere : nam invento primo qui in summo cælo est, certa fit cæterorum statio. Conf. vs. 216 seq. Ed.

326. *Verique sub ortus*. Conjunctim legendum : « verique subortus ». Suboriri dicit pro occidere.— *Stent fundamenta sub imo. Ut* communi sensu. Ut, ait, neque signifer obliquitate sua veram regionem summi cæli auferat ; et ut imum cælum sibi constet, constet etiam occasus. Itaque vero Horoscopo deprehenso, reliqui tres cardines constabunt.

327. Vid. Excursus III ad calcem hujus libri. Ed.

328. Hocloco B. habet 54 versus: « Nec tibi constabunt ... quorum mihi reddita summa est », quæ infra Scaliger inserit post v
autem hujus trajectionis
tionem : Hi versus pe
partem hinc multis vers
motam, quæ est de hora
sura. Itaque illam nece
sequi debebat. Nam post
horarum horologium inst
et quidem ut præcipit, a
ctio. At quid hæc ad ar
longitudinis temporariæ
et adscensionum ipsorun
quod sequitur exemplum
signorum, quam inepte
tur, ut longe multis v
paginis antecedat doctr
diasmorum, quam post
Deinde, quod maximum
caput longum, quod p
smorum exemplum sequi
net ad continuationem m
menti, quo confutatur
binis horis signorum a
adtribuendis. Valde hu
scriptori nocuit importun
rum curiositas, qui ejus
capita secuerunt , quu
perpetua oratione scripse
cretius et Empedocles.
facile fuit membra su
luxari, quam proclive fu
in membra secare. Isti igi
octo versiculi cum toto
quenti, qui sunt summa v
quo transferendi sint, su
cebitur. Itaque mirus est
totius contextus ita eo ord

ırumque eadem est, simili nec tempora summa
ıtur : modus est varius : ratione sub una
uam Phryxæi ducuntur vellera signi,
rumque fides, justæque examina Libræ,
a consurgunt binas si signa per horas.

pristino servato nullus ;ia est hujus trajectionis neque emendationi huic possunt, nisi Simioli et -*Sed neque per terras*.Duo-entis confutat vanitatem quæ binas horas adscen-ignorum adtribuit. Prius ıles esse adscensiones in o. Nam Alexandriæ Aries dib. 20, 23', Taurus 24, ıon sunt æquales adscen-eque igitur binarum ho-ısterius adscensiones eo-ignorum in hoc loco non les adscensionibus eorum-o. Alexandriæ Aries oritur 53', Romæ grad. 17, 21', lexandriæ gradib. 24,9', ıdib. 21,6'. Unde illa di-ı positu regionum, quod ɔctiali ad polum pergen-per obliquæ adscensiones t, rectæ autem crescunt : ri majores sunt, hiberni

Hæc igitur omnia argu-positu globi terræ instru-ıd evertendam sententiam oris adscensionum. Quam erat disputationem hanc ɔi, interjecta materia valde le horologiis et stadiasmis, tam absurdum post illam ı iterum ex abrupto dispu-eamdem repeti. Mentio fecit, ut huc caput de s conjiceretur, quum, ut , horarum mentio facta sit, quod sit membrum sive sequela prioris argumenti. Nam si dies sunt incerti, et duodenæ quoque partes eorum, id est, horæ, sunt incertæ : rectissime. Pergit : sed noli putare signorum adscensiones inter se variare in eodem loco, quod jam diximus, unde et horæ variant : variant etiam per omnes terras : quæ enim oblique adscendunt, eo magis illa oblique adscendunt, quo magis ad polum pergitur : et contra magis recta, quæ recte adscendunt.

329. *Simili nec tempora cursu.* Gemblacensis : « Simili nec tempora summa ».

330. *Modus est varius : ratione sub una Numquam Phryxei.* Æquinoctiorum una ratio est semper. Nam ubique terrarum eodem modo et mensura æquinoctia conficiuntur. Si, inquit, signa sunt binarum horarum, ergo nullum æquinoctium conficitur neque vernum neque autumnale : sed semper erit nullo discrimine æquinoctium. Atqui modus est varius. Ergo, etc. — B. aliter et distinguit : modus est varius statione sub una : *Namque Phryxæi.* Una enim statio est Zodiaci, sed varius dierum est modus.

333. *Omnia consurgunt binas si signa per horas.* Si, inquit, omnia signa consurgunt per binas horas, nulla est dierum inæqualitas. Atqui est. Ergo non consurgunt per binas horas. Minorem probat, quia æquinoctia duo sunt in anno. Ergo in

Quo medius recto præcingitur ordine mundus,
Æqualisque super transversum vertitur axem,
Illi perpetua junguntur pace diebus
Obscuræ noctes : æquo stat fœdere tempus.
Nec manifesta patet falsi fallacia mundi
Nec similis simili toto nox redditur ævo.

toto reliquo anno inæqualitas est dierum et noctis. Non enim æquinoctium dictum esset, nisi essent et dies non æquinoctiales. Nam æquale dictum est respectu inæqualis. Æquinoctium igitur dictum contemplatione reliquarum dierum cum noctibus inæqualitatis. Hæc ita clare Manilius, quæ antea ne OEdipus quidem intelligebat. — *Omnia consurgunt.* Ita duo manuscripti, Gemblacensis et alter : item veteres editiones, præter textum Bonincontrii, ubi ineptissime est, « Omnia quin surgunt binas sibi signa per horas ». Quod homini tenebras offudit, ne posset ne minimum quidem in sententia horum versuum videre.

334. *Quos medius recto ... Illis perpetua junguntur pace diebus Obscuræ noctes.* Est principium descriptionis climatum ab æquinoctiali ad polum. Per quos homines transiens mundus percingitur recto ordine. Sed in Gemblacensi legitur *Illi* non *Illis*. Tunc τὸ *illi* esset *illic :* et retinendum esset *Quo :* « Quo medius recto præcingitur ordine mundus Illi perpetua junguntur pace diebus Obscuræ noctes »; quod magis placet. *Illi* Cicero dixit non semel pro *illic*, ut alibi notamus. Verissima est ea lectio. — *Quo medius recto præcingitur.* Dies æstimantur a circulis parallelis, quos Sol numero CLXXXII describit, e quibus medius est æquinoctialis. Illi circuli, ubi in arcus æquales dividuntur, æquales dies faciunt. In sphæra recta horizon æquinoctialem ad angulos rectos, proinde et in arcus æquales dividit. Ergo æquales dies facit. Sub sphæra igitur recta æquales semper dies sunt, quia per polos mundi transiens Horizon idem semper est : « Ac bene diviso mundus patet orbe, latetque ». — *Recto præcingitur orbe.* Unde recta sphæræ positio. — B. habet *Quod medius*, ut vs. 341 *Una quod æquali.* Caussam reddit, cur sub Ariete et Libra signa omnia in binas horas surgant.

338. *Nec manifesta*, etc. Fallaciam mundi anomaliam dierum dicit.

339. *Nec similis simili toto nox vertitur orbe.* Gemblacensis longe melius : « Nec similis simili toto nox redditur ævo». Similis simili per Hellenismum. Aristophanes : Οἴμοι κύλικος ἴσης ἴσῳ κεκραμένης. Est autem simile pro æquali dictum : quod in Sphæra Mundi notamus. — *Nec similis simili.* In obliqua sphæra multi dies sunt inter se æquales, et multæ item noctes : quæ nimirum æqualiter a punctis tropicis distant, modo summatim, non exacte accipiantur. Nam alioqui intervallum dierum a solstitio, ad æquinoctium autumni, minus est eo, quod ab æquinoctio veris ad solstitium. Sed hoc non sensu, sed

ıibus autumnus signis, Ver omnibus unum,
quod æquali lustratur linea Phœbo.
refert tunc quo Phœbus decurrat in astro,
reumne coquat Cancrum, contrane feratur
ribus mediis, an quæ sint quatuor inter.
d quamquam per tris signorum circulus arcus
quus jaceat, recto tamen ordine zonæ

ıntum percipi potest. Itarem exacte, ut est, sed Manilii interpretamur, qui tantibus sub sphæra recta ntingere quod nobis. Nos quintam decimam diem, e solstitium esse æqualem cimæ diei post solstitium. ntes sub sphæra recta nicere possunt, ut pote quis dies æquales sint. Nobis annis multi dies multis uales sunt, et multæ nos noctibus. At illis ne toto ævo, id est, ne unquam oc accidit : quare ? « Una ıali lustratur linea Phœ- *Et... non vertitur.*

mnibus autumnus signis, us unum. Æquinoctium mpiternum esse sub recta erum est. Perpetuum ver ıum ibi florere, falsissiile argutabatur supra de die sub Cancro, quum antibus sub Tropico vix idere. Quod et Ausonius in Technop. (vid. inf. t. 9) : « Semper ubi æterna clara nitet Lux ». Quoæterna lux, aut longissiSolis, ubi dies est tantum 3, 8' ?

refert. Nihil refert scire, stitium sit, an bruma. Nam semper æquinoctium est.

344. *Sideribus mediis.* Versus ir-reptitius B. videtur.

346. *Obliquus jaceat.* Miseret me Bonincontrii, quem vulgata lectio in nugarum casses induit. Quid indignius Mathematico, quam putare circulum Zodiacum jacere per tres circulos obliquos ? Itane Tropici et æquinoctialis, ut uno verbo dicam, paralleli circuli, obliqui sunt? Τὸ *jaceat* de obliquitate circuli dictum etiam alibi tetigimus : « Sed jacet obliquo signorum circulus orbe ». Sed magis ludibrium debet, quum legit *jaciat* non *jaceat.* — *Recto tamen ordine Zonæ Consurgunt.* Quantum quidem ad situm pertinet, recto ordine : quantum vero ad signa ipsa inter se, alia recte, alia oblique. Sed Manilius vult omnino omnia signa in sphæra recta recte oriri : quod satis illis testatur : « Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt ». Quæ fuit Veterum opinio. Nam et ita Lucan. IX, 533 : « Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ, Aut Astræa jubet lentos descendere Pisces. Par Geminis Chiron, et idem quod Carcinus ardens, Humidus Ægoceros : nec plus Leo tollitur Urna ». Omnia signa sub sphæra recta pari tempore surgere, quod iste

Consurgunt, supraque caput terrasque feruntur,
Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt,
Ac bene diviso mundus latet orbe, patetque :
Et simul ex illa terrarum parte recedas,
Quidquid ab extremo temet præverterit axe
Per convexa gradus gressum fastigia terræ,
Quam tereti Natura soli decircinat orbe
In tumidum, et mediam mundo suspendit ab omni.

canit, tam falsum, quam quod subjicit : « At tibi, quæcumque es Libyco gens igne dirempta, In Noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton ». Ait sub Cancro positis umbras semper in Austrum jaci, falso. Hoc enim illis, qui extra Capricornum habitant, accidere necesse est. At illis, qui intra Tropicos habitant, pro diversitate conversionum Solis, nunc Austrina, nunc Aquilonia est. Sed de hoc in Prolegomenis.

347. *Supraque caput.* Verticaliter, ut vulgus loquitur. *Zonæ* Zodiaci, aut simpliciter circuli cujusvis. — Pro *terrasque feruntur* B. *subterque feruntur.* Et hanc emendationem sic adserit : *Consurgunt*, mane : supra caput feruntur interdiu ; subter noctu; resurgunt postridie. Hæc verisimilia sunt. Ed.

348. *Per singula lustra resurgunt. Lustra* simpliciter periodos quascumque; *lustrum Solis*, ut infra, v. 580, « vertens annus ». — B. autem habet *puncta*, quia *lustrum* pro quinquennio absolute sumit. Ed.

350. *Et simul ex illa.* Gemblacensis male : *At simul ex illa.* Et simul ab æquinoctiali recedas, quacumque te tulerit gressus in Septemtrionem.

351. *Præverterit axe.* Axem adscensum, clivum vocat. Propert. « Scandentisque axis patriæ de vertice murus ». Juven. IV, 117: « Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes ». Ergo clivum vocat summum globi sub æquinoctiali. Nam ab æquinoctiali ad polum pergentibus descenditur; vel simpliciter extremum axem, remotum clima. Sic Lucanus: « Calida medius mihi cognitus axis Ægypto ». — Huetius *extremum axem* polum interpretatur et *præverterit* adparere inceperit. Sed et Scaliger et Huetius Bentleio errasse videntur. Reponit : « Quidquid ad extremos temet deverteris axes »: extremi axes polus uterque : recte, nam de utroque æque verum est. *Devertere*, a via recta sub æquatore: *quidquid*, i. e. quantumcumque vel quantulumcumque. Ed.

352. *Per convexa gradus gressum vestigia terræ.* Ordo : quidquid gradus præverterit te gressum per fastigia terræ. Hæc fuerit sententia hujus loci, siquidem vitio caret, quod valde dubito. Τὸ *quidquid* est quantum, ὅσον. Ita plane Lucan. III, 294 : « Quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris». *Quidquid patet*, quantum patet. Item libro VIII, 179: «Quidquid descendet ab arbore summa. Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur In Syriæ portus tendit ratis». Quod

Ergo ubi conscendes orbem, scandensque rotundum
Degrediere, simul fugiet pars altera terræ,
Altera reddetur : sed quantum inflexerit orbem,
Tantum inclinabit cæli positura volantis.
Et modo quæ fuerant surgentia limite recto
Sidera, curvato ducentur in æthera tractu :
Atque erit obliquo signorum baltheus orbe,
Qui transversus erat : statio quando illius una est,
Nostræ mutantur sedes : ergo ipsa moveri
Tempora jam ratio cogit, variosque referre
Sub tali regione dies, quum sidera flexo

sane eodem modo dictum, ut hic quidquid te præverterit gradus. B. autem *Per convexa trahens... fastigia*, sensu quidem planiore.

355. *Ergo ubi conscendes orbem.* Gemblacensis *consedes* depravato ex *consides*. — *Stridensque rotundum*. Nemo dubitaverit vitiosam esse scripturam. Succurrit Gemblacens. *scandensque*. Quod sine dubio verum est, et probavit Bentl. et ipse F. Scalig. autem : « Ergo ubi consides, etc. » cujus sic rationem reddit : Ab æquinoctiali ad Septemtrionem pergentibus polus adtollitur : quia ab æquinoctiali Septemtrionem versus descenditur, quod ipse vocat desidere, tralatione a ponderosis, quæ pessum eunt. Hoc est enim desidere, tamquam qui ab æquinoctiali ad Septemtrionem pergunt, perinde ac qui a summo deorsum devolvuntur.

356. *Degrediere.* Hoc est, descendes. Aliud enim est *Digredi*. Glossæ. *Degreditur* καταβαίνει. Non erat locus emendando huic loco sine codice. — *Simul fugiet pars altera terræ.* Horizon quidem orbem in duo hemisphæria æqualia dividet, quia magnus circulus est, sed non ad rectos angulos, quia per polos ejus non transit. Simul igitur facta fuerit poli elevatio, obliqua intersectio sequetur.

357. *Sed quantum inflexerit orbe*, vel *orbem*. Prima fuit hæc differentia ab habitu sphæræ : quod aut obliquus, aut rectus. Altera hæc, quod inter se diverse obliqui. Atque hæc quidem est, de qua loquitur. — B. *sed quantum inflexerit orbis*, intransitive, pro si inflexerit, ut v. seq. inclinabit pro, se inclinabit, non male. Ed.

358. *Tantum inclinabit cæli positura.* Ab hac igitur varia positura et variæ umbræ, et ab illis horarum varietas colligitur. Quæ enim recte oriebantur, ea hic oblique oriuntur : et quidem obliqua alia aliter : quia positura alia atque alia.

362. *Qui transversus erat. Transversum* dicit quod ad angulos rectos stat. *Obliquum* ad angulos acutos.

363. *Nostræ mutantur sedes.* Nostræ sedes mutantur : hoc est, noster Horizon variat, et prout a polis eclipticæ discedit, obliquiores

Ordine conficiant cursus obliqua malignos:
Longius atque aliis aliud propiusve recumbat.
Pro spatio mora magna datur: quæ proxima
Consurgunt, longos cæli visuntur in orbes.
Ultima quæ effulgent, cæcis merguntur in umbı
Et quanto ad gelidas propius quis venerit Arcto
Tam magis officiunt oculis brumalia signa,
Vixque ortus occasus erit: si longius inde
Procedas, totis condentur singula membris,
Tricenasque trahent connexo tempore noctes,

ejus intersectiones facit. — *Ergo ipsa moveri Tempora*. Argumenti conclusio. Horæ habitum sphæræ sequuntur. Habitus sphæræ mobilis est. Ergo mobiles horæ, seu tempora.

366. *Cursus obliqua malignos*. Cursus malignos dicit, ut in lib. I, 589, *invida munera:* « Invidaque obliqua radiorum munera flamma Dat per iter minimum nobis ». Utrumque enuntiatum eadem et tralatione et notione.

368. *Pro spatio mora longa datur.* Interpunge post *datur*. Quo propiora nobis, eo majores oriendo moras interponunt. Hoc est, quod dicit: « quæ proxima nobis Consurgunt, longos cæli visuntur in orbes ». Sup. 226: « Atque alia inflexis oriuntur sidera membris: Ast illis magis est rectus surgentibus ordo, Ut propius nobis aliquod, vel longius astrum est ». Ita fiet, ut borealia signa eo magis suprà terram exstent, quo longior sit in latitudine distantia; et contra australia magis deprimantur, quæ ipse vocat ultima: quamquam non omnia signa borealia recta sunt; ut neque omnia australia obliqua: quod ipse tamen omnino sentit. Siquidem vult

ea, quæ supra terram ı stant, esse recta. Sic fier cus ille a principio Arietis Virginis totus rectorum esse debuerit: quod fal hæc est illorum priscorı nomia, quam Manilius eı sequuti sunt. — B. habet: *mora cuique datur;* m æqualis æqualibus spatiis ı

370. Bentl. *Ultima qu citius merguntur in umbra* ut videtur.

372. Aliter B. *Tam m giunt oculos*, ut infra 405

373. *Vixque ortus occ* Aratum de his intellexiss quidam Veterum, in quil nus, ad Phænomen. Se intelligit de contactu Hoı circuli Arctici. Ibi enim ı tus, et occasus miscentur eo puncto stella oriatur e Non igitur de illis intellig tus de quibus hic Manili potius de his nostris inte merus: de quibus inter quoque illud Homeri ex seæ: Ἔνθα κ' ἄϋπνος ἀνὴρ,

374. *Si longius inde Pr* fiat longior in latitudine

375. *Tricenasque trahen*

idem luces adiment : sic parva dierum
ur mora, et adtritis consumitur horis :
ıtimque perit statio fulgentibus astris,
ue per partes subrupto tempore signa
quærentur medio celata tumore,

levatione poli ad LXVI . xxx, in septemtriona- us Islandiæ, quam pri- m Pytheas Thulen esse in Scrifinia et Boddia Suetiæ conterminis, sub cæ, quo neoterici ma- ı Arcticum definiunt. giones habitantibus ver- nundi 23, 30′ grad. di- mundi 66, 30′ adtollitur. lis tangit pulsum Hori- inetque eum locum, ellesponti tractibus pes is Ursæ. Et quia illis ıci est pro vertice, ne- dem Zodiacus erit pro ecundum ea, quæ libro ius. Semel vero in die ci eorum Zenith strin- ıbito transit Zodiacus, ıtur, et Horizontem ad am antea, angulos inter- altera pars supra terram ra tecta subtus latet. ı subita fit conversio : ut puncto temporis sex) existant, altera vero tardissime, quantum ım spatium est. Tanta ıs eclipticæ. Contra ac- occidunt. Quum igitur omnium signorum polo n, propterea non occi- ul ac pulsum Horizontis m resurgit. Contrarium in Capricorno. Quare ı puncto solstitii fuerit, diem viginti quatuor horarum esse, quia noctis interjectum momentum brevissimum est. De hoc igitur interpretamur illud principis poetarum : Ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι. —*Tricenasque trahet.* Quia nimirum minimum noctis momentum interjicitur, adeo ut pæne sensum fugiat : propterea ait integrum mensem continuari die uno, vel diem esse unius mensis. Quod sane quindecim diebus ante, et totidem post confectum solstitii sidus accidere debet. Nam tanta est nox, quantum satis est, temporis primo puncto Cancri, ut Horizontem tangat : quod pæne in jactu visus, ut ita dicam, contingit. Hoc in Islandia, ut supra tetigi, et illi parallelis tractibus accidit.

377. *Et adtritis consumitur horis.* Recte. Nam etiam in die, quæ unius scrupuli fuerit, XII horæ considerantur.

378. *Paullatimque perit statio.* Hunc et duos præcedentes B. pro spuriis habet : certe quid sit *statio perit astris* intelligere nequeo.

379. *Pluraque per partes subrupto. Subrupto*, subrepto ἀρχαϊκῶς, ut infra : « Mensibus eruptis », hoc est, ereptis. Paullus libro primo Sententiarum de extraord. criminib. *fimo corrupto*, id est, correpto. Et Plautus dixit *subruptum* pro *subreptum*. Neque aliter fere scribebant illi. Quod dicit *per partes*, id est, paullatim ut jam dixerat : « Paullatimque perit statio fulgentibus astris ».

380. *Terræ quærentur.* Locus vi-

Abducentque simul Phœbum, texentque tenebras,
Mensibus eruptis donec sit debilis annus.
Si vero natura sinat sub vertice cæli,
Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
Æternas super ire nives, orbemque rigentem
Prona Lycaoniæ spectantem membra puellæ:
Stantis erit cæli species; laterumque meatu

tiosus. Τὸ *tempore* formatum ex eodem in antecedenti verbo. Major pars astrorum celebratur terræ tumore. Ita procul dubio scripsit Manilius.

381. *Adducentque simul Phœbum, texentque tenebras.* Plane est, quod ex Homero adduximus: ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι. Ubi vides Periegesin Homeri et Geographiam eorum temporum: quum tractum oræ Campaniæ ac Magnæ Græciæ adeo longe in septemtrionem submoverent, ut, si eam thesin sequimur, sub polo eclipticæ Læstrygonas et Lami oppidum ponendum sit. Itaque Strabo et alii veteres Homeri studiosi multum æstuant in Geographia Homeri explicanda. — Ex Huetio in textum admisimus *Abducent*, nam hic de longis noctibus agitur.

383. Vid. Exc. IV ad calc. hujus lib. Ed.—*Si vero Natura sinat sub vertice cæli.* Ne hodie quidem ad ea loca navigationes penetrarunt. Nuper nostri Hollandi ad LXXXI usque gradum velificati sunt. Inclementia cæli et mare concretum ultra pergere vetuit. Tamen illi strenui Argonautæ naturæ et incommodorum omnium victores hanc gloriam reportarunt, ut primi omnium ea loca adiisse ausi sint, nullis fortasse postea eamdem gloriam, ne dicam majorem adepturis.

384. *Quem rigidis fulcit.* Axis fulcire videtur eos, quia illis stans et rectus est subjectus: ad angulos rectos stat.

385. *Æternas super ire.* Probum esset et *superare.* — *Orbemque.* B. reponit *Boreamque.*

386. *Prona Lycaoniæ spectantem membra puellæ.* Puellæ quidem primum, sed postea in ursam mutatæ. *Prona membra,* ad illos respicientia, qui directo sub polo siti sunt. Nam nobis non ita, qui remotiores. [...] prona, id est, in terras respicien[tia] constellationum membra facit contra Theonis sententiam, qui imagines cælestes in cælum, non in terram conversas esse scribit. Sic idem Theo Cancri pectus et os in cælum, testam autem et dorsum in nos conversa esse.

387. *Stantis erit.* Τὸ κεῖσθαι trifariam exponitur: jacere, sedere, stare. Tot habitus sunt Sphæræ: primus jacentis, qui dicitur rectæ sphæræ, propter rectos angulos Horizontis cum æquinoctiali: alter sedentis, inclinatæ. Stantis, molæ similis. Tunc enim Æquinoctialis, qui in Horizontis vicem est, ac in ambitum rectum circumvertitur, omnino molæ trusatilis et habitum et conversionem refert. Minus autem proprie sphæra recta dicitur propter rectos angulos, quos cum Æquinoctiali facit, quia per ejus

rbinis in morem recta vertigine currit.
le tibi obliquo sex tantum signa patebunt
cuitu, nullos unquam fugientia visus,

ransit, quum ea adpellatio sphæræ magis propria sit, Æquinoctialis idem cum Ho- et circulo arctico. Axis au- it ad rectos angulos : ideo m fulcire dicitur paullo ante. ı rectus situs est, proinde inis rectus situs, quum stat, um jacet. Nam homo dicitur sedere, jacere, κατὰ τὸ κεῖ- on κατὰ τὸ ἔχειν. Sic sphæræ enominatio παρὰ τὸ κεῖσθαι ebebat : quæ tamen recta vul- tur non κατὰ τὸ κεῖσθαι, sed ἔχειν· quia scilicet situs ejus tu Horizontis rectus est. Et vetus Ptolemæi scholiastes φαῖραν vocat τὸ ἔξαρμα, ad II Τετραβίβλου, cap. de Ecli- : quod accurate notandum. atraque stans et recta sphæra abilis. Quam minimum enim recta adtolletur polus, aut ıte deprimetur, statim rectæ ıtis nomen perit. At contra itates inclinatæ sphæræ mu- s multas esse nemo dubitat. sphæra una est; quia unus ıoctialis. Stantes duæ; quia ıo. — *Laterum meatu.* Alii ex- , *meatus.*

. *Turbinis in morem.* Mola su- dicitur meta. Paullus de in- › et instrumento legato, lib. [: « Est autem meta inferior ıolæ, catillus superior ». Fal- urisconsultus scripsit : « Est meta superior pars molæ, s inferior ». Apud Veteres superior mola κωνοειδὴς fuit : ır cava instar catini : unde illi nomen. Meta autem instar turbinis inversi conveniebat in catillum, ut mas in feminam, qua parte basis est, non qua mucro. Nam mucrone superne pendebat, basis autem in catillo vertebatur. Sunt et hodie ejusmodi molæ trusatiles hordeo, olyræ, sinapi pinsendis. Meta igitur, turbo et conus : et proinde turbo est superior mola. Quia igitur in morem metæ molaris sphæra circumvertitur, ab eo dicta sphæra μυλοειδὴς, i. e. molæ similis. Quibus ad eum modum polus adtollitur, illi periscii dicuntur, i. e. umbram circum se habentes : quamvis initium perisciorum incipit ab iis, quibus Arcticus aut idem cum Tropico, aut major est.

389. *Inde tibi obliquo.* Habitantibus sub polo vertex est polus ipse. Igitur Æquinoctialis est Horizon. Necesse ergo sex signa septemtrionalia semper super terram esse, sex contraria sub terra : item a principio Arietis ad finem Libræ, quamdiu Sol in illis signis, unum tantum diem sine ulla interpellatione continuari : contra in signis Australibus unam tantum noctem perpetuari. Hæc vel indoctus e sphæra petere potest. — *Sex tantum signa patebunt.* A principio Arietis scilicet ad principium Libræ. Nam profecto excusari non potest Plinius, qui refragatur, libro IV, capite 12 : « Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique siderum ambitus, semestri luce, et una die Solis aversi : non ut imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel

Sed teretem acclini mundum comitantia semper.
Hic erit una dies per senos undique menses,
Dimidiumque trahens contextis lucibus annum:
Numquam erit occiduus quod tanto tempore Phœbus,
Dum bis terna suis perlustrat cursibus astra;
Sed circumvolitans recto versatur ab orbe.
At simul e medio præceps descenderit orbe,
Inferiora petens dejecto sidera cursu,
Et dabit in pronum laxas effusus habenas,
Per totidem menses junget nox una tenebras.
Vertice sub cæli nam quisquis spectat, ab omni
Dimidium et toto mundum videt orbe rotundo:
Pars latet inferior : neque enim circumvenit illum
Recta acies, mediaque tenus distinguitur alvo.
Effugit ergo oculos summo spectantis ab orbe,
Dum sex submersis vectatur Phœbus in astris:
Adducitque simul luces, tenebrasque relinquit,
Sideribus donec totidem, quot mensibus actis,
Cesserat unde, redit, geminasque adscendit ad Arctos.

in anno oriuntur iis Soles brumaque, semel occidunt ».

391. *Sed teretem adclini.* Male apud Fayum *adclivi.* Nam adclivis est, qui collem aut clivum scandit. Hoc non vult Noster. Non enim ibi Sol scandit, ut in nostra inclinatione, ad Cancrum usque : sed semper incumbit Horizonti. Itaque *adclini* optime, id est, circuitu incumbente in Horizontem et ipsum stringente. — B. autem, quid sibi velint hæc, rogat. An sex signa circuitu suo incumbent in horizontem, qui in hac sphæra parallela æquator est? Nonne finis Geminorum et initium Cancri (si in ejus initio solstitium ponitur) aberunt ab horizonte gradus 23, 30'. Igitur reponit : « sed teretem inclini mundum comitantia spira ». *Inclini*, h. e. non inclinante, sed semper horizonti parallela. Versus autem fit durior vocali correpta ante sp. etsi non desint exempla. Ed.

396. *Recto versatur ab orbe.* Circumvertitur ut turbo, ait Scal. quod immerito impugnat B. et reponit *visetur ab axe* contra codd. Sequentes versus, atque adeo totam hanc tractationem supra omnes elegantias Scaliger esse ait. Ed.

401. *Ab omni dimidium et toto.* B. *e toto tantum videt orbe rotundi.* Gembl. quoque *rotundi*, ut sit orbis rotunditas, non rotundus orbis. — B. dicit *rotundi* substantive et neutrius generis, et ita explicat locum:

ıcus in binas annum noctesque diesque
ıo partitæ dirimit divortia terræ.
quoniam quanto variantur tempora motu,
ibus e causis, dictum est : nunc accipe, signa
surgant in quoque loco, cedantque per horas,
ıus ut prendi possint orientia certis,
lsus dubia ratione horoscopus erret.
hoc in totum certa sub lege sequendum,
la quod nequeunt per tot distantia motus
oribus numerisque suis exacta referri,
sumat : iter positum sibi quisque sequatur,
e suos tendat gressus : mihi debeat artem.

ertice, i. e. polo, nox : menses. Verum hoc est, uæritur. Quisquis enim, ter, ab axe sive a vertice t, dimidium tantum videt ındi orbe.

l. Excursus V ad calcem . Ed.

ıc accipe signa Quot sur- ıoque loco cedantque per quam signa non binarum sse convicit : nunc reli- ut quot horis quæque t, ostendat. Non enim ıscopus haberi poterit. In ısi codice adpositus erat *uomodo in omni inclina- i opus inveniatur;* ubi opus n est ex *Horoscopus.* At- ın tractatur de Horocopo ı, sed de horis et sta- dscensionum. Ridiculus lposui tamen, ut omnes ıon esse Manilii has se- capita : quæ unica caussa :xtus perturbandi. Nam , ut ostendimus, hanc ı antecedebant, quæ se- t. Qua in re non leviter Manilii studiosos promereri speramus.

415. *Ne falsus dubia ratione Horoscopus erret.* Nam totius Horoscopi adipiscendi caussa hæc explicatio instituta.

416. *Atque hoc in totum certa sub lege sequendum est.* Generatim, inquit, regula hujus doctrinæ instituenda, quod singulorum nulla potest esse certa propter diversitatem inclinationum Mundi. Sed non cohærent sequentia idque propter τὸ *est* infultum. Totum locum ita concipies : « Atque hoc in totum certa sub lege sequendum, etc. » Liquida sententia : Atque aliquis, inquit, a me discat hoc in genere quidem sequendum, quia sigillatim omnia persequi non possumus.

420. *Iter positum sibi quisque sequatur.* Institutam a nobis methodum sequatur.

421. *Perque suos tendat gressus.* Et tendat iter per suos gressus. Eamdem viam gressibus suis insistat, quam ego illi indicavi, et me auctorem hujus artis, id est, methodi agnoscat. — B. *meos,* male.

Quacumque hoc parti terrarum quisque requir
Deducat proprias noctemque diemque per horas;
Maxima sub Cancro minimis quæ cingitur umbri
Et sextam summæ, fuerit quæ forte, diurnæ
Vicino tribuat post Cancri templa Leoni.
At quæ nocturnis fuerit mensura tenebris,
In totidem partes simili ratione secanda est:
Ut, quantum una ferat, tantum tribuatur ad ortu
Temporis adverso nascentis sidere Tauri.
Has inter, quasque accipiet Nemeeius, horas
Quod discrimen erit, per tres id divide partes,

422. *Quoque modo hoc parat.* Inepta hujus loci scriptura valde sensum impediebat: Gembl. nost. lect. optime habet. — *Parti*, *Jovi*, *Sorti*, pro parte, Jove, Sorte familiare Manilio. Ita etiam Plautus. Notat Priscianus. Sic quoque Lucret.

423. *Deducat proprias noctemque diemque per horas, Maxima sub Cancro minimis quæ cingitur umbris.* Exemplum. Romæ maxima dies horarum xv, minima ix, quæ æqualis est minimæ nocti. Propterea jubet habere maximam diem et minimam noctem.

425. *Et sextam summæ.* Sexta de quindecim horis, hoc est, scrupula 150, tribuantur Leoni, ut habes in hoc diagrammatio. Simili modo sexta minimæ noctis, nempe novem horarum, quæ est scrupulorum 90, excipiatur Tauro.

429. *Ut quantum una ferat*, i. e. quantum trahit una sexta minimæ noctis vel minimæ diei: et quidem ea est, ut diximus scrup. 90. Potest etiam dici, quantum temporis una sexta fert, tantum temporis tribuatur nascenti Tauro.

430. Olim *Temporis adverso nascentia sidera Tauro.* Depravat erant. Emendavit Scal. et ex Quantum unà sexta feret tem tantum temporis tribuatur ac Tauri nascentis adverso sid Male F. *nascenti.*

431. *Has inter quasque* *Nemeæus in horas.* Inepta sur Lege: «Has inter, quasque a Nemeeius, horas». Nem Νεμεήϊος. Ionice pro Νεμέει Φοίβειος, Φοιβήϊος. *Phœbeæ la instar:* ibi Phœbeæ est Φ At «Phœbeia virgo ... Ph oscen». Ibi est Φοιβήϊος. Hæc perperam per diphthongum a doctis viris scribuntur: Ne Phœbæus. Nam sunt Φοιβήϊ μέειος, etc. Neque ignarus sc Νεμεαῖον, quam Νεμέειον, a a Stephano. At tamen N non potest esse nisi a Νεμέειο autem a Νεμεαῖος. — B. *Nem ortus*, et explicat: Has inte partes, non has horas ut S Et ut antea vs. 348 *tribuatur tus* Tauri, ita nunc Leo acci ortus. Ed.

432. *Quod discrimen erit.* men inter Leonis et Tauri a

ı ut accedat Geminis, quæ tempora Tauro
ıt, atque eadem Cancro, similisque Leoni :
'it ad summam ratio perducta priorem,
ıodo divisis Nemeæus duxerit horis.
pari Virgo procedat temporis auctu :
erta sub lege, prioris semper ut astri
ımem servet summam, crescensque novando.
usque ad denas horarum partibus auctis

ıempe inter 150 et 90 ıorum tertia pars, nempe cessus progressionis ari- n his ratiociniis adscen- ıod et oculus ipse docet ımate.

rtia ut accedat Geminis. tertia illa cum adscen- i componat adscensionem m scrup. 110. Fallitur in us Bonincontrius. Quid ım quis antea vel mini- odorabatur? — *Quæ tem- vincial.* Tempora, scilic. is.

ıciat, quia in omni pro- hmetico excessus est vin- ris summæ et sapientiæ. *eadem Cancro similisque* m excessus compositus ısione Geminorum, nem- o', dabitur Cancro, at- crupulorum 130. Similis tur Leoni. Hoc est, simi- itus cum 130 dabit ad- ı Leonis 150'. Simile no- r non semel sumit pro ɛ quo in sphæra mundi,

erit ad summam ratio de- em. Gemblacensis optime uod omnino necessarium excessu ad adscensionem ɔosito, conflatur adscen- sio Leonis 150, quæ, inquit, est prior summa a nobis proposita, nempe sexta pars arcus diurni maximi. Sic est ratio perducta ad priorem summam, h. e. ad sextantem arcus diurni maximi.

436. Sc. *Quomodo divisis Nemea si duxerit horis. Si* truncum est pro *sibi.* Nemea autem pro Leone capit Scal. et adducit v. 572, male. — B. *Quam modo... duxerat.*

437. *Inde pari Virgo procedat temporis auctu.* Pari excessu.

438. *Sed certa sub lege, prioris semper ut astri Incolumem servet summam.* Ea lege omnia hæc crescant per adjectionem accessus, ut semper antecedentis signi adscensio incolumis servetur, et illi adjectus excessus sequentis signi adscensionem componat.

440. *His usque ad denas horarum partibus auctis.* Hic et infra Manilius usurpat augere pro multiplicare. Ad commodiorem computi usum jubet partes horarias per dena multiplicare : puto, quia 90 cœpit pro quindecim, 54 pro novem : assem, id est, totum tempus 144. Nam hora est duodecim unciarum, ut habes apud Plinium. Sic duodecim horæ sunt duodecies duodecim unciarum : quæ in rationem quinque ad tria divisa dant 90 pro maximo

Per totidem a Libræ decrescent sidere partes,
Et quantis in utrumque modis tolluntur ad ortus,
Diversam in sortem tantis mergentur ad umbras.
Hæc erit horarum ratio ducenda per orbem,
Illa quot stadiis oriantur quæque cadantque:

arcu diurno, 54 pro minimo diurno aut nocturno. Ergo sexta pars maximi arcus 15, minimi 9. Ad commodiorem calculum jubet adsumi 1440 pro 144, et quidem 144 pro 288. Nam nocturno integro sunt 288 unciæ, non 144. Sed omnia ad compendium et commoditatem computationis. Quod autem de die maxima xv horarum loquatur, non de alia, mox infra ex ratione stadiasmi patebit: quæ omnia ne Sibylla quidem intelligebat, et tamen qui hæc tam facili genere tradita percipient, quidvis molientur, ut persuadeant aliis, se hæc ante nos scivisse, immo si possint, a se nos didicisse.

441. *Per totidem Libræ decrescent sidera partes.* Quam insigne mendum, quam facile etiam oculatissimis imponere posset? Legendum enim: « His usque ad denas horarum partibus auctis Per totidem a Libræ decrescent sidere partes». Sic inf. de Libra, et de eadem re, v. 461: « Ex illa totidem per partes sic breviantur». Nam a Libra incipiunt decrescere per totidem partes, quot creverant, ut habes in diagrammate. — F. *a Libra decrescent sidera*, non male. Ed.

442. *Et quantis in utrumque modis tolluntur ad ortus.* In utrumque modum, oblique et recte. Quantis modis, id est, mensuris temporum oriuntur oblique, tantis mensuris recte occidunt. Hoc est, quod dicit *diversam in sortem*. Nam quæ oriuntur recte, occidunt oblique, et contra. A Libræ sidere contrario modo oriuntur et occidunt oppositis suis. Libræ ortus est æqualis occasui oppositi ejus, nempe Arietis; occasus Libræ æqualis ortui Arietis. Aries oritur oblique horariis scrupulis 70'; occidit recte scrup. 170. Contra Libra oritur recte scrup. 170; occidit oblique scrup. 70'. — *Quantis modis.* Quot modis: *quanti sumus*, quot sumus Tertullianus dixit.

444. *Hæc erit horarum ratio ducenda per orbem.* Dupliciter putabantur modi anaphorici, per horas et per stadia. Horarum ratione absoluta, nunc ad stadiasmum pergit, quæ methodus eadem cum superiori; ut mirer, quid illi fuerit consilii, ut eumdem modum nihilo quidem discrepantem a priore iterum retractet. Satis mirari non possum. Poterat dicere: quæ ratio est adscensionum in horis, eadem est in stadiasmis. Itaque experiamur.

445. *Illa quod standis oriantur quæque çadantque.* Sic Gemb. sed proclive quidem est divinare *quod standis* pro *quot stadiis* perperam exaratum fuisse. Tò *Illa*, id est, ratione. Bonincontr. innovavit: *Illa quoque instandis*. Jubet eamdem rationem conferre ad Zodiacum orbem, quem veteres in stadia diviserunt, ut ex illa ratione ortus et occasus in stadiasmis expendantur. Hæc ratio, inquit, a nobis excogitata erit re-

quum tercentum numeris, vicenaque constent,
hitur summæ tota pars, quota demitur inde

d stadiasmum Zodiaci illa ratione expendatur is quæque oriantur, et etustissimi Ægyptii orm hic memorat, id est in stadia 7704000 divi ıæ fiunt milliaria Italica ermanica 1540800. Si-{2000, gradum in 21400. um stadiorum tacet Firi contentus fuit hacte illis scribere libro VIII: *Signi viginti unum millia inta stadia habet.* Sed le*uadringenta.* Puto quia adiorum ambitum terræ t, in quot stadia cælestia um oriebatur, in totidem ejus vim extendi. Neque adiasmum signorum adlanilius, nisi ejus usum ı hac arte sua esse sibi nisset. Qui autem adsuıerus stadiorum in adıs, arbitrarius est, et numerum, qui in raıximæ et minimæ diei ligitur. Exemplum : Ad diei maximæ et minimæ dsumitur duodenarius, 5, quæ ratio est maxiimæ diei, secandus est. luodenarius pro arbitrio rem summam multiplii in 60, ut fiant 720 nuin 90, ut sint 1080, ad scilicet methodum : quia ır summa, eo tractabiıcto videbant quam raerent 1080 ad 770400, tur ad usus suos. Sic in ıdiasmi, quod post hanc m ponet, summa stadiorum est 720. In hac autem doctrina, quæ nunc est præ manibus, stadia sunt tantum 320, nimirum pro ratione adsumpti numeri octonarii. Nam ratio maximæ diei ad minimam Romæ est ut quinque ad tria : et proinde numerus adsumendus et secandus in eam rationem est octonarius. Octo igitur in arbitrarium aliquem numerum, puta octoginta, ductus producit 320, et sectus in rationem quinque ad octo dabit 200 maximæ diei arcum, 120 autem minimæ diei : sexta pars maximi arcus, stadia 33, 20′; minimi, 20, 0′. Sed commodioris computationis gratia multiplicentur in novem. Ita 300 erit sexta pars arcus maximi diurni pro adscensione Leonis, 180 sextans minimi arcus pro adscensione Tauri. Differentia 120. Triens 40, qui erit excessus progressionis, ut habes in diagrammate. Ita illi Veteres numquam adponebant horaria adscensionum tempora sine stadiasmis, ut videbimus alibi in exemplo a Manilio producto. — Fayus reponit : *Sidera ut in stadiis.*

446. *Quæ quum tercentum numeris vicenaque constent.* Hoc est 320, non 360, ut putat Bonincontrius, et de gradibus dictum vult, in quos secatur circulus Zodiacus. Repetit enim bis τὸ *ter*, quod neque ratio loquendi, nec mens auctoris patitur. Delirium est. Et hanc scripturam male tuetur Fayus.

447. *Detrahitur summæ tota pars.* *Tota* priore correpta τοσαύτη, cui e regione respondet *Quota*. Tertull. de anima, cap. 37 : « ut quoto die dedicata Dei conditio, toto mense

Omnibus ex horis æstivæ momine noctis,
Solstitium summo peragit quum Phœbus Olympo.
Quodque his exsuperat demptis, id didito in æquas
Sex partes, sextamque ardenti trade Leoni.
Rursus qui steterit numerus sub nomine noctis,
Ejus erit signo Tauri pars illa dicanda.
Quodque hanc exsuperat partem, superatur ab illa,
Distinguitque duas medio discrimine summas,
Tertia pars ejus numero super addita Tauri

interdum producatur Dei imago ». Sed aliter accipit Tertullianus ac Manilius. Manilio enim *tota* est tanta, i. e. τοσαύτη. Tertulliano *totus* est τοιοῦτος. Sed et apud eumdem Tertullianum *totus* est τοσοῦτος, in Valentinianos: « Cæterum tota in adytis divinitas, tot suspiria Epoptarum, totum signaculum linguæ simulacrum membri virilis revelatur ».

448. *Omnibus ex horis æstivæ momine noctis.* Hæc non cuivis sunt obvia. Sed modo patebunt. Ex tota summa, inquit, stadiorum 320 tota pars, id est, ea pars proportionalis demitur, quam demit Sol ea omnibus horis, nempe integri nocturni, quæ sunt 24, quando conficit solstitium: et quidem illæ sunt xv horæ Romæ: quæ eam rationem habent ad totam summam 24 horarum, quam 200 ad 320. Ergo 200 erit arcus maximæ diei, et reliquus de summa 320, nempe 120, erit arcus minimus diurnus. Igitur tota pars detrahitur de 320, quotam partem aufert maxima dies ex 24 horis. Ablatis igitur 120 de 320, remanent 200, arcus maximus diurnus.

450. *Quodque bis exsuperat demptis.* Demptis 120 de 320, quod exsuperat, nempe 200. — Olim *id ducito in æquas Sex partes.* Itane ducito? Quid hic multiplicatio? Immo me hercle divido. Et profecto Manilius scripsit: « id didito in æquas Sex partes ». Sic antea de eadem re: « Quod discrimen erit, per tris id divide partes ».

451. *Sextamque ardenti trade Leoni.* Sexta pars τῶν 200 sunt 33, 20', quæ ob commoditatem in novem ducta fiunt 300, ut habes in diagrammate.

452. *Rursus qui steterit numerus sub momine.* B. *nomine.*

453. *Ejus erit signo Tauri pars illa dicanda.* Qui numerus fuerit sub momento minimæ noctis, vel minimæ diei, ejus illa pars, id est, sexta, erit Tauro dicanda. Numerus stadiorum minimæ noctis 120. Sexta pars 20 in 9 ducta fiunt 180 pro adscensione Tauri.

454. *Quodque hanc exsuperat partem.* Id est, discrimen, sive excessus inter 300 et 180, quæ sunt 120.

456. *Tertia pars ejus.* Tertia pars ejus discriminis, nempe τῶν 120, hoc est, 40, addita numero Tauri, nempe τοῖς 180, dat adscensionem Geminorum 220.

itur et Geminis : simili tunc cætera lucro
edunt, numeros semper tutata priores,
›buntque novem vicenas momina summas,
ec perveniant ad justæ tempora Libræ.
lla totidem per partes sic breviantur,
geri ad fines : conversaque momina legem
piunt, perduntque pares cedentia sortes.
ec via monstrabit stadiorum ponere summas,
umerare suos ortus per sidera cuncta.
d bene cum propriis simul acceptaveris horis,

mili tunc cætera lucro. Si- ısu τῶν 40. Patet ex ipso ıate.

ugebuntque novem. Defor- :us. Sed cod. Gemblacensi ɔenda, qui sub involucris veritatem præfert. Habet ugebuntque novem vici- :ra summas ». Sed τὸ *mu-* lia lectione vitiosa *nume-* latum: omnino legendum: ıtque novem vicinas mo- ımas». Novem momenta, eri augebunt, multiplica- ıti ad commoditatem com- ı, ut supra in horis feci- ı et hic quoque 20, quæ bebantur, in rx duximus, tum calculi usum. —Fay. *ıas momine summas*, et ıtur novo temporis auctu. ɔvo... munere summas », *summas* interpretatur sum- orum siderum. Ed.

onec perveniant ad justæ ibræ. Gemblacens. *sidera* id omnes et B.

r *illa totidem per partes sic* . Idem supra, 441 : « Per Libræ decrescunt sidere

nversaque nomina lege Ac- cipiunt. Legendum : « conversaque momina legem Accipiunt ». Acci- pere legem victi a victore solent. Itaque ait, dies, qui vicerant, vicis- sim a victis vinci, ut fiat pugna Cadmeia.—Hæc mendosa videntur Bentleio: reponit : « conversaque omnia lege Accipiunt, redduntque, etc. » Ordo est : Conversaque lege, omnia accipiunt pares sortes, et cedentia reddunt. Conversa lege, i. e. mutata vice, ut inf. 495; et v. 265, *conversis vicibus*.

464. *Hæc via monstravit*. Gem- blacensis *monstrabit*, et merito : nondum enim produxit exemplum stadiasmorum Cnidi, quod faciet alibi. Atque hactenus methodus ad- scensionum per æqualia incrementa, quam methodum suam esse dicit. Nos aliam paullo ante dedimus. Sed mirum de adscensione Arietis ta- cuisse in utraque methodo, hora- rum et stadiasmi. Nos ostendimus in nostra methodo, excessum detra- hendum esse ex triente arcus semi- diurni minimi, eamque fore ad- scensionem Arietis et Piscium.

465. *Et numerare suos ortus per sidera cuncta*. Numerare adscensio- nes signatim per stadiasmum.

466. *Quod bene cum propriis*. Quod

In nulla fallet regione horoscopus unquam,
Quum poterunt certis numerari singula sign
Temporibus parte ex illa, quam Phœbus hab
Nunc quibus hiberni momentis surgere m
Incipiant (neque enim paribus per sidera cu
Procedunt gradibus, nivei dum vellera signi
Contingant, æquum luces cogentia et umbra
Ferre jugum) magna est ratio, breviterque d
Principio capienda tibi est mensura diei,
Quam minimam Capricornus agit: noctisque, |

simul bene acceptaveris cum propriis horis, numquam te effugiet Horoscopus.

468. *Quum poterunt certis.* Numquam te effugiet Horoscopus, quum horas diei auferes ab Horoscopo, non adtribuendo signis binas, sed tot, quot debentur eorum adscensionibus ex doctrina tradita. Hæc non intelligit Bonincontrius referens ad modum vulgarem. Longe discedit a mente auctoris. Sed non pauci doctiores illo longe turpius hallucinati essent.

470. *Nunc quibus hiberni.* Ultimis verbis disputationis dixit jam tuto posse Horoscopum haberi, si ex horis propositis deducamus adscensionum horaria momenta, quemadmodum tradita sunt, initio ducto a loco Solis, et in quo consistit numerus, ibi esse Horoscopum. Sed horæ variant, ut ipse longa hac disputatione nos docuit. Quæ incrementa horarum quibusque accedant adscensionibus, docuit : at quæ incrementa et decrementa horarum ipsarum sint, non docuit. Hoc igitur debet in antecessum dare, ne semper eumdem horarum modum usurpemus. Horæ enim diurnæ solstitiales su diurnis brumalibus, brumales longiores nc stitialibus. Ne huic p pergit ad incrementa itio facto, ut debet, ea enim incipiunt dies *Nunc quibus hiberni.* De horarum dicturus ab incipit, unde et ipsa dierum, a brumalibus licet: quæ decrementa incrementa Vitruvius depalationes vocat.

476. *Quam miniman agit.* Ut dierum incr umbrarum decrementa tur a bruma. Plinius lit cap. 10: « strato lapide magnitudinem, cui pa bra Romæ confecto die Mendose. Corrige: « S ad magnitudinem, cu umbra brumæ confecto quantam umbram faciel die brumæ in merid stratum lapideum erat amusivo horario adsun gnomon erat obeliscus non ad obelisci magnitu tum erat, sed ad eam

ımmam : quoque ab justo superaverit umbra,
łent luces, ejus pars tertia signo
a est medio : qua semper sorte retenta

obelisci umbra fieret
!uis non sibi persua-
ı locum Plinii intel-
ɜx eo duo notabilia
mus. — *Noctisque per*
o legendum *per ho-*
enim dierum et no-
ıs colligitur.
ummam quoque. Quid
obscurum nobis. Sed
enda vacare videba-
endosissimum prodi-
blacensis. In eo ita
: « Quam summam
to superaverit um-
dent ». Nulla fere li-
ubitata lectio eruitur,
Non erat locus in
ɜm male adfecto mi-
ıosset sine ope manu-
rimo, inquit, mensu-
ebes summæ noctis,
ɜi, tempore brumali:
sus, quo nox diem
a pars tradenda est
ied hæc paullo fusius
ım impendio nugatur
. Sed quod solemus
, a culpa eum libe-
ıujus ævi, quæ quum
æstare putant, minus
entur, quam Bonin-
incrementa horarum
ɜres. Discrimen inter
minimam noctem in
ias dividebant : un-
nt Capricorno, sex-
o, quadrantem Pisci-
quadrantem Arieti,
ıro, unciam Geminis.
justo superaverit um-bra, Aut trepident luces. Et qua quantitate aut nox superaverit, aut dies defecerit, ejus pars tertia danda est signo medio. Vide totumne discrimen maximæ et minimæ diei accipias, an dimidium. Eodem enim res recidit : sed nomina partium mutantur. Nam totius duodecima est sextans dimidii : totius sextans, est triens dimidii. Ut hic quam nos diximus duodecimam totius, eam is vocat sextantem dimidii. Differentia maximæ et minimæ diei Romæ, horæ sex : duodecima sunt scrupula triginta, quæ et sunt triens trium horarum. — Ante Scaliger. *Et crepitent.* Inepte pro *trepident.* Confirmavit Gemblacensis. Superare et trepidare contraria. Nam quod deficit, trepidat a summa. Dies dicitur a justo trepidare, quidquid desciscit a die æquinoctiali, hoc est, a XII horis. — *Pars tertia signo.* Pars tertia ejus, quo umbra superat, aut lux trepidat, tradenda est Aquario. Nox maxima superat minimam diem Romæ sex horis, æquinoctialem autem tribus. Hic igitur intelligitur de excessu noctis maximæ supra noctem æquinoctialem, aut, quod idem est, de defectu diei minimæ a die æquinoctiali. Tertia pars trium horarum est hora, vel 60 scrupula, ut habes in diagrammate.

479. *Qua sorte retenta Dimidio vincat primum.* Aquarius acceptis 60 scrupulis, ea summa vincit Capricornum, qua ipse vincitur a Piscibus. Nam 30, 60, 90 sunt in progressu arithmetico : et ut Aqua-

Dimidio vincat primum, vincatur et ipsum
Extremo : totum in partes ita digere tempus.
His opibus tria signa valent; sed summa prioris
Accedit numeri conjuncta sequentibus astris,
Cesserit ut : ternis fuerit si longior horis
Brumali nox forte die; Capricornus ut hora
Dimidia adtollat luces, et Aquarius horæ
Ipse suam proprie ducat, summæque priori
Adjungat : Pisces tantum sibi temporis ipsi

rius 30 scrupulis superat Capricornum, ita ipse vicissim vincitur totidem a Piscibus. — B. *Dimidia ut vincat,* hoc est, *ita* digere, *ut* vincat. Sic digere totum tempus in partes; ut medium signum dimidia parte vincat primum, et ab extremo dimidia vincatur.

482. *His opibus tria signa valent.* Sic paullo post, v. 494 : « Ita summa diebus ». Est epilogus.

483. *Sed summa prioris Accedit numeri conjuncta sequentibus astris.* Supra de simili progressu arithmetico idem extulit, 438 : « Sed certa sub lege, prioris semper ut astri Incolumem servet summam, crescensque novando ».

484. *Cesserit ut ternis.* Totam periochen explicat Scal. Hæc incrementa, inquit, ita intelligenda accedere, ut tamen summa prioris signi maneat. Verbi gratia Capricornus in principio habet 540 scrupula horaria, id est, novem horas absolutas. In fine accedentibus 30 scrupulis fient 570 scrupula, quibus 60 accedant : fient 630 scrupula in fine Aquarii. Ita semper summa prioris servatur, cui accedente excessu conflatur summa sequentis, ut fit in omni progressu arithmetico. Neque aliter sentiebat in doctrina horariorum progress[...] *Cesserit ut.* Prout cesserit di[...] inter maximam et minimam [...]puta, si excessus ille fueri[...] horarum, ut Romæ. Ex[...] idem Poeta subjicit, quod no[...] vero mendosum locum p[...] versus 482 et 483 spurios ex[...] et tollit, locumque ita r[...] « Sic erit, ut, ternis fuerit si [...] horis Brumali nox forte die[...] cornus in hora Dimidia [...] luces, et Aquarius horæ Ip[...] sortem ducat ». Sententia [...] fit : sic erit, i. e. sic eve[...] Capricornus, etc.

485. *Brumali nox forte* [...] *forte* est exempli gratia ut [...]strationem juvet. — *Capric*[...] *hora Dimidia adtollat luces.* [...] exemplo. Nam ad 540 scru[...] est, ad novem horas, acce[...] 30 scrupulis, fiunt scrupul[...] finem Capricorni.

487. *Ipse suam proprie d*[...] Gemb. ut nos olim. — *Su*[...] *prioris Adjungat.* Summa p[...] Accedente hora, nimirum [...]pulis, fient 630. — *Summæ*[...] *ris Accedat.* Legendum [...] « Summæque priorum ». N[...] quæ accedunt Piscibus, seq[...] et 30 priorum.

uant, quantum accipiant de sorte priorum.
us expletis horis, noctemque diemque
ro tradant æquandam tempora veris.
ɔit a sexta tempus procedere parte
um : duplicant vires hærentia signa :
que acceptas triplicant : ita summa diebus.
conversa labentia tempora lege:
e Aries totidem deducit noctibus horas,
rius abstulerant proprio sub nomine Pisces.
atur Tauro : cumulentque ut damna priora,
am adjungunt Gemini : sic ultima primis
ur : æquatæ solvuntur fœnore noctes.
sus et incipiunt propria de sorte diebus

ntum accipiant. B. *tan*-tantum sua sorte, tan-rum sorte accipiant, ut ınt. Ed.

ɔit a sexta. Recapitula-ı traditæ. Primo signo diam dedimus : secundo dimidiam : tertio tri-hoc est, sesquihoram. *n*. Dividuum διαιρετόν. Insula, dividua quam aqua ». Tempus divi-distributio horariorum n in signa. Incipit au-, quia sexta pars trium ıt hora dimidia. — *Tri-ı*. Falsissimum; legen-ıplicant vires hærentia · *Arentia signa*. Ærere , umor pro humor, et auctore. Legendum igi-ntia signa ».

naque acceptas duplicant. r hunc peperit. Alter huic emendando præju-it. Nam si ibi *triplicant nt*, et hic contra *dupli-cant* pro *triplicant* positum erat. — *Ita summa diebus*. Epilogus.

496. *Namque Aries totidem*. Nam Aries accipit 90, quot scilicet habebant Pisces: eoque adjungendo diebus totidem de noctibus deducit, ut ratio postulat, ut quod accedat diei, decedat nocti.

497. *Quot prius abstulerant proprio sub nomine*. Sic in lib. IV, 379: « Diversasque ferunt proprio sub nomine leges ». Nisi utrobique legendum *momine*.

498. *Hora datur Tauro*. Consule diagramma Scaligeri.

499. *Sic ultima primis Redditur*. Sic dimidia hora, quæ ultima datur Geminis, compensat eam, quæ prima data est Capricorno.

* *Rursus et incipiunt*. Subjungebat Scal. versum supra a nobis post 494 olim positum : « Cedere diversa labentia tempora lege »; et sic rationem reddebat : Vox *diebus* præcedit hic vs. ut eadem antea præcedebat. Tempora incipiunt cedere de diebus, et de propria sorte eorum.

* Respondent pariterque illis, quæ proxima fi
* Et media æquatis censentur viribus astra,
* Præcipuosque gerunt varianda ad tempora n
Hac vice discedunt noctes a sidere brumæ,
Tolluntorque dies annique invertitur orbis,
Solstitium tardi quum fit sub sidere Cancri.
Tuncque diem brumæ nox æquat, tempora r
Longa dies, similique redit, quam creverat, a
Nunc sua reddentur generatim tempora sig

Decedunt enim eis, quæ antea adcreverant: et quia a fœnore translatio erat, in eadem persistit. Sed Fayus quem sequi malumus hic quatuor versus pro spuriis habet et omittit: ideo nos nec in numerum versuum admisimus. Ed.

* *Respondent pariterque illis*, etc. Isti versus tam constat nobis alienos esse hujus loci, quam incertum unde irrepserint. Loquuntur autem de stellarum situ, et eumdem omnino sensum habent, quem illi in lib. I, 473: «Lignea designat species atque ignibus ignes Respondent, media extremis atque ultima summis Redduntur».

501. *Hac vice discedunt noctes ad sidera brumæ*. Immo *a sidere brumæ*. Res ipsa locuples testis est.

503. *Solstitium tardi quum fit;* alii, *quum sit*. Legi Scal. jubet, *dum fit*. Ita enim semper loquitur.

505. *Similique redit*. *Similique* et *actu*, scil. impulsione vel motu, nisi mavis *auctu:* quod fortasse præferendum. Hactenus doctrina incrementorum et decrementorum horariorum; quæ neque vera est, neque per unum signum integrum eadem possunt esse incrementa horarum; quod tamen hic decernitur. Quotidie enim mutantur scrupula horaria. At hic solido signo u que decrementum aut in adtribuitur. Post hunc trahenda sunt illa d quorum prius de horis, stadiasmo signorum. Pri *Nec tibi constabunt:* alter *age quot stadiis*. Nam do menta horarum ab o minimæ diei. Sed quom vanda sit minima dies, n Hoc igitur ordine sequi quam ridicule supra con cum disputatione in illo qui binas horas signis ad Propter horarum menti ditum erat hoc caput a disputationi, quæ tam c quam horologium cum nibus signorum.

506. *Nunc sua redd* prænotabatur lemma i censi: *cujus signi quisqu mensis aut dies aut horæ* non male conceptum est Manilius hic de duod Dodecaeteridos Chaldaic Genethliacæ, cujus mentio exstat apud C tamen hactenus omnib tam nos primi omniun mus ex Arabum scriptis secundo de Emendatio

divisa etiam proprios ducuntur in annos,
:nses, lucesque suas, horasque dierum,
uæ præcipuas ostendunt singula vires.
mus erit signi, quo Sol effulserit, annus,
m quod lustrans consummat tempora mundi,
nus atque alii subeuntia signa sequuntur.
na dabit menses, peragit quod menstrua cursum.
eque suæ primas Horoscopus horas
it atque dies, traditque sequentibus astris.
ınum, mensesque suos natura diesque,

dæi habent generalem et :ommunem, qualem in ›roduximus. Sed et aliam rivatarum geniturarum ı, cujus primus annus › signò, in quo Sol est :nituræ; quamquam alii signo, in quo Sol fuerit, uebant, sed ab eo, in scopus inciderit: utriusmeminit Noster; et prius e incipit ab eo signo, in fuit tempore genituræ. Sol, verbi gratia, fuerit primus annus erit Leodus Virginis, tertius Lideinceps.

:æ divisa etiam. Dividun›prios annos singula, ut nus sit Arietis, secundus sic consequenter.

·imus erit signi. Primus lecaeteridos Genethliacæ ›minis ejus signi, in quo it. Aliquis natus est Sole posito, ejus Dodecaeteıethliacæ annus primus Leonis, secundus Virgiıs Libræ, et sic deinceps.

ınum quod lustrans. Sol est temporis annuus, Luna menstruus, Horoscopus diurnus, Planeta horarius. Anni igitur ducatus ad Solem pertinet, ut mensis ad Lunam, diei ad Horoscopum, horæ ad Planetam. — B. *Annua quod lustrans consumit tempora mundum:* Sol enim lustrat loca, non tempora. Sensus idem.

512. *Proximus atque alii subeuntia signa sequuntur.* Proximus annus, id est, secundus sequitur secundum signum, alii deinceps subeuntia signa ordine. Quanta caligine hæc antea obducta erant? Ergo continuantur ita duodecim anni, donec ad primum signum perventum fuerit, unde prius cœperat Dodecaeteris. Infra etiam meminit, 543: «et exactis bis sex jam Solibus annus». Orpheus scripserat etiam poema apotelesmaticum, cui titulus Dodecaeterides. Ex illis apotelesma citant Grammatici; ubi pronuntiat tamquam Astronomus de quodam, qui illo anno Dodecaeteridos, in illo signo, et illa constellatione nasceretur, fore regem, principem, aut summum virum. Recte autem Manilius de temporum nati ratione subjicit post Horoscopi doctrinam. Nam Horoscopi methodum et or-

Atque ipsas voluit numerari signa per horas:
Omnia ut omne foret divisum tempus in astra,
Perque alterna suos variaret sidera motus,
Ut cujusque vices ageret redeuntis in orbem.
  Idcirco tanta est rerum discordia in ævo,
Et subtexta malis bona sunt, lacrymaque sequuntur
Vota, nec in cunctis servat Fortuna tenorem.
Usque adeo permixta fluit, nec permanet usquam,
Amisitque fidem variando cuncta per omnes.
  Non annis anni, non menses mensibus usque,
Conveniunt: seque ipse dies, aliumque requirit.
Horaque non ulli similis producitur horæ.
Tempora quod non stant propriis parentia signis,
Per numeros omnes ævi divisa volantis:

dine et potentia sequitur temporum locus. Sunt autem duo methodi. In priore quæritur quot annos victurus sit natus; in altero quot annos, quot menses, dies, horas. Nam temporis nomine intelligitur solaris periodus. Ita anni, mensis, diei, horæ ratio venit in Horoscopum. Atque hic quidem recte a Manilio servatur. Omnis tamen temporum consideratio sine locis apheticis inutilis ac manca est. Sed hoc reservavit illi libro, quem de stellis errantibus scripserat.

517. *Atque ipsas voluit numerari signa per horas.* Puta in quo signo Horoscopus deprehensus fuerit, id signum denominabitur ab ea hora, vel Planeta, cujus hora erat. Nascatur aliquis adscendente Leone, hora Mercurii. Leo princeps Dodecaeteridis illius nati denominabitur a Mercurio, Virgo a Luna, Libra a Saturno, Scorpius a Jove, et sic deinceps.

519. *Per quæ alterna.* B. *Perque aliena.*

527. *Seque ipse dies aliumque relinquit.* Sic bene Gembl. *aliumque requirit.* Se requirit, et alium. Neque ipse sibi similis videtur, neque alium sibi ipsi similem experitur. Et superiore versu idem liber habet: « non menses mensibus usquam ». — Bentl. dat *aliumque revisit.* Ed.

529. *Tempora consistunt propriisque carentia signis.* Recte olim suspicabamur de vitio hujus loci. Sed non opis humanæ erat sine ope codicum scriptorum vitium tollere. Præsto fuit Gemblacensis, in quo scriptum erat: « Tempora quod sistant propriis parentia signis ». Sistere absolute, ut in lib. IV, 549: « Judex extremæ sistet vitæque necisque ». Est verbum substantivum, nisi quis censeat legendum: « Tempora quod sic stant propriis parentia signis ». Sed nihil mutandum.

sque efficiunt vires, casusque minantur,
lia sunt, quorum vicibus convertimur, astra.
unt quibus et cæli pateat nascentis ab horæ
re, quem memorant Horoscopon, in venturis

ical. male *menses*. Gembl. *minantur*. Et ita quoque ugdunensis.
I. *tum vertimur, astra*. Con- *astra*. Vulgatam lectionem est tueri, nisi qui nugari verit.
unt quibus ut cæli. In Gem- iterum superior titulus re- :t oræ marginis adponitur: *ri quoque annus sit*, et recte. eadem re continuatur ser- diversa sententia. Superior itentia incipiebat Dodecae- ı signo, in quo Sol erat natalitio: hæc vero a signo ante. Tenebræ erant in : capite, neque quis quo aia pertinebant magis scie- a, quam quid ipsa verba ent: adeo omnia mendis unt; præsertim hæc tota :, quæ, si quæ alia in Ma- eterum codicum opem im- . Nam humani ingenii vis il poterat. Gratia codici censi; cui hanc restitutio- emus. Minimam licentiam iterulæ nobis sumpsimus. *pateat* pro *ut pateat* legimus. ii, inquit, quibus constet ratum sit, omne ratiocinium iensis et diei deducendum idere horæ cæli nascentis, ocant Horoscopum, et ex capite omne tempus insti- n; propterea quod ab Horo- ora sequentibus diebus de- r. Vides summo fulgore tenebras discussas. — *Sunt quibus ut cæli pateant nascentibus*. Non erat opis nostræ hæc emendare sine veteri codice. Gemblacensis itaque habebat: «Sunt quibus ut cæli pateat nascentis ab horæ Sidere, quem memorant Horoscopos». Sed mendum est in *ut* pro *et*, quod totam sententiam perturbabat, item in *Horoscopos*, quum etiam vulgatæ editiones et Bonincontrii textus *Horoscopon* habeant, et Latinitas ita postulet. — *Sunt quibus et pateat*. Ita restituimus pro *ut pateat*, in quo totius sententiæ cardo versatur. Cætera enim omnia hinc pendent. Sunt, inquit, quibus pateat, et exploratum sit ab Horoscopo omne ratiocinium deducendum esse. Ita nos receptam lectionem excusamus. Sed non dubitamus Manilium scripsisse: «Sunt quibus et placeat». Neque vero dubitandum eam fuisse auctoris scripturam. Reliqui tamen vulgatam, quia et ipsa constat sibi, et Latina est. — *Cæli nascentis ab horæ Sidere, quod memorant*. Gembl. *quem memorant*. Horoscopus enim, non Horoscopum dicitur; quem Manilius definit horam cæli nascentis. Signum autem horoscopantem definit sidus horæ cæli nascentis. — B. omnino aliter: «Sunt quibus et cæli placeat nascentis ab ortu Parte quod ex illa describitur hora diebus». Vult enim dodecaeterida deduci ab ortu cæli nascentis. Ed.

534. *Horoscopon in venturis*. Ridicula erant hæc omnia. Distinguen-

Parte quod ex illa describitur hora diebus,
Omne genus rationis agi per tempora et astra,
Et capite ex uno menses, annosque, diesque
Incipere, atque horas, tradique sequentibus astris
Et quamquam socia nascuntur origine cuncta,

dum enim : « Horoscopon, in venturis ». Quæ quis non intelligit nunc? Et quis antea intelligebat? *in diebus venturis*.

535. *Parte quod ex illa*. Alii male *Parte quoque*. Una vocula sustulit omne dubium. Hoc enim plane vult; quod horæ sequentis temporis describuntur ab Horoscopo (unde vocatur Horoscopus), hora autem est principium omnis temporis : omne igitur tempus ab Horoscopo esse putandum. Itaque hæc sic connectenda docet : « in venturis Parte quod ex illa describitur hora diebus ». Quod omnis hora describitur in omni sequenti tempore a parte illa, scilicet Horoscopo : unde et prima Institutione (lib. II, 828) : « Unde dies redit, et tempus describit in horas, Hinc inter Graias Horoscopos editur urbes ». Quæ his facem adlucent.

536. *Omne genus rationis agi*. Omne ratiocinium temporis.

537. *Et capit ex uno*. Vestigia prisci archetypi, unde hi inferioris notæ descripti. In eo enim scriptum fuit, *Et capitex uno*, ut *partest*, etc. — *Et capite ex uno*. Ex Horoscopo.

538. *Incipit atque horas*. Gembl. recte *Incipere*. Ita etiam textus Bonincontrii. — *Traditque sequentibus astris*. *Tradique*. Ergo ut primus annus Leonis, in quo Horoscopus, secundus Virginis, tertius Libræ fuerit; sic etiam primus mensis Leonis horoscopantis, secundus Virginis, tertius Libræ. Nec primus dies Leonis, secundu ginis, et hora quoque similite autem secundum priorem s tiam, quæ annum incipit signo in quo Sol erat tempc scentis, menses autem a si quo Luna ; diem et horam roscopo et Planeta in quo scopus : in quo convenit cun sententia. Duplex igitur Dod ris Chaldæorum, generalis ticularis. Generalis incipit ab ejusque hic annus agitur mus, qui erat Christi Dion 1598, cujus anni undecimi est Canis ; ut habes in Di mate. Anno autem Christi 1 ibit Dodecaeteris, cujus Mus. Vide quæ nos libro s de Emendatione temporun de hac re vetustissima prod Ea est de qua Censorinus n Particularis vero Dodecaet cujusque genituræ. Quot en tot sunt Dodecaeterides isti ris. Sed quia duæ faction initium ejus intuentium, quoque ipsa facta est. Na signo, in quo Sol est, inci ab horoscopante. De poster tur nunc tractat Manilius quam de priore egisset. Sed Alexandrini de hac poster genda sunt verba. Ut ipse lium, ita Manilius ipsum i tatur.

539. *Et quamquam socia n*

tamen esse vices : quod tardius illa,
ıs peragunt orbem : venit omnis ad astrum
bis, mense dies semel, unus in anno
ɜt exactis bis sex jam Solibus annus.
le est in idem tempus concurrere cuncta,
signi pariter sit mensis et annus.
rem ut agat mensem : si mensis in astrum
ıciderit, signum sit triste diei :
na diem foveat, sit durior hora.
ıihil in totum sibi credere fas est;
os signis, menses vertentibus annis,
s aut luces, aut omnes lucibus horas:
nc illa nimis properant, nunc illa morantur,
deest aliis, modo adest, vicibusque recedit,
t, atque alio mutatur tempore tempus
atum variata sorte dierum.
oniam duxi per singula tempora vitæ
uandoque genus veniat, cujusque sit astri
annus, cujus mensis simul hora, diesque:
unc ratio, quæ summam continet ævi,

Quamquam annus, et hora incipiunt a :ntis, tamen diversæ ecursus eorum : quardior mense, mensis ı.

:xcurs. VI ad calcem o.

annus. Sed vix Soles lici possunt. Unde B. *us.*

ıt signi. Difficile est, dem tempus concurıt quum unius signi et mensis, tamen anı agat mensem; item um sit lætius, astrum diei tristius; item ut fortuna diei sit felix, signum horæ durius.

546. *Asperiorem ut agat mensem.* Sed suspectum locum facit Gemblacensis, « Asperioris agam mensem ». Profecto locus non est sanus.

556. Vid. Excurs. VII ad calcem hujus libri. B. *Et quoniam docui.* Ed.

557. *Quod quandoque genus.* Sæpe hoc Manilianum genus loquendi adnotavimus : *quod quandoque genus,* quod genus. Nescio an τὸ *venit* sanum sit.

559. *Quæ summam continet ævi.* Ergo et prior pars pertinebat ad summam ævi, et recte hæc illam sequitur.

Reddenda est, quot quæque annos dare signa ferantur.
Quæ tibi, quum finem vitæ per sidera quæris,
Respicienda manet ratio, numerisque notanda.
 Bis quinos annos Aries, unumque triente
Fraudatum dabit: adpositis tu, Taure, duobus
Vincis, sed totidem Geminorum vinceris astro.
Tuque bis octonos, Cancer, binosque trientes:
Bisque novem, Nemeæe, dabis, bessemque sub illis.
Erigone geminatque decem, geminatque trientem.
Nec plures fuerint Libræ, quam Virginis anni.
Scorpios æquabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem, quæ munera Cancri.
Ter quinos, Capricorne, dares, si quattuor essent
Adpositi menses. Triplicabit Aquarius annos
Quatuor, et menses vitam producet in octo:
Piscibus ast Aries et sorte et finibus hæreris
Lustra decem tribuet Solis cum mensibus octo.
 Nec satis est annos signorum noscere certos,
Ne lateat ratio finem quærentibus ævi.

563. *Unumque trientem Fraudatum*. Lege *triente*. Annus uno triente fraudatus sunt octo menses, ut scis, et patet ex diagrammate.

564. *Adpositis tu, Taure, duobus Vincis*. Nimirum excessus est biennium, ut jam vidimus; cujus adjectione progreditur numerus.

567. *Bisque novem, Nemeæe, dabis*. Recte, si non interpolatum esset. Gemblacens. detegit mangonium: « Bisque novem, Nemeæ, tribuis ». Nimirum *Nemea* legendum. Sic supra, vs. 435, Nemeæus Leo: « Quomodo divisis Nemeæus sibi duxerit horis ». — *Bis sexque sub illis*. Emendavimus jamdum *bissemque sub illis*. Ita scribebant pro *bessem*. Sic apud Persium *trissis agaso* in veteribus libris, apud Varronem *vicissis, ducissis*. Frequentia hæc in veteribus libris.

575. *Piscibus ac Aries*. Lege *ast Aries*. Supersunt vestigia in Gembl. *Piscibus est Aries*. — Hunc versum et seq. aliter dedit B. « Lanigero Pisces et sorte et finibus hærent; Lustra duo tribuent solidis cum mensibus octo ».

577. *Nec satis est annos*. Lemma est in Gemblacensi: *quot annos quæque loca tribuant*. — *Nec satis est annos*. Duo membra de tempore vitæ adsumpsit Manilius, quamvis plura sunt alia. Nam temporum ratio præcipue consideratur aut ex locis, aut ex vi astrorum. Et quidem partem quæ ad vim astrorum

la quoque et partes cæli sua munera norunt,
oprias tribuunt certo discrimine summas,
ı bene constiterit stellarum conditus ordo.
l mihi templorum tantum nunc jura canentur:
veniet mixtura suis cum viribus omnis.
ı bene materies steterit præcognita rerum,
interpositis turbabitur undique membris.
bene constiterit primo sub cardine Luna,
redit in terras mundus, nascensque tenebit
um, octonos decies ducetur in annos,
o decedant: at quum sub culmine summo
stet, tribus hic numerus fraudabitur annis.

upra et alibi promisit. , quæ ad locos spectat,

npla quoque et partes cæli. ıus.

um bene constiterit stella- t primum disponere pla- ıcos: et tamen nihildum ·ipserat. Sed promittit.

ox veniet mixtura suis. ata, quæ docet Manilius, eta, non mixta, vel simul a.

:rit percognita rerum. Ma- *præcognita.* Ita profecto ınilius.

bene constiterit. Quum ρίας disponerent, et de :udine quærerent, locum, ınt luminaria, observa- m vocabant φωσφοροῦντα m φωσφορίαν. Ptolemæus mendat, et vocat τόπον :τον. Porro φωσφορίαν Lu- ebant. Nam signum, in :sset, horoscopare dice- ıuum tropica signa non versaliter, sed et pro ipsa ›bservarent: id signum, in quo Luna esset, Horoscopum vitæ dicebant, et ab eo tropica signa numerabant. Habes igitur rationem, quare præcipue φωσφορίαν Lunæ in hoc negotio requirit. Ponit vero χρόνους βιωσίμους, qui unicuique domicilio competunt, Luna in aliquo eorum posita, ut sint quasi quædam Ferdaria Lunæ. Oriens dat LXXVIII, medium cælum LXXV, occidens LXXVI, imum cælum LXI, occasus summi cæli LXVIII, adscensio imi cæli LXIII, adscensio medii cæli LVII, occasus imi cæli L, adscensio orientis XXIII, adscensio occidentis XIII, occasus occidentis XII. Sed non certioribus rationibus hæc nituntur, quam Ferdariæ Planetarum, de quibus fatetur sapiens Aben Ezra se nihil scire.

587. *Quod redit.* Lege *Quo redit.* Præfert Horoscopum, at Ptolemæus summum cælum. Subtiliora quam veriora; et profecto omnia cuicuimodi sunt vanæ scientiæ. — B. *Qua redit*, ut lib. I, vs. 45: «Qua mundus redit».

590. *Tribus hic numerus.* Erunt LXXV.

Bis quadragenis occasus dives in actu
Solis erat, numero nisi deesset Olympias una.
Imaque tricenos bis fundamenta per annos
Censentur, bis sex adjectis mensibus ævo.
Quodque prius natum fuerit, dextrumque trigonum,
Hoc sexagenos tribuit, duplicatque quaternos.
Quod fuerit lævum, prælataque signa sequetur,
Tricenos annos duplicat, tres insuper addit.
Quæque super signum nascens a cardine primum
Tertia forma est, et summo jam proxima cælo,
Hæc ter vicenos geminat, tres abstrahit annos.

591. *Bis quadragenis.* Sic infra, 605: « Dena quater revocat vertentis tempora Solis ». Ita etiam supra dixit. Bis quadragenis annis. — *Bis quadragenis.* Occasus LXXVI. — Huetius legit: « Bis quadragenos occasus dives in actus Solis erat ». Sed recte *quadragenis*, subaudi armis. Dives enim cum ablativo. Sed Bentleius pro *actu Solis* reponit *in ortos Solus erat.* In ortos, id est, in partus suos; solus erat, i. e. solus esset dives 80 annis: nullum enim signum dat supra 78. Ed.

593. *Primaque tricenos.* Lege *Imaque tricenos.* Imum cælum annos LXI.

595. *Quodque prius natum.* Occasus medii cæli. Nona domus annos LXVIII.

597. *Quod fuerit lævum.* Lævum trigoni adscensio imi cæli. Quintus locus annos LXIII, qui est annus climactericus. Firmicus libro IV: « Inter cæteros præterea diametros hoc maxime observandum est, quod septeni anni, ac noveni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes naturali quadam et latenti ratione variis hominem periculorum discriminibus semper adficiunt. Unde et sexagesimus tertius annus, quia utriusque numeri summam pariter excipit, androclas adpellatus est ». Locus iste Firmici insignis est, et tamen ita depravatus, ut vix dignoscatur, quid velit. Ego primum lego: « Inter cætera primum climacteras maxime observandum est ». Item: « androclas adpellatus est ». Nam ἀνδροκλᾶς dictus, quasi virifragus: quod disertim a Firmico quasi digito indicatur infra: « Hac igitur ex caussa androclas ab Ægyptiis dictus est, quod omnem vitæ substantiam frangat atque debilitet ». His duabus nostris emendationibus postea suffragari vidimus codicem scriptum Jac. Cujacii jurisconsultorum principis. — *Prælataque signa*, id est, præcedentia.

599. *Quæque super signum nascens hoc ordine primum.* Gemblacensis longe melius: cui subscribit textus Bonincontrii: « Quæque super signum nascens a cardine primum Tertia forma est, et summo jam proxima cælo ». Est adscensio summi cæli, annos LVII.

:que infra veniet spatio divisa sub æquo,
quinquagenas complet sua munera brumas.
mque locum superat nascens horoscopus, ille
a quater revocat vertentis tempora Solis,
umulatque duos cursus, juvenemque relinquit.
ṭui præcedit surgentis cardinis horam,
:nos ternosque dabit nascentibus annos,
degustatam rapiens sub flore juventam.
ɔd super occasus tentatum est, dena remittit
ıorum spatia, et decimam tribus applicat auctis.
rius puerum interimet : bis sexque peracti
ıatura trahent natales corpora morti.
ed tamen inprimis memori sunt mente notanda,

Quæque infra veniens. Ma- *et.* Occasus summi cæli.
Quemque locum superat na- *oroscopus.* Subscribit Gem- lscensio orientis annos XLII.
At qui præcedit. Occasus annos XXIII.
Quod super occasus tentatum censio occidens annos XIII. utem reponam pro vitioso ı, equidem comminisci non -Bene B. « *templum est*, *hoc* :mittit Annorum spatia , et m tribus ampliat annum ».
Inferius perimet. Gemblacens. Occasus occidens annos *Bis sexque peractis Immatura* *atalis.* Tò *natalis* prisce pro Ego *peracti* legendum et *norti*, ad mortem, ut « viam- fectat Olympo », ad Olym- Gemblacensis habet *corpora* Totius capitis hujus sum- schema conjecit Scal. cujus ım apud illum vid. h. l.
Sed tamen inprimis. Præibat in Gemblacensi *quæ sint tri-* *plicata signa et quas vires habeant.* Sed corruptum est *triplicata* pro *tropica.* Tropicorum nomine quatuor centra mundi intelliguntur; quorum duo proprio nomine tropica, Cancer, Capricornus: duo autem æquinoctialia, Aries, Libra. Tropica, quia in contrarium statum mutant tempora. Contrarii status sunt æstas et hiems, ut calor et frigus. Sed et Manilius ipse infra tropicorum etymologiam habet, vs. 662 : « Quatuor hæc et in arte valent, et tempora vertunt ». Lucan. X, 212 : « varii mutator circulus anni ». Quamvis Cicero melius a conversione, quam ad nos facit Sol. Observabant autem Veteres tropica in genituris: quæ si non in genitura essent, hoc est, si cardines genituræ non incidebant in tropica signa, locum Lunæ observabant, quem φωσφοροῦντα vocabant, et ab eo tropica numerabant. Cicero II de Divinatione, de Chaldæis : « Etenim quum, ut ipsi dicunt, ortus nascentium Luna moderetur, eaque anim-

Partibus adversis quæ surgunt condita signa,
Divisumque tenent æquo discrimine cælum,
Quæ Tropica adpellant, quod in illis quattuor an
Tempora vertuntur signis, nodosque resolvunt,
Totumque emittunt converso cardine mundum,
Inducuntque novas operum, rerumque figuras.
Cancer ad æstivæ fulget fastigia Zonæ,
Extenditque diem summum, parvoque recessu
Destruit: ut, quanto fraudavit tempore luces,
In tantum noctes augescat summa per omnes:
Tum Cererem fragili properat distinguere culmo
Campus, et in varias destringunt membra palæstr
Et tepidum pelagus jactatis languet in undis.

advertant, ac notent sidera natalitia Chaldæi, quæcumque Lunæ juncta videantur: oculorum fallacissimo sensu judicant ea, quæ ratione atque animo videre debebant ». Ita alia erunt tropica natura, alia positione. Hinc colligitur, quare Manilius tropica signa post domiciliorum tempora protinus subjecit. Faciunt enim et illa ad vitæ tempora, quum eorum ratio in genituris habeatur.

615. *Partibus adversis.* Opposita enim sunt Cancer Capricorno, Libra Arieti.

618. *Nodosque resolvunt.* Centra mundi nodos vocat.

619. *Totumque emittunt.* Tamquam e carceribus.

622. *Parvoque recessu Destruit.* Vix enim videtur recedere a puncto solstitiali, adeo ut per quadraginta dies parallaxis nulla fere percipiatur. Geminus.

623. *Ut quanto fraudavit tempore noctes In tantum luces.* Gemblac. contra: « et quanto fraudavit tempore luces In tantum noctes a et quidem optime. Nam in (incipiunt luces decrescere. textus Bonincontrii eamdem nem retinet.

625. *Quum Cererem fragi* lius Gembl. *Tum Cererem.* contrii textus *Tunc.* — *Dist culmo.* Irrepsit ex sequente Legendum vero *distinguere* ab Arato mutuatur ita canc Sirio: Ῥεῖα γὰρ σὺν ἔκρινε δι ὀξὺς ἀΐξας· «Exoriensque suo guit sidere culmos ». Ita Ma Potes aliter: « Atque suo vel segetes discriminat ortu ». Germanicus, Arat. Phæn. v « accenditur æstas, Discernit tu ». Distinguuntur segetes, interflavescunt ad maturitate perantes. Nam aliter interpre meræ inscitiæ.

626. *Et in varias destring* etiam olim legebamus Mart 51, 1: « curvo destringere fer

627. *Et tepidum pelagus j languet in undis.* Nolim m

et bella fero tractantur Marte cruenta,
Scythiam defendit hiems. Germania sicca
ellure fugit, Nilusque tumescit in arva.
›rum status est, Cancri quum sidere Phœbus
tium facit, et summo versatur Olympo.
:te ex adversa brumam Capricornus inertem
iinimas cogit luces, et maxima noctis
ora, producitque diem, tenebrasque resolvit:
vicem nunc damna facit, nunc tempora supplet.

ı Gemblacensis habet: dum pelagus jactatum undas». — B. vero roıodo *jactatis undis*, temitii? contrarium enim . Reponit *siccatis languet* imiliter v. 211, sub ortu «Dimicat in cineres orque supremum Sortitur, : suis Neptunus in un*utis* autem *undis*, ut I, iccata magis strinxerunt rae», ubi sententia clara. magis aqua exhalans et in aera secessit, et eam n magis siccata æquora, nvalles secesserunt; ideo terra stringente, orbis iit. Ovid. Met. XV, 245: que tellus In liquidas roas; tenuatus in auras umor abit». Huetius aubebat: «Siccatasque ma·unt æquora terras». Sed us hic in perversum senit, cui volebat mederi. æquora magis magisque ıxissent, eo tardius, imıam terra arida emersisnale quoque hic reponi *atis languet in undis*, ex i supra adlato. Ed.

n tellure fugit. Vagatur exsiccato solo; quod hieme ea loca aquis operiantur. — *Nilusque tumescit in auras*. Lege *in arva*. Diversus error supra: «Musamque inducit in arva». Ubi legebatur *in auras*. Noster autem alibi, IV, 752: «Nilusque tumescens In Cancrum, et tellus Ægyptia jussa natare». Quum igitur et nunc de Cancro loquatur, quo imperante inundationes Ægypti fiunt, conjicere potes scribendum: «Nilusque tumescit in astrum». Ed.

631. Gembl. *Hic iterum situs est.* Lege: «Hic rerum status est, Cancri quum sidere, etc.» Manifesta lectio, nisi quis forte ad ejus lucem caliget, ut nocturni oculi.

632. B. habet *et summo vectatur Olympo*. Sic enim V, 9: «omnia circum Sidera vectatum, et toto discurrere cælo». Ed.

633. B. habet *brumæ Capricornus inertis*, et sic quatuor vett. codd. Quid sit *cogit brumam* B. non intelligit, unde vs. seq. reponit *Per minimas surgit luces*. Ed.

634. Olim *Per minimas cogit noctes*. Immo contrarium: «Per minimas cogit luces et maxima noctis Tempora». Ita olim emendavimus. Ita etiam Gemblacensis.

636. *Damna facit.* Gembl. *damna legit*. Haud scio an bene.

Tunc riget omnis ager, clausum mare, condita ca
Nec tolerant medias hiemes sudantia saxa.
Statque uno natura loco, paullumque quiescit.
 Proxima in effectu similes referentia motus
Esse ferunt noctes æquantia signa diebus.
Namque Aries Phœbum repetentem sidera Can
Inter principium reditus, finemque coercet,
Tempora diviso jungens concordia mundo:
Convertitque vices, victumque ad sidera brum
Exsuperare diem jubet, et succumbere noctes,
Æstivi donec veniant ad sidera Cancri.
Tunc primum miti pelagus consternitur unda,
Et varios audet flores emittere Tellus.
Tunc pecudum volucrumque genus per pabula
In venerem partumque ruit, totumque canora
Voce nemus loquitur, frondemque virescit in om

636. *Tunc riget omnis ager.* Gemblac. *Tunc fugit.* — *Clausum mare.* Et supra : « Tum subeunt Hædi claudentes sidere pontum ». Vide Vegetium. — *Condita castra.* Hiberna militum.

639. *Statque uno natura loco.* Et hic quoque stationem Solis in Capricorni partibus intelligendam Geminus testatur : non quod revera sit, sed quod videatur vix per quadraginta dies nox decrescere. Veteres illi serio credebant. Sane sensus ipse non aliter judicat, sed ratio non patitur. Ex hac theoria pendet ratio Antisciorum Manilii, ut suo loco demonstratum est.

640. *Proxima in effectu similes.* Etiam adtestatur Gemblacensis, in quo scriptum : « Proxima in effectum et similes referentia motus ». — B. *Proxima in effectu et similes.*

641. *Esse ferunt luces.* Hic error qui supra, *luces* pro *noct* libri omnes habent *luces*, *diebus* ineptum est. Unde E *Esse ferunt luces æquantia* *nebris.* Ed.

643. *Inter principium redi* *que coercet.* Propterea Cice teis nodum mundi voc scilicet apud Aratum διε ράνιον legerat, non, ut hodi ὑπουράνιον. Sequitur vero : « ra diviso jungens concor do ». Nam ea divisio mun nodus cælestis. Aliter loc capere non potes.

645. B. *victumque a sid*

651. *In venerem partum* Quibusdam displicuit *rue* *tum;* immo inutilem rep pronuntiantes, conjicieba venerem pastumque », Georg. IV, 434 : « Vesp pastu vitulos ad tecta redu

ɔus in tantum segnis natura movetur.
uic ex adverso simili cum sorte refulget
a, diem noctemque pari cum fœdere ducens;
:um, quo victas usque ad se vincere noctes
psa jubet ad brumam, quum tempora vincunt.
Liber gravida descendit plenus ab ulmo,
uiaque impressis despumant musta racemis.
dant et sulcis Cererem, dum terra tepore
ımni resoluta patet, dum semina ducit.
uattuor hæc et in arte valent, ut tempora vertunt
hos aut illos rerum flectentia casus,
quidquam in prima patientia sede manere.
ɔd non per totas æqua est versura figuras,

:, nam *pabula* præcessit, et : ac more poetico *venerem* : junguntur. Ed.

Viribus in tantum signis. Se-ılim emendabamus. Adpro-bl. Est epiphonema. Segnem sub bruma quare dixerit, illo: « Statque uno natura ıullumque quiescit ». — B. *ıis* reponit *deses :* quippe st, qui perpetuo sic est; ui tunc otiatur, alioquin bilis. Virg. Æn. VI, 813: ןue movebit Tullus in arma Ed.

'antum, quo, etc. Hæc viden-ɔdosa : quid est, *tempora* ' Fortasse « Tantum quod ısque ad se vincere luces jubet ad brumalia tempora B. Sed propius ad librorum ım : « Tantum quod victas l se vincere noctes Ex ipsa l brumam quum tempora Ed.

Ex ipsa jubet ad brumam. ·emblacensis habet *ad*, non *ac :* « Ex ipsa jubet ad brumam, quum tempora vincunt ». Quousque, inquit, Libra noctes victas usque ad se (ad initium scilicet Libræ), vice versa jubet vincere usque ad initium Capricorni, ubi brumæ sidus conficitur.—*Ad brumam.* Gemblacensis : « ad brumæ tum tempora vincit ». Male, meo judicio.

662. *Ut tempora.* Alii, *et tempora.*

665. *Sed non per totas.* Præibat lemma in Gemblacensi : *quæ partes in quatuor signis tropicæ sint.* Vere quidem, sed importune : non enim hic ulla sectio capitis esse debet. Alioquin infinitæ sectiones esse debebant. — *Sed non per totas æqua est mensura figuras.* Gemblacensis rectissime *versura* pro *mensura*. Nam versura est τροπή· unde tropica dicta : καμπτήρ in metis Circensibus et τροπή idem. *Versuram* in porticibus dixit Vitruvius, quam *vorsoriam* Plautus. Quando ad nos a Capricorni principio redit Sol, tunc ad nos dicitur capere vorsoriam aut versuram. Ait igitur ne ipsorum

Omnia nec plenis vertuntur sidera signis.
Una dies sub utroque æquat sibi tempore no
Dum Libra, atque Aries autumnum, verque fi
Una dies toto Cancri longissima signo,
Quoi nox æqualis Capricorni sidere fertur.
Cætera nunc urgent vicibus, nunc tempore ce
Una ergo in Tropicis pars est cernenda figuri
Quæ moveat mundum, quæ rerum tempora m
Fata novet, consulta alios declinet in usus,

quidem tropicorum inter se similitudinem esse. Nam tropicorum signorum quatuor duo tantum sunt vere tropica, reliqua duo æquinoctialia. Simile, inquit, aut commune inter se habent, quod vertant tempora: dissimile, quod diversa tempora faciant æquinoctialia a tropicis. Communis, inquam, ipsa versura, sive τροπή· sed ipsæ versuræ dissimiles inter se.

666. *Omnia nec plenis flectuntur sidera signis.* B. Et hic quoque Gemblacensis jure merito habet, *vertuntur sidera.* Dixit enim *versura.*

669. *Una dies toto Cancri longissima signo.* Geminus hanc quidem opinionem priscorum fuisse monet, ut in toto signo Capricorni brumam, in toto Cancri Solstitium confieri putarent. Nos ex illa opinione Antiscia Veterum manasse, et Lucanum eos sequutum fuisse indicavimus. Hoc, inquam, persuasum fuit priscis illis. Sed hoc non vult Manilius. De una tantum die longissima in toto Cancri sidere loquitur, non de omnibus illius sideris diebus. De prima tantum die Cancri, vel, ut alii, de octava: quandoquidem nonnulli solstitium in octava parte Cancri fieri putabant. Propterea infra concludit:

« Una ergo in tropicis pa
nenda figuris, Quæ mo
dum, quæ rerum tempor
Una dies brumæ, una sol
tota sidera: una utrius
noctii, non totum sidus
Libræ. Sed et illi Ve
quando Sol Arietem in
tunc ver confici credeba
Solstitium, quando prima
Cancri iniret. Apud C
enim, Ovidium, et aucto
pegmatis a Leonico con
multis diebus ante ingre
in Arietem notatum est,
tium longe ante quam So
partem Cancri tangat. C
taneum, quod ea tempora
signorum confieri putare

675. *Fata novet.* Gen
Facta movens consulta. N
mur. Non possumus mu
tentiam in iis, quæ olim
mus. Sane hæc et Manil
et elegantissima. Ineptos
ros codices nihil moramu
novet, et opponit *facta co*
apud Sallustium, Cat. I:
priusquam incipias, con
ubi consulueris, mature f
est ». Ed. — *Consulta* al
sulta, quæ decreta vocat
apoteleșmata.

Momina in adversum flectat, rursusque revolvat.
Has quidam vires octava in parte reponunt.
Sunt quibus esse placet decimam : nec defuit auctor,
Qui primæ momenta daret frenosque dierum.

676. *Momina in adversum*. Reposuimus *Momina* pro *Omnia :* quod nomen plurifariam in hoc scriptore depravatum fuit.

678. *Esse placet decimam*. Male Scal. *decimas*. Sententia est: Sunt quibus placet decimam partem esse, quæ solstitii punctum facit. *Decimam*, ut *octava*, *primæ*. Ed.

679. *Qui primæ momenta darent*. Non defuit, qui æquinoctia et solstitia in partibus signorum, alius, qui in octavis, alius in decimis confieri putarent. Et sane primum Sosigenes putavit solstitia confici in octavis partibus, idque patet ex Juliani anni dispositione, quæ ab ipso facta est, quum octavas partes in kalendis mensium poneret, Arietis quidem in kalendis Aprilis, Cancri kalendis Quintilibus, Libræ kalendis Octobribus, Capricorni kalendis Januarii. Sed post cædem Cæsaris ter mutavit sententiam trinis commentationibus dubitationem potius suam, quam rei scientiam professus. Non dubium est, quin corrigens sese illa tempora non in octavis, ut antea, sed in primis partibus confici existimarit. Nam vetustissima est epoche æquinoctiorum et solstitiorum in octavis partibus signorum, ducentis annis ut minimum ante primam Olympiadem, si rem propius putemus. Sed de his in libris de Emendatione temporum. — *Frenosque dierum*. Quibus tamquam habenis Sol nunc relaxat, nunc in gyrum diem cogit, relaxat in solstitio, cogit in bruma. Propterea cardines nodos vocavit supra.

EXCURSUS I

AD MANILII ASTRON. LIB. III, vs. 272.

> Qua rigat æstivus gradibus.

Profecto legendum :

> Quas rigat æstivis gravidus torrentibus amnis
> Nilus.

Nilum gravidum æstivis torrentibus dicit ex opinione eorum, qui putant incrementa Nili ex torrentibus Æthiopiæ fieri : quod et multi Veterum scripserunt, et verum est. Quod hic *gradibus* scriptum fuit, adtribuendum vitioso consuetudini scribentium *grabibus* pro *gravibus*. Alioqui si voluissem esse stultorum more molestus, somniassem gradus τοῦ φιλοσκοπίου, qui in columna scalpti erant : et futilem conjecturam mihi blanditam pro vera accepissem. Sed quod dicit :

> Atque hæc est illas cæli mensura per oras,
> Quas rigat, etc.

Fugit Nostrum ratio. Non enim mensura diei maximæ in Ægypto est horarum æquinoctialium 14, 30′, sed ea maxima dies est in regionibus, in quibus polus adtollitur ad grad. 36, et usque ad partes Græciæ. Nam si rationem propius putemus, dies maxima Alexandriæ est hor. 14, 1′, 12″. Ejus enim arcus maximus diurnus est grad. 210, 18′. At hæc mensura, quam ponit Noster, est Cnidi et Rhodi : quod et me tacente loquuntur Plinius, Ptolemæus, alii. Cnidi maximæ diei arcus est graduum 216, 50′, hoc est, horarum 14, 27′, 20″, quod parum differt ab hoc modo horario.

Quæ de sphæra mundi et horariis rationibus docet Manilius, omnia ex Eudoxo hausit. Omnes enim sphæræ Græcorum ad inclinationem 36 grad. fabricabantur, ut testatur Leontius Mechanicus, nimirum ad circulum Arcticum Cnidi, ubi Eudoxus suum Speculum scripsit, quæ et erat ejus patria. Neque solum in patria sua Cnido, sed etiam in Cyzicenis et Hellesponti tractibus scripsit. Quum esset in patria sua et Speculum scriberet, polum ibi adtolli dicebat ad VI partes, qualium XV quadrans circuli esset. Sic quum esset in Hellesponto, aut in Cyziceni partibus, maximam diem ad minimam eam habere rationem dixit, quam quinque ad tria; quod distinguere nescivit Aratus, qui Arcticum definit capite Draconis, hoc est, 37 grad. a polo: diem autem maximam ad minimam rationem habere dicit, quam quinque ad tria: quæ non possunt convenire illis tractibus, in quibus polus ad 37, sed in quibus ad 41 grad. adtollitur. In Hellesponti partibus diu degisse et summo in honore fuisse scribit et Laertius. Itaque in patria sua Speculum scribens ortus et occasus stellarum designat aliter ac in alio opere, quum esset in partibus Cyzici. Diversi enim horizontes sunt, discrimine graduum quinque et amplius. Non igitur in eodem tempore oritur Arcturus Cnidi, quo in Hellesponto, et Cyzici partibus. Sed unde Nostro tam insignis hallucinatio, ut adtribuat Ægypti partibus, quod Cnido aut Rhodo convenit? Dicam vere. Eudoxus cum Platone diu inter Ægyptios sacerdotes versatus, penes quos adservabantur arcana astronomiæ, tandem ea, quæ ab illis didicerat, popularibus suis publicavit, et hanc Ægyptiorum non suam doctrinam esse testatus est. Laertius de scriptis Eudoxi: οἱ δὲ γεγραφέναι μὲν Αἰγυπτίους τῇ αὐτῶν φωνῇ· τοῦτον δὲ μεθερμηνεύσαντα ἐκδοῦναι τοῖς Ἕλλησι. Quæ igitur ex Eudoxo citabantur, Græci Ægyptiacam, Latini barbaricam rationem vocabant. Quia vero omnia ab Eudoxo scripta Ægyptiacam doctrinam esse putavit Manilius, etiam quæ de patria sua intelligebat Eudoxus, ea is de Ægypto accipienda esse pu-

tavit. Hæc erroris ansa Manilio fuit. Nisi dixerimus climata Ægypti et Rhodi confundi solita a Veteribus illis. Nam Firmicus eamdem mensuram maximæ diei adtribuit climati primo, id est, Ægypti, et secundo, id est, Babylonio et vicinis regionibus. Vise locum libro primo, cap. 13: «In climate primo, hoc est, Æthiopiæ». Repone ex manuscripto: «hoc est, Alexandriæ, etc.» Hæc ratio melior priore.

EXCURSUS II.

AD MANILII ASTRON. LIB. III, VS. 279.

Dena quater stadia. In hac æquabili ratione adscensio Leonis est semper sexta pars arcus diurni maximi, adscensio Tauri item sextans arcus minimi diurni. Ergo inter se habent rationem, quam maxima dies ad minimam, per XII quinti Elementi Euclidis. Adscensio Leonis 72 stadia. Adscensio Tauri 48. Quæ habent inter se rationem, quam tria ad duo. In hoc igitur tractu, in quo collecti sunt isti stadiasmi, maxima dies est hor. 14, 24′, minima 9, 36′. Quæ omnia congruunt superiori exemplo, minimo discrimine, utpote 6 scrupulorum. Porro dedimus tibi diagramma horum stadiasmorum cum horis, quas assignat Manilius. Adjecimus cumulum gradus ipsos, quibus non utitur Manilius. Ergo insistamus viam, quam supra nobis præbuit Manilius. In omni collectione anaphoricorum temporum aut graduum, summa omnium semper componit semicirculum. Ut hic ex gradibus componitur semicirculus 180 graduum, stadiorum vero 360. Ergo totus circulus est stadiorum 720. Ratio, ut diximus, maximæ diei ad minimam,

ıdscensionis Leonis ad Taurum, est ut tria ad duo: s 720 in rationem trium ad duo, habemus 432 pro maximæ diei, 288 pro arcu minimæ: sexta pars utrius- 72 quidem erit Leoni adtribuenda, 48 autem Tauro. rentia utriusque 24, triens 8: qui erit excessus hujus ressionis, ut detractus quidem semel ex 48 det 40 ad- ionem Arietis, additus autem semper det reliquas. Ita semicirculo horario in horas 12 æquinoctiales, vel 1440 ula in eamdem rationem, habebimus scrupula 864 pro maximo, 576 pro minimo: sexta utriusque pars scru- 144, sive hor. 2, 24′ pro Leone, scrupula 96, vel hor. ′, pro Tauro. Differentia 48 scrupula. Triens 16 scrup. st excessus. Nemo negaverit antea et methodum Ma- ıam, et stadiasmos ignorata fuisse. — *Dena quater* a. Hic circulus est stadiorum 720 in elevatione Cnidi hodi. Supra erat 320 in elevatione Romæ. Ergo ratio ısmi arbitraria fuit. Quia ratio maximæ diei ad mini- est ut tria ad duo, ergo numerus erit quinque: et ıde quinarius cum 144 multiplicatus est ad commodio- methodum. — *Duplicataque ducit Quum cadit.* Signa ue orientia recte cadunt et contra. Aries oblique oritur: recte occidit. Signi cujusvis occasus est æqualis ortui oppositi, et contra. In Cnidio tractu Aries oritur grad. 4′. Libra grad. 36, 34′. Ergo Libræ ortus est æqualis ui Arietis in hoc stadiasmo. Aries oritur stadiis 40, 80. Ergo 80 stadiis occidit Aries.

EXCURSUS III.

AD MANILII ASTRON. LIB. III, vs. 327.

Denique ut in proprias. Olim male *dena quod.* Hæc etiam lectio imposuit Bonincontrio, ut de denis signis nugaretur. Caveant studiosi ab illius interpretis inscitia; quam non exprobro homini, sed illam metuo parum cautis adolescentibus. Et præterea sæculum suum, et multa alia tam eum ab insectatione tutum præstant, quam inscitiæ convincerent, qui tali interpreti fidem adhiberent.

Hactenus Manilius magnis molitionibus horoscopi sui methodum eruit; cujus nos exemplum quoque dabimus, siquidem prius, quod antea nos polliceri meminimus, præcepta doctrinæ Manilianæ, et quidem eo fere ordine, quo ipse docuit, collegerimus.

PRÆCEPTA DOCTRINÆ MANILIANÆ.

I. *Dodecatemorion signi aut planetæ invenire.*

Partem datam signi, in quo planeta fuerit, duc duodecies. Tricenas distribue in omnia signa, initio ducto ab eo, in quo Sol fuerit. In quo signo desinet numerus, ibi est Dodecatemorion signi aut planetæ: per illud:

> Quacumque in parti nascentum tempore Luna
> Constiterit. 51, 23.

Aliter. Partem datam signi per 2 ½ divide. Numeros in signa distribue, initio, ut antea, facto ab eo signo, in quo Sol fuerit: per illud:

> Nam quum tricenas per partes sidera constent,
> Rursus bissenis numerus diducitur omnis. 50, 26.

[. *Dodecatemorion Lunæ per posteriorem modum indagare.*

Vide quot tricenarios Luna distet a Sole. Omnibus tricenariis deductis, reliquos numeros per $2\frac{1}{2}$ divisos distribue 1 signa, initio facto ab eo signo, in quo Luna fuerit. Ubi onsistet numerus, ibi est Dodecatemorion Lunæ: per illud:

Proxima tricenas partes sententia ducit. 51, 28.

III. *Dodecatemorion Dodecatemorii invenire.*

A parte signi data numera deinceps gradus semisses quinque. Primum dimidium gradum da ei planetæ, in cujus terminum inciderit pars signi proposita : secundum dimidium gradum sequenti planetæ : et ita deinceps. In quo planeta quintus dimidius gradus consistet, in ejus finibus est Dodecatemorion Dodecatemorii.

IV. *Sortem Fortunæ in diurna genitura indagare.*

Distantiam Solis a Luna numera incipiens ab Horoscopo per consequentiam signorum. Ubi consistet numerus, ibi est Sors Fortunæ in genitura diurna : per illud :

Tunc si forte dies nascentem exceperit alma. 65, 3.

V. *Sortem Fortunæ in nocturna genitura invenire.*

Distantiam Lunæ a Sole numera incipiens ab Horoscopo per antecedentia. Reliqua, ut supra : per illud :

At quum obducta nigris nox orbem texerit alis. 66, 10.

VI. *Horariorum temporum adscensionalium excessum invenire.*

Accipe trientem sextæ partis differentiæ maximi et minimi arcus diurni horarii: per illud :

Quod discrimen erit, per tres id divide partes. 70, 2.

VII. *Adscensionum signorum horaria tempora colligere.*

Habeas excessum per antecedens. Abjice a sextante minimi arcus diurni. Ipsa est adscensio Arietis. Deinde per adjectionem excessus, habebis adscensiones horarias reliquorum quinque ad initium Libræ: per illud:

Tertia ut accedat Geminis, quæ tempora Tauro
Vinciat. 70, 3.

VIII. *Excessum stadiasmi anaphorici invenire.*

Numerum stadiasmi seca in rationem maximæ et minimæ diei. Triens sextæ partis differentiæ utriusque rationis est excessus stadiasmi anaphorici: per illud:

Quodque hanc exsuperat partem, superatur ab illa. 70, 24.

IX. *Stadiasmum adscensionum colligere.*

Excessum per antecedens repertum abjice a sexta parte numeri minimæ diei respondentis. Is erit stadiasmus Arietis. In reliquis perge per adjectionem excessus, ut in horariis temporibus adscensionum: per illud:

Hæc erit horarum ratio ducenda per orbem. 70, 14.

X. *Incrementum dierum colligere in quadrante hiberno.*

Sextam partem differentiæ minimæ et æquinoctialis diei adjice diei minimæ. Aggregatum est tempus horarium finis Capricorni. Tempori Capricorni adjice tertiam partem ejusdem differentiæ. Aggregatur tempus horarium finis Aquarii. Cui rursus adjiciatur dimidium differentiæ. Aggregabitur finis Piscium: per illud:

Principio capienda tibi est mensura diei. 71, 12.

XI. *Incrementa dierum colligere in quadrante verno.*

Aggregato fini Piscium adde rursus dimidium differentiæ pro tempore horario finis Arietis. Tempori horario Arie-

tis adde trientem differentiæ pro fine Tauri. Denique aggregato Tauri adjice sextantem differentiæ. Colligitur tempus horarium finis Geminorum : per illud :

> Namque Aries totidem deducit noctibus horas. 71, 32.

XII. *Decrementa dierum colligere in quadrante æstivo.*

De tempore horario finis Geminorum detrahe sextantem differentiæ pro tempore horario finis Cancri. De tempore horario Cancri detrahe trientem differentiæ pro tempore finis Leonis. Denique de tempore horario finis Leonis detrahe dimidium differentiæ pro tempore horario finis Virginis : per illud :

> Rursus et incipiunt propria de sorte diebus
> Cedere. 72, 4.

XIII. *Decrementa dierum colligere in quadrante autumnali.*

Tempori horario finis Virginis detrahe dimidium differentiæ pro tempore horario finis Libræ. Tempori horario Libræ detrahe trientem differentiæ pro tempore finis Scorpii. Tempori Scorpii detrahe sextantem differentiæ pro tempore horario finis Sagittarii : per idem.

XIV. *Data hora genituræ horoscopum indagare.*

Ab horis absolutis abjice adscensiones signorum per VII præceptum collectas, quantum opus erit, initio a loco solis facto. Ubi numerus consistet, ibi est Horoscopus : per illud :

> .... quum liceat certis surgentia signa
> Ducere temporibus. 73, 31.

XV. *Horoscopum per modum agyrtarum genethliacorum invenire.*

Horis datis in XV ductis adjice gradus, quos Sol peregit in signo, siquidem in principio signi non fuerit. Summam graduum aggregatam computa a principio signi. Ubi con-

sistet numerus, ibi est Horoscopus Genethliacorum Ætruscatorum : per illud :

Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum. 74, 2.

Ut igitur ad methodum Horoscopi veniamus, adsumatur elevatio poli graduum 44, locus Solis 22 gr. Arietis. In data elevatione, maxima dies est hor. 15, 18′. Igitur per præceptum VII, construatur tabella anaphoricorum temporum. Duplex fiat. In priore parte adscensiones Manilianæ methodi, in altera castigatæ ponantur. Utraque pagina trinis versibus constet. In primo gradus, in secundo horaria adscensionum tempora, in tertio tricesima temporis anaphorici collocentur, ut ex ea canon adscensionalis construatur, ut patet ex ipso canone adscensionali. De gradibus adscensionum nulla facta a Manilio mentio. Sed nos ideo adposuimus, ut et suis horariis temporibus responderent, et cum castigatis gradibus comparari possent. Rursus per præcepta X, XI, XII, XIII, canon horarius fiat triplici versu : in primo esto arcus diurnus methodi Manilianæ. In secundo duodecima arcus, sive hora temporaria, vel civilis. In tertio arcus diurnus castigatus respondens principio signi, cui e regione oppositus est. Arcum vero horarium nocturnum si quis volet, accipiat signi oppositi arcum diurnum, ut et mediocriter docti sciunt. Exemplum: Arcus diurnus Leonis est 13, 39′, oppositi signi arcus diurnus, nempe Aquarii, est 10, 21′, qui erit arcus nocturnus Leonis. Et vicissim arcus diurnus Leonis est arcus nocturnus Aquarii : vel aliter: arcus diurnus Leonis 13, 39′ de 24 deductus relinquit arcum nocturnum Leonis 10, 21′ æqualem arcui diurno Aquarii signi Leoni oppositi. Quod autem integro Dodecatemorio unum tantum arcum horarium adtribuerimus, quum per singulos tamen dies varient horaria momenta, id fecimus ex ipsius Manilii præscripto, qui illos Veteres sequutus horas per Dodecatemoria, non per singulos dies variare credebant. Ideo in Kalendariis notabant, illo mense hora

pedum, mensis tot horarum : ut habes in kalenda-
ticis Romanis, et apud Palladium. Sic etiam, ut alibi
us, solstitium per totum Cancrum, brumam per to-
pricornum committi putabant. Et quia maledicentiæ
illam animadversionem olim vapulavimus, ne ite-
bis idem contingat, de horario arcu idem monere
st, si modo istis mathematicis hoc satisfacere potest.
e construatur canon ex tricesima temporum adscen-
m, sextuplici versu, ut canon indicat, cum linea
m triginta; quos reticuit Manilius, quia vulgo notum
adus singulos respondere tricesimæ unicuique, cui
i erant. His ita constitutis, esto quidam natus in dato
44 graduum, hora nocturna temporaria 7 $\frac{4}{5}$ fere,
22 Arietis posito. In canone horario arcus diurnus
est hor. 13, 39′. Nocturnus igitur, per ea, quæ de-
ata, erit 10, 21′. Hora-temporaria respondet horis
ctialibus, 0, 51, 45′. Igitur horæ temporariæ 7 $\frac{4}{5}$
lebunt horis æquinoctialibus 6, 43′, 39″, cum
si componitur arcus diurnus 13, 39′, fient horæ
, 39″ : quibus denique adjice ex canone adscensio-
cesimas collectas respondentes gradui 21 Arietis,
am Sol peregit : nempe hor. 1, 47′, 6″. Fiet omne tem-
ortu Solis, ad tempus genituræ propositæ, horarum
ctialium 22, 9′, 45″, id est, 22, 10′ fere. Jam ab initio
, in quo Sol est, numera omnia tempora horaria ad-
num, donec aut numerum propositum consumma-
ut proxime minorem adeptus fueris. Ab adscensione
Leonis hor. 2, 33′, 0″, ad initium Cancri, conflantur
1, 49′, quæ deductæ de hor. 22, 10′, relinquunt hor.
post adscensionem Geminorum. Ergo pertinent ad
m. Ideo quæro 0, 20′, aut proxime majorem nume-
arca canonis, sub nota Cancri. Et occurrunt 0, 21′,
regione gradus v. Aio igitur horoscopum esse in
gradu Cancri, per XIIII præceptum. Itaque a simili
eliquorum Signorum sequentes τόποι Thematis insti-

tuentur. Nam modum inæqualem adhuc non norant: quum ipse Manilius thema Sortis Fortunæ per similes signorum partes construi præcipiat. Instituto themate, reliqua præcepta μεθοδεύειν licet. Luna est in 27 Sagittarii. Ergo Dodecatemorion Lunæ est in 24 Piscium per I præceptum. Ita de reliquorum planetarum Dodecatemoriis. Rursus Dodecatemorion Lunæ, per posteriorem modum, est in 18 Piscium, per II præceptum. Horoscopus est in termino, sive finibus Martis, utpote in quinto gradu Cancri. Ergo ejus Dodecatemorion Dodecatemorii cadet in fines Lunæ in dimidia parte gradus XII Cancri, hoc est, in 11, 30′, 69″, per III præceptum. Denique per V præceptum, Sors Fortunæ deprehenditur in 9, 42′, sive in 10 Arietis. Itaque eodem modo aliud thema instituetur, quod Athlorum vocatur, cujus Horoscopus est Sors Fortunæ. Ex quo poteris sententiam eorum refellere, qui ubi Manilius περὶ τῆς δωδεκατόπου τῶν ἄθλων agit, ipsi putarunt de themate geniturae intelligendum. Atqui tantum discrepat thema Athlorum a themate natalitio, quantum horologium ab analemmate. Nam thema genituræ instituebatur quidem ad apotelesmata et κρίσιν hominis nati, sed præcipue ad Sortem Fortunæ indagandam. At ex themate Athlorum omnis doctrina apotelesmatum pendebat. Hæc est methodus Horoscopi illorum Veterum, quæ castigabat imperitiam Æruscatorum Genethliacorum, qui eodem quidem modo Horoscopum eruebant, sed binas horas singulis signis adtribuebant. Ut illam delirationem confutavit hic modus, quo utitur Manilius, ita ipse castigatione indigebat. Ut enim alia taceam, in dato tempore et hora genituræ Cancer signum horoscopans est τῶν προςασσόντων. Nam τὰ προςάσσοντα dicuntur, ut alibi monemus, et satis vulgatum est, signa sex a principio Arietis ad principium Libræ. Reliqua vocantur ὑπακούοντα. Quum igitur signum horoscopans fuerit τῶν προςασσόντων, quadrans ἀπηλιωτικὸς, hoc est, intervallum a medio cælo, ad Horoscopum, est major nonaginta gradibus, hoc est, signum horoscopans est quintum

a signo culminante. Contra minor est nonaginta gradibus, si fuerit τῶν ὑπακουόντων, hoc est, signum horoscopans tertium est a culminante. Ergo, quum Horoscopus hujus genituræ in signum, quod est τῶν προςασσόντων, inciderit, τὸ τεταρτημόριον ἀπηλιωτικὸν est majus 90 gradibus: quod verum est. Culminabit enim x gradus Piscium in data elevatione, oriente quinta Cancri. Ergo tetrans ἀπηλιωτικὸς erit graduum 115, hoc est, horarum 7, 40′. Atqui si ex canone adscensionali putare velimus totidem horas et scrupula a decima Piscium, numerus desinet in 5 Arietis. Ergo Horoscopus esset in signo sexto a medio cælo, quum tamen quintum signum tantummodo a culminante possit esse: quod est ridiculum. Quum enim decima pars Piscium culminet, numeros nonæ parti exactæ Piscium respondentes, hoc est, 16, 30′, abjice a tota adscensione Piscium 1, 5′, et reliquum conjunge cum adscensionibus Arietis, Tauri, Geminorum, Cancri: compones horas 7, 17′, 30″, quæ deductæ de horis 7, 40′, relinquunt horas 0, 22′, 30″. E regione v grad. Leonis habes proxime majorem 0, 25′, 30″. Ergo, ut diximus, Horoscopus erit in v Leonis, non Cancri. Multa ejusmodi absurda istius methodi notare possim. Hoc unum exemplum suffecerit, ut ostendamus non sine caussa a priscis damnatam: qui prius adscensionem rectam medii cæli collegerunt, et nonaginta gradibus ad adscensionem rectam adjectis, aggregatum ad canonem climatis contulerunt, et ei gradum eclipticæ respondentem pro parte adscendente adsumpserunt: reliquas domos simili gradu signorum terminarunt, qui est omnium vetustissimus modus, quo et Arabes hactenus utuntur, diciturque a nobis modus æqualis; cujus exemplum dat Scal. ad h. l. in tertia figura. Eo modo utuntur Firmicus et Paull. Alexandr. et secundum aliquos, quibus nos quoque adsentimur, Ptolemæus: quod colligitur ex iis, quæ de Apheticis locis dixit: τόπους μὲν τοίνυν ἀφετικοὺς εἶναι νομιστέον, τό, τε περὶ τὸν ὡροσκόπον δωδεκατημόριον ἀπὸ πέντε μοιρῶν τῶν προαναφερομένων αὐτοῦ τοῦ ὁρίζοντος, μέχρι καὶ

τῶν λοιπῶν μοιρῶν πέντε καὶ εἴκοσι ἐπαναφερομένων. Hoc certe non fieret, nisi omnes domus essent tricenum graduum : et quidquid ad hoc convellendum adferunt docti, non dicam falsum, sed ineptum est. Etiam interpres ipsius Ptolemæi ea adfert, quæ ne ipse quidem intelligebat. Quid mirum Ptolemæum hoc modo usum, qui sit omnium post illum Manilianum vetustissimus? Successit illi et ipse quoque vetustissimus, qui fit per trientes arcus semidiurni et seminocturni, qui est primus modus inæqualitatis. Hoc etiam quidam Arabum utuntur, qui maximam partem harum nugarum non a suis, sed a Græcis habent. Etiam sapiens Aben Ezra Judæus ait Ptolemæum hoc usum : quod omnino necessarium, siquidem non usus est modo æquali. Nullus enim modus inæqualitatis antiquior isto ; cujus exemplum Scal. dat in quarta figura. Ab eo modo minuunt Indi octo gradus tam in domuum initiis, quam in locis planetarum, ut in quinta figura. Vid. Scalig. h. l. Quemadmodum enim illi Veteres prius thema genituræ construebant, deinde thema Athlorum : ita etiam Indi prius thema genituræ per illum modum disponunt, deinde aliud thema adjiciunt, deminutis, ut diximus, octonis gradibus ex singulis domibus et locis planetarum. Hunc modum confutavit primus Campanus, alio instituto, cujus exemplum damus in sexta figura. Eum Regiomontanus profligavit, novo excogitato, quem rationalem vocavit, eoque, si Diis placet, vult Ptolemæum usum fuisse. Tres isti modi in cardinibus consentiunt, in domorum metatione valde discrepant. Campanus circulos positionis per æquales sectiones maximi circuli verticalis, Regiomontanus per sectiones æquinoctialis trajicit. Habes quoque exemplum modi rationalis in septima figura, cum themate Athlorum in octava, per eumdem modum. Hactenus, candide lector, quæ Manilius de Horoscopo sensit : cujus rei vestigia nulla olim exstabant in ejus carmine, hodieque adeo obscura sunt, ut nisi a nobis indicata essent, gloriosis, qui dicunt nos Manilium tractare non debuisse,

perandum erat ea invenire posse. In prima figura adnpsimus tempus genituræ horam inæqualem 1 $\frac{1}{3}$ post diam noctem, hoc est, hor. æquinoct. 1, 31′, 48″. Idque imus commoditatis caussa, quum verum tempus fuerit r. 1, 30′, quod sequimur in reliquis exemplis. Nisi hoc nuissemus, fortasse hoc futurum erat argumentum alius monstri in nos edendi. Scal.

EXCURSUS IV

AD MANILII ASTRON. LIB. III, vs. 382.

Mensibus eruptis donec sit debilis annus.

Eruptis, ereptis, ἀρχαϊκῶς. Annus sane fit debilis uno mense, contra eodem uno mense major erat solstitiali tempore. n ibi una dies, hic una nox continua mensem abstulit. itrariorum eadem ratio. Quod de die dictum, id de noquoque intelligendum. Sunt clxxx paralleli circuli, quos lustrat per annum. Quantum illorum supra horizontem tat, tantam esse dierum mensuram supra diximus. Quia o duo ultimi Tropicorum vicem sunt, in hac autem cæli inatione ea est horizontis obliquitas, ut totum Cancri picum supra terram relinquat, totum vero Capricorni picum subtus demergat: sane quum Sol erit in omnium iorum sublimissimo Cancro, ad diem conficiendum inte-Æquinoctialis circuli conversione opus est, hoc est, ccclx tibus: arcum autem diurnum totidem partium esse nese est. Contra, quando Sol in omnium signorum humilio erit, in eo videlicet circulo, qui totus infra terram est,

ad noctis curriculum conficiendum tota Æquinoctialis conversione opus est. At in contrariam partem puncto temporis Sol ortus id efficiet, quod erit vicem temporis diurni: sed nullum παραυγασμὸν faciet: quia παραυγασμὸς nihil aliud quam τοῦ φωτὸς ἀντιπερίστασις, quæ nulla esse potest, quum ab horizonte in tantum circulus ille deprimatur. Nam hic paraugasmus fit tantum sub illis signis, quæ propius punctum solstitiale sunt, Geminis et Cancro, et quidem in illis tractibus, in quibus nox longiuscula est, quam sub polo Eclipticæ: ut verbi gratia, quibus Tropicus non est pro Arctico, neque tangit punctum horizontis Aquilonii, illis tantum temporis noctes obscurantur, quantum Tropicus ipse abest a polo horizontis septemtrionalis; ut scimus accidere in Scotia, in qua nostrates milites noctu in excubiis alea ludentes nullum lumen adhibebant solstitiali sidere confecto. Tropicus autem distat ab horizonte Edinburgi part. 9, 17′ circiter. Tantum igitur mediæ noctis tempore Sol ab illorum horizonte distat in solstitio, ut reliquum noctis παραυγάζεσθαι necesse sit, et ex horis 6, 23′, duos tantum trientes horæ minus in scrup. fere noctem obscurari, reliquas autem horas illustrari, καὶ παραυγάζεσθαι. Unde habes rationem lucidarum dierum in illis regionibus, a quarum horizonte propius abest Tropicus: quare τὴν τοῦ φωτὸς ἀντιπερίστασιν ignorantes Romani putarunt vix ibi noctem esse. Sed nec caussas omisit diligentissimus scriptor Strabo, his verbis rem quasi indicans Ὁ δὲ, inquit, κατὰ τὰς ἄρκτους τόπος τοῦ ὁρίζοντος ἐν ὅλαις σχεδόν τι ταῖς θεριναῖς νυξὶ παραυγάζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἀπὸ δύσεως ἕως καὶ ἀνατολῆς ἀντιπεριϊσταμένου τοῦ φωτός· ὁ γὰρ θερινὸς τροπικὸς ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ἐν ζωδίου ἥμισυ καὶ δωδέκατον· τοσοῦτον οὖν ὁ ἥλιος ἀφίσταται τοῦ ὁρίζοντος κατὰ τὸ μεσονύκτιον· καὶ παρ' ἡμῖν δὲ τοσοῦτον τοῦ ὁρίζοντος ἀποσχὼν πρὸ τοῦ ὄρθρου καὶ μετὰ τὴν ἑσπέραν ἤδη καταυγάζει τὸν περὶ τὴν ἀνατολὴν ἢ τὴν δύσιν ἀέρα. Hinc consequens est, ut quanto remotior sit Tropicus ab horizonte, tanto minus noctes illustrentur: et qui proximi Æquinoctialem habitant, tantum abest, ut illis noctis extrema illustrentur, ut non prius lucescat, quam Sol ortus

sit: nulla vero aurora fere, aut crepusculum adparet in regionibus, quæ intra decimum gradum ab æquinoctiali sunt, cujus rei nulla caussa alia, quam maxima Tropici a Finitore distantia. Quod si nullus in æstate παραυγασμὸς fieri potest, tanto minus fiet, quum Sol erit in altero Tropico : ne forte quis credendum putet Ludovico Cadamusto, qui quum hoc scriberet, id fieri dixit ideo, quod ibi nulli montes sint, qui orienti Soli officiant. Ridicula est ratio, neque digna quæ confutetur. Scal.

EXCURSUS V

AD MANILII ASTRON. LIB. III, vs. 412.

Et quoniam quanto. Hactenus duobus validissimis argumentis opinionem de binis horis adscensionalibus expugnavit, priore a varietate adscensionum in eodem loco: posteriore a varietate adscensionum in omni. Nam secundum aut finitorum varietatem, aut poli exaltationem, crescunt horaria momenta adscensionum, et quidem per æqualia incrementa, et decrementa, quæ fuit priscorum astronomia. Superest nunc docere quomodo fiant illa incrementa: quæ pars obscurissima videtur in hoc auctore, et quidem non bene a nobis hactenus, ab aliis ne minimum quidem percepta. Quia demonstravit non esse binarum horarum adscensiones, superest, ut quot, et quando, et quibus in locis, si non ubique, et quorum signorum adscensiones, et quatenus crescant et decrescant. Hoc vetustatis argumentum etsi vitiosum, non tamen ingratum studiosis erit, quorum caussa, non invidorum, laboramus. In eorum igitur

gratiam hæc aperiemus, et rem ab ultima origine revocabimus: veteres igitur illi Ægyptii non aliter obliquarum et rectarum adscensionum rationem putabant quam per æquales progressus: et quamvis ab Hipparcho et aliis summis artificibus Canones adscensionum obliquarum instituti essent, qui possent frenum huic licentiæ imponere, tamen vulgus astronomorum ab illa scabie adhuc ungues continere non potuit, ut opus fuerit Ptolemæo eorum amentiam castigare, qui eam methodum sequerentur. Nam ejus verba in eam rem operæ est audire: ἡ κοινὴ πραγματεῖα ἡ πρὸς ὁμαλὰς ὑπεροχὰς τῶν ἀναφορῶν συνισταμένη μηδὲ κατὰ μικρόν ἐστι (ἔχεται) ἀληθείας. Non enim tunc solum obtinebat hæc vitiosa methodus, sed etiam temporibus Valentiniani senioris. Tunc enim Paullus Alex. scribebat suam εἰσαγωγὴν ἀποτελεσματικήν. Is refert adscensiones Signorum καθ' ὁμαλὰς αὐξομειώσεις in inclinatione Ægyptiaca. Exemplum ejus in diagramma conjecimus: quod quidem duplex est. In priori parte sunt adscensiones æquabiles, ut et referuntur a Paullo Alexandrino, cui nos horas respondentes adjecimus e regione. In altera parte habes castigatas adscensiones cum horis illarum progressioni congruentibus. Invenies etiam idem exemplum ὁμαλῶν ἀναφορῶν apud Ptolemæi Scholiasten, quem Paullo Alexandrino vetustiorem judicamus. In illo igitur exemplo differentia sive excessus inter adscensionem duorum signorum est grad. 3, 20′. Excessus ille est nona pars differentiæ duorum semidiurnorum arcuum maximi et minimi: quæ detracta ex triente minimi constituit adscensionem Arietis. Rursus in hac ratione adscensio Leonis ad adscensionem Tauri eam semper rationem habet, quam maxima dies ad minimam. In exemplo, adscensio Leonis est grad. 35, 0′. Adscensio Tauri grad. 25, 0′ quæ inter se rationem habent, quam septem ad quinque. Si igitur semicirculus, id est, grad. 180 dividatur in rationem VII ad V, habebimus pro arcu maximo semidiurno grad. 105, pro minimo 75. Differentiæ utriusque nona pars grad. 3, 20′ detracta de triente minimi arcus, hoc

de gradibus 25, o', dat adscensionem Arietis grad. 21, 40'. lita dat adscensionem Tauri grad. 25, o', nimirum ipsum ntem arcus minimi semidiurni. Ita semper progrediendo æquales adjectiones graduum 3, 20', tandem adscensio nis erit triens arcus semidiurni maximi, nempe grad. o' : quemadmodum Taurus erat triens arcus minimi. iique adjectis iterum grad. 3, 20', habebimus adscen- iem Virginis grad. 38, 40'. De horis idem facies. Nam tem sunt maximus arcus semidiurnus, quinque minimus. ıa pars differentiæ utriusque, nempe hor. o, 13', 20' de- :ta de triente arcus minimi, nempe hora 1, 40', o", dat censionem Arietis hor. 1, 26', 40". Et sane grad. 21, 40' dem momenta horaria respondent. Manilii methodus, ım esse suam gloriatur, non admodum abludit nostra. et sextam partem arcus maximi diurni poni pro adscen- ıe Leonis, et sic sextam partem arcus minimi diurni pro censione Tauri : deinde tertiam partem differentiæ utri- ue assumi pro excessu. Eodem utraque methodus reci- : neque indiget exemplo. Nam satis prior nostra viam ad : munivit. Præter ignorationem hujus pragmatiæ, quam rte præfert Bonincontrius, etiam ausus est dicere Mani- n fuisse mathematicorum principem, qui hæc arcana mine heroico complexus sit. Sed et neque constat sibi. m quum initio hujus pragmatiæ Manilium tractare dicat, quidem vere, de temporibus adscensionum horariis, ta- n in progressu expositionis suæ, non de adscensionum rariis momentis, sed de longitudinibus dierum explicat: e est summa ἀλογιςία. Locus hic omnium intricatissimus t in toto Manilio et propter rem ipsam, et propter menda. m ipsam tenemus : propterea minore labore ad senten- ıtiam eruendam opus erit. Menda ope Codicis Gembla- ısis puto aut omnia sublata, aut pauca admodum reli- a esse. Scal.

EXCURSUS VI

AD MANILII ASTRON. LIB. III, vs. 541.

. . . . venit omnis ad astrum
Hora die bis, mense dies semel, unus in anno
Mensis, et exactis bis sex jam Solibus annus.

Sane hora ter redit in æquinoctiali ut minimum; siquidem eam a planeta dominante accipias. Nam quatenus dicitur prima, secunda, tunc verum fuerit illam redire bis tantum: quatenus vero horæ sunt cognomines planetarum, tunc in singulis æquinoctialibus horæ planetariæ, quæ inciderunt in primam, secundam, et tertiam diei, incident quarta vice in 22, 23 et 24 horam æquinoctialis, id est, horas 10, 11, 12 noctis. Itaque falsum fuerit horas æquinoctialis bis tantum redire, quum possint quater reverti. Quod si diem tantum artificialem accipimus, ne tunc quidem semper eadem hora bis redire potest in die. Nam sexta et septima Planetaria semel tantum contingent. Si nolumus auctorem nostrum ἀλογιστεῖν, adjuvandus erit interpretatione, et dicendum hoc ut plurimum evenire, ut hora planetaria bis in die, et toties in nocte contingat, rarius autem semel: quod sane verum est. Sed cur hæc diverticula quærimus? Non enim intelligit de hora planetaria, sed de hora τῆς δωδεκατηρίδος. Ut enim primus annus, mensis et dies, signo horoscopanti adtribuitur, ita etiam hora. Itaque aliquis natus est hora nona diei temporario, adscendente Leone, die Mercurii. Hora pertinet ad Lunam. Sic Lunæ hora intra viginti quatuor horas bis redibit ad Leonem. Nam nascente homine hora Lunæ adtribuebatur Leoni, hora Saturni Virgini, hora Jovis Libræ, et sic deinceps: ergo tertia decima hora a nato

mine, redit Lunæ hora in Leonem. Tunc dicitur homim natum πολεύοντος Ἑρμοῦ, Σελήνης δὲ διεπεύσης. Omnis enim es, id est, feria septimanæ, cognominis est uni planetæ. aneta igitur, cujus dies est cognominis, dicitur πολεύειν to illo æquinoctiali; cæteri planetæ dicuntur διέπειν. Ut in emplo a nobis adducto, feria quarta est Mercurii; hora, qua natus homo, Lunæ. Ergo natus est Ἑρμοῦ πολεύοντος, λήνης διεπούσης. Quam autem vocamus Septimanam Chriiani, ipsi Gentiles vocabant τὴν ἑπτάζωνον, Septizonium, æsertim Ægyptii; item θεοὺς ipsas ἡμέρας· et πόστη τῶν θεῶν cebant, id est, quota feria. Illud autem τοῦ μὲν πολεύοντος, ς δὲ διέποντος, simile est illi in inscriptione veteri: κουρατοοντος Αὐρηλίου Πρωτέος, καὶ ἐπιμελουμένου Αὐρηλίου Τορκουάτου.

Venit omnis ad astrum Hora die bis. Ad astrum, εἰς τὸ σκοποῦν ζώδιον. In viginti quatuor horis bis redibit ad Horoopum ἡ πολεύουσα ὥρα.

Mense dies semel. Intellige ut horam, ita etiam ἡμέραν λεύουσαν· ὥρα vel ἡμέρα πολεύουσα est cognominis illi planetæ, jus hora fuerit nascente homine. In nostro exemplo Luna t πολεύουσα, quia nascente homine, feria quarta, id est, die ercurii, hora nona erat hora Lunæ: ideo Luna erit λεύουσα illius diei, quæ incipit ab hora nona. Nam toto tæ tempore illi homini dies incipiet a nona hora: et prius planeta illius erit Luna, primum signum Leo. Ut autem πολεύουσα ἡμέρα in orbem redeat, hoc est, ut ad signum oroscopi καὶ τὴν πολεύοντα ἀςέρα revertatur, hoc non potest ri, nisi post duodecim hebdomadas, qui sunt plus quam enses duo. Nam octogesimo quinto die ἡ πολεύουσα ἡμέρας ra ad idem signum revertitur. Itaque parum cavisse vitur Manilius. Quum dico redire ad idem signum, non telligo ad locum Zodiaci, sed feriæ. Sive dies Septizonii stribuuntur signis in consequentia, initio ab horoscopi gno facto, numquam feria adtribuetur illi signo, nisi post uodecies septem dies. Non solum experientia, sed et ratio a exigit.

Et exactis bis sex jam Solibus annus. ἡ δωδεκαετηρὶς a duodecim annorum conversione dicta est, quod unusquisque annus a consequentia signorum denominatur: primus a signo horoscopi, secundus ab epanaphora horoscopi, tertius ab apoclimate imi cæli, et sic deinceps. Scal.

EXCURSUS VII

AD MANILII ASTRON. LIB. III, vs. 556.

Et quoniam duxi. Hic lemma adpositum erat in vetere Gemblacensi : *Quot annos unumquodque signum tribuit*, quæ est pars doctrinæ τοῦ περὶ χρόνων τόπου· eaque, ut diximus, hæret methodo Horoscopi. Nam nato homine, quis vitæ progressus, et quatenus, investigatur. Progressus vitæ in Dodecaeteride consideratur, finis vitæ in anaphoricis temporibus, quibus τὰ ἔτη βιώσιμα investigabant. Nam quod gradus adscendit signum, tot annos vitæ datæ hariolantur. Paullus Alexandrinus : ἐπειδὴ ὁ ἥλιός ἐστι Σκορπίου μοίρᾳ ιέ, ἀνατέλλει δὲ καὶ κατ' Αἰγυπτίους ἐν τῷ δι' Ἀλεξανδρείας κλίματι ἐτῶν λέ. Aliter et quidem male meo judicio Firmicus, qui non tot annos illud signum oriri dicit, puta viginti, sed vicesimo anno. Ita enim libro primo: « Debemus ostendere, quoto anno unum quodque signum in genituris oriatur ». Deinde subjicit : « In climate primo, hoc est, Alexandriæ, Aries oritur anno vicesimo, Taurus vicesimo quarto, Gemini vicesimo octavo, Cancer tricesimo secundo, Leo tricesimo sexto, Virgo quadragesimo ». Quod est plane exemplum stadiasmi Cnidi a Manilio propositi: si modo gradus geminaveris. Sed imperite τὸ λέων ἀνατέλλει λς' ἔτη vertit, *Leo oritur tricesimo sexto anno :* immo triginta sex annis, ut supra ex Paullo Alexandrino ostendimus. Sed

clarius hanc μεταιστεχνίαν veteres Ægyptii exposuerunt. Nam thema constituebant omnium regionum. Horoscopus erat signum, cui regio subdita est. Quot graduum est quadrans ortivus, id est, ab Horoscopo ad medium cælum, in tot annorum spatium vitam illius gentis extendi posse putabant. Hanc doctrinam τριζωδίαν vocabant, item Tetartemorion, nempe a quadrante Circuli. Plinius libro septimo, cap. XLIX: « Poscere videtur locus ipse sideralis scientiæ sententiam. Epigenes CXXII annos impleri negavit posse: Berosus excedi CXVII. Durat et ea ratio, quam Petosiris, ac Necepso tradiderunt, et Tetartemorion adpellant, a trium signorum portione, qua posse in Italiæ tractu CXXVI annos vitæ contingere adparet. Negavere illi quemquam XC partium exortivam mensuram (quod anaphoras vocant) transgredi, et has ipsas incidi occursu maleficorum siderum, aut etiam radiis eorum, Solisque ». Quod dicunt de Italia, non parum discedit ab eorum ratiociniis. Signum, cui subjectum Italia, est Libra, auctoribus illis veteribus, et Manilio. Horoscopante igitur prima parte Libræ, prima Cancri culminat, ut ipsorum ratio postulabat, qui omnia ad methodum Horoscopi sui, et præterea ad æqualem modum dirigebant. Secundum illorum anaphoricas αὐξομειώσεις Cancer oritur grad. 32, 30′, Leo grad. 37, 30′, Virgo 42, 30′. Summa gradus 112, 30′. Tot annorum vita contingere posset in Italia, non autem 126, hoc enim potius in Germaniæ tractibus contigerit. Sed hæc sunt futilissima. Manilius vero aliam insistit viam, et quidem caussam φυσικώτερον repetit. Nam vita a Sole et Luna, et contra mors ex eorum cum maleficis stellis occursu: συμβαίνει δὲ, inquiunt Græci, τοὺς θανατηφόρους ἢ καὶ ἐπικινδύνους κλιμακτῆρας γίνεσθαι ἐκ τῆς κατὰ περίπατον συναντήσεως ἡλίου καὶ σελήνης, ὅτε δὲ καὶ ὡροσκόπου πρὸς τὰς τῶν κακοποιῶν ἀκτῖνας, etc. Quia igitur auctores vitæ sunt ambo Sol et Luna, eorum et periodos considerarunt, Solis quidem viginti octo annorum, quam etiam Persæ vocant Salchodai, Lunæ autem decem et novem, quam iidem Persæ vocant Salmahi. Et quidem ut Solis quatuor

periodos longissimam vitam præstare aiunt, ita etiam totidem Lunæ periodos mediocrem. Ergo Solis sæculum longissimum CXII annorum, Lunæ LXXVI. Et profecto Latini unam periodum Solis vocant aream vitæ. Martialis celebrans natalem suum quinquagesimum septimum :

Quinquagesima liba septimamque
Hanc vestris fero nunc rogis acerram.
Annos addite ter, precor, novenos :
Ut nondum nimia piger senecta,
Sed vitæ tribus areis peractis,
Lucos Elysiæ petam puellæ.

Postulat ad quinquagesimum septimum annum ineuntem addi annos XXVII. Nimirum octogesimo quarto decedere cupit. Hoc tempus vocat tres areas vitæ. Adparet, quantum conjectura adsequi licet, unum missum, qui erat septem cursuum in Circo, vocatum fuisse Aream. Nam Area sumitur pro ipso Circi spatio. Claudianus VI Consul. Honorii (Carm. XXVIII, vs. 618, ubi vid. nost. lect. Ed.)

Nec solis hic cursus equis; adsueta quadrigas
Cingit rava Tigris, subitæque adspectus arenæ
Diffundit Libycos aliena valle cruores.
Hic et belligeros exercuit area lusus.

Ergo una area viginti octo anni, quatuor areæ, longissimus terminus anni CXII. Mediocris terminus quatuor cycli Lunares, anni LXXVI. Peragere unam aream vitæ dixerit Martialis, ut Epicrates Comicus de Laide :

Ἐπεὶ δὲ δολιχὸν τοῖς ἔτεσιν ἤδη τρέχει,
Τὰς ἁρμονίας τε διαχαλᾷ τοῦ σώματος.

Nam metaphora est a stadio, ut illa Martialis a Circo. Sed clarius Alexis :

τὸν γὰρ ὕστατον
Τρέχων δίαυλον τοῦ βίου, ζῆν βούλομαι.

Nam δίαυλος est versura stadii : quod melius confirmatur

lectione quorumdam librorum etiam scriptorum Martialis, ubi legitur:

> Annos addite bis, precor, novenos.

Ita LXXV annos optat vivere: et proinde area erunt XXV anni, non XXVIII; ut adlusio fiat ad viginti quinque missus Circensium. Servius ad illud, *Centum quadrijugos*: « Unius diei exhibendo Circenses ludos, ut Varro dicit in libris de rebus pop. Rom. olim viginti quinque missus exhibebantur, etc. » Ergo area XXV anni, et omnino curriculum vitæ aream vocat idem Martialis:

> Per varias artes, omnis quibus area servit,
> Ludere quum liceat, currere pigritia est.

Quia igitur vitæ modus ex anaphoricis temporibus signorum æstimatus, neque gradus anaphoricos probat Manilius, alias adscensiones signis adtribuit, nempe ἀναφορικοὺς χρόνους τοῦ τῆς ζωῆς μεγέθους. Ergo methodo eadem utendum, qua supra Manilius colligebat horaria adscensionum tempora. Da igitur sextam partem annorum 112, id est, annos 18, menses 8, adscensioni Leonis, per præceptum VII, et IX: itidem sextam partem annorum 76, hoc est, annos 12, menses 8, Tauro, per eadem. Differentiæ utriusque triens sunt anni duo, excessus, nempe progressionis, per præcepta VI, VIII, qui abjectus ex adscensione Tauri, dabit adscensionem Arietis annos 10, menses 8, per præcepta VII, IX. Habemus igitur et χρόνους βιωσίμους Manilii, et caussas eorum. Ita studiosi addiscant verum quærere per verum, non per falsum; numquam enim invenient: multis imponit δοκησισοφία καὶ τῦφος. Nimio plures sunt, quam vellem. Hæc omnia tenebricosa erant. SCAL.

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM LIBRI QUARTI.

Præmisso procemio de variis hominum curis in opibus comparandis, quasi victuros agerent semper, (ad vs. 11) variis argumentis probat et adserit Fatum, Fatique rationem immutabilem, e qua pendeant et opes et artes, et mores, et vita morsque hominis (ad vs. 121). Quæ studia, quos mores, quasve artes sub se natis quæque signa tribuant, eleganti carminum serie recenset, docetque sub Ariete nasci lanifices, vestiarios, et mercatores eos, qui quasi lucrum inter et damnum perpetuo sint; similiter et timidos, et inconstantes, et laudibus venales homines (139). Sub Tauro creari vult agricolas, laudis amatores, taciturnos, robustos, et Cupidinem ipsum sub fronte gerentes (151). Sub Geminis vero musicos, cantores, hilares et astronomos (161). Sub Cancro fœneratores et lucri cupidos (175). Sub Leone venatores, ferarum confectores, minime dolosos, ad iram pronos, sed placari faciles. Sub Virgine doctos, oratores, scribas, notarios, moderatos in utroque genere virtutis et vitii. Sub Libra mensores, ponderatores, calculones, jurisperitos, legislatores, legum interpretes, prætores et judices. Sub Scorpione bellicosos, venatores etiam, gladiatores, et quos belli simulacra ludique delectant. Sub Sagittario rhedarios, equorum domitores, mansuetarios, acuta mente viros, atque corpore robustos et veloces. Sub Capricorno fusores, conflatores, artifices, fabros ferrarios, metallarios, pistores, vestium institores, inconstantes etiam animos, et per juventutem Veneri deditos. Sub Aquario creari putat eos, qui ductibus aquarum, expressionibus, elicibus, et naumachiæ studeant; et dociles, ac prodigos. Sub Piscibus denique nautas,

nauclerós, remiges, prole foecundos, et animo leves (ad v. 291). Decanorum rationem omnem per duodecim quæque Zodiaci signa rite explicat (ad vs. 302). Recenset quæ cujusque signi partes noxiæ sint, quæve salubres (ad vs. 365). Docet sub primis signorum ortibus varios oriri partus ab iis, qui sub totis signis oriuntur: cujus rei censum agit integrum (ad vs. 585). Totius orbis terrarum et aquarum descriptionem exactam instituit, notatque quas terræ regiones sibi quæque signa in tutelam vindicent (ad vs. 817). Docet quæ signa dicantur Ecliptica, et qua ratione suos patiantur labores ac defectus (ad vs. 865). Proponit objectionem, quæ contra hanc siderum notitiam fieri solet, quasi vis animi sit impar his rebus cælestibus, atque minor, quam ut cælorum faciem, et interiora jura possit percipere. Hanc autem validis argumentis, ac præclaris comparationibus solvit (ad finem).

QUID tam sollicitis vitam consumimus annis?
Torquemurque metu, cæcaque cupidine rerum,
Æternisque senes curis, dum quærimus ævum,
Perdimus, et nullo votorum fine beati
Victuros agimus semper, nec vivimus unquam?
Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit?
Nec quod habet, numerat: tantum, quod non habet, optat.

1. Duo superiores libri sunt descriptivi et elementarii. Hi posteriores sunt apotelesmatici, seu decretorii. Nam hæc scientia aut informat, aut decernit. Et decreta ipsa vocantur apotelesmata, h. e. responsa: ἀποτελεῖν enim dicitur Astrologus, quando respondet; qua in significatione usurpatur a Ptolemæo, item ab ejus interprete in librum secundum. Prædictionis, quæ per Astronomiam fit, duæ partes sunt: altera circa astrorum motum, altera circa effectum astrorum. Unde Græci eam partem vocant τὸ ποιητικόν. Priorem partem tractavit primo libro; alteram quatuor sequentibus: quæ et ipsa in duas partes discedit: descriptivam et apotelesmaticam. Et quidem descriptiva tractat astrorum et signorum, sive absolutas, sive respectu aliorum ad alia, vires et positiones. Ea omnia, ut diximus, jam prioribus libris absolvit: apotelesmaticam in hoc et sequenti. Orditur vero non dicam luculento, sed divino procemio.

6. B. *quo plura pararit.*

7. *Nec quod habet, numerat.* «Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet». Mallem vero: «Paupe-

nque sibi parvos usus natura reposcat
:iam struimus magnæ per vota ruinæ?
riamque lucris emimus, luxuque rapinas,
mmum census pretium est effundere censum?
:e, mortales, animos, curasque levate,
ıe supervacuis vitam deplete querelis.
regunt orbem, certa stant omnia lege,
aque per certos signantur tempora cursus.
ıntes morimur, finisque ab origine pendet.
et opes et regna fluunt, et sæpius orta
ertas, artesque datæ, moresque creatis,
tia, et clades, damna, et compendia rerum.
ı caret damno, poterit nec habere negatum,
namve suis invitam prendere votis,
ıgere instantem: sors est sua cuique ferenda.
nisi fata darent leges vitæque necisque,
sent ignes Ænean? Troja sub uno
eversa viro fatis vicisset in ipsis?

nis quisque est quo plura

ummum census pretium est ensum. Ovid. Fast. I, 213: ut absumant, absumpta :ertant: Atque ipsæ vitiis ıta vices».

ıue supervacuis vitam de-is. Lege *deplete querelis*, *rite.* Sic Stat. Achill. I, 8: latices digno deplevimus Tralatitie a vasis, et τὸ : quum dicit, in eadem persistit. Nam vasa super-t, quæ Græci ἐπιχειλῆ, ὑπερχειλῆ.

gaque per certos signantur ısus ex Gembl. Sic in ındi, I, 53: « Singula nam marunt tempora casu ».

r.

19. Olim *damna et compendia vitæ.* Verum est, quod concipit Gemb. « damna et compendia rerum ».

20. *Nemo caret damno.* Iuepte Bonincontrius: « Nemo caret dando ». — B. ingeniose: « Nemo carere dato poterit, nec habere negatum ». Disjunctum enim *nec*, postulat antitheton. Ed.

21. *Invitam prendere votis.* Hanc pristinam emendationem nostram confirmat Gembl.

22. Olim *sors est sua culpa ferenda.* Et cæco patet legendum: « sors est sua cuique ferenda ». Adprobatur a Gembl.

24. *Fugissent ignes Ænean.* Non probo lectionem Gembl. « Fulsissent ignes ». Hic *ignes* de Palladio, quod ferebat Æneas, intelligendum.

An lupa projectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis et nata foret, pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includive sua potuisset Jupiter arce?
Captus et a captis orbis foret? igne sepulto
Vulneribus, victor repetisset Mutius urbem?
Solus et oppositis clausisset Horatius armis
Pontem urbemque simul? rupisset fœdera virgo,
Tresque sub unius fratres virtute jacerent?
Nulla acies tantum vicit: pendebat ab uno
Roma viro, regnumque orbis sortita jacebat.
Quid referam Cannas, admotaque mœnibus a
Varronem profugum magnum quam vivere posse

27. *Romaque sic enata foret.* Interpolatitium. Gemblac. et alter manuscriptus: « Roma casis et nata foret », optime. Sed alter habebat *casis enata*, quod probat B.

28. *In Capitolinos auxissent fulmina montes.* Legendum: « culmina montes » construxissent aream Capitolinam in Tarpeio monte. Hoc enim auget montem. Ineptum est in Gembl. *flumina*. Sequentia probant: « Includive sua potuisset Jupiter arce ». Nam de fulmine Jovis, quod somniat Bonincontrius, nulli persuadebit. Est autem enallage, « auxissent culmina in Capitolinos montes », pro, « auxissent Capitolinos montes in culmina », hoc est, arcem et ædem Jovis Capitolini. — Huetius vult: « In Capitolinos duxissent fulmina montes? » quod B. accipit de Numa et Jove Elicio. Historiam habes in Ovidii Fast. III, 285. *Duxissent*, ut Ovid. ib. 321: « Jupiter huc veniet valida deductus ab arte ». Ed.

30. *Captus, vel caput his orbis foret.* Semper suspectus mihi l
cus hic. Gemblacensis: « Ca
captis orbis foret ». Deest lit
« Captus et a captis orbis f
Egregia sententia. Orbis v
Romani prius victi sunt a G
Sunt enim a Trojanis oriund
a Græcis olim capti, ipsi ru
Græcos, et orbem ipsum cep
Virg. Æn. VII, 295: « Num ca
tuere capi? » — B. hanc inte
tionem rejicit, et *captis* intell
Fauno et Pico. Male, ut opin

32. *Solus et adpositis.* O
scribendum. Objecto umbon

33. *Rupisset fœdera virgo.* (

35. *Nulla acies tunc evicit.*
tum discrepat a vero. Gembl
optime: « Nulla acies tantum
Nulla acies tantum vicit, qu
tres illi fratres, immo quant
tius duobus superstes. Seq
confirmant.

38. Ante Scal. *Varronem*
grum magnum quod vivere
Pigrumne, qui celeritate fu
cladi Cannensi eripuit? Def

tque tuos, Thrasymene, lacus? Fabiumque morantem?
episse jugum victas Carthaginis arces?
ratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
ilium regi furtiva morte luisse?
.dde etiam vires Italas, Romamque suismet
nantem membris: adice et civilia bella;
Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum:
od consul toties, exsulque, ex exsule consul:
acuit Libycis compar jactura ruinis,

est hic versiculus: neque tegrior in Gemblacensi: iemque pugum magnum vere posset ». Procul dubio x *pfugum* conflatum, id est, s. Varronem fuga vitæ con-i, quem mirum post tantam vivere potuisse, idque post ad Thrasymenum. *Magnum* lii dicerent *magnum quan*-trumque dicitur, magnum iagnum quantum: immane mmane quantum. Græcum ι ὅσον.—B. propius ad scri-'arronemque fuga magnum ivere possit...) Fabiumque o », scil. *Fabium magnum* '. Ed.

cepisse pugum victas Cartha-*ges*. Hunc versum pro spu-et Bentl. ea ratione indu-iia *populi* jugum accipiunt, s. Sed facile refellitur epigr. ad Scipionis Africani epita-nscribitur, ubi v. 4: « olim per nos Carthaginis arces m subiere jugum ». Forte 'astaret *invictas*; sed Claud. in II Cons. Stilich. v. 15: que triumpharet gemina ine victa ». Ed.

ectatum Hannibalem. Melius c. et textus Bonincontrii: « Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis ». Frustra enim legatione Romana a rege Prusia petitus catenas veneno hausto prævenit. Boninc. textus habet *Speratum*, quum tamen interea ipse *Spectatum* legat. Haud dubie interpolatio est ab illo: *cecidisse catenis*, cecidisse in catenas, ut supra trahere morti, trahere in mortem: « Immatura trahent natales corpora morti ».

42. *Exsilium regi furtiva morte luisse*. Hannibal quem Romani sperabant casurum in catenas suas hausto veneno ignominiam antevertit. Gemblacensis habet: « Exsiliumque rei ». Poterat tolerari. Nam tamquam exsul reus, non profugus latuit apud Prusiam, quia a Romanis petebatur. Itaque luit exsilium rei furtiva morte; tamquam reus exsilio damnatus obiit. Sed hoc sententiæ tenor non fert, quia priorem versum disjungit a posteriore, quum prior per se constare non possit.—Olim *Exsiliumque rogi*, inepte.

43. *Adde etiam vires Italas*. Bent. vult: « Adde et utrimque Italas acies », ex conjectura.

45. *Et Cimbrum*. B. « Et Cinnam ... Mariumque in Cæsare victum », meliori quidem sensu.

47. *Et jacuit Libycis compar ja*-

Eque crepidinibus cepit Carthaginis Urbem.
Hoc nisi fata darent, numquam Fortuna tulisset.
Quis te Niliaco periturum litore, Magne,
Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,
Et tres emenso meritos ex orbe triumphos,
Quum jam etiam posses alium componere Magnum,
Crederet, ut corpus sepeliret naufragus ignis,
Ejectæque rogum facerent fragmenta carinæ?
Quis tantum mutare potest sine numine Fati?
Ille etiam cælo genitus, cæloque receptus,
Quum bene compositis victor civilibus armis,
Jura togæ regeret, toties prædicta cavere
Vulnera non potuit, toto spectante senatu
Indicium dextra retinens nomenque, cruore
Delevit proprio, possent ut vincere fata.
Quid numerem eversas urbes, regumque ruinas?
Inque rogo Crœsum, Priamumque in litore truncum,
Cui nec Troja rogus? quid Xerxem, majus et ipso

etura ruinis. Adposite eximius poeta *Delille, les Jardins, ch.* IV : « Et ces deux grands débris se consolaient entre eux ». Sed melius Lucan. II, 92 : « pariterque jacentes Ignovere Deis ». Vid. Plutarch. in Mario, ed. gr. 785. Steph. Ed.

48. *Cepit urbem*, sc. Romam. Ante Scal. *orbem*, perperam. Gemblac. veram lectionem aperuit : « Eque crepidinibus cepit Carthaginis arces ». Crepidinem vocat ruinas, quæ Plutarcho l. l. ἐρείπια Carthaginis dicuntur. Non male etiam legebamus *Carthaginis urbem*.

49. *Hoc nisi fata darent*. Fato Stoicorum omnia addicit; Fortunæ Epicuri omnia abjudicat.

53. *Quumque etiam posses*. Gemblac. « Quum jam etiam ». *Jam et jam* dictum ut magis magisque.

55. *Ejectæque rogum*. Sic unius literulæ mutatione legimus. Ejectam carinam dixit, quæ ex naufragio in litus a mari ejecta fuerat, ex qua rogus constructus, quemadmodum rogum ipsum vocat naufragum ignem. Sed vulgaris lectio videtur interpolata ex Luc. VIII, 754 : « summas dimovit arenas, Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ Exigua trepidus posuit scrobe ».

61. *Indicium dextra retinens*. Suetonius sinistra : « Libellum insidiarum indicem ab obvio quodam porrectum libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit ». — *Nomenque cruore*. Fortasse *omenque cruore*.

65. *Quid Xerxem?* Scal. emendat

agium pelago? quid capto sanguine regem
nis positum, raptosque ex ignibus ignes,
temque viro flammam, qui templa ferebat?
ot subitæ veniunt validorum in corpora mortes?
ipsæ rursus fugiunt, errantque per ignes?
sis quidam elati rediere sepulcris.
his vita duplex, illis vix contigit una.

l nihil muto. *Xerxem* et intellige naufragium oc poetæ solent. Nam *que ruinas :* ergo et Xeret naufragium dicit.

l captos agmine reges Roos. Hæc monstra non nfici sine Hercule, h. e. libro. Is habet : « quid guine regem Romanis Pro *quid* tantum *quod* rat. Servium Tullium to sanguine, nimirum risia Octiculana (aliis a) Romanis regem imisse nemo nescit. Cauinem pro captivo eo , quo Catullus et Horam pro maritali. — Sed onem barbaram dicit B. *l Graio sanguine*, intelliinium Priscum, Demahii filium. Liv. I, 34. nirabile, ut Romani Troine regem Graio sanguine Ed.

osque ex ignibus ignes. ignibus ignes dupliciter st : aut Palladium erenea ex ignibus, ut ignis telligatur : aut, quod o, ipsos ignes Palladios les raptos ex incendio a

entemque viro flammam, vel Metello, ut diximus; Juvenalis, III, 139 : « Servavit trepidam flagranti ex arce Minervam », vel Æneæ. Sed de Metello accipi præstat. — *Qui templa.* B. *quæ*, sc. flamma, quomodo enim, ait, Metellus *templa* tulisset? Ed.

69. *Quot subitæ veniant.* Habes apud Val. Max. lib. IX, cap. 12; Plin. lib. VII, cap. 53.

71. *Ex ipsis quidam elati.* Plin. lib. VII, cap. 52.

72. *Atque his vita duplex.* Celsus : « Si certa futuræ mortis indicia sunt, quomodo interdum deserti a medicis convalescunt, quosdamque fama prodiderit in ipsis funeribus revixisse? Quin etiam vir jure magni nominis Democritus ne finitæ quidem vitæ satis certas notas esse proposuit, quibus medici credidissent : adeo illud non reliquit, ut certa aliqua signa futuræ mortis essent ». Intelligit autem Celsus de volumine, quod Democritus περὶ ἄπνου scripserat, hoc est, de exanimi muliere, quæ post septem dies revixit. Plinius adtribuit Heraclidæ, non Democrito : « Huc, inquit, pertinet illud apud Græcos nobile volumen Heraclidis, septem diebus feminæ exanimis ad vitam revocatæ ». Meminit ejus voluminis alicubi Diogenes Laertius, nisi ego fallor memoriæ.

Ecce levis perimit morbus, graviorque remittit:
Succumbunt artes, rationis vincitur usus.
Cura nocet, cessare juvat, mora sæpe malorum
Dat causas, læduntque cibi, parcuntque venena.
Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
Ingeniumque suum retinent: transitque per illum,
Ex illo Fortuna venit: furit alter amore,
Et pontum tranare potest, et vertere Trojam:
Alterius sors est scribendis legibus apta.
Ecce patrem nati perimunt, natosque parentes;
Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
Non nostrum hoc bellum est: coguntur tanta moveri,
Inque suas ferri pœnas, lacerandaque membra.
Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos

73. *Ecce levis perimit.* Lucillius: « At cui? quem febris una atque una apepsia, Vini, inquam, hiatus potuit unus tollere ».

74. *Rationis vincitur usus.* Lucret. VI, 1177: « Mussabat tacito medicina timore ».

76. *Parcuntque venena.* Ausonius, Epigr. X, 12: « Et quum fata volunt bina venena juvant ».

80. *Et vertere Trojam.* Vertere Trojam, ut vertere solum. Abydenus adolescens vertebat solum suum, hoc est, Troada, in qua posita Abydus, et transfretabat in Europam. Mens Manilii: Duo germani fratres dissimillimi: alter adeo amore insanus, ut ipsum Abydenum vincat; alter autem Jurisconsultus. Hinc Pers. Sat. VI, 18: « geminos, Horoscope, varo Producis genio ». Horat. Epist. II, 2, v. 183, sqq. « Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter Dives, et importunus ad umbram lucis ab ortu Silvestrem flammis et ferro mitiget agrum, Scit Genius, natale comes qui temperat astrum Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum Quodque caput, vultu mutabilis, albus et ater ».

84. *Non nostrum hoc bellum est.* Non sponte nostra ad hoc ducimur. Sed nimirum est aliquid, quod nos cogat. Nullum est in hoc quod ad nos pertineat. Ergo est aliquid supra nos, cujus arbitrio movemur. B. mutat: *non hominum hoc bellum est.* — *Coguntur tanta moveri.* In Gemb. est hellenismus: « coguntur tanta moveri ». Neque dubium est scripturam veram esse. Sic Lucanus, IX, 580: « Jupiter est, quodcumque vides, quodcumque moveris », ut habent bonæ notæ codices.

86. Olim *Et Decios non omne tulit.* Totam hanc periochen longe melius concipit Gemblacensis, quem sequimur. Non deerat quidem materia nascendis Catonum similibus, sed lex fati repugnat.

pus, et invictum devicta morte Catonem,
:ries in rem superat, sed lege repugnat.
eque paupertas breviores excipit annos,
sunt immensis opibus venalia fata.
rapit ex sceptro funus Fortuna superbo,
:itque rogum summis, statuitque sepulcrum.
ıtum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis?
uin etiam infelix virtus, et noxia felix,
ıale consultis pretium est : prudentia fallit.
Fortuna probat caussas, sequiturque merentes :
vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
:et est aliud, quod nos cogatque regatque,
ıs, et in proprias ducat mortalia leges,
ibuatque suos ex se nascentibus annos,
ınæque vices : permiscet sæpe ferarum
ora cum membris hominum : non seminis ille
ıs erit : quid enim nobis commune, ferisque?
ve in portenti noxam peccarit adulter?

ıvictum devicta. Male Gem- : « et invicta devictum :onem », quod B. servat, *orte* in *mente*.

m *Sed rapit exceptos funus ıperbos.* Interpretetur OE- ıue distinctio, quam olim ımus, hilum juvat. Vera m damus. Opes et regna, ›n redimunt fata regum. dio sceptro et regno For- : funus. *Funus*, cadaver, ıulcro infertur, dici et nt. Sequentia suffragan- Theb. IV, 571 : « Æoliden actantem funus onusto », archum a se interfectum. *nus* vocat, quod Ovidius *ne.* — B. *ex tecto ;* nam :eptro rapi posse negat.

92. *Indicitque rogum summis.* Proprie *indicit.* Nam est et funus aliquod indictivum.

94. *Quin etiam infelix virtus.* Firmicus plura in eamdem sententiam studiose collegit : « Fortis ab ignavo superatur, bonum prostravit inferior, justo justitia non profuit, castos providentia sæpe decepit, pudicis ac sobriis impudicus ac dissolutus in honoris petitione prælatus est : jacent strenui, laudantur improbi ; et quidquid huic profuit, illum incauta imitatione decepit. Hæc nobis omnia stellarum cursibus conferuntur : his nos Fortuna varietatibus conficit ». Quæ Firmicum a Græcis accepisse minime dubium est. In eamdem sententiam quoque Messaallah Arabs : « Quia

Astra novant formas, cælumque interserit ora.
Denique si non est fati, cur traditur ordo,
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
Virtutemve suis fraudare in præmia donis.
Nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas,
Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo.
Gratia nec levior tribuetur dulcibus escis,
Quod natura dedit fruges, non nostra voluntas.
Sic hominum menti tanto fit gloria major,
Quod cælo gaudente venit, rursusque nocentes
Oderimus magis in culpam, pœnasque creatos.
Nec refert, scelus unde cadat: scelus esse fatendum.
Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
Cælestes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.

videmus alios prudentes exsui bonis, aliis stultis bene esse, nunc quid hoc ab aliqua caussa est? Quod igitur bene aut male succedat hominibus præter eorum voluntatem, nimirum id Dei nutu, et planetarum decretis accidere, quemadmodum et omnes bonos successus atque incommoda, fatendum est».

105. *Cælumque interserit ora.* Ut in Centauro homo interseritur equo. Scal. — Immo non interseritur, sed connectitur. Repone *interpolat ora.* Nonius: «Interpolare est novam formam e vetere fingere».

106. *Denique si non est.* Potentissimum hoc argumentum: Si non esset fatum, nulla essent apotelesmata. Atqui sunt. Quod autem sint, postea probat. Quum enim apotelesmata aut ex disjunctione signorum, aut ex vi astrorum considerentur, ea nunc præsenti libro duntaxat expositurus est, quæ ex disjunctione siderum spectantur. Cujus pragmatiæ quum multæ partes sint, illa præcipua censetur, quæ circa mores signorum versatur. Hi autem mores signorum aut circa universalia sunt, aut circa particularia. Ac de universalibus ultimo loco. De particularibus nunc aget, quæ circa individua versantur.

110. *Minus oderit.* B. autem *magis oderit.* Herbas enim *odisse*, quæ natura noxiæ sunt, nemo dicitur.

113. *Nostra voluntas.* Alii *ulla vol.*

114. *Menti tanto fit.* Bentl. *meritis tanto sit*, et sic vett. habent.

115. *Quod cælo gaudente venit.* Gemblac. *Quo cælo.* Manilianum Quo pro Quo magis. Sed nihil muto.

c tibi signorum mores, summumque colorem,
tudia et varias artes, ex ordine reddam.
ives fecundis Aries in vellera lanis,
tusque novis rursus, spem semper habebit;
fragiumque inter subitum, censusque beatos
cendo cadet, et natis in damna feretur;
ıgulumque dabit fructus, et mille per artes
era diversos ex se parientia quæstus:
c glomerare rudes, nunc rursus solvere lanas:
c tenuare levi filo, nunc ducere tela:
c emere, et varias in quæstum vendere vestes,
s sine non poterant ullæ subsistere gentes:
sine luxuria tantum est opus: ipsa suismet

Vunc tibi signorum mores. ιοτροπίας. — *Summumque Summum colorem* vocat, m hic errantium suffragia. a colorem, ut Græci ἐν χρῷ. *summa cute.* Nam et χρὼς d Græcos. Proverbiale est. od alibi: « sed summa est ferenda figura ».

t studia et varias artes. Nam n nomine etiam studia ve- ıæ ipse Athla vocat.

Dives fecundis. Aries dabit es, qui variis casibus rem , ac iterum stabilient. Dat ces et vestiariam facientes. ıt Athla sive studia. Facit tos et inconstantes.

xutusque novis. Ut et pecus quotannis lanitium exuit, ı producit. Quare qui sub o nascuntur, ut momento ent, sic et momento fa- s labentur. — Bentl. vult: que novus », et perperam Virg. Æn. II, 472.

lim, *et notis in damna feretur.* Quemadmodum antea dixit: « spem semper habebit ». Sed reclamat Gemblac. « et natis in damna feretur ». Quid est crescendo cadet? h. e. natis opibus in damna feretur. Sic Catull. X, 15: *Natum æs* (var. l.), i. e. existens. — *Natis in damna feretur.* Δυσπεριχτήτους vocant Græci artis magistri, quos nunc lucrum, nunc damnum sequitur. Sic Paull. Alexandr. — Melior videtur Bentleiana lectio: *votis in damna feretur*, id est, successibus suis. Vid. sup. v. 9.

128. *In jugulumque dabit fructus.* Fructus gregis sunt agni et lana. Quoties id dicunt Jurisconsulti? Agni ad jugulationem et macello dantur, lanæ lanificio. Itaque uno versu utrumque comprehendit, quod nomine fructus venit.

132. *Nunc emere.* Interpolatores vestimentorum faciet: qui emunt vetera vestimenta et interpolata pro novis vendunt.

133. *Quis sine non poterant ullæ subsistere gentes Vel sine luxuria.*

Adseruit Pallas manibus, dignumque putavit,
Seque in Arachnea magnum putat esse triumphum.
Hæc studia et similes dicet nascentibus artes,
Et dubia trepido præcordia pectore finget,
Seque sua semper cupientia vendere laude.
Taurus simplicibus donabit rura colonis;
Pacatisque labor veniet : nec præmia laudis,
Sed Terræ tribuet partus : submittit in astris
Colla, jugumque suis poscit cervicibus ipse.
Ille, suis Phœbi portat quum cornibus orbem,
Militiam indicit terris, et segnia rura
In veteres revocat cultus, dux ipse laboris;
Nec jacet in sulcis, solvitque in pulvere pectus.
Serranos Curiosque tulit, fascesque per arva
Tradidit, eque suo dictator venit aratro.

Quibus vestibus, etiam si non abuteremur ad luxum, tamen, amoto omni luxu, sine ipsis degere non possemus; nisi nudi vellemus prodire. Tantum est opus illud, ac tam necessarium.

136. *Seque in Arachnea magnum putat esse triumphum.* Pallas dicitur triumphus, hoc est, triumphatrix, quomodo pastor certamen, h. e. certator apud Virg. Ecl. VII, 16 : « Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum ».

138. *Et dubia in trepido.* Dele τὸ *in*. Positio fit in sequenti syllaba : ut supra : « Ne magna brevibus careant compendia dictis ».

140. *Taurus simplicibus donabit.* Exstant vestigia in Gembl. *dotabit.* Taurus agricolas dabit, laboriosos, laudis cupidos, taciturnos, tarda ingenia, et amoribus dedita. — *Dictabit rura* habet Bentl. Vid. infra vs. 177. Ed.

141. *Pacatisque labor veniet.* Gemblacensis recte : « Pacatique labor veniet ». Si retines *Pacati*, erit pacati soli. Utroque recidit sententia. Natis sub Tauro continget labor quidem, sed in pacato, et fructus, non gloria.

142. *In astris.* Alii *aratris.*

143. *Jugumque suis poscit cervicibus ipse.* Adludit ad astrothesiam. Taurus pingitur inflexus, et quasi jugum poscens.

144. *Ille suis Phœbi portat.* Et Virgilius pene iisdem verbis in eamdem sententiam, Georg. I, 217 : « Candidus auratis aperit quum cornibus annum Taurus ».

145. *Militiam ... terris.* Habes iisdem apud Virgilium et Hesiodum; qui sunt vice interpretis Manilio. — B. dat *Militiam dicit.* Vid. vs. 664.

148. *Fasces* pro *faciles*, ut alii correximus, et Gembl. retinet : et sequentia probant.

s amor, tacitæ mentes, et corpora tarda
valent, habitatque puer sub fronte Cupido.
llius e Geminis studium est, et mitior ætas,
rios cantus, modulataque vocibus ora,
ciles calamos, et nervis insita verba,
tumque sonum : labor est etiam ipsa voluptas.
procul, lituosque volunt, tristemque senectam:
t æternam peragunt in morte juventam.
unt et in astra vias, numerisque modisque
mmant orbem, postquam ipsos sidera linquunt.
ı ingenio minor est, perque omnia servit.
fœcundi Gemini commenta feruntur.
cer ad ardentem fulgens in cardine vittam,
Phœbus summis revocatus curribus ambit,

llius e Geminis. Gemini , seu cantores, et mu- oluptarios, astronomos, s, geometras.

varios cantus. Ejusmodi vocat Firmicus, ᾠδικοὺς, καὶ φιλομούσους· fortasse carios suspiceris in ve- ione Romana :

CALOCASIO
RNÆ DVLCISS.
T MVSICARIO
GENIOSISSIMO.

eris musicorum instru- rtifices; quod fortasse

nitumque sonum. Nervis , et nervis ingenitum andum absque ope co- . — *Labor est etiam ipsa* eo laborem gravantur, tiam ipsa voluptas illis perbolice dictum.

unt in morte. Hoc obs- feliciter conjicit Bentl. *amore.* Sic V, 111 : « vario ducunt in amore juventam ». Ed.

158. *Inveniunt et in astra vias.* Astronomi sunt. — *Numerisque modisque.* A numeris arithmeticos, a modis geometras censet.

159. *Consummant orbem.* Proprio vocabulo utitur : orbis enim disciplinarum dicitur, ut græce encyclopædia. Mathematices orbem complebunt. Musici, astronomi, geometræ, arithmetici erunt. Tot enim partes mathematices κύκλον μαθημάτων consummant. — *Postquam ipsos sidera linquunt.* A siderum studio, ad geometriam et arithmeticen se conferent. — *Postquam.* B. *Postque ipsos*, h. e. post se.

160. *Cancer ad ardentem fulgens in cardine vitam.* *Vitam* antiquitus pro *vittam* scriptum accipimus, id est, zonam. Ita vocat, ut Lucanus loquitur, circulum alti solstitii. — B. reponit *metam*, et hoc confirmari ait τῷ *revocatus*, quod et a Circo desumptum. Ed.

163. *Quam* Gembl. vittam scilicet.

Articulum mundi retinet, lucesque reflectit.
Ille tenax animi, nullosque effusus in usus,
Adtribuit varios quæstus artemque lucrorum:
Merce peregrina Fortunam ferre per urbes,
Et gravia annonæ speculantem incendia, ventis
Credere opes, orbisque orbi bona vendere posse,
Totque per ignotas commercia jungere terras,
Atque alio sub Sole novas exquirere prædas,
Et rerum pretio subitos componere census.
Navigat, et celeres optando sortibus annos,
Dulcibus usuris, æquo quoque, tempora vendit.

164. *Articulum mundi.* Quia longius Sol non excurrit in Borealia.

165. *Ille tenax.* Sub Cancro avari, mercatores, fœneratores nascuntur. — *Nullosque infusus.* Lege, ut olim, *effusus.* Confirmat Gemblac.

168. *Et gravida annosæ speculantem incendia mentis.* Ægrorum somnia sunt hæc. Turnebus, et nos olim, antequam Adversaria Turnebi ederentur, valde adolescentes legebamus: « Et gravia annonæ speculantem incendia, ventis Credere opes ». Ita habet Gembl. ne una quidem litera minus. Furor est adversus hæc pertendere.

173. Olim *Navigat et steriles optando sortibus annos.* Quid? optat steriles annos sortibus? O illepidum caput, cujus hæc interpolatio fuit. Gembl. « Navigat, et celeres optando sortibus annos ». Profecto fœneratores nihil prius in votis habent, quam ut quam primum sors æquetur fœnori. Hoc est, quod dicit, optare celeres annos sortibus. Inde Ausonius velocem usuram vocat: « et velox inopes usura trucidat ». De nautico fœnore et trajectitia pecunia intelligi clarum est.

174. *Dulcibus usuris æquo quoque tempora vendit.* Si non navigat, ut negotietur in sua sibi pecunia: at saltem aliis trans mare fœnerat. Non solum, inquit, vendit tempora sorti, quum exigit usuras sortis, sed etiam æquo, id est, pro rata exigit usuras usurarum. Hoc enim est vendere tempora usuris æquo; quia et sortibus quoque annos vendit, quos optat celeres fluere, ut sortem quam primum æquent usuræ, et usura fiat altera sors. Vera et indubitata hujus loci expositio. De trajectitia enim pecunia sermo est, quæ graviores longe, quam mediterranea, usuras exigit, quod trajectitia periculo creditoris sit. Ita igitur intelligendus locus: Aut navigat, aut navigantibus mutuat. Nam quum ipse navigat, tunc periculo suo, et suis nummis navigat. — *Dulcibus usuris.* Ulpianus *dulcitatem usurarum dixit*, L. 10, ff. Quæ in fraud. cred. Quod autem hic dicitur, ex aliquot casibus accidere potest, non semel. Nimirum temporis usuræ quoque exiguntur. — *Æquo quoque*, h. e. usura, quæ sortem æquet, quod *cent pour cent* dicimus.

nium sölers, suaque in compendia pugnax.
uis dubitet, vasti quæ sit natura Leonis?
sque suo dictet signo nascentibus artes?
novas semper pugnas, nova bella ferarum
arat, et spolio vivit pecorumque rapinis.
habet, hoc studium, postes ornare superbos
ibus, et captas domibus præfigere prædas,
acare metu silvas, et vivere rapto.
t quorum similes animos nec mœnia frenent,
pecorum membris media grassentur in urbe,
aceros artus suspendant fronte tabernæ,

uis dubitet vasti. Leo dat s, vestigatores, bestiarios, res ferarum. Facit et sim- c minime dolosos.

oc habet, hoc studium. Pro- ihi videtur emendatio Mar- d Stat. Silv. p. 43, legentis: , *hoc studium,* pro quo infe- ontanus, *Hoc havet, hoc* et legi posset *Hic amor,* *um,* ut sit imitatio Virgilii, vs. 739: « Hic amor, hoc , dum sacra secundus ha- Nuntiet», et ita Bentleium e video. Ed. — *Postes or- erbos.* Melius Gemblacens. Postes illi Veteres ornabant erarum, item armis. — Ad tum refer illud e carm. ad : « Nam quid imaginibus, itis fulta tropæis Atria ». ublica tantum templorum, rivatarum ædium limina et poliis hostilibus exornatos urima Veterum docent te- ; vid. Virg. Æn. II, 514; ; V, 360, et præsertim VII, ultaque præterea sacris in arma Captivi pendent cur- rus ». Et Horat. Carm. IV, 15, 8. Denique Val. Flaccus, III, 25. De privatis ædibus insignis etiam lo- cus Silii Italici, VI, 435: « Adfixi clypei, currusque et spicula nota, Ædibus in parvis ». Ed.

182. *Et pacare metu silvas.* Recte Gembl. Stat. Theb. IV, 248: « tum saltus forte remotos Pacabat cornu, gelidique aversa Lycei ».—*Et vivere rapto.* Gembl. *et vivere victor.* Non sequimur. Nisi sit *vivere victo*, hoc est, feris domitis.

184. *Sed pecorum membris.* Intel- ligit bestiarios, non utique qui ad bestias damnati erant, quos ἐπιθα- νατίους vocat Apostolus, I ad Cor. IV; sed eos, qui auctorati hoc fa- ciebant, ac spectaculo meridiano operam locabant, vel ut Maniliane loquar, qui luxuriæ cædem para- bant; de quibus diserte scribit Theodericus rex apud Cassiodorum, in epistola penultima libri V, et Callistratus l. 3, ff. lege, De testib. Ii propter desperatam audaciam dicebantur παράβολοι. Claud. Carm. XVII, 294: «Audaces legat ipsa viros, qui colla ferarum Arte ligent, cer-

Noverit, aque notis levibus pendentia verba.
Et licitum sciet, et vetitum quæ pœna sequatur,
Perpetuus populi privato in limine prætor.
Non alio potius genitus sit Servius astro,
Qui leges potius posuit, quam jura retexit.
Denique in ambiguo fuerit quodcumque locatum,
Et rectoris egens, diriment examina Libræ.
  Scorpios armatæ violentus cuspide caudæ,
Qui, sua quum Phœbi currum per sidera ducit,
Rimatur terras, et sulcis semina miscet,
In bellum ardentes animos, et Martia corda
Efficit, et multo gaudentem sanguine civem:
Nec præda, quam cæde magis: quumque ipsa sub armis
Pax agitur, capiunt saltus, silvasque pererrant.
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum:
Nunc caput in mortem vendunt, et funus arenæ:

summis Imposuit. Summas numeros vocat, mensuras, ut infra : «Designat summas».

210. *Aque notis levibus pendentia verba.* Justinianus vetat leges singulis aut notis scribi. Marcus Diaconus Gazensis : « Frater Cornelius sciens notis scribere, quibus utuntur in jure». Sed illas notas ut e libris juris Latinis Justinianus; ita e Græcis quoque Basilius Imperator sustulit; vide Cedrenum, 467. Firmicus libro III: «Facit etiam aut calculi, aut musicæ, aut notarum, aut difficilium literarum inventores: redditque quoque socio in hoc loco Mercurio psephopæctas sæpe». Ita emendavimus ex veteri libro.

213. *Non alio potius genitus sit Servius astro.* Servium Sulpitium juris antistitem, familiarem Ciceronis, non regem Tullium intelligi, ut putat Bonincontrius, operam perdam si pluribus probem.

214. Bentl. ob geminatum potius versum refingit *Qui leges propria posuit, quum*, etc.

217. *Scorpius armatæ.* Scorpius dat alacres, bellicosos, martiales, crudeles, venatores, gladiatores, arenarios, campidoctores.

222. *Quumque.* B. et Gemb. *Qui.*

224. *Nunc hominum, nunc bella gerunt.* In arena gladiatores cum aliis depugnant, et bestias quoque munere meridiano venantur in spectaculo.

225. *Nunc caput in mortem vendunt.* Auctorati enim, non autem ad ferrum damnati hoc faciunt. Sic supra de bestiariis: «mortesque lucrentur». Firmicus: «qui se ob alienæ gratiæ voluntatem, mundinati sanguinis jactura, ad mortis spectaculum vendant».

hostem sibi quisque parat, quum bella quiescunt.
[uibus et simulacra placent, et ludus in armis;
s amor pugnæ est, discuntque per otia bellum,
ɔdcumque pari studium producitur arte.
quibus in bifero Centauri corpore sors est
ndi concessa, libet subjungere currus,
tes et equos ad mollia ducere frena,
is armenta sequi pascentia campis,
·upedum omne genus positis domitare magistris,
re tigres, rabiemque auferre leoni,
ue elephante loqui, tantamque aptare docendo
ıs humanis varia ad spectacula molem.
ıe feræ mixtum est hominis per sidera corpus;

ım bella quiescunt. Jam ·quumque ipsa sub armis ».

ıt quibus et simulacra. ɔres sunt: aut sub Cam- ·imulacra pugnæ prolu- l palaria batuunt, et vir- ıt. Glossæ: *Campidoctor*, ῆς, *Armidoctor*, ὁπλοδι- [n passione Thebeorum Cum Exuperio, ut exer- lant, Campidoctore, et :natore militum ». Vide

monet hic non studium ci, sed artem studio: it: « Et quodcumque Ne- m producitur astro ». corpios. Ed.

quibus in bifero. Sagitta- ·ios, equarios, domitato- :tarios, robustos, acutos, :tos facit.—*At quis semi- ferum* enim non locum Georg. IV, 119. Ed.

et conjungere currus. Le- us Gemblacensis: « subjungere currus ». Conjunguntur duo currus: subjungitur equis currus. Longe differunt.

232. *Ardentes et equos ad mollia ducere frena.* Subjunget curribus equos: aliquando etiam interjunctos domitabit. Interjuncti enim sunt jugo exempti. Stat. Theb. VI, 307: « Libycumque natantibus ire Interjunctus equis ». Martial. Epigr. III, LXVII, 7: « et hora Interjungit equos meridiana ».

234. *Quadrupedum omne genus.* Videndum, an scripserit: « Quadrupedum genus impositis domitare magistris ». Nam impositus pro equo vehens dicitur. Virgil. Georg. III, 115: « Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere Impositi dorso ». Et Manilius ipse « imposito pareret tota magistro ». Non aliter hic scripsit Noster.

235. *Exorare tigres.* Elegantissime dictum de mansuetariis. Sed diversam et miram scripturam præfert Gembl. *Exunglare tigres*, h. e. exarmare. In vitis imperatorum,

Impositumque manet: quocirca regnat in illas.
Quodque intenta gerit curvato spicula cornu;
Et nervos tribuit membris, et acumina cordi,
Et celeres motus, nec delassabile pectus.
  Vesta tuos, Capricorne, fovet penetralibus ignes.
Hinc artes studiumque trahis: nam quidquid in usus

exarmati leones, quibus dentes, et ungues vulsi, ne noceant. Sed propterea nihil velim mutari. Nam recte conjunguntur exorare et rabiem auferre. Qui enim exarmat leonem, non propterea rabiem leoni, sed rabiei leonis facultatem nocendi aufert. Fortasse translatitie dixit exungulare, pro cicurare, et feritatem exuere. Contra Statius, Theb. VI, 724: « et extremos auro mansueverat ungues ». Exarmare vero dictum, eo quod ungues in leonibus dicuntur arma, ut dentes in apris. Stat. IX, 589: « Armaque curva suum, et vacuorum terga leonum ». Unde eleganter nostrates venatores dentes aprinos defensacula vocant. Idem lib. XI exarmatum senio leonem dicit: qui per senium nocere non potest. Sic Val. Flacc. VII, 596: « alium (taurum) dehinc turbida Colchis Exarmat, lentumque offert timideque minantem », i. e. cicurat. — *Exorare tigres.* Mansuetarios efficiet. Ita vocat Firmicus. Glossæ: *Mansuetarius*, ἡμεροποιός. In Apotelesmatis sphæræ barbaricæ elegantissime mansuetarius describitur: « Non inimica feræ tali sub tempore natus Ora feret: placidas reget in commercia gentes. Ille manu vastos poterit frenare leones, Et palpare lupos, pantheris ludere captis, etc. » — *Rabiemque auferre leoni.* Silius, lib. I, 406: « Karthalo non pavidus fetas mulcere leænas ». — B. præfert: *Exarmare tigres*, et adducit Lampridium: « leones et leopardos exarmatos »; et Calpurn. Ecl. V, de serpente: « et obtuso jacet exarmata veneno ».

239. *Impositumque manet: quocirca regnat in illas.* Ita habet Gemblac. qui magna Scaligerum hæsitatione liberavit. Nam male vulgatæ editiones *in illos*. Quare qui nati sub Centauro imperant feris? quia Centauri corpus mixtum est feræ corpori, atque adeo impositum est feræ ipsi. Nam pars anterior et erectior hominis est. Itaque imposita est parti ferinæ, ut domitor equo. Quocirca, inquit, regnat in illas, scilicet feras. — *Impositumque manet.* Nam et domitores equis impositi eos moderantur. Et supra, versu 234, recte legimus: « Quadrupedum genus impositis domitare magistris ».

243. *Vesta tuos*, etc. Gemblacensis et alter codex: « Vesta tuos, Capricorne ». Capricorni sidus dicatum Vestæ. Supra in tutelis Deorum: « Atque angusta fovet Capricorni sidera Vesta ». Ignis, qui dicatus est Vestæ, et ad Capricornum quoque pertinet, et omne opus ex igne.

244. *Hinc artes studiumque.* Capricornus dat fusores, conflatores, sive flaturarios, metallarios, aurifices, fabros ferrarios, pistores, furnarios. Dabit et salaces et incon-

agit, poscitque novas ad munera flammas,
te censendum est : scrutari cæca metalla,
ositas et opes, terræque exurere venas,
eriamque manu certa duplicarier arte :
lquid et argento fabricetur, quidquid et auro :

quæ quidem pertinent ad abitum, ut illa priora ad oc quidem semper in his naticis facit, ut prius stuperas, deinde animæ et habitus exponat. Tantum suffecerit.

oscitque novas ad munera Ita Gemblacensis et editio item Bonincontrii, non *lera*, ut aliæ editiones.

crutari cæca metalla. Mene nascentur. In vetusto ogio, IV Kal. Septembr. *metallarius.* Rem metallanani fatentur se a Bessis Auctor Cassiodorus. Claudarm. XVII, 30 : « Hinc... fluviis evolvitur auri, l luce procul venas rimata Abdita pallentis fodit sossi ».

Terræque exurere venas. ensis : « terramque exurere

Materiamque manu. Versus ine alchimista infartus. lebebat loqui latine non ice, si nobis persuadere ianc feturam esse Manilii. ofecto numquam *exurere ari* activum et passivum njunxisset, nulla alia di: facta ; et præterea, quod t, numquam *duplicarier* icari dixisset. Deinde ab- : sententia. Postremo est istoriam et ordinem temporum. Illis enim temporibus alchimiæ neque nomen neque res nota, ne audita quidem Romanis auribus. Non habemus antiquiorem Firmico, qui ejus mentionem fecerit. Nam lib. III, in decretis Lunæ in nona domo : « Si, inquit, Saturni hæc domus fuerit, scientiam alchimiæ (dabit), si Solis, providentiam in quadrupedibus ». Unde potes colligere, quamvis inventum vetustissimum est, tamen sero ad Romanos pervenisse. Nam a quibus temporibus Arabes eam popularibus suis vulgarunt, ex eo sero tandem barbare et insolenter exposita ad nos traducta est. Dolebat nimirum homini alchimistæ, qui sciebat populares artis suæ sub hoc signo nasci, id negligenter a Manilio prætermitum esse. Sed nulla fornax ciniflonum ita recoquere hunc versum poterit, ut purum Manilianum efficere possit. Quid verbis opus est? Versus est alchimista dignus. — Scaligero adsentit Bentleius; sed conjicit ordine mutato : « Quidquid ... Materiamque rudem cara duplicaverit arte ». Ed.

249. *Quidquid et argento fabricetur.* Flaturarios auri et argenti efficiet. In veteri inscriptione Romæ : PLATVRARIVS. AVRI. ET. ARGENTI. MONETAR. Item in alia : C. SETLIVS. ONESIMVS. FLATVRAR. DE. VIA. SAC. Flatularii non flaturarii editum est l. 6 de falsa mon. in Codice Theodosii.

Quod ferrum calidi solvant atque æra camini,
Consumantque foci Cererem, tua munera surgent.
Addis et in vestes studium, mercemque fugacem,
Frigore brumalem servans per sidera sortem,
Qua retrahis ductas summa ad fastigia noctes,
Nascentemque facis revocatis lucibus annum.
Hinc et mobilitas rerum, mutataque sæpe

251. *Consumantque foci Cererem.* Quia ferri fusio, item panificium non sine igne fit; propterea et fusores et furnarios dabit. Denique omnes circa ignem operantes sub eo nascuntur, etiam alchimistæ et ciniflones. Flaturarii, χωνευταὶ, καῦςαι, χαλκεῖς Ptolemæo dicuntur.—*C. foci Cererem.* Intelligit mediastinos balneariorum. Glossæ: *Mediastinus, Præfusor:* item ministri furnariorum his accensentur. Glossæ, *Furnarius.* Suetonius Vitellio: « Antiochi cujusdam furnariam exercentis filia ». Meminit et Ulpian. l. 24, ff. De dam. inf. — B. et Huet. emendant *Consumment:* consummatio enim frumenti est panificium in furno. Codd. veterrimi habent *Consumentque.*

252. *Addis et in vestes.* Noli putare dictum vestiarios, aut sagarios sub eo sidere nasci, sed potius vestis pretium accendi Sole in Capricorno posito: quæ quidem recta est interpretatio: cui favent sequentia: « Frigore brumalem servans per sidera sortem ». Sic etiam Plinius Vergiliarum sidus ait esse institorem vestium, quia mense Novembri *matutina parum cautos jam frigora mordent.* Verba ejus sunt ex lib. XVIII, cap. 25 (60): « Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant. Aliqui a. d. III Idus Novemb. ut diximus, servant; quoniam id sidus etiam vestis institor est, et est in cælo notatu facillimum. Ergo ex occasu ejus de hieme augurantur, quibus est cura insidiandi negotiatoris avaritiæ ». Post: « Nubilo occasu pluviosam hiemem denuntiat, statimque augent lacernarum pretia: sereno asperam, et reliquarum vestium accendunt ». Non poterat melior interpres Manilio dari. — *Mercemque fugacem.* Quia dixit Capricornum expergefacere institores vestium, et augere pretium lacernarum, sequitur, ut eam mercem fugacem vocet, quæ cito extruditur, neque in institorio manet. Tunc enim propter anni tempus, Sole Capricornum ingrediente, magna sunt vestiariæ mercis incendia.

253. *Per sidera.* Ex Gemb. et Lips. codd. restituendum *per sæcula.* Ed.

255. *Nascentemque facis.* Gembl. *focis*, unde vellem *foves.* Vid. v. 243.

256. *Hinc et mobilitas.* Capricornus est sidus biforme: nam pars caper est, pars piscis. Prior pars caprinos mores efficit, hoc est, inconstantes: caprarum enim est nusquam consistere. Rursus Capricornus ex eadem pecudis natura producit salaces. At melior pars ultima: nam effeta vitiis senecta vel iuvita tandem ad temperantiam redigitur.

Mens natat : at melior juncto sub Pisce senecta est.
Pars prior at Veneri mixto cum crimine servit.
Ille quoque, inflexa fontem qui projicit urna,
Cognatas tribuit juvenilis Aquarius artes.
Cernere sub terris undas, inducere terris,
Ipsaque conversis adspergere fluctibus astra,
Litoribusque novis per luxum ludere ponto,
Et varios fabricare lacus, et flumina ficta,
Et peregrinantes domibus suspendere rivos.
Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda,

257. *Mens natat.* Horat. Sat. II, 7, vs. 7 : « pars multa natat modo recta capessens, Interdum vitiis obnoxia ». In veteribus Glossis : *Titubo*, *nato*, *vacillo*.

258. *Pars prior et Veneri. Pars prior at veneri.* Non solum salaces, sed etiam molles et effeminati.

259. *Ille quoque inflexa.* Qui sub Aquario nascuntur, studium habebunt circa aquæductus, expressiones aquarum, elices, naumachias, euripos, sphæram mundi. Dociles et mites erunt; liberales ac effusi.

261. *Undas inducere terris.* In versu bis posuit *terris*, si hanc vulgatam lectionem sequimur. Non dubium est posterius corruptum esse. Qui dubitat, aut contradicit, imperite facit, neque audiendus est. Quid substituam nescio, nisi, quod verum puto, *tectis* pro *terris* legamus. Significat expressiones aquarum, quæ epitoniis versis, salientibus suis excussæ sursum emicant. — *Litoribusque novis.* Per hæc, et quæ sequuntur, euripos, et nova fluminum emissaria in Circo intelligit, quæ vocat ficta flumina. Virg. Georg. III, 18 : « Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus ». Flumina, hoc est, Euripum Circensem. Cassiodorus : « Circenses, quasi Circuenses; propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses, et flumina locis virentibus agerentur ». Fluminibus ergo successit Euripus; qui, ut ait idem Cassiodorus, maris vitrei reddebat imaginem : unde illuc delphini æquorei aquas interfluebant. Servius ad eum locum poetæ idem quod Cassiodorus : « Olim in litore fluminis Circenses agitabantur, in altero latere positis gladiis, ut ab utraque parte esset ignominiæ præsens periculum ».

262. *Adspergere fluctibus astra.* Hoc non de anthiis intellige, sed de aquis salientibus. Vid. Huet. ad h. l.

263. *Ludere pontes.* Veterrimi codices habent *inludere*, recte. Ed.

266. *Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.* De Metone Atheniensi aquilice et astrologo hæc dicta esse olim in libro II operis de Emendatione temporum docuit Sc. Meton enim non solum astrologiæ studiis, sed etiam aquiliciis et aquarum librationibus nobilis fuit. Nam quos fontes hic

Quæ per aquas veniunt operum, pontesque sequuntur.
Quippe etiam mundi faciem, sedesque movebit
Sidereas, cælumque novum versabit in orbem.
Mite genus, docilesque fluunt ab sidere partus.
Pectora nec sordent : faciles in damna feruntur.
Nec deest, nec superest census : sic profluit urna.
Ultima quos gemini producunt sidera Pisces,
His erit in pontum studium, vitamque profundo
Credent, et puppes, aut puppibus arma parabunt,
Quidquid et in proprios pelagus desiderat usus.
Innumeræ veniunt artes : vix nomina rebus
Sufficiunt : tot sunt parvæ quoque membra carinæ.

Manilius memorat, eos ipse induxit Athenas, auctore Phrynicho Comico in μονοτρόπῳ. — *Mille sub hoc habitant.* Post hunc versum transponendus huc is, qui quartus ab hoc erat : « Quæ per aquas, etc. »

267. *Quæ per aquas veniunt operum portisque sequuntur;* fœdata sunt hæc. Recte Gemblacensis et alter manuscriptus : *pontesque sequuntur*, id est, arcus operum ; aquæductus arcubus pontium impositos. — B. hunc versum ineptum et spurium pronuntiat. Salmasius autem hunc interpretatur de horologiis hydraulicis, mutato tamen *pontesque* in *fontesque*. Vid. Exercit. Plin. p. 378, ed. 1629. Ed.

268. *Quippe etiam mundi faciem.* Parapegma ortuum et occasuum siderum edet. Ex illo parapegmate Metonis Plinius et Columella non raro ortus et occasus stellarum petunt. Vid. lib. IV de Emend. temp.

269. *Sedesque movebit Sidereas.* Instituet conversionem cæli, quam dicet fieri decem et novem annis. — *Cælumque novum versabit in orbem. Orbem* periodum novem et decem annorum, cujus auctor Meton. *Novum*, novam periodum, quæ veterem periodum, Harpali octaetericam sustulit, ut Harpalea Cleostrateam.

270. *Dulcesque fluunt ad sidera partus.* Scribe *ab sidere.* Non semel in hoc scriptore *ad sidera* pro *ab sidere* scriptum fuit. — Bentl. habet *dulces*, et omnes scriptos ita habere adfirmat. Cur mutaverit Scaliger, nescio.

271. *Pectora nec sordent.* Liberales sunt. Interdum prodigi. — *Faciles in damna feruntur.* Luxus amantes sunt. Ptolemæus δαπάνους vocat.

272. *Sic profluit urna.* Expletur et impletur.

273. *Ultima quos gemini.* Piscibus geniti maritimis studiis implicabuntur : naves et armamenta navalia parabunt : naucleri erunt : peritissimi rei navalis : piscatores, naumachi, fecundi, voluptarii, inconstantes, ac nullibi stabile stabulum habentes.

: gubernandi studium : pervenit in astra,
ontum cælo conjunxit : noverit orbem,
ıinaque, et portus mundi, ventosque, necesse est.
jue huc atque illuc agilem convertere clavum,
'enare ratem, fluctusque effindere rectos:
remos agitare, et lentas flectere tonsas,
lacidum inductis everrere retibus æquor,
ribusque suis populos exponere captos,
uncos celare cibis, aut carcere fraudem :
ıles etiam pugnas, pendentia bella
ibuunt, pelagique infectos sanguine fluctus.
ndum genus est natis, et amica voluptas,
:leres motus, mutataque cuncta per ævum.
ɔs tribuunt mores, atque has nascentibus artes
cx materia propria pollentia signa.
nihil in semet totum valet : omnia vires
certis sociant signis sub partibus æquis,
/elut hospitio, mundi commercia jungunt,
:eduntque suas partes retinentibus astris.
n partem decimam dixere Decania gentes.

'*rvenit in astra*. Argo enim
llata est.
nte Scal. *Jamque huc atque*
'*ne vertere clavum*. Quis hæc
t? Gembl. *aliquem conver-*
ıs recte *agilem convertere.*
'*luctusque effindere rector.*
ım lectionem esse : « flu-
:ffindere rectos ». Tò *fre-*
m id ostendit : item se-
Nam dicit aut rector stabit
n, aut remex remo aget
'era est ea lectio.
: *pl. ductis*. Scribe *inductis*
:tiam infra dixit « inductis
everrere », proprium ver-
u inde *Everriculum.*

290. *Fecundum genus est nautis.* Ridicule. Scribe : *Fecundum genus est natis.* Qui hinc nascuntur, fecundi sunt, etiam voluptarii.

293. *Bis sex materia propria pollentia signa.* Pollentia propria materia, quatenus mores considerantur, et per se, sine conjunctione.— B. legendum ait *natura propria*, ut infra, vs. 318 : « natura per astrum Stat tamen et proprias miscet per singula vires ». Ed.

294. Vid. Excursus I ad calcem hujus libri. Ed.

295. Pro *partibus* B. *sortibus*. Ed.

298. *Quam partem decimæ dixere Decania gentes.* Tò *decimæ* deprava-

A numero nomen positum est, quod partibus astra
Condita tricenis triplici sub sorte feruntur,
Et tribuunt denas in se coeuntibus astris,
Inque vicem ternis habitantur singula signis.
Sic altis natura manet consepta tenebris,
Et verum in cæco est, multaque ambagine rerum.
Nec brevis est usus, nec amat compendia cælum.
Verum aliis alia opposita est, et fallit imago,
Mentiturque suas vires, et momina celat.
Quæ tibi non oculis, alta sed mente fuganda est
Caligo; penitusque Deus, non fronte notandus.
Nunc quæ sint conjuncta quibus, quove ordine, reddam,
Ne lateant aliæ vires aliena per astra.
Namque Aries primam partem sibi vindicat ipsi.
Altera sors Tauro, Geminis pars tertia cedit.
Sic in ter denas divisum ducitur astrum.
Totque dabit vires, dominos quotcumque recepit.
Diversa in Tauro ratio est, nec parte sub ulla
Censetur. Cancro primam, mediamque Leoni,
Extremam Erigonæ tribuit: natura per astrum
Stat tamen, et proprias miscet per singula vires.
Libra decem partes Geminorum prima capessit:
Scorpius adjunctas. Centauri tertia pars est.

tum. Non possum opem adferre. Tolerabiliter legeris *decimam*.—Sed scripti vetustiores non *decimam* habent, sed *decanæ* et *degane;* unde forte legendum « Quapropter Graiæ dixere Decania gentes », ut Noster, I, 751: « quapropter lacteus orbis Dicitur, et nomen caussa descendit ab ipsa ». ED.

304. *Et verum in cælo est.* Correximus olim *in cæco est.* Neque debet nos sententiæ pœnitere. Gemblacensis habebat *in ceno est,* i. e. *in cæno*, in voragine, non male. Sed Manilius scripsit *in cæco.*

307. *Nomina celat. Momina celat* Semper conjungit hæc duo, vires et momina.—B. *munia* vel *numina.*

312. Olim legebatur, *Astrorum princeps primam servat sibi partem.* Repone quem habet Gembl. et quædam editiones: « Namque Aries primam partem sibi vindicat ipsi ». — B. vult *sortem sibi*, et vs. seq. *Geminis sors.* Nimirum *pars* est tricesima pars signi; at sors est tertia

Nec quisquam numero discernitur; ordine cedit.
Cancer in adversum Capricorni dirigit astrum,
Bis quinas primum partes dignatus in illo
Temporis articulo, sub quo censetur et ipse;
Quod facit æquales luces brumalibus umbris,
Cognatamque gerit diverso in cardine legem.
Alterius partis perfundit Aquarius ignes,
Quem subeunt Pisces extremo sidere Cancri.
At Leo consortis meminit, sub lege trigoni,
Lanigerumque ducem recipit, Taurumque quadrato
Conjunctum sibi : sub Geminis pars tertia fertur.
Hos quoque conjungit per senos linea flexus.
Præcipuum Erigone Cancro concedit honorem,
Quoi tribuit primam partem : vicina relicta est
Vicino, Nemeæe, tibi : pars ipsius ima est,
Quæ fastidito concessa est jure potiri.
Sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
Noctes atque dies diverso in tempore secum
Lanigerum sequitur : veris juga temperat ille :

pars signi, sive partes decem. Ed.

322. *Nec quisquam numero discernitur : ordine cedit.* Quia dixerat in Tauro diversam esse rationem ac in Ariete, quia Aries primam suam sibi decuriam in signo suo vindicat, nec ideo tamen primus est Decanus signi sui Taurus; propterea, inquam, addit, hic non numeri, sed ordinis rationem haberi. Neque enim quia primus est Taurus post Arietem, propterea primam in suo signo decuriam obtinebit; sed cedit ordini. Cancer enim ordine venit.

323. *Cancer in adversum Capricorni dirigit astrum. Dirigit*, tendit, absolute, ut non semel apud Tertullianum.

324. *Bis quinas partes primum dignatur. Dignatus* Gemb. et nos olim.

328. B. hic quoque *sortis* pro *partis* reponit, ut et vs. 316, 321, 332, 335, 336, recte, ut videtur. Ed.

333. *Hos quoque conjungit.* Ita melius puto, quam quod exstat in Gembl. *His quoque contingit.* Ut Leo Tauro quadratus est, ita Geminis sextilis. Hoc vult; Bonincontrius enim somniat.

337. *Quæ fastidito concessa est.* Græcissat, *concessa est jure potiri.* Paullus l. ultima, ff. De aleatoribus : « Quod in convivio vescendi caussa ponitur, in eamdem rem familia ludere permittitur ».

340. *Veris juga temperat illa.*

Hæc autumnales componit lucibus horas.
Nulli concedit primam, traditque sequenti
Vicinam partem. Centauri tertia summa est.
 Scorpios in prima Capricornum parte locavit:
Alterius dominum, qui nomen fecit ab undis.
Extremas voluit partes sub Piscibus esse.
 At qui contento minitatur spicula nervo,
Lanigero primas tradit sub jure Trigoni,
Et medias Tauro partes, Geminisque supremas.
Nec manet ingratus Capricornus crimine turpi,
Sed munus reddit Cancro, recipitque receptus,
Principiumque sui donat: conjuncta Leonis
Regna ferunt, summas partes at Virginis esse.
 Fontibus æternis gaudens Urnaque fluenti
Jura sui Libræ permittit prima regenda.
Hærentesque decem partes Nepa vindicat ipsi:
Summas Centaurus retinet juvenile per astrum.
 Jam superant gemini Pisces, qui sidera claudu
Lanigero primos tradunt in finibus usus.
Perque decem medias partes tu, Taure, receptus
Quod superest, ipsi sumunt, atque orbe feruntu
Extremo: sic et sortis pars ultima cedit.

Immo *ille:* contra in sequenti *hæc*, non *hic*, et *lucibus*, non *lucidus*. Tò *lucidus* imposuit Bonincontrio. Itaque satis stolide *lucidus* in *lancibus* innovavit.

343. *Vicinam sortem* B.

356. *Hærentesque decem partes Nepa vindicat ipsi. Ipsi*, sibi ipsi, Manilianum. Nepam pro Scorpione usurpat etiam Cicero uterque Marcus et Quintus. Glossæ: Nepa, σκορπίος. Alii Veterum pro Cancro, ut Plautus; vide Varronem.

359. *Lanigero primos tradunt*. Piscium primam decuriam obtinet Capricornus, secundam Aq tertiam Pisces ipsi. Atque habere, nisi prorsus insani unum Diagramma nostrun cerit. Ratio trigoni aliter n tur. Et quemadmodum signum Aries primam dec suo sibi signo obtinet, ita ultimam in suo. At Maniliu Piscium decuriæ Arietem d facit, secundæ Taurum, t sos. Magna est inscitia, au a

361. *Atque orbe*. Meliu Alterum enim alteri resp *ut, sic* et *sortis*. Ed.

Hæc ratio retegit latitantis robora mundi,
n pluresque modos, repetitaque nomina cælum
)ividit, et melius sociat, quò sæpius, orbem.
'ec tua sub titulis fallantur pectora notis.
)issimulant, non ostendunt mortalibus astra.
.ltius est acies animi mittenda sagacis,
nque alto quærenda manent, junctisque sequendum
'iribus, et cujus signi quis parte creatur,
:jus habet mores, atque illo nascitur astro.
'alis per denas sortes natura feretur.
Testis erit varius sub eodem sidere fetus,
)uodque in tam multis animantum millibus, uno
)uæ veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores,
:t genus externum referunt aliena per astra,

ı4. Pro *nomina* C. *omina*. Vide ræstet *munia*. Horat. Serm. II, 7 : « dum munia didit ». Ed.

ı5. *Et melius sociat quoque sæ- orbem*. De vitio satis constat. emedio consulendus Gemblac. nelius sociat, quo sæpius, or- ». Idem est, quod paullo ante , *repetitaque nomina*, vel *nomi-* Jtrumque enim admitti potest.

ı6. *Ne tua sub titulis*. Signum ra in terna signa alia divisit, rte sub hoto titulo fallaris, et as illis tantum, quæ supra in :elesmatis signorum integrorum imus. Nam si duo sub eodem nati sunt, alter puta in sexta Arietis, alter in decima sexta, ideo putes similium morum Fallet enim te titulus Arietis. quamvis in eodem signo, ta- prior mores Arietis sortie- quos supra in Ariete enarravi- ; quia Aries suæ primæ decuriæ mus est. Alter vero, qui natus ub decuria Tauri, habebit mix- ta Apotelesmata Arietis et Tauri.

367. *Dissimulant non ostendunt*. Tituli scilicet non ostendunt qualia sunt ipsa astra, sed dissimulant. Hic corruptus est Gemblac. Habet enim *ostentur*. An dicendum Manilium scripsisse : « Dissimulant non ostentum mortalibus astra ». Astra dissimulant non ostentum : quod nolunt ostendere. B. reponit : « Dissimulant, non se ostentant ».

368. *Inqüe alio quærenda manet*. Legebat Scal. *Inque alto*, i. e. obstruso, recondito. Sed melius *alio* retinere, et *sequentum* legere, i. e. sequentium signorum.

369. *Testis erit varius*. Pone Solem esse in VI parte Arietis, primo decano Arietis. Quia Sol animabus imperat, erit is animus perplexus, dubius, venditator, vanus. Rursus statue Solem in XVI parte Arietis, secundo decano Tauri. Dicemus eum animum laudis cupidum, taciturnum, amoribus ac deliciis deditum. Denique pone in XXVI

Confusique fluunt partus hominum atque ferarum.
Scilicet in partes junguntur condita plures,
Diversasque ferunt proprio sub nomine leges.
Nec tantum lanas Aries, nec Taurus aratra,
Nec Gemini Musas, nec merces Cancer amabit,
Nec Leo venator veniet, nec Virgo magistra,
Mensuris aut Libra potens, aut Scorpius armis,
Centaurusque feris, igni Capricornus, et undis
Ipse suis Juvenis, geminique per æquora Pisces:
Mixta sed in plures sociantur sidera vires.
Multum, inquis, tenuemque jubes me ferre laborem,
Cernere quum facili lucem ratione viderer.
Quod quæris, Deus est : conaris scandere cælum,
Fataque fatali genitus cognoscere lege,
Et transire tuum pectus, mundoque potiri.
Pro pretio labor est, nec sunt immunia tanta.
Nec mirere viæ flexus, rerumque catenas.
Admitti potuisse sat est : sunt cætera nostra.

Arietis, decano Geminorum tertio. Dicemus solertem, vigilacem, lucri cupidum. Nam hæc omnia singulis signis suis exposita supra sunt. Vide quot diversitates morum in uno signo pro ratione decanorum.

378. *Scilicet in partes.* B. *in sortes*, iisdem de caussis, quæ dedimus vs. 312.

380. *Nec tantum lanas Aries.* Quia Luna corpora et actus regit, pone Lunam similiter esse in primo decano Arietis. Nascetur mercator. In secundo constituta aratorem faciet, in tertio musicum. Vides manifesta discrimina. Sed hæc pari levitate perierunt, atque inventa fuerunt. In solis enim Arabibus, tamquam in fundo, hæc fæx resedit.

387. *Multum, inquis.* B. post hunc versum subnectit v. 396 : « Rursus et in magna mergis caligine mentem ». Certe hic venit commode, et eo loco, quem vulgo obtinet, sensum valde perturbat. Ed.

388. *Cernere quum facili lucem ratione viderer. Viderer*, putarem. Sic apud Terent. Eunuch. vs. 454: « Audire vocem visa sum modo militis », hellenismus.

391. *Et transire tuum pectus.* Et exire extra te.

392. *Pro pretio labor est.* Ad eamdem sententiam auctor Ætnæ: « immensus labor est, sed fertilis idem: Digna laboratis respondent præmia curis ».

393. *Nec mirere.* Ne primo aditu deterrearis: satis est potuisse intrare. Cætera in tua potestate.

t nisi perfossis fugiet te montibus aurum,
:sus et in magna mergis caligine mentem,]
tabitque suis opibus superaddita tellus.
/eniant gemmæ, totus transibitur orbis.
lapidum pretio pelagus cepisse pigebit.
ua solliciti consummant vota coloni.
quantæ mercedis erunt fallacia rura?
:remus lucrum navi, Martemque sequemur
ırædas? pudeat tanto bona velle caduca.
uriæ quoque militia est vigil, atque ruinis
ter: et, ut pereant, suspirant sæpe nepotes.
l cælo dabimus? quantum est, quo veneat omne?
endendus homo est, Deus esse ut possit in ipso.
ac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
satis est, signis dominantia discere signa
denos numeros, et quæ sint insita cuique.
proprias partes ipsas spectare memento,

It nisi perfossis. Piget te ıboris in divinæ rei inve-, at non immodicæ fati- in auro eruendo. Persequi- ırgumentum auctor Ætnæ ıp. t. III, p. 119: «Scrut. ri- ærtimus omne profundum». *Innua solliciti consummant ni.* Senec. Hercul. Fur. vs. ıondum litasti, nate; con- acrum». Sed Gembl. habet *ıt*, et multum alternant ım et excusos *consummare ıere.*

uxuriæ quoque militia est n solum militia est in ca- ıa Martem sequentes in ·uimus: sed et sollicitudo am et ventrem est altera -*Vigil, atque.* Omnes *vigi-* nde B. *vigilatque culinis*, non male. Scal. *ruinis* de nepotatu et prodigentia interpretatur.

406. *Quantum est, quo veneat omne?* aurum scilicet.

407. *Impendendus homo est.* Si aurum impendis, nihil magnum impendis. Impendenda major res, homo ipse, ut adipiscaris Deum.

411. *Sed proprias partes.* Non solum monomœrias inter se spectare sat est, sed et absolute. Est altera pars monomœriarum. Veteres Ægyptii in portiones et momenta signa dividebant; easque particulas etiam signa vocabant, ut quædam quasi signa in signis essent. Neque vero æqualiter ea diviserunt, ut in decanis fecerant; sed alias atque alias diversimodis portiones fecerunt, propter diversas rationes, quas absolutis stellarum circuitionibus ad-

Vel glacie rigidas, vel quas exusserit ignis,
Et steriles utroque tamen, quas largior humor,
Quasque minor jam succus obit: namque omnia mixtis
Viribus, et vario consurgunt sidera textu.
Est æquale nihil: terrenos adspice tractus,
Et maris, et notis fugientia flumina ripis.
Crimen ubique frequens, et laudi noxia juncta est.
Sic sterilis terris lætis intervenit annus,
Ac subitos rumpit parvo discrimine fetus,
Et modo portus erat pelagi, jam facta Charybdis,
Laudatique cadit post paullum gratia ponti.
Et nunc per scopulos, nunc campis labitur amnis:
Aut faciens iter, aut quærens uritve reditve.
Sic etiam cæli partes variantur in astris.
Ut signum a signo, sic a se discrepat ipsum,
Momentoque negat vires victumque salubrem.
Quodque per has geritur partes, sine fruge creatur,
Aut cadit, aut multis sentit bona mixta querelis.
Hæ mihi signandæ proprio sunt carmine partes.
Sed quis tot numeros toties sub lege referre,
Tot partes iterare queat, tot dicere summas,

tribuebant. Portiones igitur eæ in signis aliæ Saturni inveniuntur, aliæ Jovis, aliæ Veneris, ac deinceps reliquorum Planetarum. Quorum igitur stella quædam invenitur in domo benevolæ, ac terminis malevolæ, ea vitiat atque obscurat fortunam. Ita terminorum effectus alterat stellarum Apotelesmata. Sunt autem earum partium aliæ lucentes, aliæ obscuriores, aliæ steriles, aliæ ustæ, aliæ rigentes, seu algidæ. Puteales etiam addiderunt sive a se, sive a priscis Græcis Arabes maleferiati, ridicula ac joculari impudentia. Denique noxias aut utiles partes constituebant, prout decanorum potestates erant. Idem judicandum de partibus plenis ac vacuis apud Firmicum libro IV. Quæ omnia veterum Ægyptiorum otiosa curiositate reperta sunt ex illorum monomœriis, et Æsculapii Myriogenesi excussa.

413. Bentl. refingit: « Et steriles utroque modo, queis largior humor, Queisve minor justo nocuit ».

424. *Aut faciens iter aut quærens.* Suspectus versus. Gemblac. habet *uritve reditve*. B. *curritve*.

427. *Momentoque negat vires utroque salubres.* Præferimus lectionem

partis caussas faciem mutare loquendi,
nimus si verba piget? sed gratia deerit:
anumque labor cedit, quem despicit auris.
mihi per carmen fatalia jura ferenti,
acros cæli motus, ad jussa loquendum est:
fingenda datur, tantum monstranda figura.
ndisse Deum nimis est: dabit ipse sibimet
dera: nec fas est verbis suspendere mundum.
us enim major: nec parva est gratia nostri
, si tantum poterit signare canendo.
pe, damnandæ quæ sint per sidera partes.
nigeri pars quarta nocet, nec sexta salubris.
ima pars illi a decuma, decumæque secunda,

ensis: *victumque salubrem.* a adtestantur.

. *p. caussas*, per singularum caussas. — B. *Proque artis* i. e. pro necessitatibus, rertis. Alii, *per varios casus.* *ncinimus si verba piget.* Lome acceptus. Opem ferre um. Nescio an legendum oc est, si piget nos verboxionis in hac egestate seratini. Nam nove impersom verbo non transitivo ic in sphæra barbarica: em medios animum libet ignes ». Eodem modo dirit hic, *incidi verba piget, nimum ire libet. Incidi verba,* i. Aliud est verba cædere rentium, pro verba facere. rem incidere verba fuerit ude recudere: quod facienessario in paupertate elonani. Si ponamus ita inum: Quomodo extraneam n expressero, nisi verba modocumque inflectam? nisi nova incude verba procudam? —B. *Incipimus... quod gratia.* Queritur enim de argumenti sequentis jejunitate.

434. *Sed gratia deerit.* Aliquis dixerit: Hoc non probabitur. Nam quid in poesi acceptum esse potest, nisi delectet? Frustra probatur, quod aurium judicio improbatur.

436. *Sed mihi per carmen.* Atqui mihi non fingenda arbitrio meo materia datur, ut poetis, sed monstranda. Non cuivis hæc erant obvia.

437. *Cæli motus.* Melius *monitus.*

442. *Oris si tamen hæc.* Τὸ *tamen* abundat, ut Horat. od. I, 3, vs. 23: « si tamen Non tangenda rates transiliunt vada ». Scal. Sed Gemb. habebat: *si tantum poterit.* Et B. emendat *cavenda.*

443. *Ac. damnandæ.* Noxias dumtaxat monomœrias expositurus est.

444. *Lanigeri.* In Ariete hæ partes noxiæ sunt secundum Manilium: IV, VI, XII, XIV, XVII, XVIII, XXI, XXIV, XXV, XXVII.

445. B. satis feliciter: « Septima

Quæque duas duplicat summas, septemque novemque,
Unaque viginti numeris pars addita lædit,
Et quinta, et duram consummans septima partem.
Tauri nona mala est, similis quoque tertia pars est
Post decumam, nec non decumæ pars septima juncta,
Bisque undena nocens, et bis duodena nocentes.
Quæque decem tresque ingeminat, fraudatque duobus
Triginta numeris, et tu tricesima summa.
Pestifera in Geminis pars prima, et tertia signis.
Septima non melior : ter quinæ noxia par est.
Unaque bis denis brevior nocet, unaque major:
Et similis noxæ veniet vicesima quinta :
Quumque duæ subeunt, vel quum se quattuor addunt.
Nec Cancri prima immunis, nec tertia pars est:
Nec sexta, octavæ similis; decumæque peractæ
Prima rapit : nec ter quinæ clementior usus.

par illi ac decima est»; vult enim VII, X designare, non XVII, ante XII.

447. *Unaque viginti numeris pars addita laudet.* Lego, *pars addita lædit.* Gemblac. *gaudet.* Vera lectio, quam restituimus. Sic infra : *vicesima et altera lædit.*

448. *Et quintam.* Melius *quinta* Gemblac. — *Consummat septima. Consummans*, et ita B.

449. *Tauri nona mala est.* Tauri partes noxiæ, IX, XIII, XVII, XXI, XXIV, XXVI, XXVIII, XXX.

451. *Nocentes.* Al. leg. *nocens est.*

453. *Triginta numeris et tu.* Gemblacensis : *Triginta numero sextum.* Quæ profecto sunt vestigia nostræ emendationis. Nota autem, candide lector, fecunditatem ingenii poetæ in istis morosis numeris concipiendis. Nescio, an Ovidio melius cessisset.

454. *Pestifera in Geminis.* Geminorum partes noxiæ, I, III, VII, XV, XIX, XXI, XXV, XXVII, XXIX.

455. *Ter quinta et noxia per se.* Depravatissima sunt. Gemblacens. *ter quina et noxia pars est.* Noli dubitare, quin vera sit lectio : *ter quinæ noxia par est.* Sic infra : *et similis noxæ veniet.*

459. *Nec Cancri.* Cancri partes noxiæ, I, III, VI, VIII, XI, XV, XVII, XX, XXV, XXVII, XXIX.

460. *Decumæque peracta.* Scribo *peractæ.* — B. reponit : «Nec sexta : octava est similis : decimaque peracta, Prima rabit». Decima peracta, prima, est undecima, ut mox vs. 475 : «Quartaque bis denis actis», pro XXIV. *Rabit*, furit æstu, in Cancro scilicet. Sic infra de Canicula, V, 208 : «Et rabit igne suo». Ed.

461. *Nec ter quintæ.* Scribe, *ter quinæ.* Ita etiam Gemblacensis: Sic supra : *ter quinæ noxia par est.*

tima post decimam luctum, et vicesima, portat;
quinta accedens, et septima, nonaque summa.
'u quoque contactu summo, Nemeææ, timendus,
[uarta sub parte premis : bis quinta salubri
que caret cælo : vicesima et altera lædit,
ribus adpositis junctim totidemque sequutis :
ma nec prima melior tricesima pars est.
rigones nec pars prima est, nec sexta, nec una
lecumam, nec quarta, nec octava utilis unquam.
tima viginti numeris, et quarta timendæ,
juæ ter decimam claudit sors ultima partem.
t quinta in Chelis, et septima inutilis esto.
ima, et undecimæ, decimæque et tertia juncta,
rtaque bis denis actis, et septima, et ambæ,
: numerum claudunt, nona, et tricesima, partes.

'u quoque contactu. Tangit rizontem, quando exstare upra horizontem. Leonis xiæ, I, IV, X, XV, XXII, III, XXX.—*Contactu summo.* dum videtur *primo*, h. e. ma, et sic libri omnes. im esset parte ultima. Hoc nisse videtur. Ed.

inte Scalig. *Et prima sub* mbl. *Et quarta sub parte.* inta salubris. Gemblac. *bis ilubris.* Atqui non loqui- salubribus partibus, sed . Lege ergo « bis quinta 'erque caret cælo : vice- era lædit». Desperatus erat quinta et ter quinta (hoc nius) sunt insalubres. — . Mallem *quina*, ut supra *is*, *bis denis*, et vs. 461 Ed.

rque caret cælo. Jam di- Bonincontrius : « Immo non caret; quia Leo est magnum signum, sed caret lumine, quia est nebulosa in juba Leonis », quasi de stellis loquamur. Sed multis ejusmodi emblematis vermiculatum est est ejus commentarium. — *Salubri Terque caret cælo.* Sic infra : « bis sexque peractis Octo bis aut denis metuendus dicitur aer ». Ibi *aer*, ut hic *cælum*. — *Vicesima et altera.* Vicesima secunda. *Alter ab undecimo* est tertius decimus.

467. B. pro *junctim* conjicit *vitium est*, i. e. nocent XXV et XXVIII.

469. *Erigones.* Virginis partes noxiæ, I, IV, VI, VIII, XI, XXI, XXIV, XXX.

473. *Et quinta in Chelis.* In Libra partes noxiæ, V, VII, XIII, XVIII, XXIV, XXVII, XXIX, XXX.

474. *Septimaque.* Quia pars XVIII numeratur ante XIII, B. mutato ordine : «Tertia et undecimæ, decimæque et septima» : XIV ante XVII. Ed.

Scorpios in prima reus est, cui tertia par est,
Et sexta, et decima, et quæ ter quoque quina notatur,
Undecimam et geminans, et quæ vicesima quinta est,
Octavoque manet numero, nonumque capessit.
Si te fata sinant, quartam ne selige partem
Centauri, fuge et octavam: bis sexque peractis,
Octo bis aut denis metuendus ducitur aer :
Quumque iterum duodena refert, aut terna decemque,
Aut septena quater, vel quum ter dena figurat.
Nec pars optanda est Capricorni septima : nonæ
Consentit, decimamque sequens, quam tertia signat;
Et tribus, aut una quæ te, vicesima, fraudat;
Quæve auget quinta, numero vel sexta feretur.
* Pars est prima nocens humentis semper Aquarî.
Damnanda est decimæ succedens prima peractæ.
Tertiaque et quinta, et numero quæ condita nono est;
Et post viginti prima, et vicesima quinta;
Cumque illa quartam accumulans vicesima nona.
Tertia per geminos, et quinta, et septima, Pisces,
Undecima, et decimæ metuenda est septima juncta,
Et quinta in quinos numeros revocata, duasque

477. *Scorpios.* Scorpii partes noxiæ, I, III, VI, XV, XXII, XXV, XXVIII, XXIX. — *Cui tertia pars est.* Lege « cui tertia par est » ; item « et quæ ter quoque quina notatur ».

478. *Et.* B. *Ut... decima est, et,* ac omittit *quoque,* qui Scaligeri est.

480. *Votumque capescit.* Gembl. ut nos olim *nonumque capescit.*

481. *Si te fata sinant.* Sagittarii partes noxiæ, IV, VIII, XII, XVI, XX, XXIV, XXVI, XXVIII, XXX.

486. *Nec pars optanda.* Capricorni partes noxiæ, VII, IX, XIII, XVII, XIX, XXV, XXVII.

490. *Damnanda est.* Deest versus nomen Aquarii notans. Aquarii partes noxiæ, XI, XIII, XV, XIX, XXI, XXV, XXIX. Sed Bentl. dat versum quem asterisco notamus, et ait hunc ad vs. 232 lib. II, deerravisse, sic depravatum : « Parsque marina nitens fundentis semper Aquari ».

491. Vulgo *condita non est.* Vestigia scripturæ veteris archetypi, *nonest;* ut *partest, capitex, alias.*

493. *Cumque illa quartam accumulans.* Gemblac. *accumulant :* est vestigium veræ lectionis.

494. *Tertia per geminos.* Piscium partes noxiæ, III, V, VII, XI, XVII, XXV, XXVII.

ipiens ultra summas, metuenda feretur.
partes sterilem ducunt èt frigore et igni
a, vel sicco, vel quod superaverit humor,
u rapidus Mavors ignes jaculatur in illum,
turnus sumet glaciem, Phœbusque calores.
[ec te perceptis signorum cura relinquat
tibus: in tempus quædam mutantur, et ortu
ipiunt proprias vires, ultraque remittunt.
ıque ubi se summis Aries extollit ab undis,
:ervice prior flexa, quam cornibus ibit;
ı contenta suo generabit pectora censu,
labit in prædas animos, solvetque pudorem.
ta audere juvat: sic ipse in cornua fertur,
uit, et mutat, non ullis sedibus idem.
lia per placidas deludunt otia curas,
juvat ignotas semper transire per urbes,

Aera, vel siccum. Gemblacte *vel sicco*, i. e. siccitate: siccitate vel humore.

(al. *si*) *rapidus Mavors.* Mi:riptionem Planetarum hic eamqne duobus versiculis ,quum antea non fecerit.— *pidos*, et v. seq. *Saturnusve 'hæbusve.*

nus sumet glaciem. Tò *sumet* n. Quin et illi duo de Plasiculi, ut ingenue loquar, Manilii.

Tec te perc. Tertia et ultima morum particularium, quæ ·tum signorum considera-Gemblaceusi lemma præi*ntia signa quid efficiant*, lam orientium tantum haio; quia, ut inquit Poeta, ıas vires habent, ultra or-.ttunt.

Vamque ubi se. Aries oriens dabit inexhaustas et inexplebiles cupiditates, impudentia et audacia ingenia, inconstantia, otiosa, peregrinandi avida.

504. *Et cervice prior flexis quoque.* Interpolata sunt. Gemblac. sequor. Arietis astrothesia est sua terga respicientis. Alibi: « Et sua respiciens aurato vellere terga ». Ergo flexa cervix prior oritur, quam cornua.

507. *Tantum audire juvat.* Gemblacens. *Tantæ.* Legendum vero *audere*. Est epiphonema. Bonincontrii textus *Tantum haurire.* Quod ipse innovavit.

508. *Et ruit et mutat.* Gemb. *Ut ruat, et vincat.* Hinc B. *Ut ruat, aut vincat*, i. e. vincatur aut vincat.—*Non illos sedibus isdem Mollia per placidam delectant otia vitam.* Felix sane emendatio. Sensus est: Non juvat in iisdem sedibus placide vivere, sed peregrinari. Ed.

Scrutarique novum pelagus, totius et esse
Orbis in hospitio : testis tibi Laniger ipse,
Quum vitreum findens aurato vellere Pontum,
Orbatumque sua Phryxum per fata sorore
Phasidos ad ripas, et Colchida tergore vexit.
At quos prima creant nascentis sidera Tauri,
Feminei jaceant : nec longe caussa petenda est,
Si modo per caussas naturam quærere fas est.
Aversus venit in cælum, divesque puellis,
Pleiadum parvo referens glomeramine sidus.
Accedunt et ruris opes, propriaque juvencum
Dote per inversos exornat vomere campos.
Sed Geminos æqua quum profert unda tegitque

513. *Quum vitreum findens aurato.* Pro *aurato* B. *tranavit.* Gembl. *auravit.* Tamquam luce aurei velleris etiam ipsum mare adficeret. Sed vulgata lectio melior.

515. *Et Colchida regna revexit.* Innovatum ex alia vitiosa scriptura, *et Colchida terga revexit.* Facili errore. Semper hic poeta dicit tergus pro tergo : quod tamen negarent Grammatici, qui tergum νῶτον, tergus τὸ νώτειον δέρμα interpretantur. Sane verum est tergus et terginum pro corio usurpari, ut Lucilio : « dum salvo tergo et tergino licet ». Sed et tergus pro tergo vetus Sotadeus versiculus dixit : « Galli timidi semineces tergora vertunt ».

516. *At quos prima creant.* Tauro oriente cinædi, agricolæ fiunt.

517. B. *Feminei incedunt.*

519. *Aversus venit in cælum.* Taurum aversum oriri, et posteriora ejus prius adscendere, supra tetigimus. Propterea qui eo oriente nascuntur, eos ait in posterioribus effeminatos esse. — *Divesque puellis.* Abundat puellis Taurus. Nam in fronte Hyadas et Pleiadas habet, quas alii Veteres in intercisione collocabant. Itaque a Pleiadibus oriri incipit. *Dives puellis,* ut infra : « jugis Bithynia dives ».

520. *Pleiadum parvo referens. Referens,* unde referri dicuntur sidera, quum oriuntur. Sidus Vergiliarum *parvo glomeramine* dixit, quia sunt in se conglobatæ, ac confertæ, ita ut minimum spatium occupent. Nihil enim aliud sunt, quam collectio astrorum, quod oculi et experientia docent : a qua mente Val. Flaccus lib.V dixit : « Pleiadumque globos ». Aratus quoque confertas describit et in se collectas, quum de Perseo loquitur; et eas Theo uvarum granis comparat. Ovidius in Phænomenis suis ita vertebat ex Arato (vertit enim Aratea) : « Pleiades ante genu septem radiare feruntur; Sed tantum adparet sub opaca septima nube ». — *Glomeramine.* Scalig. et vulg. *glomerabile,* non bene.

523. *Sed Geminos æqua profert*

Parte, dabit studia, et doctas producet ad artes.
Nec triste ingenium, sed dulci tincta lepore
Corda creat; vocisque bonis, citharæque sonantis
Instruit, et dotes alto cum pectore jungit.
At niger obscura Cancer quum nube feretur,
Quæ velut exsutus Phœbeis ignibus ignis
Deficit, et multa fuscat caligine sidus;

cum vincula cogit Parte. Quam multa delirare cogimur, ubi sine ope manu scriptorum profligatos locos, cujusmodi iste est, emaculare volumus. Gemblacensis diversam lectionem ostendit ab ea, quam olim proferebamus. Habet enim: «quum vincla tegitque Parte», quæ proxime absunt a vero. Lege ergo: «Sed Geminos æqua quum profert unda tegitque Parte». In hoc scriptore, ut et in aliis codicibus, non raro literæ *cl* coaluerunt, et contra litera *d* divulsa: quare *unda, vincla* invicem commutantur apud hunc, et item *sedis, seclis.* Hoc in omnibus manu scriptis accidere sciunt, qui in illorum lectione accurate versantur. Sidera quum oriuntur, proferri ab unda Oceani, pluries dicit in sphæra barbarica, ut Aratus ab Oceano; et res exemplis non indiget. Quum unda profert et tegit, id est, quum prima pars Geminorum oritur ab Oceano, et reliquum adhuc tegitur: æqua parte, h. e. æqualiter ambo incipiunt oriri. Amborum enim capita prima oriuntur. — *At Geminos æqua quum profert unda tegitque Parte.* Geminorum ortus producit literatos, studiosos, hilares, facetos, cantores, fidicines, acres et acutos.

527. *Et dotes alto cum pectore jungit.* Non est sanus locus. Gembl. lectio etiam exulcerata est: «et dotes saltus». Fortasse: «et dotes salium cum pectore jungit». Urbanos et salibus abundantes, ut supra: «tincta lepore Corda». In vulgari fortasse latet veritas: «et voces læto cum pectore jungit»; quod putamus verum esse. — B. felicius reponit «et dotem cantus cum pectine jungit». Bonis vocis et citharæ, ut Ovid. Met. X, 563: «Fraude pedum, formæne bono præstantior esset». Manilius bis eamdem rem cum incremento dicit: voci respondet cantus, citharæ pecten. Dotem cantus, ut Ovid. de Sirenibus, Met. 562: «Tantaque dos oris». Ed.

528. *At niger obscura.* Cancer oriens cæcos creat. Genitura OEdipodis.

529. *Quæ velut exsutus.* Sic tres vetusti et Vossianus. Ignis exsutus Phœbeis ignibus est Luna deficiens privata Solis lumine, quo illustratur. Sed sine exemplo est, ut ignis absolute positum Lunam notet, præsertim quum deficit. Ignem hic de foco accipe, qui Solis radiis verberatus lumine privatur. Pro *exsutus* Bentleius *exstinctus*, id est, qui lucere desiit; etsi sub cinere adhuc vivat. Ed.

530. *Deficit*, recte, non *defuit*, ut in Gembl. quæ nubes, inquit, deficit, velut deficere solet ignis

Lumina deficient ortos, geminamque creatis
Mortem fata dabunt: se quisque, ut vivit, et effert.
Si quoi per summas avidus produxerit undas
Ora Leo, et scandet malis hiscentibus orbem;
Ille patri, natisque reus, quas ceperit ipse,
Non legabit opes, censumque immerget in ipso.
Tanta fames animumque cibi tam dira cupido
Corripit, ut capiat semet, neque compleat unquam,
Inque epulas funus revocet, pretiumque sepulcri.

exsutus ignibus Solis, Luna privata fraterno lumine. — *Et multa fuscat caligine sidus.* Intelligit nubilosam astrorum collectionem, quæ est circa Cancrum. Eam dicit obscuram perinde ut Lunam, quum deficit. Sed quum hic agatur de prima parte signorum oriente, tam frustra est, quod Cancrum incipere oriri putat a Præsepi, quam quod Scorpium ab acumine caudæ.

531. G. habet *deficient artus.* Legit Scal. *ortus* vel *ortos*, quod melius. Bentl. *partus.* In Cancri nebula orti cæci erunt. Veteres etiam astrologi in genitura OEdipodis prodiderunt, eo nascente Horoscopum et Lunam in Cancri nubilam partem incidisse.

532. *Se quisque, ut vivit.* B. et libri omnes *et vivit.* Sensus constat: Cæcus et vivit, et effert se funus quotidie. Mortuus enim vivens est. Propterea ait cæcis genitis geminam mortem dari. Nam et vita, quam vivunt, mors est, quia sine luce; et mors altera omnibus communis nihilominus eos manet.

533. *Si quoi.* Gemblacens. *Si qui*, quæ sunt vestigia veri. B. *Sed cui*, ut 516 *At quos*, et 513 *Sed Geminos.* — *Summas undas*, Oceanum, h. e. horizontem, more Veterum, qui Oceanum quoque horizontem vocant. Leo igitur oriens prodigos ac lurcones dabit. Genitura Erysichthonis.

534. B. emendat *scandat*, male.

535. *Ille patri, natisque reus, quas.* Tò *reus* in eam significationem accipit, quam idiotismus Italicus: quod alibi non legi, nisi apud hunc. Nam et ita supra: *Scorpius in prima reus est. Reo*, funestus, it.

536. *Censuque immergit in ipso.* Lege *censumque immerget in ipso*, ut etiam habet Gemblac. *In ipso*, in se ipso. Manilianum.

537 et 538. Hos versus certe inficetos B. pro spuriis habet.

538. *Ut capiat semet neque compleat unquam.* Ovidius, Met. VIII, 841: « cibus omnis in illo Causa cibi est, semperque locus fit inanis edendo ». Ut supra genitura OEdipodis, sic Manilius hic genituram Erysichthonis tangit.

539. *Inque epulas funus.* Etiam impensam funeris et culturam sepulcri absumet. Tanta gula erit, ut ne ad justa quidem mortuo facienda, aut ad annuam culturam sepulcri, et ejus tutelam quidquam reliquum factura sit. — *Revocet.* Melius *rediget*; nam G. habet *retitet.*

rigone surgens, quæ rexit sæcula prisca
ıtia, rursusque eadem labentia fugit,
per imperium tribuit fastigia summum ;
:oremque dabit legum, jurisque sacrati,
:ta pudicitia Divorum templa colentem.
:d quum autumnales cœperunt surgere Chelæ,
x æquato genitus sub pondere Libræ
:x extremæ sistet vitæque necisque ;
onetque jugum terris, legesque rogabit.
n urbes et regna trement, nutuque regentur
us, et cæli post terras jura manebunt.
corpios extremæ quum tollit lumina caudæ,
uis erit stellis tum suffragantibus ortus,
ibus augebit terras ; junctisque juvencis

rigone surgens. Virgo summores ei defert, qui ea nascitur. Civilis et Ponti- consultum, item ædituum im efficit.
ed quum autumnales. Sub ræ nati erunt judices, le- s, summa rerum potien- itura Augusti.
udex extremæ sistet. *Sistet*, ra : «Tempora quod sistunt parentia caussis ». Est ver- stantivum, ut Grammatici ır : qualia apud Græcos ı, πτῆλειν, πεφυκέναι. Absolute pud Plautum Curculione : :apite sistat in via de se- In Captivis : « Nam qui t, ore sistet ». — *Extremæ necisque*. Hæc sunt eadem. ı vita, nex est. Rarum au- :t, absolute. Fortasse *Judex sistet*, i. e. ponet trutinam necis. Ed.
Imponetque jugum terris. Omnia adulatoria. Nam propter Augustum dicit, cujus natalis in anno Juliano colebatur initio Libræ IX Kal. Octobris, vel, ut Suetonius et fragmentum Kalendarii, VIII Kalend. At supra sub Capricorno natum dixit. Non potest levitas excusari. — *Legesque rogabit*. Leges Julias Augusti intelligit. In sphæra mundi : « Qui regis Augustis parentem legibus orbem ». Ovidius, Met. XV, 832 : « Pace data terris, animum ad civilia vertet Jura suum, legesque feret justissimus auctor ».

550. *Et cæli post terras jura manebunt*. Apotheosis futura Augusti, quæ contigit anno circiter quarto post scriptionem hanc in sphæra : « Cæsar nunc terris, post cælo maximus auctor ».

551. *Scorpios extremæ*. Scorpios obtinet partes Zodiaci LX fere. Duo igitur dodecatemoria occupat. Prius dodecatemorion Chelæ com-

Mœnia subcinctus curvo describet aratro,
Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.
Tanta erit et virtus, et cum virtute potestas.
Nec non Arcitenens prima quum veste resurgit,
Pectora clara dabit bello, magnisque triumphis
Conspicuum patrias victorem ducet ad arces;
Altaque nunc statuet, nunc condita mœnia vertet.
Sed nimium indulgens rebus Fortuna secundis,
Invidet in facie, sævitque asperrima fronti.
Horrendus bello Trebiam, Cannasque, Lacumque
Ante fugam tali pensabat imagine ductor.

plent. Eæ libræ dantur. Nam et Chelæ sæpe pro Libra ponuntur. Arabes vocant *Zuben elakrabi*, i. e. chelas Scorpii, ad differentiam *Zuben essartani*, i. e. chelarum Cancri. Alterum dodecatemorion est corpus ipsum Scorpii, cujus extremum cauda, quæ lucidissimis stellis constat, quarum in ortu Scorpii potior habetur ratio. Ea igitur cauda oriente qui nascentur, urbium conditores erunt et vastatores. — *Tollit lumina*. Libens conjicerem *acumina*. Ovid. Fast. IV, vs. 163: « Scorpios elatæ metuendus acumine caudæ ». Ed.

554. *Mœnia succinctus*. Cinctu Gabino.

555. *Et in domibus maturas reddet aristas*. Horat. lib. I, od. 16, vs. 20 et 21: « imprimeretque muris Hostile aratrum exercitus insolens ». Aratur enim solum urbis dirutæ.

558. *Nec non Arcitenens*. Sagittario oriente nascentur bellatores, triumphatores, urbium conditores, ac dirutores. Infelicem exitum sortientur. Genitura C. Cæsaris. — *Prima quum veste resurgit*. Vestem Sagittarii vocat, quam Asterismi chlamydem. Quia vero illa chlamys utrimque alarum pensilium adpendices imitatur, eam, quæ Aquilonem spectat, Græci boream chlamydem, alterum notiam chlamydem vocant; quod non intellexit Georgius Trapezuntius magni operis Ptolemæi interpres. Omisit enim, quia non intelligebat. Contactus igitur ille a partibus Aquilonis primo oritur. Eadem figura Sagittarius dicitur hic oriri veste, qua supra Cancer dicebatur oriri nube.

560. *Conspicuum patrias*. Triumphi Cæsaris.

561. *Nunc condita*. Gembl. et B. *nunc idem*.

562. *Sed nimium indulgens*. Cædes Cæsaris.

565. *Ante fugam talis pensabat in agmine*. Ineptissimam hanc lectionem eludit fides Gembl. codicis: « Ante fugam tali pensabat imagine victor ». Tali exitu, inquit, compensavit clades Cannensem et Trebianam Annibal antequam fugeret

Ultimus in caudæ Capricornus acumine summo
Militiam ponto dictat, puppisque colendæ
Dura ministeria, et vitæ discrimen inertis.
Quod si quem sanctumque velis, castumque, probumque,
Hic tibi nascatur, quum primus Aquarius exit.
Neve sit in primos animus procedere Pisces.
Garrulitas odiosa datur, linguæque venenum
Verba maligna novas mussantis semper ad aures.
Crimina per populum populi fert ore maligno.
Nulla fides inerit natis, sed summa libido
Ardentem medios animum jubet ire per ignes.
Scilicet in piscem sese Cytherea novavit,

a patria. Horrenda nimirum erat species, et imago fortunæ ejus, quæ tantum ab illa veteri mutaverat. — *Ductor*, passim de Hannibale: neque *victor* dici potest, qui *fugeret*. Ed.

566. *Ultimus in caudæ*. Caudæ Capricorni ultimum fastigium in Asterismis dicitur πάρουρον. Hoc oriente natus militabit in classibus et castris navalibus.

569. *Quod si quem sanctum*. Ortu Aquarii probi et sancti creantur.

571. *Neve sit ut primos*. Lege *in primos*. Piscibus orientibus creantur garruli, maledici, susurrones, infidi, libidinosi. Item gemelli nascuntur. — B. *Ne vero sit te primos producere Pisces*, non male. Id est, absit ut sub primis Piscibus nascaris. Ed.

574. *Crimina per populum populi*. Non est Manilii. Est ineptissimus.

577. *Scilicet in piscem*. Adscensio Veneris est in Piscibus, quia signum Piscium accedit ad naturam Veneris, hoc est, humificum est. Inde fabula Venerem in piscem mutatam, Chaldæorum utique et Syrorum commentum, apud quos Venus piscis figura colebatur, nomine Dagon et Derceto. Defectio vero Veneris est in Virgine, signo opposito, quod est signum sterile. Quod autem propter hanc fabulam piscibus abstinerent Syri, pleni sunt Veterum libri. Ovid. Fast. II, 473: « Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis, Nec violant timidi piscibus ora Syri ». Inde apud Timoclem Comicum jocus de quodam piscium avido, qui excalfaciebat forum piscatorium, ut loquitur Augustus. Fore enim, si ipse, ut solet, omnes pisces devoret, ut et lari ipsi, quibus pisces esca sunt, evadant Syri, i. e. non amplius pisces vorent. Quod autem Ovidius dixit *timidos Syros*, non frustra dixit, quamquam vulgo parum intelligitur. Timebant enim, si piscibus vescerentur, ne illis venter, aut aliud membrum intumesceret. Nam id plane persuasum habebant. Menander hoc adserit, et testatur Venerem ab illis ut Deam coli, eamque in piscem mutatam haberi; quam ipsi, ut diximus, Der-

Quum Babyloniacas submersa profugit in unda
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem,
Inseruitque suos squammosis piscibus ignes.
Nec solus fuerit, geminis sub Piscibus ortus.
Frater erit, dulcisve soror, materve duorum.
Nunc age diversis dominantia sidera terris

keto et Dagon vocabant. Itaque placabant eam more patrio in sterquilinio sedentes sacco operti, quod crebrum in sacris bibliis. Quare placabant? ut quemadmodum ipsa tumorem membrorum immiserat, ita tolleret ipsum. Hinc etiam Martialis loco male a grammaticis concepto lux adfulget, Epig. IV, 43, 17: «Juro per Syrios tibi tumores, Juro per Berecynthios furores». Nihil enim aliud sunt Syrii tumores, quam quos describit Menander. Itaque eo quoque adludit satira: «Incussere Deos inflantes corpora». Syriæ Deam esse Venerem, quæ in piscem mutata fuerit, docet Lucianus proprio ei rei dicato libro.

579. Olim *Anguip. alatos ungues.* Falsum alatos ungues habuisse; immo joculare. Gemblacensis legit *alatis humeris*, quem sequimur. Titanes, Gigantes, et Saturnus alatis humeris pingebantur; quod nemo nescit.—B. hunc pro spurio habet.

581. *Nec solus fuerit,* ut nos olim et Gembl. Nec, inquit, solus nascetur, qui Piscibus orientibus matris alvo educitur. Sed aut gemelli erunt, aut gemellipara. Id est, aut qui nascuntur, erunt gemelli, aut quæ nascetur, gemellos pariet. Vid. Ptolem. lib. III, cap. de Geminis. Gemellos autem, aut gemelliparas creant signa biformia.

583. *Nunc age diversis.* Mores, quæ quoad signorum separationem

spectantur, aut particul
ut diximus, aut universa
de universalibus: præpo
ordine. Non enim ab univ
ad particularia, quod l
fecit, sed contra, a p
bus, ad universalia prog
Porro hujus studii alter
astronomicam esse dix
teram ad effectus specta
hujus posterioris duo m
cimus: descriptivum e
smaticum. Et vero de
disputat, quomodo sig
bent aut per se, aut
Per se, ut quæ sunt mas
feminea: quæ gemina
plicia: quæ stantia, qu
Inter se, aut ex configu
quæ ex trigono, tetrago
gono, diametro sibi re
aut ex similitudine qu
respicientia, audientia
inimica. Apotelesmatic
circa universalia et p
Aut enim effectus astro
dum gentes et urbes su
cundum hunc et illum
Sed particularia sunt sig
Universalia vero in p
caussas secantur: puta
gnum huic, aut illi reg
sidet: quo temperam
gentes, quibus moribus,
Ac sane illa prius tra
bunt, quam particularia
versalia apotelesmata v

Percipe : sed summa est rerum referenda figura.
Quattuor in partes cæli describitur orbis,
Nascentem, làpsumque diem, mediosque calores,
Teque, Helice : totidem venti de partibus iisdem
Erumpunt, secumque gerunt per inania bellum.
Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu :
Auster amat medium Solem, Zephyrusque profectum.
Hos inter binæ mediis e partibus auræ
Exspirant similes mutato nomine flatus.
Ipsa vacat tellus pelagi lustrata corona
Cingentis medium liquidis amplexibus orbem.
Inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro
Admissus dextra, Numidas, Libyamque calentem
Abluit, et magnæ quondam Carthaginis arces,

propiora quidem natura sunt, quam particularia. De qua re vide amplius Ptolem. lib. IV de divisione temporum. Sequutus est igitur sensus suos Manilius, quum particularia anteposuit, non ipsam naturam. Itaque ad generales mores nationum ea præmittit, sine quibus illæ explicari non poterunt. Sunt autem ea, quæ ad totius orbis terrarum descriptionem pertinent: non exacte tamen, ut res ipsa docet. — *Nunc age*. Titulus huic capiti in Gemblacensi: *de partibus terræ distributis ad signa, et de universa terra et mari.*

584. *Sed summa est rerum referenda figura*. Summa figura rerum, ut summa cutis. Sic in secunda Institutione dixit : « summumque colorem », in eumdem sensum.

586. Olim *Nascentemque ipsumque*. Andreas Melvinus Scotus eximie doctus restituit : « Nascentem lapsumque diem ».

588. *Secumque gerunt.* Fortasse *cæcumque*. Virg. Æn. IX, vs. 518 : « Nec curant cæco contendere Marte Amplius audaces Rutuli ».

589. *Asper ab axe ruit Boreas.* Falsum. Nam is oppositus Austro non est Boreas aut Aquilo, sed Septemtrio. Non tamen est error Manilii ; sed est idiotismus. Sic opponuntur vulgo Borea Notiis. — *Fugit Eurus ab ortu.* Immo ab ortu spirat, non hinc *fugere* dici potest. Potes legere : « Asper ab axe ruit Boreas, furit Eurus ab ortu », minima mutatione. Ed.

590. Olim *Zephyrusque profundum.* Profundum Solem pro occasu dici semper miratus sum. Gemblacensis sàtisfecit. Is habet : *Zephyrusque profectum*. Arabes etiam dicunt Solem profectum pro occaso.

593. *Ipsa vacat tellus.* B. ut Scal. prius *natat*, haud absurda sententia. Terram enim in medio Oceani magni navigii instar vectari et agi-

Litoraque in Syrtes revocans sinuata vadosas,
Rursusque ad Nilum directis fluctibus exit.
Læva freti cædunt Hispanas æquore gentes,
Teque in vicinis hærentem, Gallia, terris;
Italiæque urbes dextram insinuantis in undam
Usque canes ad, Scylla, tuos, avidamque Charybdin.
Ac ubi se primum porta mare fudit ab illa,
Enatat Ionio, laxasque vagatur in undas.
Et prius in lævam se effundens circuit omnem
Italiam, atque Adriam comitatur nomine pontum,
Eridanique bibit fluctus: secat æquore lævum
Illyrium, Epirumque lavat, claramque Corinthum,

tari Veterum quosdam scripsisse sciunt omnes. Sed Gemblacensis habet: « Ipsa vacat tellus », longe melius. Ipsa tellus nuda est et exstans in medio Oceani.

597. *Abluit.* B. cum Voss. legit *Alluit.* Virgil. Æn. VIII, 149: « Et mare, quod supra, teneant, quodque adluit infra ». Ed.

599. *Rursusque ad Nilum.* Redundare videtur illud *que.* Vide an malis: « Rursum usque ad Nilum ». Ed.

600. *Læva freti cædunt... æquore.* Voss. *æquora,* melius. *Æquora freti,* ut Lucretius; Virgilius aliique *æquora ponti.* Ed.

602. *Italiæque urbes dextram sinuantis in undam.* Sinuare non legitur absolute. Sed Manilius scripsit *insinuantis.* Nam insinuat in dextram undam, id est, partes Africæ, qua Calabria excurrit in pelagus. *Dextram undam,* pelagus Africum. Supra: « qui vespere ab atro Admissus dextra ».

604. B. *Hac ubi..... fudit, aperto Emicat Ionio. Emicat,* i. e. ostendit se, exsultat in aperto Ionio.

605. *Et natat Ionio.* Gemblacensis *Enatat,* ut etiam nos olim. *Enatat,* exspatiatur libere.

606. *Et prius in læva se fundens.* Sic Scal. et Gembl. Vett. ut nos.

607. *Atque Adriam.* B. *Adriaco mutatum nomina ponto.* Gronovii emendatio. Ed.

608. *Secat æquore lævum Illyrium.* Similem mendam olim in Tibullo sustulimus: « Permisit læva ministro ». Nos: « permisit vela ministro ». Gemblacensis habet: « secat æquore bellum ». Nihil aliud est quam *bellum* pro *lebum,* et *lebum* pro *levum,* i. e. *lævum.* — B. autem dehinc *æquore lævum Illyricum Epironque lavat. Secat* enim inconcinne, et falso, nam Illyrium non dividitur æquore. Deinde legit *Epiron* et *Corinthon,* ut v. 688 *Epiros.*

609. *Claramque Corinthon.* Non ad Corinthum, quæ ab utraque isthmi ora sexagenis distat stadiis, sed ad Lechæum, qui est portus Corinthi occidentalibus negotiationibus, ut Cenchreæ est altera parte orientalibus. Lechæum etiam celebre ludis

Et Peloponnesi patulas circumvolat oras.
Rursus et in lævum refluit, vastoque recessu
Thessaliæ fines, et Achaica præterit arva.
His pontus, juvenisque fretum, mersæque puellæ
Truditur invitum, faucesque Propontidos arctæ
Euxino jungit ponto, Mæotis et undis,
Quæ tergo conjuncta manet, pontumque ministrat.
Inde ubi in angustas iterum se navita fauces
Hellespontiacis revocatus fluctibus effert,
Icarium, Ægæumque secat, lævaque nitentes
Miratur populos Asiæ, totidemque trophæa,
Quot loca, et innumeras gentes, arcumque minantem
Fluctibus, et Cilicum populos, Syriamque perustam,
Ingentique sinu fugientes æquora terras;
Donec in Ægyptum redeant curvata per undas
Litora, Niliacis iterum morientia ripis.
Hæc medium terris circumdat linea pontum,

trietericis, quæ Isthmia dicta. In VII libro Thebaidos Lycæo perperam editum pro Lechæo, vs. 97: « Nec sua pinifero magis adnatet umbra Lycæo ». De Palæmonis manibus et ejus trieteride sermo est.

610. *Patulas circumvolat oras.* Sane nullus poeta dixit mare circumvolare terram, sed circumluere. Malim igitur *circumluit.*

613. B. *Hinc intra, juvenisque. Pontus* enim abundat. Hinc mare invitum truditur in Hellespontum. —*Mersæque puellæ Truditur invitum.* Sic habet Gemblacensis. Neque multum laborandum fuit ad hæc divinanda. Sed et textus Bonincontrii habet *invium*, ut nos olim emendavimus.

614. Pro *arctæ* B. *arctas*, nempe fauces.

617. *Inde ubi in angustas iterum se navita fauces.* — B. *revocatus navita*, et vs. seq. *Hellespontiacis iterum se.*

620. *Miratur populos.* B. *miratur campos.*

621. *Arcumque minantem.* Duos arcus faciunt geographi : alterum in ora Paphlagoniæ ad Colchida; alterum, de quo hic sermo, ad sinum Issicum. — B. *Taurumque minantem.*

626. *Hæc medium terris.* Hoc est, mediterraneum. Omnino hæc divisio est ab Eratosthene, ducta linea a freto Gaditano ad sinum Issicum, quam lineam continuat cum monte Tauro. Quare quidquid citra Taurum, et lineam Boream versus, partem Boream, quod ultra in Austrum, partem Notiam vocavit.

Atque his undarum tractum constringit habenis.
Mille jacent mediæ diffusa per æquora terræ.
Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ:
Trinacria Italia tantum præcisa recessit:
Adversa Euboicos miratur Græcia montes,
Et genitrix Crete civem sortita Tonantem.
Ægypti Cypros pulsatur fluctibus omnis.
* * *
Totque minora solo tamen emergentia ponto
Litora, et æquales Cycladas, Delonque, Rhodon
Aulidaque, et Tenedon, vicinaque Corsica terr
Litora Sardiniæ, primamque intrantis in orbem
Oceani victricem Ebusum, et Balearica rura
Innumeri surgunt scopuli, montesque per altu
Nec tantum ex una pontus sibi parte reclusis
Faucibus abrupit orbem: nam litora plura

627. *Constringit arenis.* Lege *habenis.* Sæpe apud auctores hæc mutantur *harenis*, *habenis*. Vera lectio hæc.

629. *Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.* Inde sandalio similis dicta, et Ichnusa. Sallustius in historia secunda: « Sardinia in Africo mari facie vestigii humani in occidentem, quam in orientem latior ». Sil. XII, vs. 355: « Insula fluctisono circumvallata profundo Castigatur aquis, compressaque gurgite terras Enormes cohibet nudæ sub imagine plantæ. Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis ». In vulgatis editionibus male *sub margine plantæ.*

633. Olim *Pulsatur Cypros Ægyptia.* Non frustra de vitio suspectus nobis olim locus iste. Gemblacens. « Ægyptia Cypros pulsatur ». — B. dedit *amnis* pro *omnis.*

634. *Totque minora solo* versum ante hunc et pueri tur, nedum doctiores, et sententiam concipiendus Quid loquar tot urbes? negarit, ineptissime negar autem mendum suspicatu ponit *Totque minora sola*, *emergentia ponto Prætereo*, *Cycladas*, et *sola* explicat

636. *Terræ Sardiniæ,* ut t lia. Libri omnes habent *terr* membranæ scribunt *tris*. Fo Silius de Sardinia, XII, 3 tristis cælo ».

637. *Primamque.* Vetusti *primumque*, ut I, 256: « que canentur Quæ medium

638. *Rura.* Sic vett. Sca *regna.*

640. B. aliter statuit: « N tum...reclusit Objicibus r his ». Quod metro et sensui sa

ılit Oceano pontus : sed montibus altis
/etitus, totam ne vinceret æquore terram.
que inter Borean, ortumque æstate nitentem,
ıngum angusto penetrabilis æquore fluctus
enit, et patulis tum demum funditur arvis,
iaque Euxini similis facit æquora ponti.
:tera sub medium Solem duo bella per undas
it Oceanus terris : nam Persica fluctus
tenet, titulum pelagi prædatus ab iisdem,
rigat ipse, locis, latoque infunditur orbi.
ec procul in molles Arabas terramque ferentem
:ias, variæque novos radicis odores,
ter adfundit gemmantia litora pontus,
:rræ mare nomen habet : media illa duobus.

* * *

ndam Carthago regnum sortita sub armis,

npulit Oceano pontus. Est
:petitio τοῦ *pontus.*—Immo
sed.....totam ne mergeret
ram, h. e. mersisset pontus
si montes alti obstitissent.
rtum æstate nitentem. Or-
vum. Sane Caspium est
ean et ortum æstivum.
'enetrabilis æquore fluctus.
Clitarchum auctorem, qui
ico mari Caspium erum-
ut Persicum et Arabicum
ıo australi. Idem sentit
›. II. At vetustissimus scri-
›dotus et scivit, et testatus
ıstar lacus, neque aliunde
:d suis litoribus circum-
esse.
:spiaque exigui. Recte. Nam
ione mediterranei est exi-
d Gemblacensis lectio an-
Euxini. Instar Euxini esse
› Clitarchus dixit esse non
minus Euxino mari, et fauces effi-
cere instar Cimmerii Bospori, et
dilatari, instar Mæotidos paludis.
— B. aliter *Caspiaque Euxini pelage facit æmula ponti. Pelage* sunt maria. Catull. *truculentaque pelage.*

651. *Quæ regit ipse. Quæ rigat.* Sed et Gemblacensis habet *regat,* vestigium veri. — *Infunditur orbi.* Bentl. *ore.* Lato ore, contra ac Caspium quod angusto. Virg. *Æn.* II, 482 : « et ingentem lato dedit ore fenestram ». Ed.

655. *Et terræ mare nomen habet : media illa duobus.* Sic distingue : *Illa*, hoc est, Arabia media est duobus sinubus, Persico et Arabico, de quibus jam loquebatur. Ergo *illa*, hoc est, terra ferens delicias, et novos odores variæ radicis. Hic B. scribit: *multa desunt.*

656. *Quondam Carthago.* Deest versus ante hunc, qui continebat

Ignibus Albanas quum contudit Hannibal arces,
Fecit et æternam Trebiam, Cannasque sepulcris
Obruit, et Libyen Italas infudit in urbes.
Huic varias pestes, diversaque monstra ferarum
Concessit bellis natura infesta futuris.
Horrendos angues, habitataque membra veneno,
Et mortis pastu viventia, crimina terræ,
Et vastos elephantas habet, sævosque leones
In pœnas fecunda suas parit horrida tellus,
Et portentosos Cercopum ludit in ortus,
Ac sterili pejor siccas infestat arenas,

nomen Libyæ. Manifesta est lacuna. Bonincontrius dicit Carthaginem esse mediam inter mare mediterraneum et Indicum. Propinqua sane loca, qui una Carthagine disjungantur. Tam vicina esse putavit Indum mare et Mediterraneum. Acute quidem.

657. *Ignibus Albanas.* Voss. *Alpinas* rectius, ex historiæ ordine, ante Trebiam et Cannas. Ed.

658. *Fecit et æternam Trebiam.* Æternavit Trebiam clade. B. *æternum.* Trebia enim genere masculino. Sil. IV, 645 : « Magnas, o *Trebia*, et meritas mihi, *perfide*, pœnas Exsolves ».

659. *Libyen.* Sic Huetius. Scalig. *Libyan*, haud recte.

661. *Bellis infesta.* Quis hoc capit : melius *sæclis natura infesta futuris.*

663. Scalig. sine sensu *Et mortis partus, viventia crimina.* Mortis autem pastus, est pastus herbarum venenosarum. Ed.

666. *Et portentosos Cyclopum* olim vulgo. Itane Africa mater Cyclopum, quæ homines vescos et siccos producit, quæ, ut ipse Manilius dicit, suo pulvere exsiccat populos? Neque Africa ullos umquam Cyclopas tulit, sed angues, scorpiones et feras, de quibus omnibus jam dixit. Gembl. non *Cyclopum*, sed *Cecropum* habet pro *Cercopum:* « Et portentosos Cercopum ludit in ortus ». Cercopes sunt simiarum genus omnium turpissimarum. Cercopas homines fraudulentos in simias conversos Pithecusis insulæ nomen dedisse habes apud Ovid. in Metam. XIV, vs. 91, sqq. Non solum, inquit, sævit Libya gignendo feras noxias et serpentes, sed etiam ludit producendo ridicula animalium portenta Cercopas. Apud Festum quoque potest legi « Cercops, genus simiarum »; et verum est, ut et vera lectio Maniliana, quam reposuimus. In Glossis legitur nomen mihi ignotum : κέρκωψ ζῶον, *Hasder.* Nam constat esse ζῶον, et quidem simiam.

667. *Ac sterili pejor siccas infestat arenas.* Habitatur quidem, sed inæqualiter propter illas arenas et syrtes, quibus habitationes Africæ tamquam insulæ mari cinguntur. Ideo Africam similem pantheræ

Donec ad Ægypti ponat sua jura colonos.
Inde Asiæ populi, divesque per omnia tellus,
Auratique fluunt amnes, gemmisque relucet
Pontus: odoratæ spirant medicamina silvæ.
India notitia major, Parthique vel orbis
Alter, et in cælum surgentis mœnia Tauri.
Totque illum circa divisæ nomine gentes
Ad Tanaim Scythicas dirimentem fluctibus urbes,
Mæotisque lacus, Euxinique aspera ponti
Æquora, et extremum Propontidos Hellespontum.
Hic Asiæ metam posuit natura potentis.
  Quod superest, Europa tenet, quæ prima natantem
Fluctibus excepitque Jovem, Taurumque resolvit. *

scribit Strabo lib. II, p. 130. Αὐάσεις autem et, quod idem est, ὀάσεις Ægyptii vocabant loca habitabilia desertis undique obsessa. Cicero ejuscemodi habitationes maculas vocat, lib. V de Rep. quomodo Africa pardalis dicitur, quia illis habitationibus distincta, tamquam id animal maculis suis genuinis.—Hanc autem Scaligeri sententiam refutat Wernsdorfius, huj. op. tom. IV, pag. 410, 411. Et ibidem vide quæ ad Oases adtinent, pag. 412. Ed.

673. *Mœnia Tauri.* An *mœnia montis.* Fortasse *culmina.* Stat. Silv. I, vs. 1: « ingesti portaret culmina montis ».

675. *Ad Tanaim Scythicas dirimentem fluctibus urbes.* B. vult *orbes* pro *urbes*, quia nullæ urbes Scythis. Orbes de Europa et Asia intelligit. Et *Scythicis fluctibus* conjungit. Ed.

677. *Æquora et extremum.* Non est Manilii, sed alicujus scioli, qui putabat imperfectam esse orationem, quia dictum *aspera Ponti.* Hunc autem et præcedentem pro spuriis habet B. Male prima in *Propontidos* producitur. Ed.

678. *Hic Asiæ metam.* Gemblac. *Hanc Asiæ.* — B. legit *Hunc* deletis duobus versibus. *Hunc*, sc. Tanaim. Et *Hanc* possit legi eodem sensu.

* *Pondere passa suo.* Et hic quoque vs. est supposititius, quem post 680 F. habet « Condere passa sibi signisque humerisque juvantem ». Librarius hic putavit imperfectam esse orationem. Putavit, inquam, τὸ *resolvit* suspensum esse, nisi adderetur nomen in sexto casu. At *resolvere pondere* quis umquam latine sciens dixerit? Quid denique volunt illa σολοικίζοντα, *signi onerisque juvavit?* Editio Lugdunensis agnoscit barbarismum quidem; sed pro eo supposuit *juvamen* non meliori sententia, neque emendatiore locutione. At bene Manilio dictum, *resolvit taurum*, hoc est, Jovem exsuit taurina forma; quemadmodum in prima Institutione taurus indutus Jovem dicebatur.

Ille puellari donavit nomine fluctus,
Et monumenta sui titulo sacravit amoris.
Princeps illa domus Trojani Græcia belli,
Maxima terra viris, et fœcundissima doctis
Urbibus : in regnum florentes oris Athenæ,
Sparta manu, Thebæ divis, et rege vel uno
Thessalia, Epirusque potens, vicinaque ripis
Illyris, et Thrace Martem sortita colonum;
Et stupefacta suos inter Germania partus :
Gallia per census, Hispania maxima belli,
Italia in summa, quam rerum maxima Roma
Imposuit terris, cæloque adjungitur ipsa.

681. *Ille puellari donavit nomine fluctus.* Voss. pro *fluctus* dat *litus*, ita ut omnis Europa intelligatur, et vs. 683, Bentl. legit « Trojani gloria belli », ut de Achille dictum sit. Cæterum hos tres versus pro spuriis habet. Ed.

682. *Et monumenta sui.* Post hunc versum retrahe illum : « Princeps illa domus ». Quæ est egregia restitutio. Europæ, inquit, princeps ac primaria Græcia.

683. *Princeps illa domus.* Regionum Europæ princeps Græcia. Dextra Europæ Græcia, sinistra Thracia, cui succedit Germania, hoc est, ea vastissima regio, quam Κιλτῶν nomine comprehendebant Græci. Deinde Gallia, tum Hispania, postremo Italia. Hunc ordinem sequitur Noster.

685. *Urbibus in regnum.* Locus hic insigniter perturbatus est, quem restituit Scalig. Florida oratio, et de qua sententiam ferre, non est plebei ingenii. — *In regnum florentes oris.* Regnum oris et linguæ pro eodem usurpat. Supra : « Illa decus linguæ faciet regnumque loquendi ». Tragicus dixit λόγος τύραννος. Pacuvius vertit : « Regina omnium rerum oratio ».

686. *Thebæ divis, et rege vel uno Thessalia Epirusque potens.* Thebarum urbs Deorum nutricula Bacchi, et Melicertæ, et Herculis : Thessalia magnorum regum, Achillis, et regum Macedoniæ. Quorum vel unus satis erat illustrandæ Thessaliæ Achilles, Macedoniæ Alexander Magnus. Epirus Pyrrhum Alexandrum cognomine Epiroten, et alios tulit. B. *Epirosque.*

687. *Vicinaque ripis Illyris.* Cur *ripæ* de quibus hic agitur non nominantur. Ingeniose B. *vicinaque Cadmum* nempe sortita colonum Illyris, ut Thrace Martem. De Cadmo ex Bœotia in Illyricum profecto, et coloniam condente, notæ sunt Veterum historiæ. Vide autem seriem orationis : Sparta manu insignis, Thebæ divis, Baccho, Hercule, Thessalia Achille, Illyricum Cadmo.

690. *Gallia per census.* Gallia dives, ut Hispania bellicosa. Gallia

Hos erit in fines orbis, pontusque notandus,
Quem Deus in partes, et singula dividit astra,
Ac sua cuique dedit tutelæ regna per orbem,
Et proprias gentes, atque urbes addidit altas,
In quibus efferrent præstantes sidera vires.
Ac velut humana est signis descripta figura,
Ut tamquam communis eat tutela per omne
Corpus, et in proprium divisis artubus exstet:
(Namque Aries capiti, Taurus cervicibus hæret,
Brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro,
Te scapulæ, Nemeææ, vocant, teque ilia, Virgo:
Libra colit clunes, et Scorpius inguine regnat:
At femina Arcitenens, genua et Capricornus amavit,
Cruraque defendit Juvenis, vestigia Pisces:)
Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum.

per census nobilis, Hispania belli laude. Inf. 790: «et quod fert Gallia dives». Poetæ ὀλβοδότειρα.— *Hispania maxima belli.* Sic Gemblacensis. Etiam nos olim pro *Italia*, divinavimus legendum Hispania. *Maxima belli*, hellenismus.—*Maxima rerum.* Virgiliana locutio. Conf. ad Æneid. VII, vs. 602. Ed.

694. *Hic erit in fines.* *Hoc* legebat Gemblacensis. Sed alia manu erasum, et *Hos* super scriptum, ut et nos olim emendabamus.

698. *In quibus efferrent præstantes.* Gemblac. *assererent.* Sed puto Manilium scripsisse *exsererent.* — Forte *exercent*, ut II, 455: «In quis præcipuas toto de corpore vires Exercent». Ed.

699. *Ac velut humana.* Longum hyperbaton ad illud: «Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum».

700. B. aliter ex libb. «Et quamquam communis eat tutela per omne Corpus, et in proprium divisis artubus exit». Ordo est: Et tutela, quamquam eat communis per omne corpus, et (etiam) exit in proprium divisis artubus. — *Ut tamquam communis*, etc. Platice enim omnia signa in totum corpus humanum exercent imperium, et particulariter aliud alii membro. Supra in prima Institutione de signis, quæ membris præsunt, satis dixit; quæ tamen hic necessario repetuntur; quia ut corporis humani, sic orbis terrarum membrorum quædam structura est, et signorum tutelæ. Sed si analogiam servare volebat, oportebat prius orbem terrarum in membra tamquam humana tribuere, ut ejus esset tutela quædam; et secundum illam signa suis membris redderentur. Puta si India, verbi gratia, esset caput orbis, ei adtribueretur Aries. Si Arabia, aut quæcumque alia regio essent bra-

Idcirco in varias leges, variasque figuras
Dispositum genus est hominum, proprioque colore
Formantur gentes, sociataque jura per artus,
Materiamque parem privato fœdere signant.
Flava per ingentes surgit Germania partus.
Gallia vicino minus est infecta rubore.
Asperior solidos Hispania contrahit artus.
Martia Romanis orbis pater induit ora,
Gradivumque suum miscens bene temperat artus.
Perque coloratas subtilis Græcia gentes
Gymnasium præfert vultu, fortesque palæstras.
At Syriam produnt torti per tempora crines.
Æthiopes maculant orbem tenebrisque figurant

chia, Geminis subjicerentur. Eodem modo Minerva Indiæ, Apollo Arabiæ esset tutela. Ita enim esset quædam ratio. Nam duodecim Zodia Ægyptii Deos senatores vocarunt, qui simpliciter dicuntur Græcis duodecim Dii, suntque ii, quos disticho comprehendit Ennius, ut habes in iis, quæ in lib. II notavimus. Atque ut duodecim Zodia Deos senatores, ita et Planetas lictores, quasi adparitores magistratuum duodecim adpellabant. Sed a Manilio nulla hic analogia, nulla mundi tutela membrorum observata, ut infra dicetur, Excursu II, ad v. 742.

709. *Idcirco in varias.* Transitus ad mores gentium luculente, ut solet.

714. *Gallia vicino minus est.* Minus torrida est Solis rubore vicino, i. e. quia vicinus minus est Sol Galliæ, quam Hispaniæ, propterea Gallis Hispani sicciores, atque adeo asperiores. Contra Celtæ humidiores, et mitiori ingenio.

716. *Martia Romanis orbis.* Nihil muto. Indicabo lectionem scriptam in Gemblacensi: « Martia Romanas urbes pater induit ora », eodem sensu. Nam Romanæ urbes Italia. Sic supra Italiæ urbes dixit, et Scythicas urbes, pro Italia et Scythia. Græcorum poetarum est ἄςυ Κελτῶν, id est, Κελτοί.

717. *Gradivumque suum.* Recte. Sed Gemblacensis: « Gradivumque genus », unde B. *Venus*, quæ et Romanis origo. Ed.

719. *Gymnasium præfert.* Coloratos innuit, propter cutem asso Sole, et gymnastico ceromate coctam. Propterea chromatarios, sive colorarios palæstritas vocat Juvenalis vetus scholiastes. Quin Græci colorem adfectabant per ipsos chromatarios. Et Lacedæmonum lex fuit, Ælian. Var. Hist. XIV, 7. Alioquin et Græci sunt subfusci. Is color Ptolemæo et Theocrito dicitur μελίχρους· mel enim flavum.

721. *Æthiopes maculant orbem.* Maculare etiam vulgo in Gallia dicimus *bigarrer*, ut Hybridas dicimus

Perfusas hominum gentes : minus India tostis
Progenerat, mediumque facit moderata tenorem.
Jam propior tellusque natans Ægyptia Nilo
Lenius inriguis infuscat corpora campis.
Pœnus arenosis Afrorum pulvere terris
Exsiccat populos, et Mauritania nomen
Oris habet, titulumque suo fert ipsa colore.
Adde sonos totidem vocum, totidem insere linguas,
Et mores pro sorte pares, ritusque locorum.
Adde genus proprium simili sub semine frugum,
Et Cererem varia redeuntem messe per orbem,
Nec paribus siliquas referentem viribus omnes,

esse maculatos, id est, ex differentibus parentibus natos. Lucanus Lib. VIII, 286 : « Hannibal, obliquo maculat qui sanguine regnum, Et Numidas contingit avos ». Quasi discolor esset genus Hannibalis. Eo modo igitur hic Æthiopes dicuntur discolorem orbem terrarum facere. Hinc poeta tragicus Æthiopiam vocat μελάμβροτον. Et in sphæra mundi in eum sensum dixit « nigras supervolat urbes ». Et idem de Zona, sub qua habitant. Zonæ in figuris terræ, fuscæ, aut rutilæ pingebantur, ut ex Leontio novimus. Et hic Scalig. adducit Eratosthenem de Zonarum coloribus; quarum Zonarum auctorem esse Parmeniden scripsit Posidonius.

722. *Perfusas hominum gentes : minus India tostis Progenerat.* Ita Gemblac. ita ratio postulat : ea est elegantia. Sic inf. « Perfunduntque suo subjectas æquore gentes ». Hic olim, *Perfusas tenebris gentes*. Nam inde dicuntur Æthiopes, i. e. nigri. Melius *Per fuscas*, ut supr. *coloratas*. — *Minus India tostis Progenerat.* India progenerat homines non tostos, ut Æthiopas, sed minus tostis. Sed idem sensus fuisset, si dedisset *minus India tostas Progenerat.* Ed. — Hunc colorem Galli et Itali olivastrum vocant, medium quidem inter fuscum, qualis est Hispanorum et Afrorum, et tostum, qualis Æthiopum. Ideo subjicit : « mediumque facit moderata tenorem ».

724. *Jam propior tellusque natans.* Voss. *Jam proprior;* unde Bentl. *Jam proprio tellus gaudens Ægyptia Nilo.* Elegans emendatio.

726. *Pœnus.* Pœnus per synecdochen pro Pœnorum regione, h. e. Africa. Ovid. Am. III, x, 20 : « Cretes nutrito terra superba Jove », i. e. Creta. — *Pœnus arenosis Afrorum pulvere terris.* Eodem modo loquitur Val. Flacc. I, 13 : « Solymo nigrantem pulvere fratrem ». Non pulvis tamen regionis, sed adflatus Solis inficit corpora. Est autem metaphora a pulvere palæstrico. B. autem *Phœbus,* melius, ut opinor.

727. *Et Mauritania nomen.* Nam Μαυρούς Græci ab eo dixerunt.

Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,
Atque alias aliis fundentem collibus uvas:
Cinnama nec totis passim nascentia campis:
Diversas pecudum facies, propriasque ferarum,
Et duplici clausos elephantas carcere terræ.
Quot partes orbis, totidem sub partibus orbes,
Et certis descripta nitent regionibus astra,
Perfunduntque suo subjectas æquore gentes.
Laniger in medio sortitus sidera mundo,
Caurum inter gelidum, tepidi per tempora veris
Adserit in vires pontum, quem vicerat ipse,
Virgine delapsa quum fratrem ad litora vexit,
Et minui deflevit onus, dorsumque levari.
Illum etiam venerata colit vicina Propontis,
Et Syriæ gentes, et laxo Persis amictu
Vestibus ipsa suis hærens, Nilusque tumescens
In Cancrum, et tellus Ægypti jussa natare.
Taurus habet Scythiæ montes, Asiamque potenten

Itaque Μαυρίτης, Maurita Græca inflexione. Latina Mauritanus. Mauricatim extulit Laberius: Μαυριςί. Sed potius Maurusii dicuntur, ut Amathusii, Rhamnusii.

738. *Et duplici clausos elephantas carcere terræ.* In Asia scilicet et Africa: nam in Europa nulli.

739. *Totidem sub partibus orbes.* Non clara sententia. An legendum *sub partibus ora*. Scal.—Quot partes orbis sunt, totidem ora, facies hominum. Ed.

740. *Et certis descripta nitent regionibus.* Chorographiam hic innui fidem fecerit descriptio cosmographica, quam præmisit; cujus pars est chorographia. — Pro *et* melius *ut*, id est, prout regiones certis astris subjectæ sunt. Ed.

741. *Æquore gentes.* Sic dixit: « tenebris perfusas ge[...] *Æquore* Huet. pro *influxu (infl*[...] habet: sed hoc negat B. et r[...] *æthere* vel *aere*. Ed.

742. Vid. Excursus II ad c[...] hujus libri. Ed.

743. *Caurum inter gelidum.* *Caurum inter.* Non leve men[...] neque cuivis manifestum, n[...] emendandum. Sed B. retine[...] *rum*, et legit *Caurum inter ge*[...] *que Caprum per...* quia hic l[...] in codd. Hic non excusamu[...] daciam Bonincontrii, qui t[...] hunc ita depravavit: « Ca[...] inter gelidum per tempora ve[...] axis ».

744. *Adserit in vires pontu*[...] tellige Hellespontum.

Et molles Arabas, silvarum ditia regna.
Euxinus Scythicos Pontus sinuatus in arcus
Sub Geminis te, Phœbe, colit: post, brachia fratris
Ultimus ex solido tetrans. Colit India Cancrum:
Ardent Æthiopes Cancro, cui plurimus ignis.
Hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeæe, potiris,
Idææ matris famulus, regnoque feroci
Cappadocum, Armeniæque jugis; Bithynia dives

751. *Taurus habet Scythicos.* Vides hunc conflatum ex sequentibus. Gemblacensis hunc retinet, sequentem non habet, præpostere.

753. *Euxinus Scythicos.* Val. Flacc. lib. IV, 728: « Atque hac Europam curvis amfractibus urget, Hac Asiam, Scythicum specie sinuatus in arcum ». Phœbum autem facit unum ex Geminis, ut et Varro in libris rerum rusticarum, et Ptolemæus.

754. *Post brachia fratris Ultimus.* Alter ex Geminis est Hercules. Mythologi et Varro. Brachia dixit ob astrothesiam, quod connexis brachiolis pingerentur. Manilius: « His conjuncta manent alterno brachia nexu ». Euxinus igitur subjicitur alteri Geminorum Apollini, nempe arcum et sagittas tenenti, quia scilicet ora Euxini maris in arcum Scythico similem curvatur, auctore, quem modo produximus, Strabone. Et hæc quidem nimis curiosa explicatio. Similiter Persidem vindicat, ob lanificium, quia illi genti longæ vestes. Et reliquæ nugæ, quarum piget.

755. *Ultimus et solitus Ganges: colit India Cancrum.* Ubi est Ganges, ibi procul dubio et India. Quomodo igitur Ganges et India diversis signis adtribuuntur? Sane τὸ Ganges est infarctum, et in Gemblacensi versus est supra mensuram uno pede integro: « Ultimus et solidos Ganges et transcolit India Cancer ». Tolle *Ganges,* importune huc infultum. In reliquis videbis veram lectionem minima immutatione: « Ultimus ex solido tetrans. Colit India Cancrum ». Euxinus igitur alteri Geminorum: ultima pars reliqui tetrantis ex solido datur alteri. Ultimum tetrantem dixit, quomodo Jurisconsultus primum, secundum edictum, hoc est, primam, secundam partem edicti. Quod igitur in subsicivis illius quadrantis est nulli alii signo vindicatum, id totum adsignatur alteri Geminorum. Omnino prima pars tetrantis Arieti, secunda Tauro, tertia Geminis, cujus pars alteri Geminorum, pars reliqua ex solido alteri datur. Et sane Euxinum et Clima sextum Geminis subjicit Firmicus libro primo. — *Ultimus ex solido tetrans.* Id est, reliquum tetrans. Nam tetrans τεταρτημόριον. Vitruvio vox Sicula, ut in libello de re nummaria ostendimus. In hac felici restitutione Gemblacensis fuit *Deus ex machina.* Ab Hipparcho autem, ut puto, habet illos tetrantes, qui et cælum et terram in quatuor tetrantes divisit, ut ostenderet cui te-

Te colit, et Macetum tellus, quæ vicerat orbem.
Virgine sub casta felix terraque marique
Es Rhodos, hospitium recturi principis orbem.
Tuque domus vere Solis, cui tota sacrata es,
Quum caperes lumen magni sub Cæsare mundi.
Ioniæ quoque sunt urbes, et Dorica rura
Arcades antiqui, celebrataque Caria fama.
Quod potius regat Italiam, si selegis astrum
Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera novi
Designat summas, et iniquum separat æquo,
Tempora quo pendent, coeunt quo noxque diesqu

tranti terræ quis cæli tetrans imperaret. — Huetius hunc locum sic interpolat: « post brachia fratris Ultimus ex solido Ganges: colit India Cancrum ». At sequente versu de Cancro agitur. Itaque B. adserit Cancrum nullum hic locum habere posse: venit huc forsan ex asterisco qui pro nota Cancri librarium fefellit. Igitur reponit et distinguit: « Sub Geminis te, Phœbe, colit post brachia fratris; Ultimus et colit hos Ganges et decolor Indus ». Ovid. Metam. IV, 21: « Decolor extremo qua cingitur India Gange ». Ed.

760. *Et Macedum tellus.* Placet lectio textus Bonincontrii *Macetum*. Non enim est commentum Bonincontrii. Vide Lectiones Ausonianas. Certe quotiescumque in poetis legitur *Macedum*, ego non dubitem *Macetum* reponere. Nam veteres libri habent *Macetum*.

762. *Et Rhodos.* Scribe: *es Rhodos.* B. cum libb. omnibus *Est Rhodos.* — *Hospitium recturi principis orbem.* Tiberii. Adulatorium. Jam enim constabat successurum Augusto. Nam quarto anno ante decessum Augusti hæc scribebat Noster. Notu Tiberii secessus vel potius vo rium exsilium Rhodi: « N eques: quare? non sunt tibi centum. Omnia si quæras, et dos exsilium est ». De Aquila Apollinidæ poetæ luculent acutissimum poematium me habes apud Suetonium. — . *principis.* Ovidius de Augusto XV, 836: « prolem sancti conjuge natam Ferre simul n que suum curasque jubebit

763. *Tuque,* unde editores *caperes;* sed lege *Tumque,* qu dices habent *sacrata est.*

764. *Quum caperes.* Voss. e recte, si legitur *Tumque.* Ed.

767. *Quod potius regat I* Gembl. melius habet *colat It* Nam τὸ *regit* est in sequenti culo. Nihil tamen muto. Na ganter dictum, Quod astrun Italiam, nisi id quod regit — B. habet *colat,* bene.

769. *Designat summas.* Sic « et nomina summis Imposu

770. *Coeunt quo noxque d* i. e. quo fit æquinoctium.

Hesperiam sua Libra tenet, qua condita Roma
Et propriis frenat pendentem nutibus orbem,
Orbis et imperium retinet; discrimina rerum
Lancibus, et positas gentes tollitque premitque.
Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.
Inferius victæ sidus Carthaginis arces, 776
Et Libyam, Ægyptique latus, donataque rura,

772. *Et propriis frenat.* Istum versiculum Scalig. subjicit ei, qui supra illum apud B. et in scriptis quartus est: «qua condita Roma Et propriis frenat pendentem nutibus orbem.

773. *Orbis et imperium.* Gemblac. habet *imperia*; dein repetitio τῶν *orbis, orbem* offendit. Lege et distingue: «Urbis in imperio retinet discrimina rerum, Lancibus et positis gentes tollitve premitve».

775. *Qua genitus cum fratre.* L. Tarrutius Firmanus mathematicus consultus a Varrone, conceptum pronuntiavit anno primo Olympiadis secundæ, hora tertia, XXIII die mensis Choiac, id est, XIX Decembris. Intellige Choiac Actiacum, siquidem fingas semper Thoth fixum fuisse in XXIX Augusti. Præterea idem L. Tarrutius dixit fuisse integram Solis eclipsin, quod tam falsum, quam verum est fuisse proxime conjunctionem luminarium. Denique manifestam genituram, quam Ptolemæus vocat prænuntiam, XXI die Thoth, Sole oriente, sive XVIII Septembris. Conceptus igitur anno mundi 3179. Cujus Zygonos 1, 21, 49, Kalend. Octobris, cyclo Solis 22, Lunæ 9, anno periodi Julianæ 3942. Proinde Toxonis neomenia fuit feria quinta, Novembris tricesima. Ergo Romulus cum fratre conceptus Toxonos vicesima, penultima Casleu anni Judaici 2990, quum sequentis Tebeth neomenia, cujus character 3, 8, 240, inciderit in noctem quæ sequuta est XX Decembris. Rursus neomenia Parthenonos ejusdem anni fuit feria sexta, Augusti ultima. Ergo editus in lucem XXI Parthenonos. In Virgine igitur, non Libra in lucem editi Remus et Romulus. Recte vero distantia servata est genituræ et excessus, dies 273. Tot enim sunt, a XXIII Choiac ad XXI Thoth. — *Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit Urbem.* Demonstrative dictum. Scribebat enim hæc Romæ. Romam vero ante Romulum conditam volunt multi. Vid. Solin. Junius Philargyrus: «Roma et ante Romulum fuit, et ab ea sibi Romulum nomen adquisivisse Marianus Lupercaliorum sic ostendit: Sed de Flavo et Cano* ita Roma Æsculapi filia Novum nomen Latio facit: Quod conditricis nomine Ab ipso omnes Romam vocant».— *Qua genitus.* Versus barbarus et spurius. *Qua* referri deberet ad Libram, sed vi constructionis ad Romam. Inepte. ED.

776. *Inferius victæ.* Scorpios.

777. *Ægyptique latus.* Cyrenaicam et Catabathmon.—*Donataque regna.* Gembl. *donataque rura.* Sequemur vulgarem lectionem. Ipsammet Æ-

Tyrrhenas lacrymis radiatus Scorpius arces
Eruit, Italiæque tamen respectat ad undas,
Sardiniamque tenet, fusasque per æquora terras.
Gnosia Centauro tellus circumdata ponto
Paret, et in geminum Minois filius astrum
Ipse venit geminus: celeres huic Creta sagittas
Adserit, intentosque imitatur sideris arcus.
Insula Trinacriæ fluitantem ad jura sororem
Subsequitur Creten, sub eodem condita signo,
Proximaque Italiæ, et tenui divisa profundo
Ora, pares sequitur leges, nec sidere ruptas.

gyptum, agros donatos vocat eruditissime, memor nimirum Herodoti, qui Ægyptum vocavit δῶρον ποταμοῦ, donum fluminis Nili. Vera est interpretatio. Nam quod Bonincontrius de Numidia Masinissæ a Romanis donata dicit, quam multis castigandum est? quasi propinqua sint Numidia et Ægyptus. Solennes ejus sunt nugæ. Hujus quoque aliam rationem adferre possumus. Nam Lucanus Ægyptum vocat regnum donatum, quod Ptolemæus Auletes penultimus Ptolemæorum in regnum a senatu, Pompeio auctore, restitutus sit in regnum, tamquam non regno restitutus esset, sed regnum illi a senatu donatum videretur: « Rege sub impuro Nilotica rura tenente, Hospitii fretus superis, et munere tanto In proavos, cecidit donati victima regni ». Vid. Pharsal. lib. IX, 130. Hæc interpretatio melior altera.

778. *Tyrrhenas lacrymis radiatus Scorpius arces.* Pretiosum hoc emblema huc insertum ab illepido homine, qui putavit deesse nomen Scorpii: atqui adposuit, quum dixit: *Inferius victæ sidus*, etc. Scorpius scilicet, qui est Libra inferior. Deinde quod hoc monstrum loquutionis, *radiis lacrymatus?* Denique quam bene cohærent antecedentia cum consequentibus, si hunc spurium versum admittamus? Postremo quid hoc est? eligit Tyrrhenas arces, et tamen spectat ad undas Italiæ? Perinde ac si dicas: Eligit Libyam, et tamen spectat ad Africam.

782. *Et in geminum Minois filius astrum.* Centaurus est geminus, biformis, qui et Minotaurus.

785. *Insula Trinacriæ... nec sidere ruptas.* Hos quatuor versus post nostrum 780 B. habet, et sic refingit: « Non ita Trinacriam, quæ dantem jura sororem Subsequitur gaudens, sub eodem... sequitur leges nec sidere rupta est ». *Insula Trinacriæ* ignave dictum pro Trinacria. *Fluitantem ad jura,* quis intelligit. Cretane tum, ut quondam Delos, erratica erat et nabat in pelago. Ed.

786. *Subsequitur Creten.* In Gemb. *Subsequitur Cremen.* Cretem eidem signo, nempe Sagittario, subjicit, cui et Siciliam. Nam Sagittarius est

Tu, Capricorne, regis quidquid sub Sole cadente
Expositum, gelidamque Helicen quod tangit: ab illo
Hispanas gentes, et quod fert Gallia dives,
Teque feris dignam tantum, Germania, matrem
Adserit ambiguum sidus terræque marisque,
Æstibus assiduis terram pontumque tenentem.
Sed Juvenis nudos formatus mollior artus
Ægyptum ad Leptimque, arces Tyriasque recedit,
Et Cilicum gentes, vicina et Aquarius arva.
Piscibus Euphrates datus est, ubi piscis* amator

Minotaurus, ut habes apud Hyginum, et Minos tam Cretæ, quam Siciliæ imperavit. Nota Dædali in Siciliam fuga, et Minois in eam Dædalum persequentis adventus. Quin et numismata oræ Tarentinæ et Siculæ hodieque inveniuntur Minotauri imagine signata.

788. *Tu, Capricorne, regis.* Capricornus occasum regit. Ab eo Propert. IV, 1, 86: « Lotus et Hesperia quid Capricornus aqua ». Servius in illud: « *Frigida Saturni quo sese stella receptet.* Hic autem, inquit, in Capricorno facit gravissimas pluvias, et præcipue in Italia; unde et Horatius ait: *et tyrannus Hesperiæ Capricornus oræ* ». Nam delirat Becceselenus, qui ad Augusti natalem refert, et de commento serio triumphat. An Capricornus apud illum Teutonice aut Brabantice loquatur, equidem nescio: hoc unum scio in Persica lingua *muder, brader, tochther, band, fader*, esse quod Brabantis matrem, fratrem, filiam, vinculum, patrem, et multa alia, quæ nos in lingua Persica passim notavimus. Quod si ille scisset, dubito, an Cimbros a Persis, an Persas ab illis deducturus fuisset.

789. *Gelidamque Helicen.* Quomodo Septemtrio sub Capricorno, quum prius Scythia sub Tauro, et Euxinus sub Geminis. Ed.

791. *Et quod fert Gallia dives.* Sed *quod* pro *quot* passim.

794. *Æstibus assiduis terram pontumque tenentem.* Intelligit de Germania ad Oceanum, quæ tunc tantum nota erat auspiciis Drusi, et in qua Quintilius Varus cum legionibus cæsus. Animose enim dixit *feris dignam*, propter recentem cladis memoriam: quod autem dixit æstibus assiduis ambiguam esse terræ marisque, idem et voluit Lucanus ad verbum: « Quaque jacet litus dubium, quod terra fretumque Vindicat, alternis vicibus quum funditur ingens Oceanus, vel quum refugis se fluctibus aufert ».

795. *Sed Juvenis nudos formatus mollior artus.* At Gembl. « nudo formatus mollior actu ». Nescio an actum vocet filum corporis, ut Lucillius et Arnobius loquuntur.

796. *Ægyptum ad* G. — B. *Ægyptum tepidam Tyriasque recedit ad arces. Leptis* enim ut tota *Libya* sub Scorpio, v. 777.

798. *Ubi Piscis amator.* Gembla-

Quum fugeret Typhona, Venus subsedit in undis.
Magna jacet tellus, magnis circumdata ripis,
Parthis, et a Parthis domitæ per sæcula gentes,
Bactraque, et Herios, Babylon, et Susa, Panosque*
Nominaque innumeris vix amplectenda figuris,
Et Tigris, et rubri radiantia litora ponti.
Sic divisa manet tellus per sidera cuncta.
E quibus in proprias partes sunt jura trahenda:
Namque eadem, quæ sunt signis, commercia servant.
Utque illa inter se coeunt, odioque repugnant;
Nunc adversa polo, nunc et conjuncta trigono,
Quæque alia in varios effectus caussa gubernat:
Sic terræ terris respondent, urbibus urbes,
Litora litoribus, regnis contraria regna.
Sic erit et sedes fugienda, petendaque cuique.
Sic speranda fides, sic et metuenda pericla,
Ut genus in terram cælo descendit ab alto.
  Percipe nunc etiam, quæ sint Ecliptica Graio

censis habet *uruptor*. Quærant studiosi. —Voss. ad Catull. corrigit *ubi Pisce sub atro*. Conf. h. l. ad Ovid. Fast. II, 461, sqq. Ed.

802. *Bactraque*. Nescio an scribendum: « Bactraque et Arii Babylon et Susa Hypanisque ». Sed suspecta omnia. Gemblacensis magis turbat: « Bactraque ætherios Babylonem et Sispiniosque ». Versus est spurius, ni fallor. — Bentl. « Bactraque et Hyrcani, Babylon et Susa, Panosque ».

810. *Quæque...in varios effectus*. Vett. omnes *adfectus*. Repone *Quæve alia in varios adfectus*. Adfectus, odium, amorem, etc. Sic II, 476: « adfectus quoque divisit variantibus astris ».

813. *Petendaque*. Melius *petendave*.

816. *Percipe nunc etiam*. Pendent hæc a superioribus. Nam quum ex generalibus constitutionibus fata dignoscantur, nunc hic nos docet, in quibus universalia particularibus nocere possunt: quod accidit, quando in genituris præcipua loca, nempe luminarium, aut cardinum, quos φωσφοροῦντας τόπους vocat Ptolemæus, eadem fuerint cum illis, a quibus universalium casuum caussæ veniunt, id est, eclipticis ipsis, aut oppositis. Duo igitur cavenda: prius, locus, in quo eclipsis contigit; alterum, signum oppositum, ut aperte clamat Ptolemæus. Quare φωσφορίαν Lunæ quærat Manilius, supra in annis signorum diximus: nimirum quia imperium vitæ illi adtribuit. Ergo si adfecta

ıne, quod certos quasi delassata per annos
ıumquam cessant sterili torpentia motu.
:et immenso nihil est æquale sub ævo,
ɐtuosque tenet flores, unumque colorem.
ntur sed cuncta diu, variantque per annos,
cunda suis subsistunt frugibus arva,
inuosque negant partus effeta creando.
us quæ fuerant steriles ad semina terræ,
nova sufficiunt, nullo mandante, tributa.
utitur tellus validis compagibus hærens,
ucitque solum pedibus: natat orbis in ipso,
ımit Oceanus pontum, sitiensque resorbet,
ɜese ipse capit: sic quondam merserat urbes,
ani generis quum solus constitit hæres
alion, scopuloque orbem possedit in uno.
on quum patrias Phaethon tentavit habenas,

ıωσφορία, quæ hanc doːm habet, hoc est, locus enituram, quæ sub illa , generali cum adfectu ː necesse est. Itidem ab igno periculum denuntiat s. Quare hæc duo signa, cilicet eclipsis contigit, ɔpositum, ecliptica vocat Nam semper, ut ait ille, laborant. Itaque quammen binorum signorum um non exstat apud Ptores tamen ipsa conceptis ɔressa est in illo testimol jam produximus.—*Quæ ica Graio.* Manilius eclia vocat bina illa, quorum ɔ deliquium contigerit, utem ei oppositum.

omine, quod certos. Nimie ecliptica dicta.

umque colorem. Vetusti quatuor *unumque tenorem*. Vid. II, 428.

822. *Subsistunt.* Melius *absistunt.* Desinunt fruges dare. Ed.

826. *Concutitur tellus variis.* Melius Gemblacensis : « Concutitur tellus validis ». Et sic B.

828. *Et venit Oceanus pontum, sitiensque resolvit.* Turpiter hæc erant fœdata. Correxit Scaliger, et sequitur eum B. Intelligit labes, quas aut subitis inundationibus, aut recessibus Oceanus facit.

829. *Sic quondam merserat urbes. Merserat orbem* Gembl. et propius historiæ poeticæ de diluvio. Nos nihil mutamus. Per hæc et sequentia satis fidem facit, se credere sæpe omnium rerum destructionem per incendium et inundationem accidere. — De diluvio vide luculentissimam dissertationem viri cl. Cuvier, quam Ovidii tomo III præmisimus. Ed.

Arserunt gentes, timuitque incendia cælum,
Fugeruntque novas ardentia sidera flammas,
Atque uno timuit condi natura sepulcro.
In tantum longo mutantur tempora cursu,
Atque iterum in semet redeunt: sic tempore certo
Signa quoque amittunt vires, sumuntque receptas.
Caussa patet, quod Luna quibus defecit in astris
Orba sui fratris, noctisque immersa tenebris,
Quum medios Phœbi radios intercipit orbis,
Nec trahit in se tum, quo fulget, Delia lumen,
Hæc quoque signa suo pariter cum sidere languent
Incurvata simul, solitoque excepta vigore,
Et veluti elatam Phœben in funere lugent.
Ipsa, docet titulus caussæ, quæ Ecliptica signa
Dixere antiqui: pariter subbina laborant,
Nec vicina loco, sed quæ contraria fulgent:
Sicut Luna suo tunc tantum deficit orbe,
Quum Phœbum adversis currentem non videt astris.
Nec tamen æquali languescunt tempore cuncta:

833. *Timuitque incendia. Timuit*, immo perpessum est: et versu altero redit illud *timuit*. Lib. I, 745, de eodem Phaethonte: « luit ipse incendia mundus Et vicina novis flagrarunt sidera flammis »; unde restitues: « luit ipsum incendia cælum, Fulseruntque novis radiantia sidera flammis ». *Fugerunt* hic pro *fulserunt*, ut contra IV, 24 vett. habebant *fulsissent* pro *fugissent*. Ed.

836. *Tempora cursu*. Editi habent *tempora cuncta*: forte *tempore cuncta*, quod dedit B. Ed.

837. *Sic tempore*. Melius *sic fœdere certo*. Ed.

839. *Caussa patet, quod Luna suis. Quod Luna quibus*, sententia postulante, et Gemblacensi adprobante.

840. *Orba sui fratris*, ἀρχαϊσμός. Orba suo fratre.

844. *Incurvata simul*. Eadem tralatione, qua dixit lugere. Nam atratorum et lugentium est pronus habitus. — *Solitoque excepta vigore*. Vett. *exempta*. Repone *exsuta*, i. e. spoliata. Ed.

846. *Ipsa, docet titulos caussæ, quæ ecliptica signa Dixere antiqui*. Et ita etiam Gembl. B. autem *Ipse docet titulus caussas*. — Sic alibi, lib. II, 695: « Dodecatemoria in titulo signantia caussas ».

847. *Pariter subbina laborant*. Subbina mihi eleganter dictum videtur, quod bina alternis laborent. Sed G. *sed bina*, quod probat B. et *subbina* barbarum pronuntiat. Sunt autem

ıque modo infectus totus producitur annus,
c brevius lassata manent, nunc longius astra,
›duntque suo Phœbeia tempora casu.
ıe ubi perfectum est spatium, quod cuique dicatur,
leruntque suos certa statione labores
. per adversum cælum fulgentia signa;
ı vicina labant ipsis hærentia signis,
: prius in terras veniunt, terrasque relinquunt:
reo non ut pugnet contrarius orbis,
qua mundus agit cursus, inclinat et ipse,
ssasque negat vires, nec munera tanta
similes reddit noxas: locus omnia vertit.
ed quid tam tenui prodest ratione nitentem
ıtari mundum, si mens sua cuique repugnat,
nque timor tollit, prohibetque a limine cæli?
dit enim quidquid vasto natura recessu,

ıa ecliptica: nempe ἡ φωσ- . qua contigit deliquium, et ıitum partiliter dodecate- Igitur subbina vocat, ut , id est, alterna bina. Nam empore laborant, et lan- tiam ipsa, quæ eclipticis sunt. Deliquium contigit e. Oppositum, hoc est, Aries sunt ecliptica signa: ım luctus sui spatium exe- aut, ut Jurisconsultus lo- ›ostquam eluxerint, proxi- ıtica erunt Taurus et Scor- c est, quod dicit: « Atque 'ectum est spatium, etc.» *Namque modo infectus.* Sic :erat: « Aeraque inficiunt». :ensis tamen variat: « Sed ı adfectus totus producitur , quod sequitur B. et Scali- 'ulgatam lectionem prætu- :atur.

855. *Atque ubi perfectum est spatium.* Alia dicit intra, alia ultra annum lugere. Sed quænam tandem illa sint, non designat.

860. *Contrarius orbis.* Non quidem ut terra adversetur cælo. Nam cælo nihil contrarium.

861. *Sed quia mundus agit... ipse.* Orbis terrarum. Melius *Sed qua.*

864. *Sed quid tam tenui.* Epilogus, ubi multa luculenta ac divinitus dicta. Prænotatum erat lemma in Gembl. *fatorum rationem perspici posse.*

867. *Condit enim quidquid.* Mutila sententia est. B. *Condit enim se, inquit, vasto.* Inquit, ponit aliquem contra loqui, se desperantem hæc posse perspicere. Cui respondet: « Quid juvat, etc. » Ed.

868. *Mortalesque fugit visus et pectora nostra.* Quidquid natura abdidit, id fugit et visus nostros et

Mortalesque fugit visus, et pectora nostra.
Nec prodesse potest, quod fatis cuncta reguntur,
Quum fatum nulla possit ratione videri.
Quid juvat in semet sua per convicia ferri,
Et fraudare bonis, quæ nec Deus invidet ipse,
Quosque dedit natura, oculos deponere mentis?
Perspicimus cælum; cur non et munera cæli?
Quanta at pars superest rationem discere noctis;
Inque ipsos penitus mundi descendere census;
Seminibusque suis tantam componere molem;
Et pretium cælo sua per nutritia ferre;
Extremumque sequi pontum, terræque subire
Pendentis tractus, et toto vivere in orbe?
Jam nusquam natura latet: pervidimus omnem,
Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
Pars sua conspicimus, genitique accedimus astris.
An dubium est habitare Deum sub pectore nostro?
In cælumque redire animas, cæloque venire?
Utque sit ex omni constructus corpore mundus,

pectora nostra. Verissima lectio. Nam τὸ *hebetat* repositum ex Virgilio, et quidem nihil ad rem.

874. *Perspicimus cælum*. Post hunc versum reponit Scal. « Quanta at pars superest, etc. » qui in libris post 880 venit. Sed hunc B. irreptitium et insulsum judicat et reponit: « cur non est munere cæli Inque ipsos... » *Cur non est*, non licet? *Munere cæli*, cæli ipsius ope et beneficio.

875. *Quanta et*. Lege: *Quanta at*. At quid difficultatis superest ad discendum caussas latentes? quasi dicat, nihil. Sic Lucanus, ut Suetonius scripsit in ejus vita, dicebat: « Et quantum mihi superest ad Maronis culicem? » Vid. nost. edit.

877. *Seminibusque suis*. Mallem *segminibus*.

878. *Et pretium cælo*. Cognoscere cælum hoc vocat θρεπτήρια, id est, vices, pretium cælo retribuere. Sed Gronov. ex cod. Ven. « Et partem cæli, sua per nutricia ferre ». — *Partum cæli* habent Gemblac. Lips. et Voss. Hominem, qui *partus cæli est*, *ferre per sua nutritia*, per loca cælestia ubi initio factus, formatus, nutritus est. Ed.

881. *Pervidimus omnem*. B. *pervisimus omne*. Omne τὸ πᾶν. *Pervisimus*, tempore præsenti. Ed.

883. *Pars sua conspicimus*. Gembl. *perspicimus*. B. *Stirps sua*.

885, 886, sqq. Cf. loca similia ap. Virg. G. 219, sqq. Æn. VI, 724, sqq.

ꞅ atque ignis summi, terræque, marisque;
itus et toto rapido quæ jussa gubernans :
esse in nobis terrenæ corpora sortis,
uineasque animas animo, qui cuncta gubernat,
ensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
ossunt homines, quibus est et mundus in ipsis;
nplumque Dei quisque est in imagine parva?
n quoquam genitos, nisi cælo, credere fas est
homines? projecta jacent animalia cuncta
erra, vel mersa vadis, vel in aere pendent.

Etheris atque ignis. Æther idem. Legendum *Aeris;* imus *Æthera* quoque pro rpatum, quod nescio an e debeam. — *Aeris* quoque . Sic I, 137 : « Aut neque em novit, nec flamma, nec ılibi. Ed.

piritus et toto rapido quæ ernans. Verissime. Spiritus nans, quæ jussa sunt in rapido, in tota hac mole at. Theb. VI : « quis fulmen is sidera ducat Spiritus ». estitutionem hanc accepto s. *Gubernant, movent* pro *is, movens,* sæpissime in G. mus. — Versus spurius et . *Quæ jussa gubernans,* et ro abhinc versu *qui cuncta* Mendum manifestum. Ed.

Sic esse in nobis. Immo *Sic obis.* Ed.

inguineasque animas animo, ta gubernat. Haud dubie τὸ conformatum ex sequenti. d reponendum sit, lubri statuere. Nam multa pos ommimisci. Vult enim di sit spiritus quidam in tota ida mole, qui jussa gubernet, sic esse sanguineam vim animo nostro, qui cuncta gubernet. Scio *minas* esse, quas poetæ dicunt ὁμοκλάς, quibus instigantur bestiæ ad incessum tardiores : quod valde conveniret huic loco, ubi jussa facienda præscribuntur. Sed non ita temerarii sumus, ut sine codicis auctoritate admittamus. Valde tamen adridet conjectura. Festus Avienus : « instanti similis similisque minanti ». Ex illo Arati ἐλάοντι ἐοικώς. Sed de hoc alibi diximus. Porro hoc argumentum tractat Firmicus libro VIII. — Sententia auctoris hæc : Ut mundus partim gravibus constat aqua et terra; partim subtilibus aere et igni; ita et hominibus sunt corpora terrenæ sortis, animi vero cælestis sortis. Si hoc est, quis credat sanguineas animas opponi terrenæ sorti? Quærendum aliquid purius, subtilius, cælestius. Forte « Ætheriasque auras animo » Dogma Stoicorum. Ed.

893. *Exemplumque Dei,* etc. Cf. ad Ovid. Met. I, 83 : « Finxit ad effigiem moderantum cuncta Deorum »; et quæ ibi notata sunt, nost. edit. tom. III, p. 55. Ed.

895. *Projecta jacent animalia cun-*

Omnibus una quies, venter, sensusque per artus.
Et quia consilium non est, et lingua remissa,
Unus et inspectus rerum, viresque loquendi
Ingeniumque capax varias educit in artes.
Hic artus quicumque regit, secessit in orbem,
Et domuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto, stetit unus in arcem
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque adspectat Olympum

cta. B. reponit *animalia muta.* Sic II, 99 : « Denique si pecudes et muta animalia terris ». Recte vero *muta*, cui mox opponuntur *vires loquendi.* Senec. ad Marciam, c. 8 : « mutorum animalium quam concitata desideria ». Ed.

897. *Venter sensusque.* Bentl. ad hæc : Sensus male convenit cum quiete, et reponit *venter somnusque.* — Sic Sallustius, Catil. 11 : « Sed multi mortales dediti ventri atque somno ». Tacit. Germ. XV : « Per otium transigunt, dediti somno ciboque ». Dein B. hos versus invertit sic : « Et quia consilium... Omnibus una quies ». Ed.

898. *Et quia consilium non est.* Aristoteli in Nicomacheis λογισμὸς dicitur, quod hic *consilium.* Eo dicit carere bruta, quia neque res aut sensus inter se componendi facultatem habent.

899. *Unus et inspectus rerum*, etc. Rectius B. « Unus in inspectus... variasque educitur artes ». Ex omnibus animalibus, unus, homo, educitur in inspectus rerum, etc. Ovid. Met. VIII, 533 : « Non mihi si centum Deus ora sonantia linguis, Ingeniumque capax totumque Helicona dedisset ». Ed.

901. *Hic artus quicumq[ue]* *secessit in orbem.* Spiritus [...] de quo est sermo, quo ho[...] ditus, bestiæ autem, ut inq[...] rent. Neque dubitandum. V[...] Æn. IV, 336 : « dum spiri[...] reget artus ». Infra : « Sic a[...] des tenui sub corde locata [...] tum angusto regnat de lin[...] pus ». Eamdem rem mutati[...] dixit. Sequentia magis prob[...] dicit eum esse erectum in [...] pitis. Deinde quam leve es[...] tum accipere pro homine ? [...] intelligi possit partus ca[...] sup. not. 878. Homo cu[...] dominus secessit in urbes, e[...] lege : « Hic partus qui cunc[...] secessit in urbes ». Ed.

902. *Et domuit.* G. et Vo[...] *muit.* Ed.

903. *Stetit unus in arcem capitis.* Ovid. Met. I, vs. 8[...] homini sublime dedit ca[...] tueri Jussit et erectos ad [...] tollere vultus » ; ibique vid. [...] nostras Buffon, *Hist. nat.* [...] marque dans l'homme, [...] l'extérieur, sa supériorité [...] les êtres vivants ; il se souti[...] et élevé, son attitude est [...] commandement ; sa tête re[...]

iritque Jovem, nec sola fronte Deorum
entus manet, et cælum scrutatur in alto,
natumque sequens corpus se quærit in astris.
inc in tanta fidem petimus, quam sæpe volucres
piunt, trepidæque suo sub pectore fibræ.
minus est sacris rationem ducere signis,
m pecudum mortes, aviumque adtendere cantus?
ii adeo faciem cæli non invidet orbi
Deus, vultusque suos, corpusque recludit
per volvendo, seque ipsum inculcat et offert,
bene cognosci possit, doceatque videndo,
lis eat, doceatque suas adtendere leges.
ise vocat nostros animos ad sidera mundus:
patitur, quia non condit, sua jura latere.
i putet esse nefas nosci, quod cernere fas est?
contemne tuas quasi parvo in corpore vires.
valet, immensum est: sic auri pondera parvi
iperant pretio numerosos æris acervos.
idamas punctum lapidis, pretiosior auro est.
ula sic totum pervisit pupula cœlum.
que vident oculi, minimum est, quum maxima cernant.

présente une face auguste, uelle est imprimé le cale sa dignité».

ælum scrutatur in alvo. Mato.—B. «at cæca scrutatur *Alvus* interior mundi.

linc in tanta fidem. G. *Huic.* *n fata*, sc. homini petimus fata. Ed.

lelius *trepidæque boum. Fi*i pecudum sunt, ut redda912. Ed.

In minus est. An difficile arti credere: haruspicinæ t Etruscæ disciplinæ cre-

913. *Atqui adeo.* B. *atque ideo.* Ordo et series, Atque ideo non invidet faciem, ut possit bene cognosci. Ed.

916. *Doceatque videndo.* Quatuor vett. *videndus.* Forte *pateatque videndus. Doceat* enim, quia sequitur iteratum, certe mendosum est: sed vs. seq. Voss. habet *cogatque;* et *videndo* defendi omnino posset illo Virgilii, Georg. III, versu 215: «uritque *videndo* Femina». Ed.

922. *Quo valet.* Sic Plin. XXXIII, 13, 5: «valet aureo nummo». At Varr. de L. L. IV: «Denarii, quod denos æris valebant; quinarii,

Sic animi sedes tenui sub corde locata
Per totum angusto regnat de limite corpus.
Materiæ ne quære modum, sed perspice vires,
Quas ratio, non pondus habet : ratio omnia vincit.
Ne dubites homini divinos credere visus.
Jam facit ipse Deos, mittitque ad sidera numen,
Majus et Augusto crescit sub principe cælum.

quod quinos ». — *Quod valet*, hoc loco erit casus nominativi. Id quod valet, animus scil. immensum est.

932. *Jam facit ipse Deos*. Apotheosis Caii Cæsaris. Aug. Cæsar : « Iis ipsis ludorum meorum diebus sidus crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub Septemtrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque et omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari volgus credidit Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam : quo nomine id insigne capiti simulacri ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est ». — *Mittitque ad sidera numen*. Stat. « et sidera dones ». — De Claudii apotheosi facete Juvenalis, Sat. VI, 622 : « tremulumque caput descendere jussit In cælum ». Stat. Silv. III, III, 77 : « Nondum stelligerum senior dimissus in axem ». Ed.

933. *Majus et Augusto crescit*. In Gembl. *crescet*. Ita intelligendum fuerit de futura apotheosi Augusti. Sed nihil mutandum.

EXCURSUS I

AD MANILII ASTRON. LIB. IV, vs. 294.

Sed nihil in semet. Absoluta prima parte quæ mores unisalès signorum spectat, nunc ad secundam se confert, e est de individuis signorum moribus, sive monomœriis. rro et monomœriæ ipsæ aut absolute, aut relative consiantur. Quæ relative eæ tantum uno modo considerantur, per denarium fit; ut per eos denarios numeros signorum nmercia sint. Quum autem tricenarum partium signum , unum quodque decurias tres habet. Singulis decuriis guli decani præsident : primæ parti Arietis præsidet ies ipse, et reliquis novem. Undecimæ, ac reliquis non Taurus. Vicesimæ primæ, ac reliquis novem Gemini. ːm ordo in cæteris signis constat, ut habes in tabula. d. Scal. ad h. l. Signa, quæ se ex trigono adspiciunt, sdem decanos habent. Nam Aries, Leo, Sagittarius, quæ gona sunt, eosdem decanos habent, Arietem, Taurum, minos. Eadem ratio in reliquis; ut nimirum in uno signo ni decani sint ; quia tribus contuberniis, seu decuriis stincta sunt. Res admodum prisca est. Nam et vetustisnus scriptor Teucer Babylonius de illis tractavit. Abrota vero a Ptolemæo, et ab Arabibus relata, qui has partes cant *Wageah.* Ac quamvis prisca res est, adpellatio taen non vetusta. Nam sumpta est a militia Romana, ut eraque alia in hac mataeotechnia. Qui enim Græce et Laie sciunt, numquam concedent decanum Græca analogia flexum esse. Nam si verum erat, etiam Græca analogia ntanum, heptanum, et similia formaret. Contra militiæ omanæ sunt decanus, primanus, quintanus. Decanus in

castris est caput contubernii habens novem sub se : ipse decimus eis præerat : a quo nomen illi. Idem dicebatur caput scholæ : hodieque in collegiis ecclesiasticis qui decimus est, ac princeps collegii, alibi decanus, alibi caput scholæ vocatur, ut in Volscis Tectosagibus, et Arecomicis, et reliqua provincia Narbonensi. Nimirum quia schola et contubernium idem. Turcæ etiam omnem decanum vocant cameræ præfectum : hoc enim apud eos sonat *Odabassi.* Nam *oda* est camera, sive contubernium. Ubi enim magnus numerus est, distribuunt in decurias, quas, ut diximus, *Odas*, id est, contubernia vocant. Magis ostendunt morem Romanum, qui suis decanis singulos munifices adtribuerunt, quos Græci artis magistri συνιργοὺς vocant ; quod et ipsum Romanæ militiæ verbum esse non dubitat, nisi qui Latine nescit. Quare et nomen quoque illis a militia Romana Arabes, ut dixi, vocant *Wageah.* Ita ipsi hominem vocant aliquo honore præditum, aut aliquo in gradu constitutum, ut est decanus in decuria sua et contubernio. Esto Sol in x parte Arietis : quia domus magistra Martis est Aries, dicemus Solem esse in decano primo Arietis, qui Marti imperat. Rursus esto Sol in xx Arietis : dicemus Solem esse in secundo decano Arietis, qui Soli imperat. Et sic deinceps. Aries est Martis primus decanus, secundus Solis, tertius Veneris juxta seriem errantium.

EXCURSUS II

AD MANILII ASTRON. LIB. IV, vs. 742.

Laniger in medio. Constat signis alias tutelas regionum a Manilio, alias a Ptolemæo, alias ab Hipparcho adsignari. Arieti Ægyptii Babyloniam, Arabiam Ægypto conterminam; Ptolemæus Britanniam, Galliam, Germaniam, Basterniam, Palæstinam subjicit. Hipparchus Arietis humero dextro Thraciam, lævo Babyloniam, pectori Armeniam, lateribus Arabiam Ægypto confinem, dorso Persida, Cappadociam, Mesopotamiam, Syriam, Rubrum mare, etc. Manilii absurda et superstitiosa plane explicatio. Arietem Propontidi et Hellesponto præficit, quia a poetis Hellespontum tranasse fingitur: Phrygiæ Leonem, propter Magnam Matrem Deum, cui sacer sit: Babyloniæ Pisces, propter Typhonem et Venerem. Nam illius fabulæ scena in ea regione ponitur. Item alia propter alias caussas, quæ quamvis omnino fabulosæ non sunt, tamen rationes, quæ possunt adsignari, plus quam fabulosæ: quales illæ, Arietem rursus Persidi præesse, quia ea gens lanicii, et vestificii studiosa: Libram Italiæ, quia Romani unicuique genti æquum tribuunt: item Scorpion Libyæ, propter animalia venenata, quorum Africa feracissima: Sagittarium Cretæ, quia Cretes periti jaculatores: Capricornum toti Occidenti et Oceano, quia oræ Oceani occidui nunc accedente æstu cooperiuntur, nunc recedente denudantur. Ita eas regiones ambiguas inter mare et terram esse, quemadmodum Capricornus signum est ambiguum maris et terræ. Par superstitio, quum Aquarium oris maritimis præficit, propter aquam, quam ex urna dicitur projicere. Quæ omnia manifesto magnum otium illis ad

nugandum superfuisse testantur. Ita Manilius. Ptolemæi ingeniosius commentum, et tamen commentum, nihil aliud, ut alia omnia hujus vanæ scientiæ. Sed quemadmodum Ptolemæus terram universam dividit in quatuor tetrantes, ita etiam Manilius, sed diverso instituto. Ptolemæus per trigona signa distribuit regiones : Manilius per consequentiam signorum. Primus igitur tetrans Manilio comprehendit Hellespontum, Propontida, Euxinum, Scythiam, Asiam, Persida, Arabiam, Ægyptum; quarum Arieti adtribuitur Hellespontus, Propontis, Syria, Persis, Ægyptus : Tauro Scythia, Asia, Arabia : Geminis, Euxinus Pontus. Secundus tetrans continet Macedoniam, Bithyniam, Phrygiam, Cappadociam, Armeniam, Rhodon, Ioniam, Dorida, Cariam, Indiam, Æthiopiam : Cancro dantur India, Æthiopia: Leoni Phrygia, Cappadocia, Armenia, Bithynia, Macedonia : Virgini Rhodos, Ionia, Doris, Caria. Tertius tetrans continet Italiam, Sardiniam, Magnam Græciam, insulas, Cretam, Siciliam, Africam provinciam, ubi Carthago, Libyam, Cyrenaicam : Libræ Italia adtribuitur : Scorpio Africa provincia, Libya, Cyrenaica, Sardinia, insulæ, Magna Græcia : Sagittario Creta, Sicilia, atque iterum Italia inepte. Quartus et ultimus tetrans complectitur totum Occidentem, Germaniam, Galliam, Hispaniam, Leptitanam, Africam provinciam, iterum inepte, Siciliam (1), Babyloniam, Bactrianam, Persicum sinum. Quæ sunt scopæ dissolutæ. Servat tamen ordinem quemdam horum tetrantum, sive tetartemoriorum. Melius fecisset, si structuram membrorum mundi prius constituisset, et singulis membris singula Zodia et tutelas Deorum adsignasset, ut supra notavimus.

(1) Forte legendum *Ciliciam*, quæ nondum occurrit. Scaliger scribit *Ciciliam*. Ed.

M. MANILII

ASTRONOMICON

LIBER QUINTUS*.

ARGUMENTUM LIBRI QUINTI.

Explicatis duodecim signorum Zodiaci ortibus atque occasibus, cæterorum siderum quum Australium, tum Septemtrionalium ortus atque occasus cum Zodiaci signorum ortibus atque occasibus collaturus est Poeta (toto libro). Exorditur ab eo, quod alius hic operi huic finem fecisset, eque supremo cælo descendisset, ut medios ignes planetarum per æthera observaret: ipse vero imperfectum opus relinquere non vult (ad v. 31). Itaque docet cum Arietis IV grad. exoriri et navim Argo, quæ procreet navium rectores, naucleros, navalia bella amantes; et Orionem qui det solertes animos, velocia corpora, mentes agiles officio, salutatores communes (ad v. 66.) Iterum cum ejusdem Arietis XV grad. surgere Heniochum, qui generet aurigas, equorum domitores, curulium Circensium agitatores, desultores, et ex equo arma tractantes (ad v. 101). Tertio cum XX grad. ejusdem Arietis oriri Hædos, qui luxuriosos ac pastores generent (ad v. 117). Quarto cum ejusdem grad. XXVII adtolli Hyades, quæ popularis auræ cupidos, seditiosos, bubulcos et armentarios procreent (ad v. 127). Denique cum ejusdem grad. XXX adscendere Oleniam, quæ timidas mentes ac ignota visendi cupidos det (ad v. 139). Cum VI grad. Tauri surgere Pleiades, quibus adspirantibus nascantur luxus ac cultus amatores, qui calamistratos capillos artusque lævigatos gerere gestiant (ad v. 156).

Tradit cum VII grad. Geminorum exoriri Leporem, quo sub sidere gignantur stadiodromi, pyctomachi, pililudii, saltatores, vigiles industrii, et qui per varios lusus otia dulcia exercent,

* Vid. Excursus I ad calcem hujus libri. Ed.

(ad v. 173). Vult cum primis Cancri partibus emergere Jugulas, quos Asellos Cancri vocant, quibus suffragantibus procreentur venatores et piscatores. Pariter cum ejusdem Cancri grad. XXVII adtolli Procyonem (197), qui venandi arma atque instrumenta omnia ministret. Tradit cum primis Leonis (206) gradibus exoriri Canem majorem atque Caniculam, quo sub sidere nati sæpissime sint violenti, iracundi, minaces, litigiosi, feroces et impavidi. Similiter (234) cum ejusdem Leonis ultimis partibus surgere Craterem, quo sub sidere nati vitem colant, et merces mari committant (ad v. 250). Cum Virginis XV grad. scribit exoriri Coronam Ariadnæ, qua micante nascantur, qui hortos ac flores colant, unguenta coquant, et munditiam cultumque quærant (ad v. 269). Item cum ejusdem X grad. surgere vult Spicam, quæ suboriens det agricolas (ad v. 287). Cum Libræ grad. VIII surgere et Sagittam, quæ det sagittarum jaculatores; et Hædum, qui procreet solertes animos (ad v. 318). Deinde cum ejusdem Libræ grad. XXII Lyram, quæ det fidicines ac cantores (ad. v. 331). Cum Scorpionis VII grad. adscendere Aram, quæ creet sacerdotes et prophetas (ad v. 342). Cum ejusdem Scorpionis grad. XII Centaurum meridionalem, qui fingit aurigas, equorum nutritores et medicos ac muliones (ad v. 351). Cum Sagittarii grad. V Cycnum, qui progignat aucupes (ad v. 383). Cum Capricorni primis partibus adscendere Serpentarium, qui generet marsos. Cum ejusdem vero Capricorni partibus posterioribus exoriri Fidem, seu Fidiculam, quæ det viros summæ æquitatis, scelerum vindices (405): similiter Delphinum, qui det urinatores et petauristas (ad v. 440). Cum Aquario surgere Cepheum, qui generet viros moribus integros. At cum ejusdem Aquarii XII grad. adtolli Aquilam, quæ creet prædatores, et regum per bella ministros (ad v. 496). Cum ejusdem vero grad. XX adsurgere Cassiopeam, quæ progignat artifices auri (ad v. 537). Cum Piscium XII grad. oriri Andromedam, quæ det pœnarum publicarum ministros carcerum custodes (ad v. 630). Cum eorumdem vero XXI grad. Pegasum, qui rhedarios, equorum domitores procreet. Cum eorumdem ultimis partibus exoriri ad dextram Herculem, qui det dolosos et mendaces: ad sinistram vero Cetum, qui procreat piscatores (ad v. 692). Denique docet occidentibus Leone et Scorpione oriri Helicen et Cynosuram, quæ dent mansuetarios (ad 709). — Tunc multa desunt. Fragmento, ubi de magnitudinibus stellarum pauca aguntur, liber concluditur.

ıc alius finisset iter, signisque relictis,
is adversa meant stellarum lumina quinque,
drijugis et Phœbus equis, et Delia bigis,
ultra struxisset opus, cæloque rediret:
ɔer descensum medios decurreret ignes
rni, Jovis, et Martis, Solisque sub illis:
Venerem, et Maia natum, te, Luna, vagantem.
properare viam mundi lubet, omnia circum
ra vectatum, toto decurrere cælo;
m semel æthereos jussus conscendere currus
mum contigerim sua per fastigia culmen.
inc vocat Orion magni pars maxima cæli,
ıatis Heroum, quæ nunc quoque navigat astris,
ainaque errantes late sinuantia flexus,
iferum Cetum squammis, atque ore tremendo,
ıeridumque vigil custos, et divitis auri,
;anis in totum portans incendia mundum,
[ue Divorum, cui votum solvit Olympus.
linc per geminas Anguis qui labitur Arctos,

alius. Gembl. *Hic alius*, ut s olim. Multi, inquit, con-, quæ exposuimus, Zodiaci telesmata sufficere dixis- ɔn admixtis inerrantium Nam Zodiaco tenus Agyrtæ apotelesmata promitte- ›pert. IV, 1, 107: « Adspi- ia est cæli, versusque per nes, et a stellis quinque fides ». — *Signisque relatis. ignisque relictis*, etc. Nam ıs hic convenire, sequen- nt. *Signis relictis*, desistens ignis. — Sed B. *signisque* . e. enarratis. Sic I, 602: : adversi, qui cunctos ante ;que secant ».

2. *Stellarum lumina quinque*. Melius vett. habent *numina*: nam mox Sol et Luna quadrijugis et bigis non ut lumina, sed ut numina vehuntur. Ed.

5, 6, 7. *Ae per descensum*, etc. Tres hi versus adulterini. Similes vidimus I, 809.

8. *Me properare viam*. Differentia matheseos vulgaris et sphæræ barbaricæ. B. autem *me superare viam mundus jubet*. Nam *libet me* barbarum est. *Properare* vero non convenit. Virgil. Georg. III, 141: « non saltu superare viam ».

15. Versus barbarus. *Cetus* non *Cetum* dicitur. *Biferum* pro *semiferum*: sed neque Cetus *semifer*. Ed.

Heniochusque memor currus, plaustrique Bootes,
Atque Ariadneæ cælestia dona coronæ,
Victor et invisæ Perseus cum falce Medusæ,
Andromedamque negans genitor cum conjuge Cepheus,
Quaque volat stellatus Equus, celerique Sagittæ
Delphinus certans, et Juppiter alite tectus,
Cæteraque in toto passim labentia cælo.
Quæ mihi per proprias vires sunt cuncta canenda,
Quid valeant ortu, quid quum merguntur in undas,
Et quo de bis sex astris pars quemque reducat.

23. *Andromedamque negans genitor. Negans* abdicans eam, utpote quam Ceto tamquam alienam exposuerit. Hinc Cicero in Arateis: « Andromeda aufugiens adspectum mœsta parentis ».

24. *Quaque volat.* Constructio peccat, et *stellatus*, absolute, ignavum est epitheton. Melius « Inque alas stellatus ». Sic I, 341: « volitat stellatus in alas ». Ed.

28. *Quid valeant ortu, quid quum merguntur in undas.* Duos libros sphæræ barbaricæ scripsit: in priore, qui est hic, quem nunc in manibus habemus, quintus scilicet operis Maniliani, tractat, « quid valeant ortu »: in posteriore tractabat, quid valeant, « quum merguntur in undas ». Tempore Firmici uterque liber exstabat; et ex utroque apotelesmata sphæræ barbaricæ desumpsit, ita fideliter in omnibus sequens Manilium, ut commentarii vicem esse possit. Sed hominem ingratum piguit profiteri per quem profecisset, ut ne nomen quidem ejus memoraverit. Ubi erravit Manilius, et ipse quoque cum duce suo erravit. Ubi partem signi non adposuit, ne ipse quoque. Aliquando etiam perperam auctorem suum interpretatur, ut suo loco videbitur. Quare iste liber quintus operis Maniliani tractans de ortibus est primus apotelesmaticus sphæræ barbaricæ; alter, qui periit, erat secundus apotelesmaticus sphæræ barbaricæ. Sequebantur suffragia planetarum, de quo libro non semel meminit. Ex duobus igitur istis libris Manilii, qui perierunt, sua apotelesmata sphæræ barbaricæ concinnavit Firmicus, in quibus et occasus et decreta planetarum simul conjecta sunt. Neque alia decreta planetarum scripsisse Manilium credimus.

29. *Et quo de bis sex astris pars quemque reducat. Pars de bis sex astris.* Intelligit monomœriam. *Quo reducant quemque.* Qualem quemque efficiant monomœriæ. Nam hæc tractatio nihil aliud quam monomœriæ sphæræ barbaricæ.—B. hæc corrupta putat. Reponit « Et quota ... pars quodque reducat », i. e. quota pars de XII signis Zodiaci reducat quodque astrum ex illis quæ extra Zodiacum sunt. Hoc agit toto hoc quinto libro. Sic mox quartus gradus Arietis reducit navem Argo.

Has stellis proprias vires et tempora rerum
Constituit magni quondam fabricator Olympi.
Vir gregis et ponti victor, cui parte relicta
Nomen onusque dedit, nec pelle immunis ab ipsa;
Colchidos et magicas artes qui vertere Iolcho
Medeam jussit, movitque venena per orbem;
Nunc quoque vicinam puppim, ceu naviget, Argo
A dextri lateris ducit regione per astra.
Sed tum prima suos puppis consurgit in ignes,
Quattuor in partes quum corniger extulit ora:

30 et 31. B. spurios dicit et orationem turbantes.

34. *Colchidos et magicas artes qui vertere Iolcho Medeam jussit.* Medea mutavit Colchon Iolcho. Utraque urbs clara veneficiis. Sic dicitur vertere solum, ut supra: « et vertere Trojam ». Et mutare terram terra. Sed non explicatur *vertere artes Iolcho.* Voss. habet *visere;* unde B. « qui visere Iolcon Medeæ jussit », h. e. qui jussit magicas artes Colchidos Medeæ visere Iolcon, atque inde per totum orbem venena movit. Ed.

36. *Nunc quoque vicinam puppim.* Vicinam Argo Arieti dicens ostendit se astrothesiæ imperitum esse. Similes hallucinationes reperias apud Vitruvium.

37. *A dextri lateris ducit regione per astra.* Conjungenda vero sunt illa: « nec pelle immunis ab ipsa Nunc quoque vicinam puppim, etc. » Vult enim adhuc cum ipsa pelle aurata in cælo Arietem collocatum esse. Supra: « Et sua respiciens aurato vellere terga ». Versum 34 et 35 Scal. suspicatur adulterinos esse.

38. *Sed tum prima suos puppis consurgit in ignes.* Primos ignes puppis vocat, non Canopum, quæ stringit horizontem Rhodi, sed emergit supra horizontem Ægyptiacum, et est in gubernaculo australi: sed capiendum de stellis, quæ sunt in gubernaculo aquilonari. Duo enim gubernacula habet Argo, ut et omnis navis antiquitus. Ælian. lib. IX, cap. 40, et nummi veteres. Textus Bonincontrii agnoscit *ignes.* Quod autem Argo a puppi oritur, et prora ejus latet, sciunt et mediocriter docti; quod Latinis est remos inhibere; quod fit quando nautæ mutato situ in puppim navim aversam impellunt, non, ut antea, in proram. Ideo aversa Argo in cælo fingitur sita. Silius libro II: « Converso Tyrios petierunt remige patres », id est, inhibendo remos. Oritur igitur Argo a puppi, atque adeo aplustri ipso, cujus summitas χηνίσκος dicta a rostro anseris, ut etiam visitur in numismatis Romæ.

39. *Quattuor in partes.* Mendum ergo est in Firmico: « In Arietis parte decima oritur Navis ». Nam quum Manilium verbatim sequatur, videtur legendum *quarta,* non *decima.* Sed quæ hæc sphæra barba-

Illa quisquis erit terris oriente creatus,
Rector erit puppis, clavoque immobilis hærens
Mutabit pelago terras, ventisque sequetur
Fortunam, totumque volet tranare profundum
Classibus, atque alios menses, aliumque videre
Phasin, et in cautes Tiphyn superare trementem.
Tolle istos partus hominum sub sidere tali:
Sustuleris bellum Trojæ, classemque solutam
Sanguine, et adpulsam terris: non invehet undis
Sipara, nec pelagus Xerxes ferietque tegetque:
Vera Syracusis Salamis non merget Athenas,

rica, Navem oriri in Ægypto in quarta parte Arietis? Monstrum astrologiæ. Tempore Manilii in finitore barbarico oriebatur ab XI Cancri ad XXII Virginis, hor. 4, 50′. Vides absurditatem.

40. *Illa quisquis erit.* Qui Argo oriente nascentur, naucleri erunt, navicularii, rectores puppis, sive gubernatores. — Male Scal. *Illo.*

41. *Clavoque immobilis hærens.* Sic Virgil. Æn. V, 902, de Palinuro: « clavumque adfixus, et hærens, etc. »

45. *Tiphyn superare trementem.* Gemblacensis mendose « superare triremem ». Si Latinum esset superare navem pro adigere, non dubitarem legere: « et in cautes Tiphys superare triremem ». Tamquam Tiphys alter adigere navem, per medias cautes Symplegadas. Sed hæc incerta, et vulgata lectio proba. Nam tremens in cautes bono gubernatori accommodum.

46. *Tolle istos partus.* Gemblac. *Tolle istos ortus*, et sic B.

47. *Classemque solutam Sanguine, et adpulsam terris.* Nam ut soluta est sanguine Iphigeniæ, ita adpulsa Protesilai cæde. Auson. Epig. XX, 5: « Protesilae, tibi nomen sic fata dederunt, Victima quod Trojæ prima futurus eras ».

48. *Non invehet undis Sipara, nec pel. Xerxes facietque tegetque.* Sustuleris istos partus: sustuleris omnem navigationem: neque Xerxes vela invehet undis, neque faciet pelagus, neque teget. — *Sipara.* Libb. omnes *sidera:* et sine exemplo *Sipara* velorum pro totis classibus posi. Cod. Voss. habebat *Per sidera;* unde Voss. ad Catullum *Persida* argute. *Persida invehit*, quasi totam gentem. Sic IV, 662: « Libyen Italas infudit in urbes ». Ed. — *Nec pelagus Xerxes facietque tegetque.* Fecit pelagus in Atho. Catullus, Carm. LXVI, vs. 45: « Quum Medi irrupere (alii *pepulere*) novum mare ». — *Teget*, classibus scilicet. Tamen valde placet quod docti viri emendarunt, « ferietque regetque ». Vide Herodotum. Hic Gemblacensis male, meo judicio, « Xerxem facietque tegetque ». — B. *faciet* adserit et Voss. dat.

50. *Vera Syracosis Salamis non*

ica nec toto fluitabunt æquore rostra,
iacosve sinus inter suspensus utrimque
is, et in ponto cæli Fortuna natabit.
ducibus cæco ducuntur in æquore classes,
:oit ipsa sibi tellus, totusque per usus
ersos rerum ventis arcessitur orbis.
ed summa lateris surgens de parte sinistri
cimus Orion, magnumque amplexus Olympum;
› fulgente super terras cælumque trahente

Athenas. Sic Gemblac. Tan-est, ut Salamis merserit ı, ut contra Athenienses Sa-vastarint. Sed male apud as rem gessisse Athenienses Nicia et Demosthene sci-ste Ælian. Var. Hist. V, 10. referenda, quæ Silius lib. t, v. 285, ubi de Syracusis er centum ante ora triremes naufragium, mersasque im-rofundo Clade pharetrigeri s regis Athenas ». Et de hac Atheniensium rursus infra « Armaque fixa Deis, aut arathonius hostis Perdidit ». t historia, quam tangit Æ-. c. Quidquid latet sub invo-ujus versus, ad illud adserit is, III, 183 : « Tresque pe-eram credi Salamina cari-Jam tam hic, quam apud im, Salamis dicitur vera. — *Athenas*. Vett. *merget*, recte, *het*. Salamis *vera* est insula Athenas, Ajacis: altera urbs ro, Teucri. Sententia est : et superbia ob Salaminiam im, non merget Athenas Sy-, dum ultra vires Siciliam iuntur ». Ed.

Olim *suspensus uterque orbis*. Oriens et occidens; vel potius terra et cælum, quod magis placet. Sed Gembl. *utrumque*. Lego *utrimque*. Manifesta sententia, et probat B.

53. *Et in ponto cæli Fortuna natabit*. Adulatorium, ut I, 914 : « et in ponto quæsitus rector Olympi ».

54. *Ducuntur in æquore*. *Ducibus* et *ducuntur* ibi offendunt. Forte *discurrunt æquore classes*. Ed.

57. *Sed summa lateris*. Firmicus designavit : « In Arietis sinistro latere, in parte scilicet decima oritur Orion ». Ex quibus adparet eum sensisse Navim non in quarta parte oriri, sed in decima. Hinc Bentl. habet *Sed decima*. Nam de quarta parte egit v. 39, et de decima quinta v. 67. Inter IV et XV recte venit decima. — *Sinistri*. A sinistra parte Arietis in quarto gradu oriente Orione, nascentur homines solertes, solliciti, urbanis togæ officiis et salutationibus matutinis occupati.

58. *De parte sinistri*. Quarta scilicet parte Arietis, sed a læva, ut in eadem quarta Navis, sed a dextra. En iterum astrologiam Manilianam. Sæculo Manilii in finitore barbarico oriebatur a XXIII Tauri ad XIX Cancri, horis duabus.

59. *Cælumque trahente*. Hoc dicit

Ementita diem nigras nox contrahit alas,
Solertes animos, velocia corpora finget,
Atque agilem officio mentem, curasque per omnes
Indelassato properantia corda vigore.
Instar erit populi, totaque habitabit in urbe
Limina pervolitans, unumque per omnia verbum
Mane salutandi portans communis amicus.
Sed quum se terris Aries ter quinque peractis
Partibus extollit, primum juga tollit ab undis
Heniochus, clivoque rotas convellit ab imo,
Qua gelidus Boreas Aquilonibus instat acutis.
Ille dabit proprium studium cæloque retentans,
Quas prius in terris agitator amaverat, artes:
Stare levi curru moderantem quattuor ora

propter magnum cæli spatium, quod obtinet: de quo in sphæra satis.

64. *Totaque habitabit in urbe.* Simile de mercatore proximo libro: « totius et esse Orbis in hospitio ».

65. *Unumque per omnia verbum.* Hoc est, *ave.*

67. *Sed quum se terris Aries ter quinque peractis.* Ait in xv gradu Arietis Aurigam supra finitorem barbaricum tolli. Sæculo Manilii oriebatur a prima Arietis ad xx Tauri, hor. 2, 45'. Prima stella, borealissima in capite: ultima, quæ in dextro pede. — *Sed quum se terris.* Auriga oriente aurigæ nascuntur, equorum domitores, curulium Circensium agitatores, desultores, armaturis militaribus sese exercentes, cursores. Bellerophontis genitura. Salmonei genitura.

69. *Clivoque rotas convellit ab imo.* Quia oriens adscendit, non solum dixit eum adscendere, sed, quia auriga, convellere rotas ex clivo. Nam aurigæ plaustra aut carros per clivum inigentes solent posteriores rotas nixu adjuvare. Quod Manilius dixit ab imo clivo rotas vellere, tamquam hæreant rotæ, ni adjutentur. Alfenus Jurisconsultus dixit sublevare plaustrum in clivo Capitolino, ad legem Aquiliam, l. 52, § in clivo.

70. *Qua gelidus Boreas Aquilonibus instat acutis.* Firmicus « Aquilonem versus ». Sed quid est Borean instare Aquilonibus? Idem profecto, quod Istrum instare Danubio, Eridanum Pado. Nam Boreas est Aquilo. Effundebat versus hic Noster, neque ad incudem revocabat. Excusari non potest, ut illud apud Lucretium: « Matuta Auroram portat ». Nam est, ut illud: « leni fluit amne Garumna ».

71. *Cæloque retentans.* Miror Scalig. dedisse *retentas*, quum in prius editis reperisset *retentans*. Ov. Trist. V, 2: « At puto si demens studium fatale retentem ». Ed.

migeris frenata lupis, et flectere equorum
validas vires, ac torto stringere gyro:
quum laxato fugerunt cardine claustra,
gitare feros, pronumque anteire volantes,
ןue rotis levibus summum contingere campum,
centem pedibus ventos: vel prima tenentem
ıina, in obliquum currus agitare malignos,
tantemque mora totum perludere Circum:
medium turbæ, nunc dextros ire per orbes
ːntem campo; nunc meta currere acuta,
nque sub extremo dubiam suspendere casu.
non alterno desultor sidere dorso

ıt quum laxato fugerunt car-ustra. Laxatis carceribus. *unt.* Vid. Virgil. Æn. VII, *Vincentem pedibus ventos.* ıs pedum stanti in curru? ane ventos pedibus equo-ın suis. At Latinitas postu-igi de ipsius aurigæ pedi-ıspecta lectio. Fortasse: tem penitus ventos ».

Totum præcludere Circum. *percludere.* Legit Scáliger ː, ludere per totum Cir-d omnia postulant *præclu-*ļuum auriga prima agmina artis erat currus in obli-;ere, ut obstaret sequenti-:a Circum *præcludere.* Ed.

Tunc dextros ire per orbes. o in Circensibus curriculis, ı exterior flexus.

unc meta currere acuta. Si-, interior flexus.

uspendere casu. Non placet ıum agatur de arte; forte ılx est meta, finis curriculi. *I*, 91: « Tu mihi supremæ ıtæ ad candida calcis ». Aliis ulino genere. Ed.

85. *Nec non alterno desultor.* Desultor à veteri magistro redditur, qui jungit equos, Combinator. Desultores in Circo præmittebantur missuum nuntiandorum. Cassiodorus: « Equi desultorii, per quos Circensium ministri missus denuntiant exituros, Luciferi præcursorias velocitates imitantur ». Hyginus in Mythologico: « unde etiam Romani sumunt institutum, quum desultorem mittunt. Unus duos equos habet, pileum in capite: equo in equum transilit ». Recte ergo Combinatores sunt desultores. Juncti enim erant equi: ab equorum alterutro in alterum corpus transmittebant. Sed illi equi poterant etiam non esse juncti. Firmicus hunc locum transferens in suum librum, ut solet, *quadrupedum* interpretatur quadrigarum. « Aut, inquit, qui saltu quadrigas transeat ». Quod si verum erat, accipiendum fuerit de genere aurigarum, qui dicebantur Vertumni. Propert. IV, 2, 35: « Est etiam aurigæ species Vertumnus, et ejus, Trajicit alterno qui leve pondus equo ».

Quadrupedum, et stabiles poterit defigere plantas;
Per quos vadit equos, ludens per terga volantum:
Aut solo vectatús equo, nunc arma movebit,

Atqui vertumnum non intelligit Manilius, sed potius simplicem desultorem equorum, cui opponit equitem singulatorem, quum ait: « Aut solo vectatus equo ». Hujusmodi equitum meminit Isidorus lib. XVIII, cap. 35. Sed Julius Firmicus, qui totam suam sphæram barbaricam sine ulla immutatione a Manilio mutuatur, in ipsius Manilii mente reddenda non semel lapsus est.

86. *Et stabiles poterit defigere plantas.* Talem describit Clœlium Silius lib. X, 467: « Milite non illo quisquam felicius acri Insultarat equo, vel si resupina citato Projectus dorso ferretur membra, vel idem Si nudo staret tergo, dum rapta volucris Transigeret cursu sonipes certamina campi ». Stantes in equo effusis in cursum habenis admisso et nos vidimus aliquando. Sed et Silius singulari equo modo insidentem, modo per ejus terga incedentem, inducit. At noster Manilius per equos combinatos, Homerus quoque per conquaternatos desultasse Veteres canit, Iliad. XV. Desultorem intelligit Valerius Flaccus, VI, 161: « comitumque celer mutator equorum Mœsus, et ingentis frenator Sarmata conti ». Comites equos vocat junctos. Ἀμίππους quidam desultores interpretantur. Nos rem similem, non eamdem scimus fuisse: similem quidem, quatenus ἅμιπποι erant equi juncti: dissimilem, quod in altero auriga insidebat, ex altero autem miles armatus pugnabat. — *Et stabiles poterit defigere plantas.* Vidimus Turcas, qui non solum equitantes subito surgentes equo plantis insisterent, sed etiam ita stantes jacularentur. Vide Itinerarium Martini nobilis *a Baumgarten*, lib. primo, cap. 20.

87. *Per quos vadit equos.* Vett. tres *Per quos labit*; unde B. *Perque volabit equos*. Scal. *ludet* pro *ludens*, sed cum mala interpunctione. Nos veterem revocamus. Vid. not. seq.

88. *Nunc arma movebit.* Firmicus: « Atque adprime vectus equo militares armaturas exerceat ». Et male mentem Manilii adsequutus est, qui nihil tale sentit, et armatura quid esset, ignoravit, quum ait ex equo armaturas militares exerceri. Decepit hominem vitiosa interpunctio, quam etiam vulgatæ editiones retinuerunt: « ludet per terga volantum, Aut solo vectatus equo nunc arma movebit ». Atqui Manilius scripserat: « Aut solo vectatus equo: nunc ». Aut, inquit, desultor erit, aut singulator, h. e. sidet alternis dorsis duorum equorum; et ludet aut duorum, aut unius dorso. Est autem ludicrum illud, quo se exercet nobilitas hodierna, cujus tirocinia et rudimenta prius periclitatur in equuleo ligneo. Armatura autem, seu armorum exercitatio, a campidoctore in castris docebatur diebus festis. Vegetius libro primo, cap. 13: Ejus numeros omnes et gestus studiose ediscebant milites, si quando vacabat illis a muneribus castrensibus. Suetonius Augusto: « Exercitationes campestres equorum et armorum statim post bella

c licet in longo per cursus præmia Circo,
lquid de tali studio formatur, habebit.
: mihi Salmoneus, qui cælum imitatur in orbe
ibus impositis, missisque per æra quadrigis
·essisse sonum mundi sibi visus, et ipsum
ıovisse Jovem terris de fulmine fingit,
it et immissos ignes, super ipse sequutus
te Jovem didicit, generatus possit haberi.
genitum credas de sidere Bellerophontem
ɔsuisse viam mundo per signa volantem :
cælum campus fuerat, terræque, fretumque
pedibus : non ulla tulit vestigia campus.
erit Heniochi surgens tibi forma cavenda.
uumque decem partes Aries duplicaverit ortus,

aisit ». Vides distingui ar-
ıb equestribus exercitatio-
ntra Firmici sententiam.
s etiam dicebantur, quum
arrebant.

nc licet in longo...præmia.
t *Nunc ciet... prælia*. He-
astrum surgens habebit,
ıidquid ad aurigandi stu-
·tinet. *Ciet prælia*, ut Virg.
Trojanis, *Æn*. V, 586 :
que cient simulacra sub
Ed.

ıc mihi Salmoneus. Conta-
mum locum hunc egregie
ɜemblacensis. Hyperbaton,
tamen aperta. Hinc Sal-
ɔossit videri generatus, qui
ı terra imitatur, et missis
per pontes æneos putabat
visse Jovem fulminantem
·d malo suo, quippe veros
vis sensit, et sequutus
erum fulmen didicit et
est Jovem. — B. *qui cælum imitatus in urbe*, ex Vossiano. Ed.

92. *Pontibus impositis*. Impositis et missis quadrigis per pontes et æra. Unum in duobus, i. e. pontes æneos. Cf. Virg. *Æn*. VI, 585 sqq.

94. *De fulmine fingit*. Hæc dura et obscura. B. emendat *admovisse Jovem terris ;* male *fulmina fingi Sensit et immissos*. Pro *immissos* Scalig. male *immensos*, ut demonstrat Gronov. Obs. III, 15.

100. *Non ulla tulit vestigia campus*. Voss. *cursus*, alii *cursu*. B. *cursor*, i. e. cursor nulla vestigia campo impressit. Ed.

102. *Quumque decem partes*. In Arietis parte vicesima oriuntur Hœdi. Oriuntur cum Capra et humero Aurigæ. Vide supra. Lascivos creabunt, petulcos, illecebrosos, amoribus ac luxui deditos, sola libidine fortes. Caprarios etiam efficient, ac fistulatores. — *Duplicaverit ortus*. B. *ortu*. Sed nihil mutandum : intell. *Aries ortus*.

Incipient Hædi tremulum producere mentum,
Hirtaque tum demum terris promittere terga,
Qua dexter Boreas spirat: ne crede severæ
Frontis opus signo, strictos nec crede Catones,
Aut Brutum, atque parem Torquatum, et Horatia l
Majus onus signo est, Hædis nec tanta petulcis
Conveniunt: levibus gaudent, lascivaque signant
Pectora, et in lusus agiles, agilemque vigorem

105. *Qua dexter Boreas spirat.* Firmicus: *Aquilonem versus oritur Hædus.* Ita ad verbum Manilium suum interpretatur. — *Ne crede severæ Frontis opus signo: strictos nec crede Catones.* Hoc est, neque adeo putes severos ac graves sub hoc sidere promitti. Hoc Hædorum petulantiæ non convenit. Major et gravior res est, quam ut ei signo adtribuatur. Itaque quod dicit: « ne crede severæ Frontis opus signo », est, ne adtribue, neve adsigna severitatem illi sideri. Sic in fine Apotelesmatum: « Ne dubites homini divinos credere visus »: hoc est, adtribuere. Infra in apotelesmatis Libræ: « Teve Philocteta, cui malim credere parti? » Ibi quoque est adtribuere. At Firmicus vulgarem hujus verbi notionem sequutus joculari errore egregiam sententiam depravavit. Scribit enim: « Hoc sidere quicumque nati fuerint, aliud ex fronte pollicentur, aliud latenter in moribus celant. Sunt enim austera facie, prolixa barba, obstinata fronte, ita ut Catonis prorsus institutum imitari videantur; sed totum hoc fucato mentiuntur adfectu ». In quibus paraphrastæ Maniliani verbis vides τὸ *credere* vulgari notione acceptum. Imperite τὸ *ne crede severæ Frontis opus signo* putavit idem esse dixisset: Noli credere severi ti; vel « Fronti nulla fides ».

106. *Strictos nec crede C* Alibi: « et strictas ponder tes ». Firmicus libro V, c « facit strictos, avaros, sor — *Frontis opus*, inquit B. no *frontem. Opus* igitur Torqua cervice abscisa: opus Horati pectore perfosso. At si Cat gas, non *opus frontis*, sed tantum frontem habebis. Le tur: *strictas in colla secures.* dian. in Rufin. I, 249: « ju rorantia colla Ante patrum stricta cecidere securi ». Ed

107. *Atque parem Torqua* etiam Gembl. et nos in pric tione. Nota sunt Manliana i e Livio, lib. IV, c. 29, et l. VII Sed omnes libb. habent *Ab que patri,* cui scripturæ propi *reptumque patri* Torquatum. ptum patri ad cædem : ut T Andr. IV, 47: « Hanc jam in cruciatum hinc abripi ». I facta, ut Propert. III, 2, de I « Et cecinit Curios fratres et tia pila ». Sic et Livius Horat memorat, lib. I, 26. Ed.

108. *Majus onus signo est* onus, inquit, est impar molli scivo signo.

dant : vario ducunt in amore juventam.
ılnus numquam virtus, sed sæpe libido
llit, turpisque emitur vel morte voluptas.
inimum cecidisse malum est, sed crimine victum.
on et cultus pecorum nascentibus addunt,
ıremque suum generant, cui fistula collo
at, et voces alterna per oscula ducat.
quum bis denas augebit septima partes
geri surgunt Hyades; quo tempore natis
ı quies placet : in nullo sunt otia fructu;
ıopulum, turbamque petunt, rerumque tumultus.
io clamorque juvat, Gracchosque tenentes
a volunt, montemque Sacrum; rarosque Quirites
: bella probant, curæque alimenta ministrant.

vulnus numquam virtus. quod ille ait : « solaque ortis ». Quo acroteleutio quentia explicantur. Nam uidem adsequitur Firmin ita interpretatur : « qui narum periculum perhor- Atqui Manilius vult contra es esse, non utique ullo nsilio, sed libidinis ims virtus non potest, eos rit libido.

istoremque suum generant. possunt dicere pastorem caprarium. Inepte igitur ovium pastores intellexit. im magis pastorem hic ne potes accipere, quam ovibus.

d quum bis denas. In vi- ptima parte Arietis oriun- e; quod est falsum. Tem- liii oriebantur supra fini- rbaricum cum XVII Tauri. ntes Suculæ inquietos, popułariter seditiosos, turbulentos, pacis ac quietis inimicos efficient. Nascuntur etiam subulci. Eumæi, Ulyssis subulci, genitura. Hyadas ob τὸ ὕειν putant dictas Græci: quo adlusit satis obscure Val. Flacc. V, 416 : « Pleiades et madidis rorant e crinibus ignes ». Latini Suculas non a succo, ut inepte Nigidius: sed tamquam Hyades sint ὗες nomine dulciori.

123. *Rostra volunt montesque Sacros.* Gemblac. *montemque Sacrum.* Prius magis poeticum : hoc magis ad historiam. Unus enim est mons Sacer.

124. *Pacis bella probant.* Male distinguitur vulgo. Ita interpunge : « rarosque Quirites Pacis : bella probant ». Quirites *raros pacis* vocat seditiosos, ut quum in montem Sacrum secesserunt. — Malim *raros* absolute, quia ex urbe secesserant. Tum junge *Pacis bella*, ut I, 883, *funera pacis. Pacis bella* sunt seditiones. Pro *curæ*, *furtim*. Amant seditiones et eas furtim, clam, alunt.

Immundosve greges agitant per sordida rura:
Et fidum Laertiadæ genuere syboten.
Hos generant Hyades mores surgentibus astris.
Ultima Lanigeri quum pars excluditur orbi,
Quæ totum ostendit terris, atque eruit undis,
Olenie servans prægressos tollitur Hædos,
E gelido stellata polo, quæ dextera pars est,
Officio magni mater Jovis: illa Tonanti
Fundamenta dedit, pectusque implevit hiantis
Lacte suo, dedit et dignas ad fulmina vires.
Hinc timidæ mentes, tremebundaque corda creantur,

125. *Immundosque greges agitant.* Immundos greges suum. Nam quia Hyades dicuntur, hinc Suculæ etiam Latinis ab eadem origine. Unde vanitatis damnes metaphrasten Firmicum, qui scribit: « Facit enim hoc sidus bubulcos, opiliones, armentarios, oviumque pastores ». Sub uno nomine immundorum gregum hæc omnia pecudum genera comprehendit, mendose.

126. Olim *Et fidi interdum non alium genuere bootem.* Bootem sub hoc signo natum innui putabamus non futili argumento, quod Hyades sint in Tauro. Sed et hoc modo sub Pleiadibus nati fuerint etiam subulci. Monstrum lectionis præfert G. « Et fidunt nerciadu genuere syboeten ». Non magni moliminis est veram lectionem eruere: « Et fidum Laertadiæ genuere syboten ». Hinc, inquit, subulcus, qui Græce συβώτης, Eumæus natus est Ulyssi. — *Et fidum Laertiadæ genuere syboten.* Εὔμαιε συβῶτα quoties legitur in Odyssea? Vise locos. Suculæ igitur, quas Græci ὑάδας vocant, subulcos faciunt ortu suo, qui nascuntur. Immerito Ciceronis libertus Tiro Latinos veteres reprehendit, qui ὑάδας Suculas verterunt.

128. *Ultima Lanigeri quum pars excluditur orbi.* Fortasse *orti*, non *orbi*. Utrumque probum.

129. *Quæ totum ostendit terris atque eruit undis.* Firmicus: « In Arietis parte tricesima, quæ pars totum signum supra terram semper ostendit ». Plane fucum Manilii se prodit, quem ne semel nominare pensum habuerit. Capram ait cum xxx parte Arietis emergere. Sed eo sæculo potius cum XXIII Arietis supra finitorem barbaricum existebat.

133. *Fundamenta dedit.* Nihil muto. Videndum tamen, an in archetypo fuerit, *Fidalimenta;* unde *Fundamenta* factum. Hæc dubitatio ratione non caret: immo vera est. Nam ita legit Firmicus: « Exoritur Capra, quam fabulosi poetæ alimenta volunt Jovi infantulo præbuisse ». Hinc B. vult *Nutrimenta dedit. Fundamenta* non nisi de arce dicitur.

135. *Hinc timidæ mentes.* Gembl. *Hinc fidæ mentes.* Non probo.

Suspensa trepidis, levibusque obnoxia caussis.
His etiam ingenitur visendi ignota cupido,
Ut nova per, montesque, ruunt arbusta capellæ
Semper, et ulterius pascentes tendere gaudent.
Taurus in aversos præceps quum tollitur artus
Sexta parte sui, certantes lucis ad oras
Pleiadas ducit; quibus adspirantibus almam
In lucem eduntur Bacchi, Venerisque sequaces;
Perque dapes, mensamque super petulantia corda,

136. *Suspensa in trepidis.* Dele τὸ *in*. In tricesima igitur parte Arietis oriente Capella, timidi, suspensi, trepidi, solliciti, novarum rerum cupidi nascuntur. — Sed *trepidæ* et *levibus* secum pugnant. *Trepidæ* enim res sunt periculosæ. Horat. Carm. III, 2, 6: « Vitamque sub dio et trepidis agat In rebus ». Voss. habet *suspensas trepitus*, unde corrigendum *suspensa in strepitus*. Timidi enim est strepitu terreri. Virgil. Georg. III, 79: « nec vanos horret strepitus ». Claudian. in Cons. IV Honorii, vs. 280: « qui talia curat, inanes Horrebit strepitus, nulla non anxius hora ». Ed.

137. *His etiam ingenitur visendi ignota cupido.* Sic emendat Scalig. *Ingenitur*, nimis antiquum: melius *ingenita est.* B. vult *His tamen ingenita est: quamquam* meticulosi sint, tamen (quod mirum) visere cupiunt ignotas regiones. Ed.

138. *Ut nova per montesque.* Malim, « Ut nova per montes quærunt arbusta capellæ », et hoc rectius, et B. probat. His significat, eos, qui sub Capra nascentur, fore ejuscemodi, otiosos et vagantes.

140. *Taurus in aversos præceps ut tollitur ortus.* Taurus oritur posteriore sui parte, hoc est, in sua sectione. Ita Pleiades oriebantur tunc. Nam Virgiliarum sidus constituit sectionem Tauri, secundum Veteres, quamvis posteriores hoc correxerint. Propterea dicitur aversus oriri, quod non ex fronte, sed posteriore parte oriatur. Deinde præceps oritur, ut dicitur hic; quia nimirum inflexus situs est in Zodiaco: quo nomine πεπτηῶτα dicit Aratus, ut et alibi monemus.

141. *Sexta parte sui certantes lucis ad oras Pleiades ducit. Certantes*, lumine scilicet. Sic I, 304: « Septem illam stellæ certantes lumine signant ». Gemblacensis habebat *lucis odores*, unde B. conj. *certantes luce sorores*, non male. Firmic. « In Tauri sexta parte oriuntur Pleiades ». Aliud est, Taurus ducit Pleiades sexta parte sui, aliud Pleiades oriuntur sexta parte vel gradu Tauri. Nam sexta parte sui intelligit sextam partem signi, h. e. quinque partes de triginta. Sexta parte Tauri, h. e. sextum gradum. Germ. mentem Arati de Pleiadibus non attigit.

143. *In lucem eduntur.* Tauro sexta parte sui oriente exsistunt et Vergiliæ. Sed temporibus Manilianis oriebantur supra finitorem barbaricum cum XXIII parte Arietis. Earum ortu generantur vinosi,

Et sale mordaci duces quærentia risus.
Illis cura sui cultus, frontisque decoræ

mulierosi, petulantes, mendaces, expoliti, effeminati, pumicati, cirrati, cinædi.

145. *Et sale mordaci.* Sunt apinarii, quos *Plaisantins* vocant Galli mei. Volcatius in Vero scurras mimarios vocat, qui dicteria fundita-bant, qualia scurræ, h. e. actores et Urbicarii in mimis. Proprie dicterium verbum scenicum, ut alibi ostendimus ex Varrone: « Quibus sonant in Græcia dicteria, Qui fabularum collocant exordia ». Propterea δεικτήρια dicebantur, tamquam δείγματα quædam: quod essent specimen futuri cantus, aut modorum fidicinorum. Nam experimentum in antecessum dabant mimarii scurræ, et pantomimi, et citharistæ. Quum autem scurra urbicarius prodiret in scenam, is citharam aut psalterium adferebat, aliquid proludii loco præcenturus ad colligendum studia et favorem spectatorum. Varro ex illis, quæ jam citavimus: « Et orthophallica adtulit psalteria, Quibus sonant in Græcia dicteria, Qui fabularum collocant exordia ». Multa autem ridicularia in eo specimine funditabant, adeo ut dicteria in maledicæ procacitatis infamiam abierint. Quin et psalterii, de quo jam diximus, nomine probra intelligebantur. Paullus Sententiarum libro V, de injuriis: « Psalterium, quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compositum, et publice cantatum ». Canticum, dicterium, psalterium, tria hæc idem significant, et ab eadem historia prodierunt. Nam sæpe ab auctoribus cantica mimorum, et dicteria mimorum citantur: qua ratione et mimus quoque ipse cantor dicebatur. Horat. Art. Poet. 155: « donec cantor, Vos plaudite, dicat ». Quod Turnebus primus indicavit. Cantator etiam. Illa dicteria si ante fabulam erant, dicebantur exordia, si in media fabula interponerentur, ἔμβολα. Unde mulier embolaria Plinio, mimaria. Si in fine fabulæ, exodia. Unde apud auctores passim mentio Atellanorum exodiorum. Juvenalis, Sat. VI, 71: « Urbicus exodio risum movet Atellanæ ». Firmicus libro VI exitus fabularum vocat: « Cum effeminati corporis mollitie cinædos efficient, et qui veterum fabularum exitus in scenis sæpe saltantes imitentur ». Porro dicterium perperam a dicendo Varro. Nam ne Latinum crederet, potuit eum monere character et flexus, item natio; unde, etiam teste ipso, in Latium venit. Nam ipsemet in Græcia hoc fieri dicit: quod quidem verum est. Primus enim Augustus pantomimos e Græcia in scenam Romanam evocavit. At dicteria ex eadem Græcia petita jamdudum in ea scena produci solebant. Claudianus scurram mimarium, sive actorem urbicum, item et pantomimum pulchre hisce versibus designavit: « Nec molles egeant nota dulcedine ludi, Qui nutu manibusque loquax ». Nam prior est scurra mimarius; alter pantomimus. Hic vero Manilius non quidem mimarios intelligit, sed urbanos tantum, quos scurras vocant, ut ait Plautus.

emper erit : tortos in fluctum ponere crines,
ut vinclis revocare comas, et vertice denso
ingere, et adpositis caput emutare capillis,
umicibusque cavis horrentia membra polire,
tque odisse virum, sterilesque optare lacertos.
emineæ vestes, nec in usum tegmina plantis,

7. *Tortos in fluctum ponere cri-* Jndantes crines calamistratos igit, recte, inquam. Alii, *in n ponere crines.* Hanc lectio- videtur agnoscere Firmicus: ırum inflexi crines torquean- Nobis magis placuit Gembla- s lectio.

8. *Aut undis revocare.* Ineptis- Demissi crines sunt undantes, fluctum positi : quomodo con- › modo, hoc est, revocati, pos- esse undantes ? Non satis ab- tas manifesta ? Non solum in ıuctore, sed in omnibus ma- ·iptis non raro hæc commutant, ernant *vincla*, *unda;* ut jam ıus supra. Sic infra *Sanguineis is* pro *undis* editum fuerat. :cto et hic quoque legendum *is.* Tæniis aut vittis crines re- ·e tam effeminatorum, quam ıctum ponere. Utrumque enim ıæ faciunt : « tortos in fluctum re crines ». Firmicus : « quo- inflexi crines torqueantur sem- n ostro », id est, purpureis is aut vittis. — Quispiam etiam cari posset legendum, *Aut vin- vocare.* Nam *vinnus* cincinnus ıatur auctore Isidoro. Prior n lectio vera est.

9. *Et adpositis caput.* Adpositi li, falsi, supposititii. Firmicus, non adpositis alienis crinibus n et compositam pulchritudi- mentiantur ».

151. *Sterilesque optare lacertos.* Volsos intelligit, vel potius unguento, ne cresceret pilus, resinatos. Martialis : « Nullusque vivat in tuo pilus crure ». Intelligit ergo lævigatos, pice ac psilothro curatos. Capitolinus in Pertinace : « Vasa Samia calfactandæ resinæ, ac pici, divellendis hominibus, ac lævigandis ». Tales ministros Glabratores et Glabrarios vocabant, qui etiam, si Diis placet, in officio domus Augustæ. Vetus inscriptio : DIOPHANTVS. TI. CAESARIS. ORNATOR. GLABR. id est, ornator glabrarius. Adde ex Glossis σμήκτης, *Pumicator.* Miratus sum apud Martialem non solum corpus expilari, sed etiam caput ipsum, lib. III, LXXIV, 1 : « Psilothro faciemque levas et dropace calvum. Numquid tonsorem, Gargiliane, times? » Atqui decalvari in probris erat. Sequitur : « Quid faciem tingis ? » Ridicule : veteres libri : « Quid facient ungues? » Nam sequitur : « nam certe non potes illos Resina, Veneto nec resecare luto ». Si, inquit, tonsorem metuis, ut capiti tondendo operam ei dare nolis; saltem ungues dabis resecandos, quos non potes ullo dropace aut tali unguento tollere, ut pilos. — Vide quæ ad hunc Mart. locum notata sunt in nost. edit. t. I, p. 34. Ed.

152. *Femineæ vestes nec in usum tegmina plantis.* Locus depravatus.

Sed speciem, fictique placent ad mollia gressus.
Naturæ pudet, atque habitat sub pectore cæca
Ambitio, et morbum virtutis nomine jactant.
Semper amare parum est : cupient et amare videri.
Jam vero Geminis fraterna ferentibus astra
In cælum, summoque natantibus æquore ponti,
Septima pars Leporem tollit, quo sidere natis
Vix alas Natura negat volucresque meatus.
Tantus erit per membra vigor referentia ventos.
Illè prius victor stadio, quam missus, abibit.

Volebat Scal. « Femineæ vestes nec non sunt tegmina plantis ». Ita Statius VII Theb. « Brachiaque in manicis et pictæ vincula plantæ ». Totum hunc locum adumbrant ea Senecæ lib. VII Quæst. Nat. « Quidquid est boni moris, exstinguimus levitate et politura corporum. Muliebres munditias antecessimus, colores meretricios matronis quidem non induendos viri sumimus. Tenero et molli ingressu suspendimus gradum : non ambulamus, sed incedimus ». Diceres a nostro mutuatum. — Sed cur vitio vertat tegmina plantis? An soli cinædi calceis utebantur? Melius B. *nec in usum tegmina...sed speciem*. Sic II, 822 : « Effectu minor in speciem, sed major in usum ». Ed.— Sed et Petronius idem : « Scorta placent, fractique enervi corpore gressus, et laxi crines, et tot nova nomina vestis » ; unde malim *fractique placent*. D. Hieronymus : « qui gradum mollius incedendo frangunt ». Ed.

154. *Naturæ pudet.* Recte. Firmicus : « Eos pœnitebit, quod viri nati sunt ».

155. *Et morbum virtutis nomine jactant.* Accedit metaphrastes Firmicus : « Hos tamen sic ambitio sollicitat : quem morbum sic adpetunt, ut hinc putent virtutem sibi, et maximum gaudium felicitatis accedere ». Satis his castigatur *vitium*, quod vulgata lectio effert pro *morbum*. Quod morbus in malam partem accipiatur, nemo nescit. Claud. Carm. LXXVI (epigr. 26), 5 : « Quod turpem pateris jam cano podice morbum ». Firmicus refert ad ambitionem : neque illud male.

156. *Semper amare parum est : cupient et amare videri.* Non solum amatores erunt, sed et tales credi volent. Nam Firmicus male : « Hi præterea semper amabunt, aut se amare simulabunt ». Non enim ad sensum Manilii.

157. *Jam vero Geminis.* A 14 Cancri ad 27 Geminorum, in finitore barbarico oriebatur Lepus temporibus Manilianis, quem tamen ipse Manilius ait oriri cum septima parte Geminorum. Oriente Lepore nascuntur velocissimæ pernicitatis homines, stadiodromi, pyctomachi, pililudii, et quibus pedes vicem manuum sint. Efficiet et vigilaces ac diligentes, otio deditos, voluptarios.

Ille cito monitu rigidos eludere cæstus;
Nunc exire levis missas, nunc mittere palmas:
Ille pilam celeri fugientem reddere planta,
Et pedibus pensare manus, et ludere saltu,
Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis;
Ille potens turba perfundere membra pilarum,
Per totumque vagas corpus disponere palmas,
Ut teneat tantos orbes, sibique ipse reludat,
Et velut edoctos jubeat volitare per ipsum.

163. *Ille cito monitu*, id est, animadversione: quod cito animadvertit imminentes ictus cæstuum et declinat. Sed valde placebat prior conjectura *cito motu*, ut agilitas designetur; et sic habent Voss. et B. recte. Virg. de Darete et Entello, Æneid. lib. V, vs. 430: « Ille pedum melior motu ». Ed. — *Eludere cæstus*, etc.. Non sine cruore cæstibus dimicabatur. Qui incruento pugilatu magis delectabatur, sacculis tomento farctis manus muniebant, cæstuum vicem. In vita Imp. Galieni: «sacculis non veritate pugilantes».

164. *Nunc exire levis missas, nunc mittere palmas. Levis exire, levis mittere*, ut *indocilis pauperiem pati*. Exire palmas adversarii dicitur, qui declinatione corporis evitat. Contra mittere palmas, infligere palmas in pugilatu. Exire ictum Latinum est. Exire sanguinem dixit Lucretius. Exire hominem Solinus. — *Nunc exire levis*. Pyctomachos creat. Firmicus vocat pyctomacharios. *Pyctale certamen* pro pugilatu bis dixit Servius enarrator Virgilii.

165. *Ille pilam celeri fugientem reddere planta*. Habes apud Homerum pila ludentes saltare, et pedibus pilam reddere; quod hic dicitur ludere saltu.

166. *Et ludere saltu*. B. *et ludere folle*. Martial. XIV, 46: « Folle decet pueros ludere, folle senes ». Ed.

168. *Ille potens turba perfundere membra pilarum*. Ille potens perfundere membra turba pilarum. Correptas utraque manu pilas, quot poterat, a tergo altera manu capiebat, quas ab ante altera projecerat: contra ab ante accipiebat, quas a tergo projecerat: et ita per totum corpus pilis ludebat, tamquam duo essent, qui datatim pila luderent. Hoc ait Scaliger Turcarum pililudios dexteritate mira facere, quod hic innuit Manilius. Hi sunt, quos vocabant pililudios.

169. *Per totumque vagas corpus disponere palmas*. Valde differunt qui pila ludunt, et qui pililudii Firmico dicuntur. Pililudios jam descripsit. Pila ludentes sunt, qui pila datatim ludunt, quos pilicrepos vocat Seneca.

170. *Ut teneat tantos orbes. Tantos orbes*, tot orbes, tot pilas. Tertullian. Apologet. « et sunt tanti, quanti denotamur », id est, tot, quot denotamur. Terentianus : « Maurus item quantos potui cognoscere

Invigilat somnis : curas industria vincit.
Otia per varios exercet dulcia lusus.
Nunc Cancro vicina canam, cui parte sinistra
Consurgunt Jugulæ : quibus adspirantibus orti
Te, Meleagre, colunt flammis habitantibus ustum,
Atque Atalanteos conatum ferre labores,
Reddentemque tuæ per mortem munera matri;
Cujus et ante necem paulatim vita sepulta est.
Et Calydonea bellantem rupe puellam,

Graios? » id est, quot Graios. — *Sibique ipse reludat*, ex Gemblac. Nam pilas per totum corpus jacit et recipit, tamquam sibi ludat datatim et reludat.

172. *Invigilat somnis*. Huet. explicat, quia lepores apertis oculis dormiunt. Sed hoc est *vigilat in somnis*, quod multum abest. Quid autem industria curas vincit? Immo auget. Mutandus forte verborum ordo : « Invigilat curis somnos industria vincit». Silius, X, 330 : « Sed mens invigilat curis ». *Vincit somnos*, i. e. pellit. Ovid. Met. I, 685 : « Ille tamen pugnat molles evincere somnos». Ed.

174. *Nunc Cancro vicina canam*. Asellis orientibus nati venatui dediti erunt, retibus feras capient, aut foveis decipient, aut ferro sectabuntur. Alatores, pressores, vestigatores erunt. Genituræ Meleagri et Atalantæ. Piscationibus etiam operam dabunt.

175. *Consurgunt Jugulæ*. Jugulas vocat, quos alii Asellos in sidere Cancri. Nam ita etiam Firmicus paraphrastes interpretatur. Nusquam memini me legere Jugulas pro Asellis Cancri. Sed Orion vocatur Jugula auctore Varrone, Glossario et scholiaste Germanici, apud quem male *Incola* pro Jugola. Itaque Bonincontrium decepit Papias suus, vel potius ipsemet seipsum, qui apud Papiam Orionem jugulam vocatum putat esse sidus, de quo hic agitur. Asellos ait oriri in prima parte Cancri in finitore barbarico. Verius dixisset in XIII Cancri.

176. *Flammis habitantibus*. Quid? An instar Caci, flammas sibi ingenitas habebat? Reinesius conjecit *latitantibus*. Sed certior Gronovii lectio Observ. II, 11, *absentibus*. Ovid. Ib. 603 : « Natus ut Althæa flammis absentibus arsit ».

177. Hunc vs. qui in membranis est 179, huc adduxit Scal. merito quidem si *Atalanteos* admittatur. Sed omnes habent *Atlanteos* : de Hercule intellige. Nam et Hercules venator. Claud. IV Honorii, 534: « Alcides pharetras Dircæaque tela solebat Prætentare feris ». Ed.

173. *Reddentem munera matri*, i. e. vitam, animam. Sed Reinesius ingeniose *post mortem mutua matri*, i. e. reddentem vices matri post tuam mortem. Quippe ea, sera pœnitentia, ut Ovidius narrat, se gladio transegit. Met. VIII, 530. Ed.

180. *Et Calydonea*, recte. Nam Atalantam hoc sidere natam vult Firmicus : « Sed et femina, si sic

Vincentemque viros, et, quam potuisse videri
Virgine majus erat, sternentem vulnere primo;
Quamque erat Actæon silvis imitandus, et ante
Quam canibus nova præda fuit : ducuntur et ipsi
Retibus, et claudunt campos formidine mortis,
Mendacesque parant foveas, laqueosque tenaces,
Currentesque feras pedicarum compede nectunt,
Aut canibus ferrove necant, prædasque reportant.
  Sunt quibus in ponto studium est cepisse ferarum
Diversas facies, et cæco mersa profundo
Sternere litoreis monstrorum corpora arenis,
Horrendumque fretis in bella lacessere pontum,
Et colare vagos inductis retibus amnes,
Ac per nulla sequi dubitant vestigia prædas.
Luxuriæ quia terra parum, fastidiet orbem
Venter, et ipse gulam Nereus ex æquore pascet.
At Procyon oriens, quum jam vicesima Cancri
Septimaque ex undis pars sese emergit in astra,

nata fuerit, viraginis animo hæc eadem similibus rationibus persequetur ».

181. *Quam potuisse videri.* Voss. et Gronov. *videre,* rectius. Quam feram, belluam, etiam videre et contueri supra virginis animos erat. Sic infra, vs. 611, de Ceto bellua : « Tunc quoque terribilis nec virginis ore videnda ». Ed.

182. *Virgine majus erat.* Quam videri sternentem viros erat majus virgine. Mirum genus loquendi. Cujus species vincentis viros erat supra sexum muliebrem, etiam supra Actæonem ipsum, vel tunc, quum silvis formidandus erat, antequam a canibus devoraretur.

183. *Quamque erat.* Gronov. *Quaque erit.* B. *Quaque erat.* Sententia totius loci est, Colunt Meleagrum, Herculem, Atalantam, quin et Actæonem, quatenus erat imitandus.

184. *Quamque erat Actæon silvis imitandus.* Tò *imitandus* est nulli rei. Scribo *mirandus,* id est, tunc quum formidolosus esset silvis.

185. *Formidine mortis.* Lips. et Voss. *montis,* unde B. *claudunt vastos formidine montes.*

189. *In ponto.* Sed IV, 274 : « His erit in pontum studium ». — *Ferarum,* piscium. Quis hoc umquam vidit? Forte *natantum.*

193. *Et colare vagos.* Etiam cola Ausonio inter supellectilem piscatoriam : « Colaque et insutos terrenis vermibus hamos ».

197. *Quum jam vicesima Cancri Septimaque ex undis.* Castiganda

Venatus non ille quidem, verum arma creatis
Venandi tribuit : catulos nutrire sagaces,
Et genus a proavis, mores numerare per artes,
Retiaque, et valida venabula cuspide fixa,
Lentaque contextis formare hastilia nodis,
Et quodcumque solet venandi poscere cura
In proprios fabricare dabit venalia quæstus.
Quum vero in vastos surgit Nemeæus hiatus,
Exoriturque Canis, latratque Canicula flammas,

etiam paraphrasis Firmici : « In Cancri parte vicesima oritur Argion ». Lege : « In Cancri parte vicesima septima oritur Procyon ». Dictus autem Procyon, quod ante Canem majorem oriatur, constitutus juxta lacteum circulum : unde Plinio Antecanis dicitur. Ciceroni Antecanes ἀρχαϊκῶς· « Antecanes, Graio Procyon qui nomine fertur ». Oriebatur sæculo Manilii a xxx parte Geminorum ad quintam Cancri. Quare errat Manilius. Nam id potius sæculo nostro convenerit, quam illi prisco. Oriente Antecane qui nascentur, erunt non quidem venatores, sed arma venatoribus parabunt, catulos nutrient, prolem et genus canum peritissime referent; cujusmodi fuisse dicitur P. Virgilius Maro.

199. *Venatus non ille quidem*. Firmicus ne uno quidem verbo plus aut minus : « Erunt quidem ab omni studio separati : verum arma venatoribus aut facient aut parabunt, ut retia, venabula ».

201. *Mores numerare per artes*. Vett. quatuor *per urbes*, quod Gron. adserit et explicat *per patrias*. Ed.

206. *Quum vero in vastos surgit Nem. hiatus*. Primam partem Leonis intelligit. Nam os in ejus asterismo prima pars ejus est. Firmicus quoque in paraphrasi horum primam partem Leonis interpretatur. Melius dixisset Canem principio Cancri oriri in finitore barbarico. Sæculo Manilii oriebatur in vii Cancri. Intelligo autem cum Firmico stellam Sirium nomine in maxilla Canis, quæ est, quam proprie Caniculam Romani vocabant. Plinius dubitat, an ea, quæ Procyon dicitur, Canicula sit. Sed alia est. Et Columella distinguit recte Procyona a Canicula. Nam Procyon est, quem Vitruvius minusculum canem vocat. Quis ignorat quantum intersit inter Caniculam et Antecanem? tota constellatio dicitur Canis : Sirius autem in maxilla, aut ore Canis, dicitur Canicula. Itaque non immerito dubitat Plinius, an Antecanem vocare debeat Caniculam, quum constaret Canem alium esse ab Antecane.—Male B. *Quum surget*.

207. *Latratque Canicula flammas*. Qui igitur oriente Canicula nascuntur, erunt furiosi, violenti, iracundi, omniumque in odio et metu erunt : præfestinato loquentes, faciles moveri, rixosi, rabidi, temulenti. Feris subsistent, et eas venabulo collocabunt. Scal. *flammans*.

ıbit igne suo, geminatque incendia Solis :
subdente facem terris, radiosque movente,
cat in cineres orbis, fatumque supremum
tur, languetque suis Neptunus in undis,
ıridis nemori sanguis decedit et herbis.
:ta peregrinos orbes animalia quærunt;
ıe eget alterius mundus : natura suismet
ɔtat morbis nimios obsessa per æstus,
e rogo vivit : tantus per sidera fervor
litur, atque uno ceu sint in lumine cuncta.
ubi se ponto per pronas extulit oras,
entem si quem pelagi perstrinxerit unda,
ınos animos, violentaque pectora finget,
ımque dabit fluctus, odiumque, metumque
ıs vulgi : præcurrunt verba loquentes :

t rabit, ut jam monuimus. ror infra : *Lingua rapit*, *gua rabit.* Canicula rabit, *Canicula* Satirico.

'atumque supremum Sorti- ardores Caniculares iram quasi quamdam vim ma- cat Valerius Flaccus : eo- ine ait illud astrum a Ca- ɔpitiari. Ita enim libro I, ıic quum stabulis et mes- ens Ira Deum, et Calabri r Sirius arvi Incubuit, coit manus inscia priscum In et miseris dictat pia vota ». Sed et Aristæus Apol- Cyrenes filius aram Jovi ı in insula Ceo statuit, et ɪue Sirio astro, ut Apollo- ibro II, hostias immolavit. :tum, ut in Ceo insula per quot scilicet astri illius in- igent, Etesiæ flare soleant. ım a Ceis observari solitum ex Ciceronis primo de divinatione alibi notamus : quæ est lex Aristæi.

212. *Et viridis nemori sanguis decedit. Sanguis* succus. Arborum succus ille vulgo dicitur sapa (*sève*), et sane ita vocatur a Palladio. De intensionibus æstuum in diebus, qui dicuntur Caniculares, vide Gemini eruditissimam disputationem, qui æstuum illorum caussam non Caniculæ tribuit, sed aliis rationibus nititur.

217. *Ceu sint in lumine.* B. *Atque uno se accendunt lumine.*

219. *Nascentem si quem pelagi. Pelagi unda* horizon.—*Perstrinxerit.* Gemblac. *restinxerit*, unde Bentl. conjicit : «Tosta siti, quam nec pelagi restinxerit unda». Voss. enim *quam nec* pro *si quem*. Ed.

221. *Odiumque metumque.* Notum : «oderint, dum metuant». Paraphrasis Firmici : «Furiosi, iracundi, terribiles, minaces, et quos omnes

Ante os est animus ; nec magnis concita caussis
Corda micant, et lingua rabit, latratque loquendo;
Morsibus et crebris dentes in voce relinquit.
Ardescit vitio vitium, viresque ministrat
Bacchus, et in flamma sævas exsuscitat iras.
Nec silvas rupesque timent, vastosque leones,
Aut spumantis apri dentes, atque arma ferarum,
Effunduntque suas concesso in robore flammas.
Nec tales mirere artes sub sidere tali.
Cernis, ut ipsum etiam sidus venetur in astris?

homines et oderint pariter et metuant ».

223. *Ante os est animus.* Legimus apud veterem poetam nescio quem : ἡ δὲ γλῶσσα τοῦ νοῦ προτρέχει· quod est plane horum omnium interpretamentum. An dixit ante os esse animum, h. e. ex garrulitate ejus aperiri, qualis ejus sit animus?

224. *Corda micant.* Pueri sciunt quid sit *corde micante* toties apud poetas. Sed audi paraphrasten Firmicum nobiscum facientem : « Hi etiam nova caussarum jurgia concitantes cor habent crebris agitationibus palpitans ». Sane nemo sanus dixerit *cor micare* esse cor lucere, sed quod Firmicus dixit *palpitare.* Sic Virgil. Æn. X, 396: *semianimesque micant digiti.*

225. *Morsibus et crebris.* Non male olim legebamus : « Morsibus increpitis ». Nam non solum ita poetæ loquuntur, quum dicunt frendere dentibus, sed etiam omnino ita legit Firmicus paraphrastes : « ita sæpius impetu et furore commoti, aut dentes quatiant, aut adtritos semper exacuant ». Sed potest ferri lectio Gemblacensis : « Morsibus et crebris ».

226. *Ardescit vitio vitium viresque ministrat Bacchus.* Firmici paraphrasis : « Sed si hunc locum Mars viderit, fortius hæc, quæ diximus, convalescunt ». Ut ponamus verum dicere, non tamen mentem auctoris sui adsequitur. Nam recte quidem vitium vitio ardescere interpretatur fortius vitium convalescere : sed non advertit naturam iracundiæ, si accedat temulentia, perinde esse, ac si oleum camino addatur : et ita accipiendum apud Manilium. — B. vult *Ardescit vino vitium*, sed repetitio sequentium erit.

228. *Rupesque timent*, etc. B. *rupesve timent, unguesve leonis, Aut spumantis apri dentes, aut cornua tauri.* Sed audacior videtur emendatio, quam tamen a literarum ductibus non admodum abscedere ait. *Timent*, et infra *effundunt*, habent libb. Scalig. *timet* et *effundit.* Ed.

229. *Arma ferarum* dentes et ungues; unde Exarmare leones.

230. *Effunduntque suas concesso in robore flammas.* Effundunt furores suos in quovis obvio hoste : componunt se pares cum quavis fera in silvis, quamcumque illis fors concesserit. Paraphrasis Fir-

ressum quærit Leporem comprendere cursu.
ıa pars magni quum tollitur orbe Leonis,
:r auratis surgit cælatus ab astris.
trahit quicumque genus, moresque, sequetur
ıos ruris campos, amnesque, lacusque;
, Bacche, tuas nubentem junget ad ulmos,
ɔnetque jugis imitatas fronde choreas,
ıre vel proprio fidentem in brachia ducet,

a ut frequenter illis periferis et ab incendiis infe- Et *flammas* pro incendio on pro furore, et ab illis u imminere somniat conn auctoris sui, quem non :.

ægressum. Post hunc forım inserendus, qui lib. I, ienus videtur: *Intentans* :tc. Sic enim Avienus de Urgetur cursu rutili Caer æthram Effugit instanıit autem Sirius ore».

rgit cælatus ab astris. In rte tricesima oritur Cradere oriente qui nascetur, ampos, fluvios et lacus ılmos vitibus adsitis mates jugamentis, palis, ri- :t, aut arbustis disponet. n liberalius sese invitabit: :ctigalia redimet: merces tractabit. Crater sæculo riebatur hor. o, 40′, a ıis ad IX Virginis. Quare .o constat ratio.

quetur Irriguos ruris cam- ıraphrasis Firmici: «Irriɔit campos: et fontes aut fluvios ab alveo suo ad deducet». Male concipit ır. Ipse putat dictum in deducendis rivis eum sequuturum quos ducet rivos. At nulla apud Manilium rivorum deductio. — B. reponit: *Irriguos rivis.* Horat. Carm. I, 7, 13: «et uda mobilibus pomaria rivis». Ed.

239. *Disponetque j. imitatas.* Dispositos vitium versus choreas vocat. Firmici paraphrasis: «vel qui buxeas arbores tondens in belluas fingat», falso. Nam quid Crater ad buxeta, et opera ex buxo topiaria? Sed corrigit se mox: «Aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat». Intelligit haud dubie vites compluviatas: in quo mentem quidem Manilii non adipiscitur, sed tamen propius ab ea abest. Nam choreas Manilius dixit gemmas vitium instar eorum, qui manibus consertis choreas ducunt, et, ut Terentius loquitur, restem ducunt. Voss. *Disponetve... imitatus.* Rectius *Disponet Bacchum*, i. e. vitem.

240. *Robore vel proprio fundentem in brachia ducit.* Inepte. Gemblac. *findentem*, ne id quoque bene: sed tamen propius veritati: quin etiam vetustissima est menda. Agnoscitur enim a Firmico, cujus paraphrasis hæc: «Et qui in fecundis arboribus fecundos inserat surculos». Nam *infindere* est inserere apud

Teque tibi credet semper : quin matre resectum
Adjunget calamis, segetemque interseret uvis:
Quæque alia innumeri cultus est forma per orbem,
Pro regione colet : nec parce vina recepta
Hauriet emiscens, et fructibus ipse fruetur,
Gaudebitque mero, mergetque in pocula mentem.
Nec solum terræ spem credet in annua vota:

Ciceronem in Bruto. Vide notas nostras in Computum Judaicum libro VII de Emend. temp. Sed hæc nugatoria sunt. Notum enim, vetustiores libros habere *findere*, *relinquisti*, *instinguo*, pro *fidere*, *reliquisti*, *instigo*. Et hic quoque haud dubie *fidentem* scripsit Manilius, librarius *findentem*, non quidem habens in animo sententiam mutare, sed utens vitio sæculi ita scribentis. Vites aut junguntur, aut solutæ in suo sibi stipite singulari relinquuntur. Junguntur multifariam : nam aut maritantur, aut jugantur, aut impluviatæ flectuntur. Singulari stipite relinquuntur, aut adminiculatæ, aut solitariæ : et quidem solitariæ, hoc est, sine ridicis, minus quidem vini, sed præstantius edunt, ut in multis locis Galliæ nostræ. Eæ igitur, quæ ita singulari stipite sine adminiculo nituntur, manifesto fidunt robore suo, utpote quibus ridicis opus non sit, neque adminiculis. Vel igitur, inquit, vites jugat, vel fidentes suo stipite in brachia ducit. Ista brachia habent nomina sua apud auctores rei rusticæ, et in Gallia nostra, aliis nominibus in Tectosagibus, et Aquitania, aliis in Celtis, aliis in Belgio. Vides quam vetustæ sint librorum mendæ, quæ etiam a veteribus auctoribus agnoscantur. Itaque qui dicunt non temere recedendum a vett. codd. opponi illis potest, ac temere quoque illis fidendum. Habes hic exemplum illustre. — *In brachia ducit.* Brachia vitis scilicet. Cic. sup. p. 40, v. 678 : « Quos tenet *Ægæa* defixa in gurgite Chius, Brachia cui viridi convestit tegmine vitis ». I. e. cui insulæ frondescit vitis in sua brachia. Nam in Chio tunc erat Oria.

241. *Teque tibi credet.* Elegantissime. Nam fidentem proprio robore dixit eadem mente, qua nunc dicit ipsum sibi ipsi credi. Te tibi cedit, non ridicis, aut palis, aut ulmis. — *Qui matre* olim. Plana sententia. Sarmentum e matrice resectum pangit in segete : quod in multis locis Campaniæ in Italia, et in agro opimo ad Tarnim Aquitaniæ meæ. Lege igitur : « quin matre resectum Adjungit calamis ». Recentes enim surculi pacti adjunguntur calamis in novelletis. — B. autem *Teque tibi credet : Semeleve a matre resectum Adjunget palis. Palis*, ut Tib. I, 8, 33.

244. *Pro regione colet.* In agro Neapolitano in Italia, Bigerritano in Novempopulania, maritabit arbores : in agro Vicentino et Vibiscorum jugabit : in Nitiobrigibus singulari stipite et fidentem suo robore educet.

245. Ante Scal. *Hauriet e miseris.*

ıonæ quoque vectigal, mercesque sequetur,
:cipue quas humor alit, nec deserit unda.
ɜs effinget Crater humoris amator.
am subit Erigone : quæ quum ter quinque feretur

cere scriptum erat, Gembl. *ıiserere*, quod mendum in ›que manuscriptis non raro . Ita hic sine ullo dubio legendum pro *e miseris*. ·e ex cratere haurire. Miılernum Martiali, haurire. ncipem et ornamentum haɛrarum Adrianum Turne·*stris* legere. Sed cur Latini ·egrina utantur, relicta pro*:hlear*, sive *ligula ?* Sane :ulare, ligulis aut cochlea- . conviviis vinum haurire. erat ingens vas vinarium, media mensa supra machincitegam destituebatur. Ex ıis vinum emiscebant, i. e. ınt.—*Hauriet emiscens*. Vera ıra. Firmicus agnoscit. Sed paullo sequius, quamquam ıle, interpretatur : « quod ım sine aquæ admixtione bibet ». *Emiscere*, interpreɔtrarium τῷ *miscere*. At non enim e cratere in scyphum . Miscere vinum, ut dixit haurire, in pocula defunınstat a paraphraste Firmi:ctionem nostram agnosci. agnoscit *Hauriet e cratere*, ıt qui sub Cratere natus sit. eribus autem vinum bibe·rg. Æn. I, 724 : « Crateras statuunt » ; Æn. III, 525 : :hises magnum cratera coduit », et Æn. IX, 165 : ent vino et vertunt crateras . Ed.—*Et fr. i. fruetur*. Ipse, inquit, ipsos fructus absumet, neque ex illis negotiabitur, aut compendium faciet: ebibet enim omnes.

248. *Annonæ quoque vectigal*. Annonæ quoque publicum redimet. Firmicus libro tertio : « Exactorem retiarum annonarum, vel fiscalium pecuniarum ». Ita reponimus ex veteri codice. Retiæ seu reticæ annonæ meminit Augustinus de Civitate libro XVIII, cap. 18.

249. *Præcipue quas humor alit*. Firmicus alicubi aquaticas negotiationes, item aquarum opera vocat. Quia vero crater non solum vini, sed et omnium liquorum capax est, ideo et aquam quoque capit : nisi ideo dixerit, quia quidam Veterum non craterem, sed urnam, hoc est, κάλπην vocarunt, ut scholiastes Germanici. Cicero feminino genere crateram : κάλπην etiam fontem vocabant Veteres, Plautus et Varro.

251. *Jam subit Erigone*. In decima quinta parte Virginis oritur Corona. Sub hac natus erit delicatus ac mollibus studiis deditus : hortos colet, corollas plectet. Seplasiarius, pigmentarius, turarius erit. — *Ter quinque feretur Partibus*. In xv parte Virginis ait oriri Coronam. At Firmicus *quinta parte*. Et sane corruptus est locus. Nam infra Spica oritur decima parte. Non ergo scripsit Manilius « quæ quum ter quinque », sed « quæ quando quinque », aut simile quid. Sed nugatur. Nam illius sæculo Corona oriebatur supra finitorem barbaricum a xxx

Partibus ereptis ponto, tollentur ab undis
Clara Ariadneæ quondam monumenta coronæ,
Et molles tribuent artes : hinc dona puellæ
Namque nitent; illinc oriens est ipsa puella.
Ille colet nitidis gemmantem floribus hortum,
Pallentes violas, et purpureos hyacinthos,
Liliaque, et Tyrias imitata papavera luces,
Vernantisque rosæ rubicundo sanguine florem.
Cæruleum foliis viridi quin gramine collem
Conseret, et veris depinget prata figuris:
Aut varios nectet flores, sertisque locabit;
Effingetque suum similes : in mutua pressos

Virginis ad IX Libræ hora una fere. Sed mirum Coronæ austrinæ nullam fieri mentionem ab Arato in Phænomenis, neque a Manilio libro primo. An dicemus ante Hipparchum in asterismos non relatam? Non ita videtur. Hyginus enim, qui ex Eratosthene, et antiquioribus Astronomicon suum describit, vocat eam Sagittarii Coronam.

255. *Illinc oriens est ipsa puella.* Sequitur eos, qui dicunt non solum Coronam, sed etiam Ariadnam, in cælo effingi. Propertius : « Te quoque enim non esse rudem testatur in astris Lyncibus in cælum vecta Ariadna tuis ». Et ipse Manilius Coronam in cælo capiti Ariadnæ impositam canit in sphæra. At contra Aratus ait Coronam in cælo positam a Baccho monumentum relictæ Ariadnæ esse. Quid si non de Ariadna, sed de ipsa Erigone intelligas?

258. *Tyrias luces.* Hoc ineptum : lege *Tyrios...fucos.* Ovid. Met. VI, 222 : «Tyrioque rubentia fuco ». Ed.

260. *Cæruleum foliis viridi quin gramine collem Conseret.* Viridem et cæruleum confundunt poetæ. Nam et Ovidius aerem viridem dixit pro cæruleo, et aquas virides pro eodem. — B. *Cæruleumque oleis.* Viridemve in palmite. Olea enim cærulea et glauca. Ovid. Art. Am. II, vs. 518: « Palmite collem », ut Stat. Silv. IV, 2, 36 : « vitifero sub palmite nudos Umbravit colles ». Ed.

261. *Conserit et veris.* Potes et legere *vernis.*

263. Olim *Effingetque sinu, similesque.* Quid est *effingere sinu flores?* quid similes excoquere? Nugas egerit tam qui interpretationem exiget, quam qui dabit. Gemblacensis: « Effingetque suum similes ». Quod est verissimum. Effinget suum similes, suorum similes flores : suorum florum coronæ est idiotismus Manilianus. Effinget flores sertis, cujusmodi flores habet Corona ipsa Ariadnæ : omnino effinget similes suorum coronæ florum, ut Maniliane loquar. Virgil. Æn. IV, 634: « Namque suam antiqua patria cinis ater habebat ». Suam Didonis nutri-

|uet, atque Arabum silvis mulcebit odores;
edicos unguenta dabit referentia flatus,
.t adulterio succorum gratia major;
litiæ cultusque adsunt, artesque decoræ,
nocinium vitæ præsensque voluptas.
.nis hoc anni poscunt, floresque coronæ.
quum per decimam consurgens horrida partem
ı, feret præ se squallentis corpus aristæ:

ut Noster suorum coronæ – Voss. *Effingetque suum* *quin mutua*. Scil. effinget is, coronam sub quo si- is est. *Mutua* pro *mutuo*, um mihi videtur. *Pressos* ores. Ed.

: *mutua pressos Incoquet*. nium succos expressos : ad opus seplasiarium Hæc clausula manifesto a ius tam sensu, quam argu- parata est. Seplasiarios

edicos flatus. Vett. quatuor forte *Medos*, i. e. malum

ultusque placent Bentl. ut

t lenocinium vitæ. Para- irmici: « corpusque suum pulchritudinis excolens ». sus hoc voluit, sed plus. ocinium vitæ plus est, ocinium corporis. Intelli- nim molles et delicati, semper sequitur esse mœ- adulteros. — *Præsensque Virginis hoc anni poscunt*. stes: « et qui stupra et latenter exerceat, ad vir- ulchrarum puerorumque is prona libidinis animo- tinans et currens ». Stupor hominis. Nam τὸ *Virginis hoc anni* est epilogus, ut et cæco adparet. Itaque plane hic deliravit.

269. *Floresque coronæ*. Potuit etiam ad mythologiam adludi. Nam Timachides poeta scripsit coronam Ariadnæ ex quodam flore plexam fuisse, qui dicebatur Theseius.

270. *At quum per decimam*. Oriebatur Spica cum XXVI parte Virginis, quam cum decima parte Virginis oriri vult in finitore barbarico. Spica igitur oriente qui nascentur, erunt adtentiores ad agricolationem et ad condita frugum. Pistrinorum mancupes erunt, pistores dulciarii. Erunt etiam publicorum horreorum curatores.

271. *Squallentis corpus aristæ*. *Corpus*, adpositive, *squallentis* seu *squallentes* aristas. Rectissima lectio. Magis placeret « squallentis corpus aristæ ». Quare aristæ dicantur squallidæ, non magis ratio exigi debet, quam quare dicantur horridæ. Alioqui squallere est contaminari, et squallor contaminatio. Firmicus in partium Scorpii Myriogenesi: « turpes faciet homines, meretricio squallore sæpe pollutos ». Tertullian. exhortatione ad castitatem, c. 10: « ingredi in disciplina Domini non secundum carnis et squallentiæ concupiscentiam ».

Arvorum ingenerat studium, rurisque colendi,
Seminaque in fenus sulcatis credere terris,
Usuramque sequi majorem sorte, receptis
Frugibus innumeris, atque horrea quærere messi,
Quod solum decuit mortales nosse metallum.
Nulla fames, non ulla forent jejunia terris.
Dives erat census saturatis gentibus orbis,
Et si forte labor ruris tardaverit artes,
Quis sine nulla Ceres, non ullus seminis usus,
Subdere fracturos silicis frumenta, superque
Ducere pendentes orbes, et mergere farra,
Ac torrere focis, hominumque alimenta parare,
Atque unum genus in multas variare figuras.
Et quia dispositis aptatur spica per artem

274. *Usuramque sequi majorem sorte.* Et nos quoque ita olim edidimus. Imperite, ut alias, lectionem innovavit Bonincontrius : « Versuramque sequi ». Nam quæ versura hic intelligenda est, quum loquatur de terræ fide, quæ majore fenore fruges reddit? Est enim metaphora. Neque Danistæ hic magis locum habent, quam agricolatio in foro Romano. Sine metaphora aut allegoria extulit paraphrastes Firmicus : « qui novis seminibus per annos singulos novitatem etiam frugibus pariat ».

276. *Nosse metallum*, hellenismus, metallum pro conditis. In Hadriani vita : « Laborabat præterea, ut condita militaria inspiceret », id est, annonam militarem in horreis. Sed de conditis mentio est etiam in Cod. Theodos.

278. *Dives erat.* Conditionale est. pro *Dives foret.* Virgil. Georg. II, 132 : « Et si non alium late jactaret odorem, Laurus erat ». Sed vitiosum hic, quia jam Noster dixit *forent.* Ordo est : Dives erat census orbis, saturatis gentibus. Sed B. hunc versum irreptitium putat. Ed.

281. *Subdere fracturos silicis.* Melius *fracturo silici.* Vid. Virg. Georg. I, 267, et Æn. I, 182. Ed.

285. *Et quia dispositis aptatur*, etc. Quemadmodum in spica grana suis cellis et folliculis inclusa ac disposita sunt, ita etiam qui sub hoc sidere nascuntur, disponent fruges per horrea et cellas. Intelligit vero publica horrea, cujusmodi horrea Sulpitia, et quæ præterea in singulis regionibus Urbis ponit Sext. Aurel. Victor; quibus etiam curatores præficiebantur, quorum crebra mentio in veteribus monumentis. Fruges accipit pro grano ipso frumenti. Unde proverbiale dictum, Frugem non faciet. Nam proprie dicitur de culmo, qui granum non cepit suo tempore.

Frugibus : exstructu simili componitur ordo,
Seminibusque suis cellas atque horrea præbet.
Sed parte octava surgentem cerne Sagittam
Chelarum : dabit hæc jaculum torquere lacertis,
Et calamum nervis, glebas et mittere virgis,
Pendentemque suo volucrem deprendere cælo,
Cuspide vel triplici securum figere piscem.
Quod potius dederim Teucro sidusve genusve?
Teve, Philoctete, cui malim credere parti?
Hectoris ille faces arcu, teloque fugavit,
Mittebat qui vos, ignes, in mille carinas.

In Gemblacensi erat : « exstructos similis componitur ordo ». Fortasse *exstructu* legendum. Nihil interest ad sententiam. Firmicus recte concepit hæc : « qui ad vitæ subsidium multas fruges in horreis condat ». — Pro *aptatur* G. et Lips. *habeatur.* Voss. *habitatur,* quod sic intelliges : Spica habitatur frugibus, sive granis, quas in glumis tamquam in cellis atque horreis conditas tenet.

286. *Exstructu simili.* Propius ad Gembl. *structo similis,* i. e. ordini humana arte structo. Quinque autem versus, qui in vulgatis sequuntur, B. vult esse hic necessarios, et artem architectonicam ex ordine spicarum deductam dici. Sed de templis tantum agitur. Locus certe difficillimus. Vid. inf. 508. Ed.

* *Sculpentem faciet.* Quid bractearii et pictores ad horrea et fruges? Quo pertineant, infra dicetur. Nam, ut toties dixi, a Bonincontrio criticen non exigimus, cui nihil horum mendorum oboluit. Scalig. hos quinque vs. post 508 retraxit.

288. *Sed parte octava.* Parte octava Libræ ait Sagittam oriri. Quod falsum est. Sæculo Manilii Sagitta oriebatur a III Sagittarii ad VII ejusdem, hor. 0, 15', in finitore barbarico. Non igitur oritur in octava Libræ, neque in ultima facie Capricorni, quod nugatur Bonincontrius, rem mihi plane novam et obscuram, et quam puderet astronomum etiam cogitasse. Igitur oriente Sagitta nati erunt jaculatores periti et sagittarii : thunnos etiam et alios majores pisces fuscina trajicient. Philoctetæ et Teucri genitura.

290. *Glebas et mittere virgis. Virgis,* sagittis, quibus glebas plumbeas mittebant, quæ jactæ in aere ignem concipiebant, ut, præter poetas, meminit etiam Aristoteles in libris de cælo. Statius, X, 257 : « et arsuras cæli per inania glandes ». Vid. Virg. Æn. VII, 686.

291. *Pendentemque suo.* Silius lib. II, 96 : « Ille vagam cælo demisit sæpe columbam ». — *Deprendere nube.* Silius, XVI, 565 : « volucresque vagas deprendere nube Adsuetus jaculis ».

296. *Mittebatque suos ignes.* Ita intelligeretur de Philoctete, quod est Hectoris. Sane vetus poeta di-

Hinc ortam pharetram, Trojæ bellumque gerebat,
Major et armatis hostis subsederat exsul.
Quin etiam ille pater tali de sidere cretus
Esse potest, qui serpentem super ora cubantem,
Infelix, nati somnumque animamque bibentem,
Sustinuit misso petere ac prosternere telo.
Ars erat esse patrem : vicit natura periclum,
Et pariter juvenem somnoque ac morte levavit
Tunc iterum natum, et fato per somnia raptum.

xisset : « Mittebat qui suos ignes », ut Ennius et Lucretius. Sed Manilius numquam hoc dixerit.—Hunc versum B. interpolatum putat, et conjecturam Scal. indignam tanto viro dicit. Cui adsentior. Forte : « Mittebatque suos ignes e mille carinis ».

297. *Hic autem pharetram*. Gembl. « Hic ortam pharetram ». Legit B. « Hic sortem pharetra Trojæ belliqne gerebat ». *Hic* est Philoctetes. Infra *ille* est Teucer. Sed Scal. *Hinc*, i. e. ex hoc sidere, quod genus loquendi in his apotelesmatis frequentissimum. Infra, 324 : « Hinc venient vocis dotes ».

298. *Major et armatis hostis subsederat*. Eleganter traduxit a gladiatoribus, aut a bestiariis, qui victis sufficiebantur. Latini hos subdititios vocant, Martialis etiam supposititios. Proprie autem quos Græci dicunt ἐφέδρους, Latini in ludo gladiatorio secutores vocant. Nam, nisi fallor, non bene exponunt grammatici. Admodum venuste transtulit Apuleius Milesia quarta : « Non diu cruciatus vitam evasit, quem, prioris exemplo, sepulturæ traditum bonum secutorem Lamacho dedimus ». Secutorem dicit τὸν ἔφεδρον. Veteres Glossæ τὸν ἔφεδρον etiam tertiarium vertunt; quod nimirum altero interfecto tertius sufficeretur. Secutor igitur, supposititius, idem. — Sed nimia forte hic eruditione peccat Scaliger. Sententia enim per se facilis. *Major armatis*, quia qui arcum gerebant cætera inermes erant. *Subsederat exsul*, i. e. hæserat, cessaverat, substiterat in Lemno.

299. *Quin etiam ille pater*. Intelligitur Alcon Phaleri unius ex Argonautis pater. Val. Flacc. lib. I, 398 : « Insequeris, casusque tuos expressa, Phalere, Arma geris : vacua nam lapsus ab arbore parvum Te quater ardenti tergo circumvenit anguis. Stat procul intendens dubium pater anxius arcum ». Sed et Sidonius Apollin. eamdem historiam luculentis versibus descripsit, qui cum Manilianis certant : « non sic libravit in hostem Spicula, qui nato serpentis corpore cincto Plus timuit, dum succurrit; dum jactibus iisdem Interitum vitamque daret, stabilemque teneret Corde tremente manum, totamque exiret in artem Spe propiore metus, dans inter membra duorum Unius mortem ».

305. *Tunc iterum natum*. Nam verbo palingenesiæ ad eam rem utebantur Veteres.

At quum secretis improvidus Hædus in astris
Erranti similis, fratrum vestigia quærit,
Postque gregem longo producitur intervallo,
Solertes animos, agitataque pectora in usus
Effingit, variis nec deficientia curis,
Nec contenta domo: populi sunt illa ministra,
Perque magistratus, et publica jura feruntur.
Non ullo careat digito, quaque iverit, hasta:
Defueritve bonis sector, pœnamve lucretur

306. *At quum secretis improvidus.* Ait Hædum oriri, et non ponit in quota parte Libræ. Firmicus ponit in xv. Mirum quod scribit Bonincontrius de Manilio loquens: « quum hunc dicat oriri in xv parte Libræ ». Ubi hoc dicit Manilius? et quis est iste Hædus? ubi ejus grex, cujus meminit Manilius? Hædos tantum et Capram novimus, illos in sinistra, hanc in humero sinistro Heniochi. Quæ autem Capra hunc nobis pepererit, non magis scimus, quam quis sit Hædus iste. Igitur isto Hædo, in quacumque cæli parte balantem audivit Manilius, oriente, solertes nascuntur atque indefatigatæ diligentiæ: magistratibus adparebunt: sectores, cognitores erunt: lascivos etiam ac temulentos producet. Pantomimi quoque nascentur. — *Secretis... astris.* Quænam secreta astra? Forte *secretis in arvis.* Similis erranti in arvis secretis. Auctor Nucis: « Felix secreto quæ nascitur arbor in arvo ». Ed.

310. *Effingit, variis.* Alii *Effingit varios, nec*, non male. Ovid. Fast. II, 291: « Vita feræ similis, nullos agitata per usus ». Ed.

307. *Fratrum vestigia quærit.* Nulli alii sunt, nisi qui ab Heniocho sustinentur. Non satis possum mirari quid Manilium de hoc Hædo adegerit pronuntiare, qui non est in rerum natura.

313. *Non ullo careat digito*, etc. Sectores aut mancupes manu sublata significabant se auctores emptionis esse, ut ait Festus. Inde Cic. in Verr. I, 54, digitum tollere in auctionibus: item apud Martialem: « Nam mea jam digitum sustulit hospitibus ». Hoc est, mea suppellex in auctione mancupes invenit, ut amplius hospitibus servire non possit. Quamdiu, inquit, qui sub hoc signo nascetur, vivet, numquam deerit, qui in sectionibus tollat digitum. Hastam autem in auctionibus poni solitam, puta quum bona damnati venderentur, vulgo palam est. Quaque pro quacumque, et quandoque pro quandocumque Veteribus dictum notant et docti ætatis nostræ viri. — B. refingit *Non illo coram digitos quæsiverit hasta*, eadem sententia, i. e. licitator erit, qui digitum in auctionibus tollet. Gemblacens. habebat: *Non ullo curam digito qui viverit hasta*. Ed.

314. *Pœnamve lucretur.* Numquam peculatum quisquam impune fecerit, aut repetundarum reus pœnam

Noxius, aut patriam fraudarit debitor æris.
Cognitor est urbis: nec non lascivit amores
In varios, ponitque forum, se datque Lyæo,
Mobilis in saltus, et scenæ mollior arte.
Nunc surgente Lyra, testudinis enatat undis
Forma, per hæredem tantum præfata sonantis,

evaserit. Talis ac tantus quadruplator ei nascetur sub hoc sidere.

316. *Cognitor est urbis*. Cognitor et sector pæne idem. Est autem is, qui sectionibus præest, cujus munus cognitura dicitur. Sueton. in Vitellio: «Filius sectionibus et cognituris uberius compendium nactus». Ovid. Am. I, XII, 23: «Aptius hæ capiant vadimonia garrula ceræ, Quas aliquis duro cognitor ore legat». Glossæ: *Cognitor, ἔκδικος*. Est ergo proprie, qui compendii sui caussa nullum non manubiarum genus experitur. Minus hæc intelligit paraphrastes Firmicus, qui publicorum officia vectigalium tractaturos scribit.

317. *Ponetque forum*. Gemblac. *ponitque forum*. Quadruplaturis, cognituris, sectionibus voluptates etiam interjiciet: neque semper publicis illis muneribus distringetur. Nam fori adpellatione quadruplaturam, secturam et cognituram intelligit. Itaque τὸ *ponitque forum*, est abjicit curam fori, cogniturae, sectionis, quadruplaturæ, etc. Hinc colligitur recte a nobis correctum, «cognitor est urbis». Est enim publica persona. Ideo in foro venali, et hasta ejus cura. — *Se datque Lyæo*. Adstipulatur paraphrastes Firmicus: «vinoque et epulis deditus». Sed G. habet *sua detque;* unde B. *suadente:* deserit forum, invitante Baccho. Ed.

318. *Mobilis in saltus*. Pantomimus.

319. Vid. Excursus II ad calcem hujus libri. Ed.

320. *Forma per hæredem*. Post hunc versum interjicit Scal. «Chelarum surget quum pars vicesima sexta», qui versus apud B. abest, et post 332, *solus et ipse*, etc. ponitur. Vid. infra. Nam deest locus sive pars signi, in qua oritur Lyra. At iste versus eo loco, ubi vulgo legitur, inepte positus est: quia si eum ibi esse sinamus, maxima absurditas consequetur, ut Ara sit in vicesima sexta parte Libræ simul et octava Scorpii. Quid potuit absurdius excogitari? In vulgatis exemplaribus Firmici omissus est hic locus totus de Lyræ tam ortu quam occasu. At Bonincontrius videtur usus codice Firmici, in quo Lyra dicatur oriri X parte Libræ. Sed neutrum verum est. Nam hodie tota Lyra exstat supra finitorem barbaricum in octava Sagittarii, non in quinta parte Capricorni, ut nugatur Bonincontrius. Tempore vero Manilii Lyra oriebatur a IV Scorpii ad XV ejusdem, hor. 0, 45', in finitore barbarico. Igitur Lyra oriente, fidicines, flatores tibiarum, hydraulæ, organarii, cantores nascentur. — *Per hæredem tantum prolata Tonantis*. Quis est iste hæres Tonantis, qui Lyram protulit? Dicunt a Mercurio prolatum. Sed ubi

*Chelarum surget quum pars vicesima sexta.
Qua quondam sonitumque serens OEagrius Orpheus,
Et sensus scopulis, et silvis addidit aures,
Et Diti lacrymas, et morti denique finem.
Hinc venient vocis dotes Boreæque sonantis,
Garrula quæ modulis diverse tibia format,
Et quodcumque manu loquitur, flatuque movetur.
Ille dabit cantus inter convivia dulces,
Mulcebitque sono Bacchum, noctesque tenebit.

sunt tabulæ testamenti, quibus Jupiter instituit hæredem suum Mercurium, quum morietur ipse? Commentitia est lectio. Gemblacensis: « per hæredem tantum præfata sonantis », optime. Hæres Lyræ est Orpheus: nam a Mercurio facta Orpheo tradita est, auctore Hygino et Nicomacho Geraseno, lib. II Musices. Ea igitur Lyra per solum Orpheum duntaxat sonabat præfata, i. e. præludia. Alio enim tangente non sonabat: quasi nulli citharœdo pareret præterquam Orpheo hæredi ipsius lyræ. — B. ita locum concipit: « forma per hæredem tantum post fata sonantis, Qua quondam mentemque feris OEagrius Orpheus ». Hæres tantus est Mercurius, qui ex mortua testudine, post fata, lyram effecit.

321. *Sonitumque serens.* Hæc mendosa videntur. *Sonitus* post *sonantis* importune. Emendationem mentemque feris adserit Ovid. Metam. XI, 2: « Carmine dum tali silvas animosque ferarum Threicius vates, et saxa sequentia ducit ».

323. *Et morti denique finem.* Fine morti dato, nemo postea moreretur. Bentl. legit *et Parcis denique filum.* Filum addidit Parcis, quum Eurydicen uxorem mortuam, iterum victuram recepit. Apud Stat. Theb. VIII, 57, Pluto de Orpheo narrat: « Vidi egomet blanda inter carmina turpes Eumenidum lacrymas, iterataque pensa sororum ».

327. *Et quodcumque manu loquitur, flatuque movetur.* Hydraulica et pneumatica. Nam et flatu et manu moventur. Vide quæ studiose olim in hanc rem colligimus commentariolo in Ætnam.—*Flatuque movetur.* Tibicines et fistulatores quoque cum his comprehenduntur et symphoniaci. De tibiis vide Solinum, qui in illis milvinas numerat; quod milviorum clangorem imitentur: clangor autem milviorum dicitur *jugitus*, et verbum ipsum *jugere.* Vide quæ nos in Festum et Varronem, qui primi locum Varronis apud Nonium correximus, ubi *vigere* pro jugere legebatur voce *tegillum.* Apuleius Milesia quinta: « Jubet citharam loqui, psallitur; tibias agere, sonatur; choros canere, cantatur ».

329. *Mulcebitque sono Bacchum noctesque tenebit.* Τὸ *noctesque tenebit* non est nauci. In Gemblacensi et in textu Bonincontrii sequitur versus mala fide ab aliis editionibus omissus, « Quin etiam curas inter secreta movebit ».

Quin etiam curas inter, secreta movebit
Carmina, furtivo modulatus murmure vocem:
Solus et ipse suas semper cantabit ad aures.
Hinc distante Lyra, quum pars vicesima sexta
Chelarum surget, quæ cornua ducit in astra,
Sed regione Nepæ vix partes octo trahentis,
Ara ferens turis, stellis imitantibus, ignem,

333. *Hinc distante Lyra.* Quis hæc intelligit? Hinc distante Lyra in XXVI parte Libræ. Sed e regione Scorpii *Ara surgit.* Sunt oracula ægrotantium. Ara igitur surget eodem tempore in XXVI Libræ cum Lyra, et e regione ejus in octava parte Scorpii? Hæc perabsurda. Acrostichides et acroteleutia hujus distichi inter se commutarunt: quæ ita restituuntur: « Chelarum surget quum pars vicesima sexta: Hinc distante Lyra, quæ cornua ducit in astra ». Sed prior versus suo ordini redditus supra. Deinde quam inepta erat trajectio: « Chelarum surget, quæ cornua ducit in astra ». Ita restitutio primum versuum inter se implicatorum, deinde loco suo luxatorum, postremo mendi, quod est in sequenti versu, facta est. — Sed merito, ut opinor, hos versus B. pro spuriis habet. Ed.

334. *Sed regione pari vix partes octo trahentes.* Si ultimam syllabam in voce *regione* repetiveris, veram lectionem pæne adeptus fueris. Adjuva igitur, et lege: « Sed regione Nepæ vix partes octo trahentis ». Verissima emendatio. Scriptum fuerat *nepai*, ut infra *carai* pro *caræ*. Sic Aimilius, Æmilius. Igitur in octava parte Scorpii Ara oritur, vel, ut Manilius loquitur, Ara oritur e regione Nepæ vix dum trahentis octo partes. Sæculo Manilii Ara oriebatur supra finitorem barbaricum a XV Sagittari ad XV Capricorni, hor. 1, 15'. Longe igitur abest a vero hic Noster, quæcumque fuerint illa parapegmata barbarica aut vera, quæ non intellexit, aut falsa, quæ illi imposuerunt. Firmicus oscitanter legit auctorem suum, qui dicat Aram oriri cum prima Scorpii; qui tamen recte confirmat emendationem hanc illustrem *E regione Nepai.* Bonincontrium autem decepit ridicula trajectio versuum de XXVI parte Chelarum: neque contentus eo, non XXVI legit, sed XXVIII, quia nimirum octo partium mentionem fieri in sequenti versu viderat. Itaque τὸ vicesima ex uno versu, τὸ *octo* ex altero mutuatus monstrum bicorpor conformavit *vicesima octo*, digna tali interprete sententia. Ara igitur oriente nati erunt neocori, sacerdotes, prophetæ, sanctissimique antistites.

335. *Ara ferens ignem.* Ignem turis vocat τὸ θυμίαμα. Aram Græci asterismi vocant θυτήριον, Latini Turibulum. Etiam Phari sunt lucernæ magnæ Damaso de donariis Constantini et Bedæ, qui scribit pharos altissimarum lucernarum accendi solitas in Martyriis et Basilicis. Ara constituta est in intersectione australi meridiani et hori-

In qua devoti quondam cecidere Gigantes,
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Juppiter, ante Deos quam constitit ipse sacerdos;
Quos potius finget ortus, quam templa colentes,
Atque auctoratos in tertia jura ministros,
Divorumque sacra venerantes numina voce,
Pene Deos, et qui possunt ventura videre?
  Quattuor adpositis Centaurus partibus effert
Sidera, et ex ipso mores nascentibus addit.
Aut mulos aget aut mannos, mixtosque jugabit
Semine quadrupedes, aut curru celsior ibit:

zontis, quum medium cursum tenet, quod per catachresin dicitur: vix enim gradibus decem adtollitur supra finitorem barbaricum. Sed Cicero medium cælum etiam tenere posse putavit in illis Arateis juvenilibus, p. 27, v. 437: «Nam quum fulgentem cernes sine nubibus atris Aram sub media cæli regione locatam». Certe ne minimum quidem mentem Græci poetæ odoratus est, cujus sensus est: Ne, cælo in partibus borealibus nebuloso, opta surgere sudam Aram in horizonte austrino. Vid. Arat. Phæn. v. 413.

338. *Ante Deos*. B. mavult *ante focos*, i. e. ante aram. Ed.

339. *Quos potius finget ortus*. Scribe *finget partus*. Refertur enim ad Aram, et est hyperbaton.

341. *Divorumque sacras*. Gembl. et nos olim *sacra*. Intelligit ὑμνολόγους· quorum etiam mentio in veteribus inscriptionibus Romæ.

343. *Quatuor adpositis*. XII parte Scorpii, inquit, oritur Centaurus. Sæculo Manilii oriebatur a XXIX Libræ ad XXVII Sagittarii, horas VI fere, in finitore barbarico.—*Partibus offert Sidera*. Gemblacensis et nos olim *effert*. *Ex ipso*, i. e. ex se ipso.

345. *Aut mulos aget, aut mannos*. Id est, erit mulio. Nam qui mannos ducit, etiam dicitur mulio. Mart. Epigr. XII, 24, 8: «Nusquam est mulio? mannuli tacebunt». Mannos enim major pars scriptorum minutos mulos et burrichos interpretatur. Exprimit locum Horatii, Epod. IV, 14: «Et Appiam mannis terit». Nam burrichos Acro exponit eodem loco; quos Martialis paullos mulos vocat in lemmate distichi illius, lib. XIV, epigr. 197: «His tibi de mulis non est metuenda ruina. Altius in terra pæne sedere soles». Quippe in veteribus codicibus lemma conceptum exstat: *paullæ mulæ*, aut *paulli muli*. Sequor tamen eos, qui pumilos equos exponunt, quos etiam hinnos vocabant.

347. *Mixtosque jugabit Sanguine quadrupedes*. Mulocisiarius, seu carrucarius erit. Quadrupedes mixti semine sunt muli, aut musimones. Hic quoque insigniter erravit vetus paraphrastes, qui equitiarios interpretatur. Equitiarios vero intelligit (quod verum est) prurigas, qui equabus mares admittunt. Unde

Aut onerabit equos armis, aut ducet in arma.
Ille tenet medicas artes ad membra ferarum,
Et non auditos mutarum tollere morbos:
Hoc est artis opus non exspectare gementes,
Et sibi non ægros jamdudum credere corpus.
Nunc subit Arcitenens, cujus pars quinta nitentem

liquido adparet, τὸ jugare quadrupedes ipsum accepisse pro eo, quod est admissuras facere. Frustra.

347. *Aut onerabit equos armis.* Equistrator erit, qui herum armatum in equum imponit. Neque hæc intellexit Firmicus paraphrastes, qui inter equites militantem exponit. — B. vult *Aut ornabit equos phaleris.* Virg. Æn. V, 310: « equum phaleris insignem ». Ed.—*Aut ducet in arma.* Stratoris est herum in equum imponere, et ad bellum proficiscentem comitari. Ejus munus est Stratura.

348. *Ille tenet medicas artes.* Ἱππίατρος erit. Ἱππιατρίαν mulomedicinam et veterinariam vertunt Veteres. — B. reponit *ferorum*, i. e. equorum, nam medici non feras curant. Pro *medicas artes* forte *medicas herbas*, nam sequitur *artis opus*. Ed.

349. *Et non auditos mutarunt tollere motus.* Gembl. *tollere morbos*, quod rectum est. Sed legendum *mutarum*.

350. *Non exspectare gementes.* Hoc est, morbum prævertere. Tangit partem medicinæ prophylacticam. Auson. Griph. ternarii numeri vs. 69: « Et medicina triplex, servare, cavere, mederi ».

351. *Et sibi non ægrum.* Gembl. non deterius: *Et sibi non ægros.* Hoc, inquit, est opus ut ipse præveniat morbos, et ut nondum ægroti credant illi corpus suum: τὸ sibi refertur ad ipsum veterinarium, sive mulomedicum, non ad ægros. Per prosopopœam autem ait equos ipsi tradere corpus suum, quum vult intelligi equorum nondum affectorum morbo illis curam tradi, ut ipsis in posterum caveatur de salute et sanitate. Denique mulomedicina promittit sanitatem omnium quadrupedum, quæ veterinorum nomine veniunt; nam et boum, et camelorum, et cæterorum. Mutas vero minus proprie dixit, quum vocentur semivocales, ut Columellæ: sed idiotismum sequitur. Nam et canis eodem modo dicebatur mutus custos, quum sit animal vocale. — Forte hi vs. ordine luxati sunt. Melius « Hoc est artis opus... Sed non auditos mutorum, ... Et sibi non ægros jamdudum credere tales », i. e. Præsentire equos ægros esse, priusquam ipsi se ægros esse sentiant.

352. *Nunc subit Arcitenens.* In quinta parte Sagittarii ait oriri Arcturum, mendosissime. Temporibus Maniliani in XXI Virginis exstabat supra finitorem barbaricum. Magnæ sunt hæ hallucinationes vel Manilii, vel a quo Manilius hæc accepit. Sane Hipparchus ait in Græcia suis temporibus Arcturum eumdem cum Virgine ortum et occasum habere, quo tempore noctes dicuntur νύκτες ἐπ' Ἀρκτούρῳ, teste eodem

Arcturum ostendit ponto, quo tempore natis
Fortuna ipsa suos audet committere census,
Regales ut opes, et sancta æraria servent,
Regnantes sub rege suo, rerumque ministri;
Tutelamque gerant populi, domibusve regendis
Præpositi, curas alieno limine claudant.
Arcitenens quum se totum produxerit undis

Hipp. et Arato, Phæn. 585 : Κεῖναί τοι καὶ νύκτες ἐπ' ὀψὲ δύοντι λέγονται. Hunc versum Arati neque Ciceronem, neque Avienum, neque Germanicum intellexisse fidem fecerit eorum silentium : nullus enim eorum hunc versum adtigit, perinde ac si supposititius esset, aut omnino abesset. Νύκτες igitur ἐπ' Ἀρκτούρῳ dicuntur, quod post Arcturum, id est, post ejus occasum sequuntur, quando Arcturus totum diem supra horizontem existit una cum Virgine, et una cum ea occidit. Idem intelligit Plinius lib. II, cap. 47, quum ait Arcturum exoriri mane undecim diebus ante æquinoctium autumni. Sane si XI dies ad XIII Septembris addideris, pervenies ad XXIV Septembris, nimirum æquinoctium Sosigenis, quod habebat in animo Plinius. Porro si etymon spectes, Arcturus idem fuerit quod Arctophylax, siquidem οὖρος et φύλαξ idem. Quare hoc, puto, sequutus Avienus Arcturum pro Arctophylace posuit, Arat. Ph. 1306 : « Labitur Arcturus : manus olli quippe sinistra Juge manet ». Totum enim Booten intelligit, non illam lucidam, quæ intra genua Bootæ nitet. Igitur oriente Arcturo qui nascentur, erunt fisci et ærarii præfecti. Palatio etiam præficientur : syndici, œconomique privatarum domorum.

354. *Fortuna ipsa suos.* Firmicus ineptissime hic interpretatur : « Hoc oriente signo qui natus fuerit, erit talis, qui amicorum secreta fideli taciturnitate custodiat ». Extra controversiam est ipsum legisse *sensus*, non *census*.

356. *Regnantes sub rege suo.* Continuat enim superiorem versum cum hoc, post quem duo, qui infra duodecimo loco positi sunt, huc interjiciendi. Ergo ita totum locum lege, ut dedimus. Quod enim recte hi versus conjuncti sint, præter cognationem materiæ, quæ eos huc vindicavit, et absurditatem sententiæ, quæ ex alteris sedibus sollicitavit, argumento erit paraphrasis Firmici. Nam fortasse sciolis quibusdam mirum videri posset.

357. *Tutelamque gerant populi.* Firmicus : « cura illis populi credetur ». Hoc est, patroni municipiorum. In veteribus inscript. PATRONO MVNICIPI.

359. *Arcitenens quum se.* Ait in tricesima parte Sagittarii Cycnum oriri. In finitore barbarico temporibus Manilianis oriebatur a XXII Libræ ad XXVII Sagittarii. Non erravit ergo. Viderit astrologia Bonincontrii, quæ oriri facit in grad. 28, 36' Aquarii. Quod hoc monstrum astrologiæ?

Ter decuma sub parte feri, formantibus astris,
Plumeus in cælum nitidis Olor evolat alis:
Quo surgente trahens lucem, matremque relinquens,
Ipse quoque aerios populos, cæloque dicatum,
Alituumque genus, studium censusque vocabit.
Mille fluent artes, aut bellum indicere mundo,
Et medios inter volucrem prensare meatus:
Aut nidis damnare suis, ramove sedentem,
Pascentemve super surgentia ducere lina.
Atque hæc in luxum: jam ventri longius itur,

360. *Ter decuma sub parte.* Paraphrastes Firmicus oscitanter legens, scribit: « In Sagittarii parte decima oritur Cycnus ».

361. *Plumeus in cælum.* Cycnum asterismorum Arabes vocant Gallinam. Ejus ortu nascuntur aucupes, aut qui aves humanam loquelam doceant, aut varium avitium nutriant, et ex eo compendia nanciscantur.

364. *Alituumque genus.* Nondum in usum venerat aucupium accipitrinum, quo olim nobilitas nostra utebatur. Græci recentiores vocarunt ἱεραχοσόφιον, ut canum institutionem κυνοσόφιον, utrique rei libri dicati exstant in quibusdam bibliothecis. De ejus rei vetustate quædam notat Sc. in Adpend. Virg. Firmici quoque temporibus tali quid in usu erat. Vid. lib. V, cap. 8. — De venatione avium in aere et de variis auctoribus rei accipitrariæ conferatur luculentissima præfatio ad fragmenta et carmina de Aucupio, huj. nost. operis, tom. I, p. 180, seq. Ed. — Huetius refingit: *Alituum genus in studium censusque. Que* enim est supervacuum. Ed.

365. *Aut bellum indicere mundo.* Innumeris locis mundum accipit pro cælo, item pro Deo ipso, atque adeo pro providentia.

367. *Aut nidis damnare suis, ramove sedentem.* Adstipulatur Gemblacensis, ne una quidem literula minus. — *Aut nidis damnare.* Damnare suis nidis, h. e. exsuere, spoliare, antique dictum. Lucilius: « Cassiu' Caius hic operariu', quem Cephalonem Dicimu' sectorem, furemque, hunc Tulliu' quidam Judex hæredem facit: at damnati alii omnes ». Hoc est, exsuti, exhæredati. Nonius. — B. reponit: « aut nido captare suo », male, ut opinor. *Damnare* est verbum Oppiani. Ed.

368. *Pascentemve super surgentia ducere lina. Ducere*, verbum aucupiale.

369. *Jam ventri longius itur. Ventri itur*, in ventri gratiam. Sic *tibi luditur.* Eodem modo *militiæ itur* dixit, id est, bello gerendo. Sic etiam conviviis militare dixit Drepanius Pacatus Nitiobrix in suo divino Panegyrico: « infami delectu scriptos in provinciis aucupes, ductasque sub signis venatorum cohortes militasse conviviis ». Ire ventri, et militare conviviis eadem

n modo militiæ. Numidarum pascimur oris,
idos et damnis : arcessitur inde macellum,
: aurata novo convecta est æquore pellis.
ı etiam linguas hominum, sensusque docebit
ıs volucres, novaque in commercia ducet,
ıaque præcipiet naturæ lege negata.
Deum Cycnus condit, vocemque sub illo :

quidem de eadem re dit possit videri interpres uisse.—Scal. distinguit *At in luxum jam*, etc. Quam ınt hæc, præ luxuria hommo hæc, Phasianos et ıidicas captare, ipsam houxuriam constituunt. Caıquit, aves, non quas coed quas vendat: non in ıum, sed in luxum alie-.

ıam modo militiæ. Numidanur oris, etc. At quæ hæc, spectes, in quem hodie r omnes? Ecce ventri imıgius itur, quam vix modo caussa profecti sumus. ıltimis Numidis Numidiıas, a Colchis Phasianas Lectio Gembl. hæc vult. *modo militiæ.* Τὸ *modo* tanam Romanorum in Phasiı irruptionem, aut in alias nginquiores. Plane est, t Seneca, Consolatione ad « Dii Deæque istos perırum luxuria tam invidiosi fines transcendit. Ultra pi volunt, quod ambitionam instruat : nec piget, a quibus pœnas nondum s, aves petere ». Omnino ad verbum explicant.

hasidos et damnis. Quid propius ad corruptam lectionem vulgatam accedit? Sed G. aliquid monstri alit : legitur enim ibi, « Phasidos aut dulcis ». Lego « Phasidos aut lucis », quod sequitur B. Nam Phasiani in silvis vescuntur. Sed priorem emendationem retinemus. Potest etiam legi : « Phasidos et pullis ». Nam non multum receditur a vestigiis lectionis scriptæ.

372. *Novo... æquore.* Bentl. vult *remige pellis.*

374. *Novaque in commercia.* Et ita Gemblacensis. Aves docentur habere commercia cum hominibus, quando loquelam humanam edocentur. Sequentia interpretantur, et præcedentia non minus. — *Quin linguas hominum.* Martial. lib. XIV, LXXIII, 1 : « Psittacus a vobis aliorum nomina discam ». Idem lib. III, XCV, 1 : « Numquam dicis ave, sed reddis Nævole semper Quod prior et Corvus dicere sæpe solet ».

376. *Ipse Deum Cycnus condit, vocemque sub illo Non totus volucer.* Quam hæc diversa a vulgatis? Ut Taurus Europæ non totus taurus, sed aliquid adhuc repræsentans de Jove in eo latente, ita et Cycnus non totus volucer pingebatur, ut cognosceretur Jupiter in eo conditus. Cycnum enim κατηςεριςμένον esse illum, in quem Jupiter conversus cum Leda concubuerit, satis

Non totus volucer, secumque immurmurat intus.
Nec te prætereant, clausas qui culmine summo
Pascere aves gaudent Veneris, et reddere cæcas
Aut certis revocare notis, totamque per urbem
Qui gestant caveis volucres ad jussa paratas,
Quorum omnis parvo consistit passere census.
Has erit et similes tribuens Olor aureus artes.

sciunt, qui Hyginum, Germanici scholiastem, et Theonem Arati interpretem legerunt. Nemesim non Ledam alii vocant. Noster Manilius ob Ledæ concubitum cælo receptum dicit in sphæra mundi. — *Ipse Deum condit*. Supra in procemio: « et Jupiter alite tectus ».

377. *Non totus volucer*. Nondum enim ita totus cycnus, ut non conditus in eo Jupiter adpareat. Sic Stat. lib. IV Thebaidos Cadmum et Harmoniam non ita totos homines inducit, ut non serpentes etiam ostendat: « Primus sanguineo submittit inertia Cadmus Ora lacu: juxtaque virum Cythereia proles. Effluit amborum geminus de vertice serpens ».

379. *Et reddere cæcas*. Palumbes et turtures altiles cæci fiunt opima fartura: ac tunc coquo destinantur, et ex aviario in culinam descendunt. Ita intelligerentur Altiliarii. Glossæ: *Altiliarius*, ὀρνεοτρόφος. Sed hic non hoc intelligitur. Excæcari enim dicit ad illicium, ut ex illis fiant illices aves. — Sed *reddere cæcas* ignave dictum videtur, et de aucupio egit Noster vs. 373. Saltem tribus verbis caussam reddidisset, cur excæcentur aves; at sequentia minime consentiunt. Quomodo enim cæcæ revocari certis notis potuissent. Hinc B. reponit: « Pascere aves Veneris gaudent, et credere campo, Ac certis, etc. » i. e. Has tamen sinunt liberas in campo pastum quærere, et sciunt quum volunt eas notis et sonis domum revocare. Nemes. Ecl. II, de Luscinia: « Quæ licet interdum contexto vimine clausa, Quum parvæ patuere fores, ceu libera ferri Novit, et agrestes inter volitare volucres; Scit cursus remeare domum ». Ed.

381. *Qui gestant caveis volucres ad jussa paratas*. Quales multæ hodie in Oriente instituuntur columbæ ad jussa paratæ, præsertim ad literas in longinqua terrarum deferendas: res nobis Europæis ultra captum credulitatis nostræ, sed tamen verissima, et veteribus Romanis usitata; cujus exemplum habes apud Plinium in columba Decimi Bruti, obsidione Mutinensi. In veteri jure Judaico, inter eos, qui testes esse non possunt, ponuntur etiam aleatores, et ii, qui columbas volare faciunt. Hoc ita fiebat, fitque hodie. Quidam instituit columbam emissam ad se redire: ei rostrum moscho linunt: eam multæ aliæ columbæ sequuntur. Est enim ea avis moschi appetentissima. Estque ars inter illas inter se blandiri et corrumpere alias, furtoque comitatiores reverti, ait Plinius. Qui igitur hoc artificio alienas colum-

Anguitenens magno circumdatus orbe Draconis,
Quum venit in regione tuæ, Capricorne, figuræ,
Non inimica facit serpentum membra creatis.
Accipiunt sinibusque suis, peploque fluenti,
Osculaque horrendis jungunt impune venenis.
At quum se patrio producit ab æquore Piscis,

bus furantur, merito a dicendo testimonio repelluntur. Ejusmodi erat et Muhammedis impuri Pseudoprophetæ columba. Samaritani in suo Chronico Josuæ duci columbam administram adtribuunt, sed divinitus, ut ipsi aiunt, non autem humanis magisteriis edoctam. Hic vero non de columbis intelligitur, sed passeribus; cujusmodi nos vidimus obsequentiores et paratiores ad jussa herilia, quam ullus canis venaticus institui possit.

384. *Anguitenens.* Ait oriri in primis partibus Capricorni Ophiuchum, qui tamen supra finitorem barbaricum sæculo Manilii oriebatur ab VIII Scorpii ad VIII Sagittarii, hor. 2, 15'. Vide quam sibi similis est in hallucinatione. Qui Ophiucho oriente nascentur, Marsi erunt, hoc est, serpentum incantatores. Veneficos vocat vetustissimum Martyrologium in passione S. Victoris militaris Emeritensis, IX Kal. Aug. «Serpentes a venefico immissi». Ab eo ψυλλεῖαι videntur dictæ Ptolemæo lib. IV, condimenta, aut pharmaca, quæ Agyrtæ vendebant, qualia sunt illa, quæ viperarii Itali, qui *Ciarlatani* vocantur, circumferunt. Cinna: «Somniculosum ut Pœnus aspidem Psyllus».

385. *Quum venit in regione.* Ἀρχαϊκῶς. Cicero: «veni in Senatu». Sic Scalig. sed qui sit Cic. locus, non recordor. Conf. ad Att. XI, 24, *venisti in sermone.*

386. *Non inimica feret.* Ita ille in primo Sil. Ital. I, 411: «Nec non serpentem diro exarmare veneno Doctus Athyr, tactuque graves sopire chelydros, Ac dubiam admoto sobolem explorare ceraste». Hoc autem genus hominum vel ita natum erat, quales Psylli in Africa, Marsi in Italia, Ophiogenes in Asia: vel ita docti, ut qui incantationibus hoc præstabant, quales intelligit Manilius, cujusmodi etiam viperarii sunt in urbe Pictaviensi in Aquitania. His adde, qui annulos adversus serpentes gerebant. Sed hos annulos non solum adversus morsus serpentum, sed et ad omnes dolores, cephalalgiam, et tormina adhibebant. Antiphanes meminit cujusdam Phertati, qui drachma vendebat illos annulos, ut Eudamus alius memoratur apud Aristophanem. Samothracii annuli aurei capite ferreo nihil aliud erant, quam antidota. Vide Plinium et Isidorum. Ferreos omnino videtur facere Lucret. VI, 1042: «Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi».

387. *Accipiunt.* Gembl. *accipient,* et versu proximo pro *jungunt* libb. omnes *jungent.* Et sic Bentl.

389. *At quum se patrio producit ab æquore Piscis.* Non designat qua parte Capricorni oritur Piscis au-

In cælumque ferens alienis finibus ibit,
Quisquis erit tali capiens sub tempore vitam,
Litoribus, ripisque suos circumferet annos,
Pendentem et cæco captabit in æquore piscem,
Cumque suis domibus concha valloque latentes
Protrahit immersus : nihil est audere relictum.
Quæstus naufragio petitur, corpusque profundo

strinus, seu notius. Sub hoc nascuntur piscatores, urinatores, et margaritariarum piscatores concharum. Male hunc piscem Delphinum vocat vetus paraphrastes Firmicus, immemor de Delphino alibi a Manilio referri. Iste Piscis, qui dicitur major Piscis, itemque notius, et aquam ab urna Aquarii defluentem deglutit, incipit emergere hodie supra finitorem barbaricum cum VI parte Piscium, temporibus Manilii, cum XIII Aquarii. Totus exstat supra finitorem hodie cum XXX Piscium, sæculo Manilii cum VII Piscium. Erravit igitur Noster, qui cum Capricorno oriri facit. — *Producit.* Vett. omnes *producet.* Ita B.

390. *In cælumque ferens.* Si mendum non est, videtur τὸ *ferens* esse *exoriens*, ut supra : « Ara ferens turis stellis imitantibus ignes ».—Possit melius repeti *se. Ferens se in cælum,* ut supra, v. 157 : « Jam vero Geminis fraterna ferentibus astra In cælum ». Ed.

394. *Concha valloque latentes Protrahit immersus. Latentes*, pisces intelligendum. *Suis domibus* adpositive *concha valloque*, unum per duo. Maniliane, concharum vallo. *Immersus*, urinando. Infr. 396, « corpusque profundo Immissum pariter, quam præda exquiritur ipsa ». *Protrahit,* lege *Protrahet*, ut *captabit.* — *Cumque suis domibus.* Intelligit concharum margaritariarum piscatores, qui urinando se in profundum mittunt ; ut hodie fit in mari Persico, præsertim ad insulam Baharem navigationibus Lusitanorum nobilem. Androsthenes scribebat in Periplo Indiæ ab orientalibus populis concham margaritariam βέρβερι vocari : quam vocem puram putam Æthiopicam esse certo scimus. Interea satis mirari non possum, quare Garcias ab Horto medicus proregis Indiæ, qui Arabicam linguam scire profitetur, scribit Lusitanam vocem esse *Aljofar,* quod ita Lusitani margaritam vocent, et pura vox sit Arabica in Hispanicum idiotismum, ut solet, deflexa. Arabes enim vocant *Aljohar.* Hispani vero more suo aspirationem in digamma Æolicum mutarunt.

396. *Corpusque profundo Immissum.* Potest accipi, corpus immersum tam exquiritur, quam præda ipsa. Sed sunt mancipia, aut vilissima capita, quibus ad eam piscationem utuntur, dixerit aliquis. Verum est : sed tamen pretio humanæ vitæ ipsa præda exquiritur. Nam, inquit, merces laboris tanti parva est. Hoc est, nulla mercede tantus labor exquirendi margaritas pensabilis est : vel potius : tanti sunt urinatores ipsi, quam præda ipsa :

issum pariter quam præda exquiritur ipsa.
ı semper tanti merces est parva laboris.
ıibus æquantur conchæ, rapidumque notari.*
quisquam est locuples : oneratur terra profundo.
sorte suas artes per litora tractat,
emit externos pretio, mutatque labores
tor æquoreæ varia sub imagine mercis.
mque Fidis magno succedunt sidera mundo,
:sitor scelerum veniet, vindexque reorum,

·i sint, qui periculo vitæ undo velint immergi. Ideo ıines conduci, qui in fun·is penetrent. Vilissima, ut ita margaritas ab ipso proellere cogit adhibitis flagris Lusitanica. Manilius aui tanto periculo extrahi respexit ad fabulam vulgi ı et longinqua semper in gentis. Quod periculosum m in hiantem concham im:t non levis dolor inde con-, scimus ex navigationibus bus hodiernis, sed mortis ı est a teratologia Græculura, non tantum eadem, apud Plinium. Omnes uriiscandi caussa, aut ex proxtrahendi Ælianus vocat ῦς ὑδροθηρίαις ὑποδυομένους ΚLIV Animal.

'ariter quam præda pro *pa*ed forte *pariter cum præda*.

'am semper tanti. Hæc ablentur. Si enim conchas xtractas censibus et totis ıiis vendunt, quomodo ıt laboris merces? Melius ıer. Ed.

Rapidumque notari. Locus issimus. Transiit Scalig. t desperatum. Itaque asterici notam adposui. Gemblacensis legit : « rapidumque notari Vix umquam est locuples ». Fortasse hoc vult : vix umquam sat est divitem raptorem notari, et prædatorem, nisi terram ipsam, quam aliis abstulimus, oneremus præda maris. B. hunc versum non tangit.

402. *Aut emit externos pretio*. *Externi labores* non placent : melius *Aut emit externas*. Nam *suas* artes et *externas* opposita esse quivis videt. Ed.

404. *Quumque Fidis magno*. Mirum est, Manilium aliam a Lyra Fidem facere, quod perinde est, ac si olorem alium a Cycno fecerit. Et profecto tam ille, quam ejus paraphrastes Firmicus ubique produnt inscitiam matheseos, ut et Bonincontrius, qui et ipse non advertit Fidem aut Fideculam eamdem esse cum Lyra, quod alterum Græco, alterum Latino nomine dictum sit. Plinius nunquam Lyram, semper Fidiculam vocat. At bis ponit apotelesmata Lyræ Manilius. In Libra oriri fecit sub nomine Lyræ, hic in Capricorno sub nomine Fidiculæ. Igitur, ait Paraphrastes, Lyra oritur in decima parte Capricorni. Judices capitalium rerum nascentur : quæstiones capitales exerce-

Qui commissa suis rimabitur argumentis,
In lucemque trahet tacita latitantia fraude.
Hinc etiam immitis tortor, pœnæque minister,
Et quisquis vero favit, culpamve perodit,
Proditur, atque alto qui jurgia pectore tollat.
Cæruleus ponto quum se Delphinus in astra

bunt. Nascentur etiam tortores, et carnifices, scelerum vindices, rigidi æquitatis amatores. In quibus vanitatem et futilitatem artis vides. Nam et quia Fidicula βάσανον significat, ab eo βασανιςὰς et cruciatores nasci ait. Fidiculis distendere quid sit, notum ex Suetonio: nervi enim erant instar nerviarum Lyræ. At aliud est Fidicula in Martyrologiis. Est enim, quæ aliter ungula ferrea vocabatur, qua latera Martyrum sulcabantur. Isidorus: « Ungulæ dictæ, quod effodiant. Hæ et Fidiculæ, quia iis rei in equuleo torquentur, ut fides inveniatur». Sunt qui Catomium in Martyrologiis Latinis fidiculas, aut simile tormenti genus interpretentur; ut in passione S. Afræ: « Catomiis nudam te cædi jubebo ». Sed falluntur. Catomium, vel pluraliter Catomia etymon Græcum quid sit, aperit. Est enim commissura cervicium cum humeris. Significat igitur nudatam in cervice plumbatis cædi. Prudent. « Tundatur, inquit, terga crebris ictibus Plumboque cervix verberata extuberet ». Alium sensum habet in vetustissimo Martyrologio, XIV Kalend. Decemb. « Catomo eum suspendi ac verberari ». Nam ibi Catomo suspendi est capite deorsum, sive cervice deorsum suspendi: quod idem Martyrologium dixit « Capiteiorsum suspendi », prid. Id. Mai. Certe Laberius dixit tollere in Catomium, quod Plautus capite deorsum: « bona fide Tollet vos Orcus nudas in Catomium ». Quo quid facias mulieri? Sed ad rem. Si igitur Fidicula est βάσανος Latinis, ut Græcis λύρα vel χέλυς non est. Ergo in hoc ortu Fidiculæ tortores nascentur, non in Græcia. Nugæ meræ sunt.

406. *Qui commissa suis rimabitur argumentis*. Vox propria in hac re. In pervetusto Martyrologio in Euphemiæ passione, XVI Kal. Octob. « Post verbera et argumenta ungularum ».

407. Gembl. et tres vett. « tacita latentia fraude ». Haud dubie scribendum *latitantia*. Bentl. *latentia*. Virg. Æn. VI, 568: « furto lætatus inani ».

410. *Proditur*. *Hinc proditur*, explicant *hinc producitur*. Sed nusquam alias auctor sic loquitur. Subaudiendum *Hinc veniet*, et legendum *Proditor*, i. e. index, qui culpam odit et defert. Ovid. Amor. II, 8: « Quod si stulta negas, index ante acta fatebor Et veniam culpæ proditor ipse meæ ». Ed.

411. *Cæruleus ponto*. Antequam hæc paraphrastes Firmicus, et ait Delphinum octava parte Capricorni oriri. Sæculo Manilii oriebatur a XVII parte Sagittarii ad II Capricorni, hor. 0, 12', supra finitorem barbaricum. Bonincontrius dicit in quinta parte Aquarii oriri. Sed et alibi imperitiam suam satis prof-

Erigit, et squamam stellis imitantibus exit,
Ambiguus terræ partus, pelagoque creatur.
Par ex diverso studet et sociatur utrumque
In genus, atque uno digestum semine surgit.
Nam velut ipse citis perlabitur æquora pinnis
Nunc summum scindens pelagus, nunc alta profundi,
Et sinibus vires sumit, fluctumque figurat:
Sic, venit ex illo quisquis, volitabit in undis,
Nunc alterna ferens in lentos brachia tractus,
Et plausa resonabit aqua: nunc æquore mersus,
Deducet palmas, furtivo remus in ipso*

tetur. Oriente Delphino nascuntur natatores, urinatores, petauristæ, cursores velocissimi.

412. *Erigit.* Adtollit se supra finitorem: nisi *exigit* legendum sit, quod valde placet. — *Et squamam stellis imitantibus exit.* Quid? squamæ Delphino? Non possum excusare, nisi dicam fortasse aliquando squamatum Delphinum ab imperitis vulgo pingi. Quatuor tantum stellarum, quæ rhombum constituunt, meminit Aratus, cætera dicit esse obscura, ut et Cicero in juvenili paraphrasi: « At pars inferior Delphini fusca videtur ».

413. *Ambiguus terræ.* Sane post hunc versum revocandi sunt duo, qui infra obtorto collo in locum alienum intrusi erant: « Ambiguus terræ partus pelagoque creatur. Par ex diverso studet, etc. » quos Bentl. posuit post versum 435, qui nobis 432. Et eos sic emendat: « Par ex diverso studium sociatur utrumque In genus, atque uno digestum semine surgit ». Intelligit de natatoribus et urinatoribus. Sed quis non videat horum versuum has esse proprias sedes, ut alienas, ubi erant antea? Par quiddam, inquit, ex diverso studet Delphinus et sociatur in unum genus. *Studet*, φρονεῖ. Nam ambiguum vitæ est, terrenæ et maritimæ.

418. *Et sinibus vires sumit.* Hoc vix intelligitur. Forte *sinibus gyros glomerat;* Noster enim solet eamdem rem variare. Infra, vs. 636: « Hic glomerabit equo gyros ». Ed.

420. *Nunc alterna.* Edd. habent *Hinc,* unde B. *Hic.*

422. *Deducet palmas furtivo remus in ipso.* Quid est, homo remus deducet palmas in ipso furtivo? Scal. adfirmat ineptum et supposititium versum esse, et scribendum: « nunc æquore mersus, Nunc in aquas rectus veniet ». Et sic interpretatur: Nunc æquore mersus est urinator, nunc in aquas rectus », quasi vestigiis ac plantis aquæ insistens, et maris superficiem perambulans: quod ex illis adparet: « Aut vada mentitus reddet super æquora campum ». — Hæc autem sic refingit B. « Nunc æquore mersus Diducet palmas, furtivus remus in ipso ». Ovid. Heroid. XVIII, 215: « remis ego corporis utar ». Ed.

Nunc in aquas rectus veniet, passimque natabit,
Et vada mentitus reddet super æquora campum.
Aut immota ferens in tergus membra, latusve
Non onerabit aquas, summisque adcumbet in und
Pendebitque super tutus sine remige. Votum est,
Illis in ponto jucundum est quærere pontum,
Corpora qui mergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea, et æquoreas conantur visere Nymphas,
Exportantque maris prædas, et rapta profundo
Naufragia, atque imas avidi scrutantur arenas.
Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quæ valido saliunt excussa petauro,

423. *Passimque natabit.* Sed *passim* nihil adtinet ad erectam natationem. Vett. habent *passumque.* Legendum *passuque*, i. e. ita æquore natabit, quasi passu super terram incederet. Ed.

425. *Aut immota ferens in tergum.* Gemblacensis habet *in tergus*, quod est familiarius Manilio, quam *tergum*, ut passim patet, et dedit Bentleius.

427, *Tutus sine remige. Votum est*, etc. Hæc frigida sunt. Lips. et Voss. habent *totum* pro *tutus*, unde B. conjicit: « Pendebitque super: totus sine remige velum est. Illis, etc. » Sicut enim supra, 422, erat remus furtivus; ita nunc contra diverso natandi modo, velum est sine remo. *Quærere pontum in ponto* sequentia explicant. Non contenti summo æquore in imum se immergunt. Ed.

428. *Illis in ponto jucundum est quærere pontum.* Quid est quærere pontum in ponto? Longe aliter Gembl. quem sequimur. Repetendum vero τὸ *Ex illo.* Ex illo sidere illi sunt, qui corpora immergunt: et quibus votum est in pont ellipsi non raro utitur.

429. *Corpora qui mergun* urinatores Firmicus in par Sphæræ barbaricæ videtur *palarios* vocare. Sed leviter tatum puto et orciscopula gendum. Orci scopuli eaci mari latentes, ut orci galea aut quæ latere facit. Sunt orciscopularii, qui maris l scopulos explorant. Horci legebatur in præclaro Nota bro, in quo prius nota, interpretatio notæ posita er tecedebat nota, quæ signi Hypocaustum. Sed quid l urinationes?

431. *Exportantque maris p* Tales describit Nasamones Italicus, Punic. lib. III, 320: coit æquoreus Nasamon, in fluctu Audax naufragia, et avellere ponto ».

435. *Elatus et ille.* Rota in s posita a duobus versabatur superne, alter inferne nitebat fiebat, ut alternis dejecti nun derent, nunc erecti sederen

ernosque cient motus : elatus et ille
nc jacet, atque hujus casu suspenditur ille.
mbrave per flammas, orbesque emissa flagrantes

n rotam etiam corpora con-
altu subjecta trajiciebant.
. XI, xxi, 3 : « Quam rota
ɔ toties intacta petauro »,
acta, quod melius. Similis
rat lusus, qui dicebatur
'a, sive Oscilla. Nam in fune
ectarium tignum trajecto
ebat, quod hic in rota. Gal-
nçoire, escarpolette. Ed.
Elatus et ille, etc. *Delatus*
nnes : pro *nunc* Voss. *hunc*.
c. *huc*. Scilicet *huc delatus*.
gebat Scalig. quum *elatus*
et. Quomodo enim *elatus*
entl.
Membrave per flammas, etc.
æ vero istæ erant in pe-
quod in Circo inducebatur.
Carm. xvii, 325: «Mobile pon-
descendat pegma reductis;
hori speciem spargentes ar-
mmas Scena rotet, etc. »
dere pegma ponderibus re-
ixit Claudianus, quia solu-
et : quod nihil aliud erat,
ntabulatio, quæ sponte sen-
gebat, et dissolvebatur: quo
Phædrus lib. V, vii, 7 :
egma rapitur, concidit casu
Inde Suetonius hæc duo
git, pegma et automaton.
i impositi gladiatores depu-
t; qui ejus contabulationis
ne statim erecti in conspe-
eniebant : quo nomine pe-
gladiatores Suetonio dicti.
os non solum ad ferrum
ant, sed et perire volebant,
ati impositi, machinamento
soluto, in caveam ferarum
præcipites dabantur. Unde intelli-
gitur quid velit Mart. Spect. ii, 2 :
« Et crescunt media pegmata celsa
via ». Sursum enim motu machina-
rum paullatim crescebant, et statim
soluta concidebant. Senec. Epist.
lxxxix : « His adnumeres licet ma-
chinatores, qui pegmata per se sur-
gentia excogitant, et tabulata ta-
cite in sublime crescentia, et alias
ex inopinato voluptates, aut dehi-
scentibus, quæ cohærebant, aut his,
quæ distabant, sua sponte coeunti-
bus, aut his, quæ eminebant, paul-
latim in se residentibus ». In his
igitur pegmatis ignes accendeban-
tur, per quos Petauristæ membra
strenue transmittebant, ut ex Clau-
diano aperuimus, et his nostris pa-
tet : « Membraque per flammas,
orbesque emissa flagrantes ». Pe-
gmares flammas intelligit. Vopiscus
in Carino : « Pegma cujus flammis
scena conflagravit ». Hoc autem
omne genus hominum Firmicus
designat lib. IV, cap. 15 : « Faciet
auctores audaces periculosos». Græ-
cus scriptor, unde hausit, procul
dubio habebat, ποιήσει αὐθέντας,
παραβόλους, παρακεκινδυνευμένους.
Sed stulte αὐθέντας auctores vertit.
Non enim semper auctorem desi-
gnat, sed et homicidam. Firmic. vero
non solum hic, sed etiam alibi tam
hellenismi, quam astrologiæ se im-
peritum prodit. Nam quos Græcos
auctores artis vertebat, eorum ne-
que verba, neque artem adsequutus
est. Porro simile mendum invenies
lib. III, cap. 5 : « Faciet enim labo-
riosos, homicidas, sceleratos, reos

Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis.
Delphiuumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis, et in aere ludunt.
At si deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta : dabit natura vigorem,
Atque alacres cursus, campoque volantia membra.
Sed regione means Cepheus humentis Aquarî
Non dabit in lusum mores : facit ora severa:
Frontes ac vultus componit pondere mentis.
Pascentur curis, veterumque exempla revolvent

facinorum, inventorum auctores, vel tortores, ubi aut carnifices». Legendum, «reos facinorum, auctores, vel tortores». Hic quoque αὐθέντας pari errore auctores vertit.

438. *Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis.* Scalig. tentat «Molliter ut per humum, liquidis ponuntur in undis». Ponuntur membra per flammas et undas tam molliter, ac si ponerentur in humo. Ne intellige de petauro. Flammarum enim istarum mox meminit.

439. *Delphinumque suo per inane*, etc. Volant per inane sine pennis et in aere ludunt imitantia delphinum suo motu. — *Delphinumque suo.* Hos Firmicus vocat ephalmatores, quod saltu corpora jacularentur: ἔφαλμα, saltus in sublime.

440. *Et v. volant pennis.* Claud. Carm. XVII, 320: «Vel qui more avium sese jaculantur in auras, Corporaque ædificant celeri crescentia nexu, Quorum compositam puer amentatus in arcem Emicet, et vinctus plantæ, vel cruribus hærens Pendula librato figat vestigia saltu». Planum est, quod dicit Claudianus : alium alius humeris rectum insistere, donec ex multis hominibus quasi arx exædificetur: tunc puer contento saltu super ultimum sese subjiciebat, quod non semel a thymelicis fieri vidimus. Firmicus petaminarios videtur vocare, verbo Latine detorto ex Græco πετάμενος, volans. Dixit enim Claudianus : «Vel qui more avium sese jaculantur in auras»; et Noster: «Et viduata volant pennis». Petaminariorum mentionem habes apud Christianissimum scriptorem Salvianum episcopum Massiliensem libro VI de vero judicio et providentia Dei: «Et quidem quia longum est nunc dicere de omnibus amphitheatris scilicet, odeis, lusoriis, pompis, athletis, petaminariis, pantomimis, cæterisque portentis, quæ piget dicere, quia piget vel malum tale noscere : de solis circorum ac theatrorum impunitatibus dico».

444. *Sed regione means.* Firmicus ait Cepheum oriri in sphæra barbarica cum XV Capricorni. Sed caput ejus tantum oriri et occidere in finitore Græco testatur Hipparchus. Aitque oriri a XXVII Scorpii ad VI Sagittarii. Sed sæculo Manilii oriebatur XX Scorpii supra finitorem

Semper, et antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisve supercilium, patruive rigorem.
Componet teneros etiam qui nutriat annos,
Et dominum dominus prætextæ lege sequatur.
Quodque aget, id credat stupefactus imagine veri.
Quin etiam tragico præstabunt verba cothurno,
Cujus erit quamquam in chartis stylus ipse cruentus.
Nec minus et scelerum facie, rerumque tumultu
Gaudebunt: atri luctum memorare sepulcri,
Ructantemque patrem natos, Solemque reversum,
Et cæcum sine Sole diem. Thebana juvabit
Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem:
Quærere Medeæ natos, fratremque, patremque:

barbaricum juxta intersectionem meridiani et horizontis. Multum igitur tam Manilium, quam Firmicum falli necesse, qui cum Aquario orientem faciunt. Quid de Bonincontrio dicam, qui hariolatur oriri cum extrema parte Piscium? — *Sed regione means*. Qui oriente Cepheo nascuntur, erunt severi, superciliosi: etiam pædagogi, tragœdi, comœdi, histriones, pantomimi.

448. *Et antiqui laudabunt verba Catonis*. Ad verbum Firmicus: « qui etiam Stoicam sectam vero sequantur adfectu. Tales enim apud Veteres fuerunt Catones ».

451. *Et dominum dominus prætextæ lege sequatur*. Gemblac. *prætexta*. Dictum, ut prætextæ comœdiæ, id est, prætextatæ Horatio. Sed *prætextæ* retineo. Servus pædagogus ratione disciplinæ est dominus domini sui. Docet enim herilem filium dominum suum. Itaque *prætextæ lege*, est jure ætatis. Est enim adhuc puer, donec togam puram sumpserit.

452. *Quodque aget, id credat stupefactus imagine juris*. Quæ sit mens hujus versiculi dicerem, si huc pertineret. Nam profecto hic locum non habet. Recoque, versa in incude tenaci forcipe: numquam sensum huic loco accommodum ex eo erues. — Scal. et hunc versum post 480 infra removet. Sed B. et Fay. hic illum servant. Libb. vett. habent « Quodque agit hic credat stupefactus imagine juris ». Scal. *credes*... *imagine veri*. Gronov. Obs. II, 11, explicat: Cepheus componet pædagogum, qui *dominus* constitutus heri jussu, sequatur dominum herilem filium; et interim se credat revera dominum domini esse, superbiens imagine juris sibi pro tempore tantum commissi. Ed.

456. *Atri luctum memorare sepulcri*. Antigonæ. Vise tragœdiam apud Sophoclem. Sed hæc cuicumque funeri conveniunt. B. reponit *vivi bustum memorare*, ut Thyesten intelligat. Lucret. V, vs. 991: « Viva videns vivo sepeliri corpora busto ».

460. *Quærere Medeæ natos*. Tò

Hinc vestes, flammas illinc pro munere missas,
Aeriamque fugam, vectosque ex ignibus annos.
Mille alias rerum species in carmine ducent.
Forsitan ipse etiam gestus referetur in actus.
At si quis studio scribendi mitior ibit,
Comica componet lætis spectacula ludis.
Ardentes juvenes, raptasque in amore puellas,
Elusosque senes, agilesque per omnia servos,
Queis in cuncta suam produxit sæcula vitam
Doctor in urbe sua linguæ sub flore Menander,
Qui vitæ ostendit vitam, chartisque sacravit.
Et, si tanta operum vires commenta negarint,
Externis tamen aptus erit nunc voce poetis,
Nunc saturo gestu; referetque adfectibus ora,
Et sua dicendo faciet; solusque per omnes
Ibit personas, et turbam reddet in uno:
Aut magnos heroas aget, scenisque togatas.

Quærere ex persona Jasonis interfectos a Medea natos quærentis et desiderantis. Nam qui non sunt amplius, dicuntur quæri : quod frequens in hebraismo. — Sed non est Jasonis quærere Absyrtum fratrem, et patrem Æetam. Reponit B. *Quin et Medeæ*, i. e. quin et juvabit dicere Medeæ natos, etc. Ed.

462. *Vectosque ex ignibus annos.* Huet. mavult *vectosque ex ignibus angues.* Sed Medea non erat in domo Creontis, quum ea conflagravit. Bentl. reponit *junctosque in curribus angues.* Ed.

464. *Gestus referetur in actus*, h. e. mimus erit, aget fabulam. Erit non solum poeta tragœdiarum, sed etiam mimus. — Pro *gestus* Voss. *Cefeus*, unde B. *Cepheus.* Scil. Cepheus erit ipse dramatis argumentum. Ed.

470. *Doctor in urbe sua.* Olim *Doctior orbe suo.* Aristoph. Gramm. dubitat utrum Menander vitam, an vita Menandrum docuerit.

471. *Qui vitæ ostendit vitam.* Amore solum vivere nos dicit. Mimnermus et alii. Pleni sunt libri. — *Cursusque sacravit.* Et hoc quoque ab interpolatoribus. Gemblac. *carusque sacravit.* Nempe male adsequutus est scripturam archetypo *cartisque sacravit*, i. e. *chartisque.*

473. *Externis tamen.* Vetustissimus codex Susianus a Burmanno citatus habet *Hesternis.* Sed Heinsius præfert *Æternis.* Marcilius *Externis*, perperam. Nihil vero mutandum. Ed.

474. *Nunc saturo gestu.* Pro *saturo* G. et Lips. *tanto.* Voss. *tacito. Tacito gestu;* pantomimus, quales Pylades et Bathyllus. Ed.

Omnis fortunæ vultum per membra reducet,
Æquabitque choros gestu, cogetque videre
Præsentem Trojam, Priamumque ante ora cadentem.
Nunc Aquilæ sidus referam, quæ parte sinistra
Rorantis Juvenis, quem terris sustulit ipsa,
Fertur, et extentis prædam circumvolat alis.

478. *Per membra reducet.* Per gestus et ὑπόκρισιν· ut supra dixit *saturo gestu.* Nam per saturum gestum παντόμιμον ὑπόκρισιν intelligit. Saturum est verbum scenicum, quod ad diversimodum actum et gestum pertinet. Sic satura omnigeni argumenti poesis. Cave legeris *satyro gestu;* ut satyras Lucilii et Horatii per y psilon scribendas putes: neque in hoc doctissimis tam Veterum quam Recentiorum credideris, qui σατύρους καὶ σατυριάσεις Græcorum somniant. Nam satura, seu satira, ut maxumus, maximus, aliud est. Quid sit pantomimus, designat Cassiodorus libro primo Variarum, ad Albinum et Albienum: « Hanc partem musicæ disciplinæ mutam nominavere majores: scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, et quibusdam gesticulationibus facit intelligi; quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu possit agnosci ». Claud. Carm. XVII, 313: « Qui gestu manibusque loquax ». Primus omnium in scenam Romanam prodiit pantomimus Pylades ab Augusto ex Asia evocatus. Quod præter alios, duo hostes nominis Christiani testantur, Lucianus et Zosimus.

480. *Præsentem Trojam.* Post hunc vs. immittendum censet Scal. quem supra servavimus: « Quodque agit, id credes stupefactus imagine veri ». — Gemblac. habet *agit,* quod melius quam *aget;* quamquam parvi refert, *credes* pro *credet*, *veri* pro *juris* legimus. Non interpretamur. Sententia et puero plana. Si quis negat jure huc translatum hunc versum: et nos negamus jure eum queri, et prius debere æquum animum ad hæc adferre, quam temere de istis judicare, quæ non intelligit, et quibus studio æmulationis infensus est. Non curamus hos malos genios. Hæc Scal. sed vid. not. 452.

481. *Nunc Aquilæ sidus.* Aquila, inquit Firmicus, duodecima parte Aquarii oritur. Sæculo Manilii oriebatur a XXVII Scorpii ad XV Sagittarii, hor. 0, 45', supra finitorem barbaricum. Inter veram et Manilianam epochen longa procul longis via dividit invia terris. Aquila oriente nati, cæde humana, spoliis, rapinis vivent. Feras etiam conficient. Contumaces, fortissimi, strenui, armigeri, satellites erunt.

482. *Rorantis juvenis.* Gemblac. *Portantis juvenis.* Aquarius sculptus est in Kalendario rustico Romano humeris urnam bajulans: non tamen puto veram lect. *Portantis.* — *Fertur.* Id est ad verbum ἄηται (a voce passiv. ἄημαι· qua utitur Apoll. Arg. II. Vid. Thes. Ling. Gr.) Arato de eadem Aquila loquenti, ut nos correximus, quum inepte in omnibus libris editum sit ἀήτης· quod alibi monuimus. Cicero eleganter *se portat. At propter se Aqui-*

Fulmina missa refert, et cælo militat ales,
Bis sextamque notat partem fluvialis Aquari.
Illius in terris orientis tempore natus,
Ad spolia et partas surget vel cæde rapinas.
Quumque hominum dederit strages, dabit ille ferarum:
Nec pacem a bello, civem discernet ab hoste.
Ipse sibi lex est, et qua fert cumque voluntas,

la ardenti cum corpore portat, i. e. ἵπταται, movetur. De motu agili et expedito proprie dicitur, qualis in bene valentibus, ut in satira de eo, cui constabat valetudo: « Et pedibus me Porto meis », hoc est, bene valeo. Quis negat hodie in Gallia nos ita loqui? Nam quod est apud Comicum: « Valuistin' usque? Sustentatum sedulo ». Ibi sustentare se est portare se et bene valere, καὶ ἐῤῥῶσθαι. Teutonismus quoque Belgicus proxime ita loquitur. Nam de valetudine sciscitantes dicunt, quomodo vectaris? Ne hoc quidem genus loquendi deest in Latinitate. Nam et in ea quoque vectare se, ut sustentare se est ἐῤῥῶσθαι. Tertullianus de Pudicitia, XII, vertens Epistolium synodicum Apostolorum: « A quibus observando recte agetis. Vectate vos. Spiritui sancto sufficit et hic servatum, etc. » *Vectate vos*, est ἔῤῥωσθε. *Vectare se*, *portare se*, de optima corporis constitutione dictum. Sane in veteri ante annos septingentos scripto Glossario Latino-Arabico diserte exaratum est: *Vigore*, *vectione*. Vectio igitur et vectatio idem, et utrumque vigor est. SCAL.

483. *Et extentis prædam circumvolat alis*. Satis longo intervallo dissident a se Aquila et Aquarius. Nam quum non multum distaret a circulo æquinoctiali et nostro tangeret veterem colurum tropicorum, non potuisse vicinam esse Aquario, satis patet.

488. *Quumque hominum*. Versus, opinor, spurius, sententiam mediam interrumpens. Bentl.

490. *Ipse sibi lex est, et qua fert cumque voluntas*. Alioquin ambiguum esse potest τὸ *Ipse sibi lex est*. Nam qui neminem lædunt ipsi sibi sunt lex. Menander: Ἅπασίν ἐστι τῷ τρόπῳ χρηστῷ νόμος. Apostolus II ad Romanos facunde hæc exsequitur. Tales sunt Abii, gens Nomadum apud Homer. Iliad. V: Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων, *quorum plaustra vagas rite trahunt domos*, ait Horatius. Tertullianus cap. 42 de præscript. hæreticorum: « Plerique nec ecclesias habent. Sine matre, sine sede, orba fide, extorres, quasi Abii late vagantur ». Abii, Ἄβιοι, sicut omnes veteres Grammatici interpretantur, populus nomas. Itaque omnes sine sedibus et late vagantes abios vocabant, sive justi, sive injusti essent illi. Locus ille Tertulliani vulgo indignissime acceptus est. Nam legitur *quasi sibi late vagantes*. Hæreticos vero illos late vagantes, sine matre, sine sede dicit, quemadmodum contra orthodoxi vocantur in Patrum scriptis, consortes Ecclesiæ; quia scilicet cum systaticis et formatis venientes commercia ecclesiarum habebant,

Præcipitat vires : laus est contendere cuncta.
Et si forte bonis accesserit impetus ausis,
Improbitas fiet virtus ; et condere bella,
Et magnis patriam poterit ornare triumphis.
Et quia non tractat volucris, sed suggerit, arma,
Immissosque refert ignes, et fulmina reddit,
Regis erit magnive ducis per bella minister,
Ingentesque suis præstabit viribus usus.
At quum Cassiope, bis denis partibus actis,
Æquorei Juvenis dextra de parte resurgit,
Artifices auri faciet; qui mille figuris
Vertere opus possint, caræque adquirere dotem
Materiæ, et lapidum vivos miscere colores.
Sculpentem faciet sanctis laquearia templis,

cui contrarium est illud Tertulliani, *orba fide*, hoc est, sine ulla contesseratione hospitalitatis, ut et ipse Tertullianus alibi loquitur.

491. *Laus est concedere cuncta.* Quid, aut cui concedere? Gembl. *laus est contendere cuncta.* Scripsit Manilius : *laus est contendere contra.* Vere est, qui semper vero se opponit. Nullum aliud genus hominum hodie videas : rari, qui cedant vero, multi qui contendant contra. Qui voluerit retinere *cuncta*, poterit sine ulla absurditate : sed altera lectio est, quam reliquit Manilius.

493. *Et si.* B. *At si*, recte. Ed.

494. *Poterit ornare triumphis.* Vetusti codices habent *poterunt.* B. pro *ornare*, *decorare.* Cic. « Scipiones patriam spoliis triumphisque decorarunt ». Ed.

499. *At quum Cassiope.* Cassiopen eam vicesima parte Aquarii oriri ait supra finitorem barbaricum. Sæculo illo oriebatur a IX Sagittarii ad XVII Capricorni, hor. 2, 15'. Plusquam XXXVII gradibus a vero discedunt hi ortus. Cassiope oriente nati erunt aurifices, bracteatores, inauratores, ut ait Firmicus, cælatores, aurileguli, et qui vasa aurea argenteis, argentea aureis permutent.

502. *Carnique adquirere dotem.* Bonincontrius *carni* interpretatur corpori : neque potuit melius, siquidem putavit lectionem mendo carere. Nos dicimus *carai* scriptum fuisse pro *caræ*, ut supra *nepai* pro *nepæ*. Sunt vestigia illius prisci archetypi.

503. *Materiæ, et lapidum vivos miscere colores.* Ab hoc lege quinque illos versus, quos supra intercepimus, et ab alio loco divulsimus. Nam quid sculptores et plasticarii ad Spicam, qui huc referendi sunt etiam teste Firmico paraphraste?— *Lapidum vivos miscere colores.* Tessellator et musivarius erit.

504. *Sculpentem faciet.* Inaurabit

Condentemque novum cælum per tecta Tonanti.
Hæc fuerat quondam Divis concessa figura :
Nunc jam luxuriæ pars est. Triclinia templis
Concertant, tectique auro jam vescimur auro.
Hinc augusta nitent sacratis munera templis,

laquearia et tholos templorum. Nam inauratores nasci sub hoc sidere notat et paraphrastes : vel potius, ut Firmicus loquitur, plasticator templorum erit, h. e. plasticis προτομαῖς templum ornabit. Huc pertinet ex Glossis : *Colorator*, ἰνδικοπλαστής.

505. Vid. Excursus III ad calcem hujus libri. Ed. — *Per templa Tonantis*. Quasi ædes Jovis Tonantis ab Augusto dicata eo opere exculta esset. Nam profecto ad illam ædem adlusit : neque probamus scripturam Gemblacensem, *templa tenacis*.

508. *Tectique auro jam vescimur auro*. Ædes Deorum dumtaxat olim bracteatæ et deauratæ erant : nunc vero et triclinia nostra. Hoc est, quod conqueritur vetustissimus orator Favorinus apud Gellium libro decimo quinto, capite octavo : « Si pro portione pergit luxuria crescere, quid relinquitur, nisi ut delibari sibi cœnas jubeant, quando stratus auro, argento, purpura amplior aliqua hominibus, quam Diis immortalibus adornatur ». Si, inquit Favorinus, triclinia certant templis Deorum immortalium : quid relinquitur, nisi ut sibi e patella libari dapes jubeant, ut Diis immortalibus et Laribus Penatibus solet? Hic insignis locus depravatissimus exstat apud Gellium. Porro Gembl. habet : « tectique auro jam vescimur auro ». Recte, et non, *vescimur aurum*. Tectis aureis lacunaribus vescimur auro cavo : vasa enim, e quibus cibum sumimus, aurea.

509. *Hinc augusta nitent*. Persequitur tessellata opera templorum. Nam non solum lapidum segmentis pavimenta pingi solita innuit, sed ex margaritis quoque tessellationem quamdam et picturam concinnari, ut et hodie fit ; cujusmodi in ædibus sacris, quas Augustus dedicavit, fuisse, cognoscimus ex Suetonio : « *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit, easque et ceteras opulentissimis donis adornavit ; utpote qui in cellam Capitolini Jovis* xvi *millia pondo auri, gemmasque et margaritas quingenties* HS *una donatione contulerit* ». Nam ad tessellandum gemmis lacunar, sive tholum ædis Tonantis has gemmas contulisse non dubium est. Arnobius de ædibus sacris : « Sint ergo hæc licet aut ex molibus marmoreis structa, laquearibus aut renideant aureis : splendeant hic gemmæ, et sidereos evomant variata intersitione fulgores : terra sunt hæc omnia, et ex fæce vilioris materiæ concreta ». Quid aliud intelligit per intersitionem gemmarum, quam ψηφοβολίαν καὶ ἐμβλήματα ; Picturatio igitur ἐμβληματικὴ multiplex, tessellatio, gemmarum intersitio, orbium in marmora insitio, marmoraria incrustatio, quam Mamertus in eruditissimo Panegyrico suo

Et Mithridateos vultus induta tropæa,
Aurea Phœbeis certantia lumina flammis,
* Gemmarumque Juli radiantes lucibus ignes.
Hinc Pompeia manent veteris monimenta triumphi,
* Et quod erat regnum, pelagus fuit; una malorum
* Non exstincta lues, semperque recentior annis.
Hinc lenocinium formæ, cultusque repertus
Corporis, atque auro quæsita est gratia frontis,

picturatas marmorum crustas vocat. Sed gemmarum picturatio est instar phrygionarii operis, cujusmodi quædam elegantissima non semel neque uno in loco vidimus. Istam ex gemmis tessellationem λιθοκόλλητον ἔργον Græci vocant: quæ non de phrygionario opere intelligenda, sed qua argentum cavum exornabatur, aut pocula alius cujusvis materiæ.

510. *Et Mithridateos*. Plin. Hist. Nat. « Gemmas plures, quod peregrino nomine vocant Dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ privignus Sullæ Scaurus; diuque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejusdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam Scauri ». Idem Plin. Hist. Nat. « Victoria tamen illa Pompeii primum ad margaritas gemmasque mores inclinavit ».

511. *Certantia lumina*. B. *certantia culmina*, et vs. seq. *Gemmarumque jubar*. Senec. ad Helv. cap. 10: « Majores nostri, quorum tecta nondum auro fulgebant, quorum templa nondum gemmis nitebant ».

512. *Gemmarumque Juli*. Quid in vicem τοῦ Juli substituam, nescio, nisi fortasse placeat *Gemmarumque illi* κατ' ἐξοχὴν, quod non contemnendum. Fuit quum legerem *hyali*; ut « hyali saturata colore ».

513. *Hinc Pompeia manent*. Ex actis triumphorum Pompeii Magni: « Tertio triumpho, quem de Piratis, Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Judæis, Albanis, Iberia, Insula Creta, Basternis, et super hæc de regibus Mithridate, atque Tigrane, M. Pisone, M. Messalla coss. pridie Kal. Octob. die natalis sui egit, transtulit alveum cum tesseris lusorium e gemmis duabus, latum P. III, longum P. IIII: Lunam auream pondo XXX: lectos tricliniares III: vasa ex auro, et gemmis, abacorum, VIII: signa aurea III Minervæ, Martis et Apollinis: coronas ex margaritis XXXIII: montem aureum quadratum cum cervis, et leonibus, et pomis omnis generis, circumdata vite aurea: museum ex margaritis, in cujus fastigio horologium erat ».

514. *Et quod erat regnum, pelagus fuit*. Adhuc quæro interpretem his duobus versibus. Malo fateri ignorare, quam ludibrium debere. Nam profecto emendandi prius sunt, quam exponendi. Monstrosi sunt plane. — B. eos interpretatur de Mithridate.

Perque caput ducti lapides, per colla, manusque,
Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.
Quid potius matrona velit tractare creatos,
Quam factum revocare suos quod possit ad usus.
Ac ne materies tali sub munere desit,
Quærere sub terris aurum, furtoque latentem
Naturam eruere omnem, orbemque invertere prædæ
Imperat, et glebas inter deprendere gazam,
Invitamque novo tandem producere cælo.
Ille etiam fulvas avidus numerabit arenas,
Perfundetque novo stellantia litora ponto,
Parvaque ramentis faciet momenta minutis.
Protulit, ut legeret census spumantis in aurum,
Et perlucentes cuperet pensare lapillos.

518. *Per colla manusque.* Plin. de margaritis, IX, 56, 2 : « Hos digitis suspendere, feminarum gloria est ».

519. *Et pedibus niveis.* Auro uniones inclusos in obstrigillis crepidularum intelligit. Plin. IX, 56, 3 : « Quin et pedibus, nec crepidarum tantum obstrigillis, sed totis socculis addunt. Neque enim gestare jam margaritas, nisi calcent, ac per uniones ambulent, satis est ». Ælianus, Var. X, 11, interpretatur Plinium. Illi enim οἱ ἀναγωγεῖς τῶν βλαυτῶν sunt Plinio obstrigilla crepidarum.

520. *Quid potius matrona velit.* Neque minus portentose hi duo versus deformati sunt. Non videntur esse Manilii. Nemo sanus ex istis bonam sententiam eruerit. — His versibus videtur Manilius caussam reddere, cur Cassiope aurifices creet. Quid potius Cassiope, ipsa matrona, tractare velit suo sidere creatos, quam quod suos ad usus, ad lenocinia formæ revocare possit.

527. *Ille etiam fulvas.* Aurilegulus erit : χρυσολόγον Glossæ vocant. Sed et eædem Glossæ Aurilegulum vertunt, quum tamen Aurileguli et Aurifossores valde differant. Firmicus hæc omisit, puto quia non intelligebat.

528. *Stellantia litora.* Omnes alii *stillantia*, quod antithesis poscere videtur. Novo ponto perfundit litora adhuc vetere stillantia. Ed.

529. Gemblac. *Parvaque ramentis faciet momenta minutis Protulit*, etc. Sed quis hæc exponet ? Scimus quidem micas esse auri et scobes, quæ hic vocantur momenta ramentis minutis. — *Parvaque.* Et hic quoque antithesis postulat *magnaque*. Magna, scil. emolumenta ex minutis ramentis. Sic II, 448 : « magna tibi venient momenta futuri ».

531. *Et perlucentes cuperet pensare lapillos. Perlucentes lapillos*, Margaritas. Catullus, LXIX, vs. 4: « Et pelluciduli deliciis lapidis ».

:icibus mediis oculos immittet avaros,
oquet argenti glebas, venamque latentem
:t, et silicem rivo saliente liquabit,
icti mercator erit per utrumque metalli,
rum et alterius semper mutabit in usus.
ı Cassiope nascentum pectora fingit.
ndromedæ sequitur sidus, quæ, Piscibus ortis
sex in partes, cælo venit aurea dextro.
c quondam pœnæ dirorum culpa parentum

sedulitate sua æquare ipsa-ırgaritarum pretium. In ı hujusmodi aurum pluri-, neque aliud fere habent: :n ramentum est, sed mo-stula, quæ Arabes vocant tiam Hispani et Lusitani *ro de Tibar.* — Hunc et vers. B. pro spuriis habet. atimur, nisi probetur Hein-: «Pontique ille leget cen-piens prensare lapillos ».

'orticibus mediis oculos im-aros. Etiam in ipsas undas oculos avaros, ut scrute-m; non contentus stellan-rusperi. Hoc scimus nos re. Quidam, testante Sca-ı Nitiobrigibus aurum non Garumnæ, sed in medio quærebat, ex arena scilicet ımnis petita.

t silicem rivo. Τὸ χρυσοῤῥάλιον, . Hic significat aurum quo-nis et metallis terræ inve-m, ne tantum aurilegulum

Et facti mercator erit per metalli. Per utrumque, ırum et argentum, de qui-ır. Metallum factum per t argentum, est Electrum, de quo mentio in Pandectis et Institutionibus, de rerum divis. et Plinio, qui Electrum apud Homerum mixturam auri et argenti intelligit, ut etiam Eustathius. Silius lib. I, 228: «Hic omne metallum; Electri gemino pallent de semine venæ»; et lib. XIV, 661: «Jam simul argenti fulgentia pocula, mixtu Quis gemino quæsitus honor». Depravatus est ille locus in vulgatis. Nam *mixta* item *gemma* legitur. — Pro *et* Gemb. *at.* Rectius Voss. *aut.*

536. *Mutabit in usus.* Vett. *ad usus.* ED.

537. *Talia Cassiope.* Cassiope et Cassiepea, non Cassiopea dicitur: quod mirum, quum Calliope et Calliopea, non Calliepea dicatur. Sic Pasiphae Pasiphaea. In Metam. XV, 500: «me quondam Pasiphaea». Scioli depravaverunt: «me Pasiphaia quondam». — *Pectora fingit.* Gembl. et Lips. *finget.*

538. *Andromedæ sidus.* Andromeda, inquit, oritur cum XII Piscium. Hactenus semper in istis ortibus deliravit: nunc desinit nugari. Andromeda sæculo Metonis oriebatur a VI Capricorni ad XXIX Aquarii, hor. 2, 50'. Quod Bonincontrius

Prodidit, infestus totis quum finibus omnis
Incubuit pontus, timuit quum naufraga tellus.
Proposita est merces, vesano dedere ponto
Andromedam, teneros ut bellua manderet artus.
Hic Hymenæus erat, solaque in publica damna
Pro natis lacrymans ornatur victima pœna,
Induiturque sinus non hæc in vota paratos,
Virginis et vivæ rapitur sine funere funus.
At simul infesti ventum est ad litora ponti,
Mollia per duras panduntur brachia cautes.
Adstrinxere pedes scopulis, injectaque vincla,

dicat oriri in principio Tauri, ne in finitore quidem Romano locum habet. Sed non nunc primum incipit somniare. Oriente Andromeda nascuntur pœnarum publicarum ministri, mancipes carceris, seu commentarienses, carnifices, vinclorum custodes. Est autem parecbasis pulcherrima in genere ἐπιδεικτικῷ. Ad ostentationem enim ingenii instituta : ideo scholastico characteri magis adposita : qua in re nimius est Lucanus, ut semper lectorem obtundat otio suo, præsertim quia nescit desinere. In tota hac parecbasi multa mihi suspecta, non pauca perspicue depravata.

541. *Incubuit pontus*. Quum pontus incubuit toti viciniæ. — *Timuit quum naufraga tellus*. Libb. omnes *naufragia* : sed *naufragia* secundam corripit. Scal.—Vix tamen accedam Scal. conjecturæ : nimis enim sero timet tellus, quum jam naufraga est. Quæ autem tellus? nisi hanc suo nomine designes, tellus, quod hic absurdum, erit totus terrarum orbis. Forte *Cepheia tellus*, aut propius ad scripturam *Maurusia tellus*. Mauri autem Syrtis accolæ. Horat. od. II, 6, 3: « Barbaras Syrt Maura semper Æstuat unda

545. *Solaque in publica* Gembl. non habet *in*. Vos seq. habet *Privatis ;* unde legas *solataque publica dam vatis lacrymis*, i. e. solabatur meda damna publica privat mis, quippe ob salutem pa posita. Nunc pro *pœna* repo *pœnæ*, i. e. ipsi belluæ, ut « Adnantemque tibi pœna gusque ferentem ». Ed.

546. *Pro natis lacrymans*. est mendum, victima pr dicta fuerit, piaculum succ stultitiæ matris, propter qu cesse fuerit dare natam Cet manicus de Andromeda : « non justa piacula matris ».

547. *Induiturque sinus no vota paratos*. Gembl. *hæc* Simile : « ensemque recludit nium non hos quæsitum m usus ».

549. *At*. Libb. veteres

551. Hic versus spurius *Cautes* vs. præced. et nunc *Adstrinxere* et postea *vincla*. bene tolli potest. Ed.

Et cruce virginea moritura puella pependit.
Servatur tamen in pœna vultusque pudorque.
Supplicia ipsa decent : nivea cervice reclinis
Molliter ipsa suæ custos est sola figuræ.
Defluxere sinus humeris, fugitque lacertos
Vestis, et effusi scopulis hæsere capilli.
Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
Fleveruntque tuos miserando carmine casus,
Et tibi contextas umbram fecere per alas.
Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
Adsuetasque sibi desiit perfundere ripas.
Extulit et liquido Nereis ab æquore vultum ;
Et casus miserata tuos roravit et undas.
Ipsa levi flatu refovens pendentia membra
Aura per extremas resonavit flebile rupes.
Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
Felix illa dies redeuntem ad litora duxit.
Isque ubi pendentem vidit de rupe puellam,
Diriguit facie, quem non stupefecerat hostis.
Vixque manu spolium tenuit, victorque Medusæ
Victus in Andromeda est : jam cautibus invidet ipsis,
Felicesque vocat, teneant quæ membra, catenas.

557. *Et effusi scapulis*. Bene. Scal. amen vult *scopulis*. Sed quomodo *ffusi* si *hæserunt*. Melius *scapulis usere capilli*. — *Effusi scapulis*, sive umeris, cervice. Ovid. Metam. VI, rs. 168 : « immissos humerum per trumque capillos ». Cf. Ovid. Met. IV, 672. Ed.

563. *Ab æquore vultum*. Gembl. *vultus*.

565. *Ipsa levi flatu refovens*. Adlulit ad tragœdiam Euripidis, in qua Echo inducitur Andromedam consolans. Vid. Aristoph. in Thesmoph.

570. *Diriguit facie*. Ovid. Metam. IV, 674 : « trahit inscius ignes, Et stupet ». — *Diriguit facie*. Sed *Diriguit* semper absolute venit. Forte *Diriguit, facies quem non stupefecerat hostis*, i. e. facies Medusæ, omnia in saxa vertentis. Ed.

571. *Vixque manu spolium tenuit*. Ovid. Met. IV, 676 : « Pæne suas quatere est oblitus in aere pennas ».

572. *Jam cautibus invidet ipsis, Felicesque vocat, teneant quæ membra, catenas*. Ovid., loco laudato : « Ut stetit, o, dixit, non istis digna catenis, Sed quibus inter se cupidi junguntur amantes ».

At postquam pœnæ caussam cognovit ab ipsa,
Destinat in thalamos per bellum vadere ponti,
Altera si Gorgo veniat, non territus ire.
Concitat aerios cursus, flentesque parentes
Promissu vitæ recreat, pactusque maritum
Ad litus remeat: gravidus jam surgere pontus
Cœperat, et longo fugiebant agmine fluctus
Impellentis onus monstri: caput eminet undas
Scindentis, pelagusque movet: circumsonat æquo
Dentibus, inque ipso rapidum mare navigat ore.
Hinc vastis urgent immensi torquibus orbes,
Tergaque consumunt pelagus: sonat undique Sy
Atque ipsi metuunt montes, scopulique ruentem
Infelix virgo, quamvis sub vindice tanto,
Quæ tua tunc fuerat facies? ut fugit in auras
Spiritus? ut toto caruerunt sanguine membra?
Quum tua fata cavis e rupibus ipsa videres,
Adnantemque tibi pœnam, pelagusque ferentem

575. *Vadere ponti.* Suspicor ita Manilium scripsisse: « Destinat in thalamos per bellum vadere, ponto Altera si Gorgo veniat, non territus ire ».

578. *Pactusque Hymenæum. Pactusque maritum* Gemblac. quod est figuratius: nam maritum pro conjugio dixit, ut in Sphæra; viresque Tonantis pro tonandi facultate. Sic Germanicus in Anecdot. dixit novercam pro novercalitate: « Saturnia Juno Numquam oblita sui, numquam secura novercæ », i. e. novercalitatis. Eadem figura Stat. Theb. X, 62: « Expers connubii et timide positura sororem »; ut quidem omnes scripti codd. habent.

579. *Gravidus jam surgere pontus.* Gembl. *nam surgere.* Ovid. IV, 687: « et nondum memoratis o unda Insonuit ».

582. *Pelagusque movet.* M est, quum jam fluctus onu lentis longo agmine fugisse habet *movit;* unde adpare B. melius *scandentis* quam *tis* putat. Non mihi ita vide

584. *Hinc vastis urgent torquibus orbes.* Libb. i unde B. *Hinc vasti surgunt i*

585. *Sonat undique Syrt fortis*, unde Voss. ad Cat nat undique Phorcys », et ait, poetice pro mari. Syrtis Oceanum. Sed recte Syrtis Mauritania res agitur. Ed.

588. *Ut fugit*, etc. Catull. « Ut tibi tunc toto pectore Sensibus ereptis mens exci

Quantula præda maris? sed pennis subvolat alte
Perseus, et cælo pendens jaculatur in hostem,
Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum.
Illa subit contra adsurgens, conversaque frontem
Erigit, et tortis innitens orbibus alte
Emicat, ac toto sublimis corpore fertur.
Sed quantum illa subit semper jaculata profundo,
In tantum revolat, laxumque per æthera ludit
Perseus, et Ceti subeuntis verberat ora.
Nec cedit tamen illa viro, sed sævit in auras
Morsibus, et vani crepitant sine vulnere dentes.
Efflat et in cælum pelagus, mergitque volantem
Sanguineis undis, pontumque extollit in astra.
Spectabat pugnam pugnandi caussa puella.
Jamque oblita sui, metuit pro vindice tali
Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
Tandem confossis subsedit bellua membris,
Plena maris, summasque iterum renavit ad undas,
Et magnum vasto contexit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perseus in marmore corpus,

592. *Sed pennis subvolat alte.* Vesti aliter. Gembl. *quantis hic subvolat alis.* Propius ad hanc lectionem *uassis hic subvolat alis*, vel plausis. Ovid. Met. XIV, 507: « Subvolat, et lausis remos circumvolat alis». Ed.

593. *Jaculatur.* Sed ense pugnaat, quem certe non dimittebat. 'orte *sic fertur in hostem*, quod vilit B. Ed.

598. *Semper jaculata profundo.* aculari absolutum verbum, ut aullo ante: «et cælo pendens jacuatur in hostem». — B. autem: *Sed uantum illa subit, seque ejaculata rofundo est Is tantum*, etc. et versum 600 sequentem irreptitium pronuntiat. Ed.

602. *Et jam crepitant sine vulnere dentes.* Sidonius: «jamjamque tener spe frangitur agnus, Atque absens avido crepitat jam præda palato».

609. *Summasque iterum renavit ad undas.* Sic Gembl. Potuit Manilius primam in *renavit* producere, ut supra ostendimus, exemplo Lucretii et aliorum Veterum. Sed repone cum Veneto *remeavit*, ut sup. 579: «pactusque maritum Ad litus remeat».

612. *Perfudit.* Voss. *Perfundit*: mox enim *pervolat.* Ed.

Major et ex undis ad cautes pervolat altas,
Solvitque hærentem vinclis de rupe puellam
Desponsam pugna, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedæ cælum, stellisque sacravit,
Mercedem tanti belli, quo condidit ipsa
Gorgone non levius monstrum, pelagusque levavit.
Quisquis in Andromedæ surgentis tempore ponto
Nascitur, immitis veniet pœnæque minister,
Carceris et duri custos, quo stante superbæ
Prostratæ jaceant miserorum in limine matres,
Per noctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula, et in proprias animam transferre medullas,
Carnificisque venit mortem ducentis imago,
Accensisque rogis, et stricta sæpe securi.
Supplicium vectigal erit : qui denique possit
Pendentem e scopulis ipsam spectare puellam,
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenæ,

613. *Pervolat.* Hoc ineptum dicit B. et reponit *provolat.* Ed.

617. *Mercedem tanti belli, quo condidit ipsa.* Condere bellum, condere lustrum, condere diem, est finire. Sed forte legendum *concidit.* Virgil. Æn. XI, vs. 245 : « Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus ».

625. *Mortem ducentis imago.* Argute, et melius, meo judicio, quam Gemblacensis, *mortem vincentis imago.* Sen. Hercul. Fur. 706 : « Ipsaque morte pejor est Mortis locus ». Sed Lips. et Voss. *vendentis.* Hoc probat, quod sequitur : « Supplicium vectigal erit ». Ed.

626. *Accensisque rogis.* Patibulati, ut Plautus loquitur, hoc est, brachiis districtis ad furcam, per urbem circumlati ita tandem in rogum conjiciebantur, aut retortis in terga brachiis furca collo inserta. Prudentius : « Et jam retortis brachiis furca eminus Romanus actus ingerebatur rogo ». — Libb. omnes *accensosque rogos.* *Sæpe* languidum est. Forte *et tinctas cæde secures.* Horat. Carm. III, 23, 12 : « Victima pontificum secures Cervice tinget ». Ed.

627. *Possit.* Gemblac. et Voss. *posset.* Ed.

629. *Vinctorum dominus.* Optio carceris erit. Francocelto nostri *Jauliarios* vocant a *Jaula*, id est, cavea, quo nomine carcerem nos Galli vocamus. Ex cavea enim fecimus nos Aquitani Gabiam, Franci Gabiolam, Jaulam : quod novum non est. Glossæ : γαλεάγρα, *Gabia.* Sc. Hujusmodi optiones carceris, et si quid huic generi hominum accu-

Interdum pœnis innoxia corpora servat.
Piscibus exortis quum pars vicesima prima
Signator terræ lumen fulgebit, et orbi

seri potest, intelligit alicubi Firmicus his verbis : « Erunt homicidiis publicis præpositi, et exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur : aut cornicularii, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur : seu clavicularii, vel carcerum custodes, et quibus publicarum catenarum cura credatur, aut præpositi carnificum, aut ipsi carnifices, et qui damnatos homines flagellis lacerare consueverint ». — *Vinctorum dominus, sociusque in parte catenæ.* Eadem enim catena et custodia et miles vincti ibant : neque aliter intelligendum de Paullo Apostolo et milite dato illi : et ut plurimum in carcere castrorum urbanorum vincti illi adservabantur. Juvenal. VI, 561 : « longo castrorum in carcere mansit ». Inscriptio : M. AVRELIVS. OPTIO. CARC. CHOR. XII. VRB. GORDIANAE, ut fortasse de optionibus *carceris castrorum* in Manilio intelligendum sit.

630. *Interdum pœnis innoxia corpora servat.* Quocumque sensu intelligit, sane in Christianos recte convenit, qui innoxii tradebantur hujusmodi custodibus in pœnam servati. Si post tempora Tiberiana scripsisset Manilius, non potuit aptius Christi martyrum conditio designari. — B. hunc versum præcedenti præire jubet.

631. *Piscibus exortis.* Supra horizontem barbaricum cum XXI Piscium Equum oriri ait, quum sæculo Manilii a XXIX Sagittarii ad XXIII Aquarii oriretur, hor. 2, 50′. Et hic quoque nugatur solens. Equo oriente nascentur veloces, equorum domitores, cursores, veterinarii medici. Apud Firmicum vitiose excusum est *Heniochus* pro *Equus*. Præter eos, quos nasci sub hoc sidere vult Manilius, curiosos quoque addit Firmicus, h. e. publici cursus præfectos. Vulgo Inspectores equorum dispositorum vocamus, vel stationarios, de quibus exstat Rubrica in Cod. Justin. lib. XII, tit. 23. Firmicus lib. III : « Erunt enim aut publicani, aut vectigaliarii, vel curiosi ». Sed et curiosos intelligit Manilius, aut similes : nam nondum curiosi nomen in usu erat in ea notione.

632. *Signatum terræ lumen.* Quid est *signatum terræ lumen ?* Gembl. *Signato.* Scribo confidenter *Signator.* — *Signator terræ lumen.* ὁρίζον τὴν γῆν. Nam τὸ *Signator* in omni genere usurpant. Sic Plinio Vergiliarum « sidus institor vestium » dicitur. In Epistola Paridis : « Sponsor conjugii stat Dea picta sui ». Singulariter *Signator lumen.* Pluraliter *signatricia lumina.* Insolentius Claudianus, XXVIII, 25, *victrix solum.* Portentosius Silius, XVII, 146 : « Phœnissa metuntur Agmina ». — Sic quoque Virgil. Æn. III, 54, *victricia arma* dixit. Bentl. non tolerat *Signator lumen*, et ex Voss. dat *Signabit terræ limen*, h. e. stringet lineam horizontalem. Sic lib. I, vs. 581 : « Ultima designat fugientis limina Solis ». Ed. — *Et orbi Aerius nascetur Equus cæloque volabit.* Τὸ *est*, est ut τὸ *Atque* in illo : « Atque

Aerius nascetur Equus cæloque volabit,
Velocesque dabit sub tali tempore partus,
Come per officium vigilantia membra ferentes.
Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus
Ardua bella geret rector cum milite mixtus,
Nunc stadio fraudare fidem, poteritque videri
Mentiri passus, et campo tollere cursum.
Quamvis extremo citius revolaverit orbe
Nuntius, extremum vel bis penetraverit orbem.
Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis
Quadrupedum: medicas artes in membra ferorum
Noverit, humanos et quæ nascentur ad usus.
Nixa genu species, et Graio nomine dicta
Engonasi, ingenicla nitens sub origine constat*

illum in præceps prono trahit alveus amni », ut vicesima pars Piscium signat finitorem, et statim Equus oritur.

635. *Omne per officium.* Gemblac. *Come per officium.* Sedulos et officiosos. — Bent. pro *membra* reponit *corda.* Omne officium, ut Claudian. Eutrop. I, 367: « communiter omni Fungitur officio ». *Vigilantia corda,* ut alibi Noster *vigilanti mente.* Supra, vs. 63: « Indelassato properantia corda vigore ». Silius, VIII, 310, de Annibale: « anxia ducebat vigili suspiria corde ». Ed.

638. *Nunc stadio est,* etc. B. hæc vitiosa putans, vult: « Hic stadium fraudare fide, poteritque videri Mentitus passus, et campum tollere cursu », i. e. tam celeriter curret, ut stadium justo brevius esse, et campus ipse tolli videatur. Ed.

643. *In membra ferarum.* Firmicus interpretatur pecorum. Melius *ferorum,* i. e. equorum. Virg. Æn. II, 51: « inque feri curvam compagibus alvum Contorsit ». Supra, vs. 77: « Exagitare feros, pronosque subire volantes ». Item idem error supra, vs. 353: « Ille tenet medicas artes ad membra ferarum ».

646. *Engonasi ingenicla nitens sub origine constat.* Ut de duabus primis vocibus constat, ita in cæteris nihil juvat nos codex Gemblacensis. In eo scriptum, *vides sub origine constat.* Fortasse: *cui pes suffragine constat.* Cui pes constat suffragine ingenicula. Id est, qui uno pede ingeniculato nititur. Scaliger tentabat: « Engonasi, ingenicla cui pes suffragine constat ». Sed statim conjecturæ pertæsus desperabat. — B. *Engonasi, ignota facies sub origine constat.* Ignota sub origine, ut lib. I, vs. 322, dixerat « sibi conscia caussæ »: facies tamen constat: omnes enim in asterismo consentiunt, juvenem esse genibus nixum. Ed. — Ait Engonasin, sive Nixum, ut vo

Dextra per extremos adtollit lumina Pisces.
Hinc fuga nascentum, dolus, insidiæque creantur,
Grassatorque venit media metuendus in urbe.
Et si forte aliquas animo consurget in artes,
In prærupta dabit studium, vincetque periclo
Ingenium : aut tenues ausus sine limite gressus
Certa per extentos ponit vestigia funes,
Et cæli meditatus iter vestigia perdet,
Et pæne ut pendens populum suspendit ab ipso.

cat Cicero, vel Ingeniculum, oriri in extremis partibus Piscium. Exclamare libet: Hercules tuam fidem. Nam sæculo Manilii oriebatur a XXI Libræ ad VI Scorpii in finitore barbarico, hor. 3, 45′.

647. *Dextra per extremos adtollit lumina Pisces.* Ingeniculo oriente nati erunt fugaces, dolosi, insidiatores, incessores viarum, ac grassatores, desperatæ audaciæ, schœnobatæ, acrobatæ, oribatæ.

650. *Animo consurget.* Vett. quatuor *animus* et tres *exsurget;* unde B. *animis exsurget.* Virg. Georg. IV, 132 : « Regum æquabat opes animis ». Ed.

651. *Vincetque periclo Ingenium.* Venet. *vendetque periclo.* Sic IV, 139 : « seque sua semper cupientia vendere laude ». Ed.

653. *Ponit vestigia.* Immo ponet, ut vincet, perdet. Ed.

654. *Et cæli meditatus iter.* Acrobata, schœnobata. Firmicus. Prudentius Hamartigenia : « Inde per aerium pendens audacia funem Ardua securis scandit proscenia plantis ».— *Vestigia perdet.* Recta lectio. Nam illi paraboli per funem incedentes, deinde tamquam casabundi fingunt se excidere, et pendent unico pede. Turcæ habent desperatæ audaciæ et miros hujusmodi schœnobatas. — Bentl. non male reponit : « At cæli... vestigia perdet Pæne sua, et pendens populum suspendet ab ipso ». Dum per extentum et directum funem incedit, certa vestigia ponit : at quum cæli iter meditatus, per laxum et erectum funem scandit, vestigia sua pæne perdit.

655. *Et pæne ut pendens.* Olim *Apennina petens*, ubi si non esset vitium in lectione, esset ὀρειβάτης Firmici : ut apud Stat. Achill. II, 425 : « Nunc caput aerii scandentem prendere montis Quo fugitur per plana gradu ». Sed tam hic, quam apud Firmicum, vitium est. Nam *Apennina* conformatum vel interpolatum a Bonincontrio ex illo non meliore, *Et peneva.* Profecto legendum : « Et pæne ut pendens populum suspendet ab ipso ». Optime. Apud Firmicum vero non Oribata, sed *acrobata* legendum. In eodem etiam legitur *neurobata*, ut apud Vopiscum in Carino : « Nam et neurobaten, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit ». Utrobique puto legendum *anemobata.*— *Et pendens populum suspendit ab ipso.*

Læva sub extremis consurgunt sidera Ceti
Piscibus, Andromedam ponto cæloque sequentis.
Hoc trahit in pelagi cædes, et vulnera natos
Squammigeri gregis : extentis laqueare profundum
Retibus, et pontum vinclis armare sequentem;
Et velut in laxo securas æquore phocas
Carceribus claudunt raris, et compede nectunt,
Incautosque trahunt macularum vimine thunnos.

Si vera est hæc lectio, nihil elegantius potuit dici, quam illos pendulos populum spectantem suspendere ex se ipsis. Qui enim sursum admirabundi spectant, quasi pendent ex eo, quod tam avide spectant. Idem schema in sphæra de Galaxia: « et resupina facit mortalibus ora ». Est autem emendatum a doctis viris, idque recte procul dubio. Habemus exemplum in prologo Hecyræ de populo propter funambulum a spectaculo fabulæ averso. Nam vere populus suspendebatur a funambulo. Hic gestus exprimitur a Paullino his versibus: « Nunc volo picturas fucatis agmine longo Porticibus videas, paulloque supina fatiges Colla, reclinato dum perlegis omnia vultu ». Nam supina colla dixit, ut hic Noster resupina ora ab eadem mente. Funambulos Turcæ lingua sua *Ziampas* vocant, qui incredibilia auditu, et similia his Manilianis faciunt.

656. *Læva sub extremis*. In ultima Piscium parte vult Cetum oriri. Sed super finitorem barbaricum oriebatur sæculo Manilii a XIII Piscium ad XXIX Tauri, hor. 3, 30'. Qui hoc oriente nascentur, erunt piscatores magnorum piscium, ac cetaceorum, cetarii, bolonæ, salsamentarii, liquaminarii, salinarii.— *Sidera Ceti*. Aliter Pistricem vocant, ut Cicero et alii. Pistrix enim pro Pristis ut diceretur usus obtinuit, item Pristis pro Pristes. Vera enim scriptura est πρῆστις. In eodem asterismo Festus Avienus Pistrim et Pistricem dixit : « summa qua lux Pistrice coruscat ». Item : « Et Pistrim undicolam ». Etiam ὀρφὸν vocari scribit Firmicus. Sed valde differunt ὀρφὼς et κῆτος magnitudine et figura.

658. *Hoc trahit*. Melius esset *Hic*, nempe Cetus. Ed.

660. *Et pontum vinclis armare sequentem*. Armare pontum sequentem vinclis quid sit nescio, et turbat Gemblacensis, qui hic habet *armare furentem*. An legendum? *pontum vinclis arctare sequentes*. Nam retibus, quæ *vincla* vocat, paullatim procedendo, quod hic dicitur *sequi*, in arctum coguntur pisces, et quia non sentiunt se clausos, perinde sunt, atque in laxo æquore. — *Arctare* probat B. et pro *sequentem*, *furentem*. Nempe pontum *furentem* et indignantem vinclis coercent. Lucan. V, 235 « Arctatus rapido fervet qua gurgite pontus ».

663. *Macularum vimine*. Vimen pro textura, ut vimen arundinum dici, alibi nos monuisse meminimus.

Nec cepisse sat est: luctantur corpora nodis,
Exspectantque novas acies, ferroque necantur,
Inficiturque suo permixtus sanguine pontus
Totus; quum toto jacuerunt litore prædæ,
Altera fit cædis cædes: scinduntur in artus
Corpora, et ex uno varius describitur usus.
Illa datis melior succis pars, illa retentis.
Hinc sanies pretiosa fluit, floremque cruoris
Evomit, et mixto gustum sale temperat oris.
Illa putris turba est: strages confunditur omnis,
Permiscetque suas alterna in damna figuras,
Communemque cibis usum, succumque ministrat.
At quum cæruleo stetit ipsa simillima ponto
Squamigerum nubes, terræque immobilis hæret,
Excipitur vasta circumvallata sagena,
Ingentesque lacus, et Bacchi dolia complet,
Humoresque vomet socia per mutua dote,

mus. Nam Gemblac. inepte habet *numine*: ineptius Bonincontrius *munere*.—B. melius *lumine*. Maculæ enim sunt foramina et quasi fenestræ retis. Quum grandes sint maculæ, thynni non sentiunt aquas opacari, et se retibus includi.

664. *Luctantur corpora nodis.* B. mavult *rumpere nodos*. Horat. Carm. I, 1, 28: «Seu rupit teretes Marsus aper plagas». Ed.

667. *Totus; quum.* Quid? totus pontus thynnorum, qui uno reti clauduntur, sanguine inficitur? Voss. habet «Totum quoque cum toto»; unde «Tum quoque, quum toto». Et distingue post *pontus*. Ed.

668. *Scinduntur in artus Corpora.* Sed melius *Corpore et ex uno*. Nam si *corpora* legas, tum constructio erit et ex uno usu varius usus. Prorsus absurde.

673. *Illa putris turba est.* Gembl. *turbat*. Vestigium archetypi, *turbast*. Sed *Illa putris turba est*, salsa muriatica, *sanies pretiosa*, liquamen, garum.

675. *Communemque cibis.* Nam et garum et muria cibis condiendis.

676. *At quum.* Vetusti *Aut*, recte. Bentl.

677. *Terræque immobilis hæret.* *Turbæque* Gembl. Hic multa sunt inexplicabilia. — B. autem reponit *turbaque*, et explicat immobilis præ turba; non male. Ed.

680. *Humoresque vomet.* Gembl. *Ut morisque.* Prisca archetypi scriptura *Umorisque*, ut alibi. — *Vomet humores socia dote.* Hæc quis intelligit? B. *Humorisque vomit socias per mutua dotes*. Sed hæc non magis intelligo. Quid si legeretur, «Humoresque vomit socia permistio dote?»

Et fluit in liquidas tabes resoluta medullas.
Quin etiam magnas poterunt celebrare salinas,
Et pontum coquere, et ponti secernere virus,
Quum solidum certo distendunt margine campum,
Adpelluntque suo deductum ex æquore fluctum,
Claudendoque negant : tum demum suscipit undas
Area, tum pontus per Solem humore nitescit.
Congeritur siccum pelagus, mersique profundi
Canities emota maris, spumæque rigentis
Ingentes faciunt tumulos pelagique venenum;
Quodque erat usus aquæ succo corruptus amaro,
Vitali sale permutant, redduntque salubrem.
At revoluta polo quum primis vultibus Arctos
Ad sua perpetuos revocat vestigia passus,

681. *In liquidas tabes resoluta medullas.* Immo medulla resoluta fluit in tabem. Repone « in liquidam tabem resoluta medulla ». Ovid. Met. IX, 175: « cæcaque medullis Tabe liquefactis ». Ed.

683. *Et ponti secernere virus.* Ita vocat salem, ut v. 689 *venenum.*

686. *Claudendoque negant.* Τὸ negare eamdem notionem habet, quam apud Martial. XI, 22, vs. 6: «...Pompeiano vela negata Noto». Item, XIV, 29, 2: « Nam ventus populo vela negare solet ». Lucan. IX, 325: « frustraque rudentibus ausis Vela negare Noto ». — *Tum demum suscipit undas,* etc. Hæc non cohærent. Non potest dici area tum demum suscipere undas, quæ undis repleta est, nec pontus nitescit humore, quod fit æstu et calore. Feliciter emendat Bentleius « suscipit auras Area, tum posito per Solem humore nitescit». Posito enim per auras et Solem humore nitescit et concrescit in salem. B.

688. *Mersique profundi.* Dixit jam siccum pelagus, i. e. sal in fundo areæ siccus relictus. Voss. *mensique;* unde legas *mensisque profundi Canities seposita maris,* i. e. servata, recondita ad mensas. Ed.

690. B. *Cumulos... Quo perit usus.*

693. *At revoluta polo.* Septentrione oriente inter initium et finem mundi, hoc est, inter Pisces et Arietem, ut interpretatur Firmicus, mansuetarii nascuntur. — *At revoluta polo quum primis vultibus Arctos.* Quia Arctos, sive Helice, numquam occidit, difficile erit adsequi, quando ejus ortum notandum esse velit. Adjicit igitur *primis vultibus* eam oriri; quia in σημείῳ ἀρκτικωτάτῳ, in intersectione communi horizontis. Itaque Veteres illi vultum ejus notabant in contactu horizontis, quod vocabant principium Ursæ, unde primos vultus vocavit: deinde transcensum circuli meridiani, quod

Numquam tincta vadis, sed semper flexilis orbe:
Ac Cynosura minor quum prima luce resurgit,
Et pariter vastusve Leo, tum Scorpios acer
Nocte sub extrema permittunt jura diei:
Non inimica feræ tali sub tempore natus
Ora feret: placidas reget in commercia gentes.
Ille manu vastos poterit frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati sideris ursas;
Inque artes hominum, perversaque munera ducet.
Ille elephanta premet dorso, stimulisque movebit
Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.
Ille tigrim rabie solvet, pacique domabit,
Quæque alia infestant silvis animalia terras,

vocabant principium Ursæ, unde primos vultus vocavit: deinde transcensum circuli meridiani, quod vocabant conversionem. Ovid. Trist. I, 3, 47: « Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat: Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat ». Nempe conversam a puncto culminante, quod axem vocat, ad horizontem occidentalem. Nam axem pro supremo loco sumi, libro tertio, et in Propertium notavimus. Sic Anacreon ϛροφὴν ἄρκτου conversionem a meridiano intelligit: Μεσονυκτίοις ἐν ὥραις, Στρέφεται ὅτ' ἄρκτος ἤδη Κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτεω. Nam significat manum sinistram Bootæ culminare, cui quum sit proxima ultima caudæ Ursæ, quam *Benenasch* Arabes vocant, procul dubio jam tota Ursa deprehendebatur inter meridianum et horizontem occiduum.

696. *Ac Cynosura minor*. Hi tres versus, nimirum hic cum duobus sequentibus, huc irrepserunt ex Phænomenis quibusdam. Nam hic pertinere non dicent, nisi qui rerum cælestium imperiti sunt. Nam Cynosura ne in barbarico quidem finitore occidit.

699. B. hæc refingit: *natis Ora ferent*. Decentius enim dictu, ut feræ non inimica hominibus ora ferant, quam ut homines ora feræ nescio cui. Sic supra, 391: « Non inimica feret serpentum membra creatis ».

700. *Placidas reget in commercia gentes*. Sic alibi loquitur: « novaque in commercia ducet ».

704. *Munera ducet*. B. *munia*, et vs. seq. *monebit* pro *movebit*, elegantius quidem. Ovid. Trist. IV, 6, 7: « monitis obtemperat Inda magistri Bellua ».

706. *Cedentem pondere cunctis*, scil. stimulis. Sed Bentl. monet eum non turpiter, sed sapienter cedere; Huet. *punctis*, i. e. stimulis; sed B. *scandentem pondere funes*, et de elephantis funambulis intelligit. Ed.

Junget amicitia secum, catulosque sagaces.

* * *

Tertia Pleiades dotabit forma sorores,
Femineum rubro vultum suffusa pyropo,
Invenitque parem sub te, Cynosura, colorem,
Et quos Delphinus jaculatur quattuor ignes,
Deltotonque tribus facibus, similique nitentem
Luce Aquilam, et flexos artus per lubrica terga.
Tum quartum quintumque genus discernitur omni
E numero, summaque gradus qui jungitur Angue,
Maxima per minimos censu concluditur imo,
Quæ neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
Respondent alto cæli submota profundo.

710. Vid. Excursus IV ad calcem hujus libri. Ed. — B. ex libb. vetustis *Pleiadas dotavit.*

711. *Femineum.* Stellæ autem tertiæ magnitudinis non sunt femineæ. Sed inter nigrum et flammeum colorem. Forte *Cæruleum rubro.*

712. *Invenitque parem sub te, Cynosura, colorem.* Et hoc quoque falsum. Cynosura unam tantum habet tertiæ magnitudinis.

714. *Deltotonque tribus facibus.* Sane verum hic dicit. Nam tres trianguli sunt tertiæ magnitudinis : una quartæ. — *Similique nitentem Luce Aquilam.* Aquila quatuor habet tertiæ magnitudinis.

715. *Et flexos artus per lubrica terga.* Id est, Serpens, meo judicio. Tamen Gemblac. « et lubrica flexos in terga Leones ». Fortasse legendum : « et flexus in lubrica terga Leonis ». Septem sunt stellæ sine forma ad tergum Leonis, quas Hyginus plexum Berenices vocat. Sed nulla ex illis septem est tertiæ magnitudinis, ut vult Manilius. In legendum : « et colubri flexus in terga Leonis ». Ne fortasse ille plexus vocatus fuit coluber. — Voss. habet : « et flexos per lubrica terga Dracones ». Utrumque Anguem intellige, illum inter duas Ursas, alterum Ophiuchi. Ille stellas tertiæ magnitudinis habet VIII ; hic autem v. Ed.

717. Hæc corrupta sunt. B. emendat : « summamque gradus disjungi utramque ». Pingr. interpretatur, Major minorve splendor distinguit stellas quartæ vel quintæ magnitudinis. Ed.

718. *Maxima per minimos census concluditur imo.* Ita fere olim divinabamus. Sextam magnitudinem vocat maximam turbam; quum tamen quinquaginta tres tantum designatæ sint ab artificibus. — *Per minimos.* Melius sane B. *Maxima pars numero,* i. e. stellæ illæ infinitæ in via lactea, concluditur imo censu sextæ magnitudinis.

Sed quum clara suos avertit Delia cursus,
Quumque vaga est illa, et terris sua lumina condit,
Mersit et ardentes Orion aureus ignes,
Signaque transgressus mutat per tempora Phœbus,
Effulget tenebris, et nocte accenditur atra.
Tunc conferta licet cæli fulgentia templa
Cernere seminibus densis, totisque micare
Floribus, ut siccæ curvum per litus arenæ:
Nec spatium stellis, mundo nec cedere summam:
Sed quot eant semper nascentes æquore fluctus,
Quot delapsa cadant foliorum millia silvis,
Amplius hoc ignes numero volitare per orbem.

721. *Sed quum clara suos.* Loquitur de promiscua stellarum plebe, quas ipse facit sextæ magnitudinis. Eæ non visuntur plenilunio. In sphæra: « cum Luna conditur omne Stellarum vulgus: fugiunt sine nomine signa ». — *Cursus.* B. [illegible], non male.

722. *Quumque vaga.* Luna semper *vaga* dicitur, et hoc versu idem quod præcedenti dicitur. B. refingit *Quumque vagæ stellæ terris sua lumina condunt.* Ed.

727. *Cernere seminibus.* Legit B. « Cernere luminibus densis, totumque micare ». Sed in MSS hi versus alio ordine veniunt: « totisque micare, Nec spatium... Floribus, ut siccæ ». Ut hic ordo servetur, Bentl. emendat: « totumque micare Stipatum stellis mundum; nec cedere summa Floribus, aut... » quæ quivis intelliget. Ed.

* *Spiritus aut solidis.* Inepte huc intrusus est ex sphæra mundi. Et mirabimur, si aliquando quartus a loco versus luxatus sit, quum versus a primo in quintum librum traductus sit? Igitur vicem istius, qui malum pedem huc retulit, retrahatur ille, quem iste extraneus de possessione deturbaverat: « Floribus, ut siccæ currunt per litus arenæ ». Scal. sed vid. not. super.

728. *Floribus.* Elegantissime dixit, ut Lucret. IV, 452: « florentia lumina flammis ». Item « floret mare navibus ». Simile etiam « florentes ære catervas ». Attius: « Ære atque argento fervere, igni, insignibus Florere ». Papinius: « Et arcano florentes lumine postes ». Sic ἀνθεῖν Græci Poetæ. Sic Æschylus ἄνθος πυρὸς, quomodo scilicet Lucretius et Noster. Adde, quod hæc duo simul conjungit, florem et colorem. Supra lib. IV, 820: « Perpetuosque tenet flores unumque colorem ». Quum igitur hic florem posuerit, paullo ante colorem posuerat: « Invenitque parem sub te, Cynosura, colorem ». Sed vid. not. 727. Nec videtur dici posse *cælum lucere floribus*, i. e. stellis, ut apud Ovid. Fast. V, 363: « collucere floribus agros », et Stat. Theb. II, vs. 275:

Utque per ingentem populus describitur urbem,
Præcipuumque Patres retinent, et proximum Eque
Ordo locum, populumque Equiti, populoque subi
Vulgus iners videas etiam sine nomine turbam:
Sic etiam magno quædam respondere mundo
Hæc natura facit, quæ cæli condidit orbem.
Sunt stellæ Procerum similes, sunt proxima primi
Sidera, suntque gradus, atque omnia juncta prior
Maximus est populus, summo qui culmine fertur,
Cui si pro numero vires natura dedisset,

« arcano florentes aere smaragdos ».

733. *Utque per ingentem.* Vett. *ingentes orbes;* unde conjicias *ingentis urbes.* Hoc maluit auctor: ne si unam urbem Romam denotaret, in eo offenderet, quod non supra patres principem nominasset. Bentl.

736. *Etiam sine nomine turbam.* B. vult distinguere *et jam sine*, etc. ut sint quinque gradus in civitate, senatus, equites, populus, vulgus, et sine nomine turba. Hoc nimis argutum videtur. Ed.

737. *Sic etiam magno quædam respondere mundo. Respondere* tertio ordine. Mart. III, 4, vs. 7 et 8: « Si quando veniet? dicet: responde: poeta Exierat: veniet, quum citharœdus erit ». Idem ultimo Epigr. libri XI, vs. 4: « Lector, salve: taces, dissimulasque? vale ». Argute. Ita veteres libri. Vulgata lectio, *Lector solve.* Et clarius apud Val. Flacc. lib. V, 595: « ille profundo Incumbens Odrussa mero: vide lata comantem Pectora ». — B. autem *respondere* nullo modo admittit: putat *resp.* scriptum esse compendiose, et inde librarios hariolatos *respondere, rependere.* Locum sic concipit: « Sic etiam in magno quæda publica mundo est, Quam facit, quæ cælo condidit urb

740. *Atque omnia juncta* Hæc non intelligo. Pro *junc victa.* Pro *priori* Voss. et Lip *rum.* B. conjicit *jura priora* II, 1: « Omnia jura, omnia i primi consules tenuere ».

741. *Maximus est populus, qui culmine fertur.* Ita libri m sed B. mendosam lectione ait, et ipsi cælo repugnare. mum populum recte quiden pretatur stellas sextæ magnit sive minimas; sed eas dicit summo tantum culmine, s omne cælum dispersas: qu pro numero vires adessen mundus conflagraret. Igitu nit: « minimo qui limine f Sed omnes sciunt stellas n tum ob minorem lucem, longinquitatem nobis adeo adparere. Et ipse Manilius n et omnium lectionem confir pra vs. 717, ubi de iisdem « Maxima pars numero cens cluditur imo, Quæ neque p etas noctes neque tempore i Resplendet, vasto cæli su

: suas æther flammas sufferre nequiret,
ıs et accenso mundus flagraret Olympo.

o »; ubi Bentleianam lectiode probamus.

Ipse suas æther. Eamdem ım in sphæra extulerat: oterit mundus sufferre inınta, Omnia si plenis ardedera flammis ». Hactenus barbaricæ apotelesmata or-:quebatur liber sextus, sepotelesmata sphæræ baroccasuum siderum; cujus initio: « Quid valeant orquum merguntur in un-*)uid valeant ortu*, est hic liber. *Quid, quum merguntur*, ille, qui periit. Ex utroaicus concinnavit apotelesmata sphæræ barbaricæ, priore loco ortus, posteriore occasus ponens. Itaque non dubium, quum Manilius dicat se tam de ortibus, quam de occasibus scripsisse, quin, ut ortus a Manilio, ita etiam occasus ab eodem mutuatus sit Firmicus. Et hoc est extra omnem controversiam. Atque hi quidem sunt ortus siderum ex sphæra barbarica, quibus fortasse non absurdum erat et alia adjicere, quæ huic tractationi cognata sunt, nisi ea modum Notarum excederent; quam ob caussam ea ad calcem Excursuum rejecimus. Vid. infr. pag. 646 et seqq. Ed.

EXCURSUS I

AD LIB. V, QUEM JOS. SCALIG. SPHÆRAM BARBARICAM NOMINAT.

Hic liber continet alteram partem apotelesmatum, quæ a stellis claris cum aliquo Zodiaci signo surgentibus ducuntur: et vocantur prima apotelesmata sphæræ barbaricæ. Nam duæ sunt partes sphæræ barbaricæ. Prior hæc ipsa, quæ versatur circa clara sidera, quæ cum aliquo signo aut oriuntur, aut occidunt. Ea est, quam nunc tractat Noster. Alterius partis rursus duæ partes sunt : quarum altera singulas signorum partes, quas Monomœrias vocabant, et minutias partium scrutatur, quam curiositatem Ægyptii eorum deliriorum magistri Myriogenesin nominarunt, quamquam si Græce loqui volebant, non μυριογένεσιν, sed μυριογενεσίαν dicendum erat: altera tractat eas stellas, quæ claræ sunt in corporibus eorum signorum. Inventores harum subtilium atque argutarum nugarum Petosiris ac Necepso, item Æsculapius ille priscus Ægyptius. Sphæra barbarica vocatur, hoc est, Ægyptiaca. Nam apud Firmicum barbarica ratio est Ægyptiaca ratio. Rursus apud eumdem Firmicum barbarica ratio dicitur, quæ alibi vocatur Myriogenesis Æsculapii. Dicta vero barbarica sphæra ad distinctionem Græcanicæ. P. Nigidius Phænomena ad inclinationem utriusque cæli Ægyptiaci, et Græcanici scripsit. Alterum librum vocavit sphæram barbaricam, alterum sphæram Græcanicam. Apud vetustissimum Virgilianum interpretem Danielis nostri ita memini legere: Nigidius sphæræ barbaricæ : « Sub Virginis signo Arator, quem Oron Ægyptii vocant : quod Oron Osiridis filium ab

hoc educatum dicunt ». Vides Nigidium in sphæra barbarica tractasse, quæ ad Phænomena Ægypti pertinent. Probus in primum Georgicon ait, ambas Ursas, Helicen et Cynosuram in Sphæra barbarica Plaustrum vocari. Idem Virgilianus interpres P. Danielis : « Nigidius in Sphæra Græcanica novum annum æquinoctium vernale memorat ». Item alibi : « Nigidius Sphæræ Græcanicæ : oritur enim Canicula cum Cancro : in columen venit cum Geminis : occidit cum Tauro ». Igitur barbarica, id est, Ægyptiaca ad differentiam Græcanici climatis. Firmicus, quum hæc apotelesmata scriberet, immo ex Manilio ad verbum describeret, ait cognitionem sphæræ barbaricæ Græcis multis, et omnibus ferme Romanis incognitam, et ab Ægyptiis solis observatam. Et sane ortus et obitus quarumdam stellarum fixarum, qui in illis apotelesmatis a Firmico tractantur, cælo Ægyptio tantum conveniunt. Nam Cepheus in Græcia et Hellesponto capite tantum occidit, ut auctor etiam est Hipparchus. Radit enim, et, ut Aratus ait, ἐπιξύει punctum finitoris Græcanici. At in Sphæra barbarica ex ejus ortu et occasu apotelesmata pronuntiantur. Idem dicas de Cassiepea et aliis, quæ intra circulum semper adparentem Græciæ continentur. Illa enim oriuntur et occidunt in ima regione, et in partibus Memphidis, et supra; propterea quod ad austrum pergentibus polus deprimitur. Nam omnia signa, quæ sunt intra XXXVII gradum a polo, ea in Græcia numquam occidunt. Ipsis contra. Hoc est, quod Lucanus declamavit, IX, 540 :

> Te, segnis Cynosura subit : tu sicca profundo
> Mergi plaustra putas; nullumque in vertice summo
> Sidus habes immune maris : procul axis uterque est;
> Et fuga signorum medio rapit omnia cælo.

Loquitur de Jove Ammone, qui propemodum est sub eadem inclinatione, qua media Ægyptus. Sed de errore Lucani alibi. Quare non est audiendus deliciæ humani generis Picus Mirandula, qui Phænomena putat simpliciter dici

sphæram barbaricam. Ejus hæc verba sunt ex VIII in Astrologos: « Si sphæram Arati cum barbarica sphæra contuleris, dissentire plerumque, et dissonare eas videbis ». Atqui sphæra barbarica est quidem stellarum fixarum theoria, sed non omnis climatis, quum sit Ægyptiaci tantum: neque adeo simplex theoria, sed tantum siderum cum quoque signo orientium aut occidentium. Itaque sphæra barbarica non magis potest convenire Arateis Phænomenis, quam inclinatio cæli Ægyptiaci inclinationi Græcanici. Minus vero prudenter Manilius et Firmicus eam nobis proponunt, quæ cælum Ægyptiacum variat. Nam Manilius Romæ, ille in Calabria, aut Sicilia scribens quo ore jubent observare Cepheum, alter orientem alio tempore in Ægypto ac in Italia, alter occidentem numquam in Italia? Nam quæ nobis oriuntur et occidunt, illa tamen diverso tempore illis, ac nobis occidunt. Ægyptiis igitur tantum ea observatio competit. Denique falsa tempora ortuum nobis tradunt, ut non pueriliter sed stolide erraverint. Statim in principio Manilius ait Navem oriri in quarta parte Arietis. Nam stella clara, quæ in clavo est, quam Canopum adpellant, et prima est totius Navis, quam Ptolæmeam vocat etiam Germanici interpres, temporibus Metonis, hoc est, ante bis mille et triginta annos oriebatur in finitore barbarico cum XIII Cancri. Nos locis suis crassos illos errores castigabimus. Fuit Manilius imperitissimus earum rerum, quas tractabat, et quæ ab aliis scripta legit, ea satis habuit sine delectu versibus concipere. Nam de Firmico tam nobis constat omnis matheseos imperitum fuisse, quam ipsemet omnibus locis se talem prodit. Quia vero nos primi quid esset sphæra barbarica indicavimus, primi etiam hunc quintum librum Manilii sphæræ barbaricæ apotelesmata esse aperuimus: si apud ingenuos animos id alicujus gratiæ est, cumulabimus illud duarum sphærarum accessione, Persicæ et Indicæ; quibus etiam adjiciemus barbaricam ex Ptolemæo, auctore doctissimo Aben-Ezra, ex quo et reliquas duas hausimus,

ut in ejus luculentissimo libro exstant, cui ipse titulum fecit *Initium Sapientiæ*, quem manu scriptum penes nos habemus cum aliis operibus ejusdem magistri. Ex eo igitur eximio libro ortus sphæræ Persicæ primo adponemus, secundo sphæræ Indicæ, tertio sphæræ barbaricæ Ptolemaicæ, ut exstat apud illum magistrum Judæum hominem supra captum Judæorum. Dividit autem singula signa in ternos Decanos, ut supra in apotelesmatis tetigimus. Quæ oriantur in quoque Decano secundum clima suum, adponit, ut habes in exemplo. Egregia est cognitio tantæ diversitatis formarum, ut si Taurus natos sub se agricolas facit apud Græcos et Ægyptios, apud Persas eodem tempore alia formatio reges faciet, apud Indos alia alios. Futilia commenta vanæ scientiæ nihil magis confutat, quam istius perfecta cognitio.

SPHÆRARUM PERSICÆ, INDICÆ ET BARBARICÆ

ORTUS EX LIBRO-ABEN EZRÆ JUDÆORUM DOCTISSIMI.

ARIES.

DECANUS PRIMUS ARIETIS.

SPHÆRA PERSICA.

Adscendit figura mulieris. Cauda Piscis ex mari instar viperæ in felle. Trigonum. Figura Tauri.

SPHÆRA INDICA.

Figura Canis, in cujus sinistro pede anteriore lucerna, dextro clavis. Cande philosophus Indorum dicit adscendere

Æthiopem oculis nigris, superciliis extensis. Est autem de Gigantibus, jactabundus, obvolutus pallio albo magno, fune præcincto.

SPHÆRA BARBARICA.

Cassiepea, genua ejus; manus sinistra, et dimidiatum tergum Andromedæ, una cum pudendis ejus, et fimbriis, et pisce posteriore, et particula fili linei.

DECANUS SECUNDUS ARIETIS.

SPHÆRA PERSICA.

Ambo Pisces. Medietas Trigoni. Dimidium bestiæ mulier, in cujus capite est pecten. Lorica ænea. Caput dæmonis.

SPHÆRA INDICA.

Figura mulieris vestimentis obvolutæ et pallio, unipede figura equina.

SPHÆRA BARBARICA.

Cassiepea, caput Persei cum vola manus dextræ ejus. Fimbriæ Andromedæ, et pedes ejus. Triangulum. Caput Arietis, cornua ejus. Reliquum de filo lineo.

DECANUS TERTIUS ARIETIS.

SPHÆRA PERSICA.

Juvenis in solio sedens cooperto, in cujus manu sunt idola. Homo demisso deorsum capite, vociferans ad Deum. Pectus Piscis cum capite ejus. Residuum Trigoni. Alterum dimidium Hydræ.

SPHÆRA INDICA.

Homo flavus, capillitio rufo, iracundus, componens sese ad statum pugnæ; in cujus manibus sunt inaures ligneæ et virga; vestes vero ejus sunt rubræ. Est autem ipse faber ferrarius, qui quum paratus sit bene facere, non possit tamen.

SPHÆRA BARBARICA.

Perseus. Corpus Arietis.

TAURUS.

DECANUS PRIMUS TAURI.

SPHÆRA PERSICA.

Strenuus manu sinistra ensem gestans, manu dextra virgam. Super ejus humeris sunt duæ lucernæ. Navis magna. Supra eam Leo, cui insidet homo nudus. Subter Navi dimidium cadaveris mulieris mortuæ. Figura hominis.

SPHÆRA INDICA.

Mulier capillata, quæ filium habet, induta vestimentis semiustulatis.

SPHÆRA BARBARICA.

Dimidium Persei cum cauda Arietis. Fusio aquæ, quæ est in extremitate Fluvii.

DECANUS SECUNDUS TAURI.

SPHÆRA PERSICA.

Navis, in qua est homo injiciens manum in clavem. Dimidium cadaveris mulieris mortuæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo vultu et corpore similis arieti, digitis instar ungularum caprinarum, cujus uxor similis Tauro, calidus, vehemens numquam sibi requiem dans, cultor arvorum, educens boves ad arandum et serendum. Item alia figura speciosa, in cujus manu dextra virga, elevans manum sinistram.

SPHÆRA BARBARICA.

Genua Persei, crura, pedes. Taurus, cornua ejus, pedes anteriores, venter, pes dexter. Caput Fluminis, et medietas ejus.

DECANUS TERTIUS TAURI.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis corporis ejus, cui caput simile canino. Homo stans in manu tenens bestiam, habens duo plaustra, quibus (singulis) insidet juvenis agnum tenens, binis equis plaustra trahentibus.

SPHÆRA INDICA.

Homo albis pedibus et dentibus, adeoque longis, ut exstent extra labra, colore oculorum et capillorum rubro, corpore elephanti similis et leonis, impos mentis, animo ad malefaciendum destinato, sedens in accubitali. Equus, currus, canis, vitulus parvus.

SPHÆRA BARBARICA.

Pes Persei dexter. Humerus Heniochi, caput ejus, genua, manus sinistra. Cornu et finis Tauri. Initium Fluminis.

GEMINI.

DECANUS PRIMUS GEMINORUM.

SPHÆRA PERSICA.

Cauda figuræ, cujus caput simile canino. Homo manu tenens virgam. A partibus Austrinis duo plaustra, binis equis trahentibus. Singuli homines plaustrorum rectores. Caput bestiæ cornutæ.

SPHÆRA INDICA.

Mulier famosa in aere stans, perita suendi (sarcinatrix).

SPHÆRA BARBARICA.

Caput Heniochi, pes ejus dexter. Cornu Tauri, humerus Canis, pes ejus sinister. Caput Leporis, pedes ejus anteriores.

DECANUS SECUNDUS GEMINORUM.

SPHÆRA PERSICA.

Homo tenens instrumentum musicum aureum, quo canit.

Bestia arbori insistens. Lupus, in cujus anteriore pede est signum.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops vinctus caput plumbo, manu scutum tenens, in capite galeam ferream gestans, super qua est corona serica, in manu habens arcum et sagittas, amans risum et joca, deambulans in horto floribus et arboribus consito, tenens pondera stateræ, quæ manibus inter se percutit, inter modulandum flores horti carpens.

SPHÆRA BARBARICA.

Vola pedis Heniochi dextera. Alter pes tauri posterior. Manus Orionis, humerus ejus, caput, pectus, cingulum, pes. Pectus Leporis, et cauda ejus.

DECANUS TERTIUS GEMINORUM.

SPHÆRA PERSICA.

Figura hominis trepidabundi, capite tiaram, manu instrumentum musicum gestantis cum nerviis aureis. Canis latrans. Delphinus. Instar Simiæ. Sibula sarcinatoria. Dimidium prius Ursæ minoris. Cauda bestiæ cornutæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo quærens scutum, et tamen habens scutum et pharetram, manu gestans sagittam, et vestes et monile gemmeum : cui cordi est modulari, ridere, jocari omni genere jocorum.

SPHÆRA BARBARICA.

Posterior Geminorum, manus ejus, cauda, pes dexter, pudenda. Cauda Leporis. Os Canis, pes anterior et posterior dextri. Clavus navis anterior. Dimidium clavi posterioris.

CANCER.

DECANUS PRIMUS CANCRI.

SPHÆRA PERSICA.

Ursa major posterior. Tota figura involuta vestibus innixa figuræ psallenti. Porcus ferreus, capite æneo. Puella quædam virgo.

SPHÆRA INDICA.

Juvenis pulchra specie indutus vestibus, cum monili, in cujus vultu et digitis est quædam distortio, corpore simili equino et elephantino, pedibus albis, delicatis fructibus e corpore ejus pendentibus, instar arborum, habitans in viridario casiam aromaticam producente.

SPHÆRA BARBARICA.

Facies Ursæ majoris. Caput Geminorum prioris et posterioris manus ejus. Canis minusculus. Residuum de Cane majusculo. Venter Navis,

DECANUS SECUNDUS CANCRI.

SPHÆRA PERSICA.

Adolescentula virgo similis nubi. Dimidium canis. Dimidium auricularum Asini Septemtrionalis.

SPHÆRA INDICA.

Puella pulchro eloquio, in capite habens coronam myrteam, in manu virgam ligneam, libenter adfectans vinum et musicam.

SPHÆRA BARBARICA.

Caput Ursæ majoris. Chela Cancri posterior. Venter Navis.

DECANUS TERTIUS CANCRI.

SPHÆRA PERSICA.

Adolescentula virgo incedens nunc orientem nunc occi-

dentem versus. Canis posterior. Alterum dimidium auricularum Asini Septemtrionalis. Alter Asinus austrinus.

SPHÆRA INDICA.

Homo pede simili pedi bestiæ in corpore habens bestiam, cogitans navem inscendere navigandi caussa, ad importandum aurum et argentum, annulis uxorum ejus fabricandis.

SPHÆRA BARBARICA.

Cervix Ursæ majoris, pes anterior dexter ejus. Cornua Cancri. Caput Orionis. Finis Naviculæ.

LEO.

DECANUS PRIMUS LEONIS.

SPHÆRA PERSICA.

Ursus. Canis, in cujus dorso arcus. Dimidium Naviculæ, in qua sunt ejus nautæ. Caput bestiæ nigræ. Caput Equi. Caput Asini.

SPHÆRA INDICA.

Arbor magna, in cujus ramis est canis et avis ciconia. Homo indutus vestimentis delicatis, inquinatis tamen, habens in animo patrem suum verberare. Eques respiciens ad partes Septemtrionis.

SPHÆRA BARBARICA.

Forma Ursæ majoris, anterior pes ejus sinister. Vertex Leonis. Cervix Orionis. Dimidium Navis.

DECANUS SECUNDUS LEONIS.

SPHÆRA PERSICA.

Idolum manus sursum elevans, magna voce vociferans, modulabundus saltans. Par telorum. Calix vitreus. Instrumentum musicum ex cornibus capreolorum. Alterum dimidium Navis. Oculus bestiæ. Medietas Equi. Medietas Asini.

LIBRA.

DECANUS PRIMUS LIBRÆ.

SPHÆRA PERSICA.

Figura hominis iracundi manu sinistra libram tenentis, dextra libros scriptos. Pone eum sequitur homo equo vehens et psallens. Caput Draconis. Principium fluvii aurei. Philosophi Persarum vocant eum Ursam majorem. Pars Naviculæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo in taberna institoria in foro manu tenens stateram ad emendum et vendendum.

SPHÆRA BARBARICA.

Medietas caudæ Ursæ majoris. Medietas corporis Virginis, vola ejus sinistra, in qua Spica. Cauda Corvi. Pars de cauda Orionis. Pars caudæ Equi, et tergi ejus.

DECANUS SECUNDUS LIBRÆ.

SPHÆRA PERSICA.

Homo ducens plaustrum, in cujus medio homo gestans manu flagrum, et cum eo homo indutus vestimentis sericis; ipse vero sedet super lecto. Juvenis parvus. Medietas Navis. Medietas Draconis. Medietas Ursæ majoris. Fons aquæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo figura Aquilæ, nudus, sitibundus, cogitans in aerem avolare.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Draconis. Pars caudæ Ursæ majoris. Pars fimbriarum Virginis.

DECANUS TERTIUS LIBRÆ.

SPHÆRA PERSICA.

Finis Navis ad finem maris aurei. Vertex hominis *nudi*,

manum suam capiti imponentis. Corona super capitibus duorum virorum binis cornibus præditorum.

SPHÆRA INDICA.

Homo vultu instar equini, manu tenens arcum et sagittas.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars caudæ Draconis, pedes anteriores ejus, brachia, genua dextra. Pars fimbriarum Virginis; pedes ejus.

SCORPIUS.

DECANUS PRIMUS SCORPII.

SPHÆRA PERSICA.

Posteriora Equi. Posteriora Tauri. Niger manu tenens virgam.

SPHÆRA INDICA.

Figura mulieris speciosæ, corpore rufo, comedens.

SPHÆRA BARBARICA.

Pes anterior Ursæ minoris. Caput Canis, brachium ejus dextrum. Medietas Libræ.

DECANUS SECUNDUS SCORPII.

SPHÆRA PERSICA.

Homo nudus. Dimidium Equi. Dimidium Tauri.

SPHÆRA INDICA.

Mulier egressa ex ædibus suis, nuda, nihil prorsus habens, recipiens se in mare.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis pedis anterioris Ursæ minoris. Pars caudæ Draconis. Corona Septemtrionis. Pudenda (signi) Libræ, pedes ejus. Corona Scorpii.

DECANUS TERTIUS SCORPII.

SPHÆRA PERSICA.

Initium Equi. Caput ejus, qui fert Leporem. Initium Tauri.

SPHÆRA INDICA.

Canis. Duo porci. Pardus magnus pilo albo. Quaedam species venationis.

SPHÆRA BARBARICA.

Figura Ursæ minoris. Pes τοῦ ἐν γόνασιν, humerus ejus, brachium dextrum. Venter Scorpii. Caput Thuribuli.

SAGITTARIUS.

DECANUS PRIMUS SAGITTARII.

SPHÆRA PERSICA.

Figura hominis nudi. Est autem inversus, et super capite ejus Corvus. Corpus canis feminæ. Caput Capræ.

SPHÆRA INDICA.

Nudus a capite, ad umbilicum instar hominis: ab umbilico deorsum instar equi, in manu gestans arcum et sagittas, et vociferans.

SPHÆRA BARBARICA.

Cervix Ursæ minoris. Pars caudæ Draconis. Cauda Ingeniculi: vertebræ colli, et caput ejus. Finis Scorpii, spondyli, qui sunt in cauda ejus. Dorsum Thuribuli.

DECANUS SECUNDUS SAGITTARII.

SPHÆRA PERSICA.

Figura tenens dextra sua cornua capri. Caput feræ. Dimidium Leporis. Dimidium Navis. Prius dimidium Delphini. Prius dimidium Centauri.

SPHÆRA INDICA.

Figura mulieris formosæ, capillatæ, indutæ vestibus, et funiculis, cum circulis in auriculis ejus. Coram ea est arcula aperta, in qua et monile gemmeum.

SPHÆRA BARBARICA.

Pectus Ursæ minoris. Dimidium dorsi Draconis, pars de capite ejus. Genua Ingeniculati, brachium ejus sinistrum. Pars corporis Hydræ. Sagitta et Pharetra ejus. Pars Coronæ australis.

DECANUS TERTIUS SAGITTARII.

SPHÆRA PERSICA.

Figura Canis et Equi. Dorsum feræ. Dorsum Leporis. Residuum corporis Leonis. Dimidium alterum Navis. Residuum Delphini. Cauda Stellionis. Dimidium Ursæ majoris.

SPHÆRA INDICA.

Homo splendore vultus instar auri, in manu habens instar circuli lignei, téctus ostio fabricato de cortice lignorum.

SPHÆRA BARBARICA.

Medietas corporis Ursæ minoris. Medietas corporis Draconis, vertex ejus. Pars corporis Aquilæ cadentis. Caput Sagittarii, humerus, pes ejus. Corona australis.

CAPRICORNUS.

DECANUS PRIMUS CAPRICORNI.

SPHÆRA PERSICA.

Dimidium alterum Ursæ majoris. Figura mulieris modulantis. Caput Piscis magni. Fons aquæ malæ. Corpus Simiæ, caput ejus. Caput Canis.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops iracundus corpore instar corporis porci obesi,

hirsutus multo pilo, dentibus acutis et longis longitudine trabali, habens stimulum boum. Piscabundus pisces.

SPHÆRA BARBARICA.

Medietas corporis Ursæ minoris, cervix ejus. Finis Aquilæ cadentis.

DECANUS SECUNDUS CAPRICORNI.

SPHÆRA PERSICA.

Mulier super lecto sedens, cum qua est vitis. Piscis magnus. Dimidium Plaustri.

SPHÆRA INDICA.

Mulier nigra cooperta pallio, equitans.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis Ursæ minoris. Pars Draconis. Ala Gallinæ dextera, cervix et caput ejus. Corpus Aquilæ volantis. Media Capri. Vertex ejus.

DECANUS TERTIUS CAPRICORNI.

SPHÆRA PERSICA.

Cauda Piscis. Finis oculi malefici. Finis Simiæ. Alterum dimidium Plaustri. Dimidium figuræ sine capite, quia caput ejus est in manus ejus.

SPHÆRA INDICA.

Mulier nigra, cujus manus idoneæ ad omne opus faciendum, et opificium sericum.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars Draconis. Finis corporis Gallinæ, pes ejus dexter, et ala ejus sinistra. Delphinus. Medietas corporis Capri. Cauda Piscis.

AQUARIUS.

DECANUS PRIMUS AQUARII.

SPHÆRA PERSICA.

Caput ensem manu gestantis (τοῦ ξιφήρους). Caput ejus, qui est capite nigro (τοῦ μελαγκορύφου) et piscatur pisces.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops faber ærarius.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis caudæ Ursæ minoris. Pes Gallinæ. Caput Equi prio-ris. Tergus et cauda Capricorni.

DECANUS SECUNDUS AQUARII.

SPHÆRA PERSICA.

Corpus Equi. Ala Avis, quæ piscatur pisces.

SPHÆRA INDICA.

Homo Æthiops niger, longa barba, manu arcum gestans, et sagittas, et sacculos, in quibus sunt lapides pretiosi, aut aurum.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Ursæ minoris. Corpus Equi posterioris, caput ejus. Initium Aquarii. Medietas ventris Piscis australis.

DECANUS TERTIUS AQUARII.

SPHÆRA PERSICA.

Gallina. Posteriora ejus, qui in manu habet Equum. Finis avis, quæ piscatur pisces.

SPHÆRA INDICA.

Homo iracundus, fraudulentus, pilosis auribus, cui imposita est corona de circulis ligneis.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Ursæ minoris. Corpus Equi. Finis Aquarii. Caput Piscis austrini.

PISCES.

DECANUS PRIMUS PISCIUM.

SPHÆRA PERSICA.

Caput dimidiati equi habentis alas duas. Initium Fluminis. Cauda Piscis, qui vocatur Crocodilus.

SPHÆRA INDICA.

Homo indutus vestibus pretiosis in manu habens vas ferreum, pergens domum suam.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Ursæ prioris. Manus Cassiepeæ. Venter Equi alterius. Initium Piscis prioris.

DECANUS SECUNDUS PISCIUM.

SPHÆRA PERSICA.

Dimidium Fluminis. Alterum dimidium Ingeniculi.

SPHÆRA INDICA.

Mulier formosa alba sedens in navi in mari, et cupiens exire in siccum.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Ursæ minoris. Manus Cassiepeæ. Humerus Andromedæ. Caput mulieris sociatæ cum equo. Posteriora Piscis prioris.

DECANUS TERTIUS PISCIUM.

SPHÆRA PERSICA.

Finis Fluminis. Finis Piscis, qui vocatur Crocodilus. Residuum Ingeniculi.

SPHÆRA INDICA.

Homo nudus, cujus pes est in ventre ejus, in manu habens lanceam, vociferans et terrens latrones.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis caudæ Ursæ minoris. Medietas Cassiepeæ. Pectus Andromedæ. Pars vinculi linei. Posteriora viperæ.

Atque hæc Aben-Ezra ex priscorum Arabum monumentis, qui illa ex Indorum et Persarum parapègmatis in sua transtulerunt. Sphæra barbarica hic satis ad veram rationem et finitorem Ægypti relata est, præter quam in Ariete. Nam in tribus decanis mala fide redditum est de Andromeda et Cassiepea. Hebræi ex Arabibus formationes cælestes in suam linguam vertentes Perseum, exemplo Arabum, hominem portantem caput diaboli, Cassiepeam, mulierem sedentem in solio, Andromedam, mulierem quæ non habet virum, Orionem gigantem belligerantem vertunt, et alia, quæ nos suis nominibus Græcis reddidimus, ne nimiam scientiam adfectaremus : quod tamen quidam scioli ambitiosi tantum abest, ut devitassent, ut parati sint nobis vitio vertere, quod non omnia ad verbum reddidimus, si quando ille liber numquam hactenus Hebraice editus in eorum manus incidat. Vides quantum apotelesmata Persica ab Indicis, et utraque a Barbaricis et Græcis discrepare necesse sit, si tales homines evadunt, qualia sunt signa sub quibus nascuntur. Non ingrata hæc fore speramus non solum Manilii sed antiquitatis et humaniorum literarum studiosis.

EXCURSUS II.

AD MANILII ASTRON. LIB. V, vs. 319.

Testudinis enatat undis. Testudinem eamdem cum Lyra facit. Sed Poetæ Lyram et Citharam non raro confundunt: ut Statius primo Achilleidos: item libro X Thebaidos citharam, lyram, testudinem pro eodem organo usurpavit. Apollonius libro primo κίθαριν et φόρμιγγα: et libro secundo λύρην Orpheo adtribuit. Diversas tamen esse lyram et citharam argumento fuerit, quod Pausanias et alii Græci Mercurium lyræ, Apollinem citharæ inventorem faciunt. Utrumque esse cognatum instrumentum, patet ex illo abusu et confusione. Sunt enim ambo ἔγχορδα, καθαπτά, καὶ ἐντατὰ ὄργανα, hoc est, intenduntur nerviis, sive fidibus. Sed paucis nota sunt utriusque discrimina: quin ne de lyra quidem hac, de qua agimus nunc, satis constat vulgo. Multum enim differt ab ea, quæ Arioni, et Herculi μουσηγέτῃ in marmoribus, et gemmis, et numismatibus adtribuitur. Hæc enim, quæ relata est in asterismos, immane quantum ab illa Arionis discrepat: quæ quum sit Mercurii inventum, cujusmodi fuerit, videamus. Mercurius igitur sectos calamos per oras testæ supinæ trajecit, quibus terginum bubulum tamquam operculum adglutinavit, ita ut calami ipsi fulcrorum καὶ ὀχήματος vicem essent corio. Deinde brachiola duo in summo testæ panxit ea parte, ubi erant anteriores pedes bestiæ: quæ quidem brachia sive manubria transtillo transverso cacuminibus conjunxit. Manubria πήχεις vocat Homerus, ut vidimus, Ptolemæus κέρατα, quod essent vara, aut camura instar cornuum. Transtillum autem transversum Latine jugum

dicitur, Græce ζύγωμα, ut Ptolemæo, ζυγὸς Homero, in Hymno in Mercurium. Paullo supra fundum testæ a parte prona, clavum, aut epitonium instar umbilici panxit, e quo omnes chordæ vinciebantur: quod epitonium χορδότονον Polluci et Iamblico dicitur; fundus vero, sive ima pars testæ, βατήρ. Igitur chordæ omnes in uno umbilico revinctæ per βατῆρα in partem supinam traductæ in ipso jugo desinebant, in quo suis summitatibus intensæ erant. Subjectum præterea est illi supra βατῆρα in imo partis supinæ lignum, aut calamus, quo Chordæ veherentur. Alioqui Chordæ sonum nullum ederent: μαγάδιον vocat Lucianus, nostri fidicines *Chevalet*, id est, equuleum, quod eo chordæ vectentur. Corneum erat, quum primum fuisset ex arundine, hoc est, semitubulo arundinis. Unde Aristophanes vocavit δόνακα ὑπολύριον, ὡς πάλαι ἀντὶ κέρατος ὑποτιθέμενον ταῖς λύραις. Ita legendum in Polluce, non autem κεράτων, ut vulgo excuditur absurdissime; quum κέρατα sint οἱ πήχεις, et manubria, sive brachia Lyræ. Eustathius etiam id manifesto confirmat. Αἴλιος, inquit, Διονύσιος εἰπὼν, ὡς δόναξ καὶ τὸ λύριον, ἐπάγει· τὸ γὰρ παλαιὸν ἀντὶ τοῦ κέρατος ὑπετίθεντο κάλαμον. Idem apud Etymologicum, modo pro θύραις legas λύραις in voce Δόναξ· quæ menda virum probissimum et doctissimum aliud agentem in errorem perpulit. E calamo igitur primum τὸ μαγάδιον sive (ut Ælius) τὸ λύριον fiebat, deinde ex cornu factum. Ligneum asserculum quadratum vocat Hesychius: μαγὰς, σανὶς τετράγωνος, ὑπόκουφος δεχομένη τῆς κιθάρας τὰς νευράς. Absque illo magadio manifesto muta erat Lyra. Unde Sophocles in illum, qui statim obmutuerat: ὑφῃρέθη, inquit, σοῦ κάλαμος, ὥσπερεὶ λύρας. Adparet enim, non, ut nunc, parti supinæ adglutinatum fuisse, sed ipsis fidibus pro tempore et usu subjici, et propterea non raro excidere solitum; ideo quod, non glutine, sed intensione ipsa fidium retineretur. Hæc est forma veteris Lyræ, quam poetæ a Mercurio inventam produnt: quæ plane illud scarabæorum genus referebat, quos Galli Cervos volantes dicunt, Nigidius Lucanos vocabat, si quidem cornuum cacumina fingamus

conjuncta esse. Nam corpus ipsius insecti referet ἑρμαῖον, vel testudinem, cornua ipsos πήχεις, quæ et κέρατα quoque Ptolemæo dicuntur. Eodem modo referet caput bubulum, si frontem pro supina parte testudinis imagineris, nares pro fundo. Sed audiamus Hyginum : « Habet autem (Lyra) in ipsis testudinis lateribus singulas stellas : in summis cacuminibus eorum, quæ in testudine ut brachia sunt collocata, singulas : in mediis iisdem, quos humeros Eratosthenes fingit, singulas : in scapulis ipsius testudinis unam : in ima lyra, quæ ut basis totius videtur, unam ». Non obscure brachia vocat, quos Homerus πήχεις. Humeros autem inepte vertit ex Eratosthene. Nam omnes Græci vocant ἀγκῶνας, non ὤμους. Sunt enim flexuræ ipsorum κεράτων, aut πήχεων. Polluci inter μέρη τῶν ὀργάνων ponuntur, πήχεις, ἀγκῶνες, κέρατα. Sed πήχεις et κέρατα sunt idem : ἀγκῶνες pars. Scapulas vocat Hyginus, ubi impacta sunt brachia, sive πήχεις. Ptolemæo ἔκφυσις κεράτων. Nam vivente bestia quasi ὦμοι ipsius erant, nimirum in anterioribus bestiæ pedibus, quos ea de re agens Nicander in Alexipharmacis πέζας vocat, id est, pedes. Sane πέζαι sunt pedes anteriores. Ideoque in omnibus quadrupedibus ὦμοι. Imam lyram recte basim interpretatur. Nam τὸν βατῆρα intelligit. Scholiastes Germanici : « Habet autem stellas in utriusque pectinibus singulas : in cacumine chordarum singulas : in utriusque humeris singulas : in fundo unam : in modulo (modiolo) unam : in tympano claram, atque candidam unam. Sunt omnes novem ». Quamvis per omnia non illi convenit cum asterismis, tamen propius abest a vero. Pectines vocat, quæ Hyginus brachia, Homerus πήχεις, Ptolemæus κέρατα ; quamquam alioquin Pecten est Plectrum. Cacumen chordarum intelligit τὸ ζύγωμα, unde scilicet chordæ suis cacuminibus tenduntur. Humeri sunt, quæ scapulæ Hygino, πέζαι Nicandro, ὦμοι Scholiastæ ipsius. Fundus βατήρ, vel, ut Hyginus, βάσις. Modulum pro modo legimus : est χορδότονον in parte prona instar umbilici, aut clavi capitati. Hoc enim Græcis est χοινικίς, id est, modiolus. Tym-

panum est plane ὄςρακον ipsum, sive testudo. Nam omne cavum ab una parte, ab altera rotundum, tympanum dicitur. Itaque margarita ad illud instar vocantur tympana, teste Plinio, et post illum, Isidoro. Sed Hyginus plane ipsam bestiam cum rostro et pedibus describere videtur, non autem exenteratam, qualem canit Homerus. Et sane a veteribus etiam Græcis bestiam integram in globis pingi solitam téstis adpellatio Arabica Vultur cadens. Testudo enim marina, quæ Aristoteli ἐμὺς dicitur, adeo capite vulturis rostrum, pedibus autem alas pansas refert, ut eo nomine ab Hollandis *Zeearent* vocitetur, id est, Aquila marina. Quisquis eam vidit, ignoscet Arabibus ita vocitantibus. Quin etiam Nicander marinam testudinem alis non pedibus mare percurrere ait in Alexipharmacis:

> Ἀμμίγδην ἁλίοιο κατειψηθέντα χελώνης
> Γυίοις, ἣ ταχινοῖσι διαπλώει πτερύγεσσι.

Sed nostri Mechanici sphærarum solidarum artifices adeo inscitia vetustatis labuntur, ut pro vulture cadente non testudinem, sed portentum ex capite vulturino et alio compositum, quod ne ipsi quidem quid sit dixerint, proscribant. At quanti refert veterem figuram lyræ adponere? Quomodo enim κέρατα, ὄςρακον, ἐκφυσιν κεράτων, ex Ptolemæo expriment? Dicant mihi, ubi in Almagesto Latino invenient alas vulturis, aut rostrum, aut id genus deliramenta? Ibi tantum legent pro ostraco pupillam. Præterea inveniet lancem libræ, quod Græce ζύγωμα, quum ζύγωμα non sit lanx libræ, sed librile, ut apud Festum. Apage igitur vultures cadentes, et ad veram lyram Mercurii asterismus recudatur; cujus duorum extremorum in longum alterum est τὸ ζύγωμα, ubi fuit caput bestiæ, alterum ὁ βατὴρ, ubi antea cauda: et quidem τὸ ζύγωμα debet spectare eclipticam, βατὴρ autem polum, ut sit instar cadentis; et propterea rectissime vocarint Arabes vulturem cadentem: τὸ ζύγωμα enim minorem habet latitudinem, quam reliquum testudinis. Est igitur propius Eclipticam.

Omnia hæc tam veterem figuram restituunt, quam recentiorum commentum de figura semivulturis confutant. Sed nescio an cacoethes a mechanicis extorsero; quum illi usu potius, quam ratione agi soleant. Nostrum sane erat tam ineptam consuetudinem castigare. Porro πρανὲς sive pronum vocamus eam partem, qua tergum est, ut contra τὸ ὕπτιον, supinam partem, qua pectus, ut Aristoteles in libris de historia animalium. Lyra igitur pingenda in sphæra solida prona parte in nos conversa, quemadmodum reliquas omnes μορφώσεις tergis in nos conversis pingi debere Theo docuit: quamquam Hipparchus negat, nisi si quid, inquit, fuerit κατάγραφον, hoc est, si quid in prona parte pingendum sit; quemadmodum omnes stellæ in Lyra sunt in prona parte. Hæc Lyra asterismorum longe diversa est ab ea, quæ in veteribus monimentis sculpta visitur, quam vocabimus Lyram posteriorem. Lyram vero asterismorum sive cælestem vocemus Lyram Mercurii. A Lyra igitur Mercurii profecta est chelys, sive cithara, quam etiam φόρμιγγα vocant: quæ nihil aliud est, quam Lyra Mercurii reformata. Nam testudinem quidem habet, ut illa Mercurii, sed pro cornibus singulare manubrium erectum; in cujus cacumine paxilli trajecti sunt, ad fides tendendas, vel remittendas. Aristophanes Σφηξὶ, κόλλοπας vocat, item Homerus, Odyss. XXI. Doctiores Critici πασσαλίσκους interpretantur, imperitiores δέρματα. Sed viderint quomodo coriis nerviæ intendi possint. Hispani a Mauris hoc instrumentum vocant *Laud*. Hoc enim est cum puncto *Wazli*, quo *Eliph* in articulo non pronuntiatur. Itali *Lieuto*. Unde Alciatus putavit quasi ἀλιευτὸν dictum, quod scapham piscatoriam ipsi referre visum sit. Multis modis doctissimi viri sententia non confutari tantum, sed explodi posset, si tanti esset nugari. Chelyn igitur, sive citharam habes in Xenodochio Lateranensi Romæ, ubi lectus discubitorius visitur, mensa adposita cum ministerio, et mulier sinistra manubrium citharæ tenens, dextra fila temperans; quod est plane *Laut* vel cithara nostra, adeo res vetusta, ut

Homerus ejus meminerit. Quemadmodum vero ex integra Mercurii Lyra nata est chelys, ita ex parte ejus prodiit Lyra posterior, cum quali Arion, Apollo et Hercules visuntur hodie in veteribus monimentis. Ea enim Lyra nihil aliud est, quam Lyra Mercurii dempta testudine; et præterea pro modiolo, in quo omnes erant revinctæ chordæ, in lyra posteriori eæ singulæ suis cacuminibus seorsim hærent in fundo. Ea non πήχεις proprie, sed κέρατα καὶ ἀγκωνίσκους vicem manubriorum habent: ἀγκῶνες sunt forma literæ S, ut habes apud Vitruvium lib. IV, cap. 6; ne forte pro normali angulo accipias, ut alibi non semel apud eumdem. Constat enim Lyra posterior ex duobus anconibus velut duabus S obversis; ut possis vere dicere tres literas Lyram posteriorem constituisse, duplicem nempe S opposito situ, et unam l præterea transversam, quæ jugum facit. Porro Lyram aliquando plectro pulsabant, aliquando digitis tantum fila temperabant. Nam et Romæ Hercules marmoreus est dextra plectrum, sinistra Lyram tenens. Arionem etiam vidimus in quibusdam gemmis incisum plectro Lyram pulsantem, in aliis utraque manu chordas percurrentem, quod in Harpa nostra fieri solet. Lyram tamen ab *Harpa* distinguit Venantius Fortunatus: « Romanusque Lyra plaudat tibi, Barbarus harpa ». Primus omnium Epigonus posito plectro digitis modulatus est, quod vocatur ἐπικρέκειν. Pollux ἐπικρούειν dixit. Ἐπίγονος, inquit, ἦν γένει μὲν Ἀμβρακιώτης, τιμῇ δὲ Σικυώνιος, πρῶτος ἐπικρούσας ἄνευ πλήκτρου. Statius libro VI: « citharæque manus insertus Apollo »: nempe inserit summitates digitorum fidibus, sine usu plectri. In x: « et digitos inter sua fila trementes ». Primo Achilleidos: « ducitque manum, digitosque sonanti Infringit citharæ ». In his omnibus est sola ἐπίκρουσις sine plectro. Nostri fidicines sinistra manu phthongos in manubrio distinguunt, dextra chordas carpentes. Sed et quidam sola sinistra in manubrio modulantur. Id Veteres dicebant intus canere; quod faciebat Aspendius ille tibicen notus proverbio. Asconius in Verrinas Ciceronis non videtur ad-

sequutus quid esset intus canere. Quamvis autem Lyram ab Harpa distinguimus, Harpam tamen ab illa natam scimus. Idem enim usus, formæ aliquantum immutata. Nam de numero chordarum res vetustissima est. Sane ab initio fuisse heptachordon et mediocriter periti sciunt. Tandem eo progressa licentia, ut octodecim chordis fieret. Ejus novationis pœnas dedit Lacedæmone Timotheus fidicen, domo Milesius, quod quatuor ad septem illas priscas adjecisset, vel, ut alii volunt, ab aliis adjectas Spartam intulisset, et hoc novo commento juvenum animos effeminare videretur. Ob eam rem placuisse, ut productus in Comitium, qui locus Σκιὰς vocabatur, manibus propriis quatuor superfluas chordas amputaret, et cum flagitio ex urbe pelleretur. Exstat decretum Ephororum de ea re apud Boetium primo de Musica; sed ejusmodi, ut quidvis potius, quam Græca oratio videatur: neque in manuscriptis clementius tractatum est a librariis. Ex illis tamen obsoletis vestigiis priscam illi formam restituimus. Hoc inserit Jos. Scal. suæ edit. pag. 425.

Hoc λακωνίζον Senatusconsultum, quod multa cognitu digna contineat, multifariam discutiendum erat, si tempus et locus paterentur: nam aliena sunt a præsenti instituto, hoc est, a Lyræ vetustæ doctrina. Itaque ea prudentes omittimus. Obiter tantum in eo notent candidi adolescentes, Lacedæmone in omnibus Patres auctores fieri, Reges ad populum referre, populum sciscere; ut Romæ quoque fiebat. Notent præterea, quum satis firma caussa videretur Timothei ejiciendi, si tantum illi objiceretur quod quatuor chordas Lyræ adjecisset, et veterem harmoniam innovasset, invidia insuper Eleusinii sacri divulgati eum onerarunt; denique ut majore cum infamia vim judicii experiretur, suis sibi manibus superfluas chordas palam in Comitio, relictis septem priscis, amputare coactus est. Lyra autem ejus e loco Comitii, sive Σκιάδος, suspensa est, unde procul conspici posset, cum elogio, ὅτι καινότατα πολυφωνίας εἰσᾶγεν. Quod autem σῖγμα finale in ῥα mutarent Lacedæmonii, monuit et Boetius, quum hoc

retum produceret, et constat ex quibusdam vocibus illius matis, ut ἀσκὸρ, id est, ἀσκὸς. in qua voce duplex Laco- ɹus, nempe τοῦ σῖγμα ante κάππα mutatio in κάππα, ut est κει in ipso Decreto; et præterea ῥῶ finale pro σῖγμα. Sic νορ pro πέλανος dicebant, auctore Hesychio. Sic πὸρ, ποὺς d eumdem, et alia innumera. Sed non possumus non ıri quomodo vetustissimi duo scriptores, Thucydides ɹristophanes, quum Lacedæmonum verba et longas ora- es adducant, nihil tale protulerunt. Nam in Thucydidis ıto neque συμβατήριος λόγος τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς Ἀργείους, ne- eorumdem συμμαχία cum iisdem ullum ejusmodi verbum ı terminat; neque Aristophanes, qui totus est in expri- ıdo idiotismo Laconum in Comœdia Lysistrata, vel mi- am quidem ejus rei suspicionem nobis reliquit, cujus en intererat ea non omisisse.

Lacedæmonium orbem, id est, cujus triclinii pavimentum pretiosis Tænarii marmoris orbibus refulget, aut ovatis maculis. Nostrum pavimentum plebeium est. Itaque nos pavimentum plebeium pitysmate lubricamus, non autem pavimentum Lacedæmonium. Pitysmata sunt, quæ ex poculis in pavimentum adliduntur, ut resonaret. Κοτταβισμὸν Græci vocant. Cicero in Tusculanis de Critia Socratis inimico et Xenophonte. Horatius, lib. II, od. 14, vs. 26:

> et mero
> Tinget pavimentum superbum.

Jam illis pitysmatis lubricatur pavimentum, ut etiam excogitata sint pavimenta, ne ex humore illo maderent. Vitruvius libro VI de pavimentis: « Ita conviviis eorum, et quod poculis et pitysmatis effunditur, simul atque cadit, siccescit ». Quam hallucinati sunt omnes Critici in illo versu Juvenalis a Politiano usque, qui primus illum locum vexavit, ad illum, qui in suis variis *petteumate* legebat, tam ridiculo sensu, quam verbo! Nullum est Juvenalis paullo melioris notæ exemplar, quod non habeat *pitysmate:* etiam vetus Scholiastes id agnoscit. Pityssare est rotantibus, ut Cicero loquitur, et minutis poculis pergræcari. Alexis: καὶ τὸν μὲν ἐξω οἶνον ἐκπιτίζομεν. Omnes illi Critici putarunt Juvenalem de ludo quodam agere. Atqui nihil tale. Ne exspectes, inquit, a paupere Gaditanas puellas et crusmata. Hoc competit illi, qui pitysmata effundit in pavimentum pretiosum crustis marmoreis vermiculatum, non nobis, qui pitysmate tingimus pavimentum αὐτοσχέδιον et plebeium. Lege Juvenalem: ne tibi quidem ignosces, qui in re tam clara cæcutiveris: et plane est omnium doctorum ibi jocularis hallucinatio. De vino quod projiciebant humum, quod διαπιτύζειν καὶ ἀποκοτταβίζειν. dicebant, accipe notabiles versus Archedici Comici θησαυρῷ. qui erunt loci Juvenalis interpretes:

> Ἅμα δ' εἴτι χρηςὸν ἀγοράσαιμ' [ἀπολλύμην].
> Κατέδοντ' ἐκεῖνοι· τοῦτο [πρὸς ἐμαυτὸν λέγω]

[illegible]

[illegible]

Vides [illegible] quo modo Juvenalis lubricare pavimenta pitysmate, et Horatius tingere vino pavimentum. Inde Terentianum: *nisi quid pitysmavit mihi*? Omnes lubricant pavimentum pitysmate, sed Lacedæmonium pavimentum soli divites.

EXCURSUS IV

AD MANILII ASTRON. LIB. V, vs. 710.

Tertia Pleiades. Desunt ortus Anguis, qui medias Arctos interpositus est, item Cynosuræ. « Sub Angue nati, inquit Firmicus, Marsi erunt, vel qui venenis ex herbarum pigmentis confectis salutaria soleant hominibus remedia comparare ». Tres in asterismis Angues nosti, Anguem Ursarum hunc, de quo nunc, Hydram, et Anguem Ophiuchi. Sed Statius pueriliter Anguem Ursarum cum Hydra confundit, Theb. V, 529:

> Quantus ab Arctois discriminat æthera plaustris
> Anguis ad usque Notos, alienumque exit in orbem.

Nam Anguis ursarum non exit in Notum, neque in alienum orbem, id est, Notium, quem Manilius vocat peregrinum orbem. Ita Statium culpa non liberabimus. « Sub Cynosura oriente nati metallorum inventores erunt, qui latentes auri et argenti venas, ac cæterarum specierum solertibus inquisitionibus persequantur. Hi quoque monetarii efficientur ». Firmicus, apud quem male legitur Cycnus. Præterea adde-

41.

bat Manilius, si nascente homine tonaret, fore, ut toto vitæ tempore tremulus esset, et cætera quæ a Firmico petas, qui pæne ad verbum omnia decreta sphæræ barbaricæ ex Manilio desumpsit, et tamen magno ingrati crimine nomen ejus numquam memoravit. Postremo Manilius tractabat Myriogenesin sphæræ barbaricæ, saltem eam, quæ ad tertia apotelesmata pertinet. Docet enim ea pars, quæ sint lucidæ stellæ in XII signis. Ex ea igitur Manilius docebat quænam signa stellas claras, aut obscuras, aut tristes habeant. Nam Veteres illi stellarum clarissimas primæ magnitudinis, secundæ, et tertiæ, usque ad sextam magnitudinem definiverunt. Primæ magnitudinis determinarunt, quarum diametros adparens est VIII scrupulorum, secundæ VI, tertiæ IV, quartæ III, quintæ II, sextæ I. Hac methodo et numerum earum adsequuti sunt: primæ magnitudinis XV, secundæ XLV, tertiæ CCVIII, quartæ CCCCLXXIV, quintæ CCXVII, sextæ LIII. Summa M. XXII, atque earum usum esse in apotelesmatis sciverunt, quatenus eas cum erronum septem temperamento communicare compererunt; ac alias quidem in Zodiaco, alias in Septemtrionis, alias in Austri partibus sitas. Quum igitur aut in horoscopo, aut in medio cælo inventæ fuerint partiliter, aut cum Luna, aut cum aliqua quinque stellarum aliquem σχηματισμὸν facere, alterant genituram secundum innatum sibi et ingenitum temperamentum: puta, si benevolæ temperaturæ, meliora erunt, quæ ad animum pertinent: si malevolæ, pejora. Quæ omnes vires considerantur aut magnitudine, aut loco: magnitudine, ut si primæ, si secundæ: loco, si propiores eclipticæ, aut remotiores, idque per VIII gradus circiter. Tanta enim est maxima Veneris inclinatio. Quæ eclipticæ contiguæ, eæ vires a Sole sumunt: quæ intra III gradus sunt, omni planetæ jungi possunt, præterquam Soli. Is enim numquam deflectit ab ecliptica. A tertio gradu, usque ad quintum, a Marte et Luna vires capiunt. A V ad VIII debilissimæ sunt. Manilius igitur tertia Apotelesmata, seu Myriogenesin expositurus præmittebat ἐν πρώτῳ

'φ, quænam primæ magnitudinis sint, quæ secundæ. superest nunc fragmentum, incipit a tertia, ut vides. dicit : «Tertia Pleiades dotabit forma sorores». — ι *Pleiades*. Hinc incipit fragmentum. Tertiæ magni-is stellæ, Vergiliæ, Ursa minor, Delphinus, Deltoton, a, Serpens. Quam hic hallucinatus sit Bonincontrius, ex ejus Commentario scire, si tempus perdere non — *Tertia Pleiades*. Quod dicat totas Vergilias sex aut n esse tertiæ magnitudinis, frustra est : nulla enim ı est tertiæ magnitudinis.

MONOMOERIÆ

ASCENDENTES IN SINGULIS SIGNIS CUM SIGNIFICATIONIBUS ET DECANIS SUIS ÆGYPTIACIS.

ARIES.

♂ *Primus Decanus* (ASICCAN) *Martis : audaciæ, fortitudinis, elationis, inverecundiæ.*

Grad.		
I	Vir dextra falcem tenens, sinistra ballistam.	Natus aliquando laborabit, aliquando bella geret.
II	Vir capite canino, dextra protensa, læva baculum gerens.	Natus rixosus erit, et invidus.
III	Vir dextra ostendens varia mundi, sinistra zonæ adposita.	Natus pacis amator erit.
IV	Vir crispo capillo, dextra manu accipitrem, sinistra flagellum tenens.	Natus raro ditescet, acquisita disperdet.
V	Viri duo : alter securi ligna findens, alter dextra sceptrum gestans.	Natus paterfamilias adpellabitur.
VI	Rex coronatus, dextra pomum imperiale, sinistra sceptrum tenens.	Natus cognatos et vicinos superabit.
VII	Cataphractus, sagittam manu gestans.	Natus in custodia sui sataget.
VIII	Vir galeatus, cætera inermis dextra ballistam gerens.	Natus contentiosus erit, et homicida.
IX	Vir capite nudo, cætera vestitus, læva gladium tenens.	Natus verbosus erit, et semper admirabundus.
X	Vir ursum cuspide transfigens.	Natus venator erit.

☉ *Secundus Decanus* (SENACHER) *Solis : nobilitatis, magnanimitatis, regni, et magni dominii.*

XI	Mulier stans, dextra manu colum gestans.	Natus hospitalis erit.
XII	Aquila passis alis subjectos pullos suos circumvolitans.	Natus elevari cupiet.
XIII	Vir gracilis dextra hircum cornibus adprehendens.	Natus mirus homo erit.
XIV	Vir stans, ambabus manibus catena vinctis.	Natus sæpe in carcerem conjicietur.
XV	Vir loricatus, capite nudo, passis brachiis.	Natus furax erit, et tenebrio.
XVI	Vir ligone operans. Aliter : vir ex urceolo aquam effundens.	Natus aut agricola, aut piscator erit.
XVII	Vir sericatus otiosus stans.	Natus delicatus erit.
XVIII	Mulier throno insidens, dextra manu elevata.	Natus pacem amabit.
XIX	Vir stans, thesaurum manibus indicans.	Natus erit furax et tenebrio.
XX	Vir galeatus cum penna Struthiocameli taurum equitans, equum sinistra trahens.	Natus malitiosus erit.

♀ *Tertius Decanus* (ACENTACER) *Veneris : solertiæ, mansuetudinis, ludorum, jocorum, munditiarum.*

XXI	Canis clunibus insidens ore ad Leonem et ipsum quoque clunibus insidentem converso.	Natus fidelis erit socius.
XXII	Ursus clunibus insidens, trabem ore mordicus tenens.	Natus malus erit socius.
XXIII	Tres serpentes cum totidem pugnantes.	Natus multos inimicos habebit.
XXIV	Mulier nuda perizomate succincta, dextra manu porrecta.	Mulier optat virum, aut vir mulierem.
XXV	Vir crispo capillo arietem equitans.	Natus civibus dominari volet.

XXVI	Sol in Solem radios jaciens.	Natus principatum obtinebit.
XXVII	Draco magnus humi porrectus.	Natus potens erit in senectute.
XXVIII	Mulier stans vestibus eleganter culta.	Natus hilaris, et placidus erit.
XXIX	Vir manibus serram tenens.	Natus labore sibi et uxori victum quæret.
XXX	Mulier severa equum instratum manu dextra trahens.	Natus in alios imperium habere volet.

TAURUS.

☿ *Primus Decanus* (ASICATH) *Mercurii : arationis, sationis, structuræ, deductionis coloniarum, scientiarum civilium, geometriæ.*

I	Vir baculo taurum agens ad macellum.	Natus carnifex erit.
II	Mulier manu caudam equi adprehendens.	Natus otiosus erit.
III	Vetula peplata. Alias mulier verenda subligaculo tecta.	Nata in senectute virum adpetet, et cupiet juvenis videri.
IV	Mulier dextra flagrum tenens.	Natus iracundus erit.
V	Bos in aheno sedens.	Natus hospitalis erit.
VI	Vir triceps, dextra porrecta indicans.	Natus sapiens erit et illustris.
VII	Mulier formosa stans.	Natus superbus erit.
VIII	Mulier tristis in seliquastro sedens.	Natus tristis et abjectus erit.
IX	Vir flagellum gestans agnos et capras pascens.	Natus opilio erit et bubulcus.
X	Duæ mulieres simul stantes cane inter ambas ludente.	Natus otiosus erit, rebus Venereis operam dans.

☽ *Secundus Decanus* (VIROASO) *Lunæ : potentiæ, nobilitatis, dignitatis, imperii in gentes.*

XI	Avis magna, instar corvi, stans.	Natus erit avarus.
XII	Mulieres duæ stantes, manibus copulatis.	Natus bonæ voluntatis erit.

XIII	Duæ mulieres invicem se verberantes.	Natus rixosus erit.
XIV	Vir manu baculum tenens.	Natus dirimet litigantes.
XV	Septem aves in aere volantes.	Natus instabilis erit.
XVI	Vir sedens super asino.	Natus piger erit, tardus in omnibus.
XVII	Taurus ad arborem per medium corporis adligatus.	Natus quotidie negotiis laboriosis implicabitur.
XVIII	Duo tauri capitibus sese incursantes.	Natus furiosus erit.
XIX	Mulier aquam ex olla in aliam transfundens.	Natus dulcia verba dabit.
XX	Duo canes se invicem mordentes.	Natus invidus erit.

♄ *Tertius Decanus* (AHARPH) *Saturni : miseriæ, servitutis, feritatis, necessitatis, vilitatis.*

XXI	Ursus retro respiciens.	Nascetur malevolus et iracundus.
XXII	Tres viri manibus se tenentes.	Nascetur ἄστοργος.
XXIII	Vir in tergum cadens.	Natus per omnia infelix erit.
XXIV	Vir incurvus baculo incumbens.	Natus imbecillus erit in iis, quæ faciet.
XXV	Vir insistens baculo.	Nascetur fortis in factis suis.
XXVI	Vir stans, manu indicans.	Natus erit pacificus.
XXVII	Ager cum segete. Alias manipuli non colligati.	Natus divitias coget.
XXVIII	Mulier freno equum trahens.	Natus volet aliis dominari.
XXIX	Mulier freno asinum trahens: alias hircum cornibus trahens.	Nata volet imperare viro.
XXX	Structura speciosa.	Delectabile factum significat.

GEMINI.

♃ *Primus Decanus* (THESOGAR) *Jovis : tabellionatus, calculi dati et accepti, petitionum, scientiarum inutilium.*

I	Duo viri manibus per mutua connexis.	Nascetur hilaris.
II	Vir unus duos nudos trahens.	Nascetur furum captor.
III	Vir testudine canens.	Natus homines oblectabit.

XIV	Agnus coronam habens auream in capite.	Nascetur aurifaber.
XV	Rex murium super tecto recubans in nido suo.	Natus continebit se intra domum.
XVI	Avis pedibus serpentem tenens.	Natus gaudebit.
XVII	Mulier stans otiosa.	Nascetur piger.
XVIII	Duæ mulieres alea ludentes.	Natus gaudebit.
XIX	Vir cuspidem dextra, sinistra fistulam tenens.	Nascetur histrio.
XX	Canis sedens in curru.	Nascetur piger.

☽ *Tertius Decanus* (THUIMIS) *Lunæ : venationis, retrahendi fugitivos, armis res repetendi, adversandi omnibus.*

XXI	Currus stans vacuus.	Natus vanis operam dabit.
XXII	Vir stans otiosus.	Natus piger erit.
XXIII	Aqua profluens.	Nascetur instabilis.
XXIV	Equus equum insiliens.	Natus super alios evehi volet ad culmen dignitatum.
XXV	Equus liber vagans in campestribus.	Natus erit instabilis.
XXVI	Aqua fluens ex montibus.	Natus mobilis erit.
XXVII	Equus frenatus.	Natus serviet.
XXVIII	Duo viri sub arbore sedentes, avem in arbore adspicientes.	Nascetur otiosus.
XXIX	Vir suspensus in patibulo.	Natus fur erit.
XXX	Navis fluitans in aquis.	Nascetur nauta, aut piscator.

LEO.

♄ *Primus Decanus* (APHRUIMIS) *Saturni : crudelitatis, maleficiorum, violentiæ, patientiæ laborum, audaciæ, libidinis.*

I	Vir tenens dextra caput Leonis.	Natus fortis erit.
II	Navis uno latere inclinata in aquas.	Natus in aquis infortunatus erit.
III	Vir sedens in scabello tristis.	Natus erit tristis.
IV	Piscis natans in aquis.	Nascetur prudens et astutus, magnatibus suspiciendus.

V	Serpens tortuose humi jacens.	Nascetur invidus.
VI	Vir strictum gladium dextra tenens.	Natus rixosus erit, aliis adversans.
VII	Vir leonem equitans.	Natus erit magnis viribus, et sapiens.
VIII	Flamma ignis laborans in igne.	Natus opera ignis exercebit.
IX	Vir ornatus et vestimentis cultus.	Nascetur superbus.
X	Mors stans, manibus falcem tenens.	Nascetur homicida.

♃ *Secundus Decanus* (SITHACER) *Jovis : rixarum nesciorum, necessitatis miserorum, victoriæ vilium per nescios, occasionem enses distringendi, prœliorum.*

XI	Mulier stans, ventrem denudans.	Nascetur impudicus.
XII	Mulier bene ornata, et formosa.	Nascetur castus et pudicus.
XIII	Taurus in pascuis stans.	Nascetur stabilis in factis suis.
XIV	Vir stans otiosus.	Natus otiosus erit.
XV	Canis aut leo in gramine jacens.	Natus fortis erit.
XVI	Asinus frenatus.	Natus indisciplinabilis erit.
XVII	Camelus stans.	Nascetur animosus ac fortis.
XVIII	Clavis cellularia.	Natus potestatem obtinebit.
XIX	Vir freno equum trahens.	Natus cliens erit.
XX	Manus chartam tenens.	Natus nuntius erit.

♂ *Tertius Decanus* (PHUONISIE) *Martis : amoris, societatis, non decedendi de jure suo pro rixis vitandis.*

XXI	Vir manu clavem tenens.	Nascetur hospitalis.
XXII	Vir jacens ut mortuus.	Natus imbecillus erit.
XXIII	Vir biceps.	Natus erit diversorum sensuum.
XXIV	Vir dextra serram tenens.	Natus sapientiam meditabitur.
XXV	Vir natans in aquis.	Natus piscator erit.
XXVI	Vir ligone operans.	Nascetur agricola.
XXVII	Vir falcem dextra tenens.	Nascetur laboris studiosus.
XXVIII	Tres viri simul deambulantes.	Natus otiosus erit.
XXIX	Vir et mulier manus copulantes.	Natus amabilis erit..
XXX	Vir in equo sedens, ut servus.	Natus alienus serviet.

VIRGO.

☉ *Primus Decanus* (THUMIS) *Solis : seminandi, arandi, he rum, urbium condendarum, opum cogendarum, vitæ c gendæ.*

I	Mulier bene ornata exspectans spectaculum viri.	Nascetur amator, aut amatrix.
II	Duæ mulieres otiosæ stantes.	Natus otiosus erit et vagabunda
III	Vir librum rationum tenens manu sua.	Nascetur mercator.
IV	Vir bobus arans.	Nascetur agricola.
V	Aquila quiescens.	Natus sine labore mercator eri
VI	Mulier bene ornata stans otiosa.	Natus otiosus erit.
VII	Mulier simplex stans otiosa.	Nascetur piger.
VIII	Vir sub abiete sedens.	Nascetur pastor.
IX	Mulier vultu rubicundo, bene ornata, stans otiosa.	Nascetur iracundus atque otio
X	Vir bene ornatus stans otiosus pomum manu tenens.	Natus deambulator erit.

♀ *Secundus Decanus* (THOPITUS) *Veneris : quæstus, opum cogendarum, avaritiæ.*

XI	Equus albus frenatus currens.	Natus velox erit.
XII	Vir nigro vultu, rubris indutus.	Natus malus erit.
XIII	Duæ mulieres rosas colligentes.	Natus jocosus erit.
XIV	Bos stans in pascuis.	Nascetur laboriosus.
XV	Duæ mulieres simul lætæ stantes.	Natus jucundus erit.
XVI	Duæ canes simul currentes.	Nascetur venator.
XVII	Castrum pulchrum sepe circumdatum.	Natus tutus erit.
XVIII	Arbor frondosa in gramine.	Natus silvis operabitur.
XIX	Vir sedens equo, ut servus.	Natus cliens et famulator erit.
XX	Avis talpam, aut murem, persequens.	Natus alterius generis homini versabitur.

Tertius Decanus (APHUT) *Mercurii: senectutis, debilitatis, igritiæ, læsionis membrorum ex morbo, arbores evellendi, ivitates devastandi.*

	Vir stans, dextra aurum, sinistra argentum tenens.	Nascetur dives.
	Mulier nuda hircum et agnum humeris bajulans.	Nascetur impudicus.
I	Vir navicula navigans.	Nascetur nauta.
	Anser collo ad pilam adligatus.	Natus restrictus erit ad laborem.
	Vir funda lapidem mittens.	Natus litigiosus erit.
	Duo viri mutuo colloquentes.	Natus disciplinatus erit.
II	Mulieres duæ otiosæ stantes.	Natus otiosus erit.
III	Aves aliquot in terra, aliæ volantes.	Natus redituś multos habebit.
	Ros sive pluvia cadens super gramen.	Nascetur religiosus.
	Mutus stans quietus.	Nascetur fatuus.

LIBRA.

rimus Decanus (SERUCUTH) *Lunæ: justitiæ, juris, veri-atis, avertendi fortes ab imbecillis, adjuvandi miseros et auperes.*

Vir utraque manu spiculum tenens.	Nascetur pugnator.
Neocorus cum Thuribulo.	Nascetur religiosus.
Vir manibus et pedibus debilitatis.	Nascetur miser et laboriosus.
Vir arvum equis arans.	Nascetur agricola.
Avis nigra rubris pedibus et rostro.	Nascetur crassus.
Vir aratrum trahens.	Nascetur agricola sine sensu.
Vir dextra annulum tenens.	Nascetur amator, aut amatrix.
Mulier flens super infirmo.	Natus tristis erit.
Vir dextra strictum gladium in sublime tenens.	Natus rixosus erit.
Avis nigra rostro humi inclinato.	Natus totus immundus erit.

♄ *Secundus Decanus* (ATERECHINIS) *Saturni : quietis, ui tatis, vitæ bonæ ac securæ.*

XI	Vir nigris vultu et manibus, pedibus albis.	Nascetur tardus et instabilis.
XII	Mulier stans circumspiciens.	Nascetur vagabundus et otiosu
XIII	Vir et mulier a se invicem desciscentes.	Natus contentiosus erit, et ab divisus.
XIV	Speculum magnum parieti adpensum.	Natus superbus erit.
XV	Duo corda simul pendentia.	Natus mundanus erit.
XVI	Camelus currens.	Nascetur fortis ac velox.
XVII	Merula dulce canens.	Nascetur jocosus.
XVIII	Villa cum domibus bene ornatis.	Natus dominabitur rure.
XIX	Castrum pulchrum monti impositum.	Natus nobilis erit.
XX	Ara pulchra, bene instructa.	Natus religiosus erit.

♃ *Tertius Decanus* (AREPIEN) *Jovis : gulositatis, concul masculorum, carminum hilarium, adfectionis malo saporum.*

XXI	Vir asinum, aut equum equitans.	Natus eques erit et servus.
XXII	Equi duo sellis instrati.	Natus multum adpetet, parum piscetur.
XXIII	Medicus urinam per vitrum inspiciens.	Nascetur medicus.
XXIV	Homo inferiori parte equus baculo draconem percutiens.	Nascetur robustus.
XXV	Pavo stans in gramine.	Nascetur superbus.
XXVI	Vir leonem baculo percutiens.	Natus victor bello erit.
XXVII	Arbor frondosa in horto.	Nascetur olitor.
XXVIII	Vir ligone terram rimans.	Nascetur laboris patiens.
XXIX	Mulier otiosa stans.	Nascetur otiosus.
XXX	Lepus ex silva currens.	Natus instabilis erit.

SCORPIUS.

♂ *Primus Decanus* (SENTACER) *Martis : rixarum, tristitiarum, deceptionum, detrectationum, perditionum, insidiarum.*

I	Vir spiculum manu tenens.	Nascetur fur et nequam.
II	Vir insidens elephanto.	Nascetur fortis et stabilis.
III	Vir stans otiosus.	Nascetur malus et otiosus.
IV	Cithara lætitiam signans.	Nascetur jucundus.
V	Vir partibus inferioribus defectus.	Natus inchoabit, et non perficiet.
VI	Asinus, aut equus frenatus, sellis instratus.	Natus pauca perducet ad effectum.
VII	Vir sedens marsupium dextra tenens, scyphum aureum sinistra.	Nascetur mercator et dives.
VIII	Gallus gallinaceus magnus stans.	Natus scriptor erit.
IX	Puer in tina sedens.	Natus non multi intellectus erit.
X	Facies multum distorta.	Natus mirabilis opinionis erit.

☉ *Secundus Decanus* (TEPISEUTH) *Solis : deceptionum, detrectationum, novas inimicitias inter homines serendi, et veteres confirmandi.*

XI	Vir cauda scorpionem tenens.	Nascetur invidus.
XII	Serpentem magnum muscæ pungentes.	Nascetur prudens, sed malus.
XIII	Turris pulchra ac fortis.	Nascetur robustus agricola.
XIV	Puteus aquis manans.	Nascetur mente instabili.
XV	Mulier pulchra stans otiosa.	Nascetur otiosus.
XVI	Mulier pauperi dans eleemosynam.	Nascetur misericors.
XVII	Lupus in campo currens.	Nascetur raptor.
XVIII	Mulier post januam sese abscondens.	Nascetur piger atque otiosus.
XIX	Canis rictu et auribus magnis.	Natus nobilis erit.
XX	Vir sedens in camelo.	Nascetur fortis.

♀ *Tertius Decanus* (SENCINER) *Veneris : bellorum, ebrieta violentiarum, scortationum cum ira, et prævalentia.*

XXI	Equus liber in campo.	Natus sine jugo erit.
XXII	Aqua magna fluens.	Nascetur instabilis.
XXIII	Rivuli multi ex fontibus manantes.	Nascetur instabilis.
XXIV	Mulier dextra fusum tenens.	Nascetur laboriosus.
XXV	Lupus anserem ore ferens.	Nascetur furax et rapax.
XXVI	Vir vestes humeris bajulans de spoliis.	Natus spoliator erit.
XXVII	Viri duo stantes et una colloquentes.	Nascetur jucundus ac socialis.
XXVIII	Ædificium aut templum magnum.	Natus multum orationi operabi
XXIX	Magister sedens cum libro aperto.	Nascetur studiosus.
XXX	Serpens magno capite.	Nascetur prudens.

SAGITTARIUS.

☿ *Primus Decanus* (EREGBUO) *Mercurii : audaciæ, libertatis, militiæ.*

I	Viri tres stantes sine capitibus.	Nascetur justus ac religiosus.
II	Vir ballista sagittans.	Nascetur rixosus omni tempore
III	Vir indutus flammeis in Ariete sedens.	Nascetur rixosus.
IV	Vir humero spiculum bajulans.	Nascetur spoliator.
V	Mulier dorso cunas bajulans.	Natus laboriosus erit.
VI	Bos tricornis.	Nascetur homo multorum inte ctuum.
VII	Mulier stans otiosa.	Natus otiosus erit.
VIII	Duo viri talis ludentes ad mensam.	Nascetur aleo.
IX	Strues lignorum ardens.	Natus opera ignis exercebit.
X	Portio auri, argenti et plumbi in terra.	Nascetur dives.

Secundus Decanus (SAGEN) *Lunæ: timoris, ploratus, dolorum et sibi semper timendi.*

Simia insidens lupo.	Natus alii dominabitur.
Vir hircum equitans.	Natus omnibus contradicet.
I Vir stans ligatis dorso manibus.	Natus vincetur.
Magister librum tenens apertum.	Natus doctus erit.
Vir equo sella instrato adambulans.	Nascetur timidus.
Currus vacuus.	Nascetur homo a ratione vacuus.
I Decrepitus innitens baculo.	Natus multum orabit.
II Vir altera manu avem cauda tenens, altera facem accensam.	Nascetur auceps.
Domus circumdata facibus ardentibus.	Natus laboriosus erit, metu undique obsessus.
Viri tres ambulantes connexis brachiis.	Nascetur jocosus ac socialis.

Tertius Decanus (CHENEN) *Saturni: obstinationis in proposito, contradictionis, dexteritatis in malo, rixis, et factis abominabilibus.*

Vir stans ornatu doctoris.	Nascetur sapiens.
I Duo viri mutuo se gladio perfodientes.	Nascetur latro, aut homicida.
II Mulieres duo mutuo se pectora cultro transfigentes.	Naseetur homicida.
V Vir sese gladio transfigens.	Natus sibi ipse damnum inferet.
Vir humo vomens.	Nascetur crapulosus et laboriosus.
I Vir ludens bacillo ligneo.	Natus histrio et jocosus erit, id est, gesticulator.
II Vir pendens manibus.	Nascetur jocosus, id est, gesticulator.
III Vir sedens in camelo.	Nascetur fortis.
Vir se de lecto in lectum revolvens.	Natus puerilis erit.
Vir dextra ferream soleam tenens.	Nascetur faber.

CAPRICORNUS.

♃ *Primus Decanus* (THEMESO) *Jovis : spatiandi, gaudendi, lucrandi, perdendi cum debilitate ac vilitate.*

I	Duo viri in forma similes.	Nascetur amicabilis ac jucundus.
II	Vir ferens arundinem.	Natus sine potestate erit.
III	Serpens magnus.	Natus sapiens erit.
IV	Duo rastra in campo.	Nascetur rusticus.
V	Duæ portæ apertæ.	Nascetur hospitalis.
VI	Vir bajulans canes humeris suis.	Nascetur rixosus.
VII	Duo viri cum muliere stantes.	Nascetur jocosus.
VIII	Manus avem tenens.	Nascetur auceps.
IX	Vir in terram cadens.	Natus debilis erit.
X	Vir utraque manu singulas upupas ferens.	Natus auceps, aut venator erit.

♂ *Secundus Decanus* (EPIMA) *Martis : quærendi de rebus, quæ sciri non possunt, et sciscitandi ea, quæ ad finem perduci non possunt.*

XI	Rex coronatus literas accipit a nuntio.	Natus nuntius principis erit.
XII	Vir velociter currens.	Nascetur homo velox.
XIII	Vir humero portans exuvias hirci.	Natus carnifex erit.
XIV	Manus spiculum tenens.	Nascetur rixosus.
XV	Vir ingeniculatus.	Natus nobilis erit.
XVI	Vir equitans equo non frenato.	Natus sine potestate erit.
XVII	Vir cynocephalus.	Nascetur rixosus.
XVIII	Vir dimidiatus.	Natus pusillanimus erit.
XIX	Vir quatuor pedes habens stans otiosus.	Natus quiescet tunc, quum operandum erit.
XX	Simia in speculo se intuens.	Nascetur homo superbus.

Tertius Decanus (HOMOTH) *Solis : cupiditatis familiam gubernandi, non sufficiendi sibi, suspicandi.*

Magister librum apertum tenens.	Nascetur homo doctus.
Vir ligone terram fodiens.	Natus agricola erit.
Vir mulierem manu trahens.	Natus amator erit.
Doliarius dolia fabricans.	Natus artifex erit.
Vir manu avem gestans.	Natus nobilis erit.
Silva pulchris arboribus consita.	Natus silvis operabitur.
Vir in gramine jacens.	Natus debilis erit.
Vir terram ferens capite.	Natus dives erit.
Mulier pulchra in scabello sedens.	Natus lætabundus erit.
Posteriora piscis.	Natus res inchoabit, neque absolvet.

AQUARIUS.

Primus Decanus (OROASOER) *Veneris : ærumnarum pro lucro, inquietudinis, laborum, minutionum, paupertatis, vilitatis.*

Vir ambabus manibus singulas aves tenens.	Natus auceps erit.
Vir ambabus manibus caput suum tenens.	Natus tristis erit.
Vir una manu caput suum tenens.	Natus dolore plenus erit.
Vir inequitans thesauro suo obcluso.	Natus mercator erit.
Mulier præcedens viro sequente.	Natus sollicitus erit.
Vir ligneo bacillo ludens.	Natus jocosus erit, id est, gesticulator.
Evaginatus cultellus humi jacens.	Nascetur bellicosus.
Vir manu catenam tenens.	Natus se non possidebit.
Vir virum a terra elevans.	Nascetur otiosus.
Vir stans sine capite.	Natus sine potestate erit.

☿ *Secundus Decanus* (ASTIMO) *Mercurii : formæ, intellectu mansuetudinis cum modestia, bonorum morum, comp menti suæ figuræ et liberalitatis.*

XI	Vir armatùs sine capite.	Nascetur nobilis sine potestate.
XII	Vir armatus regem percutiens.	Natus dominator regis erit.
XIII	Equites multi armati.	Nascetur rixosus, aut raptor.
XIV	Vir manu sua pedem amputatum tenens.	Natus tristis erit.
XV	Duo viri unicornem equitantes.	Natus rixosus erit.
XVI	Vir ignem manu tenens.	Natus opera ignis exercebit.
XVII	Mulier ægra in lecto decumbens.	Natus infirmus erit ac otiosus.
XVIII	Noctua magna quiescens.	Natus invidus erit.
XIX	Vir caput amputatum manu tenens.	Natus potestatem habebit.
XX	Mulier decrepita baculo innitens.	Natus debilis erit.

☽ *Tertius Decanus* (TEPISATRAS) *Lunæ : detractionum et deceptionum.*

XXI	Vir vestitus supine humi decumbens.	Natus infirmus erit.
XXII	Vir securi alterius manus et pedes truncat.	Nascetur maleficus.
XXIII	Canes duo simul currentes.	Nascetur jocosus.
XXIV	Vir plorans manu se tergens.	Natus semper tristis erit.
XXV	Vir spiculum magnum gestans.	Nascetur fur et nequam.
XXVI	Fons fluens ex monte magno.	Natus instabilis erit.
XXVII	Domus multis sepibus circumdata.	Natus tutus erit in factis suis.
XXVIII	Vir bibens ex vasculo.	Natus lætus erit.
XXIX	Vir equo insidens tenens gladium strictum.	Natus rixosus erit.
XXX	Rex coronatus sedens.	Natus quiete regnabit.

PISCES.

♄ *Primus Decanus* (ARCHATAPIAS) *Saturni: anxietatis, cogitationum multarum, itinerum, migrationis de loco in locum, quærendi opes et victum.*

Duo viri unum caput habentes.	Nascetur rixosus et instabilis.
Vir humi sedens.	Natus rusticus erit.
Vir cuneum edens.	Natus pistor erit.
Unicornis supina humi jacens.	Natus sine potestate erit.
Duæ virgines invicem obversæ.	Natus jucundus erit.
Avis magna stans et edens.	Nascetur avarus.
Vir manu nolam tenens.	Nascetur custos templi.
Vir in tina sedens perizoma habens in manu.	Nascetur balneator.
Vir peregre proficiscens.	Nascetur religiosus.
Vir pistillo tundens in mortario.	Nascetur laboriosus.

ecundus Decanus (THOPIBUI) *Jovis: gloriationis, animi elati, immiscendi se rebus arduis.*

Vir cum baculo incedens.	Natus vagus erit.
Juvenis bene ornatus retro respiciens.	Natus otiosus erit.
Vir et mulier equitantes animi caussa.	Nascetur otiosus.
Vir ligna secans in silva.	Nascetur operarius.
Vir cum cultro evaginato.	Natus ad litem se parabit.
Vir avem, aut gallum gallinaceum manu ferens.	Nascetur nobilis.
Vir in aquam se mergens.	Natus erit sine intellectu.
I Duo equites confligentes.	Natus rixosus erit.
Vir gladio se transverberans.	Natus caussa sibi suæ mortis erit.
Luna noctu lucens.	Natus instabilis erit.

♂ *Tertius Decanus* (ATEMBUI) *Martis : scortationis, amplexationis, oblectationis cum mulieribus, et otiationis.*

XXI	Duo viri mutuo se confodientes.	Nascetur homicida.
XXII	Mulier pannis laceris induta.	Nascetur impudicus.
XXIII	Mulier navigans.	Natus instabilis erit.
XXIV	Vir et mulier in lecto decumbentes.	Nascetur lascivus.
XXV	Vir lapidem funda mittens.	Nascetur rixosus.
XXVI	Mulier viro dormienti caput securi amputat.	Nascetur homicida.
XXVII	Vir nudus mingens.	Natus impudicus erit.
XXVIII	Vir equo adambulans altera manu avem, altera serpentem tenens.	Natus miræ subtilitatis erit.
XXIX	Piscis magnus in sicco.	Natus instabilis erit.
XXX	Mulier se in speculo cernens.	Nascetur superbus et incestus.

TABULA

RERUM

QUÆ IN HOC SEXTO VOLUMINE CONTINENTUR.

FINIS SEXTI VOLUMINIS.

mP

